KOLONIALE STUDIËN

KOLONIALE STUDIËN

TIJDSCHRIFT VAN DE VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

1930

REDACTIE :
Mr. F. M. Bn. VAN ASBECK
Dr. H. M. HIRSCHFELD
H. J. VAN MOOK en
Ir. E. P. WELLENSTEIN

Veertiende Jaargang

TWEEDE DEEL

KONINKLIJK INSTITUUT voor TAAL-LAND- & VOLKENKUNDE van NEDERLANDSCH-INDIË

G. Kolff & Co, Weltevreden
1930

INHOUD
van den 14den Jaargang (Tweede halfjaar).

Blz.

De staatkundige organisatie van Sumatra's Oostkust en die van de Federated Malay States, door F. H. VISMAN. 1

Enkele opmerkingen omtrent de economische situatie van Japan, II, door Dr. R. E. SMITS 25

Nikkelen munt, door Mr. Dr. B. J. F. STEINMETZ..... 73

Belasting naar het vermogen in Nederlandsch-Indië, door W. H. HAASSE 96

De voorgestelde „Herordening" van het Lager Onderwijs, door Dr. W. M. F. MANSVELT..... 121

Kroniek.

De conventie op den gedwongen arbeid (met bijlage) 154

De tweede Colonial Office Conference te Londen. Britsche koloniale staatkunde 182

De bescherming van den wetenschappelijken eigendom (in verband met in- en uitvoerverboden)..... 185

De organisatie van het Volkenbonds-secretariaat..... 191

Boekbespreking.

Verslag van de 20e zitting van het Internationaal Koloniaal Instituut (Brussel, Juni 1929)..... 195

„l'Année de la Société des Nations" (1 October 1928 — 30 September 1929)..... 199

Uit de Tijdschriften.

JOHNSTON, G. A. Industrialisation and the countries of the Pacific. International Labour Review, Juni 1930 202

Les conséquences de l'abolition du travail de nuit dans les filatures au Japon. Bulletin économique de l' Indochine, Maart 1930 A. 205

Native and Colonial Labour Conditions in French dependencies. Industrial and Labour Information, 26 Mei 1930 206

New regulations in San Thomé. Application of the native labour code. Industrial and Labour Information, 26 Mei 1930 207

EVRARD. (Directeur de l' Institut provincial d'enseignement agricole d'Ath), L'école de culture et d'élevage d'Ath, sa mission en Belgique et au Congo. Congo 1930. 208

Ir. JASSOGNE, Les bois du Congo. Utilisation. Exportation. Introduction au marché belge. Congo, Januari 1930 209

De behandeling van den gedwongen arbeid te Genève en de geschiktheid van de Internationale arbeidsorganisatie voor koloniale arbeidsvraagstukken, door Dr. B. J. HAGA. 213
Doelmatige rijwegverordeningen, door Ir. W. C. D. HAARMAN. 252
Herziening van het Inlandsch Strafprocesrecht zonder Unificatie, door Mr. K. L. J. ENTHOVEN 279
Kosteloos onderwijs en opvoedingsbelasting, door Dr. I. J. BRUGMANS 289
Het toezicht van de Algemeene Rekenkamer op de landsbedrijven, door D. J. GERRITSEN 303

Kroniek.
„Herordening" van het Lager Onderwijs 314

Boekbespreking 326

Uit de tijdschriften.
BRYANT MUMFORD. Education and the social adjustment of the primitive peoples of Africa to European culture. Africa, April 1929. 328
ALBERT LEBRUN. La France coloniale devant le Monde. La Revue indigène. Maart/April 1930. 330
TSAO LIEN-EN, Chinese migration — its cause and characteristics. Chinese Economic Journal, Juli 1930 332

Aan een kruispunt, door Ir. E. P. WELLENSTEIN 337
De voeding van de Inlandsche bevolking van Nederlandsch-Indië, door A. M. P. A. SCHELTEMA 368
Het niet-officieele crediet in het regentschap Pati in 1927, door D. H. BURGER 395
's Lands financiën in de Volksraad, door J. J. G. E. RUCKERT 413
Wat zullen de nieuwe Jacht- en dierenbeschermingsordonnantie's ons brengen?, door Ir. F. J. APPELMAN 458

Kroniek.
Het Restrictie-vraagstuk 474
Consolidation of holdings 481

Boekbespreking.

Het batikrapport (West-Java) door P. DE KAT ANGELINO 484
Decentralisatie-verslag 1929 490
Twee tegenstellingen:
Dr. Ir. G. FLIERINGA. De zorg voor de volkshuisvesting in de stadsgemeenten in Nederlandsch Oost-Indië, in het bijzonder in Semarang 496
D. VAN DER ZEE. Het Indische Gemeentewezen 503

Uit de Tijdschriften.

CHRISTIAN GÜNTHER. The prospects of commercial policy. Skandinaviska Kreditaktie-bolaget, Juli 1930 504
Dr. PAUL BERKENKOPF. Goldmangel und Weltkrise. Wirtschaftsdienst, 25 Juli 1930..... 505
Dr. ALEXANDER RÜSTOW. Selbstkostensenkung, Lohnabbau und Preisabbau. Der deutsche Volkswirt, 11 Juli 1930 508
Dr. HANS JOACHIM RÜSTOW. Das Problem des Absatzes bei Lohnsenkungen. Der deutsche Volkswirt, 18 Juli 1930..... 510

De staatkundige organisatie van Sumatra's Oostkust en die van de Federated Malay States

door

F. H. VISMAN.

1.

De structuur van de samenleving in het gouvernement Sumatra's Oostkust, die een eigen typisch beeld heeft, zich onderscheidend van wat Java en andere streken van de Buitengewesten te zien geven, vertoont veel overeenkomstigs met die van de samenleving in de Federated Malay States op het schiereiland van Malakka. Zoowel hier als daar treft men eene betrekkelijk dun gezaaide inheemsche bevolking aan, die haar bestaansmiddelen vindt in eenvoudigen landbouw, visscherij, handel en nijverheid. Vorsten en andere erfelijke hoofden regeeren het land en zijn heeren van den grond. Hier en daar, treft men eene betrekkelijk talrijke geïmmigreerde bevolking aan: groot-ondernemers (vooral europeesche) met hun duizenden uitheemsche, inlandsche en chineesche werkkrachten, voorts chineesche klein-ondernemers en nijveren. Met deze immigranten zijn Westersche bestuursvormen, ambtelijke en democratische, in bepaalde verhoudingen tot de regeerende vorsten en hoofden, over het land gezet. Zoodoende is eene samenleving ontstaan heterogeen als nergens elders, doortrokken van scherpe tegenstellingen, bestuurd in vormen welke elkaar doorstrengelen en doordringen en die even heterogeen zijn als de samenleving zelve.

Het is duidelijk dat het onder deze omstandigheden leerzaam kan zijn om te onderzoeken hoe in Sumatra's Ooskust en hoe in de Federated Malay States in de overheidswil en geste bereikt wordt de eenheid die elke samenleving, hoe heterogeen ook, behoeft.

2.

Dat niet overdreven werd toen zooeven gewaagd werd van bewindsvormen welke elkaar doorstrengelen en doordringen, blijkt dadelijk uit het volgende schetsje van de staatkundige organisatie ter Oostkust van Sumatra.

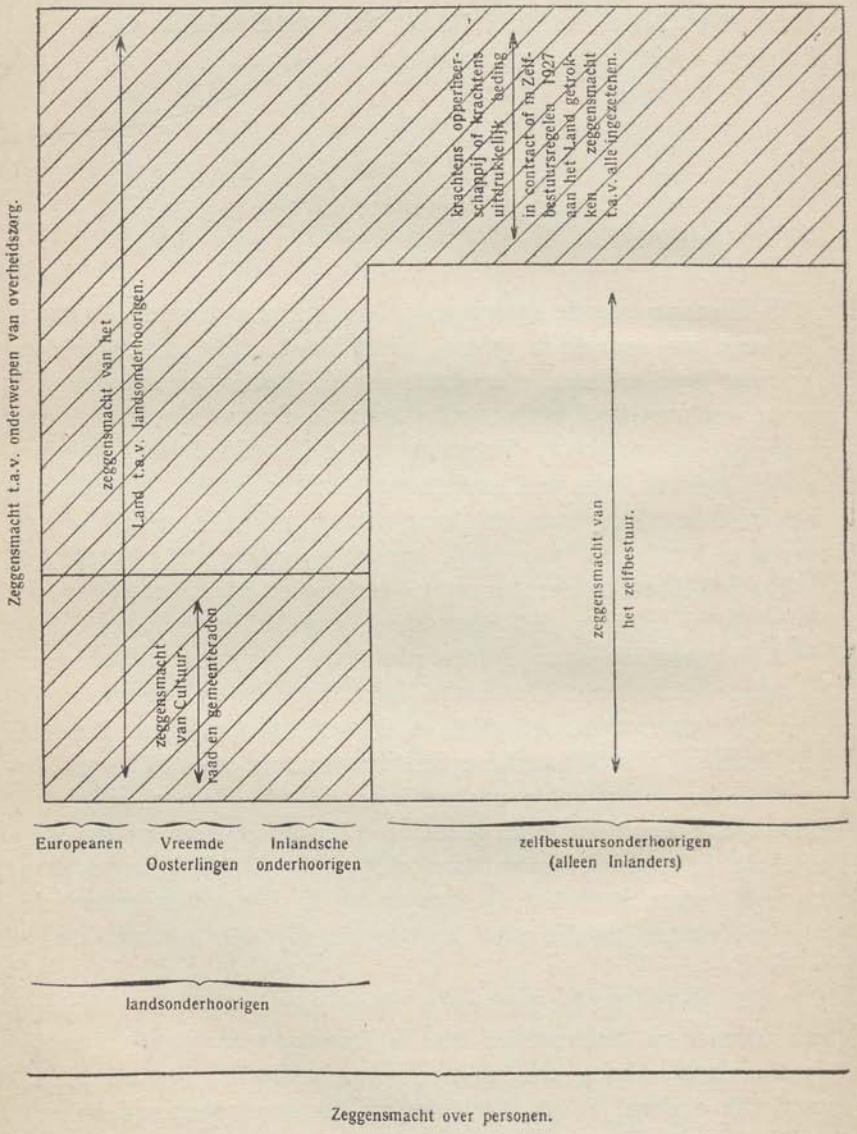

Stelt in deze schets de liggende zijde het gezag voor over personen, onderscheiden als deze worden in de verschillende categorieën die daarbij vermeld zijn, de staande zijden stellen het gezag voor t.a.v. onderwerpen van overheidszorg, de vierkanten het geheele veld van overheidswerkzaamheid der verschillende staatkundige gemeenschappen. De blank gelaten veelhoek representeert het zelfbestuursgezag, zich alleen uitstrekkend over zelfbestuursonderhoorigen. De gearceerde veelhoek stelt het Lands-gezag voor dat, ten deele zich alleen uitstrekkend over de landsonderhoorigen, toch ook het zelfbestuursgezag overkapt en in zooverre zich dus ook uitstrekt over zelfbestuursonderhoorigen, vgl. de bovenste strook krachtens opperheerschappij of krachtens uitdrukkelijk beding aan het zelfbestuur onttrokken bevoegdheden. In dit gearceerde gedeelte onderscheidt men nog een vierhoek dat het gezag van den Cultuurraad en van de gemeenten voorstelt.

In deze organisatie zijn vooral de volgende drie kenmerken opvallend.

In de eerste plaats *de reeds genoemde overkapping van het Land over de zelfbesturen.* Daarin steekt een belangrijk verschil tusschen Sumatra's Oostkust en de Federated Malay States, waarop later teruggekomen wordt. Een ander kenmerk, dat in de teekening niet tot uitdrukking kan worden gebracht, is *de verbrokkeling van het zelfbestuursgezag.* Het derde is *de splitsing tusschen het gezag over lands- en dat over zelfbestuursonderhoorigen.*

Terwijl Sumatra's Oostkust één gewest uitmaakt, bestaat het [1]) uit niet minder dan 35 zelfbesturende landschappen [2]), waarvan 20 gelegen zijn binnen het gebied van den Cultuurraad omvattende het eigenlijk gezegde cultuurgebied. De verbrokkeling van het zelfbestuursgezag is dus niet gering.

Deze verbrokkeling van gezag, gepaard met de omstandigheid dat het zelfbestuursgezag over tal van onderwerpen van overheidszorg reikt zooals wegen, veiligheid enz., die bij de gelijkvormige

1) Daargelaten het gouvernementsgebied dat naar verhouding van geringen omvang is.

2) Die verbrokkeling zou nog grooter zijn als het gouvernement het nominale gezag van de Maleische kust-vorsten in het Bataksche binnenland (het zg. doesoengebied) niet daadwerkelijk gesteund had.

toestanden en verhoudingen ter Oostkust van Sumatra uniforme verzorging vorderen, maakt samenwerking tusschen de zelfbesturen tot een eerste eisch van beleid. Die samenwerking is dan ook groeiende, van onderop groeiende. Zoo stelden de Batoe-Barasche, de Rokan-zelfbestuurtjes en andere groepen van zelfbestuurtjes één opperste rechtbank in. Ook hebben zulke groepen van zelfbestuurtjes één kas, één begrooting, en gemeenschappelijke verordeningen. Maar die samenwerking is nog verre van volgroeid. Vooral, er is nog geen noemenswaardige samenwerking tusschen alle zelfbesturen, groote en kleine, ter Oostkust, noch tusschen alle zelfbesturen in het eigenlijk gezegde cultuurgebied. Sporadisch vindt men nog slechts beginselen van zulke samenwerking, nl. in de groote samenkomsten van zelfbestuurders welke een paar maal in recente jaren gehouden werden ter bespreking van gemeenschappelijke belangen.

Als derde kenmerk van de overheidsorganisatie ter Sumatra's Oostkust werd tevoren genoemd de splitsing tusschen het gezag over lands- en dat over zelfbestuursonderhoorigen.

Welke beteekenis deze splitsing heeft, laat zich afleiden uit de volgende cijfers van aantallen ingezetenen van verschillende categorieën.

Naam van het landschap	Zelfbestuursonderhoorigen 1)		Landsonderhoorigen 1)		Totaal 1) der ingezetenen
	aantal	% van de geheele bevolking	aantal	% van de geheele bevolking	
Langkat	106.397	59%	74.476	41%	180.873
Deli	139.325	53%	127.087	47%	266.412
Serdang	81.042	63%	48.308	37%	129.350
Assahan	74.175	70%	31.828	30%	106.003
Batoe Baraschlandschappen ...	25.990	50%	26.474	50%	52.464
Karo-landschappen	72.856	98%	1.712	2%	74.568
Simeloengoensche landschappen.....	109.289	62%	66.893	38%	176.182
Koealoe, Bila, Kota Pinang en Panei	43.942	63%	26.145	37%	70.087
Siak	55.988	70%	23.157	30%	79.145
Pelalawan	24.577	80%	6.751	20%	31.328
Rokan landschappen	23.245	99.9%	33	0.1%	23.278
Kampar-Kirilandschappen.....	12.944	99.5%	48	0.5%	12.922
Totaal	769.770	64%	432.912	36%	1.202.682

Het is duidelijk dat deze splitsing samenwerking tusschen eenerzijds zelfbesturen en anderzijds landsbestuursorganen 2) broodnoodig maakt. Immers de belangen van zelfbestuurs- en die van landsonderhoorigen zijn niet scherp gescheiden, zijn integendeel op velerlei gebied min of meer innig verbonden, ja met elkaar vermengd.

In de praktijk wordt dan ook aan deze behoefte aan samenwerking tegemoet gekomen. Maar dit geschiedt ten koste van veel omslag. Ook is daarbij veel onregelmatigheid, geen stelselmatigheid te bespeuren.

Zoo vindt op *wetgevend* gebied deze samenwerking plaats doordat het betrokken zelfbestuur of de betrokken zelfbesturen (voor

1) Deze cijfers zijn ontleend aan de restitutieberekening behoorend bij de landschapsbegrootingen over de jaren 1927-1929.

2) Deze term wordt hier gebezigd in tegenoverstelling van *zelfbestuurs*organen. *Lands*bestuursorganisatie in deze beteekenis omvat niet alleen ambtelijke maar ook gedecentraliseerde democratische bewindsvormen.

zijn/hun onderhoorigen) regelingen maakt/maken die concordant zijn met de regelingen welke gemeente, Cultuurraad of andere landsorganen voor de landsonderhoorigen in het leven riepen/riep. Maar dikwijls blijven zulke concordante regelingen uit, en dan worden de regelingen voor de landsonderhoorigen toch wel eens, onwettig, toegepast op zelfbestuursonderhoorigen. Zoo wordt in eenige gemeenten de hondenbelasting, geldend alleen voor landsonderhoorigen, praktisch ook geheven van zelfbestuursonderhoorigen. Immers een hond zonder penning wordt opgevat; men kan nu eenmaal aan een hond niet zien of hij aan een zelfbestuurs- dan wel aan een landsonderhoorige behoort. Om dat risico te ontloopen, betaalt een zelfbestuursonderhoorige liever belasting. Een ander voorbeeld: eene verordening van den Cultuurraad waarbij de keuring van huurauto's bevolen wordt, vindt praktisch evenzeer toepassing t.a.v. zelfbestuursonderhoorigen omdat men aan een auto niet zien kan aan wat voor onderhoorige het vervoermiddel toe behoort. Een zelfbestuursonderhoorige laat zijn auto liever keuren en betaalt liever het daarvoor verschuldigde keurloon dan dat hij het risico loopt van aanhouding elders in het gewest.

Zulke, onwettige, toepassing vindt natuurlijk niet altijd en t.a.v. alle verordeningen plaats. Dan ontstaan evenwel vreemde verhoudingen waarbij de eene ingezetene wèl, de ander niet aan lasten onderworpen is die in beginsel op allen gelijkelijk behoorden te rusten.

Dat zulke onregelmatigheden meer regel dan uitzondering zijn laat zich gereedelijk afleiden uit de omstandigheid dat stelselmatigheid in deze samenwerking tusschen zelfbesturen en landsorganen veeal zoek is hoewel hoog noodig. Hoog noodig is zulke stelselmatigheid omdat bijv. de Cultuurraad, om de geschetste euvelen te ondervangen, regelmatig samenwerken moet met niet minder dan 20 zelfbesturen die binnen zijn gebied gelegen zijn.

Ook op *bestuurs*gebied vindt men samenwerking. Zoo worden alle landschaps-openbare werken voor rekening van de betrokken zelfbesturen uitgevoerd door den technischen dienst van den Cultuurraad. De zelfbesturen dragen ook bij in de personeelskosten van dien dienst. Aan de gemeenten dragen de zelfbesturen de heerendienstafkoopgelden af, die opgebracht worden door de zelfbestuursonderhoorigen binnen het gebied dier gemeenten. Daarvoor

zorgen die gemeenten ten volle voor alle openbare wegen binnen hun gebied. Ook keeren eenige zelfbesturen aan de gemeenten belangrijke inkomsten uit wegens uitgiften van grond binnen het gebied dier gemeenten.

Maar ook op bestuursgebied valt allerminst stelselmatigheid in deze samenwerknig te constateeren.

Men vraagt zich af hoe onder deze omstandigheden het bestaande gesplitste samenstel van locale organen in staat is aan het locale maatschappelijk leven den gelijkmatigen gang te verleenen dien men in de praktijk toch wel waarneemt. De verklaring daarvan ligt in het overwicht dat het goed georganiseerde europeesch bestuur rechtens en/of praktisch zoowel in de zelfbestuurs- als in de landsorganisatie uitoefent. Men kan dankbaar daarvoor zijn en toch erkennen dat naar een beter sluitende organisatie van het geheele overheidsorganisme ter Oostkust, eene organisatie welke in zichzelf meer waarborgen vertoont voor een regel- en gelijkmatigen gang, moet worden omgezien.

3.

Thans iets over de staatkundige organisatie in de Federated Malay States. Een beeld van de overheidswerkzaamheid aldaar en vooral ook van de taakverdeeling tusschen de Federatie en de individueele zelfbesturen Perak, Selangor, Negri Sembilan en Pahang waaruit die Federatie bestaat, geven de begrootingscijfers 1930 welke achter dit opstel zijn afgedrukt. In noten bij die cijfers worden allerlei bijzonderheden vermeld.

Deze cijfers verlokken tot uitvoerige vergelijking met Nederlandsch-Indische verhoudingen. Wij bepalen ons evenwel tot de voornaamste die voor ons doel van belang zijn.

Dan blijkt dat nagenoeg al die belangrijke bevoegdheden en heel die gewichtige taak die aan de Nederlandsch-Indische zelfbesturen onttrokken zijn krachtens opperheerschappij dan wel krachtens uitdrukkelijk beding in contract of Zelfbestuursregelen 1927, vgl. het de schetsteekeningetje op blz. 2, in Malakka formeel bij de zelfsbesturen gebleven zijn. De zorg welke in ons Indië uitgaat van departementen als die van Landbouw, Handel en Nijverheid, Gouvernementsbedrijven en van andere departementen

is daar formeel bij de zelfbesturen gebleven. Ginds zorgen de zelfbesturen zelfs, ten deele federaal, ten deele individueel, voor het onderhoud van militaire korpsen.

Des te meer valt dit op omdat ginds geenerlei onttrekking aan het gezag der zelfbesturen bestaat van europeanen, vreemde oosterlingen en enkele groepen van inlanders gelijk wij die in ons Indië kennen. Toch is ook het aantal van deze ingezetenen in de Federated Malay States belangrijk, vooral het aantal chineezen.

Het is duidelijk dat bij een zoo hoog opgebouwd en over alle groepen van ingezetenen uitgestrekt gezag van de zelfbesturen, dat overigens dezelfde territoriale verbrokkeling vertoont als het zelfbestuursgezag ter Oostkust van Sumatra en in overig Indië, de behoefte aan samenwerking veel dringender is dan in ons Indië waar het Land zorgt voor zooveel zaken die gemeenschappelijk zijn tusschen de zelfbesturen en tusschen de verschillende categorieën van ingezetenen. Vandaar ginds de *Federated* Malay States. Toch, als men de begrootingscijfers nagaat van deze federatie, vooral de in de hierna afgedrukte opgave onder *C* opgenomen uitgavecijfers betreffende die onderwerpen van overheidszorg waarbij zoowel de federatie als de individueele staten betrokken zijn, dan blijkt de samenwerking tusschen de zelfbesturen der Federated Malay States ook t.a.v. onderwerpen die hier in ons Indië bij de zelfbesturen gebleven zijn, reeds veel meer ontwikkeld dan de overeenkomstige samenwerking tusschen de zelfbesturen ter Oostkust van Sumatra.

4.

Uit het vorengaande blijkt dat de staatkundige organisatie van de Federated Malay States in meer dan één opzicht een voorbeeld, in andere opzichten evenwel een baken in zee is voor de staatkundige organisatie ter Oostkust van Sumatra.

Een voorbeeld is zij in zooverre de Federated Malay Sates geen volledige onttrekking van groote groepen van ingezetenen aan het gezag der zelfbesturen kennen. Eénheid in de overheidsorganisatie en mitsdien éénheid in de overheidswil en geste is daar bereikt. In die richting zal geleidelijk ook de ontwikkeling ter Oostkust van Sumatra geleid moeten worden.

Een voorbeeld is de constructie van de Federated Malay States voorts in zooverre als samenwerking der zelfbesturen aldaar veel verder ontwikkeld is dan ter Oostkust van Sumatra en zelfs in vaste federatieve vormen is bezonken. Ook ter Oostkust zal de ontwikkeling geleid moeten worden in de richting van een federatie van alle zelfbesturen, of tenminste van de 20 zelfbesturen die tezamen het in vele opzichten ééne en ondeelbare eigenlijke cultuurgebied beslaan.

Men zal hierbij evenwel moeten vermijden dat het gezag der zelfbestuurders méér nominaal wordt en de grenzen van hun capaciteiten vérder overschrijdt dan toch al het geval is. Dit zou geschieden indien men de exterritorialiteit van landsonderhoorigen niet geleidelijk maar met één slag ophief [1]). Evenzeer zou dit het geval zij als men, gelijk in Malakka, het gezag der zelfbesturen uitstrekte over de onderwerpen die in ons Indië onttrokken zijn krachtens opperheerschappij of krachtens uitdrukkelijk beding in de contracten of in de Zelfbestuursregelen 1927. Het kan niet anders of het gezag der zelfbesturen in Malakka is in deze opzichten een schijngezag en zal zeer langen, ja altijd schijngezag blijven. Onze zelfbestuursconstructie is men zou haast zeggen eerlijker. In zoovere is dus de organisatie in Malakka een baken in zee.

Ook moet in Sumatra's Oostkust vermeden worden dat de zelfstandigheid der individueele zelfbesturen zich geheel oplost in een federatie. Dit dreigde in de Federated Malay States toen het contract van 1909 [2]) de federatie die bij het contract van 1895 [2]) tusschen de betrokken staatjes aangegaan was, nauwer toehaalde.

Het contract van 1895 nl., de federatie instellend, voorzag slechts in de aanstelling van een Resident-Generaal over de vier gefedereerde staatjes, en verbond die staatjes om elkaar bij te staan met geld en personeel en in andere opzichten. Geen bepalingen over gemeenschappelijke wetgeving of begrootingen, laat staan over een gemeenschappelijk orgaan, kwamen er in voor. Integendeel, uitdrukkelijk werd bepaald dat de zelfbestuurders geen gezag zouden uitoefenen buiten de grenzen van hun eigen

1) Nog andere gewichtige bezwaren rijzen tegen zulk een hervorming.
2) De inhoud van dit contract is afgedrukt op blz. 120 en volg. van HUNGER's dissertatie over federatieven staatsbouw.

landschap. Ook werd uitdrukkelijk gestipuleerd dat geen enkele bepaling van dit contract de bedoeling had om het gezag of de bevoegdheid van eenig zelfbestuurder te beperken.

Het contract van 1909 daarentegen stelt een Federalen Raad in, waarover straks meer, die wetgevende bevoegdheid kreeg. De verordeningen der individueele zelfbesturen wijken voor de federale. Alleen déze grens wordt gesteld dat aangelegenheden inzake de Mohamedaansche godsdienst, moskeeën, politieke onderstanden, inheemsche hoofden en penghoeloes, en andere aangelegenheden die naar de meening van den Hoogen Commissaris de rechten en prerogatieven van den zelfbestuurder betreffen of die naar zijn oordeel om andere redenen behandeld moeten worden door de individueele staatjes, voor de individueele staatjes gereserveerd worden.

Ook stelt de Federale Raad volgens het contract van 1909 de begrootingen van elk zelfbestuur vast.

Wel herhaalt dit contract de bepaling uit het contract van 1895 volgens welke geen enkel beding de strekking heeft om het gezag of de bevoegdheid van eenig zelfbestuurder te beperken, maar zij was, dit is na het vorengaande duidelijk, goeddeels zinledig geworden.

De praktijk bracht dan ook bezwaren aan de orde. Daaraan tegemoet te komen was de bedoeling van de hervormingen in 1927 door den Hoogen Commissaris Sir LAURENCE GUILLEMARD [1]). De strekking van die hervormingen was om de waardigheid en de positie van de zelfbestuurders te verheffen en om aan de individueele staten een zekere mate van locaal „selfgovernment" te verleenen. Men behoeft niet te vragen hoever de zelfstandigheid van de individueele zelfbesturen afgegleden was, om een hervorming van deze strekking noodzakelijk te maken.

Was overeenkomstig het contract van 1909 de Federale Raad *het* begrootingswetgevende lichaam voor alle uitgaven binnen de Federated Malay States, Sir GUILLEMARD voerde onderscheid in tusschen federale begrootingen en begrootingen van de individueele zelfbesturen. De Federale Raad stelt slechts vast de federale begrootingen, en wat de begrootingen van de indivi-

1) Vgl. daarover WINSTEDT in „Inter-Ocean", British-Malayan Numbre, December 1927.

dueele staatjes betreft, keurt hij slechts de totaal-bedragen goed. Binnen de grenzen van die totalen beschikken de individueele staatjes thans over het geld.

Nog belangrijker en leerzamer voor de Oostkust van Sumatra was de wijziging die gebracht werd in de samenstelling van den Federalen Raad.

Naar het contract van 1909 bestond de Federale Raad onder het voorzitterschap van den Hoogen Commissaris uit den Resident-Generaal, de drie Sultans van Perak, Selanggor en Pahang, de Jang-di pertoean van Negeri Sembilan als vertegenwoordiger van de Oendang van Negri Sembilan [1]), en de vier residenten (één in elk zelfbestuur). Voorts waren er vier niet-ambtelijke leden, benoemd door den Hoogen Commissaris; zij vertegenwoordigden cultures, mijnbouw en handel. Het resident-generaalschap werd in 1911 omgezet in een „chief-secretary"-schap omdat de zelfbestuurders murmureerden tegen inschuiving van deze autoriteit tusschen hen en hun residenten eenerzijds en den Hoogen Commissaris — vertegenwoordiger van de Kroon — anderzijds. Onder Sir GUILLEMARD nu werden in deze samenstelling de volgende wijzigingen gebracht. De drie Sultans traden met hun volle instemming uit den raad en werden vervangen door drie niet-ambtelijke Maleische leden. Vier hoofden van departementen en nog één bij name benoemd hoofdambtenaar werden als lid toegevoegd, in het bijzonder om de behandeling in den raad van technische aangelegenheden beter te verzorgen. Bovendien werden nog drie niet-ambtelijke leden toegevoegd als tegenwicht tegen de toevoeging dier 5 ambtelijke leden. De Raad bestond voortaan uit 13 ambtelijke en 11 niet-ambtelijke leden. Evenals in den ouden Raad werden in den nieuwen alle voorname bevolkingsklassen vertegenwoordigd.

Het belangrijke moment van deze hervorming schuilt in de uittreding van de drie Sultans. Zij droeg zooals reeds gezegd de instemming van de betrokkenen weg en werd officieel in dézen zin gemotiveerd dat, wijl de waardigheid van de zelfbestuurders hen noodzaakt zich te onthouden van debat, zij even noodzakelijk uit den raad moeten treden; zoo goed als het voor de zelfbestuurders niet betamelijk („seemly") zou zijn om te redetwisten

1) Negri Sembilan is zelf een federatie.

(„controversy") met bijv. één van de niet-ambtelijke leden, zou het anderzijds evenmin passend zijn om hen te laten in de positie van zwijgend lid [1]).

Formeel stond deze uittreding volstrekt niet gelijk met een soort van abdicatie door de betrokken zelfbestuurders t.a.v. dat deel van de overheidstaak waarmede de Federale Raad zich bezig hield, want zoowel vóórdien als nàdien bleven de federale wetten uitgevaardigd door de Zelfbestuurders in overeenstemming met den Federalen Raad. Bovendien wordt elke Zelfbestuurder door den betrokken Resident geraadpleegd vóór eene vergadering van den Federalen Raad; de agenda wordt dan besproken; de Resident vertegenwoordigt als het ware de zelfbestuurder ter vergadering, na afloop waarvan hij dezen op de hoogte stelt van gang en uitslag der beraadslagingen.

Wel werd overwogen om instede van deze ietwat informeele, ja huiselijke vorm van samenwerking tusschen zelfbestuurders en Federalen Raad, een Raad van Zelfbestuurders in te stellen als een opperste wetgevend lichaam. Men vond evenwel dat zulk een raad moeilijk bekwaam („competent") geacht kon worden om de wetten, die aangenomen waren door den Federalen Raad, te reviseeren, evenmin om wetsontwerpen vóór indiening bij den Federalen Raad te behandelen en er in beginsel een uitspraak over te doen. [2]) Daarom werd besloten om éénmaal 's jaars een Durbar (samenkomst) te houden van den Hoogen Commissaris, de Zelfbestuurders, de „Chief Secretary" (de vroegere Resident-Generaal) en de Residenten. Beraadslaagd wordt dan in het Maleisch. Gehandeld wordt over onderwerpen die voor de inheemschen van belang zijn. Deze Durbar heeft een plechtstatig karakter. Terloops worde hier opgemerkt dat het Nederlandsche bewind in de Buitengewesten bij het Britsche in de leer kan gaan — ook wel bij ons eigen bewind in de Vorstenlanden — hoe het uiterlijk van zoo'n plechtige samenkomst moet wezen om haar tot een hoogtijd te maken in Oostersche oogen.

Uit dit deel van de hervormingen in de Federated Malay States zijn n.h.v. nuttige lessen te putten voor Sumatra's Oost-

1) Vgl. Winstedt t.a.p.
2) Men bedenke hierbij dat deze raad oordeelt over zaken die in ons Indië aan de zelfbesturen onttrokken zijn.

kust. Ook wij kennen te dezer kuste de menging in een openbaar college, nl. in den Cultuurraad, van erfelijke inlandsche vorsten met ambtelijke en niet-ambtelijke leden. Moet het hier, anders dan in Malakka, wel passend geacht worden bij de waardigheid van de inlandsche vorsten — ik spreek niet van de kleine zelfbestuurdertjes — dat zij in openbaar debat treden, of dat zij zwijgende leden zijn? Dit klemt vooral omdat de huidige samenstelling van den Cultuurraad niet blijvend kan wezen. De toekomst zal ongetwijfeld gevariëerder samenstelling brengen. Dan wordt de positie der inlandsche vorsten in dien raad heel moeilijk. Het doet er in dit verband niet toe dat de Cultuurraad alleen te zeggen heeft over de landsonderhoorigen, de zelfbesuurders over de zelfbestuursonderhoorigen. De bejegening toch die nu eenmaal in openbare colleges gebruikelijk is, wordt door die omstandigheid niet veranderd, bovendien werd er tevoren op gewezen hoe er als gevolg van de dooreenstrengeling tusschen de belangen der lands- en die der zelfbestuursonderhoorigen praktisch geen strenge scheiding bestaat tusschen de taak van den Cultuurraad en die van de zelfbesturen, zoodat, althans mettertijd, in den Cultuurraad critiek te verwachten is op het zelfbestuursbeleid.

Zullen de inlandsche vorsten onder deze omstandigheden niet beter uit den Cultuurraad treden evenals zij in Malakka uit den Federalen Raad traden?

De ter Oostkust, wegens de nog geldende en niet met één slag op te heffen exterritorialiteit van landsonderhoorigen, meer dan in Malakka noodzakelijke samenwerking tusschen den Cultuurraad en de Zelfbesturen zou dan aanvankelijk evenals in Malakka voor zijn te zetten op de thans reeds gebruikelijke wijze waarbij het europeesch bestuur als trait d'union fungeert. Maar tevens zouden ook ter Oostkust jaarlijksche samenkomsten der zelfbestuurders of meerdere samenkomsten jaarlijks zijn te organizeeren, hier ter bespreking zoowel van belangen die gemeenschappelijk zijn tusschen de zelfbesturen als, in aansluiting op beraadslagingen in den Cultuurraad, van belangen die gemeenschappelijk zijn tusschen lands- en zelfbestuursonderhoorigen. Geleidelijk wordt dan de onregelmatigheid overwonnen die tevoren geconstateerd werd in de huidige wijze van samenwerking tusschen Cultuurraad en zelfbesturen. Ook wordt dan in deze

samenkomsten geleidelijk geconstitueerd het orgaan van de tevoren noodzakelijk bevonden federatie van de zelfbesturen ter Oostkust of van die in het eigenlijke cultuurgebied.

Men krijgt zoodoende een raad van erfelijke bestuurders naast den Cultuurraad die de ingezetenen vertegenwoordigt, een soort twee-kamer-stelsel, dat het best past bij de historisch gegroeide verhoudingen ter Oostkust, een stelsel ook dat voor de toekomstige ontwikkeling de banen afteekent.

Zoolang de exterritorialiteit van landsonderhoorigen ten volle gehandhaafd wordt, zal de eene kamer, de raad van erfelijke bestuurders, alleen te zeggen hebben over de zelfbestuursonderhoorigen, de andere kamer, de Cultuurraad, alleen over de landsonderhoorigen. Naarmate die exterritorialiteit vatbaar blijkt voor oplossing kan het gezag van den raad van erfelijke bestuurders uitgestrekt worden over de landsonderhoorigen, en gelijktijdig daarmede en in dezelfde mate dat van den Cultuurraad over de zelfbestuursonderhoorigen. Altijd zal beider instemming — evenals thans zoowel de instemming des Cultuurraads als die der individueele zelfbestuurders — zijn te vereischen voor een maatregel die én de land- én de zelfbestuursonderhoorigen betreft.

Begrootingscijfers 1930. Ontvangsten.

	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang
	$	$	$	$	$
I.					
Belastingen en licenties.					
In- en uitvoerrechten	34.654.500 [1]				
Accijnzen	14.872.000 [2]				
Bosschen	700	794.840	278.295	228.900	335.765
Land en mijnen ...		1.613.630 [4]	1.439.900 [4]	973.600 [4]	548.000 [4]
Allerlei licenties ...	228.275	1.738.635	1.390.533	483.817	187.923
II.					
Ontvangsten terzake van bewezen diensten.					
Gerechts- en bureauleges, betaling voor speciale diensten, verrekeningen	2.821.295 [3]	611.091	488.466	228.612	187.776
Betaling voor diensten en leges terzake van werkzaamheden van gemeentelijken aard		1.395.145	1.389.134	271.402	137.141
III.					
Ontvangsten uit bedrijven.					
Licht, water en kracht	1.000	929.600	2.234.700	291.350	94.400
Post, telegraaf, telefoon	3.300.000				

1) Waarvan $ 6.5 millioen van rubber, $ 15 millioen van tin en tinerts, $ 3 millioen van petroleum, $ 3.2 millioen van alcoholica, $ 4.7 millioen van tabak, sigaren en sigaretten.

2) Van alcoholica, lucifers, toddy en opium; het laatste brengt $ 12 millioen op.

3) Waaronder belangrijke bijdragen van de kolonie der Straits Settlements en van de ongefedereerde zelfbesturen voor openbare diensten der Federated Malayan States die ook werkzaam zijn voor die kolonie en ongefedereerde zelfbesturen.

4) W.o. land- en mijnrenten.

	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang.
	$	$	$	$	$
Spoorwegen	2.111.147				
Hout- en andere boschproducten	701.000				
IV.					
Inkomsten uit overheidsbezittingen.					
Huren	303.692	247.555	121.517	27.570	3.145
Interest	2.502.500	20.680	23.465	19.655	18.933
V.					
Allerlei ontvangsten					
Verkoop van land		245.100	433.000	1.082.000	752.500
Allerlei	1000	154.903	138.000	54.225	37.980
Totaal	61.497.109	7.752.179	7.937.010	3.661.131	2.303.563

Begrootingscijfers 1930. Uitgaven.

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
A. Overheidszorg gereserveerd voor de Federatie.						
1. Openbare schuld	6.224.878					6.224.878
2. Pensioenen, onderstanden enz.	4.466.364					4.466.346
3. Hooge Commissaris [1]	11.000					11.000
4. Secretarie [2]	85.461					85.461
5. „Malayan Civil Service [3]	1.498.482					1.498.482

1) Betreft alleen reiskosten van den Hoogen Commissaris (den Gouverneur van Singapore) en diens staf, voor zoover die kosten ten laste komen van de Federated Malay States. Het salaris en de verdere inkomsten van dezen staatsman en andere gemeenschappelijke uitgaven worden omgeslagen over de kolonie der Strait Settlements, de Federated Malay States en de ongefedereerde zelfbesturen. Het aandeel der Federated Malay States daarin pareert onder afdeeling 13 van de begrooting van uitgaven.

2) Dit is het bureau van den Chief Secretary, d.i. den voormaligen Resident-Generaal. De Chief Secretary zelf behoort tot de Civil Service en wordt betaald uit afdeeling 5.

3) Tot de „Malayan Civil Service" (Burgerlijke Dienst van Malakka), die één dienst uitmaakt voor heel Malakka, en die zooals hieronder blijken zal, niet bepaaldelijk onderscheidt tusschen het eigenlijke B.B. en verschillende speciale ambtenaren wier taak nauw samenhangt met die van het eigenlijke B.B., wèl het B.B. voorop plaatst, behooren:

als staf-personeel:

de „Chief Secretary" (de voormalige Resident-Generaal),
de Residenten van Perak, Selangor, Negri-Sembilan en Pahang,

als personeel van klasse I graad A:

de rechtskundig adviseur, tevens Public Prosecutor,
de controleur van arbeid,
de commissaris van handel en in- en uitvoerrechten,
de finantieel adviseur,
het hoofd van het Openbaar Ministerie („Auditor-general"),
de onder-gouvernements-secretaris,
de secretaris voor chineesche zaken,
de secretaris voor de posterijen,

als personeel van klasse I graad B:

allerlei andere hoofdambtenaren w.o. vier districts-officieren (te vergelijken met onze assistent-residenten),

(*Vervolg zie pag. 18*)

Afdeelingen van Begrooting	Federaal $	Perak $	Selangor $	Negri-Sembilan $	Pahang $	Totaal $
6. Openbaar Ministerie [1])	103.338					103.338
7. Agrarisch bureau [2])	4.846					4.846
8. Rechtbanken [3]) (Supreme Courts)	158.192					158.192
9. „Exchange" [4])	10.000					10.000
10. Geologisch bureau [5])	57.570					57.570
11. Bureau van arbeid [6])	214.700					214.700
12. Rechtskundig adviseur [7])	6.548					6.548
13. Allerlei uitgaven [8])	3.646.361					3.646.361
14. Museums [9])	54.102					54.102

(*Vervolg noot van pag. 17*)

als personeel van klasse II, III, IV, en V:

allerlei andere ambtenaren w.o. districts- en assistent-districtofficieren (te vergelijken kennelijk met onze controleurs),

als administratieve ambtenaren: o.m. verschillende assistent-districtsofficieren (kennelijk te vergelijken met onze aspirant-controleurs),

ten slotte *een aantal zoogenaamde cadetten*, kennelijk te vergelijken met onze administratieve ambtenaren bij den bestuursdienst.

Principieel schijnt het eigenlijke B.B. ook open voor inlanders. Men ziet echter weinig inlandsche namen in de ranglijsten: in lagere klassen slechts enkele, in klasse III een, in hoogere klassen geen enkele inlandsche naam.

1) Het Hoofd van dezen dienst behoort tot de „Civil Service" en wordt betaald uit afdeeling 5.

2) Het Hoofd van dit bureau, de „Commissioner of lands" behoort tot de „Civil Service" en wordt betaald uit afdeeling 5.

3) W.o. een hoofdrechter op $ 19200.— en drie rechters op $ 15000.—.

4) Verlies bij het wisselen van geld.

5) W.o. een Directeur op $ 12600.—.

6) Het hoofd van dit bureau behoort tot de „Civil Service" en wordt uit afdeeling 5 betaald.

7) Deze afdeeling betreft alleen lager personeel. De adviseur zelf wordt betaald uit de post voor de „Civil Service" waartoe hij behoort.

8) W.o. subsidies en bijdragen aan allerlei instellingen en comites. Voorts aandeel in de salarissen van ambtenaren en in de kosten van instellingen die gemeen zijn tusschen de Kolonie der Strait Settlements en de Federated Malay States.

9) De Directeur der Museums krijgt $ 9000.— tot $ 10.200 salaris waarvan de Kolonie der S.S. $ 6.600 betaald.

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal $	Perak $	Selangor $	Negri-Sembilan $	Pahang $	Totaal $
15. Post en telegrafie [1])	3.464.628					3.464.628
16. Landsdrukkerij	357.319					357.319
17. Spoorwegen [2])	7.380.532					7.380.532
18. Handel; in- en uitvoerrechten [3])	2.195.684					2.195.684
19. Schatkistdienst	27.960					27.960
20. Weduwen- en Weezenfonds	6.085					6.085
Totaal	29.974.032					29.974.032

B. Overheidszorg gereserveerd voor de individueele Zelfbesturen.

1. Pensioenen en onderstanden toegekend om politieke redenen		72.627	27.718	16.572	35.970	172.887
2. De Zelfbestuurders en hoofden [4])		327.291	193.878	238.426	125.753	885.348

1) Het Hoofd van dezen dienst behoort tot de „Civil Service" en wordt uit afdeeling 5 betaald.

2) Hebben een eigen begrooting. Hier pareert alleen de „expenditure on Capital account".

3) Twee hoofden van dienst, één voor in- en uitvoerrechten, één voor accijnzen op resp. $ 11400 en $ 10276.

4) De zelfbestuurders genieten de volgende civiele lijst:

Sultan van Perak	$	120.000
Sultan van Selangor	$	108.000
Jang di pertoean Besar van Negri Sembilan	$	60.000
Sultan van Pahang	$	78.000

De sultan van Perak voert een nogal grooten staat. Hij heeft een Europeesch Aide-de-Camp op $ 5945 salaris, en nog een (kennelijk inheemsch) Aide-de-Camp op $ 3000.—. Voorts krijgt hij een toelage voor reiskosten, terwijl belangrijke bedragen op de begrooting zijn gebracht voor onderhoud van het paleis, de paleis-inrichting, paleisgronden, ook een flinke som voor een huisboot. De staat die de andere zelfbestuurders voeren is naar verhouding geringer.

(*Vervolg zie pag. 20*)

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
3. De Britsche Resident [1]		33.029	24.799	25.139	25.521	108.488
4. Gerechten [2] (Magistraats-)		19.200	13.448	7.857	—	40.505
5. Districts-bureaux [3]		598.265	203.932	142.596	175.345	1.120.138
6. Boschwezen		18.653	—	5.666	27.698	52.017
7. Openbare tuinen en plantsoenen		78.814	16.820	—	—	95.634
8. Allerlei uitgaven		258.539	180.870	86.950	104.141	630.504
9. Bureau voor de registratie van titels		5.082				5.082
10. Muskieten-verdelging		179.231	199.861	59.521	99.343	537.956
11. Landaankoop		300.000	150.000	100.000	75.000	625.000
12. Locale aangelegenheden [4] (,,Municipal")		1.285.165	1.808.670	274.193	181.755	3.549.783
13. Stafmuziek		13.360				13.360
Totaal		3.189.256	2.840.000	956.920	850.526	7.836.702

(*Vervolg noot van pag. 19*)

Verschillende landsgrooten krijgen flinke salarissen, zoo de Radja Moeda van Perak $ 18000.—, de Radja Bendahara van Perak $ 12600.—, de Radja di Hilir van Perak $ 6600.—. Verder is er een Sheikh-ul-Islam op $ 3600.—.

Uit deze afdeeling van de begrooting worden ook bekostigd de traktementen van allerlei moskeepersoneel werkzaam bij, laat ons zeggen, de „Sultans"-moskee van Perak.

Voorts pareeren bij deze afdeeling de salarissen van voorname hoofden, zoo voor Perak een Orang Kaja Besar op $ 6000.—, een Orang Kaja Temenggong op $ 6000.—, een Orang Kaja Mantri op $ 6000.— enz.

1) De Resident, behoorend tot de „Civil Service" wordt bezoldigd uit afdeeling 5 van de uitgaven die gereserveerd zijn voor de Federatie.

Deze afdeeling betreft het bureau van den Resident, waarbij de noodige „punkah-pullers" niet vergeten zijn; voorts houdt zij toelagen voor den Resident in.

2) De rechtbanken komen ten laste van de Federatie; wij ontmoeten ze tevoren reeds.

3) Bureaux van ambtenaren van de „Civil Service", vooral districts- en assistent-districts-officieren. Voorts allerlei kleinere uitgaven tot verbetering van veeteelt en landbouw.

4) Onder dezen verzamelnaam is samengebracht locale zorg voor gezondheid, zorg voor markten en slachthuizen, zorg voor passanggrahans, begraafplaatsen, vuilnisbakken, aanplemping van moerassen, aanplant van schaduwboomen, straatverlichting, rattenverdelging, stadsverbetering, brandweer, locale wegen en bruggen.

Afdeeling van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
C. Overheidszorg van de Federatie en van de individueele zelfbesturen.						
1. Departement van landbouw [1]	683.727	93.416	31.557	27.140	51.566	887.406
2. Secretariaat voor Chineezen [2]	124.841	17.012	8.722	3.657	1.130	155.362
3. Administratieve Dienst [3] (klerken en commiezen)	1.052.305	423.320	279.610	161.215	151.240	2.067.690
4. Bureau voor coöperatie	178.776					178.776
5. Onderwijs [4]	414.013	1.470.333	1.037.167	462.803	237.680	3.621.996

1) Het departement staat onder een Directeur op $ 14400, en omvat allerlei instellingen en personeel. De individueele staten hebben o.a. „Agricultural Field Officers" op salarissen van $ 4800 tot $ 9600, „sub-inspectors of coconuts" op $ 1080—$ 1300, en „padi-inspectors" op $ 600—$ 960 in dienst. Ook de individueele zelfbesturen trekken sommen uit voor bestrijding van ziekten en plagen, proeven en demonstraties.

2) Deze post toont aan dat de zorg der zelfbesturen zich, anders dan in Nederlandsch-Indië, in beginsel ook uitstrekt over chineezen.

Het Hoofd van het federale secretariaat voor chineezen is een „Civil-Service"-ambtenaar en wordt uit de afdeeling van dien dienst betaald.

Perak en Selangor hebben ieder een „inspector of women and girls" op $ 2400 in dienst. Alle individueele staten hebben tot dit doel detectieven in dienst.

3) De honderden klerken en commiezen verdeeld in vier klassen van „clerks" en werkzaam bij allerlei autoriteiten en departementen worden uit deze afdeeling betaald.

4) De Federatie heeft o.a. een hoofdinspecteur van Engelsche scholen en een dito van chineesche scholen op resp. $ 12000 en $ 9600 in dienst. Deze vormen kennelijk de directie van dezen tak van staatsdienst.

De Federatie bekostigt de volgende scholen:
een Handelsschool te Koeala Loempoer,
het „Sultan Idris Training College" (onder een Hoofd op $ 11605),
het „Malay College" te Koeala Kangsar (onder een Hoofd op $ 10800.—),
Perak heeft een schoolinspecteur op $ 11605, ass.-inspecteurs op $ 4800—$ 9600, en bekostigt de volgende scholen:
Engelsche scholen,
Handelsscholen,
Tamil-scholen,
Maleische scholen voor jongens,
Dito voor meisjes,
Koran-scholen,
Chineesche scholen.
De andere individueele staten verzorgen het onderwijs op dezelfde wijze en in relatief dezelfde mate als Perak.

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
6. Bureau voor electriciteit (gewone uitgaven) [1]	457.326	270.960	629.010	74.300	51.205	1.482.801
7. Idem (Bijzondere uitgaven) [1]	15.200	375.500	1.460.020	131.340	131.150	2.113.210
8. „Estate Duty office"	2.304					2.304
9. Visscherij [2]	17.529					17.529
10. Departement van Boschwezen [3]	1.918.482	122.186	75.981	68.139	52.746	2.237.534
11. Maleisch administratief personeel	172.401					172.401
12. Marine [4]	26.303	64.136	110.804	10.892	25.070	237.205
13. Gezondheid van Mensch en Dier [5]	3.837.124	946.955	687.877	384.386	293.561	6.149.903

1) Uit deze afdeelingen valt op te maken dat voor gezamenlijke rekening van de zelfbesturen der Federated Malay States electrische energie wordt opgewekt, vervoerd, gedistribueerd en verkocht. De Federatie heeft daartoe gezamenlijk personeel in dienst o.a. een Directeur op $ 18000.— en hoofdingenieurs op $ 12600.— en $ 10200.—. Overigens worden de uitgaven van dezen dienst voornamelijk gedragen door de individueele staten zoo goed als deze de inkomsten voornamelijk trekken; vgl. de begrooting van ontvangsten.

2) Er is een chineesche inspecteur op $ 2620.— en er zijn "Fishery officers" op $ 2000.—.

3) De Federatie bekostigt een Directeur op $ 14400.— en talrijk ander hooger en lager personeel. Hoe de taakverdeeling tusschen federatie en individueele zelfbesturen is, valt uit de begrooting niet op te maken. Uit de begrooting van inkomsten blijkt dat voor zoover de bosschen in bedrijfsvorm beheerd worden, de inkomsten aan de Federatie toevloeien, terwijl de ontvangsten terzake van houtkapvergunningen enz. aan de individueele zelfbesturen komen.

4) De Federatie bekostigt twee stoombootjes.

Perak heeft een havenmeester in dienst op $ 6461.— en overig personeel, bekostigt voorts verschillende stoom- en motorbootjes en vuurtorens.

5) De Federatie bekostigt een Hoofd van den Dienst op $ 14400 en in elk der vier zelfbesturen waaruit de Federatie bestaat een eerstaanwezend geneesheer („senior medical officer") op $ 12600. Voorts talrijk ander hooger en lager personeel.

(*Vervolg zie pag. 23*).

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
14. Oorlog [1])	1.241.851	50.429	49.371	40.425	37.615	1.419.691
15. Mijnwezen [2])	83.956	199.594	92.498	35.144	36.433	447.625
16. Allerlei diensten	1.283.000	249.272	152.959	85.640	62.871	1.833.732
17. Registratie van vennootschappen	5.216					5.216
18. „Office of the Public Trustee"	3.703					3.703
19. Politie [3])	3.512.743					3.512.743
20. Gevangeniswezen [4])	299.903	171.294	54.351	23.618	19.260	568.426
21. Departement van Openbare Werken [5])	1.748.614	482.733	419.140	149.352	122.934	2.922.773

(*Vervolg noot van pag. 22*)

De Federatie en de Kolonie der S.S. bekostigen samen een Hoofd van den Veterinairen Dienst op $ 12000.—.

De Federatie bekostigt verder instituten voor kindergeneeskunde, radiologie, venerische ziekten, geneeskundig onderzoek, verder een medische school te Singapore, een gezondheidsdienst, een krankzinnigengesticht, alle met hooger en lager personeel.

Perak bekostigt dierenartsen, geneesheeren en ziekenhuizen, zoo ook de andere individueele staten.

1) De Federatie bekostigt een bataljon „Burma-Rifles" van het Britsch-Indische leger, en draagt voorts de kosten van het „Malay States Volunteer Regiment".

De individueele staten dragen de kosten van de „Malayan Volunteer Infantry".

2) De Federatie bekostigt een hoofdinspecteur op $ 14400.— en ander hooger en lager personeel, de individueele staten inspecteurs op $ 12600.— en overig personeel.

3) Geheel federaal. Onder een hoofdcommissaris van politie op $ 14400.—.

4) De Federatie bekostigt een inspecteur op $ 6732.— en verder personeel. Alle andere uitgaven, d.z. vooral de uitgaven voor kleeding en voeding van gevangenen worden gedragen door de individueele staten. Laatstgenoemde bekostigen ook bedelaarskolonies.

5) Deze afdeeling betreft voornamelijk personeels- en bureau-uitgaven. De Federatie bekostigt een Directeur op $ 14400.—, een adjunct-directeur op $ 12600.— en talrijk hooger en lager personeel, vooral ingenieurs. De individueele staten hebben voornamelijk slechts lager personeel in dienst.

Afdeelingen van de Begrooting	Federaal	Perak	Selangor	Negri-Sembilan	Pahang	Totaal
	$	$	$	$	$	$
22. Openbare werken, jaarlijks terugkeerende uitgaven [1]	580.900	1.929.080	1.633.150	827.450	760.050	51.730.630
23. Openbare werken, nieuwe werken, buitengewone dienst [2]	2.735.073	3.750.000	1.978.756	1.100.000	984.660	10.548.489
24. Landaankoop	30.000					30.000
25. Topografische en Metereologische dienst [3]	1.717.499	145.413	68.020	83.130	73.528	2.087.590
26. „Town Planning" [4]	38.480	33.207	31.683	12.432	—	115.802
27. Passage	567.000	7.300	3.700	1.700	6.300	586.000
28. „Valuer-general en Town-planning administration" [5]	—	4.863	5.527	—	—	10.390
Totaal	22.748.269	10.807.003	8.809.893	3.682.763	3.098.999	49.146.927
Totaal generaal	52.722.301	13.996.259	11.649.893	4.639.683	3.949.525	86.957.661

1) Deze afdeeling betreft het onderhoud van openbare werken. De Federatie bekostigt het onderhoud van federale gebouwen, e.a. werken, van enkele wegen en vooral van rivieren, de individueele staten eveneens het onderhoud van eigen gebouwen e.a. werken, vooral van wegen en van rivieren.

2) Deze afdeeling betreft verbetering van en nieuwe openbare werken: gebouwen, wegen, waterleidingen enz.

3) Voor den topografischen dienst hebben de Federated Malay States en de Kolonie der S.S. tezamen een „Surveyor-General" in dienst op $ 14400.— en ander hooger en lager personeel, voor den metereologischen dienst o.m. een „Superintendent" op $ 10575.—. De individueele staten hebben lager personeel en bekostigen andere uitgaven o.a. nogal hooge sommen voor „survey en demarcation-expenses".

4) Wat „Town-planning" omvat valt niet op te maken uit de begrootingen. De Federatie heeft een „government Town Planner" in dienst op $ 12600, en lager personeel, de individueele staten een „Town Planning Superintendent" op $ 10200.— en eveneens lager personeel. De werkgelden zijn onbeteekenend.

5) De begrootingen wijzen niet uit wat deze afdeeling omvat.

Enkele opmerkingen omtrent de economische situatie van Japan, II.

door R. E. Smits.

DE ECONOMISCHE STRUCTUUR VAN HET LAND EN DE HANDELSBALANS.

De internationale handel van Japan is eenzijdig georienteerd. *Zijde* (ruwe en bewerkte) *en katoenfabrikaten* zijn slechts twee kurken, waarop $^2/_3$ van den geheelen uitvoer drijft, waartegenover een naar zijn aard zeer gedifferentieerden invoer van artikelen met een aanzienlijk minder elastische vraag staat. Bij den invoer speelt *katoen* als grondstof voor de veredelingsindustrie weliswaar de hoofdrol, doch een belangrijk bedrag aan als wij het zoo mogen uitdrukken ruwe-katoeninvoerwaarde blijft toch in het land achter, terwijl de verdere hoofdposten worden ingenomen door *metaal en metaalfabrikaten, voedingsmiddelen als boonen en erwten, tarwe, rijst, meel en suiker, wol, (ruw en bewerkt), chemicaliën, kunstmeststoffen voor den landbouw, oliën en vetten,* alle dienende tot dekking van in min of meer sterke mate *on*elastische behoeften. In een kort schema laat zich deze toestand percentsgewijze op den totaal invoer resp. uitvoer als volgt uitdrukken:

	EXPORT			IMPORT						
Jaar	Zijde	Katoen	Totaal	Katoen	Metaal en -fabrikaten	Granen Meel enz.	Wol en fabrikaten	Olien, Vetten en -fabrikaten	Suiker	Totaal
1918	27.5	21.2	48.7	31.4	28.2	8.5	4.4	2.—	2.—	76.5
1919	39.4	19.8	59.2	31.3	22.4	12.4	3.5	2.3	2.7	74.6
1920	30.1	26.2	56.3	31.8	22.8	5.1	6.9	2.6	2.6	71.8
1921	41.8	23.3	65.1	27.8	24.4	6.7	4.9	3.2	4.4	71.4
1922	48.8	21.0	69.8	23.5	22.4	9.8	8.2	3.2	3.4	70.5
1923	46.5	22.2	68.7	26.4	18.6	9.9	10.1	2.1	2.7	69.8
1924	46.6	24.8	71.4	25.3	21.5	9.6	8.7	3.5	2.6	71.2
1925	44.9	24.4	69.3	36.4	13.6	11.4	9.1	3.—	2.9	62.4
1926	43.5	21.9	65.4	30.9	16.3	10.3	6.2	3.4	3.5	70.6
1927	45.2	21.1	66.3	29.1	16.3	10.0	8.3	3.9	3.5	71.1
1928	44.9	20.0	64.9	25.5	19.5	9.4	8.0	5.0	3.0	70.4

Tijdens den wereldoorlog heeft Japan een tijdlang de vrije hand gehad op Oostersche markten, die vroeger in hoofdzaak door Westersche mogendheden bediend werden. Het was in dien tijd, dat de katoenindustrie zich op grooten schaal kon ontwikkelen, daarbij aanvankelijk niet zoozeer steunende op eigen geschiktheid als wel op het ontbreken van concurrentie. Ook op velerlei ander gebied werden ondernemingen opgezet, welke onder de geldende omstandigheden ruime winst beloofden, doch in normale tijden een harden strijd zouden hebben te voeren. Wat zich in alle landen voordeed, gebeurde ook hier, doch hier vermoedelijk in nog sterkere mate dan elders. Het ideaal van de „self supporting" staat speelde daarbij een groote rol, ofschoon een land als Japan dezen staat uiteraard nimmer zal kunnen bereiken.

In 1918, het jaar van den wapenstilstand, exporteerde Japan voor een totaal van Y. 1.962.000.000.—, waarvan „zijde" en „katoen" 49% leverden. Er waren in dat jaar nog aanzienlijke exporten van ertsen en metalen, machinerieën en voedingsmiddelen als granen, meel, etc. De import bedroeg in totaal Y. 1.668.000.000.— en Japan zag hiermede de handelsbalans voor het laatst door een exportoverschot gekenmerkt. Wat dit land in de oorlogsjaren en de eerste naoorlogsjaren terugkreeg was goud, veel goud. Vanaf het oogenblik echter, dat de ban op het Westen werd opgeheven, zien wij Japan's buitenlandsche handel in de dalende lijn. 1919 en 1920 zijn jaren van „boom", van ongekende prijsstijging, doch Japan zag zijn export in totaalwaarde eerder dalen dan stijgen, ofschoon deze in 1919 gesteund werd door zijde en in 1920 door katoen en suiker. Daarentegen nam de import in die jaren met sprongen toe. Het Westen, van zijn oorlogsbarrieres bevrijd, werd aangetrokken door het zéér hooge Japansche binnenlandsche prijsniveau. De export naar Europa nam van 1918 op 1919 met Y. 100.000.000.— af, de import uit Europa nam daarentegen met Y. 80.000.000.— toe, in 1920 met Y. 140.000.000.—. Tegelijkertijd trad toen de relatieve zwakte van Japan's ruilvoet met het buitenland aan het licht, waar de wereldprijs van de invoerartikelen in véél sterkere mate gestegen was dan die voor Japan's twee hoofd-uitvoerproducten. De „boom"-jaren 1919 en 1920 gaven een toenemend invoeroverschot te zien, hetgeen sedert zoo gebleven is, in 1923/1924 versterkt door de naweeën van de groote

aardbeving in den vorm van extra behoeften en speculatiewoede.

Intrinsiek beoordeeld is de positie van Japan in den buitenlandschen handel dus een zwakke. Het land ruilt ontbeerlijke en licht vervangbare goederen tegen „noodzakelijkheden" en heeft dan bovendien voornamelijk nog slechts één monopoliepeil op zijn boog: de zijde. Indien het land in dit zwak zou worden aangetast, indien b. v. de zijdeteelt in Zuid-Afrika, waarvoor onlangs een uit Engeland uitgezonden expert-landbouwkundige aldaar propaganda maakte [1]), of indien deze cultuur in tropische koloniën als b.v. Ned.-Indië zou slagen, dan wel indien China tot aanzienlijke uitbreiding zou overgaan, zou dit voor Japan een zwaren slag beteekenen. Dit wat het hoofdproduct betreft. Doch ook de katoenindustrie heeft op den langen duur een ongunstigen factor tegen zich in de omstandigheid, dat Japan de sociale beweging nog voor den boeg heeft, waar deze bij zijn concurrenten (Lancashire en Twente) reeds achter den rug is. Hierbij is dan nog afgezien van opkomende textiel-industrie elders en van tarief maatregelen in zijne afzetgebieden, waarvan Australië en Britsch-Indië kort geleden de eerste voorbeelden hebben gegeven. Ten slotte valt nog niet te overzien, welken invloed de kunstzijde uiteindelijk zal uitoefenen, doch zeker is wel, dat deze zoowel zijde als katoen gedeeltelijk zal vervangen.

In het kort kan m.i. worden geconstateerd, dat Japan's ruilvoet met het buitenland een relatief kwetsbare is en zonder twijfel meer kansen tegen dan vóór zich heeft. De belangrijkste van deze tegenwerkende factoren zal ook voor Japan tenslotte gelegen zijn in de opkomende sociale beweging en den prijsverhoogenden invloed, welke daarvan onvermijdelijk op den kostprijs der industrieele productie moet uitgaan.

Japan's totale bevolking (voor wat het eigenlijke Japan betreft) bedroeg volgens de laatste volkstelling van October 1925 59.736.822 zielen, opeengehoopt in een naar verhouding tot het totale gebied betrekkelijk klein te cultiveeren oppervlak. De dichtheid per K.M.^{2} bedroeg derhalve niet minder dan 969, tegenover het

1) De Royal Science Society zond vorig jaar den heer NORTON CECIL BURRINGTON naar Tanganyike, Uganda en Zuid-Rhodesia om aldaar instructies voor de zijdecultuur te geven, daar het klimaat en de omstandigheden daartoe geschikt worden geacht.

dichtstbevolkte land van Europa, België, 394. Japan kent 101 steden, waarvan er 21 meer dan 100.000 inwoners tellen. De bevolkingsverspreiding over het land was volgens de laatste census van October 1925:

	Aantal Gemeenten	Bevolking	% v.h. totaal
Beneden 500	82	26.103	0.04
501—2000	2.545	3.854.410	6.45
2001—5000	7.050	22.532.803	37.72
5001—10000	1.733	11.471.200	19.20
10001—20000	392	5.229.161	8.75
20001—50000	145	4.437 992	7.43
50001—100000	51	3.444.916	5.77
100000—hooger	21	8.740.237	14.63
	12.019	59.736.822	100.00

Laatstgenoemde 8 millioen zijn grootendeels geconcentreerd in:

Osaka met	2.114.804.—
Tokyo	1.995.567.—
Nagoya	768.558.—
Kyoto	679.963.—
Kobe	644.212.—
Yokohama	442.938.—
	6.646.042.— is ruim 11%.

Deze steden vormen tevens de voornaamste fabriekscentra. De fabrieksbevolking bedroeg volgens de laatste Gouvernementstellingen (in duizenden) van 31 Dec. 1929:

	Mannen	Vrouwen	Totaal	Waarvan georganiseerd
Fabrieksarbeiders.....	1.145	1.057	2.202	7%
Mijnwerkers	226	53	279	2%
Transportarbeiders ...	441	40	481	28%
Andere arbeiders	1.500	411	1.911	1%
	3.312	1.561	4.873	6,8%

waaruit blijkt, dat de industrialisatie betrekkelijk nog niet ver gevorderd is en vrouwenarbeid een relatief zeer belangrijk percentage van het totaal uitmaakt.

Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat de bevolking snel stijgende is. Sedert de voorlaatste census van Oct. 1920 was de be-

volking met 3.773.769 of 6.7 % van het 1920-totaal toegenomen, zijnde circa 750.000 per jaar.

De cijfers toonen aan, in welke belangrijke mate Japan nog een landbouwland is, met concentratie van zeer groote menschenmassa's in een klein aantal industrie- en handelsdistricten.

De landbouwende bevolking is echter vergelijkenderwijze gesproken zeer arm, in de eerste plaats door de groote densiteit, waardoor per eenheid van oppervlak meer magen uit de opbrengst van den grond moeten worden gevuld, in de tweede plaats door de qualiteit van den grond, in de derde plaats wegens een groot gebrek aan technische outillage en methodes. Rijst is *het* inheemsche landbouwproduct van Japan en occupeert in den vorm van bevloeide padivelden *de helft van het bebouwde oppervlak.* Als tweede gewas plant men daarop nog graan, knolraap, boonen en erwten. Andere landbouwproducten zijn tarwe, gerst, rogge, maïs, boekweit, boonen (soya), aardappels, fruit, thee en wat tabak. Een overzicht geeft het volgende staatje van *oogsten en beplante oppervlakten in 1926.*

Voornaamste oogsten en beplante oppervlakten in 1926:

Product	Beplant oppervlak		Oogst	
Rijst	3.132.536	H.A.	100.281.761	H.L.
Gerst	443.846	,,	15.457.434	,,
Rogge	539.793	,,	13.415.152	,,
Tarwe	463.593	,,	10.634.533	,,
Soyaboonen	387.699	,,	5.409.215	,,
Kleine roode boonen	121.356	,,	1.219.234	,,
Gierst	155.834	,,	3.599.848	,,
Mais	52.122	,,	1.037.241	,,
Boekweit	107.514	,,	1.554.068	,,
Sweet potato	274.363	,,	3.322.305	,,
Aardappelen	96.594	,,	857.601	,,
Thee	44.136	,,	36.225.244	K.G.
Moerbijvelden	524.817	,,	—	
Tabak	36.522	,,	67.612	metr. tons.

De eigenlijke boerenbevolking telde in 1926 4.997.592 „families". Van bovenbedoelde boerenfamilies was een aanzienlijk gedeelte (ca. 22½ %) in loonarbeid werkzaam, aldus geen recht hetzij als eigenaar hetzij als pachter op den grond bezittende, terwijl het restant voor het leeuwendeel tot de zéér kleine farmers moet worden gerekend. De verdeeling was als volgt:

Gecultiveerd oppervlak per „familie"	Aantal Families
Loonarbeid	1.119.920
circa ½ H. A.	2.492.235
„ 1 H. A.	1.221.261
„ 10 H. A.	114.114
„ 50 H. A.	45.917
meer dan 50 H. A.	4.145
Totaal	4.997.592

Bij dezen staat van zaken verwondert het niet, dat de opbrengst van den eigenlijken landbouw grootendeels nog onvoldoende is tot het handhaven van een betrekkelijk zéér laag levensonderhoud voor den kleinen landbouwer en dientengevolge speelt de *zydecultuur* in het Japansche plattelandsleven een vrijwel even belangrijke rol als de rijst.

De zijdecultuur wordt als bij-bezigheid beoefend in drie seizoenen: voorjaar, zomer en herfst. Sedert ontdekt werd, dat het uitkomen der eieren van de zijderupsen gereguleerd kan worden door de eieren op een koele plaats te bewaren, is het mogelijk geworden met hulp van kunstmatige middelen na de lenteteelt ook zomer- en herfst-teelt toe te passen en de cocoonoogst te verdubbelen. Deze cultuur van zijderupsen schijnt in het groot niet te slagen, vermoedelijk vanwege de loonfactor, die dan komt optreden, en is derhalve bij uitstek de taak voor den kleinen Japanschen plattelandsman, die daarin een voor zijn levensonderhoud noodzakelijke bijverdienste vindt. Het artikel is er echter een van zeer wisselende waarde en de inkomsten zijn derhalve wisselvallig. Exportwaarde en cocoonoogst verhielden zich de laatste jaren als volgt:

	Export	*Cocoonoogst.*
1922	Yen 799.600.000	227.103.566 K.G.
1923	„ 673.900.000	260.774.048 „
1924	„ 842.200.000	276.819.157 „
1925	„ 1.036.300.000	317.999.235 „
1926	„ 889.800.000	325.220.629 „
1927	„ 900.500.000	341.697.026 „

waaruit blijkt, dat de groote vermeerdering van den oogst geensdeels de strekking heeft de uitvoerwaarde overeenkomstig hooger te stellen. Vanaf 1922, een jaar met lage prijzen, tot 1927 ver-

meerderde de oogst met 50%, de uitvoerwaarde slechts met 14%, een voor de Japansche huishouding zeer onwelkom verschijnsel.

Door de boven zeer in het kort geschetste toestand is Japan een land van veel scherpere inkomenstegenstellingen dan Europa en Amerika. Het heeft in verhouding een veel breedere onderlaag van zeer lage zich op den rand van het bestaansminimum bewegende inkomens, in de eerste plaats in zijn arme landbouwbevolking, in de tweede plaats in zijn eveneens arme fabrieksbevolking, en percentsgewijze een veel geringere bovenlaag van hoogere inkomens in industrieele-, handels- en ambtenarenstand, zoodat met andere woorden *de verdeeling van het Japansche maatschappelijk inkomen* veel minder gelijkmatig is dan in de oudere landen. Dit wordt in de hand gewerkt door de overgroote plattelandsbevolking, het eerst langzame ontwaken van het volk uit historische onderworpenheid, het familiesysteem, de strenge houding van het Gouvernement ten opzichte van alles wat op sociale beweging gelijkt en tenslotte, hetgeen ons hier ter plaatse het meeste belang inboezemt: *de industrieele en handelssituatie van het land met de daaruit voortspruitende acties voor steun aan bijzondere belangen ten koste van het welvaartspeil voor de groote massa.*

Aan de eene zijde staat een landbouwende bevolking, aan wie de Westersche „Anhauch", welke vooral in de groote steden tot uiting komt, nog grootendeels voorbijgegaan is, ongeschoold in economische aangelegenheden en in zekeren zin „taillable et corveable à merci".

Aan den anderen kant of, beter gezegd, boven de groote massa van het landbouwvolk staat een relatief zeer snel, want in niet meer dan een halve eeuw tijds gerezen industrieele- en handelsstand, welke naar westersche methoden georienteerd en bezitter van het kapitaal is en in welke een luttel aantal „families" een zoo allesoverheerschende rol speelt als nergens elders wordt benaderd. Japan kent ongeveer dezelfde ondernemingsvormen als het Westen, geschoeid als hare wetgeving is op de Fransche en Duitsche met een zeer sterken inslag van „compromis".[1]) De Kabushiki Kaisha is te vergelijken met de Hollansche N.V., de Gomei Kaisha met de Vennootschap onder firma en de Goshi Kaisha met

1) Het burgerlijk recht is overwegend naar Fransch, het handelsrecht overwegend naar Duitsch voorbeeld gecodificeerd.

de Commanditaire Vennootschap (meer „Limited Partnership"). Uiteraard is het kapitaal van de niet-publieke vennootschappen niet te bepalen, doch dit is in zekere mate wel het geval met de Kabushiki Kaisha's welke in zeer vele gevallen werken met slechts gedeeltelijk volgestorte aandeelen. Mede daarom staan in Japan alle aandeelen „op naam" en publiceert een gedeelte der Kabushiki Kaisha's in de Jaarverslagen een lijst van aandeelhouders, waaruit conclusies vallen te trekken omtrent de „families" en belangengroepen, welke in die vennootschappen de lakens uitdeelen.

De zeer groote macht, in de Japansche economische constellatie uitgeoefend door eenige tientallen families, kan nu het best blijken uit onderstaande recapitulatie van een aantal maatschappijen in verschillende bedrijfstakken naar de families, welke daarin hetzij door het bezit van een groot pakket aandeelen — direct dan wel via een andere dochteronderneming — hetzij door overwegende persoonlijke macht in het Bestuur (Directors, Auditors en Advisors) de politiek voeren. Het geldt hier natuurlijk uitsluitend de duidelijk „aanwijsbare" belangen en de opsomming maakt dan ook noch aanspraak op volledigheid, noch op volkomen juistheid, doch zij geeft een beeld van de zeer groote en verspreide macht van eenige toonaangevende Japansche familiegroepen, hetgeen voor het betoog voldoende is.

Dit staatje zegt meer dan een lang verhaal zou kunnen doen. Natuurlijk zijn dit niet de eenige „families", doch alleen de 8 „aanwijsbaar" grootste. Belangrijk zijn verder nog Kuhara, Fujita, Nomura, Yamaguchi, Konoike, Wakao, Kaijima, Nezu, Amenomiya, Ono, Watanabe, Shiraishi, doch deze allen zijn weder onderling en met de grootste families gelieerd en mogen verondersteld worden zich te richten op het belang van de groep, met welke zij gezamenlijk optrekken. Zij allen hebben een zgn. „Familiemaatschappij" (opgevoerd onder Holding Co's) soms in den vorm van een Kabushiki Kaisha, soms als Gomei of Goshi Kaisha, welke aandeelhoudster is in tal van andere ondernemingen, welke hiermede gecontroleerd worden. Daarnaast hebben ook individueele leden der familie nog talrijke vennootschappen in de hand, hetzij door persoonlijk aandeelenbezit, hetzij door bestuursfuncties. Ten slotte ligt het voor de hand, dat ook via het bankwezen een aanzienlijken doch niet te benaderen invloed verkregen wordt.

GESTORT KAPITAAL IN MILLIOENEN YEN VAN ONDERNEMINGEN GEREGEERD DOOR DE FAMILIES:

	Mitsui	Iwasaki (Mitsubishi)	Sumitomo	Yasuda	Okawa-Tanaka	Asano	Okura	Shibusawa
Holding Companies	100.—	120.—	150.—	30.—	13.—	35.—	50.—	6.2
Bankwezen	60.—	35.4	50.6	129.4	8.5	—	12.5	59.—
Trustwezen	22.5	7.5	5.—	7.5	—	—	—	—
Verzekering	1.5	52.5	12.8	8.7	2.5	—	3.—	3.1
Buitenl. Handel	100.—	15.—	—	—	—	1.—	9.8	—
Scheepvaart	3.—	75.6	62.5	—	4.3	6.2	—	—
Veembedrijf	13.—	11.5	15.—	3.5	—	—	—	2.4
Spoor & Tramwegen	3.9	1.8	—	55.9	61.4	11.4	—	14.7
Mijnbouw	151.—	83.2	3.8	—	3.4	31.9	9.7	—
Landbouw	—	7.—	—	—	—	—	—	—
Electriciteit	46.7	215.1	3.—	26.8	52.5	20.2	—	—
IJzer & Staalfabrieken, Machinefabrieken, Constructie werkplaatsen en Scheepsbouw Mijen.	50.2	37.9	9.—	—	18.3	36.—	10.9	1.7
Chemische Industrie	24.1	—	—	—	—	—	5.6	—
Kunstmestfabrieken	—	30.2	1.8	27.8	1.6	—	—.1	—
Katoenindustrie en Katoen import	80.1	39.7	13.2	26.—	5.3	—	—	—
Wolindustrie	—	—	—	—	—	—	25.—	—
Zijde	—	5.—	—	—	—	—	—.5	—
Kunstzijde industrie	10.—	—	—	—	—	—	—	—
Cementindustrie	12.3	—	—	—	—	50.—	1.7	—
Suikerindustrie	72.8	38.4	—	—	—	—	10.7	—
Papierfabrieken	49.7	8.—	—	9.5	60.4	—	6.3	1.3
Houtbedrijf	1.5	—.5	—	—	3.2	—.8	7.5	—.3
Diverse Industrien	15.5	32.5	25.6	37.1	55.2	1.5	21.—	8.5
Bouwbedrijf & Expl. Onroerende goederen	—	—	7.1	11.2	—.5	1.2	5.9	—.7
Diversen	—	—	35.—	13.8	7.3	24.3	11.7	—
Totaal	817.8	816.8	394.4	387.2	297.4	219.5	191.9	97.9

3.222.9

Boven de groote handels- en industrieele families staat echter nog het Gouvernement zelf, dat van den beginne af aan als motor voor de economische ontwikkeling is opgetreden en daarbij, het land plotseling opengelegd ziende voor het wereld-ruilverkeer, onmogelijk anders kon doen dan een zuiver kapitalistische politiek voeren. Reeds kort nadat Japan omstreeks 1854 in het wereldverkeer werd ingeschakeld nam de regeering de leiding in de ontwikkeling van het land van typische landbouw- tot gemengde agrarische en industriestaat, hetgeen zij trachtte te bereiken door een uitgesproken aandrang tot het overnemen van Westersche methoden, het verstrekken van subsidies en ruime credietverleening aan het „particulier initiatief". Aanvankelijk werd zij in haar pogingen tot het grondvesten van een nationale industrie gehinderd door de bestaande handelsverdragen met Westersche mogendheden, welke een maximum van 5% invoerrechten fixeerden, doch in 1894 kwam met Engeland een nieuw verdrag tot stand, successievelijk gevolgd door herzieningen met andere staten, zoodat in 1911 de volledige tariefautonomie voltooid werd. Niettemin was de interne economische ontwikkeling in het tijdvak tot 1894 reeds belangrijk en deze ging gepaard met een streven naar expansie door het verwerven van invloed in Korea en Manchurye. Belangenstrijd van China en Japan in en om Korea leidde daarop in 1894/1895 tot den Japansch-Chineeschen oorlog, welke tot resultaat had: de onafhankelijkheid van Korea, afstand van Formosa aan Japan, betaling van een oorlogsschatting door China van 230 millioen taels (welke Japan nuttig besteedde om den gouden standaard in te voeren) en openstelling van de Yangtsze en 4 binnenlandsche havens voor den handel. De voorheen door China gespeelde rol ter verkrijging van invloed in Korea en Manchurye werd thans door Rusland overgenomen. Japan ontwikkelde zich intusschen meer en meer ook tot een militaire en maritieme macht en het resultaat was in 1904/1905 de Japansch-Russische oorlog, waarbij Rusland de suprematie van Japan in Korea erkende, aan dit land de pachten van het Liaotung schiereiland (Dairen etc.) en van de South Manchuria Railway met de mijnen en andere rechten overdroeg en verder Zuid-Sachalien (het tegenwoordige Karafuto) afstond. Korea bleef nog een vijftal jaren „zelfstandig", doch werd in 1910 geannexeerd naar aanleiding van den moord op den

onderkoning Prins Ito. Toen daarop in 1911 volledige tariefautonomie verkregen was en Japan door zijn militaire praestaties ook in Westersche oogen aanzien had verworven, terwijl het intusschen een aanzienlijke gebiedsuitbreiding had bereikt, was het hek van den dam. De laatste periode voor den wereldoorlog werd gekarakteriseerd door een steeds verder doorgevoerde politiek van protectie, subsidieering van en credietverleening aan het particuliere economisch leven en het was in deze periode, dat de regeering zelf zich met het kapitalistisch belang vereenzelvigde.

Toen kwam de wereldoorlog, welke Japan evenals Amerika aanzienlijke winsten in den schoot wierp. Van 1915 tot en met 1918 zag Japan voor het eerst en vermoedelijk voor het laatst exportoverschotten tot een totaal van Y. 1.400 millioen, gepaard aan een kolossale aanvulling zijner goudvoorraden. De bekende drang tot „Neugründung" deed zich uiteraard ook hier gelden, zoodat tenslotte eerst in 1920 voor Japan eindelijk de tijd aanbrak om zich voor het eerst sedert een onafzienbare reeks jaren van voortdurende economische expansie te bezinnen omtrent het productieapparaat, dat geleidelijk onder voortdurenden steun van de regeering of van bijzondere omstandigheden ontstaan was en feitelijk nog nimmer onder normale omstandigheden gelegenheid had gekregen zijn deugdelijkheid te bewijzen.

Instede van het economisch leven echter gelegenheid te laten zichzelve grondig te saneeren ging de Japansche regeering bij het keerend getij wederom over tot zeer veelzijdige steunverleening. Via de Bank of Japan werden voorschotten verstrekt aan in het nauw geraakte concerns, welke einde April 1920 vlak in het begin van de crisis een bedrag van 835 millioen bereikten. De in de tweede paragraaf [1]) opgenomen bankcijfers toonen aan, hoe alleen de credietverleening door de Bank of Japan, de Yokohama Specie Bank en de Bank of Chosen van 1919 op 1920 tijdelijk inkromp, daarentegen bij de overige Special Banks en bij het particuliere bankwezen nog met een 400 millioen werd uitgezet, hetgeen geheel tegengesteld was aan wat alle Westersche landen bij het uitbreken der 1920-crisis te zien hebben gegeven.

De credietinkrimping bij de Bank of Japan en de Yokohama

1) pag. 409 e.v. Juni-nummer.

Specie Bank betrof natuurlijk in de eerste plaats het liquide materiaal in den vorm van wissels enz. en de conclusie moet dus zijn, dat bij het bankwezen in het algemeen aan de Rekening Courantcredieten (Loans en Overdrafts), die wel in de eerste plaats onder het oog hadden moeten worden gezien, in het geheel niet werd getornd.

Behalve extra credietverleening en een zoover mogelijk doorfinancieren van loopende credieten werd voorts hier en daar rechtstreeks uit de schatkist gesubsidieerd en werden met directe medewerking van de regeering syndicaten gevormd, ten doel hebbende door het „corneren" van de markt de prijzen op een bepaald peil te houden. Een katoensyndicaat kocht 100.000 balen katoen op en verminderde de productie der fabrieken met 40 %. Een Keizerlijk Zijdesyndicaat kocht tot Juni 1921 73.000 balen zijde op met behulp van een crediet van 63 millioen van de semiofficieele Industrial Bank of Japan, waartoe de Regeering met Y. 30 millioen bedroeg. Van de machinefabrieken, in menigte opgericht tijdens den oorlog, moest 60% worden gesloten.

De jonge Chemische industrie sloot zich aaneen, verminderde de productie met 40 % en verkreeg verhooging van invoerrecht op zwavelzure soda.

Kortom, het geheele streven is er op gericht geweest de groote prijsdaling en den val van tal van oorlogsondernemingen, thans uitgegroeid tot smarte-kinderen, tegen te gaan.

Er was in dien tijd, evenals thans, vrijwel geen enkele bedrijfstak, waarin niet op de een of andere wijze gepoogd werd door middel van kunstmatig ingrijpen aan de absoluut noodzakelijke herordening van het economisch leven te ontkomen. Uit den aard der zaak is deze reorganisatie tenslotte onvermijdelijk gebleken, doch zij kwam niet tot stand dan na een zoo langdurig mogelijk uitstel, dat uiteraard in vele gevallen de verliezen nog slechts grooter zal hebben gemaakt.

Duidelijk blijkt dit m.i. uit onderstaand overzichtje van het saneeringsproces, waarbij ter vergelijking ook de cijfers voor oprichting van nieuwe en uitbreiding van bestaande ondernemingen zijn gegeven, omdat in tal van gevallen saneering gepaard zal zijn gegaan met het uitlichten van rendabele bestanddeelen en het inbrengen daarvan in nieuwe of sterkere concerns.

SANEERINGSCIJFERS VAN NA 1920 (IN MILLIOENEN YENS).

Jaar	Kapitaal-Reducties	Algeheele Liquidaties	Totaal	Nieuwe Oprichting	Uitbreiding	Totaal	Per saldo nominale kapitaalsvermeerdering
1920	9.2	208.1	217.3	3.444.4	1.688.—	5.132.4	4.915.1
1921	130.2	662.1	792.3	1.124.2	1.792.1	2.916.3	2.124.0
1922	427.3	778.8	1.206.1	765.1	846.8	1.611.9	405.8
1923	136.1	353.7	489.8	574.3	375.2	949.6	459.8
1924	497.9	1.006.2	1.504.1	796.8	879.8	1.676.6	172.4
1925	238.7	398.6	638.3	555.9	418.0	973.9	335.6

1925 eerste 11 maanden.

Wij zien hieruit, dat in 1920 nog 5.1 milliard nieuw kapitaal wordt geïnvesteerd (vermoedelijk meerendeels in papier) met slechts 200 millioen kapitaalsafschrijvingen. 1921 geeft tot 800 millioen toenemende kapitaalsafschrijvingen en daarnaast nog 2.9 milliard aan nieuwe investeeringen. Eerst in 1922 is het blijkbaar met de saneering ernst geworden. Kapitaalsafschrijvingen bereiken een bedrag van 1.2 milliard tegen 1.6 milliard nieuwe investeering, waarna in 1923 de toestand voorloopig tot rust schijnt te zijn gekomen, tot de gevolgen van de Earthquake 1923 in het daarop volgende jaar opnieuw tot belangrijke afschrijvingen nopen, voor een vermoedelijk groot gedeelte in ondernemingen, welke sedert 1920 saneering met hangen en wurgen waren ontgaan, doch deze nieuwe schok niet meer konden weerstaan.

Het resultaat van dit alles, het voortdurend van regeeringswege toegeven aan den drang om toch vooral een „selfsupporting" staat te worden, spreekt zich uit in het bestaan in Japan van een reeks industrieën, welke in vergelijking tot den wereldprijs een veel te hoogen kostprijs hebben en dientengevolge *moeten* worden beschermd, hetzij door subsidieering, hetzij door het steunen met dure gouvernementsorders, hetzij door invoerrechten.

In dit verband is het interessant te lezen, wat de tegenwoordige eerste minister Yuko Hamaguchi als leider van de toenmalige oppositiepartij (Minseito) op 19 September *1928* op een meeting te Osaka op het stuk van subsidieering gezegd heeft. Dit luidde volgens de in Japansche couranten verschenen Engelsche vertaling als volgt:

„The (present) cabinet will receive various fatal injuries in „connection with the pursuance of its financial programme. Fi-

„nancial readjustment and retrenchment must be based upon a „policy of first not starting such enterprises as are not of urgent „requirement and second cutting as far as possible expenditures „which are already itematized but which are not of great impor- „tance. We have taken every opportunity available to urge these „two points and hence need not dilate. Subsidies amount to „Y. 111.000.000.— approximately in the General Account and „to Y. 39.000.000.— in the Special Accounts, totalling „Y. 150.000.000.—. Some of the subsidies rightly claim the neces- „sity of continuance, but others hamper instead of help progress „of the industries affected as they tend to strip their conductors of „the spirit of independance and still others are utterly useless „because the industries concerned show no prospect of develop- „ment. Besides, there are some industries, which need not any „subsidies but receive them simply because they are provided for. „Both financially and economically the evilness of granting „subsidies beyond due bonds should be acknowledged. We there- „fore believe that to cut expenditure for subsidies is not only the „way for promoting the spirit of independance and selfreliance „but subservient in the way of financial readjustment. We believe „it is necessary for the same reason that the spirit of free trade „be infused into the customspolicy of the country. By so saying, „however, we do not mean that we urge the customspolicy being at „once remodelled on the principle of free trade. What we hope is „that measures be taken to meet the legitimate requirements of the „nation as a whole, viewed from the broader interests of the state „by considering the actual economic conditions of the country and „the future of industry".

De bovenstaande uiting zal zeker veler instemming hebben, doch moet zonder twijfel cum grano salis worden aanvaard. Afgewacht zal moeten worden in hoeverre deze denkbeelden, vanaf de oppositiestoel verkondigd, zich thans in het Japansche budget in werkelijkheid zullen gaan uitspreken. Zeker is intusschen dat het de heer HAMAGUCHI zelf is geweest, welke in Japan het zgn. luxury-tariff heeft ingevoerd, waarover in de volgende paragraaf meer zal worden medegedeeld.

Vrijhandel gaat rechtstreeks in tegen *de belangen van de kapitalistische macht* in Japan zoomede tegen de van het begin af aan gevolgde economische politiek, en het zal vermoedelijk de

harde nood van een zeer lagen levensstandaard *voor het volk* zijn, welke via „sociale beweging" langzamerhand een wijziging van de ideeën veroorzaken zal.

Overweging van het tevoren geschrevene leidt m.i. tot de conclusie, dat Japan qua innerlijke economische kracht behoort tot de armere staten. Groote natuurlijke hulpbronnen bezit het land niet en hoofdproduct van haar landbouw is nog steeds rijst, tengevolge waarvan de voedingswaardeopbrengst per grondeenheid gering is (Vgl. de op dit gebied door Dr. VAN HARREVELD voor een land als Java gemaakte berekeningen en pag. 21). Het land heeft een voor het overgroote deel zeer arme bevolking en een relatief slechts zeer klein contingent betere inkomens, welke gedeeltelijk nog ten koste van de eerste groep ontstaan.

Het bezit een productieapparaat, dat onder voortdurenden kunstmatigen steun geboren is, tijdelijk onder de zeer abnormale omstandigheden van den wereldoorlog op volle capaciteit heeft kunnen werken, doch thans ondanks hernieuwde steunverleening te groot blijkt, respectievelijk boven wereldprijs produceert.

De macht in den staat wordt wat betreft het particuliere economisch leven uitgeoefend door een relatief uiterst kleine groep van groot-kapitalisten en wat de regeeringspolitiek betreft door diezelfde groep, doch thans in samenwerking met twee andere zeer invloedrijke groepen n.l. die van het Leger en die van de Vloot. Het resultaat van dit alles is voortdurende steun aan particuliere belangen, tengevolge waarvan de totaal-balans van het Japansche economisch leven een naar onze begrippen zeer aanzienlijk kwantum „water" in zich bergt.

Men kan Japan eigenlijk het best karakteriseeren door haar met een variant op de bekende theorie der Staatssocialisten te omschrijven als een „staatskapitalistische natie".

BINNENLANDSCH PRIJSNIVEAU EN PRIJSPOLITIEK.

Het is zeer moeilijk om wat betreft het binnen Japan geldende prijzenpeil een exacte vergelijking met het prijsverloop in andere landen op te stellen in verband met de varieerende wijze, waarop hier en daar de indexcijfers worden bepaald.

Het indexcijfer voor Japan wordt opgesteld door de Bank of Japan uit het prijsverloop van 56 stapelartikelen op de Tokyo-markt, waarbij de prijzen van October 1900 als basis op 100 zijn aangenomen.

Alle conclusies uit het voorgaande leiden echter tot de slotsom, dat zonder twijfel het Japansche prijsniveau zéér hoog moet zijn en dit wordt dan ook bevestigd door de ondervolgende op zichzelf gebrekkige vergelijking van het prijsverloop in Japan met dat in Europeesche staten met stabiele valuta-toestanden, waarvoor wij Engeland, Nederland, Zweden en Zwitserland kozen. Ook in deze vergelijking ontdekken wij dezelfde tendenz als in de vroeger gegeven vergelijking van de ruilmiddelcirculaties: *waar elders het prijsniveau sedert het boomjaar 1920 aanzienlijk is teruggeloopen, is dit in Japan in zéér veel mindere mate het geval.*

GROOTHANDELSPRIJZEN.

Jaar	Engeland (Economist) 1913/100	Nederland (Centr. Bureau) 1913/100	Zweden 1913/100	Zwitserland 1914/100	Japan 1913/100 (Bk. of Japan)	Japan 1900/100 (Bk. of Japan)
1924	166	156	162	175	207	273
1925	161	155	161	162	202	267
1926	149	145	149	145	179	237
1927	144	148	146	142	170	225
1928	141	149	148	145	171	226
Mrt. 1929	138	146	145	142	171	226

Engeland, Nederland, Zweden en Zwitserland hadden aanvang 1929 (vóór de groote prijsdaling) hun prijsniveau op omstreeks 40% boven vooroorlogpeil teruggebracht. Japan echter stond nog 30% hooger, volgde weliswaar de algemeene dalende tendenz, doch toonde geen neiging om het verschil in te loopen.

Deze tendenz wordt bevestigd door den index voor kleinhandelsprijzen. Ook deze wordt voor Japan samengesteld door de Bank of Japan en is gebaseerd op de prijzen van Juli 1914. Stellen wij deze cijfers naast die van Nederland (Centraal Bureau voor de Statistiek, opgesteld uit 29 artikelen bij 6 coöperaties te Amsterdam, Haarlem, Arnhem, Utrecht, Leeuwarden en 's Gravenhage, waarbij van 1913 als basisjaar werd uitgegaan, doch dit zal niet zooveel verschil maken), dan komen wij tot de volgende vergelijkingen:

	Nederland	Japan
1922	157	236
1923	145	221
1924	152	221
1925	152	218
1926	146	199
1927	144	189
1928	145	182

Hierin komt vooral voor de eerste na-crisis-jaren een nog veel grootere achterstand tot uiting dan bij de groothandelsprijzen. Dit is in verband met het tevoren geschrevene verklaarbaar. Weliswaar loopt het indexcijfer in de latere jaren sterker terug, doch het is in 1928 toch nog 40% hooger.

Als omstandigheden, welke tot het relatief zeer hooge Japansche prijsniveau leiden konden, vonden wij in het voorgaande [1]):

1e. de inflatie van het ruilmiddel;
2e. de inflatie van het crediet (de staat, de gemeenten, private debentures, het bankwezen);
3e. beschermingsmaatregelen voor Japansche industrie met een overwegend binnenlandsch afzetgebied, tengevolge waarvan binnenslands kunstmatig hooge prijzen worden gehandhaafd.

Tot dit laatste leidt in de eerste plaats de tariefmuur, die Japan heeft opgebouwd en verder een reeks kunstmatige prijsmanipulaties, door de producenten zelve al of niet met indirecte regeeringssteun uitgevoerd. Alvorens het prijsverloop in Japan artikelsgewijze iets nader te beschouwen, moge daarom eerst nog iets omtrent deze beide laatste punten worden gezegd.

Het eerste algemeene *importtarief* in Japan dateert van 1899, doch daarnaast bestonden nog diverse nieuw tot stand gekomen conventioneele tarieven met Westersche mogendheden. In 1904 leidde de financiering van den Russisch-Japanschen oorlog ertoe speciale toeslagen zoowel op de invoerrechten als op de gewone belastingen te leggen, en kort na het sluiten van den vrede kwam een volledig nieuw tarief van 1 Oct. 1906 tot stand. Niet lang daarna leidde echter de wensch tot meer afdoende bescherming van de nationale industrie reeds weder tot een nieuw tarief, dat 17 Juli 1911 in werking trad. Op 16 Juli 1911 waren de oude tariefconferenties met Groot-Britannië en Duitschland afgeloopen; het verdrag met Frankrijk liep 3 Augustus af. Op grond van het herziene algemeene tarief werden nieuwe tractaten gesloten. De tariefwet noemde tusschen de 6 en 700 artikelen, verdeeld in groepen, deels specifiek, deels ad valorem belast, en verhoogde uiteraard de vroegere rechten. Diverse wijzigingen werden in de latere jaren aangebracht, uiteraard practisch steeds verhoogingen, tot in 1924

1) Zie Juni-nr. „Koloniale Studien".

een zoogenaamd *„Luxe"-tarief* werd ingevoerd, dat behalve de reeds in het gewone tarief voorziene heffingen nog eens 100 % ad valorem hief op als „luxe" beschouwde invoerartikelen. Het begrip „luxe" is daarbij echter in een dusdanigen vorm geïnterpreteerd, dat kortweg alle artikelen van dagelijksch gebruik voor den foreigner onder dit tarief ressorteeren. Het treft voorts tal van goederen waarvoor de Japansche industrie het „vervangingsartikel" produceert en verleent deze derhalve een protectie, welke zich in de door hen te behalen prijzen *moet* uitspreken.

Naast dit „luxe"-tarief staat dan voorts nog het gewone tarief, dat in 1926 aan een algeheele revisie is onderworpen op basis van de volgende beginselen.

1e. grondstoffen, welke niet in het land zelf geproduceerd worden of daar schaarsch zijn, dienden vrij van invoerrecht te zijn;
2e. noodzakelijke protectie moest worden gegeven aan Japansche massa-industrieën, welke groote verwachtingen voor de toekomst opwekten;
3e. invoerrechten met betrekking tot buitenlandsche artikelen, waarmede de Japansche industrie kon concurreeren, moesten onveranderd gelaten of verminderd worden;
4e. invoerrechten op de noodzakelijkheden van het dagelijksch leven moesten verminderd worden;
5e. ten einde vertering zooveel mogelijk tegen te gaan moesten hooge rechten worden gelegd op alle andere artikelen, welke niet onmisbaar waren voor het dagelijksch leven;
6e. de specifieke rechten moesten herzien worden in verband met de waardewijzigingen der betreffende goederen en een meer gedetailleerde classificatie van artikelen worden uitgewerkt.

Het resultaat was een gedetailleerd tarief van 647 artikelen met deels specifieke, deels ad valorem heffingen, deze laatste gaande tot 60 % (tabak, sigaren en sigaretten echter 355 %).

Het behoeft wel geen verder betoog, dat deze tariefwal het Japansche leven duur moet maken. Japan kan zich in geen enkel opzicht vergelijken met een gemeenschap als de Vereenigde Staten, welke *dank zij* kolossale natuurlijke hulpbronnen en groote gebiedsuitgestrektheid *ondanks* een hoog tarief binnenslands een groote welvaart handhaaft. In gelijke mate als binnenlandsche concurrentie in een dergelijk gebied van gelijke of grootere pressiekracht

wordt dan de buitenlandsche verliest een hoog tarief aan invloed op de algemeene welvaart, en in Amerika bestaat dan ook een anti-trustwetgeving, welke, ofschoon practisch een farce, toch zijn ontstaan dankt aan de onderkenning van het groote belang eener voldoende concurrentiespanning in het economisch leven van het land.

In Japan niets van dit alles. Integendeel vinden particuliere belangen bij het gouvernement een open oor en het resultaat is dan ook een heele reeks van productieregelingen, welke allen ten doel hebben den binnenlandschen prijs van het product hoog te houden. Wat dit betreft is teekenend, dat de President van de semi-officieele Industrial Bank of Japan, Suzuki, in zijn 5 Augustus 1929 op de Algemeene Vergadering uitgebracht verslag over het eerste halfjaar 1929 het volgende moest opmerken:

„Industrial circles continued depressed through the effects of „their financial readjustment remaining to be completed. Almost „all industries saw their profits decreased. No small number of „companies effected readjustment through either reduction of capi„tal or merger and many went into liquidation. A few industries „discontinued the curtailment of production, which had been pur„sued, and a very limited number of commodities for a time showed „a rise in price and enjoyed more or less prosperity. But such in„dustries as flour, steel, refined sugar, cement, paper, cotton yarn „continued regulating demand and supply with the object of main„taining their price by keeping curtailment of production or mar„keting price. As far as this was concerned, the half year under „review was nothing but an extension of the previous period."

Het is uiteraard niet mogelijk en ook niet de bedoeling dezes om alle in de verschillende industrieën geldende bijzondere maatregelen gedetailleerd na te gaan, doch volstaan moge worden met een tweetal producten, n.l. *rijst* en *suiker,* ten einde een idee te geven van wat in Japan op dit gebied geschiedt.

Rijst.

Wat rijst betreft is reeds sedert jaren het gouvernement zelf de grootste manipulant. De rijststeun ontstond op overeenkomstige wijze als de reeds tevoren vermelde steunsyndicaten met de bedoeling de na den „boom" intredende crisis van de bezitters van groote

rijstvoorraden en van de grootgrondbezitters af te wenden. Theoretisch luidt de rechtvaardiging, dat een lage rijstprijs het bebouwde areaal zal doen afnemen, hetgeen Japan op den duur voor een voedseltekort zou stellen.

Het Gouvernement werd bij wet van 4 April 1921 (herzien op 31 Maart 1925) gemachtigd om, indien het dit in het belang van de reguleering van de hoeveelheid en den prijs van de rijst noodzakelijk meende, zelf rijst te koopen, op te slaan en te verkoopen. In verband hiermede kreeg het tevens het recht het invoerrecht op rijst te verhoogen, te verlagen of geheel op te heffen, dan wel import van rijst uit het buitenland geheel of gedeeltelijk te verbieden, dit laatste voor perioden en op voorwaarden te regelen bij keizerlijke ordonnantie. Het Gouvernement kreeg verder het recht tot volledige enquête op rijstgebied, telkens wanneer het dit noodig zou meenen.

Voor de inkomsten en uitgaven in verband met deze rijstaffaires werd een „Special Account" ingesteld, waarop tot een bedrag van 200 millioen geleend mag worden. De gekochte rijst wordt betaald met gouvernementspromessen, zgn. „Ricebonds", welke een maximum looptijd van 1 jaar hebben en telkenjare op 1 April aflosbaar zijn. Voor deze „Ricebonds" betaalt het Gouvernement geen rente — tenzij men aanneemt dat deze in den koopprijs van de rijst verdisconteerd is —, doch zij zijn beleenbaar bij de Bank of Japan tegen een door het Gouvernement te fixeeren rentevoet. Elk jaar wordt bij het indienen van het algemeene budget ook een budget voor de „Special Rice Account" ingediend, waarbij een voorraadinventaris, Balans en Verlies- en Winstrekening van het afgeloopen jaar worden overgelegd.

Ten einde de gouvernementeele rijstaffaires effectief te kunnen doen plaatsvinden werden opslagplaatsen gebouwd.

te Tokyo	voor	300.000	koku
Osaka	„	200.000	„
Sakata	„	50.000	„
Moji	„	50.000	„

In Februari 1927 schorste het Gouvernement tijdelijk het invoerrecht op rijst, omdat de oogst van 1926 slechts 55½ millioen koku had opgeleverd, doch in Februari 1928 maakte het daarente-

gen gebruik van het recht om den rijstinvoer stop te zetten, toen bij keizerlijke ordonnantie de import van rijst en paddi anders dan met toestemming voor wat Japan proper betreft van den minister van landbouw en boschwezen, voor Korea en Formosa van de respectievelijke gouverneurs-generaal, tot 31 Augustus 1928 verboden werd. Deze termijn is twee malen verlengd en duurt nog voort.

Het resultaat van de gouvernementsactie is uiteraard een hoogeren rijstprijs dan de vrije concurrentie zou uitwerken en het is nu een kwestie van appreciatie, of men een hoogen prijs voor het Japansche volksvoedsel bij uitnemendheid gunstig acht of niet.

In de overgroote meerderheid der gevallen wordt de pacht van de rijstfarms (rijstvelden occupeeren ½ van het bebouwde oppervlak) aan de landheeren *betaald in rijst,* en deze zijn derhalve rechtstreeks bij den rijstprijs betrokken.

Er komt dan ook geleidelijk aan tegenstand tegen den gouvernementeelen rijststeun tot uiting, speciaal voor zooverre deze de import van goedkoope soorten uit het buitenland beperkt en daardoor den prijs van de mindere kwaliteiten verhoogt.

Bij de boven aangegeven staat van zaken verwondert het niet te constateeren, dat *de rijstprijs in Juni 1929 (groothandelsprijs Bank of Japan) nog 90% hooger was dan de vooroorlogsprijs.*

Wat bij dit vraagstuk in het bijzonder treft is het feit dat men nimmer hoort van propaganda voor wijziging van het volksmenu, tengevolge waarvan Japan's eigen bodem door wijziging in te teelen producten vermoedelijk een aanzienlijk grooter aantal voedselcalorieën zou kunnen produceeren. Daarentegen houdt de pers zich wel regelmatig bezig met het „food-problem" in verband met de bevolkingsvermeerdering en tracht men doorloopend het oppervlak aan bebouwbare gronden uit te breiden.

Suikerindustrie.

Wat betreft de suikerindustrie is bekend, hoezeer Japan er reeds sedert jaren op uit is „self supporting" te worden ten einde zich daarmede onafhankelijk te maken van Java niet slechts voor suiker voor directe consumptie, doch ook voor browns als grondstof voor de Japansche raffinaderijen, welke met hun product in China tegen Java Superieur concurreeren. Tot welke situatie dit heeft geleid zal hier in het kort worden aangegeven.

Japan produceert ruwsuiker: op Formosa (rietsuiker), de Loo Choo eilanden Okinawa en Daito (rietsuiker), Honshu (rietsuiker), Shikoku (rietsuiker), Kyushu (rietsuiker), Zuidelijke mandaateilanden Saipan, enz. (rietsuiker), Hokkaido (bietsuiker) en Chosen (bietsuiker).

Daarnaast bezit het 15 *suikerraffinaderijen* in Japan proper en Chosen en 1 in Shanghai (een tweetal raffinaderijen in Dairen, Mandsjoerye, staan stil), welke in handen zijn van de groote maatschappijen, welke zelf op Formosa ook ruwsuiker produceeren.

De Japansche suikerindustrie omvat n.l. in totaal 24 maatschappijen, tezamen werkende met ruim Y 207 millioen gestort kapitaal en bezittende 8 primitieve, 9 verbeterd primitieve en 48 moderne fabrieken op Formosa, 11 fabrieken op Okinawa en Saipan (alle voor rietsuiker), 3 bietsuikerfabrieken in Hokkaido en Chosen, zoomede de bovengenoemde raffinaderijen.

Een zeer overwegend aandeel hierin hebben echter slechts een zestal maatschappijen, te weten de:

Taiwan Seito K. K.
Meiji Seito K. K.
Dai Nihon Seito K. K.
Ensuiko Seito K. K.
Teikoku Seito K. K.
Niittaka Seito K. K.

welke zes maatschappijen tezamen ruim Y 166 millioen van het gestort kapitaal vertegenwoordigen en tezamen 1 van de 8 primitieve en 40 van de 48 moderne Formosafabrieken, 1 fabriek op Okinawa, 2 van de 3 bietsuikerfabrieken en tenslotte ook alle bovengenoemde (15 nog werkende) raffinaderijen bezitten.

Begrijpelijk is dus, dat deze zes grootproducenten naar nader uit het volgende blijken zal, in de Japansche suikerindustrie den toon aangeven, waarbij de omstandigheid, dat allen naast ruwsuikerfabrieken ook eigen raffinaderijen bezitten, aan de Japansche suikersituatie een apart aanzien geeft.

Wat ruwsuiker betreft is Formosa in de laatste jaren steeds meer op den voorgrond getreden, zoodat dit eiland thans verreweg het grootste gedeelte van de Japansche productie levert.

Productie van ruwsuiker en *suikerconsumptie* in Japan ontwikkelden zich als volgt:

Jaar	PRODUCTIE (in pic.) Formosa rietsuiker	Japan proper rietsuiker	Hokkaido bietsuiker	Chosen bietsuiker	Zuid Mandaat rietsuiker	Totaal Japan	COMSUMPTIE (in pic.) Japan
1912/3	1.191.492	1.094.776	—.—	—.—	—.—	2.286.268	3.423.182
1913/4	2.512.792	1.452.591	—.—	—.—	—.—	3.965.383	4.528.135
1914/5	3.474.464	1.265.820	—.—	—.—	—.—	4.740.284	4.522.185
1915/6	5.351.071	1.613.792	—.—	—.—	—.—	6.964.863	4.933.146
1916/7	7.634.903	2.138.457	—.—	—.—	—.—	9.773.360	5.574.608
1917/8	5.735.380	1.548.649	—.—	—.—	—.—	7.284.029	6.153.278
1918/9	4.863.570	1.472.801	—.—	—.—	—.—	6.336.371	7.785.766
1919/0	3.720.169	1.164.948	—.—	—.—	7.556	4.892.673	8.621.479
1920/1	4.212.236	1.578.653	4.063	15.360	19.560	5.830.142	7.114.458
1921/2	5.877.581	1.259.852	72.855	15.463	3.586	7.229.367	10.837.150
1922/3	5.923.203	1.161.440	108.560	10.023	21.311	7.224.537	11.777.404
1923/4	7.536.829	1.400.936	216.329	6.053	58.378	9.218.525	11.223.587
1924/5	7.992.330	1.306.824	167.777	6.301	148.954	9.622.186	11.781.983
1925/6	8.332.097	1.417.292	190.095	9.378	152.657	10.101.519	12.621.482
1926/7	6.852.340[1])	1.299.077[2])	286.635	5.320	209.952	8.653.324	13.694.307
1927/8	9.667.548	1.435.242	343.761	9.793	181.768	11.630.112	13 225.115
1928/9	13.150.529	1.501.891	243.579	10.721	215.000	15.221.720	14.268.737

[1]) Moderne fabrieken 6.710.184
Verbeterd oud proces 55.719
Oud proces 86.437
6.852.340

[2]) Kyushu 182.310
Shikoku 13.842
Honshu 31.399
Okinawa 1.071.526
1.299.077

Hierbij valt vooreerst in het oog te houden, dat in deze totaalproductie diverse specifiek Japansche qualiteiten voorkomen, n.l. granmitsu-to, black sugar en shirosato-to, welke als het ware een bijzondere markt hebben voor consumptie onder het volk. De totale 1928/1929 oogst is wat qualiteiten betreft als volgt samengesteld geweest:

SUIKEROOGST 1928/29.

Formosa

Moderne fabrieken

Second runnings		1.257.823
Centrifugals	(class 2 & 3)	4.780.411
Plantation White	(„ 4 & 5)	1.502.844
Raws		5.424.451
		12.965.529

Molens met oud of verbeterd oud proces

Granmitsu-to		185.000

Japan proper (rietsuiker)

Black sugar	1.021.000		Okinawa & Honshu
Shirosato-to	131.601		Honshu & Shikoku
Centrifugals	349.290		Okinawa & Daito
		1.501.891	

Hokkaido en Chosen

Bietsuiker		354.300

Zuidelijk Mandaat (Saipan)

Centrifugals		215.000
	Totaal	15.221.720 picol.

Laten wij de bijzondere qualiteiten met een eigen consumptie en daaraan aangepaste productie buiten beschouwing, dan blijft niettemin te constateeren, dat de overige ruwsuikerproductie, al of niet omgezet in geraffineerd product, in 1928/1929 voor het eerst ruimschoots in de consumptie van Japan incl. Formosa en Chosen voorzag.

Voor directe consumptie komen ter markt: Centrifugals, 2nd runnings, Plantation whites (Formosa whites, ongeveer overeenkomende met Java S. H. S.), bietsuiker en geraffineerde suiker. De productie van geraffineerde suiker heeft zich de afgeloopen jaren als volgt ontwikkeld:

	Gebruikte grondstof (in pic.)				Productie	
Jaar	Capaciteit	Formosa raws	Foreign raws	Totaal	Refined	Melasse
1920	1.670 ton	1.697.439	1.894.280	3.591.719	3.375.035	106.537
1921	1.805 „	1.450.440	4.103.911	5.554.351	5.332.470	175.051
1922	1.805 „	1.837.600	4.618.330	6.455.930	6.080.430	196.100
1923	2.010 „	2.026.470	4.069.480	6.095.950	5.730.140	186.360
1924	2.010 „	2.984.480	4.636.560	7.621.040	7.168.820	232.270
1925	2.110 „	2.437.680	6.026.480	8.464.160	7.935.430	258.640
1926	2.110 „	1.660.530	6.953.860	8.614.390	8.091.160	264.410
1927	2.110 „	2.038.110	6.491.270	8.529.380	8.136.050	262.620

Naar hieruit blijkt is de productie van geraffineerde suiker tot ruim 8 millioen picol aangegroeid, waarvoor als grondstof in de eerste plaats de ruwe suiker van Formosa wordt gebezigd en de restantbehoefte door import voornamelijk van Java wordt aangevuld.

Importen en exporten van suiker van Japan, Formosa en Chosen (volgens de Japansche douanecijfers) zijn op de volgende pagina gerecapituleerd. Daaruit blijkt, dat van 1925—1928 tusschen de 6½ en 7 millioen picols van Java werden betrokken.

De toestand van het oogenblik laat zich derhalve na bestudeering van bovenstaande gegevens als volgt stellen:

Japan produceerde tot en met 1927/1928 te weinig *ruwsuiker* om de eigen behoefte te dekken. Hierin moest door invoer worden voorzien. Terzelfdertijd was een zich uitbreidend raffinagebedrijf, dat vnl. voor export in de allereerste plaats naar China en verder naar Manchuria en Siberië werkte, voor het verkrijgen van grondstof eveneens op buitenlandsche markten en wel in de eerste plaats op Java aangewezen. Door de toegenomen oogsten van Formosa is thans een toestand ontstaan, waarbij volgens de cijfers de Japansche consumptie door de ruwsuikerproductie wordt gedekt en er voorts nog een overschot overblijft als grondstof voor te *exporteeren* geraffineerde suiker een en ander rechtstreeks ten nadeele van den export van Java naar Japan. Verdere verbeteringen in de rietcultuur van Formosa zullen dus straks de strekking krijgen om niet slechts den export van Java naar Japan geheel uit te schakelen, doch tevens versterkte concurrentie tusschen Java en Japan in China tevoorschijn te roepen.

IMPORTEN (in duizenden picols).

Jaar	Japan proper			Formosa			Chosen		
	Java	Elders	Totaal	Java	Elders	Totaal	Java	Elders	Totaal
1920	2.470.8	502.7	2.973.5	333.3	52.1	385.4	1.5	3.7	5.2
1921	3.519.4	1.570.4	5.089.8	321.4	39.9	361.3	23.2	2.1	25.3
1922	4.868.6	1.692.9	6.561.5	390.2	181.1	571.3	125.5	54.5	180.0
1923	4.003.2	1.003.2	5.006.4	343.4	52.6	396.0	228.9	2.7	231.6
1924	4.731.2	361.6	5.092.8	304.7	—.2	304.9	306.8	—.4	307.2
1925	5.907.6	441.3	6.348.9	354.9	—.7	355.6	315.3	—.3	315.6
1926	6.267.7	1.301.1	7.568.8	446.2	36.5	482.7	262.9	11.8	274.7
1927	5.879.5	1.143.3	7.022.8	298.3	81.—	379.3	426.5	17.2	443.7
1928	6.230.—	120.9	6.350.9	126.6	—.—	126.6	603.5	—.7	604.2

EXPORTEN (in duizenden picols).

Jaar	Japan proper [1]			Formosa			Chosen
	China H'kong	Elders [2]	Totaal	H'kong China	Elders	Totaal	Totaal [3]
1920	478.7	526.7	1.005.4	101.1	102.3	203.4	—.—
1921	592.8	200.3	793.1	106.6	—.1	106.7	—.—
1922	1.292.2	121.9	1.414.1	193.3	4.—	197.3	71.2
1923	980.1	77.5	1.057.6	160.1	—.6	160.7	93.6
1924	1.779.8	101.9	1.881.7	414.8	3.6	418.4	159.3
1925	2.177.3	210.8	2.388.1	394.8	19.8	414.6	181.2
1926	2.682.6	319.5	3.002.1	213.4	3.8	217.2	165.6
1927	2.251.7	379.4	2.631.1	199.6	—.—	199.6	297.7
1928	3.194.6	602.9	3.797.5	130.6	1.6	132.2	447.3

1) Alleen refined. Van 1925 t/m 1928 werd verder nog omstreeks 60.000 pic. Candy suiker uitgevoerd, voornamelijk naar China en Mandsjoerye.
2) Voornamelijk naar Mandsjoerye en Siberia.
3) Voornamelijk naar Mandsjoerye en Mongolie.

De Japansche suikerkwestie draait inderdaad geheel om de zes groote suikermaatschappijen [1]), welke op Formosa 40 van de 48 moderne fabrieken en verder in eigenlijk Japan en Chosen alle raffinaderijen bezitten, welke laatste een voor de Japansche consumptie veel te groote capaciteit hebben en derhalve exporteeren moeten.

Nu is de moeilijkheid voor de Japansche suikerindustrie als voor zoovele harer zusterindustrieën, dat zij in vergelijking met het buitenland (in dit geval Java) een veel hoogeren kostprijs heeft.

Voor den kostprijs van Formosa-centrifugals vinden wij voor de laatste jaren de volgende cijfers :

	CAMPAGNES:				
Per picol:	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30
Rietprijs	Y 5.20	Y 5.30	Y 4.90	Y 4.80	Y 4.50
Rietkosten [2])	„ 1.90	„ 1.85	„ 1.70	„ 1.55	„ 1.25
Fabricaat	„ 1.30	„ 1.35	„ 1.10	„ 1.00	„ —.90
Verkoopkosten [3]) ...	„ —.84	„ —.85	„ —.80	„ —.80	„ —.80
Alg. Onkosten	„ —.90	„ 1.10	„ —.70	„ —.65	„ —.60
Fabrieksprijs	Y 10.14	Y 10.45	Y 9.20	Y 8.80	Y 8.05
Verscheping n/Japan	„ —.90	„ —.90	„ —.90	„ —.90	„ —.90
Bedrijfskosten Japan	„ —.40	„ —.45	„ —.35	„ —.30	„ —.30
Interest	„ —.50	„ —.60	„ —.45	„ —.40	„ —.40
Totaal	Y 11.94	Y 12.40	Y 10.90	Y 10.40	Y 9.65
Per quintaal in gld.	24.17	25,19	22,06	21,03	19.53

De kostprijs, ofschoon in absoluten zin vermoedelijk niet heelemaal juist en nog steeds zeer hoog, toont echter de laatste jaren een appreciabele vermindering, ten gevolge van den vergrooten oogst, welke niet zoozeer veroorzaakt wordt door een vergroot areaal als wel door verbetering van de rietopbrengst per vlakteeenheid.

De bebouwde oppervlakte van Formosa wordt wat product betreft gedeeld door rijst, riet, hennep, vruchten en aardappelen

1) De reeds genoemde:
Dai Nihon Seito K.K.
Taiwan Seito K.K.
Niitaka Seito K.K.
Teikoku Seito K.K.
Ensuiko Seito K.K.
Meiji Seito K.K.

2) Aanmoedigingspremies, mestsubsidies, snijden, transport.

3) Verpakking, zakken etc.

enz., waarbij het riet voor het overgroote gedeelte nog niet door de fabrieken zelf verbouwd wordt, doch door de farmers, van wie de fabrieken het opkoopen, een soortgelijken toestand dus als op Cuba. Deze situatie nu heeft in het verleden, toen de rietaanplant nog vrijwel geheel bestond uit inferieure inheemsche soorten, ertoe geleid, dat de fabrieken, teneinde de farmers in concurrentie met andere producten (vnl. rijst) *riet* te laten verbouwen, aanmoedigingspremies als extra toeslag hebben moeten verleenen, waardoor dus de kostprijs van het riet overeenkomstig verhoogd werd.

In de laatste jaren is men echter in toenemende mate gaan profiteeren van de resultaten van het jarenlang door Java verrichte rietveredelingswerk. Sedert campagne 1925/1926 is men er n.l. in snel tempo in geslaagd vrijwel de geheele rietaanplant van het vroegere inheemsche riet te zuiveren en daarvoor in de plaats te stellen drie P. O. J. soorten, n.l. 2714, 2725 en 2728, welke in de campagne 1928/1929 vermalen aanplant resp. 22.75 %, 45.97 % en 7.40 % van het totaal besloegen. Het resultaat hiervan vindt men in onderstaande cijfers welke voor de vergelijking tot de op Java gebruikelijke basis werden herleid:

	1925/26	1926/27	1927/28	1928/29
Percentage P.O.J.-riet.....	7.5%	20.6%	48.9%	76.1%
Rietopbrengst in quintaal/H.A.	460	476	591	670
Rendement	10.49	10.34	11.13	11.73
Suikeropbrengst quintaal/H.A.	48.4	49.3	65.8	78.6
Beplant areaal in H.A.....	103.557	84.047	89.339	101.874
Totaal suikeropbrengst (pic.) ...	8.113.446	6.710.184	9.527.686	12.965.529
Kostprijs in Yens	*y* 11.94	*y* 12.40	*y* 10.90	*y* 10.40
„ a pari in guldens p. quintaal	*f* 24.17	*f* 25.19	*f* 22.06	*f* 21.03

Hieruit blijkt duidelijk, dat de vergroote Formosaoogst haar ontstaan dankt aan een verbetering in de *rietcultuur*, m. a. w. het tuinwerk, en dan in de eerste plaats te danken is aan het bezigen van Javariet. Tengevolge van de grootere opbrengst per vlakte-eenheid heeft de aanplant van P. O. J.-riet tot resultaat dat de concurrentie-marge tusschen *riet* verbouw en verbouw van andere producten zeer in het voordeel van riet verlegd is met als gevolg verlaging van de aanmoedigingspremies, in een later stadium vermoedelijk ook van de rechtstreeksche rietcontractprijs en dientengevolge een lageren kostprijs voor Formosasuiker.

Dit blijkt reeds uit de kostprijzen der laatste vier campagnes en valt vooral op bij vergelijking der campagnes 1925/1926 en 1928/1929, beide met een opgeveer gelijk beplant areaal. Ofschoon in hoofdzaak een gevolg van de gebruikte rietsoort zijn de betere opbrengsten voorts mede te danken aan een meer wetenschappelijke leiding bij den aanplant wat betreft drainage, bemesting en plantwijze. Ten slotte werkt tot die verbetering ook mede een toenemend oppervlak aan „eigen tuinen" van de fabrieken, welke waar mogelijk complexen rietgrond koopen indachtig aan het Javaprincipe: de planterij aan de fabriek.

De kostprijs der Formosasuiker, ofschoon snel terugloopende en voor 1929/1930 op Y 9.65 per picol geschat, bedraagt met if 19.53 per quintaal, nog ongeveer het dubbele van die op Java.

Intusschen is een hooge kostprijs voor Japansche industrieën en in het bijzonder wanneer deze nog tot de „belovende" behooren een aanzienlijk minder groot inconvenient dan deze elders zou zijn in verband met de bescherming der binnenlandsche markt. Bij suiker spreekt dit wederom zeer sterk. Het artikel wordt in Japan belast met een invoerrecht en verder ook met een accijns. Deze heffingen bedragen per picol:

	Invoerrecht	Accyns	Totaal
suiker onder No. 11 Holl. St.	Y 2.50	Y 1.—	Y 3.50
		„ 2.—	„ 4.50
		„ 2.50	„ 5.—
„ „ „ 18 „ „	„ 3.95	„ 5.—	„ 8.95
„ „ „ 22 „ „	„ 3.95	„ 7.35	„ 11.30
„ boven „ 22 „ „	„ 5.30	„ 8.35	„ 13.65

De invoerrechten zijn voor de hoogere nummers (boven No. 11) in Maart 1927 verhoogd met Y 0.60 tot Y 1.05 onder wijziging der classificatie en het resultaat is dus, dat b.v. Java Superieur met een kostprijs van zegge If. 6.— per picol ruim 100% invoerrecht betaalt.

Dat niettemin de laatste jaren tusschen de 6 en 7 millioen picol browns uit Java werd geïmporteerd vond zijn oorzaak in het feit, dat deze door de raffinaderijen tot *witsuiker*, beschermd met een aanzienlijk hooger invoerrecht, werden verwerkt en voor zoover dienende als grondstof voor weder te exporteeren geraffi-

neerde suiker, hetgeen met ca. 40-50% van de productie van geraffineerde suiker het geval was, geheel van invoerrecht vrij waren. Bij export van geraffineerd product wordt nl. het invoerrecht op daarin verwerkte geïmporteerde ruwe suiker gerestitueerd.

Met het optreden van de zoozeer vergroote oogsten van Formosa is nochtans de situatie er *tijdelijk* voor de groote Japansche suikermaatschappijen niet beter op geworden.

Waar tevoren onder de zes groote maatschappijen nog concurrentie bestond, voor zoover zij los van elkander zooveel produceerden als mogelijk was en deze productie door eigen verkoopagenten resp. organisaties van de hand zetten, brachten de grootere ruwsuiker oogsten de binnenlandsche prijs in de tweede hand naar beneden, zoowel voor „Refined" en de meest nabijkomende vervangingsqualiteit „plantation whites" als voor „centrifugals" voor directe consumptie.

Aanvankelijk trachtten de grootproducenten hetzij door tijdelijke en telkens voor een bepaald doel getroffen prijsovereenkomsten, hetzij door het eenvoudig opkoopen van groote de markt deprimeerende voorraden de prijs op peil te houden, doch dit incidenteele kunstmatig ingrijpen kon niet verhinderen, dat begin 1928 een groote prijsdaling plaatsvond. Deze had tengevolge, dat in Mei 1928 tusschen vier van de „groote zes" en de sedert (in Sept. '28) gefailleerde Taisho Seito (die slechts twee raffinaderijen bezat zonder meer) een overeenkomst tot stand kwam tot limiteering van de productie voor „Refined" en „Plantation Whites". Deze overeenkomst werd voorloopig gesloten tot 31 December 1928 en stelde voor de productie van de contracteerende partijen gedurende deze periode bepaalde limites op straffe van een boete van Y 3.— per picol geproduceerd boven de limite.

Met „Refined" en „Plantation Whites" alléén was men er echter nog niet, aangezien ook het „Centrifugal" aanbod voor directe consumptie de behoefte te boven ging. Dezelfde maatschappijen als bovenvermeld kwamen daarom op 1 Augustus 1928 overeen om een groot kwantum suiker, dat anders in den vorm van Centrifugals voor directe consumptie ter markt gekomen zou zijn, aan te wenden als grondstof voor de raffinaderijen in mindering van te importeeren Javasuiker.

In verband met de Nov./Dec. op Formosa beginnende oogst

1928/1929, welke weder aanzienlijk hooger dan de voorafgaande werd geschat, begonnen echter reeds ongeveer gelijktijdig met de onderhandelingen voor het zoojuist besproken arrangement ook stemmen op te gaan voor een *algemeen* arrangement tusschen *alle* bij de centrifugalproductie betrokken maatschappijen ter verdeeling van de totaal centrifugalproductie 1929. Na langdurige onderhandelingen, waarbij de afzonderlijke maatschappijen het niet eens konden worden over de quota, kwam tenslotte toch nog een overeenkomst tot stand tusschen vrijwel alle ruwsuikerproducenten, waarbij voorloopig alleen voor het jaar 1929 de totale hoeveelheid gecentrifugeerde suiker voor directe consumptie in Japan c.a. ter markt te brengen, op een bepaald kwantum voor iedere maatschappij afzonderlijk werd gefixeerd. Het restant van de (hooger) geschatte oogst zou als grondstof door de leden-raffinaderijen worden verwerkt met overeenkomstige uitschakeling van Java-browns. Wat de oogst meer dan het voorziene kwantum zou opleveren, zou òf achtergehouden of geëxporteerd worden. De prijs, waartegen de onderlinge leveranties van grondstof voor de raffinaderijen zou plaats hebben werd in principe gebaseerd op den prijs van Java-browns.

Men was aldus gekomen tot aanbod-reguleering van suikers voor directe consumptie in Japan, doch bleef nog ieder zijn eigen verkoop bezorgen.

Ook wat dit betreft kwam men echter tot een vergelijk op 29 December 1928 met de oprichting van de Japansche V. J. P. (echter alleen voor Refined, Plantation whites en bietsuiker) onder den naam van *„Sato Kyokyu Kumiai" (Sugar Supply Association)*. Deze trust werd aangegaan tusschen vijf van de „groote zes", n.l. Taiwan, Dai Nihon, Meiji, Ensuiko, Niitaka, en de bietsuikerproducent Hokkaido Seito, omvat dus nog niet de belangrijke Teikoku en is voorloopig voor een periode van 3 jaren aangegaan. Doel is de markt te stabiliseeren en onnoodige concurrentie tusschen de maatschappijen op de binnenlandsche Japansche markt te voorkomen. De trust wordt bestuurd door een Raad van Beheer (Kyogikai), gevormd door de Directeuren van de leden-maatschappijen. Het stemrecht voor iedere maatschappij wordt bepaald naar de voor een bepaald jaar vastgestelde productie en besluiten worden genomen met een stemmental vertegenwoordigende meer dan 4/5 van de totaalproductie. De Raad van Bestuur benoemt 3 leden-

maatschappijen tot Dagelijksch Bestuur. Ieder jaar wordt de productie van Rafinage, bietsuiker en Plantation whites en de verdeeling daarvan over de leden-maatschappijen opnieuw bepaald. Qualiteit, verpakking, leveringscondities enz. worden door de Trust vastgesteld, terwijl deze de suiker verkoopt en de prijspolitiek voert. Zij gebruikt voor den verkoop agenten en kan van dezen bankgarantie eischen. Zij heeft verder het recht de boeken der agenten te controleeren en de namen te vragen van hunne koopers, terwijl deze agenten voor het importeeren of behandelen van buitenlandsche suikers voor consumptie in Japan de toestemming van de Trust noodig hebben (afweer van Java import). Voor de bestrijding van de uitgaven storten de leden een deposito van 1 sen per picol suiker en de finale afrekening vindt plaats naar rato van de suiker-hoeveelheden per maatschappij behandeld. Overtredingen worden gestraft met een boete van Y. 3.— per picol in overtreding. De Sato Kyokyu Kumiai heeft voorts een reglement vastgesteld voor merken (geen Maatschappijmerken meer, doch alleen fabrieksmerk en Trustmerk), standaardmonsters, gewichten, doorslag, verpakking, verkoop- en leveringscondities, standaard prijsverschillen voor verschillende qualiteiten, kortom geheel op dezelfde leest als dit bij de V. J. P. geschiedt.

Bij dezen staat van zaken verwondert het alweder niet, dat de suikerprijs in Japan zeer hoog is. Men is thans met als directe aanleiding de vergrooting van de oogsten van Formosa tot een organisatie van de producenten gekomen en zal deze niet meer prijsgeven, zoolang Japan zelf meer ruwsuiker produceert dan het binnenlands consumeert. De toekomstige lijn, welke m.i. door de producenten gevolgd zal worden, is: opvoering van den oogst van Formosa door verdere verbetering van de rietcultuur, welke ceteris paribus gepaard moet gaan met een aanzienlijk lageren kostprijs, hoog houden van den binnenlandschen prijs in Japan, wering van importsuiker voor directe consumptie door tarief en dwangmaatregelen der organisatie, vervanging van Java browns als grondstof voor te exporteeren geraffineerd product door ruwsuiker van Formosa, en eventueel, indien de suikerprijs langen tijd laag mocht blijven, het aansturen op een exportpremie voor uit Formosa suiker gefabriceerde geraffineerde suiker, ten einde „nieuwe markten te veroveren voor Japanschen export".

Met de vervanging van Javabrowns is men reeds een goed eind op streek, getuige de import vanuit Ned.-Indië naar Japan en Korea van de laatste jaren, welke bedragen heeft:

in 1929	4.004.275 pic.
in de eerste 6 maanden van 1930	1.459.116 pic.

Wij gingen op de producten rijst en suiker iets nader in om steun te vinden voor de reeds tevoren in het algemeen gestelde bewering, dat in de Japansche huishouding sterke prijsverhoogende invloeden werkzaam zijn, welke elders niet of zeer veel minder worden aangetroffen en welke onder vigueur van het goudembargo *de binnenlandsche koopkracht van de Yen doorloopend op een veel lager peil hebben gehouden dan in den wisselkoers zijn uitdrukking vond.* Dit laatste is verklaarbaar. Een *zuivere* uitdrukking van de koopkrachtpariteit in den wisselkoers zal nimmer mogelijk zijn, in de eerste plaats niet door de speculatie in valuta, welke een zeer grooten prijsbepalenden factor wordt zoodra de geldwaarde eenmaal van het goud is losgemaakt, in de tweede plaats niet door de aan werkelijk *vrij* handelsverkeer in den weg gelegde belemmeringen, welke vooral in het geval van Japan zeer ernstig zijn. Wij zien den toestand zoo, dat Japan door voortdurend kunstmatig ingrijpen het binnenlandsch prijsniveau al of niet bewust van den Yenkoers heeft losgemaakt, althans de spanning welke moet worden overbrugd alvorens deze twee automatisch op elkander gaan inwerken, aanzienlijk heeft verruimd. Indien op een gegeven moment de stand van den wisselkoers importen van Japansch standpunt ongewenscht maakten, werd b.v. van regeeringswege aan de Japansche wisselbanken verboden importcredieten te openen. Dit middel werd toegepast in 1920, andermaal in 1923/1924 en zal uiteraard ook thans na de opheffing van het goudembargo weer op het programma staan. Reeds in Augustus 1929 heeft de Regeering de Japansche banken te kennen gegeven de importcredieten zooveel mogelijk te „beperken". Natuurlijk is dit middel niet ten volle effectief, aangezien een gedeelte van de credieten dan via de buitenlandsche banken komt te loopen, doch waar deze met hun veel geringere kennis van de Japansche relaties en de andere maatstaven, welke zij gewoonlijk aan credietverleening aanleggen het grootste gedeelte zullen weigeren, komt toch wel degelijk een ap-

preciabele vermindering tot stand. Dit middel laat echter belangrijke deelen van den import door buitenlandsche maatschappijen, welke vrij worden uitgezonden, onaangetast en derhalve is ook tariefverhooging in vele gevallen noodzakelijk. Toen het besluit tot opheffing van het goudembargo werd bekend gemaakt, verluidde dan ook, dat de „Tariefcommissie" de verhooging van invoerrechten op ijzer en staal, kleurstoffen en andere chemische fabrikaten enz. in studie had genomen met het oog op de aanstaande opheffing van het goudembargo, „ten einde de Japansche industrie in verband met de verhooging van den wisselkoers een rechtvaardige bescherming te verleenen".

Wij zullen in de slotparagraaf zien, welke maatregelen in dit opzicht in de laatste maanden daadwerkelijk genomen zijn.

Meer dan iets ander toont *dit* wel aan, hoe de Japansche economische politiek opgebouwd is uit tal van partieele maatregelen, geboren uit speciale belangen in verband met de omstandigheden van een bepaald oogenblik. Want wanneer inderdaad de Yen op pari zou worden teruggebracht, was het toen toch al wel duidelijk dat het Japansche prijsniveau dalen *moest*, op straffe van de valuta niet op pari te kunnen handhaven.

Bezien wij ten slotte de prijslijst van de 56 groothandelsartikelen opgemaakt door de Bank of Japan, en rangschikken wij deze, anders dan in de gepubliceerde gegevens geschiedt, naar een aantal hoofdgroepen, dan wordt het volgende overzichtje verkregen:

	Maart 1920 hoogste peil, immer bereikt	1929 Juni
Voedingsmiddelen	440	278
Brandstoffen	413	224
Bouwmaterialen	405	223
Zij- katoen- en wolfabrikaten...	446	174
Metalen	321	133
Diversen	485	225
Totaal gemiddelde...	425.25	221.71

Wat nu hieruit blijkt is, dat de totaalindex er gunstiger uitziet dan zij is. In het algemeen staan de voedingsmiddelen allen nog zéér veel hooger genoteerd dan de totaalindex aangeeft. Deze laatste wordt geflatteerd door de prijsverlaging voor een aantal artikelen, welke zonder meer moeten worden geïmporteerd en

waarbij nog geen protectie ten bate der binnenlandsche industrie plaats vindt (eieren, zwavelammonia), voorts van artikelen, welke tengevolge van hun economische positie niet aan krachtige verlaging *konden* ontkomen (metalengroep), of ten slotte van artikelen, waarin Japan een relatief krachtige exportindustrie heeft (zijde, katoen, cement, glas).

En de slotconclusie is dus, dat het Japansche binnenlandsche prijsniveau zich een half jaar vóór de opheffing van het goudembargo vergeleken met 1914, toen de valuta's overal pari stonden, zeker nog op een ca. 40 % hooger peil bewoog dan overal elders.

DE RECENTE ONTWIKKELING SEDERT DE OPHEFFING VAN HET GOUDEMBARGO.

Tot slot moge thans nog een beknopt overzicht volgen van de ingrijpende consequenties, welke de opheffing van het goudembargo ten aanzien van de economische situatie van Japan heeft medegebracht. Men kan zich niet onttrekken aan den indruk, dat de regeering òf de draagwijdte van dezen maatregel niet ten volle heeft gerealiseerd, òf den in zichzelf onbevredigenden economischen toestand van het land op het moment, dat tot die opheffing besloten werd, onvoldoende heeft onderkend. Die toestand toch werd naar de in het voorgaande gegeven omlijning gekenmerkt door een naar buitenlandsche waardeering ruim 10% gedeprecieerde valuta, een prijsniveau in Japan, hetwelk omstreeks 40% hooger lag dan dat in het buitenland als gevolg van een inflatie van betaalmiddelen en een relatief hoogen kostprijs voor binnenlandsche productie, op zijn beurt beschermd door een zeer hoog tarief van invoerrechten, een zeer groote hoeveelheid binnen de landsgrenzen circuleerend „crediet", welk verschijnsel als steeds gepaard ging met een overeenkomstig kwantum „water" in de balansen der industrieele ondernemingen, en ten slotte een betrekkelijk kwetsbaren ruilvoet met het buitenland.

Ofschoon moet worden erkend, dat als eerste stap tot het langzamerhand terugleiden van deze omstandigheden in het normale de opheffing van het goudembargo, m.a.w. de fixatie van de waarde van de Yen op een vast peil, een primaire eisch was, moet de wijze van uitvoering van dezen maatregel niettemin zeer inopportuun worden geacht. De regeering kon destijds kiezen tusschen

twee wegen: deflatie (herstel van de oude goudpariteit) of pariteitsherziening (verlaging van de goudwaarde van de Yen), welke beide methodes nog zeer recent door andere staten waren gevolgd geworden. Engeland immers was in 1925 tot de oude goudpariteit van het pond sterling teruggekeerd, nadat tevoren de koers daarvan in het buitenland ettelijke procenten was opgewerkt, een procedure, welke aan sterke critiek heeft blootgestaan in verband met den ongunstigen invloed van de koersverheffing van het £. op den buitenlandschen handel en het prijsniveau. Niet ten onrechte werd de onbevredigende gang van zaken voor de Engelsche economie in de eerstvolgende jaren geacht mede zijn oorzaak te vinden in den terugkeer tot den gouden standaard op de oude goudpariteit. Een diametraal tegengestelde methode daarentegen was juist kort geleden door Frankrijk gevolgd, dat in 1928 na geruimen tijd experimenteeren teneinde de werkelijke waarde van den franc in het buitenlandsch verkeer vast te stellen, definitief zijn muntwezen herzag door de goudwaarde van de munteenheid terug te brengen tot het peil, waarop die door andere goudlanden werd gewaardeerd.

Japan heeft, m.i. ten onrechte, het Engelsche voorbeeld gevolgd op grond van een niet gefundeerden nationalen trots, welke verbieden zou de vroegere theoretische waarde van de Yen te verminderen tot de veel lagere reëele waarde, welke daaraan reeds geruimen tijd door het economisch leven werd toegekend.

Slechts een groep jongere economisten onder leiding van den Heer ISHIBASHI, van „The Oriental Economist", bestreed dit standpunt met kracht van argumenten, voorzag de groote moeilijkheden, welke doorvoering van dit plan zou mede brengen en propageerde de door Frankrijk bewandelde weg van pariteitsherziening. Ook de Heer MUTOH SANJI, toenmaals president-directeur van de bekende KANEGAFUCHI textielfabrieken, was blijkens zijn hier en daar geuite meeningen tegenstander van het regeeringsplan, ofschoon van een principieele bestrijding door hem niet gesproken mocht worden. Intusschen werden deze en dergelijke uitingen geheel overstemd door het veel grootere contingent, dat mèt de Regeering terugkeer tot de oude goudpariteit wenschte en waarvan het meerendeel vermoedelijk niet doorzien heeft, welke noodlottige gevolgen de appreciatie van de Yen voor het land moest hebben.

Die gevolgen zijn er intusschen, zij het ook, dat zij, voor Japan wel zeer ongelukkig, aanzienlijk versterkt zijn door een aantal coïncideerende externe factoren, welke op zichzelf een illustratie vormen voor de tevoren geconstateerde kwetsbaarheid van Japan's ruilvoet met het buitenland.

De appreciatie van de Yen had in de eerste plaats tengevolge, dat voor de Japansche *export*producten een geringer provenu in Japansch geld werd behaald dan voorheen het geval was. Exporteerde men vroeger een baal zijde voor $ 570.— waarvoor men bij een dollarkoers van $ 44.— circa 1295 Yen ontving, thans, na appreciatie van den koers tot $ 49⅜, ontving men bij een gelijkblijvenden zijdeprijs in het buitenland nog slechts circa 1155 Yen of ± 11% minder. Uiteraard wenschte het buitenland immers geen hoogeren prijs voor Japansche goederen te betalen alleen omdat men het daar nuttig had geoordeeld de waarde van de Yen kunstmatig op een hooger peil te brengen. Integendeel zette, wederom zeer ongelukkig voor Japan, juist terzelfder tijd als uitlooper van de New Yorksche beurscrisis van October 1929, waarvan een belangrijken terugslag op het Amerikaansche bedrijfsleven werd gevreesd, een daling van het prijspeil van voorname stapelgoederen in, welke de boven gesignaleerde ongunstige tendenz nog aanzienlijk versterkte doordat thans ook de prijs in vreemde valuta en zelfs de afzetmogelijkheid voor de Japansche exportproducten werd aangetast. Op een tweetal voor de Japansche economie zeer belangrijke punten kwam dit het eerst tot uiting. In de eerste plaats bij het product zijde, dat voor ⅞ zijn markt in Amerika vindt en in de tweede plaats bij al die producten, vooral textielen, welke voor hun afzet in belangrijke mate op China zijn aangewezen.

Wat de zijde betreft bleek de Amerikaansche markt zeer gevoelig te zijn voor de plaats gehad hebbende gebeurtenissen met het gevolg, dat de vraag voortdurend verminderde en Japan, ofschoon tegen steeds lagere prijzen, slechts een sterk bij het normale achterblijvenden omzet kon bereiken.

Wat China betreft veroorzaakte de catastrophale daling van het zilver, coïncideerende met hernieuwde binnenlandsche politieke moeilijkheden, een groote daling in koopkracht van dit uitgestrekte gebied, dat in 1928 ca. 1/5 gedeelte van de totale exportwaarde van Japan tot zich trok.

Een en ander resulteerde in een zeer belangrijke daling van den Japanschen uitvoer in het eerste halfjaar 1930, vergeleken bij dien van het vorig jaar. Werd toen nog uitgevoerd voor een waarde van Y. 1.017.000.000.—, in het afgeloopen semester bedroeg dit cijfer niet meer dan Y. 732.000.000.— of 28% minder.

Gedetailleerde cijfers zijn hier nog slechts bekend over de eerste 5 maanden van 1930. Daaruit blijkt, dat de achteruitgang in de allereerste plaats aan het voor Japan zoo voorname artikel zijde te wijten is. De waarde van den export van ruwe zijde en zijdeweefsels bleef over deze periode ruim Y. 162 millioen bij die van het vorig jaar ten achter. In de tweede plaats is echter ook de daling van katoenen garens en weefsels met Y. 38 millioen belangrijk.

Een en ander is evenzeer een gevolg van verminderden afzet als van lagere prijzen, hetgeen op de twee voornaamste exportindustrieën van Japan een zeer ongunstigen invloed moest hebben. Men heeft nu getracht door kunstmatige inperking van het aanbod aan de prijsdaling een einde te maken, doch kon daarin uiteraard bij deze exportproducten, welker prijsvorming voornamelijk van internationale factoren afhangt, niet slagen.

Reeds in 1929 was men begonnen met maatregelen om den zijdeprijs te stabiliseeren. In de 56e zitting van de Diet was reeds een wet inzake een Staatsgarantie voor eventueel in verband met de prijsstabilisatie van zijde te lijden verliezen aangenomen, welke nochtans voorloopig niet in werking trad omdat de Regeering, ofschoon de zijdeprijs reeds dadelijk na de New Yorksche beurscrisis aanzienlijk ging dalen, dit nog niet noodig achtte. Dit deed de Teikoku Sanshi (Keizerlijke Zijdevereeniging) waarin de groote zijdehandelaren vereenigd zijn, in begin November op eigen kracht een stabilisatiepoging ondernemen door 50.000 kisten aan de markt te onttrekken en onder de auspiciën der vereeniging op te slaan, onder bevoorschotting van die voorraden aan de eigenlijke houders. Bovendien zouden de spinnerijen gedurende de tweede helft van de maand December stoppen, terwijl in de maanden Februari t/m Mei 20% van de cocoonbasins ongebruikt zouden blijven. Deze maatregelen vermochten evenwel aan den prijs geen steun te geven, afhankelijk als deze was van reëele vraag door Amerika. De prijs van ruwe zijde daalde van Y. 1350.— omstreeks

half September tot Y. 1.120.— begin Maart. Op 4 Maart besloot daarop de Regeering, naast het particuliere schema van de Teikoku Sanshi ook nog bovenbedoelde wet van kracht te verklaren. Bepaald werd, dat het Gouvernement tot een maximum van Y. 1.900.— per 1.000 kin het verlies zou garandeeren op door de banken en de Centrale voor de Cooperaties op onderpand van zijde tot 10 Juni te verstrekken leeningen, welke niet hooger mochten zijn dan Y. 12.500 per 1.000 kin.

Het resultaat van deze steunpogingen is geweest, dat momenteel een zeer groote hoeveelheid onverkoopbare zijde ligt opgeslagen, terwijl de prijsdaling nochtans ongestoord is voortgegaan met het gevolg, dat op deze voorraden een voor onze begrippen zeer aanzienlijk verlies geleden wordt.

Op 10 Juni waren nl. onder de besproken garantiewet 150.000 kisten = 8.700.000 kin beleend, terwijl voorts onder de Teikoku Sanshi nog een verdere 50.000 kisten (2.900.000 kin) waren opgeslagen. Het op deze voorraden verleende voorschot bedroeg Y. 1.250.— per 100 kin, terwijl de prijs op dat tijdstip nog slechts was aan te nemen op Y. 850.— per 100 kin. Het verlies bedroeg derhalve Y. 400.— per 100 kin of, op een totaal van 11.600.000 kin, Y. 46.400.000.—. Hiervan komt op grond van de garantiewet Y. 16.530.000.— voor rekening van het Gouvernement, resp. de belastingbetaler, een verdere Y. 5.000.000.— voor rekening van de Teikoku Sanshi en de rest ad Y. 24.870.000.— voor rekening van banken, groothandelaren en zijdespinnerijen. Met belangstelling zal moeten worden afgewacht, op welke wijze de liquidatie van deze stabilisatiepoging tot een goed einde zal worden gebracht.

Na hetgeen tevoren reeds geschreven werd over de beheerschende rol, welke het product zijde in de Japansche economie inneemt, behoeft het geen verder betoog, hoe deze situatie mede een hoogst ongelukkigen invloed heeft op de koopkracht en levensstandaard van de boerenbevolking, waarvan 40% bij de zijdecultuur betrokken is. Voor de in Juni/Juli afkomende voorjaars-cocoonoogst werd gemiddeld Y. 4.55 per kamme genoteerd, tegen Y. 7.75 verleden jaar.

Wat betreft de katoenindustrie moet evenzeer van een steeds slechter wordenden toestand worden gesproken.

Nadat in Februari de productie van de katoenspinnerijen, welke

in de Japan Federation of Cotton Spinners aaneengesloten zijn, reeds tot 85% van de normale gelimiteerd was, overwoog men einde Mei een verdere reductie tot 75%. Volgens den Heer ABE, voorzitter der Federatie, zouden de winsten van spinnerijen in het 1e halfjaar, welke voorheen steeds boven Y. 35.000.000.— bleven, in 1930 nauwelijks Y. 15.000.000.— bereiken. Ongeveer terzelfder tijd besloot ook de Vereeniging van Fabrikanten van gestreept katoenen stoffen, omvattende 60 weverijen, tot een inkrimping tot 50% der normale productie. Reeds tevoren waren de bekende Kanegafuchi fabrieken als eersten overgegaan tot een loonsverlaging, welke een voor Japan ongekend heftig gevoerde staking veroorzaakte, welke na 53 dagen werd bijgelegd door het tot stand komen van een compromis, waarbij zoowel werkgevers als werknemers een veer moesten laten. Het was in dit geval voor de werkgevers inderdaad min of meer moeilijk de oorspronkelijk voorgestelde zeer ingrijpende loonsverlaging door te voeren, omdat de betreffende maatschappij sedert jaren regelmatig 35% dividend had uitgekeerd en eerst kortgeleden aan haren aftredenden president-directeur, den reeds genoemden Heer MUTOH SANJI, een bonus van Y. 3.000.000.— had toegekend. Voor het eerste halfjaar 1930 verlaagde de Maatschappij het dividend slechts van 35% tot 28%. Intusschen werden door bedoelde gestie van het grootste Japansche textielconcern verdere loonsverlagingen ook elders ingeluid, terwijl de inkrimping der productie daarnaast werkloosheid veroorzaakte. Volgens een berekening van de Federation of Cotton Spinners waren per einde Mei tengevolge van de restrictiemaatregelen alleen in dezen bedrijfstak reeds 18.000 menschen uit het vaste personeel ontslagen.

Tengevolge van deze ontwikkeling valt dan ook thans een verscherpte verhouding tusschen kapitaal en arbeid te constateeren als tot dusverre in Japan nog onbekend was.

De invloed van de opheffing van het goudembargo op den *invoer* moest uiteraard juist tegengesteld zijn aan de zoojuist besprokene op den uitvoer. Uitgedrukt in Yens zou Japan voortaan voor hare importen een lageren prijs betalen, hetgeen normaliter tot een vergrooten invoer zou moeten leiden. Dit verschijnsel heeft zich echter, gelukkig voor de Japansche economie, niet voorgedaan en wel in de eerste en voornaamste plaats niet als gevolg van de om-

standigheid, dat de importhandel gewoonlijk anticipeert op den verwachten binnenlandschen economischen toestand, welke in een land met een voor een belangrijk deel van export afhankelijke industrie in sterke mate beïnvloed pleegt te worden door de situatie in den exporthandel. In dit verband nu is aan een eventueel van de opheffing van het goudembargo emaneerenden gunstigen invloed op den binnenlandschen toestand van Japan wel door niemand gedacht. Integendeel heeft men algemeen op instigatie van het Gouvernement medegedaan aan wat men populair uitdrukt met: de kat uit den boom kijken, juist omdat in het algemeen geen klare visie bestond op hetgeen na de opheffing van het goudembargo gebeuren zou. Voorts heeft het Gouvernement door een ruim opgezette propaganda voor bezuiniging en door de uitdrukkelijke constateering van de noodzaak van een daling van het binnenlandsche prijsniveau krachtig medegeholpen zoowel om de psychologie van het volk op komende harde tijden in te stellen als om, dáárdoor, de vraag naar goederen en dus den import zoo laag mogelijk te houden.

Uiteraard heeft evenwel de appreciatie van de Yen in combinatie met een in het buitenland dalend prijsnivau een zwaren druk uitgeoefend op de prijzen, niet slechts van de zuivere invoergoederen, doch ook van al die goederen, waarvoor een Japansche industrie geholpen door een tarief van invoerrechten tegen het buitenland concurreeren moet. Deze werking was voorzien, want reeds vrij spoedig na haar optreden had de Regeering een „Commissie tot onderzoek van het Tarief" ingesteld, ten einde de werking van de opheffing van het goudembargo op de Japansche industrie na te gaan. Deze Commissie hield op 4 October '29 ter ambtswoning van den premier een vergadering, in welke de Heer YASUKAWA voorstelde, dat het Gouvernement gemachtigd zou worden extra invoerrechten te heffen tot maximum 50% bij specifieke rechten en 10% bij ad-valoremheffingen, „ten einde de gevolgen van een vrije goudmarkt af te wenden van die industrieën, welke nog zwak moesten worden geacht", een en ander voor niet langer dan 2 jaar. Volgens den Heer YASUKAWA moesten voorts als „zwak" worden beschouwd: de ijzer- en staalindustrie, de fabricage van ammoniumsulphaat, kalknitraat en andere kunstmeststoffen, de kunstzijde- en de verfstoffenindustrie. Tegen dit plan

werd opgekomen door den Heer SHIDACHI, welke m.i. de volgende juiste opmerkingen maakte: „Verbetering van de betalingsbalans was weliswaar belangrijk als voorbereiding voor de opheffing van het goudembargo, ten einde die opheffing zoo soepel mogelijk te doen verloopen, doch principieel kon dit laatste geschieden bij elken willekeurigen stand van den wisselkoers, omdat vrij goud dezen koers juist reguleert via beïnvloeding van het binnenlandsch prijsniveau en derhalve van de in- en exportverhoudingen. Indien echter de prijzen zouden weerhouden worden om hun nieuwe niveau te vinden door het heffen van extra invoerrechten als voorgesteld, zou aanpassing niet kunnen plaatsvinden en het evenwicht derhalve verstoord *blijven*".

Men verkreeg op deze vergadering geen resultaat, riep daarom tegen 10 October een nieuwe bijeen, waarop helaas de Heer SHIDACHI de vlag moest strijken voor een meerderheid, welke het plan YASUKAWA aannam op de volgende zonderlinge gronden: „Er zijn industrieën, welke opgericht werden op basis van de langdurige lage Yenexchange. Deze industrieën zijn nog jong en zullen derhalve nadeelig beïnvloed worden door de opheffing van het goudembargo, hetwelk concurreerende buitenlandsche goederen goedkooper zal maken. Teneinde voor deze industrieën onheil af te wenden, wenscht het Committee het Gouvernement te doen machtigen om additioneele rechten op den import te leggen en verzoekt zij het Gouvernement aan de a.s. Diet een desbetreffende wet voor te leggen".

Een dergelijke wet heeft de Regeering intusschen in de op 13 Mei gesloten buitengewone zitting van de Diet nog niet doen behandelen, blijkbaar prefereerende de ontwikkeling nog eenigen tijd gade te slaan. Instede daarvan is zij evenwel bij monde van den minister voor de Spoorwegen Dr. EGI en den minister voor handel en industrie TAWARA een uitgebreide campagne begonnen voor het gebruik van „Japansch fabrikaat". Onder auspiciën der Regeering is een Nationale Vereeniging tot propaganda van dit denkbeeld opgericht, welke het doel bereiken wil door uitgifte van een eigen tijdschrift („Kokusai Shorei"), het verspreiden van brochures en het verstrekken van advertenties aan de gewone pers, terwijl op de scholen voortaan 5 uren 's maands besteed zouden worden om de voordeelen van vervanging van buitenlandsche invoergoederen

door „Japansch fabrikaat" aan het jonge geslacht duidelijk te maken. Voorts heeft het ministerie van handel en industrie uitgerekend, dat 271 tot dusverre vanuit het buitenland ingevoerde artikelen tot een waarde van rond Y. 600 millioen, uitmakende 25—30% van de totale invoerwaarde, even goed in Japan zelf kunnen worden geproduceerd, en worden in de groote warenhuizen in diverse steden vergelijkende tentoonstellingen gehouden waarbij het buitenlandsche en het Japansche artikel naast elkander liggen onder toelichting van de verschillen op een begeleidende kaart, welke toelichtingen evenwel blijkens recente berichten niet altijd met de gewenschte objectiviteit zijn samengesteld.

In verband met de door deze beweging bij de in Japan gevestigde buitenlandsche handelshuizen gewekte gevoelens heeft de Regeering kortelings geleden via den gouverneur van Hyogo-kèn (Kobe) op een samenkomst met de consulaire ambtenaren en andere prominente foreigners doen verklaren, dat het niet haar bedoeling is den invoer van buitenlandsche goederen werkelijk tegen te gaan, doch dat zij slechts het Japansche volk wenscht te bevrijden van den ingewortelden waan, dat alle Japansche goederen slecht, alle buitenlandsche daarentegen goed zijn.

Hoe dit ook zij, de totale invoerwaarde over het eerste halfjaar 1930 heeft slechts Y. 955.000.000 bedragen tegen Y. 1.299.000.000 in de overeenkomstige periode van het vorig jaar, zijnde ca. 27% minder. Belangrijke achteruitgang (in de eerste 5 maanden) vertoonen ruwe katoen, wol en wolweefsels, hout, tarwe, ijzer, boonen en erwten, machines en zwavelammonia.

Dit terugloopen van den import min of meer in overeenstemming met de daling in exportwaarde, moet in verband met de opheffing van het goudembargo zeer gunstig worden geacht, ofschoon de saldeering van de betalingsbalans niettemin sedert 11 Januari tot afgifte van goud tot het zeer hooge bedrag van ca. Y. 228.000.000 genoodzaakt heeft. De goudafvloeiingen zijn thans sedert eenigen tijd tot stilstand gekomen in verband met het seizoen. De handelsbalans van Japan pleegt n.l. in het eerste halfjaar sterk passief en in het tweede halfjaar daarentegen actief te zijn, doch onder de thans voor den export bestaande omstandigheden twijfelt men eraan, of het exportseizoen 1930 dermate zal uitvallen, dat voldoende buitenlandsche saldi beschikbaar komen om de financiering

van het daaropvolgende importseizoen zonder verdere goudverschepingen mogelijk te maken.

De toestand in Japan is momenteel hoogst onbevredigend en draagt voor het zittende kabinet, dat de opheffing van het goudembargo en tevens een sterke beknotting van de staatsuitgaven heeft bewerkstelligd, verschillende gevaren in zich.

De toestand van handel en industrie is zeer slecht. Van de belangrijke industrieën is er geen enkele, welke op volle capaciteit werkt. Over zijde en katoen werd tevoren reeds gesproken. De ijzer- en staalindustrie heeft van het begin af aan een restrictie van 30% toegepast, doch niettemin bevonden de Yawata Keizerlijke Staalwerken, een Gouvernementsonderneming, zich begin Juli tengevolge van groote onverkoopbare stocks in financieele moeilijkheden en werden onderhandelingen met het Deposit Bureau geopend ter verkrijging van een meerdere millioenen beloopende leening. De scheepswerven hebben ondanks de in de laatste Diet aangenomen wet tot aanmoediging van den scheepsbouw, ten eenenmale onvoldoende werk. Men schat op basis van de tegenwoordige omstandigheden de jaarlijksche orders voor de geheele Japansche scheepsbouw op Y. 79.000.000.—. Daarvoor zouden slechts 15 scheepshellingen met 30.600 arbeiders noodig zijn, terwijl de bestaande capaciteit 77 scheepshellingen met 43.000 arbeiders omvat. Bij de „Industrieele Commissie" is daarom thans een plan in beraad om òf alle scheepswerven door aandeelenruil tot één groote maatschappij samen te smelten, òf met handhaving van de bestaande een nieuwe maatschappij op te richten, welke de installaties van de anderen huurt, doch zelf de exploitatie leidt. Men vraagt verder om prohibitieve invoerrechten op oude schepen en steunorders van de Marine.

Wat de scheepvaart betreft is het beeld evenzeer somber. Eind Juli waren reeds 31 schepen met een tonnenmaat van 220.000 tons opgelegd. Een deel der overblijvenden blijft op totaal onvoldoende vrachten varen, teneinde althans een gedeelte der kosten goed te maken, terwijl tenslotte de verplichte lijnen eveneens onder afnemende vrachten lijden. De toestand vooral voor de kleine maatschappijen wordt gekenschetst door de omstandigheid, dat zelfs hier en daar „abandon" aan de financierende banken wordt overwogen. De Osaka Shosen Kaisha werkt met verlies en keert dan

ook al geen dividend meer uit, terwijl naar verwacht wordt, de Nippon Yusen Kaisha de reeds tot 5% verminderde dividenduitkeering over het tweede halfjaar niet meer zal kunnen handhaven.

In de papier-, kunstmeststoffen-, kunstzijde-, cement-, bleekpoeder-, kolen- en jute-industrieën worden drastische productiebeperkingen toegepast. Onder deze omstandigheden baart het geen verwondering, dat de werkloosheid in Japan een tot dusverre ongekende afmeting heeft aangenomen, welke het aanzijn heeft gegeven aan een voor de Regeering en voor de kapitalistenklasse in het algemeen zeer netelig vraagstuk. De gedeeltelijke industrïalisatie heeft tal van menschen van het platteland naar de groote nijverheidscentra gebracht, welke bij een zoozeer verbreide werkloosheid als onder de huidige omstandigheden heerscht een bron van sociale onrust vormen. Het schijnt n.l. reeds gebleken te zijn, dat deze menschen, welke voorheen bij tijdelijke werkloosheid naar hun familie op het land plachten terug te keeren en krachtens het sterke familiesysteem door hun bloedverwanten voorloopig onderhouden werden, daar thans niet meer gewenscht worden. Dit stelt Japan voor het eerst voor een werkloosheidsvraagstuk, dat Europeesche aspecten begint te krijgen en maakt daarom de zaak extra ernstig. VISCOUNT TAKAHASHI, minister van financiën onder het Hara-kabinet en daarna premier, schat het aantal werkloozen momenteel op 1.000.000. Andere schattingen noemen cijfers van 500.000 à 600.000. Brengt men de laagste dezer cijfers in verband met het op pag. 28 weergegeven totaal aantal fabrieksarbeiders, dan blijkt voldoende hoe ernstig de toestand wel is.

Het aantal arbeidsconflicten is dan ook nog nimmer zoo hoog geweest als in het afgeloopen halfjaar en het in Japan nog in de kinderschoenen staande, want van regeeringszijde zooveel mogelijk gedrukte, vakvereenigingswezen heeft een extra stimulans ontvangen. De regeering heeft dan ook op basis van de voorstellen eener „Commissie voor de sociale politiek" een wet op de vakvereenigingen geconcipieerd, waarbij deze laatste tot wettelijke lichamen worden verklaard, welke wet in de eerstvolgende gewone zitting van de Diet zal worden behandeld. Reeds thans bestaat hiertegen echter een krachtige oppositie van de zijde der Japansche kapitalisten. Intusschen wordt van verschillende zijden betoogd, dat de

huidige situatie voor het land gevaarlijk is, omdat zij de grondvesten van den Staat aantast; dat derhalve, afgezien van de gevolgen, in de allereerste plaats de werkloosheid moet worden verholpen door prijsgeving van de zijde der regeering van de beknottingspolitiek, in tegenstelling waartoe juist geld moet worden uitgegeven, in de eerste plaats voor productieve staatswerken en verder ook voor het stimuleeren van een opleving van handel en industrie. Indien deze „positieve" politiek zich niet verdraagt met handhaving van de Yen op goudpariteit, moet, hoe jammer ook, het goudembargo maar weer worden hersteld, omdat verbetering in den oogenblikkelijken toestand het allervoornaamste is. Zoowel de oppositiepartij, de Seiyukai, als de jongere leden der Minseito gaan, de een meer de ander minder ver, in deze richting en de toekomstige politieke ontwikkeling mag dan ook met belangstelling worden tegemoetgezien. Terugkeerende tot het economische moet evenwel worden gezegd, dat een ontwikkeling gelijk boven in het kort aangegeven, zeer te betreuren zou zijn. Japan bezit thans voor het eerst sedert langen tijd weer een waardevaste valuta, gereguleerd door toe- en afvloeiïngen van goud. Dit beteekent, dat hare tot heden min of meer geïsoleerde binnenlandsche huishouding (geïsoleerd, omdat economische aanpassing zich uitsprak in den koers van de Yen instede van in het binnenlandsch prijsniveau) thans automatisch wordt beïnvloed door buiten het land optredende algemeen economische factoren. Indien Japan er prijs op stelt in de wereld-economie een rol te spelen en niet, gelijk een prominent Japansch staatsman kortelings geleden heeft opgemerkt, wenscht terug te keeren tot het Tokugawa-tijdperk van algeheel isolement, is dit noodzakelijk. De thans te doorstane moeilijkheden zetelen uiteraard niet in een waardevaste valuta, welke overal en door alle tijden als een onvermengd voordeel is beschouwd, doch in den opbouw en de kosten van het Japansche economisch leven, dat zich heeft aan te passen aan het verkeer met het buitenland *op voet van gelijkheid*, niet slechts voor wat betreft den *export*, doch evenzeer voor den *import*. Vooral dit laatste schijnt men in Japan niet altijd duidelijk voor oogen te houden.

Dit aanpassingsproces van prijzen en loonen is thans aan den gang en onder deze omstandigheden zou het opnieuw instellen van een goudembargo even foutief zijn als het een jaar geleden was om

de waarde van de Yen kunstmatig tot de oude goudpariteit op te voeren.

Intusschen kan reeds thans worden geconstateerd, dat deze aanpassing veel minder snel in zijn werk gaat dan verwacht mocht worden, hetgeen uiteraard samenhangt met de in de voorgaande paragrafen aangegeven typisch-Japansche, zich tegen prijsverlaging voor binnenlandsche productie verzettende, factoren.

Sedert Juli van het vorig jaar, toen de rijzing van den Yenkoers een aanvang nam, heeft de index van groothandelsprijzen en loonen in Japan vergeleken met de overeenkomstige cijfers van Engeland, de Vereenigde Staten en Duitschland het volgende verloop gehad.

	Engeland		Duitschland		Vereenigde Staten		Japan	
	Grooth. prijzen 1	Loonen 2	Grooth. prijzen 3	Loonen 4	Grooth. prijzen 5	Loonen 6	Grooth. prijzen 7	Loonen 8
1929 Juli	135	194	138	173	137	224	165	296
„ Aug.	134	194	138	173	138	223	165	295
„ Sept.	133	193	138	173	138	228	164	295
„ Oct.	131	193	137	174	135	230	162	294
„ Nov.	127	193	136	174	133	217	158	291
„ Dec.	128	193	134	174	127	220	153	290
1930 Jan.	125	193	132	174	125	215	150	291
„ Febr.	123	192	130	174	122	218	149	288
„ Mrt.	121	192	126	174	121	216	146	287
„ April	119	192	127	174	119	214	144	284

1. Indexcijfer van „The Statist" 1913 = 100.
2. „ „ de „London & Cambridge Economic Service". 1914 = 100.
3. „ „ „ „Statistisches Reichsamt". 1913 = 100.
4. „ op basis gepubl. cijfers door het „Statistisches Reichsamt" Aug. 1913 — Juli 1914 = 100.
5. „ „Bradstreet" 1913 = 100.
6. „ „National Industrial Conference Board". Juli 1914 = 100.
7. „ van het „Economic Research Department" van de Mitsubishi Goshi Kaisha. 1913 = 100.
8. „ van het Ministerie van Handel en Industrie. 1913 = 100.

Uitgaande van het peil van September 1929, vóór dus de door Amerika ingeluide prijsdaling van stapelartikelen een aanvang nam, blijkt de index der groothandelsprijzen in Engeland, Duitschland, en de Vereenigde Staten resp. 10½%, 8% en 14% te zijn teruggeloopen, terwijl Japan een daling van slechts 12% registreert, welke, in aanmerking genomen de aldaar als additioneele factor opgetreden appreciatie van de Yen met circa 11%, bijzonder gering moet worden geacht. De daling der kleinhandelsprijzen is intusschen nog aanzienlijk geringer geweest dan die der groothandelsprijzen, waartegenover echter de loonindex in Japan sneller is gedaald dan in andere landen.

Niet her-invoering van een goudembargo, doch bevordering van aanpassing der binnenlandsche verhoudingen schijnt derhalve de weg te zijn om uit de thans bestaande impasse te geraken.

Aan pogingen in deze richting ontbreekt het niet. De Heer IKEDA van de Mitsui Bank stelde een plan op voor een soort Rationalisatiebank, welke van de Engelsche „Bankers Industrial Development Co" in zooverre zou verschillen, dat zij een van de organiseerende banken geheel onafhankelijk orgaan van permanent karakter zou worden, hetwelk zich niet de rationalisatie van geheele *bedrijven*, doch van *individueele ondernemingen* ten doel stelt. De Bank of Japan zou volgens haar octrooi in deze Bank niet mogen participeeren. Men krijgt den indruk, dat het hier derhalve meer de oprichting van nieuwe industriebank naast de reeds bestaande semi-officieele lichamen dan een eigenlijk rationalisatie-project betreft.

Gehoopt moet worden, dat Japan spoedig in staat moge zijn de huidige ernstige moeilijkheden op dusdanige wijze te boven te komen, dat ook het binnenlandsch economisch systeem nog meer dan thans het geval is op Westersche economie worde ingesteld, evenals dit voor den export reeds met succes werd toegepast.

In het voorgaande is getracht eenig licht te doen vallen op een aantal onvolkomenheden, welke de Japansche economie naar Westersche begrippen thans nog aankleven. Gezien echter de werkelijk verbazingwekkende ontwikkeling, die Japan in korten tijd heeft weten te bereiken, mag worden verwacht, dat deze langzamerhand zullen worden weggenomen tot heil van de economische kracht en de verdere gezonde ontwikkeling van het land.

Nikkelen munt

door

Mr. Dr. B. J. F. Steinmetz.

Het jaarverslag 1929-1930 van den President der Nederlandsche Bank spreekt zich zooals van den Voorzitter der „nikkelen-muntcommissie" te verwachten was, in voorzichtige bewoordingen uit over het vraagstuk van nikkelen teeken- en pasmunt, dat betrekkelijk kort geleden — einde 1929 — tot een question brûlante is geworden.

Een uiteenzetting over de recente prijsdaling van het zilver en haar oorzaken eindigt aldus:

„Voor Nederland en ook voor Nederlandsch-Indië is de prijsdaling in het bijzonder ook van belang in verband met een mogelijke vervanging van de grove zilveren munt door nikkelen betaalmiddelen. Immers aan den eenen kant neemt de beteekenis van den waarborg dien de tegenwoordige muntstukken wegens hun meerdere metallieke waarde volgens sommigen voor den houder opleveren, door daling van den zilverprijs gestadig af. En anderzijds wordt, naarmate het zilver verder daalt, het verlies dat de Staat bij eventueele vervanging van de zilveren munt door nikkel op de oude stukken zal lijden, steeds grooter".

Moet uit deze passage worden afgeleid, dat Mr. Vissering voorstander is van de door verschillende autoriteiten voorgestane vervanging van zilveren door nikkelen teeken- en pasmunt? Het is hoogst twijfelachtig. Want niet mag worden vergeten, dat Mr. Vissering zelve nog vier jaar geleden mocht worden gerangschikt onder de „sommigen" welke in de tweede alinea van bovengenoemde passage worden genoemd.

De zesde conclusie van het advies van de Staatscommissie van het muntwezen, waarvan Mr. Vissering voorzitter was, spreekt zich uit over intrekking van de z.g. gehaltewet omdat de gehalteverlaging der zilveren teekenmunt als een bedenkelijke muntver-

zwakking viel te beschouwen, welke zoo spoedig mogelijk ongedaan moest worden gemaakt. Uit niets blijkt dat betreffende dit punt tusschen de leden der Muntcommissie geen eenstemmigheid bestond. En genoemde conclusie kan toch slechts worden verklaard uit het inzicht dat de meerdere metallieke waarde een waarborg voor den houder oplevert. De daling van den zilverprijs zou dus slechts een aansporing kunnen beteekenen om een ander meer waardevast metaal te zoeken niet om tot een wijziging over te gaan, welke vooralsnog in veel sterker mate een „muntverzwakking" beteekent dan de door de Staatscommissie gewraakte gehalteverlaging.

Het advies van den vorigen President van de Javasche Bank onder dagteekening van 12 October 1926 over het munt-advies aan de Regeering uitgebracht bestreed op verschillende gronden, welke hier niet behoeven te worden herhaald, de opvatting dat de gehalteverlaging met muntverzwakking gelijk zou staan.

De tegenwoordige president van de Javasche die overigens evenmin als Mr. TRIP bezield blijkt van het verlangen om de gehalteverlaging ongedaan te maken, neemt in het jaarverslag 1929-1930 pag. 61 e.v. eveneens het nikkelen muntvraagstuk in beschouwing en spreekt zich, in de gelukkige omstandigheid verkeerende te dien aanzien in het geheel geen reserve in acht te behoeven te nemen, vierkant uit tegen het denkbeeld om de zilveren teeken- en pasmunt door nikkelen te vervangen.

Het schijnt niet van belang ontbloot om deze eerste meer officieele uitspraak betreffende een vraagstuk dat in korten tijd zooveel pennen in beweging heeft gebracht in beschouwing te nemen.

De uitspraak van Mr. VAN BUTTINGHA WICHERS zooals opgemerkt in tegenstelling tot de bovengenoemde van Mr. VISSERING zonder reserve, wijst in den aanhef op de noodzaak van terughouding, van reserve bij het beoordeelen van hervormingsdenkbeelden ten aanzien van het geld- en muntwezen.

„Wanneer men het standpunt inneemt dat het gemunte geld in zijn concreten vorm moet voldoen aan de eischen gesteld door zijne functie in het betalingsverkeer, gezien in het kader van de economische ontwikkeling van het land, dan wordt eenige terughouding geboden tegen maatregelen van den Staat die buiten de behoeften van het geldverkeer liggen".

Mr. VAN BUTTINGHA WICHERS betoogt vervolgens dat de voorstanders van de invoering van nikkelen munt met de door hen

voorgestane wijziging in het muntstelsel geen betere functionneering van het geldwezen als zoodanig beoogen doch zich laten leiden door de financieele voordeelen, welke hieruit voor den Staat zouden voortspruiten. Deze overweging komt naar het oordeel van Mr. WICHERS pas in de tweede plaats aan de orde, daarenboven echter is hij van meening dat evengenoemd financieel voordeel wordt overschat.

Onjuist is het om ten deze af te gaan op de verslagen van den Muntmeester, daar de hier gepubliceerde cijfers een hypothetisch karakter dragen.

Volgens het muntverslag over 1928 zou de totale circulatie aan rijksdaalders, guldens en halve guldens bedragen 401.400.000. Daarbij is echter van de aanmuntingscijfers uitgegaan en geen rekening gehouden met den uitvoer van zilveren munten naar andere Oost-Aziatische landen in de zestiger en zeventiger jaren van de 19de eeuw en met de versmelting en uitvoer die in het bijzonder ook in de naoorlogsjaren plaats vond. De hiermede gemoeide bedragen zijn onbekend, maar zonder twijfel zeer groot.

De totale muntomloop in de gebieden die onder het bereik van de Javasche Bank liggen wordt getaxeerd op bijna ƒ 120.000.000.—, de muntvoorraad bij de Javasche Bank inbegrepen. Het bedrag der opgepotte munt kan evenals het bedrag van de muntcirculatie in de gebieden die niet in direct contact staan met de Javasche Bank bezwaarlijk worden geschat; evengenoemd cijfer echter is naar het oordeel van den president blijkbaar al een indicatie dat de taxatie van 400 millioen veel te hoog is.

De spaarmethoden van de Inlandsche bevolking zullen naar het oordeel van Mr. WICHERS wijziging ondergaan. Het valt niet aan te nemen dat de vervanging van zilveren door nikkelen munt een moderniseering van spaarvormen zal tengevolge hebben en dat het oppot-systeem zal worden verlaten. Te verwachten valt dat in plaats van zilveren, gouden munt zal worden gepot. De vraag naar ducaten en gouden munten zal toenemen, want met het oog op de hier te lande gevolgde bankpolitiek is afgifte van gouden standaardmunt voor het genoemde doel ongewenscht. In de plaats van de opgepotte zilveren munten met een intrinsieke waarde van 25 à 30% zullen munten worden gekozen met een waarde van 100%. Onjuist is het dus wat de voorstanders van nikkelen munt naar

voren brengen: dat het deel van het volksvermogen dat in improductief zilver wordt belegd, vrijkomt voor productieve doeleinden.

Daar dus eenerzijds het financieele voordeel de gekoesterde verwachtingen zal beschamen, anderzijds de invoering van nikkelen munt een ongewenschte wijziging zal brengen in de, zij het primitieve, spaarmethode der Inlandsche bevolking, acht de president der Javasche Bank het niet gemotiveeerd een bevredigend geregeld muntwezen te vervangen door een nieuw, zoolang men de consequenties van dien maatregel niet kan overzien.

Aangeteekend moge worden dat in het betoog van den Heer VAN BUTTINGHA WICHERS het standpunt van de voorstanders van zilveren munt met betrekking tot het vrijkomen van een deel van het volksvermogen dat thans in improductief zilver wordt belegd voor productieve doeleinden niet geheel juist is weergegeven en het hieraan door hem ontleend argument niet geheel opgaat. De voorstanders van nikkelen munt betreuren de kostbaarheid van het muntwezen in het algemeen. Nikkel voldoet evengoed als zilver en is veel goedkooper. Vervanging van zilver door nikkel maakt een groote waarde vrij, die nuttig kan worden besteed, b.v. tot delging van Staatsschuld.

Vervanging van zilveren munt door gouden munt brengt, zooals de Heer WICHERS terecht opmerkt, eenig nadeel mede. Daar echter het aantal opgepotte munten belangrijk lager is dan dat der circuleerende munten spreekt het vanzelf, dat dit nadeel in vergelijking met de winst die de ommunting in het algemeen zal afwerpen, geheel in het niet valt.

Een andere bedenking van Mr. WICHERS, welke hierboven nog niet werd gerelateerd, houdt wel steek. Vervanging van grove zilveren munt door nikkelen pasmunt zal tengevolge hebben dat de metaaldekking der obligo's geheel uit goud moet bestaan, daar pasmunt niet als dekkingsmateriaal kan worden gebezigd. De tot dusverre voor besparingsdoeleinden gebezigde zilveren teekenmunt zal dus voor het grootste deel moeten worden ontmunt, het is geenszins uitgesloten, dat het verlies hetwelk uit dien hoofde ten laste van het muntfonds zal komen, grooter is dan de winst welke uit de vervanging van zilveren door teekenmunt zal resulteeren.

Zooals opgemerkt acht ik deze bedenking in beginsel juist. Men kan wel redeneeren: het obligo rust toch op het muntfonds, maar

het maakt toch wel verschil of het thans wordt gehonoreerd dan wel nog jarenlang blijft zweven. Aan den anderen kant acht ik het in tegenstelling met Mr. WICHERS zeer onwaarschijnlijk dat dit nadeel de met de ommunting verkregen winst zal overtreffen.

Verder ontmoet de invoering van nikkelen munt niet alleen bezwaar uit een oogpunt van spaarmethoden. Op Bali en Celebes zal het voorshands tot de onmogelijkheden behooren de zilveren door nikkelen munt te vervangen; ook de invoering van muntpapier bleek daar niet mogelijk.

De Heer WICHERS vermeldt nog, zonder er verder op in te gaan, de beteekenis van den voorgestelden maatregel ten aanzien van het karakter der munteenheid tusschen Nederland en Indië, dat belangrijk zal worden gewijzigd, en de regeling van het muntfonds dat bij vervanging van de bestaande door pasmunt in een omwisselingsfonds zou moeten worden veranderd waardoor aan de belegging heel andere eischen zouden moeten worden gesteld. Daar immers de historische rol, die de teekenmunt in ons muntwezen vervult, zal komen te vervallen, kan men niet ontkomen aan de consequentie dat een dekking aanwezig moet zijn, waardoor de goudwaarde van de fiduciaire munten wordt gewaarborgd.

Ook op de circulatiebankwetgeving zal de vervanging van zilveren door nikkelen munt van invloed zijn, de Heer WICHERS echter acht het praematuur om dit punt thans reeds in bespreking te brengen.

Vooral uit het slot van het betoog van den Heer WICHERS blijkt dat aan den schijnbaar zuiver technischen maatregel, welke door den titel van dit artikel wordt aangeduid, heel wat vast zit en dat de terzake gevoerde discussie er als vanzelf toe leidt om een aantal principieele quaesties betreffende het Indische geld- en muntwezen opnieuw in beschouwing te nemen.

De voorgaande bespreking valt min of meer met de deur in huis. Een tweetal uitlatingen of uitspraken ten aanzien van het nikkelvraagstuk van gezaghebbende zijde zijn vermeld en weergegeven zonder dat op de uitvoerige gedachtenwisseling, welke tot de instelling der genoemde nikkelenmuntcommissie aanleiding gaf nog met een enkel woord is ingegaan.

Toch heeft de tot dusver gegeven uiteenzetting wellicht eenig nut ter voorloopige orienteering. Zij kan doen beseffen dat in de

geschiedenis van het Indische muntwezen nog geenszins een periode van rust is ingetreden, hoewel dit eigenlijk had kunnen worden verwacht na de verschillende in hoofdzaak negatieve beslissingen, welke een tweetal jaren geleden door de Nederlandsche en Indische Regeering naar aanleiding van de conclusies van het muntadvies zijn genomen.

Het advies van de nikkelenmuntcommissie is nog niet verschenen, de mogelijkheid is niet uitgesloten, dat na publicatie van dit advies zal blijken van een diepgaand meeningsverschil tusschen de leiders der Nederlandsche en Indische circulatiebanken nopens een vraagstuk dat hoezeer technisch van opzet haar voldoende bleek en de uitwerking ook belangrijke principieele kanten bezit.

Het voornaamste bezwaar van den Heer WICHERS draagt een specifiek Indisch karakter. Met het oog op het eigenaardig karakter van de economische verhoudingen hier te lande is invoering van nikkelen munt niet gewenscht.

Practisch is dit bezwaar van groote beteekenis. De wetenschappelijke discussie is uiteraard geheel vrij, hier kan de redeneering worden gevoerd: laat indien een specifiek Indisch belang zich tegen de invoering van nikkelen munt verzet de aangeprezen maatregel tot Nederland beperkt blijven.

De nikkelcommissie echter is niet vrij, haar conclusies zijn door het instellingsbesluit aan twee voorwaarden verbonden: de munteenheid moet gehandhaafd blijven, de nikkelen munt van de coupures van 0.50 en hooger moet tot pasmunt worden verlaagd.

In het onderstaande zal nog nader worden besproken of deze twee voorwaarden wel met elkander zijn te vereenigen. Doch in ieder geval de commissie is er nu eenmaal aan gebonden.

Een andere vraag is of het gewenscht moet worden geacht dat de gedachtenwisseling der commissie op deze wijze min of meer geforceerd is beperkt.

Dat de Nederlandsche Regeering er tegen op zag om het vraagstuk van eventueele muntscheiding aan de orde te stellen twee jaar nadat tot bestendiging der munteenheid tusschen Nederland en Nederlandsch-Indië was besloten is te begrijpen. Maar aan den anderen kant ontstaat zoodoende het nadeel, dat een maatregel, welke mogelijk voor Nederland zeer aanbevelenswaardig moet

worden geacht, daarom moet worden ontraden omdat hij voor Indië op onoverkomelijke bezwaren stuit.

En wat de noodzaak betreft om de nikkelen munt in de coupure van 50 cent en hooger tot pasmunt te verlagen, waarom is aan de Nikkelenmuntcommissie niet de vrijheid gelaten om zich mede uit te spreken over het in vollen ernst geopperde denkbeeld eener nikkelen teekenmunt bij verwezenlijking waarvan het zilveren bolwerk der circulatiebank in beginsel in stand zou blijven en alleen uit een ander harder materiaal zou worden opgebouwd.

Uit dit laatste volgt reeds dat onder de leuze: vervanging van zilveren door nikkelen munt, zeer uiteenloopende opvattingen kunnen schuil gaan. Dit zal nog nader blijken uit de meer geregelde uiteenzetting van de omtrent dit punt gevoerde discussie, waarmede thans een aanvang moge worden gemaakt.

Van een nikkelenmuntvraagstuk was geen sprake tot Professor Mr. C. A. VERRIJN STUART in Economisch Statistische Berichten 1928 pag. 727 e.v. naar aanleiding van een Zwitserschen maatregel van zeer beperkte strekking de vraag opwierp of het niet gewenscht zou zijn voor Nederland en Nederlandsch-Indië over te gaan tot een soortgelijken maatregel maar dan op veel grooter schaal en van veel ruimer draagwijdte.

Genoemd artikel is zeer kort. De geleerde schrijver stelt voorop, dat de zaak geen principieele beteekenis heeft voor de regeling van het geldwezen en met name geen verband houdt met het ametallisme, volgens hetwelk alleen een geldregeling, waarin de waarde van de geldeenheid niet aan die van slechts een enkel goed (het goud) is gebonden, het sociaal en economisch zoo eminente belang de waardevastheid van het geld tot zijn recht kan brengen.

Voor de waarde van teeken- en pasmunt is het volmaakt onverschillig uit welke stof zij is vervaardigd; de keuze dier stof wordt enkel door overwegingen van de praktijk bepaald. Het eenige doel moet zijn om de waardevastheid met de geldeenheid te verzekeren.

Daar deze waardevastheid evengoed wordt verzekerd indien een minder kostbare stof wordt gebezigd is het zuiver een quaestie van economie, van financieel voordeel, om het zilver door nikkel te vervangen. In geval tot ommunting op den voorgestelden voet

wordt besloten zal mogelijk de zilverprijs eenige daling ondergaan, de nikkelprijs daarentegen stijgen; ook moet met de kosten der ommunting worden rekening gehouden. Per saldo echter zal de zaak vermoedelijk een zeer aanzienlijke bate opleveren, waarvan een belangrijk deel aan de Indische schatkist ten goede moet komen.

Aan de hand van het muntverslag over 1927 wordt het totale voordeel, hetwelk zou worden verkregen door te breken met het „ijdel vermaak" om kleine betalingen met zilver te doen, terwijl de groote met of op papier worden verevend, begroot op ongeveer 208.5 millioen. Een zoo belangrijk voordeel is, gezien de groote lasten waaronder zoowel Nederland als Nederlandsch-Indië gebukt gaan, toch wel de moeite waard, zoodat een eventueele hervorming van het muntwezen in de richting van evengenoemden Zwitserschen maatregel overweging verdient. Voor handhaving van een kostbaren opschik aan den zelfkant van het ruilverkeer is het, aldus eindigt het artikel, thans niet de tijd.

In E. S. B. 1929 pag. 76 e.v. komt Professor VERRIJN STUART naar aanleiding van de toezegging van Minister DE GEER om het voorstel van Mr. Dr. VAN GIJN tot instelling van een commissie terzake in overweging te nemen op het onderwerp terug.

Uit dit artikel moge nog het navolgende worden aangestipt.

Toevoeging van de met de ommunting te verkrijgen bate van ruim 200 millioen aan de muntfondsen wordt onnoodig geacht. Zij zal dus blijkbaar direct ter aflossing van staatsschuld moeten worden gebezigd.

De fondsen zijn eigendom van het Rijk en de winst zou indien zij in de Muntfondsen werd gestort eigendom van het Rijk blijven. In zoover is dus de quastie van zuiver formeelen aard. Doch eenig nut is aan de storting in de fondsen niet verbonden. De verplichting tot storting van aanmuntingswinsten in het muntfods heeft een dubbele functie: in de eerste plaats bestaat zoodoende een waarborg tegen inflatie door overmatige aanmunting, in de tweede plaats is zoodoende dekking aanwezig voor een ingeval van eventueele ontmunting te lijden verlies.

Een nikkelinflatie echter moet naar het oordeel van den schrijver uitgesloten worden geacht en een zoo groot bedrag als waarborg van bij ontmunting te lijden verliezen is onnoodig, mede omdat

geen enkele aanwijzing bestaat dat de omloop van zilveren teeken- en pasgeld boven de behoefte zou uitgaan.

De eenige functie van een mogelijk nikkelen muntfonds zou moeten zijn dat daarin een ingeval van nood makkelijk realiseerbaar bedrag wordt gereedgehouden teneinde indien tot inkrimping van den nikkelomloop zou moeten worden overgegaan, den Staat te vrijwaren voor het daarbij te lijden verlies. Daarvoor is slechts een klein deel van het winstsaldo noodig.

De belegging van het eventueele nikkelen muntfonds zou overigens meer liquide moeten worden gemaakt; het beheer ware aan de beide circulatiebanken op te dragen.

Opgemerkt wordt nog dat, indien het teekengeld tot pasmunt wordt verlaagd, Indië het risico van zijn eigen geldcirculatie zou te dragen krijgen. De commissie zal moeten overwegen of met het oog hierop een deel van de winst der nikkelaanmunting als dotatie van dit risico aan Indië moet worden toegekend.

Tenslotte volgt nog een betoog, dat de verlaging tot pasmunt niet beteekent een muntscheiding tusschen Nederland en Indië en dat door dezen maatregel de gouden standaard eerst tot volledige gelding wordt gebracht.

Wat de munteenheid betreft, het eenige waar het in het wezen der zaak op aankomt is dat de koopkracht van de geldeenheid in Indië en in Nederland gelijk zij behoudens afwijkingen, welke uit den afstand tusschen beide landen voortvloeien. Men kan nu teneinde de eenheid te accentueeren de nikkelen munt van 0.50 en hooger geleidelijk, zij het dan met beperkte kwijtingskracht, tot wettig betaalmiddel maken. Maar dat verandert niets aan het wezen der zaak.

Voor wantrouwen bij de Inlandsche bevolking tegen den voorgestelden maatregel behoeft geen vrees te bestaan. De inwisseling van de oude koperen duiten tegen centen ingevolge de wet van 22 Juli 1892 was op 15 Maart 1900 voltooid zonder eenige stoornis en zonder aanleiding te geven tot bezwaren van de zijde der Inlandsche bevolking. Hetzelfde geldt voor de invoering der muntbiljetten welke met graagte door den Inlander worden aangenomen.

Eventueele bezwaren zullen spoedig verdwijnen wanneer men ziet dat het nikkelgeld bij alle landskassen in vaste verhouding tot

het standaard geld wordt aangenomen en verder bij bepaalde kantoren tegen goud of bankbiljetten kan worden ingewisseld.

Het „zilveren bolwerk" van de Nederlandsche en Javasche Bank zou tengevolge van de vervanging van zilver door nikkel en de daarmede gepaard gaande verlaging der teeken- tot pasmunt vervallen. Dit moet echter niet worden betreurd daar dit bolwerk met het wezen van den gouden standaard in volstrekten strijd is. Daar de ervaring zoowel in Indië als in Nederland geleerd heeft dat het goudgeld niet voor de binnenlandsche circulatie wordt begeerd en uitgifte van goud slechts voor remitteeringsdoeleinden geschiedt zouden de Circulatiebanken op het voetspoor der Engelsche regeling bevoegd moeten worden verklaard om billetten in baren in te wisselen op den voet van 0.6048 gram fijn per gulden.

In het voorgaande maakte ik de opmerking dat aan de nikkelenmuntcommissie te weinig bewegingsvrijheid is gegeven doordien de discussie over verschillende ontwikkelingsmogelijkheden, welke aan de invoering van nikkelen munt zouden kunnen worden verbonden, zonder bepaalde noodzaak is afgesneden.

In een artikel getiteld „De opdracht aan de nieuwe muntcommissie" van Mr. WESTERMAN HOLSTEYN, E. S. B. 1927, 1e halfjaar pag. 497 e.v. acht de schrijver het gewenscht, dat de commissie haar taak ruim opvat, voorts blijkt uit dit artikel in menig opzicht van belangrijk en diepgaand meeningsverschil met Professor VERRIJN STUART.

Allereerst is Mr. WESTERMAN HOLSTEYN van oordeel dat de nikkelen munt van 0,50 en hooger gevoegelijk teekenmunt kan blijven. Het zilveren bolwerk zou dus in stand blijven, alleen zou het zilver in nikkel worden veranderd. De winst bij de ommunting zal in het muntfonds moeten worden gestort, het fonds zal in meer liquiden vorm moeten worden belegd teneinde ook als fonds van inwisseling te kunnen worden gebezigd. Een goede samenwerking is noodig tusschen het Indische en het Nederlandsche muntfonds teneinde stoornis te voorkomen. Tenslotte, meent de Heer WESTERMAN HOLSTEYN, moet de commissie haar taak ook in zooverre ruim opvatten dat indien tegen invoering van nikkelen munt zeer ernstige bezwaren blijken te bestaan, verdere verlaging van het gehalte der grove zilveren munt zou kunnen worden overwogen.

De variant met het standpunt van Professor VERRIJN STUART is

dus: de nikkelen munt van 2,50 en hooger geen teekenmunt doch pasmunt, storting van de ommuntingswinst in het muntfonds. Dit laatste schijnt Professor VERRIJN STUART Jr. blijkens een onderschrift getiteld „nikkelen munt" in de „Economist" 1929 Pag. 863 toch ook wel gewenscht te achten.

De opmerking van Mr. WESTERMAN HOLSTEYN over mogelijke verdere verlaging van het zilvergehalte der grove zilveren munten is niet van humor ontbloot.

Het zou toch wel zonderling zijn indien de Commissie VISSERING 1929 tot verdere gehalteverlaging adviseerde enkele jaren nadat een andere Commissie VISSERING ten ernstigste had aanbevolen om de reeds tot stand gekomen gehalteverlaging door intrekking der gehaltewet ongedaan te maken.

Verder ontmoet het bedenking, dat Mr. WESTERMAN HOLSTEYN, evenals blijkbaar de Ministers van Koloniën en Financiën handhaving der munteenheid vereenigbaar acht met verlaging der nikkelen van 50 cent en hooger tot pasmunt. Van de munteenheid komt reeds onder de tegenwoordige regeling, waarbij de teekenmunt althans in beginsel voor het eene deel van het gemeenschappelijk muntgebied naar het andere verplaatsbaar is, niet zoo heel veel terecht. Wordt de munt van 50 cent en hooger pasmunt dan kan de munteenheid toch inderdaad wel geheel als opgeheven worden beschouwd. Aldus ook destijds reeds Mr. TRIP in zijn advies over het muntadvies.

Ook de opmerking van Professor VERRIJN STUART dat de munteenheid voldoende is verzekerd door een stabielen wisselkoers behalve de afwijkingen, welke voortvloeien uit den afstand tusschen Indië en Nederland kan ik niet onderschrijven. In de eerste plaats vloeien deze afwijkingen op zich zelf toch niet uit den afstand voort, in de tweede plaats wordt het begrip munteenheid zoodoende verre buiten zijn natuurlijke grenzen uitgebreid. Zoo opgevat zou in normale tijden tusschen zeer vele landen „munteenheid" bestaan, die daarvan vermoedelijk nooit hebben gedroomd. Munteenheid echter is een technisch-monetair geen algemeen economisch begrip; zij wordt niet bepaald door uiterlijke gelijkheid tusschen de munten van twee of meer landen maar wel door de omstandigheid dat de fiduciaire munten van het eene land in het andere worden geaccepteerd. Hierdoor en hierdoor alleen wordt een band tusschen de

geldstelsels dier landen gelegd. De reden waarom munteenheid en het stempelen van de grove zilveren munten tot nikkelen pasmunt onvereenigbaar moeten worden geacht is tevens gelegen dat van acceptatie in het vrije verkeer geen sprake is en van de medewerking bij de kassen van het andere land vermoedelijk niet veel terecht zal komen.

Bovendien moet te dien aanzien nog het volgende worden opgemerkt. Pasmunt kan in onbeperkte bedragen bij 's Rijks en 's Lands kassen worden ingewisseld omdat het land/Rijk als emittent van de door het Land uitgegeven munten aansprakelijk is. Maar bestaat er daarnaast nog een bijzondere aansprakelijkheid van den eenen emittent tegenover den anderen in casu van Nederland tegenover Indië? Naar mijn meening moet dit ten zeerste worden betwijfeld. Natuurlijk kan dienaangaande een bijzondere regeling worden getroffen; er bestaat echter gegronde reden om aan te nemen, dat de animo om daartoe over te gaan niet groot zal zijn.

De voorstellen van Professor VERRIJN STUART hebben veel bijval gevonden o.a. bij Mr. RITTER, DE BEAUFORT en Professor VERRIJN STUART Jr. In de Tweede Kamer vonden zijn denkbeelden weerklank bij den Heer VAN GIJN, in de Eerste bij den Heer VAN DEN BERGH.

Toch is ook bestrijding niet uitgebleven. De Heer A. A. VAN SANDICK („Economist" 1929 pag. 856 e.v.) betoogt in de eerste plaats, dat het financieele voordeel wordt overschat — de *opbrengst* zal naar zijn meening ten hoogste 80 millioen bedragen, de *winst* echter bestaat alleen uit de besparing van rente over dit bedrag berekend — en in de tweede plaats dat de invoering van nikkelen munt in de Overzeesche gewesten op groote bezwaren zal stuiten, meer nog, „ondoenlijk zal worden bevonden".

„De Inlander neemt genoegen met bankpapier, omdat hij de Kompenie er goed voor acht, maar van munten verwacht hij dat de waarde er in is geïncorporeerd. Het lijkt mij ondenkbaar dat men een Inlander kan gewennen aan nikkelen guldens of rijksdaalders".

Verder voert de Heer VAN SANDICK nog enkele argumenten tegen een systeem van nikkelen munten aan. Het betoog van den Heer VAN SANDICK wordt uitvoerig bestreden in een naschrift van Professor VERRIJN STUART Jr., dat in het onderstaande nog nader ter sprake zal komen.

Uit de verdere gedachtenwisseling moge nog het volgende worden aangestipt.

In E. S. B. 1929 bespreekt Professor VERRIJN STUART Jr. de vraag of door de voorgestelde nikkelaanmunting de nikkelprijs zal worden opgedreven. Deze vraag is de bespreking waard omdat indien zoodanige stijging zou intreden, het aan dezen maatregel verbonden voordeel aanzienlijk zou worden beperkt.

De schrijver vestigt er de aandacht op dat zich op de nikkelmarkt een sterke mate van monopolievorming voordoet. De voornaamste nikkeltrust echter streeft niet naar verhooging van prijzen, maar naar vermeerdering van afzet. Van een kortzichtige politiek nu het zou getuigen wanneer de nikkeltrust ten aanzien van een metaal waarvoor ruime mogelijkheid van substitutie bestaat een politiek van prijsopdrijving en uitbuiting van den consument zou volgen. Bovendien de jaarproductie van nikkel bedraagt 45 millioen K.G., voor de nikkelommunting in eenmaal zal benoodigd zijn één millioen K.G. nikkel of 2.2 procent van de productie van een jaar.

Daarvan kan toch moeilijk een prijsstijging worden verwacht. Bovendien kan de ommunting in étappes worden doorgevoerd, waardoor de eventueele tendenz tot prijsstijging kan worden getemperd.

Zuiver technisch is de vraag of de kans op namaak door de invoering van nikkelen munt zal toenemen. Deze vraag komt o.m. ter sprake in een artikel van den Heer Mr. C. W. RITTER, E. S. B. 1928 pag. 1076 e.v. en in een publicatie van een commissie uit de Amsterdamsche Kamer van Koophandel (vgl. E. S. B. 1929 pag. 955 e.v.) betreffende het resultaat van een door haar voorgestelde enquête.

Bij nikkelen munt bestaat een grootere marge tusschen metaal en nominale waarde, hetgeen op zichzelf den lust tot namaak zal prikkelen. Dit behoeft echter niet te verontrusten daar, naar de Heer RITTER weet mede te deelen, namaak van behoorlijk vervaardigde nikkelen munt vrijwel onmogelijk moet worden geacht met het oog op het hooge smeltpunt en de omstandigheid, dat muntvervalschers gewoonlijk niet over ander materiaal dan tot nagieten beschikken.

De commissie uit de Amsterdamsche Kamer van Koophandel betoont zich hieromtrent minder gerust. Zij meent dat vervalsching van nikkelgeld juist veelvuldig zal voorkomen, niet door nagieten

maar door vernikkeling. Deze vervalschingsmogelijkheid was blijkbaar door Mr. RITTER, wiens weerlegging van het vervalschingsargument door den Heer F. W. L. DE BEAUFORT, E. S. B. 1929 pag. 950 e.v., „afdoende" werd geacht niet overwogen. Zooals Professor VERRIJN STUART, E. S. B. 1929 pag 956, opmerkt zou het van belang zijn te dier zake het oordeel te vernemen van den Nederlandschen muntmeester.

Eigenaardig is een punt hetwelk naar voren is gebracht in het antwoord van de Rotterdamsche Kamer van Koophandel aan de nikkelen munt-commissie. De Kamer is voor invoering van nikkelen munt, doch meent dat, mede teneinde wantrouwen bij de bevolking en een verkeerden indruk op het buitenland te voorkomen, de in omloop te brengen nikkelen munt tot elk veelvoud van tien gulden in goud inwisselbaar moet worden gesteld. Een soortgelijk denkbeeld is geopperd in een advies van de Kamer van Koophandel te Soerabaja.

Mr. K. P. VAN DER MANDELE oppert in E. S. B. '29 pag. 927 e.v. een drietal bezwaren. Het is bij aanvaarding van de nikkelenmuntvoorstellen ten eenenmale onnoodig, het is kostbaar en het gaat in tegen de lijn van de beproefde en traditioneele geldpolitiek door Nederland gevolgd.

Onnoodig is het voorstel omdat de Staat gehouden is om het nikkelgeld onbeperkt in te wisselen tegen wettig betaalmiddel i.c. bankpapier en de goudwaarde van het bankpapier door wettelijke bepalingen als Prof. VERRIJN STUART aanbeval kan worden gewaarborgd.

Het tweede en derde argument zijn beide overbekend en de toelichting ervan behoeft hier niet verder te worden weergegeven.

De conclusie van den Heer VAN DER MANDELE luidt, dat het voorstel van de Rotterdamsche Kamer van Koophandel ten eenenmale is te verwerpen, doch met een „klein amendement" bruikbaar valt te maken, namelijk door in plaats van „goud" „bankpapier" te lezen. Zoodoende zou dit voorstel weinig meer dan een tautologie zijn, want dat het nikkelgeld tegenover den Staat ten allen tijde tot onbeperkte bedragen betaalmiddel moet blijven en dat het ook bij 's Lands kassen tot onbeperkte bedragen moet kunnen worden ingewisseld spreekt vanzelf.

Naar het mij voorkomt is voor het denkbeeld van de Rotterdam-

sche Kamer van Koophandel wel iets te zeggen. In hedendaagsche beschouwing over het geldwezen wordt al te veel voorbij gezien, dat de regeling daarvan een onderdeel is van de algemeene rechtsorde en als zoodanig moet berusten niet uitsluitend op het inzicht van enkele theoretici maar op het vertrouwen van de gemeenschap.

Het is niet in de eerste plaats de vraag of de effectieve goudomloop op zichzelf oneconomisch is en wat theoretici hiervan denken. Is het bankbiljet tegen goud inwisselbaar, doch wordt van de gelegenheid tot wisseling niet op groote schaal gebruik gemaakt, des te beter het theoretisch inzicht en het rechtsbewustzijn bevinden zich met elkander in overeenstemming. Doch is dit niet het geval dan valt nog niet zoo dadelijk in te zien waarom juist het rechtsbewustzijn van het theoretisch inzicht dadelijk zou moeten wijken. Klinkt van de zijde der leiders en gezaghebbenden de opmerking: wij en wij alleen weten wat voor U het beste is, dan past der andere zijde een glimlach van resignatie wellicht, maar toch ook van twijfel, gemotiveerd door recente herinnering.

Wellicht is het een quaestie van meer of minder, wellicht valt te verdedigen dat, indien het geld nog eenige zij het lager dan de nominale waarde biedt, hiermede maar genoegen moet worden genomen.

Wordt echter aan het geld alle reëele waarde ontnomen dan is het toch wel bedenkelijk, dat den houder practisch elke gelegenheid is onthouden om te toetsen of de nominale waarde met de goudwaarde overeenkomt.

Zeker, voor remitteering wordt eventueel goud of worden goudwissels beschikbaar gesteld, de vaste waarde op het buitenland is verzekerd. Maar hoe weet men precies, dat de interne waarde zoodoende mede genoegzaam is gewaarborgd, belangrijke afwijking onderling van externe en interne goudwaarde van het geld heeft zich toch wel meer voorgedaan.

Doch hoe dit zij, het voornaamste is de rechtsoverweging. Wat vele economen meenen omtrent de ordening van het geldwezen is niet in de eerste plaats van belang, maar wat het publiek ervan denkt, het is ten eenenmale onbehoorlijk om dit met een volkomen onvolwaardig geld af te schepen, indien het een volwaardig geld verlangt. Beperking van den goudomloop valt in wezen alleen te verdedigen indien zij door het publiek zelve wordt begeerd. Daar-

mede is tegelijkertijd een qualitatief verschil tusschen Nederland en Indië aangeduid. Het is immers niet onwaarschijnlijk dat de nikkelen munt er bij het Nederlandsche publiek met graagte in zal gaan, de Inlandsche bevolking van Nederlandsch-Indië daarentegen de nikkelen munt slechts met tegenzin zal accepteeren en van een eventueele mogelijkheid tot inwisseling in goud dankbaar zal gebruik maken.

De door de nikkelenmuntcommissie opgestelde vragenlijst bestaat uit vier vragen, vraag I, II en III hebben betrekking op de bestaande munten, vraag IV op een eventueele vervanging van zilveren door nikkelen munt.

De verhouding van 3 tot 1 en ook het voorop stellen van de vragen betreffende bezwaren tegen het bestaande muntwezen is eenigszins vreemd, daar niet deze bezwaren maar de belustheid allermeest op financieel voordeel tot het aan de orde stellen van de vraag betreffende ommunting van zilveren in nikkelen munt aanleiding hebben gegeven.

Eigenaardig is ook dat een vraag betreffende de bestaande nikkelen munt en de daarmede opgedane ervaring ontbreekt. Vooral de Indische ervaring op dat punt die in het onderstaande nog nader ter sprake zal komen is zeer leerrijk.

Op voorstel van de Indische Regeering is de vragenlijst voor de hiertelande in te stellen enquête aangevuld met een vraag 5 luidende als volgt:

V. *a.* Zijt gij van oordeel dat volledige vervanging van grove zilveren door nikkelen munten zonder ernstig bezwaar door de Inheemsche bevolking zal worden aanvaard dan wel meent gij dat de rol welke het zilver in het maatschappelijk leven in vele gedeelten van den Archipel speelt ernstig gevaar voor verzet tegen zoodanigen maatregel medebrengt?

b. Welken invloed verwacht gij van de vervanging van zilveren door nikkelen munten op den omvang en het karakter der besparingen door de bevolking?

In de beide onderdeelen van deze vraag zijn twee verschillende factoren afzonderlijk tot uiting gebracht: het vertrouwen van de Inlandsche bevolking in de nieuwe nikkelen munt en de invloed der vervanging van zilver door nikkel op den spaarzin der bevolking.

Het eerste punt behoeft na het voorgaande weinig toelichting. Het geldwezen moet op vertrouwen berusten, met de appreciatie door de Inlandsche bevolking ten aanzien van de nikkelen munt aan den dag gelegd moet mitsdien terdege worden rekening gehouden. In het Westen moge men over dezen factor wat vluchtig heenstappen, onverantwoordelijk ware het om met de wetenschap en de ervaring van degenen die als bestuursambtenaar in den handel of welke functie ook den Inlander van nabij kennen geen rekening te houden.

Het tweede punt hangt eenigermate met het eerste samen, maar heeft toch ook een zelfstandig karakter. De Inlander spaart in het geld dat hij vertrouwt en heeft vertrouwen in het geld waarvan hij kan sparen.

Omtrent den omvang van de besparingen in specievorm bestaan weinig gegevens, dat echter hier te Lande in vrij grooten omvang in specievorm wordt gespaard mag als vaststaand worden aangenomen, vooral wat de Inlandsche bevolking op de buitengewesten betreft.

Uit een oogpunt van kapitaalvorming hebben deze besparingen naar den aard der zaak betrekkelijk geringe beteekenis maar wel is van belang dat de nog zoo gebrekkig ontwikkelde spaarzin der bevolking zich althans op eenige wijze kan manifesteeren en het ware zeer te betreuren indien door vermindering van de gelegenheid tot sparen ook de spaarzin zelve zou worden aangetast. De beteekenis van dezen psychologischen factor mag niet worden onderschat.

Daar in de Nederlandsche tijdschriften reeds een en ander is uitgelekt omtrent de bij de commissie voor de nikkelen munt op haar enquête ingekomen antwoorden kan het wellicht zijn nut hebben iets mede te deelen omtrent den uitslag van het hier te lande ingestelde onderzoek.

Weinig nut heeft het om bij de beantwoordig van de vragen 1—4 stil te staan. Dat de circulatie hier te lande niet onberispelijk is en vernieuwing en zuivering behoeft mag als bekend worden verondersteld. Het weeke zilvergeld leent zich nu eenmaal gemakkelijk voor tambelen en krassen enz. Niettemin verdient het vermelding dat de bezwaren tegen de bestaande munten relatief zeer gering bleken te zijn in aantal en weinig gewichtig van beteekenis. Ze-

ker, er zijn klachten doch geen van alle van genoegzaam gewicht om tot ingrijpende wijziging over te gaan. Bedenkt men hoe de geheele bevolking van een land dagelijks herhaalde malen met het muntwezen in aanraking komt, dan mag dat resultaat verblijdend heeten.

De vierde vraag zou in een technisch-theoretisch deel en een practisch deel kunnen worden gesplitst. Voor de beantwoording van technische en theoretische vragen leent een enquête zich minder goed, het practische gedeelte van vraag vier is in de vijfde vraag meer gepreciseerd en uitgewerkt, het antwoord op bovengenoemde beide onderdeelen van deze vraag mag stellig als de kern van de Indische nikkel-enquête worden beschouwd.

Tenzij de voorstanders van nikkelen munt van meening zijn dat deze zaak eenzijdig moet worden doorgedreven en met de wenschen van de bevolking in het geheel geen rekening behoeft te worden gehouden mag dit antwoord worden beschouwd als een ernstige waarschuwing tegen het ter wille van eenig financieel voordeel overgaan tot een maatregel die mogelijk — het zij gaarne erkend — zou kunnen slagen maar zeer waarschijnlijk naar het vrijwel unanieme oordeel van allen die hierover een oordeel kunnen vellen groote verwarring zal stichten, wantrouwen zal opwekken en ongunstig zal werken zoowel op den spaarzin zelve als op de vormen waarin deze tot uiting komt.

Genoemde enquête is ingesteld op zeer ruime schaal. Aan bestuursambtenaren, bankinstellingen, handelslichamen, Kamers van Koophandel enz. is de vragenlijst ter beantwoording toegezonden. Op enkele uitzonderingen na is het oordeel over eventueele vervanging van zilveren door nikkelen munt uitermate ongunstig, niet alleen omdat deze maatregel wantrouwen bij de bevolking zal ontmoeten, doch ook omdat indien den Inlander de gelegenheid om te sparen in zilver wordt ontnomen, andere minder gewenschte spaarmethoden zullen worden gevolgd en de spaarzin zal worden aangetast.

Er zijn streken van den Indischen Archipel waar het in omloop brengen van nikkelen munt bepaaldelijk uitgesloten moet worden geacht, zooals Bali en Midden- en Noord-Celebes, elders op de Buitengewesten kan niet van volstrekte onmogelijkheid worden

gesproken, daar zal de nieuwe maatregel heel wat verwarring teweeg brengen.

De ervaring opgedaan met het in omloop brengen van papiergeld mag niet worden aangehaald als argument ten bewijze daarvan dat ook de nikkelcirculatie na eenigen aanvankelijken weerstand gemakkelijk door de bevolking zal worden geaccepteerd.

Het papiergeld wordt beschouwd als een aanwijzing op den zilveren munt waarin het ook zonder veel moeite ten allen tijde kan worden omgezet. Het nikkelgeld daarentegen zal het zilver geheel moeten vervangen. Een vervanging in étappes zooals ook om andere redenen wel is voorgesteld zal de verwarring slechts vergrooten en is slechts uitsfel van executie.

Gelijk in het voorgaande betoogd is de vraag of de invoering van nikkelen munt het vertrouwen van de bevolking zal ontmoeten voor hen die het geldwezen als een onderdeel van de algemeene rechtsorde beschouwd een vraag van overwegend belang. De hiervoren bedoelde enquête heeft aangetoond dat deze vraag naar het vrijwel unanieme oordeel van degenen die hetzij als bestuursambtenaar, hetzij in andere functie meer van nabij met de Inlandsche bevolking in aanraking komen ontkennend moet worden beantwoord. Op zichzelf is deze factor van zuiver feitelijken aard, zijn theoretische consequenties echter zijn zeer belangrijk. Duidelijk moet worden ingezien dat de vervanging van zilveren munt zal zijn en vermoedelijk jarenlang blijven een maatregel van bovenaf waarvan het slechts door weinigen zal worden begrepen en die in breede lagen het vertrouwen in het Indische muntwezen zal ondermijnen. Zal op deze wijze de winst van honderd of meer millioenen niet duur blijken betaald te zijn?

Tenslotte nog enkele theoretische opmerkingen. In de eerste plaats de vraag of de om- en de aanmuntingswinsten blijvend in het muntfonds moeten worden gestort. De tegenwoordige regeling van het Nederlandsche en Indische muntfonds is logisch van opzet en voldoet uitstekend. Zij voorkomt te groote aanmunting met financieel dus ongeoorloofd doeleinde en verschaft een belangrijke waarborg voor de handhaving van de goudwaarde van het zilveren teekengeld.

Het enkele feit nu dat bij de ommunting in nikkel een groote winst wordt behaald en dat verder de nieuw-aanmuntingen aan-

zienlijk grooter voordeel zullen opleveren dan de vroegere in zilver is naar het mij voorkomt geen enkele reden om de verplichting tot storting der winsten in het muntfonds op te heffen. Want aan den eenen kant wordt de prikkel om eventueele aanmuntingen dienstbaar te maken aan het financieel belang van den staat zooveel te grooter naarmate de aanmuntingswinst hooger is en aan den anderen kant is het bij de ontmunting te lijden verlies des te grooter naarmate de intrinsieke waarde van de munt geringer wordt.

Van de twee motieven welke aan de instelling van de muntfondsen en de verplichting om de aanmuntingswinsten daarin te storten ten grondslag liggen wordt het eene door de vervanging van zilveren door nikkelen munt aanzienlijk versterkt en het andere door dezen maatregel zeker niet aangetast. Het vertrouwen dat de Staat het muntwezen niet voor financieele doeleinden zal misbruiken is nu het tijdperk van algemeene en hevige inflatie nog versch in het geheugen ligt hoogst merkwaardig. Zeker, van aanmunting met inflatorisch karakter is ten onzent geen sprake geweest, doch dit bewijst juist hoe voortreffelijk de bestaande regeling werkte en is zeker geen reden om de door die regeling verschafte waarborgen ook maar in het minst te verzwakken.

Indien de verplichting tot storting der aanmuntingswinsten in het muntfonds gehandhaafd blijft bestaat het eenige directe voordeel voor den Staat in de rentewinst, dit laatste echter in de veronderstelling dat de verdere bijschrijving van rente wordt opgeheven waarvoor wijziging der beide muntwetten noodig is. Dit voordeel kan worden geschat op enkele millioenen 's jaars.

Voor de Staatsfinanciën is aan den nieuwen maatregel geen verder voordeel verbonden, wel daarentegen voor het muntwezen.

Het circulatiemedium der gemeenschap is geincorporeerd ten deele in het muntfonds, ten deele in het geld in omloop. In beginsel is er veel voor te zeggen om de waarde van het geld in omloop door overbrenging naar het muntfonds tot een minimum te beperken. Het geld in omloop is aan slijtage onderhevig en heeft tengevolge van de schommelingen in den zilverprijs een zeer wisselvallige intrinsieke waarde. De belegging in het muntfonds is veel veiliger, veel minder speculatief en werpt daarenboven rente af. Aan de vervanging van zilver door nikkel zijn dus belangrijke zuiver

monetaire voordeelen verbonden en het is wel te betreuren dat dit niet dadelijk met meer kracht op den voorgrond is gesteld daar zulks aan de zuiverheid der discussie ten goede zou zijn gekomen.

Niet derhalve moeten tegen elkander worden afgewogen een belangrijk financieel voordeel van den Staat eenerzijds tegen anderzijds (eventueele) nadeelen voor het muntwezen. Eventueele wetswijziging, die de rentebijschrijving doet staken, buiten beschouwing gelaten, moeten uitsluitend met elkander worden vergeleken een monetair voordeel en een monetair nadeel, de aard en beteekenis van welke beide na het voorgaande geen verdere verduidelijking of toelichting behoeven.

Hoezeer het gewenscht is, om de algemeene grondslagen van het geldwezen te verstevigen en daarvan zou naar in het voorgaande bleek in geval van storting der nikkelwinsten in het muntfonds stellig sprake zijn, het vertrouwensmoment moet m.i. in elk opzicht primair worden geacht.

Daarbij komt nog iets anders. Dat op het gebied der staatsfinanciën elke Staat allereerst zijn eigen voordeel zoekt is usantieel. Maar op monetair gebied wordt de wenschelijkheid en noodzaak van internationale samenwerking meer en meer erkend. Op zichzelf beschouwd is het nikkel geenszins geschikter voor geldgebruik dan het zilver. De waarde van het zilver wordt voor een zeer groot deel door zijn gebruik als geld bepaald, zilver demonatiseering op groote schaal zou aan de prijsdaling van het zilver voor het oogenblik elken mogelijken rem ontnemen, de nikkelprijs aan den anderen kant zou door algemeene nikkelaanmunting toch belangrijk stijgen, het gemis aan kortzichtigheid van de leiders der nikkeltrust zal haar wel niet beletten van de enonomische wetten te profiteeren.

M. a. w. aan *algemeene* vervanging van zilver door nikkel is geen bijzonder voordeel verbonden, voordeel ontstaat slechts doordien het eene land het andere vóór is. En dan rijst de vraag of deze handelwijze niet wat te veel hetgeen in het Engelsch als specifiek Hollandsch wordt aangeduid en of zij is te vereenigen met de gedachte dat op monetair gebied zooveel mogelijk naar hervorming door onderlinge samenwerking moet worden gestreefd. De mogelijkheid van verdere ontwrichting der zilvermarkt, waar-

van toch ongetwijfeld veel verdere economische stoornis zal uitgaan blijft dan nog geheel buiten beschouwing.

Nog een ander voordeel van de nikkelen munt mag billijkheidshalve niet worden verzwegen. De hardheid van het metaal zal medebrengen dat de hier te lande zoo veelvuldig voorkomende muntschennis en muntbeschadiging aanzienlijk zullen worden beperkt. Daarentegen echter staat weer dat het wel moeilijkheden zal opleveren een goed systeeen van nikkelen munten op te bouwen. De bestaande nikkelen munten ook in andere landen zijn in het algemeen zeer grof bewerkt, de stuiver wordt thans reeds te groot en te zwaar geacht, men zal dus een lichter muntstuk moeten slaan en verder een aantal munten moeten ontwerpen voor tiencentstuk, kwartje enz. De hoogere nominale waarde zal door grooteren omvang moeten aangeduid, het aanbrengen van gaatjes en dergelijke zal verwarrend werken. De munten van hoogere waarde zullen heel wat beter moeten worden bewerkt dan de tegenwoordige stuiver (waaraan b. v. kartelrand of randschrift ontbreekt) zulks mede omdat het klinken een van de belangrijkste middelen van de Inlandsche bevolking om het geld op zijn echtheid te beproeven bij nikkelgeld wegens den doffen klank van het metaal is uitgesloten. De fijnere bewerking zal wel mogelijk zijn, maar met het oog op de hardheid van het metaal zeer kostbaar, dit is natuurlijk als zuiver verlies te beschouwen.

Overigens moge wat dit punt betreft worden verwezen naar de hierboven reeds gememoreerde discussie tusschen de Heeren VAN SANDICK en VERRIJN STUART. Naar aanleiding van enkele bedenkingen van den Heer VAN SANDICK heeft Professor VERRIJN STUART zich de opmerking laten ontvallen dat het wel mogelijk was door verschillende deviezen een bevredigend „stelletje" munten bij elkaar te vinden. Deze uitdrukking is weinig gelukkig. Hoe het voor Nederland is, kan ik niet beoordeelen, voor Indië echter is geen „muntstelletje" maar een „muntstelsel" noodig en zou eventueel naar behoorlijke afwerking en logische verhouding van grootte en zwaarte der onderscheiden munten moeten worden gestreefd.

Inmiddels, ook dit punt is van bijkomstig belang. Het essentieele voordeel van de ommunting in nikkel is de verhooging van de financieele stabiliteit van het geldwezen hier te lande, het essen-

tieele nadeel de aantasting van zijn psychologische grondslagen. Zooals opgemerkt moet aan dezen psychologischen factor het grootste gewicht worden gehecht, de gedachte aan meerdere financieele stabiliteit van het Indische geldwezen langs den weg van ommunting in nikkelen munt moet, zij het met bloedend hart, worden prijs gegeven.

Opgemerkt moge eindelijk nog worden dat het zooeven genoemd doel verhooging van de financieele stabiliteit van het geldwezen langs veel eenvoudiger weg had kunnen worden bereikt namelijk door handhaving en eventueel geleidelijke uitbreiding van den muntbilletten-omloop. De muntbilletten worden gaarne door de Inlandsche bevolking geaccepteerd en hebben alle voordeelen aan de invoering van nikkelen munt verbonden zonder de nadeelen. Ik moge hiervoor verwijzen naar mijn beschouwingen in Koloniale Studiën 1927. Indien niet ter onzaliger ure tot intrekking van den muntbillettenomloop ware besloten zou het geheele nikkelenmuntvraagstuk nooit aan de orde zijn gesteld.

Belasting naar het vermogen in Nederlandsch-Indië.

door

W. H. Haasse.

Op het eerste gezicht moet het wel een vreemden indruk wekken, wanneer iemand, op het oogenblik dat de over de geheele wereld op economisch gebied plaats vindende inzinking afmetingen heeft aangenomen als de tegenwoordige, zich waagt aan beschouwingen over een mogelijke uitbreiding van het Nederlandsch-Indische belastingstelsel. Waar reeds in normale omstandigheden de associatie-keten, welke door het woord belasting wordt opgewekt een bitteren nasmaak achterlaat bij de groote meerderheid van het publiek, zal zulks a fortiori het geval zijn, wanneer een novum op dit terrein samenvalt met verminderende inkomsten.

Vanaf de oudste tijden leert de geschiedenis, dat het den fiscus als regel niet is gelukt een algemeene geestdrift te ontketenen voor de door hem opgeëischte bijdragen in de gemeenschapskas. Ook zonder af te dalen in het grijze verleden liggen de voorbeelden daarvan voor het grijpen.

Zoo deelt James Bryce in zijn werk „The American Commonwealth" (uitgegeven in 1889) mede, dat de West Virginia Tax Commission in haar Preliminary Report van 1884 aanteekende, dat het in dien Staat reeds zoover was gekomen, dat men het betalen van belasting als even vrijwillig en nagenoeg in hetzelfde licht beschouwde als het geven van een bijdrage aan kerk of zondagschool. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat dezelfde rapporteurs bij hun opmerkingen over de bestaande verhoudingen tusschen het publiek en den fiscus aanteekenden: In one case an assesser objected to a certain declaration and declared that it would be necessary to swear the merchant. The latter answered: *If you swear me, I'll vote against you next time.*

Ofschoon bij uit de Vereenigde Staten stammende anecdoten een zekere voorzichtigheid niet misplaatst is, geeft de litteratuur uit het laatste gedeelte der negentiende eeuw meerdere aanwijzingen, waaruit blijkt dat ontduiking vrijwel algemeen aan de orde van den dag was, vooral wanneer de administratie was aangewezen op door het publiek verstrekte inlichtingen. In het tweede deel van zijn Leerboek der Staathuishoudkunde slaakt Mr. N. G. PIERSON dan ook de verzuchting: Aan alle belastingen, die geheel of ten deele op eigen aangifte zijn gegrond, kleeft het bezwaar, dat zij ontdoken worden. De gewetenloosheid overvleugelt de nauwgezetheid ook op handelsgebied; middelen staan haar ten dienste, waarvoor de eerlijke man zich schaamt.

Ook zonder verder betoog is het wel duidelijk, dat de belasting, welke de ontduiker *niet* betaalt, door anderen moet worden opgebracht. Zoolang de fiscale heffingen nog konden worden beschouwd als een „merely unpleasant incident" (Sir JOSIAH STAMP) werd de drukverzwaring, welke voor den oprechten belastingplichtige school in de gemakkelijke wijze, waarop de ontduikers zich van hunne verplichtingen afmaakten, nog niet zoo voelbaar. Sedert is dit echter anders geworden.

De behoefte aan geldmiddelen der Staten, Gemeenten en andere soortgelijke instellingen, eenerzijds als gevolg van de uitbreiding der overheids-bemoeienis in de laatste vijftig jaren en anderzijds tengevolge van de geweldige crisisschulden, welke de wereldoorlog voor welhaast alle Europeesche landen met zich bracht, heeft immers een zoodanige vlucht genomen, dat waar voorheen tonnen moesten worden opgebracht, thans millioenen noodig zijn.

Niet alleen vloeide daaruit voort, dat de burgerij steeds dieper in den zak moest tasten, maar ook, dat zij zich moest onderwerpen aan verschillende maatregelen, die de fiscus had toe te passen ter beteugeling van de ontduiking en tegelijkertijd ter bescherming van de welgezinde belastingbetalers. De verhooging van den belastingdruk moest dus logisch gepaard gaan met een verscherping van de verhouding tusschen publiek en fiscus.

In zijn boek „Oorlogstijd" merkt Mr. M. W. F. TREUB op, dat voor den belastingambtenaar de een in een glazen huisje woont en de ander in een donkeren kelder. Hieraan kan ik toevoegen, dat de bevolking der kelderwoningen — die bij voorkeur

door de ontduikers zullen worden betrokken — veel uitgebreider is dan die, welke de doorschijnende wanden verkiest.

Den fiscus staan verschillende middelen ten dienst om ook in de kelders meer of minder licht te doen binnendringen. Een daarvan is de onder strafbedreiging opgelegde verplichting, welke de belastingsubjecten dwingt om in steeds uitvoeriger toegelichte aangiften de voor verschillende heffingen noodige gegevens bloot te leggen.

Het feit dat de omslachtigheid der aangiftebiljetten tot vele en luide klachten heeft aanleiding gegeven, doet gemeenlijk de opvoedende waarde van de fiscale eischen, welke vooral door het publiek zelf niet mag worden onderschat, over het hoofd zien.

Ieder die de omvangrijke papieren kent, welke op gezette tijden door de belastingdiensten aan de aangevers ter invulling worden uitgereikt, zal moeten erkennen, dat het nauwkeurig opstellen van de gevraagde gegevens *dwingt* tot belastingstelling in de bepalingen en voorschriften, die aan de heffingen ten grondslag liggen. Hier te lande worden zelfs de voornaamste dier voorschriften als inlegvel bij de aangiftebiljetten gevoegd. Het publiek *moet* zich thans rekenschap geven van zijn omstandigheden en daden in fiscaal licht beschouwd.

Een verheugend verschijnsel, hetwelk trouwens bezwaarlijk kon uitblijven, is geweest dat de nauwere aanraking met de wettelijke bepalingen velen heeft doen vragen naar het hoe en waarom daarvan en dat steeds meer licht wordt verlangd ten aanzien van de rechtsgronden en beginselen, waarin de belastingen wortelen.

De groote oplaag van de vele in velerlei talen verschenen handboeken en publicaties op fiscaal gebied, de welhaast in alle financieele tijdschriften en belangrijke dagbladen voorkomende belastingrubrieken en het feit dat een, in de laatste jaren als uit den grond verrezen groot aantal belasting-adviseurs een behoorlijk bestaan kan vinden, bewijzen wel hoe sterk de behoefte over de geheele wereld aan deskundige voorlichting in fiscale zaken is geworden.

De hieruit voortvloeiende meerdere kennis heeft een breeder inzicht en een toenemende waardeering gewekt voor de economische zijde der met de belasting samenhangende vraagstukken. Welhaast elk ontwikkeld mensch erkent heden de waarde van het

beginsel der heffing naar draagkracht en het vroeger zoo populaire dogma, dat een bestaande belasting beter is dan een nieuwe, heeft veel van zijn ouden luister ingeboet. Bovendien heeft de groeiende belangstelling van het publiek een natuurlijke wisselwerking in het leven geroepen, die ook op de belastingdiensten louterend moest werken. Men behoeft de beslissingen en uitspraken van fiscaal-rechterlijke colleges slechts op te slaan om ware meesterstukjes van stijl en wetsduiding te vinden, welke zeker niet in die mate zouden zijn ontstaan, wanneer de burgerij onverschillig ware gebleven voor de onderwerpelijke materie.

De omstandigheid nu, dat een toenemende belangstelling wordt getoond op belastinggebied, geeft mij den moed om zelfs in deze dagen van economische depressie de mogelijkheid van een heffing naar het Nederlandsch-Indische vermogen ter sprake te brengen. Ofschoon mag worden aangenomen, dat onder de voorbereidende werkzaamheden tot ingrijpende herziening van belangrijke onderdeelen van het belastingstelsel, waarvan de Landvoogd bij de opening der jongste zitting van den Volksraad gewaagde, te bevoegder plaatse ook de aandacht zal worden geschonken aan een heffing als bovenbedoeld, zoodat aan dit artikel geen baanbrekende waarde behoefte te worden toegekend, kan het toch zijn nut hebben reeds thans — zij het ook in groote lijnen — enkele gedachten te uiten nopens den rechtsgrond en mogelijke geldelijke gevolgen eener Indische vermogensbelasting.

Allereerst moge ik dan in herinnering brengen, dat men het er tegenwoordig vrijwel algemeen over eens is, dat het offer, hetwelk de Overheid van de gezamenlijke burgers vraagt, over deze laatsten behoort te worden verdeeld in verhouding tot de *draagkracht*, die elk afzonderlijk voor het opbrengen van belasting bezit.

Er zijn theoretici geweest, die een zeer eenvoudige oplossing van dit probleem meenden gevonden te hebben in één afdoende heffing, welke alles zou moeten opleveren wat de Staat voor zijn instandhouding behoeft. Mits bij de aanslagen van het draagkrachtbeginsel werd uitgegaan, zou men dan op billijke wijze met het voldoen van één enkelen aanslag van alles af zijn.

Velen kwam de uitwerking van dezen gedachtengang zeer verleidelijk voor. Geen noodelooze papierwinkel zou meer worden

aangetroffen, slechts één aangiftebiljet zou jaarlijks behoeven te worden ingevuld en slechts één aanslag zou de aandacht van de betalers vragen, instede van de vele, welke thans moeten worden voldaan. Tenslotte zou bij een zoo eenvoudige werkwijze met een minimum aantal fiscale ambtenaren kunnen worden volstaan.

De aanhangers van deze simpliciteit zagen echter één ding over het hoofd, n.l. dat de individueele draagkracht een zuivere abstractie is.

Men kan met haar bestaan rekening houden, men kan trachten haar te benaderen door aan bepaalde maatschappelijke verschijnselen zekere vooropgestelde waarden te verbinden, maar men kan haar nimmer wiskundig vastleggen. Zelfs al zou de fiscus erin slagen door een innig contact met alle intieme bijzonderheden van en alle inwendige verhoudingen tusschen de levensomstandigheden der enkelingen voor een oogenblik de werkelijke draagkracht te grijpen, zelfs dan nog zou de waarde van de met zorg en moeite opgebouwde normen van uur tot uur vervluchtigen. De kaleidoscopische veranderingen van de maatschappij immers brengen onophoudelijk zooveel nieuwe schakeeringen teweeg, dat van eenige stabiliteit bij het draagvermogen der individuen geen sprake kan zijn. De Grieksche wijsgeer HERACLEITOS zeide: Panta rhe (Alles vloeit) en op niets is zijn uitspraak meer toepasselijk dan op de hierbedoelde draagkracht.

Het ligt dan ook voor de hand, dat het loffelijke streven van den fiscus om ieder op de meest billijke en rechtvaardige wijze te doen bijdragen in de gezamenlijke opbrengst der belasting, steeds van de werkelijkheid verwijderd zal moeten blijven. Slechts indien hij zou kunnen voldoen aan den eisch om op elk gegeven oogenblik alle omstandigheden der maatschappij — geen enkele uitgezonderd — op juiste wijze ten aanzien der individuen te fixeeren en op grond daarvan een steeds wisselend aanslagsysteem toe te passen, zou een impôt unique te verdedigen zijn.

Waar die eisch echter op het gebied der onmogelijkheden thuisbehoort, zal de belastingdienst ten aanzien der werkelijke draagkracht bij voortduring vele fouten moeten maken. Hij kan deze onjuistheden echter beperken, door niet in één enkel element de afspiegeling van het draagvermogen te zoeken, maar meerdere hoofdfactoren op te sporen, welke — ook zonder het eigenlijke

draagvermogen in bijzonderheden te doen kennen — aanwijzingen geven nopens het aanwezig zijn van een betrekkelijke draagkracht bij een zeker persoon. Mits hij nu voor elken gevonden factor een bijzondere heffing in toepassing brengt, zullen alle heffingen tezamen — die een belastingstelsel vormen — ten aanzien van het individu zoodanig corrigeerend werken, dat op redelijke gronden de veronderstelling van een zoo goed mogelijk benaderen der juiste verhouding tusschen de geëischte bijdragen aan den Staat en de persoonlijke draagkracht, gewettigd zal zijn.

Na het vorenstaande behoeft wel niet nader te worden aangetoond, dat de impôt unique, welke elk redelijk correctief mist, door de daarmede samenhangende vergrooting der fiscale fouten en verscherping der niet te voorkomen onbillijkheden, verre ten achter zal moeten staan bij een belastingstelsel, dat de drukverdeeling baseert op meerdere pijlers, welke steunen op verschillende door de draagkracht aangewezen grondslagen.

Die grondslagen kunnen categorisch worden aangegeven door het volgende schema:

a. Bronnen van inkomen; aandeel in de productie.	b. Zuiver inkomen.	c. Uitgaven; aandeel in de consumptie.	d. Overschot; vermogen.

Gaan wij bij de beschouwing der aangegeven groepeering uit van het zuiver inkomen, omdat daaruit immers elke belasting zal moeten worden betaald, dan ligt voor de hand, dat niet alleen de *grootte* van dat inkomen maatgevend zal moeten zijn voor het draagvermogen, maar evenzeer de wijze waarop de inkomsten worden *verkregen* en de manier waarop zij worden *besteed*. Tenslotte zal ook de vraag of — en zoo ja, hoeveel — iemand weet over te houden, nadat alle uitgaven uit het inkomen zijn bestreden, van groot belang zijn voor de bepaling der draagkracht.

Het meest billijke stelsel zal dus dat zijn, hetwelk in harmonische verhouding de gezamenlijke belastingopbrengst verdeelt over de aangegeven hoofdfactoren van het draagvermogen.

Het zou te ver voeren hier na te gaan op welke wijze het Nederlandsch-Indische belastingstelsel in zijn huidigen vorm dit

vraagstuk heeft opgelost. Volstaan moge worden met erop te wijzen dat hier te lande naast de algemeene inkomstenbelasting, opbrengst- en verteringsheffingen worden aangetroffen. Het vermogen, hetwelk ons thans het meeste bezighoudt, levert slechts op indirecte wijze een schamele bijdrage voor wat de drukverdeeling betreft. Immers bezitten wij geen enkele belasting, welke rechtstreeks naar de *grootte* van het individueele vermogen wordt bepaald; slechts de rechten van successie en van overgang bij overlijden, vertegenwoordigen in deze gewesten op schuchtere wijze de heffingen naar de vierde in ons schema voorkomende categorie.

Schoon zeer in het kort, zal ik thans even moeten stilstaan bij het drukverschuivingsprobleem. Ik moge daartoe in het geheugen roepen, dat de amortisatie, afwenteling en overdracht van belastingen zich geheel bewegen op het gebied der waardeleer en derhalve afhankelijk zijn van en samengaan met den overgang van goederen en rechten van den eenen persoon op den anderen. De wet van vraag en aanbod treedt daarbij dus sterk op den voorgrond.

Daaruit volgt alweer, dat de afspiegelingen van het draagvermogen, zooals die worden aangetroffen op de gebieden van productie en consumptie enkele onzuiverheden zullen bevatten, welke den fiscus ten aanzien van de zekerheid, dat de op die factoren gebaseerde heffingen ook zullen neerkomen op de schouders van hem, om wiens draagkracht het daarbij gaat, zekere waarborgen zullen onthouden. Waar beide gebieden een gezonden voedingsbodem vormen voor de ontwikkeling van drukverplaatsing-verschijnselen, bestaat immers steeds een mogelijkheid dat de beginselen averechts zullen werken en dat een hoogere draagkracht wordt *getroffen* bij hen, die haar in feite niet bezitten.

In veel mindere mate bestaat die mogelijkheid bij heffingen, die gericht zijn op de *grootte* van inkomen of vermogen. Hoezeer dan ook de vermogensbelasting — evenals de opbrengst- en verteringsbelastingen — een aanvullende strekking heeft, toch heeft zij op de evengnoemde categorieën voor, dat zij zich in veel sterker mate aan het belastingsubject vasthecht en niet zoo gemakkelijk te ontvluchten is. Zij behoort dus, fiscaal gesproken, tot een hoogere klasse.

Tenslotte moge ik aan het reeds hiervoor aangehaalde stan-

daardwerk van PIERSON nog een ander argument ontleenen ter aanprijzing van een Indische vermogensbelasting. „Er is", zegt deze schrijver, „menige bezitting die geen rente oplevert en toch, neen juist daarom, als een kenteeken van welvaart mag gelden." Men denke slechts aan een groot-grondspeculant, die een belangrijk kapitaal heeft gestoken in ongebruikte terreinen, wetende dat deze hem in de toekomst niet alleen zijn tijdelijk renteverlies zullen vergoeden, maar hem bovendien nog een flinke winst zullen opleveren. De meerdere draagkracht, welke uit dat grondbezit voortvloeit, komt in het hier te lande bestaande stelsel niet tot uitdrukking, hetgeen als een leemte mag worden beschouwd.

Het voorafgaande wettigt naar mijn oordeel de gevolgtrekking, dat de thans nog in Indië ontbrekende vermogensbelasting op alleszins goede gronden verdedigbaar is en dat zij logisch past in het bestaande, op draagkracht gerichte stelsel. Daarbij komt, dat hare toepassing niet allleen tot een betere preciseering dier draagkracht zal voeren, maar bovendien een stimuleerende werking zal kunnen uitoefenen op andere heffingen, door de contrôlemogelijkheden, welke zij bevat.

Tot besluit van deze inleiding nog een enkel woord over den *vorm* der vermogensbelasting. Ofschoon zij als secundair element in een stelsel een hoogere draagkracht zoekt te treffen, is zijzelve min of meer ongeschikt voor de onderscheidingen naar draagvermogen. Zij wordt dan ook in tegenstelling b.v. met de inkomstenbelasting, niet progressief, maar proportioneel — ja zelfs degressief — geheven en houdt als regel geen rekening met kinderaftrek. Waar zij uit het inkomen moet worden betaald, zal haar tarief, dat op groote bedragen wordt toegepast, niet procents- maar promille-gewijs dienen te worden uitgedrukt. Zij mag voorts als regel niet uitgaan boven de vermogensopbrengst, daar zij anders niet zou werken als een belasting, maar als een kapitaalconfiscatie.

Al heeft de vermogensbelasting zich in deze gewesten nog geen plaats kunnen veroveren, in het Moederland is zij geen onbekende.

Aan den hiervoor reeds geciteerden Minister PIERSON heeft Nederland zijn eerste heffing te danken, welke de meerdere draagkracht van vermogenden boven niet-vermogenden trof. Deze werd

intusschen niet opgelegd naar de grootte van het vermogen als zoodanig, maar naar de *opbrengst* daarvan. Teneinde dit doel te bereiken, werd een tweeledige inkomstenbelasting voorgesteld, waarvan het eene deel (in werking getreden op 1 Mei 1893) het rendement van kapitaal hooger belastte dan het andere (van kracht geworden op 1 Mei 1894) de heffing eener belasting op bedrijfs- en andere inkomsten regelde.

In verband met de b.v. in Engeland opgedane ondervinding — daar bestond in de tachtiger jaren zelfs een in vijf afdeelingen gesplitste inkomstenbelasting — dat de gedeelde heffing naar bestanddeelen van het inkomen aanleiding gaf tot velerlei moeilijkheden, welke in onverdeelden vorm zouden kunnen worden vermeden (men denke slechts aan het feit, dat verlies uit een der bronnen bij een afzonderlijke regeling niet in compensatie kon komen met de opbrengst uit andere en men vergelijke daarmede b.v. de bepaling van artikel 3 der Herziene Ordonnantie op de Inkomstenbelasting 1920, welke een zoodanige compensatie, zelfs in latere jaren, vooropstelt) groeide gaandeweg een verlangen om ook in Nederland het gesplitste systeem te verlaten en te geraken tot een ongedeelde, algemeene inkomstenbelasting. Deze kwam bij de Wet van 14 December 1914 dan ook tot stand. Daarnaast bleef de vermogensbelasting, die in 1893 was ingevoerd, zij het ook in gewijzigden vorm bestaan, echter droeg deze niet langer het karakter van een *zelfstandige* belasting naar een bijzonder deel van het inkomen, maar ging zij de plaats innemen van een *aanvullende* heffing.

In het kort komt de huidige regeling der Nederlandsche vermogensbelasting hierop neer, dat zij wordt geheven van physieke personen naar de *waarde* hunner vermogens bij den aanvang van den belastingplicht, d.i. de eerste Mei van elk jaar of het tijdstip van vestiging in Nederland. Alle zaken, welke geldswaarde bezitten, met uitzondering van huisraad, levensverzekeringpolissen, recht op pensioen en recht op lijfrente tot een bepaald bedrag, goederen waarvan anderen het vruchtgebruik hebben en nog niet vorderbare termijnen van renten, uitkeeringen e.d., komen als vermogen in aanmerking. Dit laatste wordt dan verminderd met de contante waarde van de schulden ten laste van de belastingplichtigen.

Bedraagt de waarde van het aldus gevonden vermogen minder dan ƒ 16.000.—, zoo is geen belasting verschuldigd; is die waarde ƒ 16.000.— of meer, doch minder dan ƒ 30.000.— dan is verschuldigd ƒ 2.— van elke geheele som van ƒ 1000.—, waarmede zij het bedrag van ƒ 15.000.— te boven gaat. Is zij ƒ 30.000.— of meer, dan wordt ƒ 1.— geheven voor elke geheele som van ƒ 1000.—.

Vermogens van minder dan ƒ 16.000.— zijn derhalve geheel vrijgesteld. Aanvankelijk werd deze grens aangenomen, omdat 4% daarvan — beschouwd als fictieve opbrengst — ongeveer overeenkwam met het belastbaar minimum inkomen der inkomstenbelasting, hetwelk volgens de toenmalige bepalingen ƒ 650.— per jaar bedroeg. Toen later dit minimum werd herzien, bleef de grens van ƒ 16.000.—, die intusschen burgerrecht had verkregen, voor de vermogensbelasting gehandhaafd.

Naast de zooeven behandelde, bezit Nederland nog een tweede tijdelijke vermogensbelasting.

De crisisschulden, welke tijdens den wereldoorlog ook voor ons land niet te voorkomen waren, hebben n.l. geleid tot de z.g. Verdedigingsbelasting I. Oorspronkelijk had men zich in het Moederland voorgesteld om door een Spartaanschen maatregel, n.l. een heffing in eens, van die crisisschulden af te komen. Tot een zoodanige inbeslagneming van kapitaal is men intusschen niet overgegaan. De oplossing is gevonden in de hoogerbedoelde belasting, welke sedert 1 Mei 1916 wordt opgelegd en zal eindigen met het belastingjaar 1933/34. De grondslagen der Verdedigingsbelasting I zijn vrijwel gelijk aan die der Vermogensbelasting. In tegenstelling met deze laatste wordt bij die noodheffing geen degressief tarief toegepast, maar werkt zij progressief, terwijl vermogens tot ƒ 50.000.— niet door haar worden getroffen.

Zooals hiervoor reeds werd aangeduid, bevindt het Indische vermogen zich thans nog in een bevoorrechte positie, welke uit billijkheidsoverwegingen bezwaarlijk kan worden verdedigd. Zoolang nu de fiscale Wetgever nog mogelijkheden ontdekt, die de rechtvaardige werking van zijn voorschriften zullen vergrooten, zal hij niet mogen aarzelen alles in het werk te stellen om de toepassing daarvan te bevorderen. Slechts twee factoren kunnen die

toepassing tegenhouden, n.l. 1° de bedenkingen van practischen aard, welke reeds vooraf de zekerheid geven dat een bepaalde heffing ten eenmale onuitvoerbaar zou zijn en 2° de mogelijkheid dat de opbrengst van een belasting in verhouding tot de inningskosten daarvan geen redelijk batig saldo in uitzicht zou stellen. Wij zullen ten aanzien van een mogelijke Indische vermogensbelasting, die beide punten nader onder het oog zien.

Vooropstellende dat onze Nederlandsch-Indische maatschappij in hare samenstelling een aantal diepgaande verschillen vertoont met de Westersche wereld, zij opgemerkt, dat ofschoon de fiscus niet in de eerste plaats de aandacht zal hebben te richten op de karakteristieke raseigenschappen zijner belastingplichtigen, het hem toch wel eenig hoofdbreken zal kosten, alvorens op Westerschen bodem gegroeide begrippen plantklaar zijn gemaakt voor het Oosten.

Een der hoofdvoorwaarden b.v. voor het heffen van belastingen, welke gegrond zijn op eigen aangifte der daaraan onderworpenen, is deze, dat er althans eenige contrôle mogelijk zij op de door het publiek gedane mededeelingen. Ook al sluit dit niet in, dat de fiscus elke door hem verkregen inlichting aan de werkelijkheid zal moeten kunnen toetsen, zoo zal hij zich toch in gevallen van twijfel een redelijke zekerheid moeten kunnen verschaffen ten aanzien van de waarde, welke hij aan een aangifte zal hebben te hechten.

Bij een homogene bevolking, zooals wij die in Nederland aantreffen verloopen de lijnen, waarlangs zich in twijfelachtige gevallen de fiscale contrôle voltrekt, voor alle belastingsplichtigen in vrijwel dezelfde richting. De gewoonten, denkwijzen en uitingen van het volk aldaar, vertoonen als regel gradueele verschillen, zelden principieele. Een spreekwoord uit het Moederland zegt b.v.: Wie het breed heeft, laat het breed hangen. Op zeer enkele uitzonderingen na, gaat dit in elke op Westerschen leest geschoeide maatschappij ook op, zoodat de Nederlandsche fiscus bij het beschouwen van uiterlijke verschijnselen met vrij groote gerustheid, zich zal kunnen laten leiden door normen, welke uit hoofde van langdurige en veelzijdige ervaring een onmiskenbare waarde voor hem hebben verkregen.

Het aanwezig zijn van de zoo juist bedoelde normen heeft van-

zelfsprekend ook de vormen bepaald, waarin de uitvoeringsvoorschriften der verschillende Wetten zich op de meest practische wijze konden voegen. Al wat ook maar eenigszins door een heffing zou kunnen worden bereikt, werd tot object daarvan gemaakt; de manier, waarop de aanslagen zouden moeten tot stand komen hield rekening met en was gegrond op de bekende en vertrouwde maatschappelijke verschijnselen.

Het is aan geen twijfel onderhevig, dat ook in de heterogene wereld, welke in deze gewesten leeft, een over alle bevolkingsgroepen verdeelde breede laag van individuen bestaat, welke door de belastingambtenaren met practisch dezelfde maatstaven kan worden gemeten als die, welke in Nederland worden toegepast. Op die individuen zouden dan ook, behoudens enkele wijzigingen van secundair belang, de Westersche fiscale wetten van kracht kunnen worden verklaard en niets zou een behoorlijke uitvoering daarvan in den weg staan.

Daarnaast bestaat hier te lande echter een andere categorie van personen, welke zonder duidelijk zichtbare begrenzingen aan de hoogerbedoelde laag aansluit, maar welke wat haar denkrichting en levenswijze betreft gansch anders is geöriënteerd. Ook deze categorie heeft hare vertegenwoordigers in alle bevolkingsgroepen en zij is het, die van den fiscus het aanleggen van normen en het toepassen van methoden eischt, welke hemelsbreed verschillen van die, welke worden benut voor de individuen, wier leven op Westerschen voet is ingericht.

Daardoor komt het voor, dat in Indië een en dezelfde ordonnantie belastingplichtigen omvat, ten aanzien van welke de bepalingen nimmer gelijkelijk kunnen werken, hoezeer ook van fiscale zijde wordt getracht de verschillen zooveel mogelijk te beperken. Door de inkomstenbelasting b.v. wordt de Dajak, die in Midden-Borneo met het inzamelen van rottan of andere boschproducten meer dan *f* 1200.— per jaar verdient, van geheel dezelfde kwaliteit beschouwd als de handelsmagnaat, die te Batavia aan het hoofd staat van een lichaam met een millioenen-kapitaal! De practische toepassing der ordonnantie moet zooveel doenlijk de kloof, welke tusschen die beide belasting-subjecten bestaat overbruggen.

Het gegeven voorbeeld moge betrekking hebben op uitersten, dit

neemt intusschen niet weg, dat het reëel is en dat het de werkelijke moeilijkheid aanwijst, welke een richtige toepassing van *algemeen* geldende voorschriften en bepalingen op haar weg vindt. De verschillen in geaardheid tusschen de onderscheidene bevolkingsgroepen hebben ongetwijfeld eveneens een remmende werking; zij kunnen echter door een corps belastingambtenaren, dat over een redelijke algemeene ontwikkeling en behoorlijke routine beschikt worden overwonnen. Voor wie jarenlang op fiscaal terrein nauwe aanraking heeft gehad met Inlanders, Chineezen, Arabieren, Britsch-Indiërs enz., en daarbij de gebruikelijke talen voldoende heeft leeren beheerschen, zijn de geheimenissen van hun doen en laten niet zoo ondoordringbaar als de leek gemeenlijk pleegt te veronderstellen.

De ware moeiijkheden beginnen eerst daar, waar elke poging om althans de beginselen eener heffing aan analphabeten duidelijk te maken, op het gebrek aan ontwikkeling afstuit.

Elk argument dat men tegen een vermogensbelasting hier te lande zou willen aanvoeren en dat gegrond is op de onmogelijkheid om voldoende gegevens daarvoor bijeen te brengen, geldt in nog sterkere mate voor de inkomstenbelasting. En toch is deze laatste tot stand gekomen en werkt zij voor bijna vier millioen belastingplichtigen!

Een heffing naar het vermogen zal met behoorlijke kans van slagen zijn in te voeren, wanneer zij, door het stellen van een niet al te laag belastbaar minimum de groote groep van onontwikkelden en analphabeten uitsluit. Wanneer dit gebeurt zal het in geenen deele onmogelijk zijn de noodige contrôlemiddelen te scheppen, welke onmisbaar zijn voor het toetsen der aangiften.

De voornaamste bestanddeelen der Indische vermogens, zijn immers reeds thans ten deele bekend en ten deele aanwijsbaar.

Voor zoover de kapitalen zijn gestoken in onroerende goederen, bieden de organen welke de Overheid in het Kadaster en de administratie der Overschrijvingsambtenaren bezit, de ruimst mogelijke gegevens. Voor zoover het vermogen wordt belegd in aandeelen van op te richten vennootschappen, geeft de noodzakelijkheid om de rechtspersonen vooraf aan de goedkeuring der Regeering te onderwerpen en het voorgeschreven Zegelrecht voor de bewilliging te storten, den fiscus een juist inzicht in de grootte dier belegging.

Voor zoover het kapitaal aanwending vindt in het Europeesche firmawezen, geeft de openbare bekendmaking daarvan een deugdelijke aanwijzing. De reeds een tiental jaren werkende Herziene Ordonnantie op de Inkomstenbelasting 1920 bevat zoodanige voorschriften ten aanzien der vermogensinkomsten, dat het bestaan van in roerend goed en in beroep of bedrijf aangewend kapitaal reeds lang bekend is bij de belasting-administratie; slechts de hoegrootheid daarvan behoeft nog nadere preciseering.

Ziet hier reeds een zeer behoorlijke basis voor contrôle. Uiteraard bestaan er nog verschillende andere wijzen om het vermogen productief te maken, die slechts ten koste van een uitgebreid en kostbaar onderzoek zijn na te speuren. Men denke slechts aan de in de Chineesche wereld vaak voorkomende gewoonte om kasmiddelen tijdelijk om te zetten in juweelen en aan de welhaast universeele usance om zonder voor den fiscus tastbaar bewijs deel te nemen in allerlei binnen- en buitenlandsche kongsies en men geve zich rekenschap van de in de Inlandsche en Arabische maatschappij veelvuldig voorkomende leeningen en beleeningen, die om begrijpelijke redenen niet van de daken worden verkondigd. Slechts het ontwerpen van niet te lichte strafbepalingen, zal de ontduiking in dergelijke gevallen kunnen beteugelen.

Overigens heeft de fiscus uit hoofde van zijn geaardheid bovendien nog eenige kwaliteiten met den bull-dog gemeen. De gegevens, die hij eenmaal ten koste van veel moeite binnen zijn aandacht heeft gebracht, laat hij als regel niet zoo spoedig weder los. Dientengevolge zal het contrôle-materiaal van jaar tot jaar aangroeien, hetgeen de werkzaamheden op den duur tot eenvoudige proporties zal terugbrengen. Bovendien zal door het publiek met graagte worden gebruik gemaakt van de mogelijkheid om schulden in aftrek te brengen van de vermogens-activa. Wat voor den een schuld is, beteekent voor den ander echter vordering, zoodat bij de belasting-administratie zelve reeds spoedig een register zal kunnen ontstaan ter vergelijking met de betrekkelijke aangiften.

Ten slotte nog een argument. Wanneer het juist is, dat hier te lande een aan redelijke eischen voldoende opsporing van het vermogen tot de onmogelijkheden zou behooren, dan zou het — alleen reeds ten behoeve van een betere heffing van inkomstenbelasting, — hoog tijd worden om te dien opzichte eens een ernstig onderzoek

te doen instellen om aan dien funesten toestand zoo spoedig mogelijk een einde te maken.

Ik meen intusschen te mogen aannemen dat het met die onmogelijkheden wel niet zoo'n vaart zal loopen en dat ook de ontduiking eener vermogensbelasting op behoorlijke wijze zal kunnen worden tegengegaan, evenals zulks reeds voor de andere bestaande heffingen geschiedt. Veelal worden de uit het Oosten stammende bevolkingsgroepen in te hooge mate gedoodverfd met buitengewone capaciteiten ten aanzien van oneerlijkheid in belastingzaken. Ik heb den indruk gekregen dat de ontduiking in het Oosten die in het Westen niet veel ontloopt en deze meening wordt door vele andere belastingambtenaren, wier arbeid hen tot vergelijking in staat stelt, gedeeld.

Zooals ik reeds opmerkte, zal de fiscus zelf op dit punt de noodige remmen moeten aanleggen. Nogmaals moge ik het Leerboek der Staathuishoudkunde van PIERSON aanhalen, waar deze opmerkt: „Men moet voorkomen dat op bedrog een sterke premie wordt gesteld; door strafbepalingen, die in meer dan een boeteheffing bestaan, op de publieke meening werken; ambtenaren benoemen, die berekend zijn voor hun taak en niemand behoeven te ontzien. Maar is in weerwil daarvan de uitkomst onbevredigend, zoo blijft niets anders over dan zich te troosten met de gedachte, dat aan iedere belasting bezwaren kleven. De oplossing van het probleem der belastingregeling, als de beginselen gevonden zijn, bestaat in het waardeeren en het onderling vergelijken van bezwaren. Men mag een goed beginsel niet loslaten, wanneer de toepassing daarvan gelegenheid biedt aan sommigen om zich te onttrekken aan hetgeen hun rechtmatig is opgelegd; schoon de overweging dat die gelegenheid hun geboden wordt, een reden moet zijn om bij de toepassing meer gematigheid te betrachten dan anders noodig zou wezen".

Met deze woorden van een der grooten op economisch gebied, meen ik de bespreking van dit punt te mogen besluiten, zoodat ons tenslotte nog de vraag rest of de van een vermogensbelasting te verwachten opbrengst in zoodanige verhouding zal staan tot de aan die heffing verbonden kosten, dat hare invoering den Lande een redelijk voordeel zal opleveren.

Het ligt wel voor de hand, dat evenbedoelde opbrengst recht-

streeks afhankelijk is van de hoegrootheid van het door de belasting te treffen object. Reeds noemde ik hiervoor enkele samenstellende deelen van het vermogen ten aanzien waarvan contrôle in meerdere of mindere mate mogelijk zou kunnen zijn; thans is het oogenblik gekomen om die bestanddeelen nader te preciseeren.

In groote trekken zou de samenstelling van het belastbaar vermogen als volgt kunnen zijn:

1. In Nederlandsch-Indië gelegen onroerende goederen, zoomede de daarop gevestigde rechten van erfpacht en opstal;
2. Beleggingen in ondernemingen, waarvan de belastingplichtige geen verhandelbare aandeelbewijzen bezit;
3. Inschrijvingen op de Grootboeken der Nationale Schuld, aandeelbewijzen en alle andere effecten;
4. Schuldvorderingen, zoowel rentegevende als niet-rentegevende, n.l. vorderingen met hypotheek of scheepsverband, gelden op prolongatie, op beleening of in depot gegeven en te goed bij kassiers of anderen en andere schuldvorderingen, daaronder begrepen die, wegens leveringen en diensten.
5. Wissels en ander handelspapier, vervallen coupons en dividend-bewijzen, gelden in kas;
6. Schepen, vaartuigen en schuiten met toebehooren, scheepsaandeelen;
7. Paarden, voertuigen, al of niet mechanisch voortbewogen en tot welke doeleinden ook gebezigd, vee, voorraden en voorwerpen behoorende tot het landbouwbedrijf;
8. Aanwezige of in consignatie gezonden fabrieks- en handelsgoederen, daaronder begrepen grondstoffen en goederen in bewerking;
9. Werktuigen en gereedschappen in fabrieken en werkplaatsen;
10. Rechten op ingegane lijfrenten;
11. Aandeelen in onverdeelde nalatenschappen.

Hiervan zouden dan in mindering mogen worden gebracht:

a. schulden met hypotheek en scheepsverband;
b. wettelijk verschuldigde uitkeeringen;
c. andere schulden.

Bovenstaande omschrijving is, behoudens enkele kleine wijzigingen, ontleend aan de Nederlandsche Wet op de Vermogensbelasting. Het familieverband tusschen deze laatste en de Nederland-

sche Wet op de Inkomstenbelasting 1914 is zoo nauw, dat de voorschriften, welke ten aanzien van het vermogen in het Moederland werden vastgesteld ook hier te lande geen slecht figuur zullen maken naast de Herziene Ordonnantie op de Inkomstenbelasting 1920, welke immers, zooal niet een directe afstammeling van de overeenkomstige Nederlandsche regeling dan toch krachtens hare naar hetzelfde patroon gesneden beginselen, kwalitatief daaraan volkomen gelijkwaardig is.

Zooals ik reeds bij de korte beschrijving van de Nederlandsche vermogensbelasting aanteekende, zijn vermogens, welke minder bedragen dan ƒ 16.000.— daar te lande van die heffing vrijgesteld als gevolg van een parallel, welke voorheen werd geconstrueerd naar het toenmalig belastbaar minimum der inkomstenbelasting.

Voor Indië kan m.i. die richtlijn niet worden overgenomen. Ofschoon ook lagere inkomens door de Ordonnantie op de Inkomstenbelasting 1920 worden getroffen, kan hier zonder bezwaar worden uitgegaan van de praemisse, dat bedoelde ordonnantie het jaarlijksch zuiver inkomen van minder dan ƒ 120.— van belasting vrijstelt. Uitgaande van deze som als fictieve kapitaalrente naar een grondslag van 5%, dan zou de vermogensbelasting hare werking aanvangen boven de grens van ƒ 2399.—. Zelfs wanneer bij een toekomstige wijziging onzer inkomstenbelasting haar voor heffing in aanmerking komend minimum werd verhoogd tot een verondersteld inkomen van ƒ 600.—, dan nog zou een daaruit op bovenomschreven wijze herleid minimum belastbaar kapitaal van ƒ 12.000.— voor deze gewesten ondoelmatig zijn, omdat dan het euvel, waaraan de inkomstenbelasting mank gaat en waarop ik hierboven reeds wees, n.l. dat teveel aandacht wordt geschonken aan de kleine luyden, die uithoofde van hun ontwikkelingsniveau op een uitzonderlijk fiscaal plan thuisbehooren, ook een behoorlijke toepassing en normalen uitgroei eener vermogensbelasting zou tegenwerken.

Er zal dus een andere oplossing moeten worden gevonden. Volgens artikel 41 der meeraangehaalde Ordonnantie op de Inkomstenbelasting 1920 zijn tot het doen van aangifte voor die heffing in Nederlandsch-Indië wonende physieke personen verplicht, indien hun jaarlijksch bruto inkomen een bedrag van ƒ 1200.— te boven gaat. Hier trekt die ordonnantie zelve dus reeds een duidelijke

scheidingslijn tusschen hare subjecten, waarvoor het doen van een ingewikkelde beschrijving hunner inkomensbestanddeelen al te groote bezwaren zou opleveren en diegenen, welke door het innemen van een betere maatschappelijke positie daartoe wel in staat kunnen worden geacht. Die scheidingslijn zou m.i. door een toekomstige vermogensbelasting kunnen worden overgenomen. Het minimum belastbaar kapitaal zou bij een rentevoet van 5% daardoor ƒ 24.000.— bedragen, hetgeen al dadelijk de vele eenvoudige bedrijven en de talrijke bezitters van een niet zeer kostbaar huis, buiten de heffing zou doen vallen. Een verder voordeel zou daarin moeten worden gezien, dat de verstrekking van aangiftebiljetten, resp. de verplichting tot het doen van aangifte, bij de inkomsten- en vermogensbelasting parallel zou loopen, waardoor de uitreiking dier beschrijvingslijsten per zelfde couvert zou kunnen geschieden. Hoezeer ook vele der voor de vermogensbelasting te verstrekken aangiftebiljetten zullen blijken niet te leiden tot een aanslag, toch zal een ten aanzien van de invulling daarvan gestrenge strafbepaling twee groote voordeelen opleveren: ten eerste zullen de valsche aangevers zich telken jare rekenschap moeten geven van hun pogingen tot ontduiking en van de steeds mogelijke ontdekking daarvan met de voor hen onaangename consequenties, ten tweede zullen de aangegeven vermogens, waarvan het zuiver bedrag beneden het belastbaar minimum blijft, zeer te waardeeren contrôlemateriaal leveren voor andere heffingen en met name voor de inkomstenbelasting.

Ten aanzien van het tarief eener mogelijke vermogensbelasting moge ik beginnen met een conclusie dienaangaande aan te halen, welke de heer P. J. A. Adriani in zijn werk De Wetten op de Vermogensbelasting en Verdedigingsbelasting I heeft neergelegd.

Deze luidt als volgt: „de vermogensbelasting is in ons belastingstelsel een aanvulling der inkomstenbelasting; inkomsten-en vermogensbelasting verwerkelijken één gedachte; door in de vermogensbelasting een tarief te brengen, dat geen verband houdt met dat der inkomstenbelasting, zou die eenheid verbroken worden en zou de vermogensbelasting een andere beteekenis krijgen dan haar als aanvulling der inkomstenbelasting is toegekend. Maar daarmede is de samenhang met de inkomstenbelasting ook volledig aange-

wezen. De wet op de vermogensbelasting wil toch het *vermogen* treffen en niet de vermogen*inkomsten*".

Voortbouwende op de stelling, dat de vermogensbelasting een *aanvulling* is van de inkomstenbelasting ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat de progressie in het tarief van eerstgenoemde niet op haar plaats zal zijn. Die progressie bestaat immers al in de inkomstenbelasting, welke de vermogens*opbrengst* treft; de aanvullende werking van de heffing naar het vermogen bedoelt slechts nog iets méér te heffen boven den aanslag naar het inkomen om de hoogere draagkracht van den vermogende in de gezamenlijke aanslagen tot uitdrukking te brengen. Werkte de vermogensbelasting nu ook progressief, dan zou het vermogen worden getroffen door een *dubbele* progressie, hetgeen niet rationeel zou zijn.

De verdediging van evenbedoeld, door de voorstanders van een evenredige vermogensbelasting ingenomen standpunt lijkt mij niet krachtig. De toepassing der „nuttigheidstheorie" van den Oostenrijker K. MENGER (Grundsätze der Volkswirtschaftslehre) leidt tot een, volgens een meetkundige reeks geconstrueerde curve ten aanzien van de nuttigheid, welke elke volgende gulden ten aanzien van den vorigen binnen de grenzen van het inkomen heeft. Daarbij wordt uitgegaan van de stelling dat uit het inkomen allereerst de noodzakelijke uitgaven zullen moeten worden besteed, daarna de minder noodige, dan de uitgaven voor weelde en genot, terwijl tenslotte een deel zal kunnen overblijven, waarvoor geen direct emplooi door den bezitter wordt gevonden en hetwelk dus onverteerd wordt terzijde gelegd.

Een diepgaande bespreking van de nuttigheidstheorie zou ons hier te ver voeren; zij is in de practijk zeer zeker voor bestrijding op sommige punten vatbaar. Het zij voldoende er hier op te wijzen, dat het onverteerd overschot van het inkomen, hetwelk dient tot de vorming van vermogen, ongetwijfeld leidt tot het aannemen van een *extra* stijging in het draagvermogen voor de betaling van belastingen. Hoe grooter dat overschot wordt, des te minder zal de sterk verminderde nuttigheidswaarde daarvan, zich verzetten tegen het feit, dat de fiscus zich een aandeel, en zelfs een stijgend aandeel, daarin verzekert. Waar ik reeds opmerkte, dat de aanvul-

lende werking van de vermogensbelasting de strekking heeft om nog iets méér te heffen dan de progressieve inkomstenbelasting aan de Schatkist oplevert, komt het mij niet onredelijk voor, dat ook dit meerdere groeit, naarmate men te doen heeft met grootere vermogens, al zou ook daardoor de op opportuniteitsgronden steunende progressiecurve — de werkelijkheid is ook op dit punt een ontastbare grootheid — een duwtje naar boven ontvangen.

Het is wel niet te verwachten dat deze schets te diep op de finesses zal ingaan; ik heb vorenstaande beschouwing ten aanzien van het tarief dan ook alleen gegeven om onder de aandacht te brengen, dat zoowel de proportioneele als de progressieve heffing verdedigd kan worden. Aan de laatste zou ik in een Indische vermogensbelasting zeker de voorkeur geven. Dit sluit in dat de degressie in een aanvullende belasting naar het vermogen m.i. te veroordeelen is; zij zal immers de voor een bepaald persoon in de inkomstenbelasting op goede gronden toegepaste progressie tegenwerken en verkleinen, hetgeen bezwaarlijk als een goed beginsel kan worden beschouwd.

Zelfs al zou ervan kunnen worden uitgegaan, dat een Indische vermogensbelasting binnen hare heffing zou betrekken alle kapitalen van ƒ 24.000.— en daarboven en dat zij zou werken volgens een progressief tarief, dan nog maakt het volslagen gebrek aan gegevens ten aanzien van het in Nederlandsch-Indië aanwezige vermogen het welhaast ondoenlijk eenige bepaalde richting te geven aan gedachten ten opzichte van een mogelijke opbrengst. Dat er hier te lande vermogen bestaat is zeker, ofschoon het feit, dat vele vermogenden na volbrachten arbeid deze gewesten verlaten en zich in Europa, China, Arabië of Britsch-Indië gaan vestigen om rustig van de vruchten van dien arbeid te gaan genieten, van grooten invloed is op de stabiliteit van het kapitaal.

Juist uit hoofde van deze laatste omstandigheid, zal naar mijn oordeel een vermogensbelasting in een gebied als Indië ernstig de vraag onder het oog moeten zien of van buitenlanders, die een duidelijk aanwijsbaar economisch verband met deze gewesten hebben gelegd, niet evenzeer een bijdrage kan worden gevorderd als van de inwoners. In dat opzicht zou de inkomstenbelasting tot richtsnoer kunnen strekken, welke o.a. van toepassing is op de hierna te noemen categorieën van buitenlanders.

a. De niet binnen Nederlandsch-Indië wonende natuurlijke personen, die deelgerechtigd zijn in de winst van een binnen Nederlandsch-Indië gevestigde vennootschap onder een firma, maatschap, reederij of kongsie;

b. De niet binnen Nederlandsch-Indië wonenden, al welke binnen Nederlandsch-Indië persoonlijk, door vertegenwoordigers of door gemachtigden een beroep of bedrijf geregeld of ten minste drie maanden achtereen uitoefenen;

c. De niet binnen Nederlandsch-Indië wonende natuurlijke personen, die, anders dan door de uitoefening van een beroep of bedrijf, inkomsten genieten uit binnen Nederlandsch-Indië gelegen onroerende goederen, de daarop gevestigde rechten inbegrepen.

Rekening houdende met de wijziging der terminologie, als gevolg van het afwijkend object der vermogensbelasting, zal het niet moeilijk vallen de zooeven bedoelde buitenlanders — mits het door hen binnen Nederlandsch-Indië belegde kapitaal *f* 24.000.— of meer bedraagt, — binnen de heffing te betrekken.

Het behoeft wel geen betoog dat — schoon bij het vertrek van vermogenden wel steeds voor verplaatsing vatbare bestanddeelen van vermogen mee zullen verhuizen naar het buitenland — door een maatregel als hier beschreven een rem aan de instabiliteit van het belastbaar Indisch kapitaal zal kunnen worden aangelegd.

Ik moge nu enkele cijfers noemen, die — ook al vormen zij geen hechten grondslag voor het maken van gevolgtrekkingen — toch eenig begin van conclusie zullen toelaten. Ervan uitgaande, dat in Nederland het minimum belastbaar vermogen *f* 16.000.— beloopt, terwijl ik dit ten aanzien van Indië voor de gedachtenbepaling op *f* 24.000.— stelde, zijn — op grond van een voor beide landen aangenomen kapitaalrente van 5 % — de op de inkomstenbelasting betrekking hebbende cijfers in onderstaand staatje voor Nederland gebaseerd op inkomens van *f* 800.— en meer en voor Nederlandsch-Indië op inkomens vn *f* 1200.— en meer. Laatstbedoelde gegevens zijn ontleend aan het ongeveer een jaar geleden verschenen boekje, dat de Mededeelingen van het Centraal Kantoor voor de Statistiek No. 69 bevat en dat eenige bijzonderheden mededeelt betreffende het aantal aangeslagenen in de inkomstenbelasting en hun belastbaar inkomen over het jaar 1925.

	Nederland belastingjaar 28/29.	Nederlandsch-Indië idem 1925.
Aantaal aangeslagenen in de Inkomstenbelasting.	1.746.075	136.613
Gezamenlijk inkomen dier aangeslagenen	4.000.000.000.—	642.508.000.—
Aantal aangeslagenen in de Vermogensbelasting.	184.853	—
Gezamenlijk vermogen dier aangeslagenen ...	14.884.162.000.—	—
Opbrengst der vermogensbelasting ruim ...	14.000.000.—	—

Dat deze gegevens betrekking hebben op ongelijke jaren, doet weinig terzake, omdat ik geen onderlinge vergelijking daarvan op het oog heb, maar wil trachten na te gaan welke denkbeeldige bedragen de streepjes in het Indische staatje kunnen vervangen, wanneer wordt uitgegaan van de veronderstelling dat de vermogenden en hunne kapitalen hier te lande een ongeveer gelijke verhouding vertoonen met de aangeslagenen in de inkomstenbelasting en hunne inkomens, als in het Moederland.

Daarbij dient in het oog te worden gehouden, dat de omstandigheid, dat het gezamenlijk Nederlandsch inkomen van ƒ 4 milliard dat inkomen voorstelt *na* toepassing van den kinderaftrek (deze beloopt in het Moederland immers minstens ƒ 100.— per kind van het *inkomen)* terwijl bij het overeenkomstig Indisch bedrag met dien factor geen rekening is gehouden (hier te lande is die aftrek immers per kind hoogstens 3% van den *aanslag)*, een zekere correctie onontbeerlijk maakt. Daartoe heb ik uit het Indisch gezamenlijk inkomen een bedrag voor kinderaftrek verwijderd, waarbij is aangenomen dat gemiddeld ieder aangeslagene naar een inkomen van ƒ 1200.— en meer, twee kinderen voor aftrek in aanmerking kan brengen. Waar zich onder die aangeslagenen ook de z.g. buitenlanders bevinden, voor welke de vakerbedoelde reductie in het geheel niet geldt, komt het mij voor dat de werkelijkheid niet al te veel geweld kan zijn aangedaan. Om intusschen aan den veiligen kant te blijven is het totaal Indisch inkomen niet met juist 6% verminderd, maar van ƒ 642½ millioen, ten

behoeve van de ondervolgende becijfering teruggebracht op rond ƒ 600 millioen.

Het aantal aangeslagenen in de vermogensbelasting verhoudt zich nu in Nederland tot de aangeslagenen in de inkomstenbelasting met inkomens van ƒ 800.— en daarboven, als 1 staat tot ruim 9,44. Neemt men diezelfde verhouding ook voor Indië aan, dan zou het aantal aangeslagenen in een heffing naar het vermogen in deze gewesten derhalve kunnen worden geraamd op ruim 14.400. Met toepassing van dezelfde praemisse op de verhouding tusschen het gezamenlijk inkomen en het gezamenlijk vermogen, zou dit laatste voor Indië zijn te schatten op bijna ƒ 2¼ milliard. Tenslotte aannemende, dat in tegenstelling met de gemiddelde opbrengst der vermogensbelasting in Nederland van ongeveer $1^0/_{00}$, een hier te lande niet *degressief maar progressief* opgelegde overeenkomstige heffing het dubbele zou opleveren, dan zou een cijfer van rond *vier en een half millioen* uit dien hoofde in 's Lands schatkist kunnen vloeien.

Waar ik reeds heb betoogd, dat de stimuleerende werking, welke een Indische vermogensbelasting zou hebben op verschillende andere reeds bestaande heffingen, voor wat betreft de geldelijke gevolgen, die aan eerstbedoelde belasting verbonden zijn, niet buiten beschouwing kan blijven, maar het uiteraard volkomen ondoenlijk is, dien stimulans onder cijfers te brengen, moge ik voorstellen aan te nemen dat de kosten, verbonden aan de invoering, ten uitvoerlegging en inning eener vermogensbelasting, *zullen worden goedgemaakt* door de vermeerderde opbrengst, welke indirect bij andere heffingen zal kunnen worden geconstateerd.

Het geraamde opbrengstcijfer van ƒ 4½ millioen, zou dan het *netto-rendement* eener vermogensbelasting kunnen voorstellen.

De hier gevolgde wijze van raming kan bezwaarlijk aanspraak maken op elegance, echter troost ik mij met de gedachte, dat bij gebreke van ook maar eenigszins juistere gegevens dan de door mij gebruikte, wel niemand in staat zal zijn een schatting samen te stellen, die minder ruw is. Ik geef onmiddellijk toe, dat in mijn raming factoren buiten beschouwing zijn gebleven, welke van grooten invloed op de uitkomst kunnen zijn, maar de waarde van die factoren is op geen enkele wijze te benaderen. Eenerzijds b.v. heb ik hiervoor reeds opgemerkt, dat de stabiliteit van het vermo-

gen in Nederland vermoedelijk grooter zal zijn dan hier te lande; een gevolg daarvan zou zijn dat mijn schatting te hoog moet uitvallen. Aan den anderen kant werd echter door mij in het geheel geen rekening ermee gehouden, dat de vrijstelling door de Indische inkomstenbelasting van de opbrengst van landrenteplichtige gronden, uiteraard een neerdrukkenden invloed heeft gehad op het totaal inkomen van ƒ 600.— millioen, waarvan ik ben uitgegaan.

Zoo zijn er meerdere gezichtspunten buiten beschouwing gelaten, welke door hun vooraf niet te bepalen werking, slechts verwarring zouden scheppen. Ik noem slechts de huidige economische depressie, welke voor *dit* oogenblik de gegevens van 1925 van zeer problematieke waarde doet zijn. Waar de invoering eener vermogensbelasting in deze gewesten nog wel eenige jaren in beslag zal nemen, kan het onwillekeurig flatteeren van mijn cijfers vergeven worden.

Die flatteering moge bovendien geacht worden op te wegen tegen de buiten bespreking gelaten omstandigheid, dat op het oogenblik eener toekomstige afkondiging der vermogensbelasting, het normaal jaarlijksch accres bij de inkomstenbelasting sedert 1925 tot eenige verhoooging van mijn schatting zal moeten leiden.

Het is geenszins mijn bedoeling te verlangen, dat de verkregen uitkomst van netto 4½ millioen zal worden beschouwd als meer te zijn dan een oppervlakkige gedachtebepaling; zij pretendeert zeker niet om als een aannemelijke werkbasis te kunnen dienen.

Aan het einde van deze beschouwingen gekomen, meen ik in het kort de daarin op den voorgrond tredende drie hoofdpunten nog eens te mogen releveeren.

1°. Voor het heffen eener belasting naar de grootte van het vermogen, zijn voor Nederlandsch-Indië evenals voor alle andere gebieden, waar een naar draagkracht gericht belastingstelsel bestaat, goede rechtsgronden aan te wijzen. Een zoodanig stelsel is in zijn ideëelen en meest billijk werkenden vorm incompleet, zoolang die heffing daaraan nog ontbreekt, zoodat een uitbouw in den aangegeven zin op de volle belangstelling van den Wetgever recht heeft. Ook bezien van het standpunt der belastingbetalers kan het niet onverschillig zijn of de verdeeling van den heffingsdruk op

logische, harmonische en afgewerkte fundeeringen is opgetrokken, dan wel door leemten in dien onderbouw wankel staat.

2°. Dat een Indische vermogensbelasting zou afstuiten op onoverkomelijke technische bezwaren, kan m.i. niet worden volgehouden. Waar de inkomstenbelasting sedert een tiental jaren in werking is, voor in ontwikkeling sterk uiteenloopende personen, zal een heffing van het vermogen, welke voor een veel meer homogene categorie van belastingplichtigen is bestemd, zeker ook practische toepassing kunnen vinden, mits haar belastbaar minimum niet beneden ƒ 24.000.— worde gesteld en een aantal strenge strafbepalingen op ontduiking worden opgenomen.

3°. Pas wanneer een nieuwe belasting eenige jaren in werking is, zal het mogelijk zijn hare uitkomsten met kans op succes naar waarde te schatten; het gebrek aan behoorlijk cijfermateriaal maakt thans elke raming ten aanzien van de opbrengst eener mogelijke vermogensbelasting tot een slag in de lucht.

Ik meen intusschen dat *elk* rendement eener zoodanige heffing als *netto-rendement* zal kunnen worden beschouwd, omdat hare kosten zullen worden gecompenseerd door een richtiger heffing en mitsdien verhoogde opbrengst van andere bestaande belastingen. Gedurende de eerste jaren zullen ongetwijfeld de organisatie der uitvoering en de registratie der gegevens veel moeite en groote kosten vereischen; dit bezwaar zal echter, zooals bij elke andere heffing van tijdelijken duur zijn.

Alles bijeengenomen, komt het mij voor dat invoering eener vermogensbelasting in Nederlandsch-Indië mogelijk en wenschelijk mag worden genoemd.

Bandoeng, Juni 1930.

De voorgestelde „Herordening" van het Lager Onderwijs

door

Dr. W. M. F. Mansvelt.

De herordeningsplannen van het Departement van Onderwijs, die reeds heel wat stof hebben doen opwaaien, maar waarvan de buitenwereld tot nu toe slechts een en ander bekend was door officieele mededeelingen aan de pers, zijn thans door de Regeering gepubliceerd als „denkbeelden", „zij het ook in voorloopigen vorm".

De Regeering spreekt niet van *Hare* denkbeelden maar van denkbeelden bij Haar in overweging. Zij heeft zich met deze denkbeelden dus nog niet accoord verklaard en maakt de ontvangen plannen publiek „mede in het belang van een openbare bespreking ervan door belanghebbenden". [1])

De Regeering wenscht dus blijkbaar, alvorens met voorstellen voor den dag te komen, debat uit te lokken over de in de Herordeningsnota uitgesproken gedachten en annonceert, om dit debat zoo vrij mogelijk te maken, deze bij Haar ingediende plannen daarom als ontvangen „denkbeelden", voor wier strekking en inhoud Zij niet aansprakelijk gesteld wil worden. [2])

De Herordeningsnota is daarmede dus op één lijn gesteld met b.v. het rapport der Hollandsch Inlandsch Onderwijs Commissie, dat eveneens „denkbeelden" bevat, tegenover welke de Regeering volkomen vrij staat en waarover ieder zich vrijlijk kan uiten, zonder dat dit ook maar in het minst aangemerkt wordt als critiek op de Regeering.

Om aan het door den geleidebrief te kennen gegeven verlangen der Regeering naar vermogen te voldoen en het mijne bij te dragen

1) Geleidebrief.
2) Alle plaatsen waar in de Herordeningsnota bij wijze van anticipatie „de Regeering" staat, moeten in verband daarmede dus gelezen worden als „de Nota" of „de Herordening."

om de discussies over een zoo gewichtige nationale zaak als het onderwijs zoo duidelijk mogelijk te doen zijn, leek mij een openbare bespreking van de herordening in dit tijdschrift de aangewezen weg.

Wanneer men het herordeningsplan voor de eerste maal leest, maakt het door zijn eenvoud en den vlotten vorm den indruk van logisch. Nu is, als grondslag van wetgeving, een logische en eenvoudige opzet stellig een aanbeveling en men is na eerste lezing dan ook onwillekeurig geneigd aan dit plan zijn sympathie te verleenen.

Een onderwijsstelsel moet echter niet alleen logisch, maar ook sociologisch zijn. Bekijkt men de herordening uit dat oogpunt, dan voelt men zich reeds minder bevredigd. Herleest men, met een kritisch potlood gewapend, het plan voor de tweede en derde maal, dan wordt het stuk geleidelijk overdekt met vraagteekens en blijkt het logische voorkomen slechts de gladde oppervlakte van een inhoud, die in tal van opzichten gebreken en leemten vertoont.

De Herordeningsnota roert zoovele onderwerpen aan, die stuk voor stuk tot uitvoerige discussies aanleiding kunnen gegeven, dat ik mij noodwendig beperken moet tot de meest karakteristieke punten.

Wat is de aanleiding tot de herordening?

Blijkens den aanhef der herordening hebben „een aantal brandende vraagstukken" aanleiding gegeven het vigeerende onderwijsstelsel in beschouwing te nemen. Afgaande op de opschriften der eerste beide paragrafen zou men kunnen meenen, dat er slechts twee brandende vraagstukken zijn, n.l. de overdracht van een deel van het lager onderwijs aan de locale ressorten en het onderwijs aan de Chineesche bevolking. Uit den inhoud van paragraaf 1 blijkt evenwel, dat niet zoo zeer de onderwijsoverdracht den voornaamsten grond vormt voor een zoo ingrijpende herordening als wel de overtuiging, dat de onderwijs-wetgeving niet meer overeenstemt met „de sociale werkelijkheid" (pag. 2); dat de grenzen van het arbeidsveld der onderscheiden schooltypen vervaagd zijn en dat dientengevolge „herorienteering van de doelstelling der verschillende schooltypen" onvermijdelijk werd (pag. 2), uit welke opmerkingen

afgeleid moet worden, dat op grond van sociologische overwegingen een herziening van het onderwijsstelsel „onafwijsbaar" werd.

Deze verschillende motiveering doet de vraag rijzen, of de meest karakteristieke trek der herordening, de verdeeling der lagere scholen in onder- en bovenbouwen, nu verband houdt met de overdracht en een oplossing inzake de daaromtrent gerezen meeningsverschillen bedoelt te zijn, dan wel of deze techniek uitsluitend of in hoofdzaak ingegeven is door onderwijskundige en sociaal-economische overwegingen.

Deze vraag blijft onbeantwoord.

Een soortgelijke incongruentie tusschen inhoud en opschrift vindt men ook in paragraaf 2. In de eerste zinsnede wordt gezegd: „De „voorbereiding van de onderwijsoverdracht en de herziening van de „onderwijs-wetgeving dwingt *ook* de grondslagen van het onderwijs „aan de Chineezen in nadere beschouwing te nemen". [1]). Daar tegenover zegt het slot van deze paragraaf, dat de reorganisatie van het onderwijs aan de Chineezen niet alleen geschiedt in verband met de herziening van de wetgeving *„maar vooral ook met het oog op de vitale belangen van deze categorie* van onderdanen. [2])

Tot deze vitale belangen der Chineezen schijnen ook te behooren „financieele en personeele redenen", die der Regeering beletten de H. C. S. tot volksschool te maken (pag. 3).

Een aandachtig lezer moet hier wel tusschen de regels door lezen, dat de overwogen gelijkstelling der Chineezen, waardoor deze bevolkingsgroep ten aanzien van hare aanspraken op onderwijs van gelijke conditie zou worden als de Europeanen, een woordje meegesproken heeft bij het vinden van de aangeboden oplossing. Uit het verdere deel der herordening (pag. 6) blijkt in ieder geval, dat de reorganisatie van het Hollandsch-Chineesch onderwijs niet, gelijk de eerste zinsnede van paragraaf 2 zegt, een uitvloeisel van de overdracht en van de algemeene herziening van de onderwijswetgeving is, maar omgekeerd, dat het Chineesche vraagstuk een primaire, althans de meest urgente aangelegenheid was en dat de onderwijs-technische oplossing, gevonden voor het Hollandsch-Chineesch onderwijs, zelfs het prototype is geweest van de herordening; het schema naar analogie waarvan het Hollandsch-

1) Wij cursiveeren.
2) Wij cursiveeren.

Inlandsch onderwijsvraagstuk werd opgelost. In § 7 staat daaromtrent zelfs duidelijk het volgende te lezen: „De billijkheid eischt, „dat, waar door de boven geschetste reorganisatie aan de belangen „van de Chineesche onderdanen wordt tegemoetgekomen, op gelijke „wijze aan die van de inheemsche bevolkingsgroep aandacht wordt „geschonken". (pag. 9).

Hoe rijmt zich dat met de mededeeling in paragraaf 1 omtrent de vervaging van de grenzen bij het onderwijs aan de *Inlanders*, welke een herorienteering noodzakelijk maakt?

Welk karakter draagt de herordening?

Onduidelijkheid heerscht er ook ten aanzien van het karakter der herordening. Aan dit onderwerp, waaromtrent toch wel in de allereerste plaats helderheid moest bestaan, wordt zelfs geen afzonderlijke bespreking gewijd. De lezer moet het ware karakter der voorstellen afleiden uit de verschillende over het geheele stuk verspreide uitlatingen.

Boven werd reeds opgemerkt, dat, om te beginnen, niet met zekerheid valt te zeggen of er al dan niet verband bestaat tusschen de techniek der herordening en de overdracht.

Op grond van de mededeelingen in § 1 omtrent de noodwendige herorienteering in de doelstelling en de bestemming der verschillende schooltypen schijnt men gerechtigd tot de conclusie, dat de herordening een sociologisch karakter draagt, in dien zin, dat er ernstig gestreefd wordt naar een betere aanpassing van de onderwijsvoorziening aan de veelzijdigheid der maatschappelijke behoefte.

Met een nauwkeuriger differentiatie in doelstelling schijnt vereenigbaar het streven, vermeld op pagina 3, om met het oog op de codificatie „vereenvoudinging te brengen in de eenigszins verwarrende verscheidenheid van de bestaande schooltypen".

Voorts is de herordening gebaseerd op eenige belangrijke paedagogische wijzingen in het Westersch lager onderwijs:

1°. De verdeeling van het tot nu toe bij het Westersch lager onderwijs gebruikelijk 7-jarige schooltype in een drie-jarigen onderbouw en een vier-jarigen bovenbouw. Op den drie-jarigen onderbouw zal een „afgerond elementair lager onderwijs" worden gegeven.

2°. De „méthode directe" wordt prijs gegeven: het Neder-

landsch zal in de eerste drie leerjaren niet meer dienen als voertaal, maar op de onderbouwen B onderwezen worden als leervak (pag. 7).

3°. De herordening beoogt differentiatie van den bovenbouw in concordantie-onderwijs en aan de behoeften der Indische maatschappij aangepast eindonderwijs. *Alle* leerlingen, met uitzondering van die op de E. L. S., zullen voortaan met het oog daarop reeds op hun 9e jaar geselecteerd worden. Tot nu had zulk een selectie alleen plaats op de Schakelscholen.

4°. Splitsing van den bovenbouw in twee pararel loopende opleidingen van verschillenden aard heeft tevens ten doel om dengenen, die om een of andere reden het concordantie-onderwijs niet kunnen volgen, een bevredigend eind-onderwijs te geven, waardoor de afvallers, voor wie de tegenwoordige toestand zeer onbevredigend is, voortaan „tot nuttige leden van de maatschappij kunnen worden gevormd" (pag. 9).

Voorts wordt er gestreefd naar een betere aansluiting tusschen Westersch lager en Inlandsch onderwijs door aan elken bovenbouw B een schakelklasse te verbinden ten behoeve van leerlingen uit onderbouw A, die nog geen les in Nederlandsch hebben gehad.

Verder schijnt de herordening ook te berusten op overwegingen van efficiency. Zij schijnt tenminste een zoodanige oplossing te willen geven, dat met dezelfde kosten grooter nut gesticht wordt; dat de productiekosten per abiturient zullen dalen (pag. 3); dat in het algemeen het verloopsverschijnsel bestreden en van localiteit en personeel het meeste profijt wordt getrokken. (pag. 9).

Tenslotte wordt ook het quantiteitsprobleem opgelost: „aan veel meer kinderen", dan thans geschiedt, wordt de gelegenheid tot het ontvangen van onderwijs geopend en „meerderen" krijgen bij dit stelsel de kans om het voortgezet onderwijs te bereiken (pag. 9 en 14).

Men heeft dus te doen met een zeer veelzijdig plan.

Vreemd is het dan ook na dit alles op pagina 10 te lezen: „De „herordening van het lager onderwijs is derhalve *niets anders* dan „een systematiseering en tevens verbetering van het bestaande on„derwijs.....". [1])

De Herordeningsnota laat zich hier bepaald te bescheiden uit.

1) Wij cursiveeren.

De grondslagen der herordening.

De grondslagen der herordening worden in de Herordeningsnota afgeleid van en gedemonstreerd aan de reorganisatie van het Hollandsch Chineesch onderwijs. De betrokken passage wordt hier in zijn geheel overgenomen:

„De Regeering [1]) denkt zich deze reorganisatie als volgt: „De H. C. S. wordt geleidelijk omgezet in een schooltype, dat „bestaat uit een drie-jarigen onderbouw en — afgezien van „een schakelklasse, waarover zoo aanstonds meer — een „bovenbouw, die twee afdeelingen omvat, waarvan één be„stemd is voor een op de practijk gericht eindonderwijs (A) „en één het tot voorbereiding voor het voortgezet onderwijs „geëigend concordantieonderwijs geeft (B). De drie-jarige „onderbouw geeft met de in het betrokken milieu gangbare „inheemsche taal als voertaal een afgerond elementair „onderwijs. Het Nederlandsch is er echter leer„vak, t.w. b.v. 6 uur in de eerste klasse, 8 uur in de tweede „klasse, 10 uur in de derde klasse, in welke laatste dan b.v. „nog 12 uur onderwijs met Nederlandsch als voertaal kan „worden gegeven.

„Sommige ouders zullen dit drie-jarige afgerond elementair „lager onderwijs al voldoende vinden, anderen willen echter „meer. Deze vinden daartoe gelegenheid hetzij in afdeeling „A van den bovenbouw, die eindonderwijs geeft, hetzij in af„deeling B, die op de Mulo is gericht.

„In afdeeling B wordt het onderwijs met het Nederlandsch „als voertaal gegeven. Het niveau wordt bepaald door „de eischen, die het Mulo stelt.

„Deze afdeeling (B) is dus vierjarig.

„Afdeeling A van den bovenbouw geeft, zooals gezegd, op „de practijk gericht eindonderwijs. Het Nederlandsch blijft „er leervak. Daaraan worden echter dezelfde eischen gesteld „als de andere vakken (rekenen enz.). Het ligt in de bedoeling „in het leerplan van de vierjarige afdeeling A van den boven„bouw mede eenvoudige handelskennis, eenvoudig boekhou„den en derg. op te nemen.

---

1) Lees: de Herordeningsnota.

„Het onderwijs loopt er gedurende de eerste twee leerjaren „(dus den onderbouw medegeteld, in de klassen 4A en 5A) „zooveel mogelijk parallel met dat van de klassen 4B en 5B, „zoodat degenen, voor wie de studie aan afdeeling B van den „bovenbouw te zwaar blijkt of die bij nader inzien het vol- „gen van het eindonderwijs prefereeren, zonder veel bezwaar „naar afdeeling A kunnen overgaan.

„De leerlingen van afdeeling A worden dus gevormd door „hen, die voor het onderwijs aan afdeeling B niet den noodi- „gen aanleg toonen te bezitten en door hen, wier ouders voor „hunne kinderen eindonderwijs wenschen.

„Hoewel de afdeeling A van den bovenbouw (waar Neder- „landsch als leervak wordt onderwezen) in principe vier klas- „sen telt, moet het niet uitgesloten worden geacht, dat de „practijk zal uitwijzen, dat een zóóver gaande onderwijsbe- „hoefte alleen in de grootere centra zal worden aangetroffen. „De verloopscijfers bij de H. C. S. wijzen daarop. Daarom zal „het leerplan rekening dienen te houden met de mogelijkheid, „dat op verschillende plaatsen een twee- of driejarige afdeeling „A van den bovenbouw voldoende zal zijn. Immers, het ligt „in de bedoeling het onderwijs zooveel mogelijk aan de be- „hoeften van het plaatselijk milieu aan te passen.

„Ten einde van de gebouwen en leerkrachten zooveel mo- „gelijk profijt te trekken en tevens zooveel mogelijk kinderen „in de gelegenheid te stellen van het onderwijs te profiteeren, „zal het noodig zijn geleidelijk bij iederen (dubbelen) boven- „bouw (A en B) t w e e onderbouwen op te richten. De prac- „tijk kan dan na eenige jaren uitwijzen of de verhouding van „twee onderbouwen tot een (dubbelen) bovenbouw (A en B) „de juiste blijkt. De mogelijkheid lijkt n.l. niet geheel uitge- „sloten, dat een verhouding van 3 onderbouwen tegenover één „dubbelen bovenbouw verantwoord zal blijken, n.l. in het ge- „val, dat meerdere ouders met het afgerond elementair lager „onderwijs van den driejarigen onderbouw wenschen te vol- „staan.

„Boven was reeds sprake van de aan iedere afdeeling B „van den bovenbouw als „voorklasse" te verbinden s c h a- „k e l k l a s s e, waarin het Nederlandsch v o e r t a a l is en

„dezelfde dosis Nederlandsch in één jaar wordt gegeven als „in den driejarigen onderbouw. De bedoeling van deze scha- „kelklasse is om begaafde Chineesche leerlingen, die op het „platteland drie jaar „Inlandsch onderwijs" hebben genoten „in de gelegenheid te stellen om afdeeling B van den boven- „bouw af te loopen. Tevens is zij bestemd voor die leerlingen „van den onderbouw, die nog niet volledig geschikt worden „geacht om het onderwijs op afdeeling B met vrucht te volgen. „Voor deze laatsten is de schakelklasse dus een soort herha- „lingsklasse.

„Men krijgt dus het volgende schema: [1])

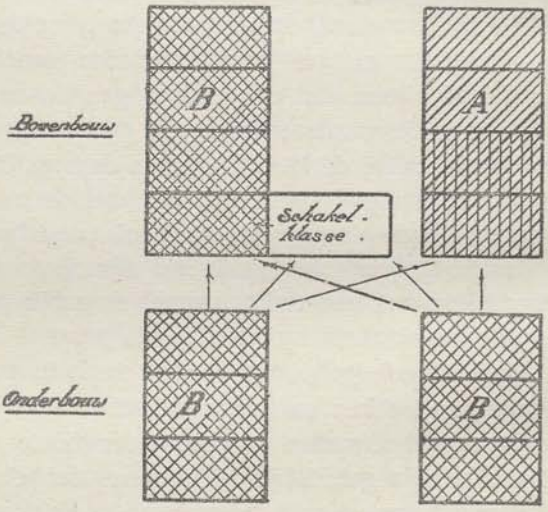

fig: 1

De herordening beoordeeld uit een oogpunt van systematiek.

Daar de steller der Nota den nadruk gelegd wenscht te zien op de beteekenis van de herordening als „systematiek", zal het aangeboden plan eerst uit dit punt onder de loupe genomen worden.

Het op pag. 8 gegeven en hier als figuur 1 overgenomen schema is een vermenging van grafische voorstelling van paedagogische systematiek en van quantitatieve verhoudingen.

1) In de Herordeningsnota staat de figuur om niet toegelichte reden het onderstboven afgeteekend.

Bij een zorgvuldige analyse van het herordeningsplan blijkt de ontwerper drie dingen te willen:

Ten eerste: Paedagogische hervorming van de H. C. S., bestaande in de hiervoor op pag. 6 genoemde vier grondbeginselen. Wil men dit nieuwe paedagogische systeem in teekening brengen, dan krijgt men, bij terzijdelating van de verdubbeling van den onderbouw (het quantitatieve element), een beeld zooals hier weergegeven is in figuur no. 2.

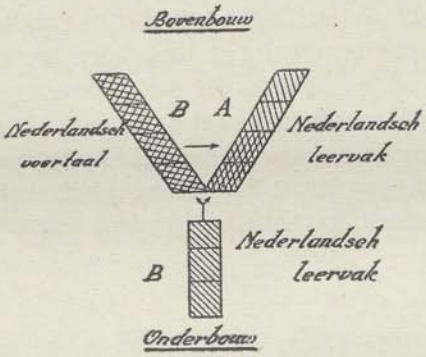

fig: 2

Ten tweede: De herordening wenscht aan degenen, die drie jaar Inlandsch onderwijs hebben genoten, de gelegenheid te openen om, bij gebleken geschiktheid, profijt te trekken van het in bovenbouw B gegeven onderwijs. Te hunnen behoeve wordt, gelijk boven reeds medegedeeld, een schakelklas in het leven geroepen, die tevens zal dienen als herhalingsklasse voor degenen, die onderbouw B hebben bezocht, doch nog niet rijp geacht worden voor toelating tot bovenbouw B.

Het plan legt niet duidelijk uit, wat er met de leerlingen afkomstig van het Inlandsch onderwijs na het doorloopen van de schakelklasse gebeurt. Hebben zij, bij toelating tot bovenbouw B de preferentie boven leerlingen van onderbouw B, omdat zij reeds geselecteerd zijn en bovendien reeds een jaar les gehad hebben met Nederlandsch als *voertaal?* Of staan zij op gelijken voet met de

leerlingen van onderbouw B en worden dus alle leerlingen pondsgewijze verdeeld over bovenbouw B en A. Een derde mogelijkheid is ook, dat zij minder rechten hebben en dat zij bij plaatsgebrek weer teruggewezen worden naar het Inlandsch onderwijs. [1])

Uit het feit, dat de schakelklasse volgens het herordeningsplan in een jaar aan de leerlingen eenzelfde „dosis" Nederlandsch geeft als in den onderbouw B in drie jaar wordt gegeven, en mede omdat de leerlingen van het Inlandsch onderwijs en van onderbouw B in één klas vereenigd, dus practisch samengesmolten worden, mag men veronderstellen, dat de leerlingen, afkomstig van het Inlandsch onderwijs, wanneer zij eenmaal zijn toegelaten tot de schakelklasse, dezelfde rechten zullen hebben als die, afkomstig van den onderbouw B. Hiervan is tenminste in het navolgende uitgegaan. [2])

Combineert men nu het hier ontwikkelde principe met dat, boven vermeld in punt 1, dan levert het paedagogisch systeem, dat de Herordeningsnota bedoelt, grafisch voorgesteld het volgende beeld op.

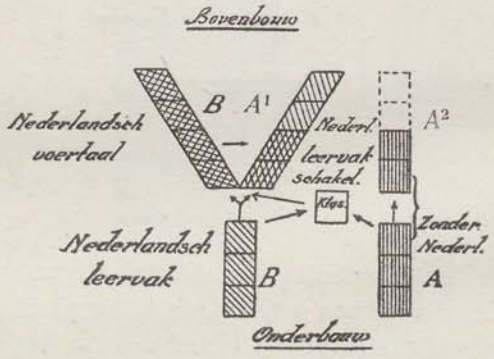

fig: 3

Bovenbouw A1 en de schakelklasse zijn in dit systeem nieuwe in-

1) De hoogste twee klassen der standaardschool blijven in het herordeningsplan voortbestaan als bovenbouw A zonder Nederlandsch. Ter onderscheiding van den bovenbouw A, die een pendant zal vormen van bovenbouw B en waar Nederlandsch als leervak onderwezen zal worden, wordt in dit artikel voortaan gesproken van A1 en A2.

A1 = bovenbouw *met* Nederlandsch; A2 = bovenbouw *zonder* Nederlandsch.

2) Ik kom op deze zaak echter nader terug, omdat elk der drie onderscheiden gevallen de quantiteit van den bovenbouw en het sociaal effect van de herordening in verschillende mate beïnvloedt.

stituten; de andere zijn gewijzigde vormen van bestaande instellingen.

Ten derde: Bovendien wil de steller der Nota nog een ander element introduceeren, niet van functioneelen, maar van quantitatieven aard. Hij wil onderbouw B verdubbelen en in de toekomst mogelijk zelfs verdrievoudigen, waardoor men dus een verhouding van bovenbouw B tot onderbouw B zou krijgen als van 1 : 2 of van 1 : 3. Deze maatregel steunt op de overtuiging, dat vele Chineesche leerlingen reeds thans met drie jaar onderwijs volstaan en dat in de toekomst vermoedelijk „meerdere ouders met het af-„gerond elementair lager onderwijs van den driejarigen onderbouw „wenschen te volstaan" (pag. 8).

Aan welke feiten deze overtuiging ontleend is, wordt niet medegedeeld. Tot nu toe is het eenige gegeven daaromtrent te vinden in publicatie no. 2 van de H. I. O. C. De verloop-cijfers op de H. C. S. geven het volgende beeld: [1])

Klasse:	I	II	III	IV	V	VI	VII
	100	99,6	93,4	80,3	56,5	50,3	36,9

Vermindering van het aantal leerlingen aangetroffen in de eerste klasse tot op de helft of een derde, welk verloop den auteur van de herordening blijkbaar voor oogen staat, heeft zich tot nu toe pas vertoond in de VIe en VIIe klasse. Voor klasse IV, dus de eerste klasse van den bovenbouw melden zich nog 80 van de 100 leerlingen der eerste klasse aan. Waarom dit proces in de toekomst anders zou verloopen dan tot nu toe is niet duidelijk.

Ook valt niet goed in te zien, hoe het verloopsverschijnsel door de voorgestelde maatregelen wordt „bestreden". Het verloop, zou men zeggen, wordt integendeel gesanctionneerd, zelfs ingelascht als een vast element in het Indisch onderwijsstelsel, ja, meer dan dat, door de plaatsruimte in bovenbouw B tegenover onderbouw B te stellen op 1 : 2 zal de onderwijsleiding zelfs gedwongen zijn om over te gaan tot een kunstmatige bevordering van het leerlingenverloop in de klassen III tot V en bij een verhouding van 1 : 3 tot een forceering van het verloop over de heele linie. Men beschouwe de voorstelling van fig. 4, waar men duidelijk ziet, hoe de ontworpen plaatsruimte in *een* bovenbouw B te klein is voor het aantal leerlingen, dat normaliter aangetroffen wordt in de vier

1) Public. H. I. O. C. No. 2, tweede stuk tab. XXXIV en XXXV.

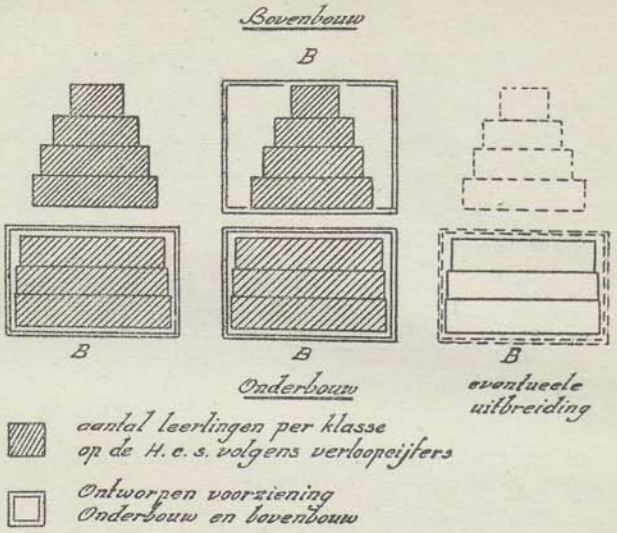

fig. 4.

hoogste klassen van *twee* H. C. S.-en. De huidige onderwijsbehoefte der Chineezen wijst op een verhouding van 1e klasse bovenbouw tot 1e klasse onderbouw als 80 : 100, zoodat bij een normalen gang van zaken bij twee onderbouwen B niet 1, maar 1,6 bovenbouwen behooren van gelijke capaciteit als de onderbouw; bij drie onderbouwen B behooren 2,4 overeenkomstige bovenbouwen.

De aanwezigheid van een bovenbouw A1 brengt hierin geen verandering ten gunste, omdat men ook plaatsruimte moet reserveeren voor de Chineesche leerlingen thans op de H. I. S. of de Standaardschool, wier aantal niet gelijk de Nota meent 5000 (p. 3), maar 10.700 bedraagt. [1]) Voor deze categorie, die in hoofdzaak via de schakelklasse op den bovenbouw aanstuurt, moet men, quantitatief gesproken, een geheelen bovenbouw (A1 of B) reserveeren. In dit verband kan dus zoowel de schakelklasse als bovenbouw A1 buiten beschouwing blijven.

Breidt men nu de onderbouwen B uit onevenredig met de plaatsruimte in den bovenbouw, dan beteekent dit practisch, òf een krassen

1) Onderwijstatistiek 1928, tabel 16 en 26.

vorm van selectie ten behoeve van het concordantie-onderwijs òf den toeleg om in de onderwijsbehoefte der Chineezen voortaan voor een deel te voorzien door middel van een driejarige lagere school, die zich van de desa-school alleen zal onderscheiden, doordat Nederlandsch als leervak gegeven wordt. De categorie van leerlingen, die bij den bovenbouw afgewezen wordt, zal voor lager onderwijs, dat verder gaat dan de eerste 3 leerjaren verwezen moeten worden naar de voormalige vervolgscholen, thans genaamd bovenbouw A2, m.a.w. na eerst 3 jaren Nederlandsch geleerd te hebben moeten zij naar een school zonder Nederlandsch.

De Nota stelt voor, op 1 Juli 1931 reeds met de uitvoering van het plan te beginnen en, omdat de ontwerper zelf blijkbaar geen duidelijke voorstelling heeft van hoe het op 1 Juli 1934 loopen zal, dan eens nader te kijken, „hoe de verdeeling der leerlingen over de klassen 4 B, 4 A en de schakelklas in de practijk werkt" (pag. 15). Men behoeft echter volstrekt niet drie jaar te wachten en nog minder alvast te beginnen met de uitvoering van het plan, om te weten, wat zich alsdan zal afspelen. Er is slechts een eenvoudige calculatie noodig om aan te toonen, dat, bij volledige voltooïing van het stelsel volgens het overgelegde schema, meer dan de helft der Chineesche leerlingen van den onderbouw geen kans heeft op een plaats in den bovenbouw.

Ligt het scheppen van zulk een situatie eventueel niet in de lijn der herordening, maar is het integendeel de bedoeling om ieder, die onderbouw B of de schakelklas met succes doorloopen heeft in de gelegenheid te stellen onderwijs te volgen in bovenbouw B of bovenbouw A1, dan is het op pag. 8 door de Nota overgelegde schema onjuist en zal het er in werkelijkheid als volgt moeten uitzien.

Figuur 5

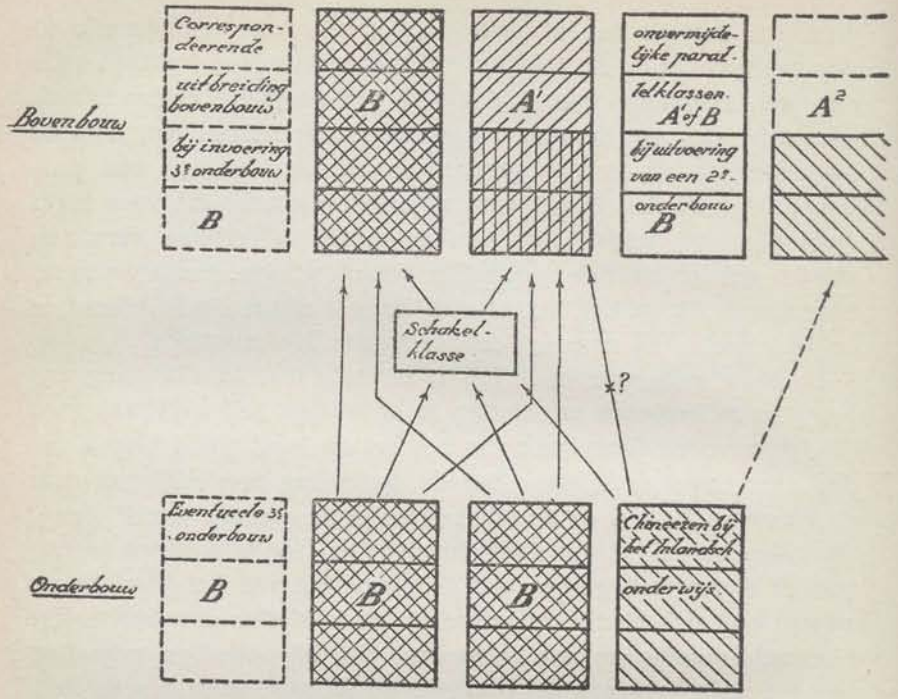

fig: 5

Dit schema toont aan, dat, wanneer het niet de bedoeling is van een beperkte hoeveelheid plaatsruimte in den bovenbouw uit te gaan en de rest der gegadigden af te wijzen, men *voor elken nieuwen onderbouw of schakelklasse een correspondeerenden bovenbouw* in het leven moet roepen, hetzij in den vorm van een afzonderlijke school, hetzij in den vorm van parallelklassen van bovenbouw B of A1.

Bovendien zal zich nog dit belangrijke onderscheid voordoen, vergeleken bij den huidigen toestand, dat, terwijl thans het verloop op de H. C. S. zich uit in *vermindering* van het aantal leerlingen, deze afvallers bij het nieuwe stelsel zooveel mogelijk voor het onderwijs behouden zullen blijven. In de toekomst zal het verloop op bovenbouw B het karakter aannemen van een *verschuiving* van leerlingen naar A1. Immers, een der bedoelingen van het in het leven

roepen van bovenbouw A1 is juist het opvangen van degenen, die niet mee kunnen op bovenbouw B, met het doel hun in A1 een bruikbaar eindonderwijs te geven, waardoor zij „tot nuttige leden van de maatschappij kunnen worden gevormd" (pag. 9). Van dezen maatregel valt op zichzelf niets dan goeds te zeggen, maar quantitatief moet men er rekening mee houden en dat gebeurt in het door de Nota voorgelegde plan niet.

Het zal thans voor ieder duidelijk zijn, dat het ontworpen stelsel op een zeer essentieel punt zoo niet onjuist, dan toch volkomen onduidelijk is. Of de herordening zegt iets, dat zij niet bedoelt of zij bedoelt iets, dat zij niet zegt. In het eerste geval is het ontworpen schema fout, in het tweede geval leidt de tekst op een dwaalspoor. Nadere toelichting is onontbeerlijk, niet alleen ter wille van het duidelijk bekendstellen van het gevolgde principe, maar ook met het oog op de becijfering der kosten.

Wat boven gezegd is over leemten en onduidelijkheden in de geprojecteerde onderwijsvoorziening voor de Chineezen geldt „mutatis mutandis" ook voor de reorganisatie van het onderwijs voor de Inlandsche bevolking.

De Nota stelt het ten aanzien van deze bevolkingsgroep gevolgde systeem als volgt voor:

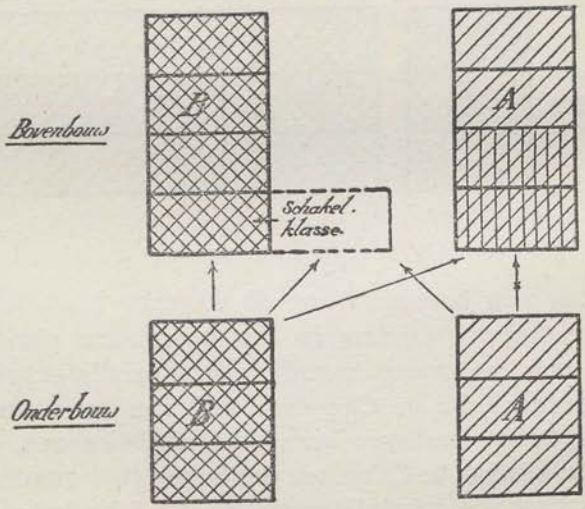

fig: 6

In dit schema zelf zit geen quantitatief element, zooals bij dat voor de Chineezen, doch blijkens de toelichting zal zich ook hier dezelfde wanverhouding voordoen tusschen onder- en bovenbouw. Bij doorvoering van het project zal de herordening dus ook voor de Inlanders neerkomen, of op een krassen vorm van selectie, of op een geheel andere formatie van den bovenbouw. In dit laatste geval zal het stelsel er dan ook als volgt moeten uitzien:

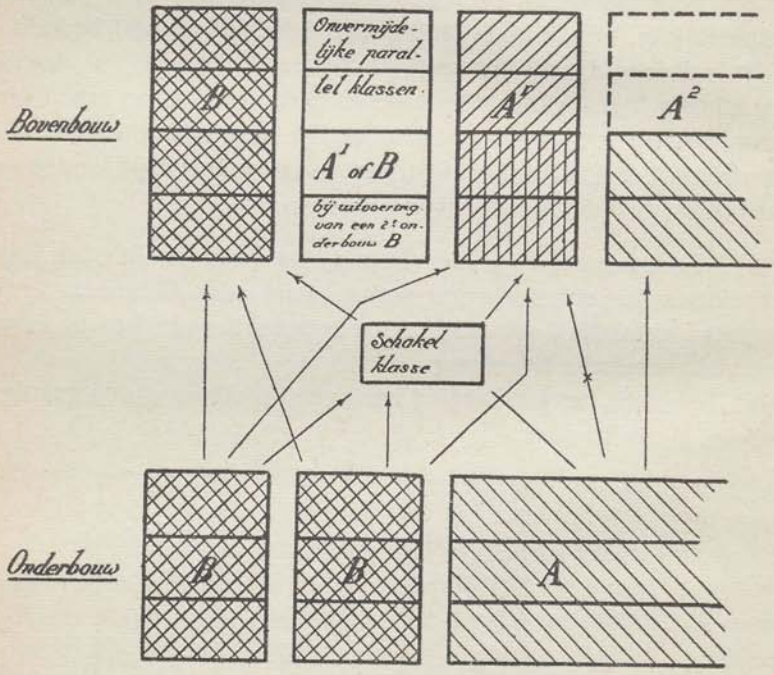

fig: 7

Hier doen zich bovendien nog de volgende complicaties voor: Ten eerste, zullen, wanneer in den bovenbouw parallelklassen B komen, ook een overeenkomstig aantal parallel-schakelklassen geopend worden? Bij de Chineezen treft men tot nu toe slechts weinig (± 8000) leerlingen op standaardscholen aan, zoodat er bij het onderwijs aan de Chineezen voorloopig geen groote aandrang zal ontstaan op de schakelklassen. Bij de Inlandsche bevolking daarentegen treft men meer dan 1 millioen leerlingen aan op de

desascholen en in de eerste drie klassen der standaardscholen. In de derde klasse der desa- en der standaardscholen zitten momenteel ruim 300.000 leerlingen, die in het nieuwe systeem aangewezen zijn op de schakelklassen, verbonden aan de 394 H. I. S.-en, Speciale- en Schakelscholen, wier aantal volgens het herordeningsplan voorloopig niet uitgebreid zal worden (volgens pag. 14).

Stelt men de capaciteit van een klas op 30 leerlingen, dan bieden de in het leven te roepen schakelklassen plaats voor 394 × 30 = 11.820 leerlingen. Berekend op het huidige aantal leerlingen, dat in beginsel in aanmerking kan komen, beteekent dit een toelating van ten hoogste 3%. Het zou dus niet de geringste moeite kosten om eventueel te openen parallel-schakelklassen gevuld te krijgen. Zulk een verdubbeling zou billijkheidshalve meebrengen een correspondeerenden nieuwen bovenbouw B. Immers, het openen van parallelklassen zonder correspondeerenden bovenbouw zou alleen leiden tot verhooging van het aantal afgewezen leerlingen, nadat men ze eerst geselecteerd heeft met het oog op verdere opleiding.

Ook over dit punt zwijgt het herordeningsplan, hoewel het duidelijk is, dat hier een hoogst gewichtige zaak aan de orde is; het al of niet vermeerderen van de schakelklassen beteekent namelijk het wijder of minder wijd openzetten van de sluis, waardoor de millioenen-massa toegang krijgt tot het Westersch lager onderwijs. Zoowel uit een principieel als uit een financieel oogpunt, alsmede met het oog op het quantiteits-vraagstuk heeft een zoodanige gedragslijn de grootste beteekenis. Het is dus geen onbescheiden eisch te verlangen, dat de uiteenzetting van dit punt van een zoodanige klaarheid is, dat ieder weet waar hij aan toe is.

De tweede complicatie vloeit voort uit de mogelijkheid voor leerlingen van onderbouw A om zonder de schakelklasse te doorloopen rechtstreeks over te gaan naar bovenbouw A1. In de bovenstaande schema's zijn de betrokken pijltjes aangeduid door een kruisje [1]). Als dit pijltje niet op een vergissing berust, beteekent deze faciliteit, dat de 300.000 leerlingen in de 3e klasse der voormalige standaard- en desascholen, wanneer zij plannen koesteren om verder te gaan, zonder twijfel eerst hun geluk zullen beproeven bij bovenbouw A1,

1) Bij het onderwijs aan de Chineezen komt het Inlandsch onderwijs niet voor in het officieele schema. Hoe staat het daarmede op dit punt? Zie figuur 5.

alvorens zich met een opleiding van bovenbouw A2 (zonder Nederlandsch) tevreden te stellen. Dat beteekent voor de abiturienten der onderbouwen B en der schakelklassen, dat de bovenbouw A1, overstroomd door leerlingen afkomstig van het Inlandsch onderwijs, voor hen niet alleen weinig attractie zal hebben, maar nauwelijks een enkele plaats zal kunnen aanbieden. In de practijk wordt de situatie dan ook zoo, dat de abiturienten van 2 onderbouwen B en 1 schakelklasse aangewezen zijn op 1 bovenbouw B.

Aldus de „zeer eenvoudige systematiek van het geheele lager onderwijs", „waarop de onderwijswetgeving kan bouwen" (p. 11).

Nadat men er eindelijk in geslaagd is deze „zeer eenvoudige systematiek" in zijn consequenties te doorzien, wordt men eenige regels verder verrast door de volgende zinsnede:

„Verder zal het niet noodig zijn om overal afdeelingen B van „den onderbouw der Algemeene Lagere School op te richten. Waar „reeds Schakelscholen bestaan kan met een afdeeling B van den „bovenbouw plus schakelklasse worden volstaan" (pag. 11).

Zijn er dus ook nog andere mogelijkheden dan die ontvouwd in het principieele schema?

Uit de opsomming van de meest voorkomende schooltypen op pag. 12, blijkt, dat de eenvoudige systematiek, waarop de onderwijswetgeving kan voortbouwen, slechts een bijzonder geval is (geval 6) van een reeks van combinaties tusschen de verschillende vormen van onder- en bovenbouw. Wat beteekent bijvoorbeeld geval 7: een onderbouw B met bovenbouw A1. Is het een geïsoleerd voorkomend deel van het stelsel of staat het er geheel los van?

Zooveel is intusschen wel duidelijk, dat voorgesteld wordt de onderwijs-wetgeving te baseeren op een stelsel, dat achteraf geen stelsel blijkt te zijn en dat dus het bezigen van deze „systematiek" als onderbouw van het Nederlandsch Indisch onderwijsstelsel ietwat risquant is.

Uit een oogpunt van vermindering van het bestaande aantal schooltypen (vgl. pag. 3), brengt deze systematiek alleen vereenvoudiging in nomenclatuur, maar niet in feite. Voor de desaschool, de Vervolg- en de Schakelschool beteekent het systeem niets anders dan een verwisseling van naam; ten aanzien van het Westersch lager onderwijs beteekent de herordening een vermeerdering van het aantal typen.

Het blijft niet bij de op pag. 12 opgesomde, meest voorkomende typen. De E. L. S. valt geheel buiten het systeem. Bovendien kunnen er, zegt pag. 11, „afzonderlijke algemeene lagere scholen zijn „voor Chineezen, voor Inlanders, voor Arabieren, maar ook b.v. „speciale voor meisjes, naast de gemengde scholen. Ook de z.g. „speciale scholen" kunnen behouden blijven in het algemeene sche-„ma van de Algemeene Lagere School".

Denkt men zich deze typen onderscheiden in openbare en bijzondere, de laatste weer verdeeld in gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde en gesplitst in Protestantsche, Katholieke, Mohammedaansche en Neutrale, dan zal het zeker meer studie kosten om wegwijs te worden in het nieuwe stelsel dan thans in het bestaande. De „herordening", zal afgescheiden nog van de hier onbesproken gelaten organisatorische moeilijkheden in verband met de geografische verspreiding der scholen en de beoogde onderlinge aansluiting, zonder twijfel een spraakverwarring stichten, die men op zijn best pas na jaren te boven komt.

De herordening bezien uit paedagogisch oogpunt.

Hierboven werden op pag. 6 de belangrijkste paedagogische grondslagen opgenoemd, waarop de herordening steunt. Daarbij bevinden zich verscheidene van niet weinig ingrijpende beteekenis. Zoo vraagt men zich af, om welke reden de 7-jarige school gesplitst wordt in een onderbouw van 3 en een bovenbouw van 4 jaar; waarom niet in respectievelijk 4 en 3; of in 5 en 2 jaar, zooals de Hollandsch Inlandsch Onderwijs Commissie voorstelt? [1]).

Voor iemand, die de voorgestelde verdeeling niet van zelf sprekend acht, is het van belang te vernemen op wiens gezag de herordening in dezen handelt.

Ter verklaring van den oorsprong van dit systeem gaan de gedachten onwillekeurig naar de 3-jarige desaschool: het schooltype, dat in Nederlandsch-Indië in het grootste aantal wordt aangetroffen, m.a.w. het vermoeden ligt voor de hand, dat de paedagogiek opgeofferd wordt aan de systematiek en de systematiek op haar beurt afhankelijk is van de toevallige omstandigheden. Dit vermoeden blijkt echter niet juist te zijn. Volgens hetgeen de herordening mededeelt op pagina 10 is het systeem, toegepast op het W. L. O.,

1) Eindrapport p. 63/64.

een oplossing, die geheel losstaat van het beeld, dat het Inlandsch onderwijs aanbiedt. In paragraaf 7b worden de voor het W. L. O. „aangegeven richtlijnen naar het zgn. Inlandsch onderwijs doorgetrokken" en dan blijkt, dat de herordening volkomen aansluit bij het systeem van het Inlandsch onderwijs, wat inderdaad bijzonder treffend is.

Doch juist, waar nu blijkt, dat de verdeeling van het Westersch onderwijs geen opportunistische maatregel is, maar een indeeling, die steunt op haar eigen mérites, wordt het des te belangrijker te weten, op het deskundig advies van wien of van welk college de herordening steunt. Persoonlijk heb ik over deze zaak geen oordeel, doch wel is mij bekend, dat de Royal Commission on Agriculture, evenals de Commissie Hartog [1]), een 3-jarig lager onderwijs, op zichzelf beschouwd, onvoldoende acht om van iemand blijvend een alphabeet te maken. Ook treft het als eigenaardig, dat in Europa, Amerika, Japan en de Philippijnen in het algemeen een 5- of 6-jarig schooltype noodig geoordeeld wordt, doch in Indië niet.

Alleen in Duitschland bestaat, voor zoover mij bekend een Volksschool van korteren duur, doch ook daar telt deze „Grund-Schule" niet drie, maar vier leerjaren. Indien de in de Nota gehuldigde beginselen paedagogisch juist zijn, waarom houdt men dan in Europa en Amerika vast aan een lagere-school-opleiding van langeren duur?

In de tweede plaats vraagt men zich af, wat de beteekenis is van Nederlandsch als leervak voor kinderen van 6 tot 9 jaar. Heeft dit inderdaad eenig nut? Te meer, waar een deel der leerlingen verondersteld wordt met het 3-jarig lager onderwijs genoegen te nemen of daartoe wel gedwongen zal worden, tengevolge van afwijzing bij den bovenbouw. Zou hiervoor, uit een paedagogisch oogpunt beschouwd, ook niet „een bepaalde philologische aanleg" (pag. 7) van deze kleuters vereischt worden. Een grondige motiveering van dezen maatregel wordt nergens aangetroffen. Uit het medegedeelde in paragraaf 6 moet men opmaken, dat de instelling van onderbouw B samenhangt met de „vitale belangen" van de Chineesche bevolkingsgroep, doch in paragraaf 8, 3a (pag. 12—13) wordt gezegd: „Alleen handhaaft de Regeering [2]) het Nederlandsch als leervak in den onderbouw B teneinde het voortbestaan

1) Zie „Koloniale Studiën", Februari 1930.
2) Lees: de Herordeningsnota.

van een 7-klassige lagere school mogelijk te maken". Moet deze zin opgevat worden als een pleidooi voor een schijnbare of voor een werkelijke continuïteit?

In de derde plaats zou het voor den belangstellenden lezer interessant zijn te vernemen, of de Onderwijsraad accoord gaat met het op de practijk gerichte eindonderwijs, zooals dit in bovenbouw A1 gegeven zal worden. „Het ligt", zegt de Nota, „in de bedoeling „in het leerplan van de 4-jarige afdeeling A van den bovenbouw „mede eenvoudige handelskennis, eenvoudig boekhouden en derg. „op te nemen". Afgescheiden nog van de vraag, wat het „dergelijke" zal inhouden, komt het eenigszins zonderling voor om aan kinderen van 9 tot 11 jaar les in boekhouden en handelsrekenen te geven, en nog zonderlinger, om daarvan in ernst eenig maatschappelijk nut te verwachten. Voor zoover mij bekend, heeft men in onderwijskringen altijd bezwaar gemaakt tegen het brengen van vakopleiding in de lagere school. Formeel is dit bezwaar thans opgeheven door de eerste drie klassen der lagere school te proclameeren tot „afgerond elementair lager onderwijs", doch daar gaat het niet om. Wat men weten wil is, welke intrinsieke waarde heeft dit driejarige lager onderwijs. Bij de H. I. O. C. houdt het voorstel om met differentiatie in ieder geval niet voor het 5e leerjaar te beginnen verband met van deskundige zijde ontvangen adviezen. De auteur van de Herordeningsnota schijnt zich bediend te hebben van deskundigen, die van een geheel andere meening zijn. Het wordt dus wel van belang dit vraagstuk eens aan den Onderwijsraad of aan Onderwijzersvereenigingen voor te leggen.

Er zijn trouwens nog tal van kwesties van onderwijstechnischen aard, waarvan men als leek de waarde niet kan beoordeelen.

Zoo komen in de schakelklassen twee soorten van leerlingen samen, leerlingen die reeds 3 jaar les in Nederlandsch als leervak hebben gehad en voor wie dit instituut een herhalingsklasse wil zijn en andere leerlingen, afkomstig van onderbouw A, die nog geen woord Hollandsch kennen. Beide categorieën worden in één localiteit vereenigd en ontvangen onderwijs met Nederlandsch *als voertaal* (pag. 8 en 9).

In de bovenbouw A1 komen zelfs drie soorten leerlingen samen, die van onderbouw B met 3 jaar Nederlandsch als leervak achter zich, die van de schakelklasse, die in ieder geval één jaar Neder-

landsch als voertaal hebben gehad en die van den onderbouw A zonder kennis van Nederlandsch.

Als leek begrijpt men niet goed, hoe deze vermenging van ongelijke elementen tot succes leiden kan. Zekerheidshalve zou men hierover dan ook wel het oordeel van erkende autoriteiten willen vernemen.

Waar de leerkrachten voor de nieuwe onderbouwen B en voor de schakelklassen plotseling vandaan komen en welke bevoegdheden zij bezitten, laat het Herordeningsplan in het duister.

Men vraagt zich ook af, hoe het staat met de leiding van iederen onder- en bovenbouw, met de leiding van de dubbele onder- en bovenbouwen plus schakelklasse. Wie regelt de toelating en distributie der leerlingen over de verschillende typen? Deze deels onderwijs-technische, deels administratieve aangelegenheid, waarvan de al of niet doeltreffende regeling op zich zelf reeds beslissend is voor de herordening, wordt in de Nota zelfs niet eens te berde gebracht.

De herordening uit een sociologisch oogpunt.

In paragraaf 1 betoogt de herordening, dat de grens tusschen het desa- en standaardonderwijs eenerzijds, en anderzijds tusschen het standaardonderwijs en het Hollandsch-Inlandsch onderwijs, geleidelijk vervaagt, doordat deze scholen elkander zoowel op paedagogisch als op sociaal terrein steeds meer naderen. De herordening wil dien toestand redresseeren, niet alleen door een vage uitdrukking als „herorienteering van de geheele onderwijs-voorziening voor de Inlandsche bevolking", maar door duidelijk te spreken van herziening van de „doelstelling der verschillende schooltypen" en door „een scherpere afbaking van het karakter van het Hollandsch-Inlandsch onderwijs tegenover dat van het Standaardonderwijs" (pag. 2).

Als richtsnoer bij deze herorienteering schijnt te zullen dienen het agadium „onderwijs naar millieu" (pag. 5). Op de E. L. S. wordt dit beginsel, in overeenstemming met hetgeen de H. I. O. C. daaromtrent voorstelt, inderdaad toegepast. „Onderwijs naar milieu" wordt nog eens genoemd op pagina 11, maar daar meer in de beteekenis van „onderwijs naar landaard". Het blijkt daar ook niet zoozeer een beginsel te zijn, als wel een aanvullend

element. Verderop verdwijnt het principe „onderwijs naar milieu" zelfs volkomen en spoorloos uit de Herordeningsnota.

Wanneer de lezer, in verband met de opmerking in paragraaf 1, zich dan ook afvraagt, voor wien is nu onderbouw B bestemd en voor wien onderbouw A, dan blijkt deze vraag door de Herordeningsnota niet beantwoord te worden. Zal er verschil gemaakt worden in schoolgeld, in afkomst of welstand der leerlingen? Een of andere regeling zal toch in ieder geval getroffen moeten worden, daar het natuurlijk van zelf spreekt, dat alle aspirant-leerlingen zonder uitzondering de voorkeur geven aan een school met Nederlandsch boven een zonder Nederlandsch. Of geldt in de herordening het beginsel: wie het eerst komt, die het eerst maalt?

Het zwijgen op een zoo cardinaal punt beteekent, dat de herordening sociologisch bezien, niet anders is dan een kast met laadjes, waarop zich verschillende etiketten bevinden: onderbouw A, onderbouw B, bovenbouw B, A1, A2, enz. Trekt men de laadjes open, dan blijkt er echter niets in te zitten. De laadjes kunnen nog geheel naar believen worden gevuld; op welke wijze, zal waarschijnlijk in overleg met den Volksraad worden uitgemaakt. De herordening is, aldus bezien, sociologisch indifferent.

Daarbij blijft het echter niet.

Gesteld, dat de onderbouw B gereserveerd werd voor leerlingen, wier ouders een zekere standing of inkomen hebben, zooals thans de preferentie geeft bij toelating tot de H. I. S., wat zal dan de werking van het stelsel zijn bij overgang naar den bovenbouw? Thans genieten kinderen, eenmaal toegelaten tot de H. I. S., een volledig 7-jarig westersch lager onderwijs. Daarvan is men echter bij invoering van de herordening allerminst verzekerd, ook als is men toegelaten tot onderbouw B. Uit het voorafgaande hebben wij reeds gezien, dat op 1 bovenbouw B volgens het stelsel aansluiten 2 onderbouwen B en 1 schakelklas. De kans om een plaats te veroveren in bovenbouw B is voor iedere leerling dus niet meer dan 1 op 3. Het overige $^2/_3$ gedeelte van de abiturienten der beide onderbouwen B en der schakelklas moet dus naar A1, doch aldaar aangekomen bemerken zij, dat zij de concurrentie ondervinden van 300.000 leerlingen uit de derde klasse van desa- en standaardscholen. Slechts een uiterst klein deel zal dus een plaats kunnen vinden in A1; de rest, d.w.z. meer dan de helft, moet dus naar A2;

dat beteekent, dat het gros dezer leerlingen les heeft gehad in Nederlandsch, zonder dat dit verder tot iets heeft geleid.

Aldus zijn de condities voor de betere standen, wanneer de onderbouwen B uitsluitend voor hen gereserveerd worden. Wanneer zij slechts preferentie hebben of in het geheel geen preferentie, of wanneer bij de toelating tot bovenbouw B de leerlingen der schakelklasse voor gaan, dan beteekent dit dat hun condities nog aanmerkelijk verslechterd worden.

De strekking van het herordeningsplan is dan ook niet differentieering van het onderwijs in aansluiting bij de geleding der maatschappij, maar een opzettelijke of onopzettelijke nivelleering der standen. Nu maakt momenteel de categorie van leerlingen, die zich door afkomst of welstand van de overige leerlingen der H. I. S. onderscheiden, niet meer dan het derde deel uit van de totale bevolking der H. I.S.-en, doch uitgedrukt in absolute cijfers beteekent dit derde deel toch nog altijd 20.000 leerlingen. Over de belangen van deze groep wordt door de herordening eenvoudig heen geloopen en het is dan ook niet aan twijfel onderhevig of deze leerlingen zullen met spoed wegloopen naar de E. L. S. Bij de E. L. S. zal dus een sterke aandrang ontstaan en dezelfde misère, als er in het begin der 20e eeuw zich (vóór de oprichting der H. I. S.) voor de poorten der E. L. S. afspeelde, zal zich weder gaan vertoonen en zelfs in sterkere mate.

Men vraagt zich af: waarom dit alles?

De eenige verklaring hiervoor is te vinden op pagina 14, waar de herordening zich in debat begeeft met de Hollandsch-Inlandsch Onderwijs Commissie, die niet bereid is om alle bestaande H. I. S.-en op te ruimen en om te zetten in Schakelscholen, maar die de hoogere en gegoede klassen, die krachtens hun milieu nog geen aanspraak hebben op toelating tot de E. L. S., niettemin een volledig Westersch lager onderwijs wil garandeeren door hen te onttrekken aan het selectie-proces, dat zich thans afspeelt bij de Schakelscholen en dat de herordening wil maken tot den algemeenen regel. De herordening stelt zich op het standpunt „dat, gelijk uit de Bij-„lage dezer Nota blijkt, de H. I. S. *nimmer* een exclusieve standen-„school geweest is, maar dat de H. I. S.-en steeds evenals „de „scholen tot opleiding van Inlandsche Ambtenaren" van 1851, de „Inlandsche scholen van 1871 en de eerste klasse-scholen van 1893

„zijn opengesteld voor breedere lagen der Inlandsche samenleving. „Zij zou het een verkorting van reeds verkregen rechten achten, „wanneer thans de H. I. S. (c.q. A. L. S. B.), tot exclusieve stan- „denschool zou worden geproclameerd". (pag. 14).

Tegen wie de herordening hier polemiseert, is mij niet bekend. In het stelsel van de Hollandsch-Inlandsch Onderwijs Commissie is de H. I. S. niet = A. L. S. B., maar is de A. L. S. B. = H. I. S. + Schakelschool. In den gedachtengang van de H. I. O. C. is de E. L. S. de school voor de geassimileerden, de H. I. S. voor de nog niet geassimileerde priajis en welgestelden, en de Schakelschool de school voor de „homines novi". Het verschil tusschen het systeem van de H. I. O. C. en de herordening bestaat hierin, dat de „zeer reële drang" naar W. L.O., welken de inheemsche samenleving vertoont, bij de H. I. O. C. tegemoet gekomen wordt *met behoud van het standenverschil,* terwijl de strekking van het herordeningsplan is: de priaji-klasse qua traditie, die geen toevlucht vindt op de E. L. S., sociaal te verdelgen.

Om dit standpunt aannemelijk te maken, gaat de Herordeningsnota vergezeld van een „historische nota". Deze laatste nota is echter geen historisch onderzoek in wetenschappelijken zin, maar meer het pleidooi van een advocaat. Het verschil bestaat hierin, dat een wetenschappelijk historisch onderzoek een onbevooroordeeld beeld geeft van de feiten, zooals deze aangetroffen werden bij een volledig bronnenonderzoek. Een pleidooi daarentegen zoekt uit het verleden materiaal bijeen om een reeds gevestigde meening te ondersteunen. De overgelegde historische nota behoort tot dit laatste genre. Zij is noch een volledig bronnenonderzoek, noch een onbevooroordeelde weergave van het aangetroffen materiaal. Daar de stof zich zeer weerbarstig betoont, heeft de samensteller in de gepubliceerde bronnen de gedeelten, die bruikbaar schenen, gespatieerd, doch zonder te vermelden, dat dit geschiedde door den samensteller. Dit strijdt met elke wetenschappelijke usance. Daardoor is intusschen de volgende zonderlinge toestand ontstaan, dat degenen, die zich bepalen tot het lezen van de niet gespatieerde gedeelten, een indruk krijgen, tegengesteld aan dien, welke de gespatieerde gedeelten willen wekken. Voor den lezer, wiens oog eenmaal hierop gevallen is, is dit zoo apert, dat een weerlegging van deze nota overbodig wordt.

Zonder aanvoering van eenige nieuwe bron kan men reeds uit de door den schrijver gepubliceerde stukken het tegendeel bewijzen van hetgeen de samensteller tracht aan te toonen. De historische waarheid is, dat de Regeering er steeds op uit geweest is om de door Haar in het leven geroepen onderwijs-voorziening voor de Inlandsche bevolking in de eerste plaats ten goede te doen komen aan de hoogere standen. Dat is van de oudste tijden tot nu toe het geval geweest. Wanneer men thans een tegenstelde gedragslijn wil aannemen, dan beteekent dat een opzettelijk democratiseeren van een maatschappij, die in wezen niet democratisch is.

Doch de herordening is in beginsel sociologisch beginselloos, of zooals boven gezegd, een systeem van leege laden. Zij verklaart zich dan ook gelijktijdig bereid om desgewenscht het tegendeel te doen van hetgeen door haar in beginsel betoogd wordt. Pagina 14 zegt: „Zou de Regeering dit denkbeeld van de meerderheid der „Commissie wenschen te aanvaarden, dan levert het herordenings-„plan op zich zelf daarvoor geen enkel beletsel op. De quaestie „wordt gereduceerd tot de eenvoudige vraag: hoeveel onderbouwen „B (met Nederlandsch als leervak) moeten worden opgericht, wel-„ke leerlingen worden toegelaten tot den onderbouw B en hoeveel „afdeelingen B van den bovenbouw moeten voor kinderen van hen, „die uit hoofde van hun ambt, afkomst, gegoedheid of opleiding in „de Inlandsche maatschappij op den voorgrond treden, speciaal „worden gereserveerd?"

Voor de herordening is elk voorstel blijkbaar vrijblijvend; zoo is ook dit punt slechts „een quaestie van uitvoering" (pag. 14); voor anderen, waaronder de H. I. O. C., daarentegen een quaestie van beginsel. Voor deze laaste is het dan ook niet van belang of de erfelijke klasse van priajis eventueel in stand gehouden zou *kunnen* worden, maar *dat* het gebeurt!

Het quantiteitsprobleem.

Hoe de Herordeningsnota principieel staat tegenover het quantiteitsprobleem, beschouwd van de zijde der zgn. subjectieve behoefte, is niet na te gaan, aangezien pag. 14 spreekt van „den zeer reëelen drang, die in de inheemsche samenleving naar het H. I. S. onderwijs bestaat" en op pag. 5 de uitspraak te vinden is: „dat

een begrip als de subjectieve behoefte in deze niet den doorslag kan blijven geven".

Welk dezer volkomen tegenstrijdige beginselen het ware beginsel der herordening is, valt uit het overige deel der Nota niet af te leiden.

Onhelder is de herordening ook in zake het quantiteitsprobleem, in den zin van: hoe groot moet, in verband met de behoefte van de arbeidsmarkt en van het verdergaand onderwijs, de productie van het W. L. O. zijn, welken omvang moet het apparaat met het oog op dezen vorm van behoefte hebben en in welk tempo moet men het concordantie-onderwijs en dus ook de productie van personen met een K. A. of hooger diploma uitbreiden? Hier is de onzekerheid echter niet een gebrek aan standpunt, maar een gevolg van de omstandigheid, dat het ontwikkelde stelsel onvoldoende toegelicht, of in zijn werking niet doorzien is.

In beginsel acht de herordening met de meerderheid der H.I.O.C. „het bestaande *aantal* inrichtingen voor W. L. O. voorloopig vol-„doende, zoolang de voorgestelde reorganisatie nog niet volledig „haar beslag zal hebben gekregen" (pag. 14).

Het hier uitgesproken beginsel geldt uiteraard alleen voor bovenbouw B aangezien, naar men weet, ten aanzien van onderbouw B geheel andere plannen bestaan.

De geciteerde uitlating eischt echter op twee punten preciseering:

1°. hoe lang duurt de reorganisatie?

2°. zullen er parallel-klassen bij bovenbouw B opgericht worden? Immers het komt bij het berekenen der toekomstige productie niet alleen aan op het *aantal* scholen, maar ook op de *capaciteit* dezer scholen.

Wat het eerste punt betreft, de Herordeningsnota spreekt op pagina 15 over het openen op 1 Juli 1931 van 16 „nieuwe extra" onderbouwen voor Inlanders en 8 dito voor Chineezen. Hetzelfde geschiedt op 1 Juli 1932.

Blijft het bij dit tempo, dan duurt de reorganisatie voor het Chineesche onderwijs, bij verdubbeling van den onderbouw der thans bestaande 104 Hollandsch-Chineesche scholen, 13 jaren en, indien de onderbouw verdrievoudigd wordt, 26 jaren.

Voor de Inlandsche bevolking zal met een verdubbeling van den

onderbouw der thans bestaande 331 H. I. S.-en en 11 Speciale scholen 21½ jaar gemoeid zijn.

Zou men meer onderbouwen per jaar oprichten, dan kan de duur der reorganisatie bekort worden, niettemin brengt het verkondigde beginsel wel een zeer lange periode van stilstand mee. Men kan moeilijk verwachten, dat de maatschappij zich voor zulk een plan zal laten vinden; trouwens hier in Indië zou, nog voordat deze herordening geheel voltooid was, reeds lang weer een nieuwe herordening aanhangig zijn.

Wat het 2e punt aangaat, het al dan niet aanbrengen van parallelklassen, hier komt men uit een oogpunt van het quantiteitsprobleem aan de quintessence der zaak. Toch vindt de samensteller der Herordeningsnota hierin geen aanleiding, zich over dit punt uit te spreken.

Laat men de bovenbouwen B bestaan uit één 4e, één 5e, één 6e en één 7e klasse, dan zal de herordening als maatregel tot verhooging van de productie van het W. L. O. weinig effect hebben. Het onderscheid met den bestaanden toestand zal dan slechts hierin gelegen zijn, dat, terwijl thans op de H. I. S. in de 4e klasse het aantal leerlingen geslonken is tot 86.5% en op de H. C. S. tot 80.3%, men in de 1e klas van den bovenbouw weer beginnen kan met een volle klas. Stelt men deze eerste klas van den bovenbouw wederom op 100%, dan wordt de productie van het apparaat, wanneer het leerlingen-verloop hetzelfde beeld blijft vertoonen als thans in de klassen IV — VII, bij de bovenbouwen B voor de Inlanders 47%, tegen thans bij de H. I. S. 40% en bij den bovenbouw B voor de Chineezen 41%, tegen thans bij de H. C. S. 33%, een verschil dus van slechts 7 en 8%. Waarschijnlijk zal door de selectie het rendement iets stijgen, doch hoeveel, valt natuurlijk niet te zeggen. Met de resultaten der Schakelschool en der A. M. S. voor oogen, die een rendement vertoonen van respectievelijk 40% in vijf jaar en 60% in drie jaar, mag men voor den 4-jarigen A. L. S. bovenbouw B een rendement van 50% verwachten. Een rendement van 50% tegen vroeger 40% beteekent een vermeerdering van het absolute aantal abiturienten met 25%. Dit resultaat wordt bij ten uitvoerlegging van de reorganisatie in het boven aangegeven tempo eerst bereikt na ± 25 jaren, zoodat het effect der voorgestelde maatregelen zal zijn een stijging der productie met ± 1% per jaar.

De mededeeling van de Herordening, dat de ontworpen reorganisatie het middel zou opleveren „om meerderen in de gelegenheid „te stellen tot waardevolle leerlingen van het middelbaar en hooger „onderwijs te worden opgeleid" is, ingeval er geen parallelklassen van den bovenbouw B worden opgericht, niets anders dan een phrase; het eenige, wat er gebeurt door de uitbreiding van de onderbouwen B en de instelling van schakelklassen, is dit, dat een toenemend aantal personen kans krijgt op een gelijk blijvend aantal plaatsen of wil men een plastisch beeld: het aantal prijzen blijft gelijk, alleen het aantal loten wordt grooter.

Men vraagt zich dan ook met verwondering af, wat de heele techniek van de herordening, d.w.z. de splitsing in onderbouw en bovenbouw en uitbreiding alleen van den onderbouw B, eigenlijk te beteekenen heeft. Uit een oogpunt van productieverbetering is het resultaat niet van dien aard, dat het een zoo kostbare maatregel wettigt, en als vorm van lager onderwijs is een driejarige school met Nederlandsch als leervak van een twijfelachtige maatschappelijk waarde.

De verklaring van de onbeduidende resultaten in verhouding tot de gebezigde middelen moet hierin worden gezocht, dat de opzet van de herordening berust op een fundamenteele vergissing ten aanzien van den aard van het leerlingenverloop op de lagere school. Wel verhoudt de top d.w.z. de 7e klasse zich bij de H. I. S. tot den voet d.w.z. de 1e klasse als 1 : 2 en bij de H. C. S. als 1 : 2½, maar, wat zich in de tusschenliggende klassen afspeelt, is van geheel anderen aard dan de ontwerper der herordening zich voorstelt. Het verloop heeft niet zoo zeer plaats in de laagste, maar juist in de hoogste klassen. De plaats, waar de scheidingslijn tusschen boven- en onderbouw aangebracht is, is fout gekozen. Het denkbeeld twee onderbouwen tegen één bovenbouw, gaat alleen op, wanneer de scheidingslijn hooger aangebracht wordt, n.l. tusschen de Ve en de VIe klasse. Het resultaat van deze misvatting is niet alleen, dat de herordeningstechniek geen remedie vormt tegen het verloop, maar dat het verwachte effect van deze reorganisatie op de productie, juist door dit leerlingenverloop in de hoogere klassen, vrijwel geheel te niet gedaan wordt.

Anders wordt de zaak echter, wanneer men parallelklassen oprichт bij den bovenbouw B. Practisch zou dit evenwel hierop neer-

komen, dat men juist het karakteristiek van het herordeningsschema, het stellen van de verhouding van de onderste drie tot de hoogste vier klassen als 2 : 1 overboord zet.

Brengt men alleen parallelklassen aan in de 4e en 5e klasse, dan kan men de productie in verband met den sterk uitgebreiden onderbouw natuurlijk opvoeren, doch dan beteekent dit, dat een der grondgedachten van de herordening prijs gegeven is, dat de grens tusschen dubbelen onderbouw en enkelen bovenbouw verlegd is van na de IIIe klasse tot na de Ve klasse. Daarmede is men dan tevens ongemerkt overgegaan van het systeem der herordening tot dat der H. I. O. C.

Brengt men de parallelklassen niet alleen aan bij de klassen IV en V, maar ook bij de klassen VI en VII, dan kan men de productie verdubbelen en zelfs meer dan verdubbelen. In dat geval is echter van de herordening niets meer overgebleven dan de naam onderbouw en bovenbouw. Beoogt men de productie op deze wijze uit te breiden, dan is het veel eenvoudiger om de geheele herordening als een overbodige complicatie maar terzijde te laten en zich te bepalen tot vergrooting, c.q. tot verdubbeling van het tegenwoordige aantal H. I. S.-en en Schakelscholen.

Een verdubbeling van den bovenbouw B zou echter in flagranten strijd zijn met de uitspraak op pagina 14, waarbij van het beginsel wordt uitgegaan, dat „het bestaande aantal inrichtingen voor westersch lager onderwijs voorloopig voldoende" is en op welk beginsel ook het geheele mechaniek van de onderbouw-bovenbouwconstructie gebaseerd is.

Maar er is nog wat anders. Dat de Chineezen en de Inlanders zich zouden laten afschepen met driejarig lager onderwijs met Nederlandsch als leervak, waarop voor de meerderheid verder niets zal volgen, is natuurlijk ondenkbaar. De aandrang op den bovenbouw zal zoodanig worden, dat het — en terecht — een daad van schreeuwende onbillijkheid geacht zal worden om in de behoefte aan verdergaand lager onderwijs *niet* te voorzien. Het ontworpen systeem zal dan ook in korten tijd volkomen onhoudbaar zijn en geleidelijk de gestalte aannemen van de schema's, die hier weergegeven zijn in de figuren 5 en 7.

De kosten.

Een van de zonderlingste dingen in de Herordeningsnota is, dat

een bespreking van de financieele zijde van het plan angstvallig vermeden wordt. Wel wordt gezegd, dat door de voorgestelde reorganisatie „met dezelfde kosten grooter nut kan worden verkregen", doch de belangstellende lezer wordt niet in de gelegenheid gesteld, deze bewering aan de feiten te toetsen. Noch omtrent de totale kosten, noch omtrent de kosten van de verschillende onderdeelen wordt ook maar eenig cijfer gegeven, hoewel het toch de moeite waard zou zijn te vernemen, hoeveel de exploitatiekosten bedragen, speciaal voor de nieuwe creaties: de onderbouwen B en den bovenbouw A1. Verder blijkt niet, in hoeverre bij de herordening gebruik gemaakt zal kunnen worden van reeds bestaande schoollocaliteiten en hoeveel er bijgebouwd moeten worden. Dat de herordening echter een uitgebreid B. O. W.-plan met zich mee brengt, is intusschen wel duidelijk.

Wegens gemis aan elk financieel gegeven is het ook niet mogelijk door eigen calculaties dit verzuim der Herordeningsnota aan te vullen.

De onderwijsoverdracht.

Ook verneemt men niets naders over de wijze, waarop bij het voorgestelde systeem de onderwijs-overdracht geregeld zou kunnen worden. Paragraaf 1, welke getiteld is „Onderwijsoverdracht", behandelt tal van zaken, behalve juist de overdracht en in het verdere deel van de Herordeningsnota komt dit onderwerp zelfs niet meer ter sprake.

Daar de herordening blijkens § 1 echter ontworpen is in verband met of mede met het oog op deze overdracht, zou een bespreking van de beteekenis van de herordening in dezen wel op haar plaats geweest zijn. Is het de bedoeling den geheelen onderbouw, dus A zoowel als B, over te dragen aan de locale ressorten of zal dit plaats hebben alleen met onderbouw A of als derde mogelijkheid zullen onderbouw A en bovenbouw A worden overgedragen, dan wel onderbouw A en bovenbouw A2? In ieder geval zal door de amalgamatie van desa- en standaardschool de strijd over de vraag, aan wie de desa- en aan wie de standaardschool moet worden toevertrouwd, weinig zin meer hebben. Immers voortaan komen alleen het Regentschap en de Provincie in aanmerking en practisch alleen het Regentschap in verband met het toezicht op de desaschool. Dit

vraagstuk wordt dus geprejudicieerd door de techniek der herordening. Of dit een voordeel is, of een nadeel, zal door meer bevoegden beter beoordeeld kunnen worden.

Slot.

De herordening wil „tabula rasa" maken op het gebied van het lager onderwijs. In paragraaf 1 worden ten aanzien van het Inlandsch onderwijs drie problemen onderscheiden: de paedagogische en sociale toenadering tusschen de desa- en standaardschool, tusschen H.I.S. en Schakelschool en tusschen Standaardschool en H.I.S. De aangekondigde „herorienteering van de doelstelling" dezer schooltypen bestaat nu niet hierin, dat het terrein voor elk dezer scholen nauwkeurig afgebakend en nader omschreven wordt, maar juist in het tegendeel van differentiatie, n.l. in amalgamatie en volledige opheffing der grenzen.

Bij de Desa- en Standaardschool wordt de oplossing gevonden in een *gelijke benaming,* maar zonder dat er eenige waarborg gegeven wordt, dat het onderwijs ook op een gelijk peil zal staan. De reëele inhoud van dezen maatregel wordt daardoor vooral op de Buitengewesten niets anders dan een fictie.

De oplossing voor de differentiatie in taak tusschen H. I. S. en Schakelschool bestaat hierin, dat de H. I. S. en de Schakelschool volgens de Herordeningsnota geheel worden „samengesmolten" (pag. 10), wat voor zoover uit de Nota valt op te maken dit beteekent, dat de H. I. S. eenvoudig verdwijnt en volledig vervangen wordt door de selectie-gedachte, verwezenlijkt in de huidige Schakelschool. De aanwezigheid van onderbouw B brengt hierin geen verandering, zij schept slechts een schijn van continuïteit.

Het derde vraagstuk, de taakverdeeling tusschen Standaardschool en H. I. S. vindt men in de herordening terug door de splitsing van de A. L. S. in een afdeeling A en B en de oplossing bestaat hierin, dat de vraag: wie komen er nu op onderbouw A en wie op onderbouw B, onbeantwoord blijft.

Wat echter wel zeker is, is dat de herordening een nivelleerende werking heeft; nivelleerend zoowel op paedagogisch als op sociaal gebied, en nivelleerend niet naar boven, maar naar beneden.

Verder zijn de eenige zekere gegevens de benaming onderbouw en bovenbouw en de datum 1 Juli 1931, waarop alvast begonnen

zal worden. Alle overige elementen zijn onvoldoende uitgewerkt, niet toegelicht of onzeker van strekking. Zij worden door den ontwerper beschouwd als een „quaestie van uitvoering".

Het voorstel, dat de herordening doet, komt neer op het verzoek om een blanco volmacht om het lager onderwijs in Indië naar believen te regelen. Het meest onbegrijpelijke in het plan is de veronderstelling, dat dit den Volksraad en anderen zou ontgaan.

Terecht heeft de Regeering dan ook ingezien, dat de inhoud van het herordeningsplan van dien aard is, dat het raadzaam scheen de Haar gedane voorstellen eerst aan een openbare bespreking te onderwerpen door ze te publiceeren als „denkbeelden". Inderdaad zijn het niets anders dan denkbeelden en zelfs zeer onvolledige denkbeelden. De Herordeningsnota beteekent dan ook niet het laatste woord in zake de reorganisatie van het onderwijs in Nederlandsch-Indië, maar de eerste en weinig geslaagde proeve eener ordening.

De weg van voorloopige tot definitieve denkbeelden en van definitieve denkbeelden tot voorloopige en vervolgens definitieve voorstellen zal nog heel lang en moeizaam blijken te zijn.

Kroniek

De conventie op den gedwongen arbeid.

I.

De 14e arbeidsconferentie, in Juni te Genève bijeen geweest, heeft een conventie aangenomen op den gedwongen arbeid, zoomede een aantal aanbevelingen in zake indirecten dwang tot arbeid en de toepassing van het stelsel van gedwongen arbeid. Den tekst van conventie en aanbevelingen vindt men als bijlage hierachter, dank zij de welwillende hulp van dr. B. J. HAGA. De Indische belangen werden ter conferentie in de Nederlandsche delegatie voorgestaan door dr. MORESCO als regeeringsgedelegeerde gesteund door dr. HAGA en R. A. A. SOEJONO als adviseurs, door mr. BUFFART en HADJI SALIM als adviseurs onderscheidenlijk van den werkgeversgedelegeerde en van den werknemersgedelegeerde in de delegatie.

Als basis van bespreking vond de conferentie voor zich een meesterlijk rapport van het Internationaal Arbeidsbureau, waarin een overzicht gegeven werd van de behandeling tot dusver van deze zaak, eerst door de conferentie van Juni 1929 en daarna door de regeeringen in hun antwoorden op de rondgezonden vragenlijst. Het rapport bevatte behalve een weergave van de ontvangen antwoorden ook een zakelijke, goed systematische samenvatting en bespreking daarvan, gevolgd door een ontwerp-verdrag met toelichting. Men moet erkennen, dat het Bureau zich beijverd had, waar het kon, rekening te houden met den eisch, dat alleen geleidelijk sociale misstanden opgeruimd kunnen worden, omdat de maatschappelijke structuur mede op misstanden berust: telkens troffen in den ontworpen tekst concessies aan de in koloniale gebieden nu eenmaal bestaande toestanden, zoo de gedeeltelijke onttrekking aan de conventie (onder voorwaarde van behoorlijke reglementeering weliswaar) van burgerlijken dienstplicht door militair-dienstplichtigen, zoo de volledige onttrekking aan de

werking der conventie van de kleine dorpsdiensten (welke van de groote niet-onttrokken diensten niet scherp te onderscheiden zijn), de toelating van gedwongen arbeid voor aannemers van publieke werken, van gedwongen arbeid ten behoeve van de landbouwvoorlichting („Kol. Stud." April '30, Kroniek). Een der Belgische regeeringsvertegenwoordigers prees dat Bureau-ontwerp als voor een ieder aanvaardbaar.

Het rapport bracht duidelijk aan het licht, dat de taak der conferentie zeer zwaar zou zijn. Om twee redenen. Vooreerst de bonte schakeering van de te behandelen stof: loopen niet de gedwongen diensten voor openlegging van gebied en die bij wijze van belasting in natura gevorderd uiteen! Maar vooral: de weerzin in verschillende kringen bestaande tegen internationale reglementeering van dit onderwerp, het duidelijkst uitgesproken door de Portugeesche regeering in haar antwoord op de vragenlijst waar zij onophoudelijk schermt met het verweerde begrip souvereiniteit. En bovendien zou de arbeid der conferentie worden verzwaard door den drang van de werknemersgroep tot dadelijke afschaffing van den gedwongen arbeid, althans doorvoering in de reglementeering van den standaard thans in de westersche industrie aanvaard voor werktijd, loon, vakvereenigingswezen, geneeskundige en andere arbeiderszorg.

Het is geen geheim gebleven, dat de koloniale mogendheden een vertrouwelijke voor-conferentie te Parijs hebben belegd, om te trachten een gemeenschappelijk standpunt te vinden, vanwaar zij hunne koloniale belangen tegen eventueele aantasting door niet-deskundige buitenstaanders zouden kunnen verdedigen. Afgaande op hetgeen de conferentie-behandeling te zien heeft gegeven, mag men besluiten, dat die voorbespreking de bestaande verschillen van meening niet heeft kunnen overbruggen. ALBERT THOMAS is bij de algemeene beschouwingen, ter laatste conferentie gevoerd over leven en streven der arbeidsorganisatie, warm opgekomen voor zulke voor-conferenties der bij een onderwerp van regionale, althans niet-universeele beteekenis betrokken landen (bv. arbeid in steenkoolmijnen), waardoor een ontworpen conventie haar eerste proef ondergaat in den kring van deskundige vertegenwoordigers. Maar wil die procedure nut hebben, dan zal toch aan twee voorwaarden voldaan moeten worden: dat de voor-conferentie wordt

in het openbaar gehouden en omvat vertegenwoordigers van de drie groepen, waaruit de voltallige arbeidsconferentie bestaat, waarop de heele arbeidsorganisatie is gebouwd: regeeringen, werkgevers, werknemers. Een overleg van regeeringsvertegenwoordigers alleen en dan nog achter gesloten deuren, dat is een ambtelijk conclave, vreemd aan geest en opzet der arbeidsorganisatie, en wel geschikt in andere kringen onheilzaam wantrouwen te wekken.

II.

Ten onderzoek van de voorgelegde ontwerp-conventie stelde de conferentie een commissie in waarin de koloniale landen de meerderheid hadden (31-14). Alras zag men onder hen drie stroomingen zich afteekenen: de latijnsch-koloniale mogendheden met gebied in Afrika opkomend voor den arbeid aan groote openbare werken, gesteund in het algemeen door de werkgeversgroep, daartegenover de Britsche en Australische regeeringsgroepen en die van Duitschland en Italië, gestemd voor zoo spoedig mogelijke afschaffing, gesteund door de werknemersvertegenwoordigers, en tusschen die beiden in de Nederlandsche regeeringsgroep het oog houdend op de Indische heerendiensten, in wezen verwant aan de Britsche groep — de overeenstemming tusschen het Nederlandsche en Britsche standpunt was ook in de antwoorden op de vragenlijst treffend gebleken —, maar met een ver gaande neiging zooveel mogelijk en waar het maar kon rekening te laten houden met de eischen van sociaal koloniaal beleid door andere koloniale regeeringen voor hun gebied als onafwijsbaar gesteld.

De houding van de niet-koloniale regeeringsvertegenwoordigers viel uit de antwoorden op de vragenlijst te voorspellen; in details der regeling van den gedwongen arbeid onwetend en daarom belangstellend toeschouwer, uit menschelijkheidsoverwegingen geporteerd voor behoorlijke, en op afschaffing gerichte, reglementeering van een vorm van arbeid met een zeer slechte reputatie uit de geschiedenis van vroeger eeuwen zoowel als uit een jong verleden.

Evenmin als te Parijs hebben de koloniale mogendheden te Genève één weg kunnen bewandelen. Daartoe loopen wezen en karakter van de twee hoofdfiguren van kolonialen gedwongen

arbeid ook te ver uiteen: eenerzijds de zware arbeid zooals die vooral uit middel-Afrika bekend en berucht is geworden door verhuizing van werkbare mannen tot een ontstellend hoog percentage der totale bevolking naar vaak ongeschikte en voor hen ongezonde landstreken, met oplegging van overmatig zwaren arbeid tegen weinig of geen loon, met onvoldoende zorg voor de gezondheid, uiteenrafeling van gezin en dorpshuishouding, — anderzijds de fiscale diensten, de Indische heerendiensten, arbeid gevorderd als belasting in natura — maar daarom nog volstrekt niet een rechtvaardige belasting — in minder ontwikkelde streken waar de geldhuishouding nog niet is gevestigd.

De commissie uit de conferentie heeft zich ongeveer twee weken dagelijks met de ontwerp-conventie bezig gehouden in een zorgvuldige en diepgaande behandeling. Zij verscherpte in velerlei opzicht het ontwerp van het arbeidsbureau, verzwakte het op een paar andere punten, maar kwam natuurlijk niet tot een eenstemmig rapport aan de conferentie. De arbeidersgroep diende een minderheidsrapport in waarin hij, al stelde hij als zijn vaste voornemen voorop aan de aanvaarding van de conventie te zullen medewerken, een aantal wenschen tot verdere verscherping van de reglementeering aan de voltallige conferentie voorlegde.

De conferentie stond dus voor het uitspreken van een oordeel over den arbeid eener deskundige commissie en de daarop door de werknemersgroep voorgestelde amendementen eenerzijds, door sommige koloniale mogendheden gestelde reserves anderzijds. Helaas heeft het haar aan alle zorgvuldigheid en men kan zeggen verantwoordelijkheidsgevoel ontbroken: nauwelijks in staat geweest het commissieverslag te bestudeeren, onder den verschen indruk van een laat-nachtelijk feest bij den conferentievoorzitter heeft zij zich door den voorgelegden tekst laten heenjagen.

III.

Hier volgt een overzicht van de thans aanvaarde conventie en vergelijking met het ontwerp van het Internationaal Arbeidsbureau (zie het overzicht daarover in „Kol. Stud." April jl., Kroniek).

Art. 1 lid 1 (afschaffing van den gedwongen arbeid als beginsel aanvaard) is verscherpt met een aansporing tot zoo snel mogelijke

afschaffing. Om daarop te doen toezien, is het artikel aangevuld met een derde lid, bepalend, dat vijf jaar na de inwerkingtreding van de conventie de Raad van Beheer van het Arbeidsbureau de mogelijkheid zal overwegen om dan dadelijk tot afschaffing van den gedwongen arbeid in al zijn vormen over te gaan en eventueel de wenschelijkheid om de kwestie op de agenda van de naaste arbeidsconferentie te plaatsen. De gewone regel bij arbeidsconventies is een herziening open te stellen na tien jaar. De Britsche regeering stelde het nieuwe derde lid voor om de afschaffing tot een reëelen eisch te maken.

Art. 2 heeft tot fellen strijd aanleiding gegeven en wel over het zoogenaamde tweede contingent in een aantal Fransche koloniën in Afrika, dat is (vgl. boven) een deel van de voor militairen dienst opgeroepen dienstplichtigen die vervolgens aan burgerlijke werken gaan arbeiden (service de la main d'oeuvre obligatoire pour les travaux d'intérêt général). Het Bureau-ontwerp had deze diensten gedeeltelijk aan de conventie onttrokken onder strenge doch redelijke waarborgen tegen misbruik, gelet op het feit dat deze arbeid wordt opgelegd in militair kader, nl. gedurende een even lange of bijna even lange periode als de militaire dienstplicht (twee tot drie jaar), tegen de karige „soldij" der militair-dienstplichtigen en onder de krijgstucht. De Britsche regeeringsgroep en de werknemersgroep ijverden tegen een vrijlating op bijzondere voorwaarden van zulke semi-militaire diensten en voor onderbrenging onder de gewone conventie-bepalingen op den gedwongen arbeid, de regeeringsgedelegeerden van Frankrijk en Portugal streden met alle macht voor de onttrekking van dit tweede contingent aan de gewone reglementeering met een beroep op defensiebelang en souvereiniteit. Noch de commissie noch de conferentie — waar België nog een poging deed om Frankrijk c.s. genoegdoening te verschaffen — hebben deze semi-militaire diensten op bijzonderen voet willen behandeld zien. Frankrijk en Portugal hebben een voorbehoud op dit artikel aangekondigd. De beteekenis van deze diensten blijkt onder meer uit de volgende door het Arbeidsbureau verzamelde gegevens: in Madagascar schijnt het aantal tot het tweede contingent behoorende dienstplichtigen gestegen te zijn van 7000 in 1927 over 10000 in '29 tot 13000 in dit jaar.

In art. 2 is opgesmolten art. 4 van het Bureau-ontwerp. Bij de

kleine dorpsdiensten, welke aan de conventie onttrokken gebleven zijn, verdient evenwel vermelding, dat mede onder invloed van HADJI SALIM de commissie de redactie van het betrokken artikellid (thans art. 2 lid 1) nuchterder gesteld heeft door de eerbiedwaardigheid en de overlevering als rechtvaardiging voor die diensten te schrappen; medezeggenschap van de betrokken bevolking is ingevoegd.

De rechtvaardiging van deze diensten ligt nu uitsluitend in hun gemeenschapskarakter. Zij zijn op één lijn gesteld met de diensten welke tot de normale burgerschapsverplichtingen behooren in een zelfregeerend land (vgl. art. 2 lr. b.) en ook art. 19).

Art. 3: de definitie van de uitdrukking „bevoegde overheid". De Nederlandsche regeeringsgedelegeerde maakte bezwaar tegen internationale aanduiding van een bevoegde of verantwoordelijke overheid, hetgeen z.i. ongebruikelijk is in verdragen; in dit bijzondere geval voerde hij tegen een eens voor al geldende stroeve aanduiding bovendien practische bezwaren aan, ontleend aan de differentiatie en fijner organisatie van de overheid in een snel zich ontwikkelende gemeenschap als Indië, waar zij voor de vervulling van een moderne welvaartstaak staat. De bezwaren van den heer MORESCO werden door de commissie niet gedeeld. Na de stemming kondigde hij een reserve der Nederlandsche regeering als vermoedelijk aan.

Hierbij verdient echter opmerking, dat wie op art. 3 een reserve maakt, een beginsel van deze conventie en tevens van de slavernijconventie van 1926 aantast, nl. dat reglementeering en vordering van gedwongen arbeid niet aan tal van kleine locale overheden en overheidjes mogen worden overgelaten maar behooren te geschieden door of onder toezicht van de centrale, naar men aanneemt behoorlijk geoutilleerde en zich harer verantwoordelijkheid bewuste overheid. Mocht de definitie in bepaalde concrete artikelen moeilijkheden baren, dan schijnt het beter dáár reserves te specifieeren.

Artt. 4—6: gedwongen arbeid voor particulieren (Bureauontwerp artt. 5—7). De *termijn van overgang* naar geheele afschaffing van dezen gedwongen arbeid (3 jaar) is in de commissie bijna eenstemmig (alleen dr. MORESCO tegen) geschrapt. De diensten zelf, wier geschiedenis een der zwartste bladzijden vormt

uit de penetratie van middel-Afrika, zijn dus voor goed gebrandmerkt, en unaniem. Gelet op het langzame proces van de terugbrenging van de particuliere landerijen moest dr. MORESCO zich wel tegen den eisch van *dadelijke* afschaffing verzetten. Een voorbehoud der Nederlandsche regeering is aangekondigd.

Een der groote concessies uit het Bureau-ontwerp, de gedwongen arbeid voor aannemers van overheidswerken was in de commissie ondanks den tegenstand der werknemers en der Britsche regeeringsgroep gehandhaafd; maar de voltallige conferentie veroordeelde deze tegemoetkoming.

De tekst van art. 5 (oud 6) over gedwongen arbeid op particuliere concessies is verscherpt. De arbeidersgroep, die de concessiebepalingen op dit punt dadelijk wilde zien gebracht in overeenstemming met het verbod, leed hier de nederlaag.

Art. 7 (oud 8) over diensten voor hoofden heeft een nieuwe redactie gekregen, welke het werk is van dr. MORESCO, gesteund door den Britschen regeeringsgedelegeerde. De nieuwe redactie bestrijkt alle voorkomende vormen van hoofdendiensten en heeft aan duidelijkheid gewonnen. Elke aanmoediging tot afschaffing langs den weg van afkoop is op voorstel der arbeiders uit de conventie gelicht omdat men den weg vrij wilde laten tot afschaffing van deze diensten zonder geldequivalent hetzij afkoopsom hetzij belasting.

In art. 8 (oud 10) is de delegatiebevoegdheid van de centrale overheid neergeschreven, een beperkte delegatie toegelaten; de tekst is wat verscherpt.

De fiscale diensten zijn voor Indië bevredigend erkend in art. 10 (oud 12). Deze diensten worden in de conventie evenals in het Bureau-ontwerp verderop aan tal van voorwaarden en voorschriften onttrokken (vgl. 11 dat voor de heerendiensten alleen een leeftijdsgrens inhoudt); het belangrijkst in dit opzicht is art. 14 dat aan den eisch van behoorlijke betaling van gedwongen arbeid de heerendiensten onttrekt. Voor hoofdendiensten is aldaar bepaald, dat betaling zoo spoedig mogelijk zal worden ingevoerd.

In art. 11, dat in het ontwerp gedwongen arbeid alleen voor volwassen mannen boven 18 jaar toeliet, is ook een bovengrens opgenomen voor den leeftijd van de dienstplichtigen (45 jaar). En

verder, wat zeer belangrijk is voor den arbeid in Afrika, is een maximum percentage gesteld voor de hoeveelheid werkbare mannen, die tegelijkertijd mogen worden onttrokken aan gezin en dorp. Dat laatste lid van artikel 11 is een gelukkige uiting van het besef, dat de inheemsche maatschappij een eigen oorspronkelijke waarde heeft, dat ontwikkeling, openlegging van koloniaal gebied niet mag gaan ten koste van die maatschappij en hare leden.

Uit art. 12 (oud 14) wilden Frankrijk c.s. elk maximum voor den gedwongen arbeid per jaar verwijderd zien: een der voornaamste doeleinden der conventie zou aldus gemist worden. Dat ging ook dr. MORESCO te ver. De Britsche regeering verlangde bovendien schrapping van de bepaling (oud lid 2) welke tot afwijking van het normale maximum voor bijzondere gevallen machtigde. Ten slotte is een absoluut maximum overeenkomstig den wensch der Britsche regeering in de conventie neergeschreven.

Bij de bepaling van den maximum werktijd per dag en per week is in art. 13 het Bureau-ontwerp verzacht: de 8 urendag c.a. is vervangen door gelijkstelling van gedwongen met vrijen arbeid. Een arbeiders-amendement tot herstel van den oorspronkelijken tekst is door de conferentie verworpen.

Art. 18 (oud 20) is in de commissie verscherpt, op Britsch voorstel, tot diensten voor ambtelijk transport; de voltallige conferentie heeft bovendien een amendement aangenomen om deze diensten zoo spoedig mogelijk te doen verdwijnen.

Voor Indië zit in dit en in artikel 23 de moeilijkheid, dat de reglementeering van deze transportdiensten en van andere gedwongen diensten uitsluitend van de „bevoegde", dat is de centrale overheid zal mogen uitgaan. Hier is dan wellicht reden voor een reserve onzerzijds wanneer die regeling aan provinciale organen moet worden overgedragen (vgl. boven bij art. 3).

Art. 19 (gedwongen landbouw): het Bureau-ontwerp erkende de gedwongen cultuurdiensten voor landbouwvoorlichting en landbouwopvoeding van een indolente bevolking, echter onder uitgewerkte voorwaarden. Hiertegen rees verzet dat in de commissie geen, in de conferentie echter wel gevolg had: deze diensten zijn verworpen.

Het was te verwachten, dat het artikel over de jaarrapporten (thans 22, oud 24) allerlei gevoeligheid zou opwekken; na het-

geen in 1929 over toezicht op de naleving van de conventie is gezegd, vreesde men vrij algemeen, dat dit artikel een begin van internationaal toezicht op koloniaal beleid zou instellen, wie weet wellicht een begin van een mandaatstelsel! Van dit alles is in het artikel niets te lezen voor wie zich herinnert, dat deel XIII van het vredesverdrag van Versailles reeds een internationaal toezicht op de naleving van arbeidsconventies héeft ingesteld, dat uitgeoefend moet worden onverschillig of het gaat om een westersche of een koloniale conventie, en dat dit toezicht is opgedragen, niet aan een permanente onderzoek-commissie gelijk de mandatencommissie van art. 22 van het grondverdrag van den Volkenbond, maar aan een beradende conferentie, waarin alle regeeringen, lid der Arbeidsorganisatie, hun stem kunnen laten hooren. Ondanks opposite van Portugal is art. 22 der conventie gehandhaafd.

Bij art. 23 (oud 25) kwam weder het vereenigingsrecht van gedwongen arbeiders en het klaagrecht van vakvereenigingen, ter sprake, hetgeen verworpen werd zoowel in de commissie als in de conferentie.

Met de vrijwel ongewijzigd gebleven artt. 24 en 25 ondersch. over het toezicht op de naleving door een inspectie of op andere geschikte wijze en over de strafbaarstelling van onwettige vordering van gedwongen diensten eindigt het materieele deel der conventie.

Kort saamgevat is daarbij dus nu het volgende bepaald:

1°. alle niet zuiver-militaire en niet op gemeenschapsbasis berustende gedwongen arbeid moet in den kortst mogelijken tijd worden afgeschaft;

2°. gedwongen arbeid voor particulieren en voor hoofden zonder bestuurlijke hoedanigheid wordt dadelijk verboden; zoomede cultuurdiensten voor andere doeleinden dan voorkoming van hongersnood, en gedwongen arbeid in mijnen;

3°. alleen van volwassen mannen tusschen 18 en 45 mag gedwongen arbeid gevorderd worden;

4°. de dienstplicht voor groote werken (Afrika vooral) wordt voor zoover nog toegelaten onderworpen aan strenge eischen betr. de gevallen waarin, de mate waarin, de wijze waarop gedwongen arbeid opgelegd mag worden zoomede

regeling van dien arbeid en toezicht op de naleving van die regelingen;

5°. ten aanzien van de fiscale diensten en de diensten voor hoofden met bestuurlijke hoedanigheid zijn de eischen lichter.

IV.

Voor Nederlandsch-Indië levert de conventie geen andere bezwaren, schijnt het, op dan deze:

1°. de toestanden op de particuliere landerijen zullen dwingen tot een voorbehoud bij art. 4, het algemeen verbod van gedwongen arbeid voor particulieren,

2°. de opdracht van regeling uitsluitend aan de centrale overheid van de vordering van gedwongen arbeid zal moeten leiden tot voorbehoud bij de artt. 18 en 23. Doch een hooger goedkeuringsrecht zoude voorzien kunnen worden.

De conventie bevat voorts voor ons de aansporing om:

1°. de onbetaalde hoofdendiensten onder den eisch van betaling te brengen.

2°. de transportdiensten zoo snel mogelijk af te schaffen.

Vijf jaar na de inwerkingtreding van de conventie — dat is, gelet op de voor inwerkingtreding gestelde termijnen vermoedelijk eerst in 1937 of '38 (vgl. art. 28 der conventie) — zullen ook de toestanden h.t.l. met betrekking tot den gedwongen arbeid opnieuw in bespreking komen. De arbeidstoestanden hier in Indië zijn ook in Genève wel aan anderen ten voorbeeld gesteld; wie gelooven dat een van boven af opgelegde, niet uit gemeenschapsbesef voortspruitende publieke arbeid de ontwikkeling van een vrije maatschappij tegenhoudt en meenen, dat in de regeling van den arbeid, en vooral dien in koloniaal gebied, een volk zijn grootheid bewijst, wie Indië gaarne in behartiging van deze immaterieele belangen vooraan zien gaan en die als een eerezaak van het Nederlandsch gezag beschouwen, zullen hopen, dat bij die heroverweging na vijf jaar alleen nog maar op enkele resten van gedwongen arbeid in Indië gewezen zal behoeven te worden, resten die dan binnen een aanwijsbaren korten tijd verdwenen zullen zijn.

De Afrikaansch-koloniale mogendheden echter hebben vergaande reserves aangekondigd. Twee daarvan zijn zeer belang-

rijk en wel geschikt om zorg te baren over de levensvatbaarheid der conventie in dat deel der wereld, alwaar hare naleving het meest noodig is. De eene, boven reeds vermeld, is gericht op het onbelemmerd in eigen hand houden van de tewerkstelling van een deel der militair-dienstplichtigen aan groote werken. De andere zet eigenlijk de heele conventie op losse schroeven: zij beoogt aan die leden der Arbeidsorganisatie de vrije hanteering te laten van de voorbehoudbevoegdheid, in art. 421 van het vredesverdrag van Versailles neergeschreven [1]), de bevoegdheid om geheel naar eigen inzicht en te allen tijde te kunnen bepalen, in hoever een arbeidsconventie op koloniaal gebied zal worden toegepast en zoo ja met welke wijzigingen in de naleving. In art. 26 bepaalt de conventie, dat de mededeeling over de naleving in overzeesch gebied dadelijk *bij* de ratificatie zal behooren te worden gedaan en niet eerst, naar art. 421 zegt, *daarna*, dat die mededeeling dezelfde bindende kracht zal hebben als de conventie, dus binnen tien jaar niet meer eenzijdig teruggenomen kan worden, en dat zij alleen kan worden beperkt, nimmer uitgebreid in werkingsomvang. Frankrijk c.s. hebben verklaard aan het stelsel van art. 421 de voorkeur te geven.

Met belangsteling zal men mogen afwachten, of aan die voornemens werkelijk gevolg gegeven zal worden. De openbare meening in de wereld is tegen den gedwongen arbeid in al zijn vormen in beweging geraakt en zal niet meer vastloopen, zij spreekt in geschrifte en op bijeenkomsten, zij heeft op en bij de conferenties van 1929 en '30 haar oordeel gegeven en zal zeker niet zwijgen, wanneer deze conventie tot een doode letter gemaakt zou worden juist in Afrika, waar zij het meest noodig is. De openbare meening is in het internationale werk, i.h.b. in de Arbeidsorganisatie een niet te verwaarloozen factor.

V.

Het XIIIe deel van het vredesverdrag, waarin art. 421 voorkomt (zie Ind. Stbl. 1920 no. 554), stamt uit de strijdverhoudingen in de westersche industrie, berust op de daar bereikte organisatie van patroons en arbeiders, heeft ten doel den vrede in de industrie te bevorderen om zoo den wereldvrede te stevigen. Bij de voorbereiding van dit stuk internationale organisatie is niet

1) Vgl. den tekst van art. 421 op blz. 177 (noot) hierna.

dan zijdelings aan niet-zelfregeerende koloniën gedacht, is regeling van kolonialen arbeid niet binnen den horizon geweest. Men heeft alleen de toepassing in koloniale gebieden van de voor het westen tot stand gebrachte arbeidsconventies willen bevorderen. Vandaar dat art. 421 die groote bewegingsvrijheid laat aan de leden van de Arbeidsorganisatie bij de al of niet-toepassing van de arbeidsconventies in overzeesch gebied, vandaar ook de moeilijkheden welke ondervonden en gevoeld zijn bij de voorbereiding van deze gedwongen-arbeid-conventie, het verzet tegen de behandeling van dit onderwerp in de Arbeidsconferentie met een meerderheid van niet-koloniale landen, tegenstand die zelfs tot verdachtmaking geleid heeft. Het vraagstuk van de competentie van de Arbeidsorganisatie op koloniaal gebied, van de beteekenis van art. 421 voor zuiver of overwegend koloniale conventies als die op den gedwongen arbeid, van de meest gewenschte procedure voor de opstelling van zulke koloniale conventies heeft bij de artt. 26 en 28 lid 2 de debatten beheerscht, maar tot diepgaande en duidelijke behandeling heeft men het niet gebracht. Het schijnt hier niet de plaats dat juridische en technische vraagstuk, dat voor de beteekenis van de Arbeidsorganisatie en, ruimer, voor de organiseering van de wereld eenerzijds, voor het koloniaal beleid anderzijds van het grootste belang is, te gaan behandelen. Maar wel mag met een enkel woord nog de beteekenis dezer conventie worden aangeduid.

Meermalen is betoogd, dat men op den verkeerden weg was met dat plan voor een universeele conventie, uitgaande van alle leden der Arbeidsorganisatie, dat integendeel alleen de koloniale landen (liefst alleen de regeeringen dier landen) bevoegd zijn tot het vaststellen van zulk een verdrag en dat alleen zulk een, laat het genoemd worden inter-koloniale conventie zin heeft. Geheel daargelaten de ernstige twijfel, of zulk een verdrag ooit bereikt zoude zijn, afgezien van de bezwaren, uit de constitutie der universeele Arbeidsorganisatie tegen zulk een beperking oprijzend, mag de vraag gesteld worden: welke basis zou een dergelijke beperkte conventie gehad hebben?

Niet de traditioneele basis van een internationaal verdrag, de behoefte aan het verlengstuk in de internationale sfeer op de nationale regelingen van een bepaald belang, omdat de nationale zeggenschap te kort schiet of tot conflict en disharmonie zou leiden, de behoefte

die voorzit bij een handels-, een consulair-, een uitleverings-, een wisselrechtverdrag; ook niet de behoefte aan eenvormig nationale regelingen om concurrentie te vermijden (achturendag-conventie) of sociale euvels doeltreffend te kunnen bestrijden (strafbaarstelling van souteneurs, een eventueel bordeelverbod, toezicht op aanplant van opium, op aanmaak van verdoovende middelen). Want reglementeering van gedwongen arbeid is een binnenlandsche aangelegenheid zonder buiten-nationale elementen, noch gevolgen, welke een verdrag noodig, ja onontbeerlijk zouden maken. Ware een dier elementen of gevolgen aan te wijzen, er zoude reden zijn voor de naastbetrokken mogendheden om zich te zamen daarover te beraden. Nu zij ontbreken, zoude zulk een conferentie aanleiding hebben kunnen geven tot verwijten van ongeoorloofde inmenging.

Maar de basis voor de hier besproken gedwongen-arbeid-conventie ligt dieper, niet in een feitelijke noodzaak, maar in het over de geheele wereld reeds aanwezige en steeds groeiende besef, dat arbeidstoestanden, welke hardheid, ontbering en onrecht voor duizenden medemenschen medebrengen, alle volken van wat taal of kleur aangaan, hen allen met verantwoordelijkheid belasten. In deze conventie werkt de zedelijke overtuiging, dat de volken dezer aarde een eenheid vormen, wier wel en wee allen zonder uitzondering aangaan, dezelfde overtuiging welke geleid heeft tot de universeele slavernijconventie van 1926 — Zwitserland herinnerde er aan dat het, hoewel niet rechtstreeks betrokken, de slavernijconventie zoude steunen, indien daardoor de handhaving er van bevorderd werd —, en tot het internationaal toezicht op de bescherming van minderheden en de naleving van koloniale mandaten. Dat besef van de waarde van den mensch, die zedelijke overtuiging kunnen zich alleen uiten in een mundiale vergadering.

Bij deze conventie staat men voor een voorbeeld van *wezenlijk* supranationale regeling, zij het in den *vorm* van een verdrag over welks aanvaarding iedere nationale regeering voor het eigen land beslissen mag. Een regeling tot bescherming van economisch- en politiek-zwakke bevolkingen, uitgegaan van de wereldgemeenschap.

F. VAN ASBECK.

Bijlage.

TEKST VAN DE DOOR DE 14E ARBEIDSCONFERENTIE OP DEN 28EN JUNI 1930 VASTGESTELDE CONVENTIE EN AANBEVELINGEN IN ZAKE DEN GEDWONGEN ARBEID.

TEKST VAN DE CONVENTIE.

Article 1.

Each Member of the International Labour Organisation which ratifies this Convention undertakes to suppress the use of forced or compulsory labour in all its forms within the shortest possible period.

With a view to this complete suppression, recourse to forced or compulsory labour may be had, during the transitional period, for public purposes only and as an exceptional measure, subject to the conditions and guarantees hereinafter provided.

At the expiration of a period of five years after the coming into force of this Convention, and when the Governing Body of the International Labour Office prepares the report provided for in Article 31 below, the said Governing Body shall consider the possibility of the suppression of forced or compulsory labour in all its forms without a further transitional period and the desirability of placing this question on the Agenda of the Conference.

Article 2.

For the purposes of this Convention the term "forced or compulsory labour" shall mean all work or service which is exacted from any person under the menace of any penalty and for which the said person has not offered himself voluntarily.

Nevertheless, for the purposes of this Convention, the term "forced or compulsory labour" shall not include:

(a) any work or service exacted in virtue of compulsory military service laws for work of a purely military character;

(b) any work or service which forms part of the normal civic obligation of the citizens of a fully self-governing country;

(c) any work or service exacted from any person as a consequence of a conviction in a court of law, provided that the said

work or service is carried out under the supervision and control of a public authority and that the said person is not hired to er placed at the disposal of private individuals, companies or associations;

(d) any work or service exacted in cases of emergency, that is to say, in the event of war or of a calamity or threatened calamity , such as fire, flood, famine, earthquake, violent epidemic or epizootic diseases, invasion by animal, insect or vegetable pests, and in general any circumstance that would endanger the existence or the well-being of the whole or part of the population;

(e) minor communal services of a kind which, being performed by the members of the community in the direct interest of the said community, can therefore be considered as normal civic obligations incumbent upon the members of the community, provided that the members of the community or their direct representatives shall have the right to be consulted in regard to the need for such services.

Article 3.

For the purposes of this Convention the term "competent authority" shall mean either an authority of the metropolitan country or the highest central authority in the territory concerned.

Article 4.

The competent authority shall not impose or permit the imposition of forced or compulsory labour for the benefit of private individuals, companies or associations.

Where such forced or compulsory labour for the benefit of private individuals, companies or associations exists at the date on which a Member's ratification of this Convention is registered by the Secretary-General of the League of Nations, the Member shall completely suppress such forced or compulsory labour from the date on which this Convention comes into force for that Member.

Article 5.

No concession granted to private individuals, companies or associations shall involve any form of forced or compulsory labour

for the production or the collection of products which such private individuals, companies or associations utilise or in which they trade.

Where concessions exist containing provisions involving such forced or compulsory labour, such provisions shall be rescinded as soon as possible, in order to comply with Article 1 of this Convention.

Article 6.

Officials of the administration, even when they have the duty of encouraging the populations under their charge to engage in some form of labour, shall not put constraint upon the said populations or upon any individual members thereof to work for private individuals, companies or associations.

Article 7.

Chiefs who do not exercise administrative functions shall not have recourse to forced or compulsory labour.

Chiefs who exercise administrative functions may, with the express permission of the competent authority, have recourse to forced or compulsory labour, subject to the provisions of Article 10 of this Convention.

Chiefs who are duly recognised and who do not receive adequate remuneration in other form, may have the enjoyment of personal services, subject to due regulations and provided that all necessary measures are taken to prevent abuses.

Article 8.

The responsibility for every decision to have recourse to forced or compulsory labour shall rest with the highest civil authority in the territory concerned.

Nevertheless, that authority may delegate powers to highest local authorities to exact forced or compulsory labour which does not involve the removal of the workers from their place of habitual residence. That authority may also delegate, for such periods and subject to such conditions as may be laid down in the regulations provided for in Article 23 of this Convention, powers to highest local authorities to exact forced or compulsory labour

which involves the removal of the workers from their place of habitual residence for the purpose of facilitating the movement of officials of the administration, when on duty, and for the transport of Government stores.

Article 9.

Except as otherwise provided for in Article 10 of this Convention, any authority competent to exact forced or compulsory labour shall, before deciding to have recourse to such labour, satisfy itself:

(a) that the work to be done or the service to be rendered is of important direct interest for the community called upon to do the work or render the service;

(b) that the work or service is of present or imminent necessity;

(c) that it has been impossible to obtain voluntary labour for carrying out the work or rendering the service by the offer of the rates of wages and conditions of labour not less favourable than those prevailing in the area concerned for similar work or service; and

(d) that the work or service will not lay too heavy a burden upon the present population, having regard to the labour available and its capacity to undertake the work.

Article 10.

Forced or compulsory labour exacted as a tax and forced or compulsory labour to which recourse is had for the execution of public works by chiefs who exercise administrative functions shall be progressively abolished.

Meanwhile, where forced or compulsory labour is exacted as a tax, and where recourse is had to forced or compulsory labour for the execution of public works, by chiefs who exercise administrative functions, the authority concerned shall first satisfy itself:

(a) that the work to be done or the service to be rendered is of important direct interest for the community called upon to do the work or render the service;

(b) that the work or the service is of present or imminent necessity;

(c) that the work or service will not lay too heavy a burden

upon the present population, having regard to the labour available and its capacity to undertake the work;

(d) that the work or service will not entail the removal of the workers from their place of habitual residence;

(e) that the execution of the work or the rendering of the service will be directed in accordance with the exigencies of religion, social life and agriculture.

Article 11.

Only adult able-bodied males who are of an apparent age of not less than 18 and not more than 45 years may be called upon for forced or compulsory labour. Except in respect of the kinds of labour provided for in Article 10 of this Convention, the following limitations and conditions shall apply:

(a) whenever possible prior determination by a medical officer appointed by the administration that the persons concerned are not suffering from any infectious or contagious disease and that they are physically fit for the work required and for the conditions under which it is to be carried out;

(b) exemption of school teachers and pupils and of officials of the administration in general;

(c) the maintenance in each community of the number of adult able-bodied men indispensable for family and social life;

(d) respect for conjugal and family ties.

For the purposes of sub-paragraph *(c)* of the preceding paragraph, the regulations provided for in Article 23 of this Convention shall fix the proportion of the resident adult able-bodied males who may be taken at any one time for forced or compulsory labour, provided always that this proportion shall in no case exceed 25 per cent. In fixing this proportion the competent authority shall take account of the density of the population, of its social and physical development, of the seasons, and of the work which must be done by the persons concerned on their own behalf in their locality, and generally, shall have regard to the economic and social interests of the normal life of the community concerned.

Article 12.

The maximum period for which any person may be taken for forced or compulsory labour of all kinds in any one period of

12 months, shall not exceed 60 days, including the time spent in going to and from the place of work.

Every person from whom forced or compulsory labour is exacted shall be furnished with a certificate indicating the periods of such labour which he has completed.

Article 13.

The normal working hours of any person from whom forced or compulsory labour is exacted shall be the same as those prevailing in the case of voluntary labour, and the hours worked in excess of the normal working hours shall be remunerated at the rates prevailing in the case of overtime for voluntary labour.

A weekly day of rest shall be granted to all persons from whom forced or compulsory labour of any kind is exacted and this day shall coincide as far as possible with the day fixed by tradition or custom in the territories or regions concerned.

Article 14.

With the exception of the forced or compulsory labour provided for in Article 10 of this Convention, forced or compulsory labour of all kinds shall be remunerated in cash at rates not less than those prevailing for similar kinds of work either in the district in which the labour is employed or in the district from which the labour is recruited, whichever may be the higher.

In the case of labour to which recourse is had by chiefs in the exercise of their administrative functions, payement of wages in accordance with the provisions of the preceding paragraph shall be introduced as soon as possible.

The wages shall be paid to each worker individually and not to his tribal chief or to any other authority.

For the purpose of payment of wages the days spent in travelling to and from the place of work shall be counted as working days.

Nothing in this Article shall prevent ordaniry rations being given as a part of wages, such rations to be at least equivalent in value to the money payment they are taken to represent, but deductions from wages shall not be made either for the payment of taxes or for special food, clothing or accommodation supplied

to a worker for the purpose of maintaining him in a fit condition to carry on his work under the special conditions of any employment, or for the supply of tools.

Article 15.

Any laws or regulations relating to workmen's compensation for accidents or sickness arising out of the employment of the worker and any laws or regulations providing compensation for the dependants of deceased or incapacitated workers which are or shall be in force in the territory concerned, shall be equally applicable to persons from whom forced or compulsory labour is exacted and to voluntary workers.

In any case it shall be an obligation on any authority employing any worker on forced or compulsory labour to ensure the subsistence of any such worker who, by accident or sickness arising out of his employment, is rendered wholly or partially incapable of providing for himself; and to take measures to ensure the maintenance of any persons actually dependent upon such a worker in the event of his incapacity or decease arising out of his employment.

Article 16.

Except in cases of special necessity, persons from whom forced or compulsory labour is exacted shall not be transferred to districts where the food and climate differ so considerably from those to which they have been accustomed as to endanger their health.

In no case shall the transfer of such workers be permitted unless all measures relating to hygiene and accommodation which are necessary to adapt such workers to the conditions and to safeguard their health can be strictly applied.

When such transfer cannot be avoided, measures of gradual habituation to the new conditions of diet and of climate shall be adopted on competent medical advice.

In cases where such workers are required to perform regular work to which they are not accustomed, measures shall be taken to ensure their habituation to it, especially as regards progressive training, the hours of work and the provision of rest intervals, and any increase or amelioration of diet which may be necessary.

Article 17.

Before permitting recourse to forced or compulsory labour for works of construction or maintenance which entails the workers remaining at the workplaces for considerable periods, the competent authority shall satisfy itself:

(1) that all necessary measures are taken to safeguard the health of the workers and to guarantee the necessary medical care, and, in particular, *(a)* that the workers are medically examined before commencing the work and at fixed intervals during the period of service, *(b)* that there is an adequate medical staff, provided with the dispensaries, infirmaries, hospitals and equipment necessary to meet all requirements, and *(c)* that the sanitary conditions of the workplaces, the supply of drinking water, food, fuel, and cooking utensils, and, where necessary, of housing and clothing, are satisfactory;

(2) that definite arrangements are made to ensure the subsistence of the families of the workers, in particular by facilitating the remittance, by a safe method, of part of the wages to the family, at the request or with the consent of the workers;

(3) that the journeys of the workers to and from the workplaces are made at the expense and under the responsibility of the administration, which shall faciiitate such journeys by making the fullest use of all available means of transport;

(4) that, in case of illness or accident causing incapacity to work of a certain duration, the worker is repatriated at the expense of the administration;

(5) that any worker who may wish to remain as a voluntary worker at the end of his period of forced or compulsory labour is permitted to do so without, for a period of two years, losing his right to repatriation free of expense to himself.

Article 18.

Forced or compulsory labour for the transport of persons or goods, such as the labour of porters or boatmen, shall be abolished within the shortest possible period. Meanwhile the competent authority shall promulgate regulations determining, inter alia, *(a)* that such labour shall only be employed for the purpose of faci-

litating the movement of officials of the administration, when on duty, or for the transport of Government stores. or, in case of very urgent necessity, the transport of persons other than officials, *(b)* that the workers so employed shall be medically certified to be physically fit, where medical examination is possible, and that where such medical examination is not practicable the person employing such workers shall be held responsible for ensuring that they are physically fit and not suffering from any infectious or contagious disease, *(c)* the maximum load which these workers may carry, *(d)* the maximum distance from their homes to which they may be taken, *(e)* the maximum number of days per month or other period for which they may be taken, including the days spent in returning to their homes, and *(f)* the persons entitled to demand this form of forced or compulsory labour and the extent to which they are entitled to demand it.

In fixing the maxima referred to under *(c)*, *(d)* and *(e)* in the foregoing paragraph, the competent authority shall have regard to all relevant factors, including the physical development of the population from which the workers are recruited, the nature of the country through which they must travel and the climatic conditions.

The competent authority shall further provide that the normal daily journey of such workers shall not exceed a distance corresponding to an average working day of eight hours, it being understood that account shall be taken not only of the weight to be carried and the distance to be covered, but also of the nature of the road, the season and all other relevant factors, and that, where hours of journey in excess of the normal daily journey are exacted, they shall be remunerated at rates higher than the normal rates.

Article 19.

The competent authority shall only authorise recourse to compulsory cultivation as a method of precaution against famine or a deficiency of food supplies and always under the condition that the food or produce shall remain the property of the individuals or the community producing it.

Nothing in this article shall be construed as abrogating the obligation on members of a community, where production is or-

ganised on a communal basis by virtue of law or custom and where the produce or any profit accruing from the sale thereof remain the property of the community, to perform the work demanded by the community by virtue of law or custom.

Article 20.

Collective punishment laws under which a community may be punished for crimes committed by any of its members shall not contain provisions for forced or compulsory labour by the community as one of the methods of punishment.

Article 21.

Forced or compulsory labour shall not be used for work underground in mines.

Article 22.

The annual reports that Members which ratify this Convention agree to make to the International Labour Office, pursuant to the provisions of Article 408 of the Treaty of Versailles and of the corresponding Articles of the other Treaties of Peace, on the measures they have taken to give effect to the provisions of this Convention, shall contain as full information as possible, in respect of each territory concerned, regarding the extent to which recourse has been had to forced or compulsory labour in that territory, the purposes for which it has been employed, the sickness and death rates, hours of work, methods of payment of wages and rates of wages, and any other relevant information.

Article 23.

To give effect to the provisions of this Convention the competent authority shall issue complete and precise regulations governing the use of forced or compulsory labour.

These regulations shall contain, inter alia, rules permitting any person from whom forced or compulsory labour is exacted to forward all complaints relative to the conditions of labour to the authorities and ensuring that such complaints will be examined and taken into consideration.

Article 24.

Adequate measures shall in all cases be taken to ensure that the regulations governing the employment of forced or compulsory labour are strictly applied, either by extending the duties of any existing labour inspectorate which has been established for the inspection of voluntary labour to cover the inspection of forced or compulsory labour or in some other appropriate manner. Measures shall also be taken to ensure that the regulations are brought to the knowledge of persons from whom such labour is exacted.

Article 25.

The illegal exaction of forced or compulsory labour shall be punishable as a penal offence, and it shall be an obligation on any Member ratifying this Convention to ensure that the penalties imposed by law are really adequate and are strictly enforced.

Article 26. *)

Each Member of the International Labour Organisation which ratifles this Convention undertakes to apply it to the territories placed under its sovereignty, jurisdiction, protection, suzerainty, tutelage or authority, so far as it has the right to accept obligations affecting matters of internal jurisdiction; provided that, if such Member may desire to take advantage of the provisions of Article 421 of the Treaty of Versailles and of the corresponding Articles of the other Treaties of Peace, it shall append to its ratification a declaration stating:

(1) the territories to which it intends to apply the provisions of this Convention without modification;

(2) the territories to which it intends to apply the provisions

*) vgl. art. 241 vredesverdrag Versailles, luidende:
1) The members (van de Internationale Arbeidsorganisatie) engage to apply conventions which they have ratified..... to their colonies, protectorates and possessions which are not fully self-governing: (1) Except where owing to the local conditions the convention is inapplicable, or (2) Subject to such modifications as may be necessary to adapt the convention to local conditions.
2) And each of the Members shall notify to the International Labour Office the action taken in respect of each of its colonies, protectorates and possessions which are not fully self-governing. (*Noot der redactie*).

of this Convention with modifications together with details of the said modifications;

(3) the territories in respect of which it reserves its decision.

The aforesaid declaration shall be deemed to be an integral part of the ratification and shall have the force of ratification. It shall be open to any Member, by a subsequent declaration, to cancel in whole or in part the reservations made, in pursuance of the provisions of sub-paragraphs (2) and (3) of this Article, in the original declaration.

Article 27.

The formal ratifications of this Convention under the conditions set forth in Part XIII of the Treaty of Versailles and in the corresponding Parts of the other Treaties of Peace shall be communicated to the Secretary-General of the League of Nations for registration.

Article 28.

This Convention shall be binding only upon those Members whose ratifications have been registered with the Secretariat.

It shall come into force twleve months after the date on which the ratifications of two Members of the International Labour Organisation have been registered with the Secretary-General.

Thereafter, this Convention shall come into force for any Member twelve months after the date on which the ratification has been registered.

Article 29.

As soon as the ratifications of two Members of the International Labour Organisation have been registered with the Secretariat, the Secretary-General of the League of Nations shall so notify all the Members of the International Labour Organisation. He shall likewise notify them of the registration of ratifications which may be communicated subsequently by other Members of the Organisation.

Article 30.

A Member which has ratifles this Convention may denounce it after the expiration of ten years from the date on which the Convention first comes into force, by an act communicated to the Secretary-General of the League of Nations for registration. Such denunciation shall not take effect until one year after the date on which it is registered with the Secretariat.

Each Member which has ratified this Convention and which does not, within the year following the expiration of the period of ten years mentioned in the preceding paragraph, exercise the right of denunciation provided for in this Article, will be bound for another period of five years and, thereafter, may denounce this Convention at the expiration of each period of five years under the terms provided for in this Article.

Article 31.

At the expiration of each period of five years after the coming into force of this Convention, the Governing Body of the International Labour Office shall present to the General Conference a report on the working of this Convention and shall consider the desirability of placing on the Agenda of the Conference the question of its revision in whole or in part.

Article 32.

Should the Conference adopt a new Convention revising this Convention in whole or in part, the ratification by a Member of the new revising Convention shall ipso jure involve denunciation of this Convention without any requirement of delay, notwithstanding the provisions of Article 30 above, if and when the new revising Convention shall have come into force.

As from the date of the coming into force of the new revising Convention, the present Convention shall cease to be open to ratification by the Members.

Nevertheless, this Convention shall remain in force in its actual form and content for those Members which have ratified it but have not ratified the revising Convention.

Article 33.

The French and English texts of this Convention shall both be authentic.

TEKST VAN DE AANBEVELING INZAKE INDIRECTEN DWANG TOT ARBEID.

I.

The amount of labour available, the capacities for labour of the population, and the evil effects which too sudden changes in the habits of life and labour may have on the social conditions of the population, are factors which should be taken into consideration in deciding questions connected with the economic development of territories in a primitive stage of development, and, in particular, when deciding upon:

(a) increases in the number and extent of industrial, mining and agricultural undertakings in such territories;

(b) the non-indigenous settlement, if any, which is to be permitted;

(c) the granting of forest or other concessions, with or without the character of monopolies.

II.

The desirability of avoiding indirect means of artificially increasing the economic pressure upon populations to seek wage-earning employment, and particularly such means as:

(a) imposing such taxation upon populations as would have the effect of compelling them to seek wage-earning employment with private undertakings;

(b) imposing such restrictions on the possession, occupation, or use of land as would have the effect of rendering difficult the gaining of a living by independent cultivation;

(c) extending abusively the generally accepted meaning of vagrancy;

(d) adopting such pass laws as would have the effect of placing workers in the service of others in a position of advantage as compared with that of other workers.

III.

The desirability of avoiding any restrictions on the voluntary flow of labour from one form of employment to another or from one district to another which might have the indirect effect of compelling workers to take employment in particular industries or districts, except where such restrictions are considered necessary in the interest of the population or of the workers concerned.

TEKST VAN DE AANBEVELING INZAKE DE REGELING VAN DEN GEDWONGEN ARBEID.

I.

Any regulations issued in application of the Draft Convention concerning forced or compulsory labour, as well as any other legal provisions or administrative orders, existing at the time of the ratification of the said Draft Convention or thereafter enacted, governing the employment of forced or compulsory labour, including any laws or administrative orders concerning compensation or indemnification for sickness, injury to, or death of workers taken for forced or compulsory labour, should be printed by the competent authority in such one or more native languages as will convey their import to the workers concerned and to the population from which the workers are to be drawn. Such printed texts should be widely exhibited and, if necessary, arrangements made for their oral communication to the workers and to the population concerned; copies should also be made available to the workers concerned and to others at cost price.

II.

Recourse to forced or compulsory labour should be so regulated as not to imperil the food supply of the community concerned.

III.

When recourse is had to forced or compulsory labour all possible measures should be taken to ensure that the imposition of such labour in no case leads indirectly to the illegal employment of women and children on forced or compulsory labour.

IV.

All possible measures should be taken to reduce the necessity for recourse to forced or compulsory labour for the transport of persons or goods. Such recourse should be prohibited when and where animal or mechanical transport is available.

V.

All possible steps should be taken to see that no alcoholic temptations are placed in the way of workers engaged in forced or compulsory labour.

De tweede Colonial Office Conference te Londen. Britsche koloniale staatkunde.

De tweede Colonial Office Conference — de eerste had plaats in 1927 [1]) — kwam te Londen in Juli jl. bijeen onder voorzitterschap van den secretaris van staat voor de koloniën, Lord PASSFIELD. Zij vond als voornaamste onderwerpen op de agende de unificatie van de administratieve korpsen der koloniën, de werkwijs van het Colonial Development Fund (waarin Groot-Britannië elk jaar ten hoogste 1 millioen pd. st. stort ten behoeve van den aanleg van groote openbare werken in de koloniën, de ontwikkeling van landbouw, veeteelt, visscherij, de bevordering van de openbare gezondheid en andere doeleinden van openbaar nut, op voorwaarde dat in de betrokken kolonie bij de gesteunde werken behoorlijke arbeidsvoorwaarden — geen gedwongen arbeid, geen kinderarbeid, een voldoende arbeidsloon — worden in acht genomen). Andere belangrijke agendapunten der conferentie vormden

1) Vgl. „Kol. Studiën" October 1929 (Kroniek).

drie moderne hulpmiddelen: het luchttransport, de radioverbinding, de film —, en de bescherming van den vischstand. (Times Weekly Ed. 3, 10, 17 Juli '30).

In zijn openingsrede tot de conferentie wees Lord PASSFIELD er op, dat het niet-zelfregeerende Colonial Empire 2 millioen □ mijl beslaat, dat is ongeveer de oppervlakte van het rechtstreeks geregeerd gebied in Voor-Indië, en dat de totale export van die kroonkoloniën gestegen is van ± 100 mill. pd. st. in 1913 naar ± 236 in 1929, dat is ongeveer de export van geheel India.

De werkzaamheden der conferentie zijn voorbereid geworden door de subcommissies der 1e conferentie van 1927 die door gewerkt hebben: er is dus ongemerkt naast het Colonial Office een stuk permanente organisatie te Londen voor het Colonial Empire geschapen, waarvan de merkwaardige trek is dat de overzeesche gebieden zelf in die organisatie zijn betrokken. Zoover is het voor de dominions in den tijd hunner afhankelijkheid, vóórdat zij co-equal werden verklaard, nimmer gebracht.

Die herhaling van de Rijksconferentie voor het „Dependent Empire" en de permanente organisatie zijn wel opvallende uitingen van de rationaliseering van dat over de gansche wereld verspreid liggende, in een serie van toevalligheden ontstane niet-zelfregeerend koloniale rijk, symptoom van de groeiende beteekenis der tropische gebieden.

Eén identieke „service" voor het geheele Colonial Empire schijnt meer en meer als een eisch van goed beleid te zijn gevoeld. De groote tegenstand kwam natuurlijk van de goed gelegen koloniën met aantrekkelijken dienst en ruime betaling, die het aan de in minder gelukkige omstandigheden verkeerende gebieden moeilijk maken voortreffelijk personeel te werven. De moeilijkheden, welke de minder welgelegen Britsche koloniën met hun personeelsvoorziening hebben ondervonden, zouden bij de deconcentratie op eilandprovincies of -gouvernementen h.t.l. wel de minder ontwikkelde, minder gezonde, minder aantrekkelijke eilanden kunnen bedreigen.

De conferentie besloot tot aanvaarding in beginsel van een geünificeerden dienst, doch wenschte voor een eindoordeel een gedetailleerd schema te zien opgemaakt, te onderwerpen aan de kritiek der verschillende koloniale regeeringen. Lord PASSFIELD

betoogde, dat bij overplaatsingen niet dan bij uitzondering tegen de wenschen van den betrokkene zou worden gehandeld; de billijkheid der plaatsingen zoude bevorderd worden door één algemeene personeelsafdeeling te vormen aan het Colonial Office, de aantrekkelijkheid van den dienst verhoogd door als regel te erkennen, dat de gouverneurs getrokken zullen worden uit de koloniale diensten. Tot unificatie van de diensten van landbouw, boschwezen en veeartsenijkunde werd reeds definitief besloten.

Over luchttransport en radio en over het „Fund" bevatten de persverslagen geen bijzonderheden. Het voorstel om een Britsche firma te belasten met de voorziening van de overzeesche gebieden met films onder toezicht van een Board werd ondersteund; en gelet op het feit dat heden ten dage tropisch Britsch-Afrika nog maar weinig bioscopen telt (o gelukkig land), erkende men dat het nu de tijd is om een strenge censuur in te stellen. In locale censuur had men geen vertrouwen: de hang naar amusement van de „local educated opinion" werd geacht een factor te zijn van invloed op het vertoonen van films welke de inheemsche bevolking liever niet moest zien.

De juist te voren te Genève aanvaarde conventie op den gedwongen arbeid vond bij de vergaderde koloniale gouverneurs vrij algemeen instemming, in het vertrouwen evenwel, dat zij de conventie niet dadelijk streng zouden behoeven toe te passen.

De regeering nam de gelegenheid te baat aan de overzeesche regeerders duidelijk te maken, dat — hierop komt de mededeeling in het kort neer — een labour-regeering niet is een stel dwazen. „Democracy is dangerous without efficiency and scientific direction". Als een voornamen eisch van efficiency beschouwde de regeering een tevreden en blijmoedige gemoedsstemming onder bestuurders en technici in de koloniën. Vandaar haar zorg voor behoorlijke recruteering, gepaard met goede arbeidsvoorwaarden. Wat betreft arbeids- en belastingpolitiek legde de onderstaatssecretaris den nadruk op den onontkoombaren en onafwijsbaren aandrang onder de inheemsche bevolkingen naar hooger levensstandaard, en op de noodzakelijkheid te zorgen, dat die stemmen constitutioneele middelen zouden vinden om zich te uiten; in dien samenhang betreurde hij het zeer beperkte kiesrecht van sommige koloniën.

De regeering betoogde verder nog, dat het niet verstandig zou zijn, gesteld het ware mogelijk, de lijnen der koloniale politiek te wijzigen bij iedere regeeringswisseling in het moederland. Geleidelijkheid moest betracht worden; maar dat beteekende niet langzaamheid doch integendeel een proces van toenemende snelheid bij toenemend gewicht.

Deze principieele uitlatingen der Britsche regeering sluiten geheel aan bij het beginseldebat over koloniale politiek, dat in December 1929 in het lagerhuis is gehouden, waarin onder gelijke instemming van labour- en van conservatieve zijde een ruimhartige koloniale, zoowel materieele als vooral geestelijke en staatkundige ontwikkelingspolitiek beleden werd.

F. VAN ASBECK.

De bescherming van den wetenschappelijken eigendom (in verband met in- en uitvoerverboden).

Overeenkomstig een resolutie van den Volkenbondsraad, aangenomen in diens 51e zitting, bracht het Secretariaat van den Bond in Juli eenige documenten betreffende de bescherming van den wetenschappelijken eigendom ter kennis van de Regeeringen, ten einde hun oordeel hieromtrent te vernemen.

Deze aangelegenheid (wel te onderscheiden van de bescherming van den industrieelen eigendom, waarover in 1883 reeds een verdrag gesloten werd, dat laatstelijk in 1925 gewijzigd werd, zie Staatsblad 1928 no. 530) kwam reeds eerder, zij het terloops, hier te lande ter sprake. Tijdens de najaarszitting 1928 waarschuwden namelijk eenige leden van den Volksraad tegen de gevaren, die een ratificatie van de Geneefsche conventie op de in- en uitvoer- verboden van 1927 door Nederland zonder voorbehoud ten aanzien van Indië huns inziens met zich mee zou brengen. Zij wenschten dat de Indische Regeering de bevoegdheid zou behouden om eventueel uitvoerverboden uit te vaardigen op veredeld plantenmateriaal. De Regeeringsgemachtigde voor Algemeene Zaken bracht hiertegen in, dat te zijner tijd, dank zij het in den maak zijnde verdrag tot bescherming van den wetenschappelijken eigendom een waarborg zou kunnen worden geschapen, waardoor met groote opofferingen en kosten verkregen resultaten van wetenschappelijken arbeid, o.a.

op landbouwgebied, niet door den eerste den beste zonder vergunning of vergoeding ten eigen bate zouden kunnen worden aangewend. De heer ZUYDERHOFF verklaarde echter onomwonden, dat het hem en zijn medestanders (alleen de heer BRUINEMAN betreurde het dat de landbouwkundige eigendom nog niet op gelijke wijze werd beschermd als de industrieele) daar niet om te doen was: „Het gaat er voor ons toch niet om, voor dat veredelde materiaal een hoogen prijs te maken, maar om het aan anderen te onthouden, en dat zal nooit mogelijk zijn bij den maatregel tot bescherming van den eigendom" [1]).

Het is niet de bedoeling thans op deze uitspraak, die blijk gaf van een wel begrijpelijke, maar niet in het kader der internationale samenwerking en solidariteit passende, geestesgesteldheid in te gaan. Slechts zij aangestipt dat de conventie op de in- en uitvoerverboden ten slotte door Nederland alleen voor het Rijk in Europa bekrachtigd werd en dat haar werking ook overigens zeer beperkt bleef door het uitblijven van de ratificatie van Polen, waardoor die van vele andere — voornamelijk Oost-Europeesche — landen zonder effect bleef. Het belang voor Nederlandsch-Indië van een verdrag betreffende de bescherming van den wetenschapelijken eigendom moge door het in herinnering brengen dezer gebeurtenissen voldoende aangetoond zijn.

De drie thans aan de Regeeringen ter beoordeeling toegezonden documenten zijn:

I. de voorgeschiedenis van den „wetenschappelijken eigendom";
II. de tekst van het ontwerp-verdrag;
III. een nota betreffende de verzekering van de risico's die uit het verdrag voortvloeien.

I. De voorgeschiedenis.

In 1921 door een Franschman opgeworpen, is het denkbeeld daarna neergelegd in een wetsontwerp, voorgesteld door een der Fransche parlementsleden, later door de Volkenbondscommissie voor de Intellectueele Samenwerking overgenomen en verwerkt tot een ontwerp-verdrag, waarvan het principe reeds in 1923 de instemming van Volkenbondsraad en -vergadering verkreeg.

1) Zie bijl. hand. Volksraad 1928/29 ond. 75 alg. ged., stuk 3 blz. 14, stuk 4 blz. 20, stuk 6; afd. VI, stuk 3 blz. 1, stuk 4 blz. 1; hand. blz. 1465—1468; 1680—1683; 1696; 1705—1706; 1712.

Volgens dit ontwerp moesten de auteurs van uitvindingen en ontdekkingen, die door hun specifiek wetenschappelijk karakter onttrokken waren aan de bescherming verleend aan industrieele en literaire producten, gedurende hun leven en hun rechthebbenden daarna nog gedurende vijftig jaren in het genot zijn van een auteursrecht op de economische voordeelen verbonden aan de exploitatie dier uitvindingen en ontdekkingen.

Reeds dadelijk echter was men zich bewust van den belangrijken economischen terugslag, dien een ruwe toepassing van dit principe zou meebrengen.

Allereerst dienden daarom de betrokken industrieele kringen geraadpleegd te worden. De besprekingen, gevoerd zoowel met verschillende organisaties, als met particulieren wezen uit, dat verwezenlijking van het denkbeeld, zij het met enkele technische wijzigingen, zeer wel mogelijk was, terwijl de opgeworpen juridische bezwaren konden worden weerlegd.

Zoo kon de Internationale Commissie voor de Intellectueele Samenwerking in December 1927 een deskundigen-comité bijeenroepen, waarin, naast geleerden, vertegenwoordigers der industrieelen en personen die op de hoogte waren van de meening van hun Regeeringen, vertegenwoordigers van het Economisch Volkenbondscomité, van het Internationaal Arbeidsbureau, van het Internationaal Bureau van den Industrieelen eigendom, van de Internationale Kamer van Koophandel en van de Internationale Federatie van Intellectueele Arbeiders zitting hadden.

Na drie dagen was men het algemeen eens over een nieuw ontwerp-verdrag bestaande uit 20 artikelen, steunend op de vier volgende beginselen:

a. geen exploitatie-monopolie ten behoeve van den uitvinder, deze heeft slechts het recht de betaling van een bijdrage te eischen;
b. de uitoefening van het recht van den uitvinder is onderworpen aan diens wilsuiting;
c. de houder van het recht moet eenige formaliteiten vervullen;
d. de duur van het recht wordt beperkt tot 30 jaar, te rekenen van den datum van inschrijving.

Het oude voor-ontwerp voorzag in de mogelijkheid dat staten ieder voor zich de gebruikers van wetenschappelijke ontdekkingen

zouden kunnen vrijstellen van de hun opgelegde verplichtingen door hen te voren een bepaald percentage van hun omzet te doen storten in een kas, die dan de verplichtingen jegens de uitvinders zou overnemen.

De experts hebben dit denkbeeld evenwel niet overgenomen. Wel heeft de Subcommissie voor de Intellectueele Rechten van den Volkenbond, die in Juli 1928 het deskundigen-ontwerp behandelde, een voorstel van SERRUYS, den gedelegeerde van het Economisch Volkenbondscomité, overgenomen om aan het ontwerp-verdrag een nota toe te voegen, waarin zou worden uiteengezet op welke wijze de gebruikers zich zouden kunnen verzekeren tegen de risico's die uit het verdrag zouden kunnen voortvloeien.

II. Het ontwerp-verdrag.

Het ontwerp-verdrag, bij de samenstelling waarvan men zooals boven uiteengezet niet over één nacht ijs is gegaan, bestaat uit 20 artikelen, waarvan de eerste 13 de kern van de materie bevatten.

Iedere wetenschappelijke ontdekking, die zich leent tot een materieele aanwending, geeft onder bepaalde voorwaarden aan haar auteur jegens de gebruikers een recht op een belooning (art. 1); onder materieële aanwending wordt verstaan een aanwending met het doel het artikel in den handel te brengen (art. 2); het verdrag heeft slechts betrekking op die uitvindingen, die leiden tot een nieuwe wijze van productie of tot een nieuw gebruik van een reeds bestaande; uitgesloten worden de uiteenzetting en uitleg van of het commentaar op een vroegere uitvinding (art. 3).

Het recht vangt aan met de ondubbelzinnige bekendmaking van de uitvinding en de uitoefening van het recht jegens de gebruikers zal eerst mogelijk zijn na de neerlegging van een door een internationale organisatie te registreeren nota, waarbij de auteur zijn aanspraken doet gelden op alle eventueele materieele aanwendingen (art. 4); de bescherming duurt dertig jaar, c.q. ten voordeele van de rechthebbenden van den uitvinder (art. 5); in ieder der verdragstaten genieten vreemdelingen dezelfde rechten en voorrechten als de eigen onderdanen (art. 6); door een vroegere publicatie verliest de uitvinder zijn rechten niet (art. 7).

Iedere onderneming kan zoo'n gedeponeerde uitvinding gebruiken mits de auteur een betaling ontvangt, welke bij onderling accoord

of, bij gebreke van dien, gerechtelijk zal worden vastgesteld (art. 8); iedere onderneming, die door een auteur van een gedeponeerde uitvinding wordt aangesproken, is gehouden met hem over de minnelijke vaststelling van de vergoeding te onderhandelen (art. 9); bij gebreke van een minnelijke overeenkomst zal de meest gereede partij zich tot den rechter wenden (art. 10); elke vijf jaar zal de eenmaal vastgestelde vergoeding gerechtelijk kunnen worden herzien, indien zij niet meer in overeenstemming is met het profijt dat uit de uitvinding getrokken wordt (art. 11); alwie beweest dat eenige overeenkomst tusschen een uitvinder en een onderneming te zijnen nadeele of met verkrachting van zijn recht is tot stand gekomen, zal dien uitvinder in rechten kunnen aanspreken (art. 12); overeenkomsten die aan bepalingen van het verdrag afbreuk doen, zijn nietig (art. 13).

De artikelen 14 tot en met 17 voorzien in de geschillen, die kunnen rijzen, indien de partijen niet tot hetzelfde land behooren, en in de geschillen over uitleg of toepassing van het verdrag. Art. 18 voorziet in een speciaal reglement nopens de wijze van registratie der uitvindingen. Art. 19 bepaalt dat het verdrag slechts betrekking zal hebben op de uitvindingen die na de inwerkingtreding worden geregistreerd; onder zekere voorwaarden zullen, bij wijze van overgangsmaatregel, ontdekkingen, die tien jaar voor de inwerkingtreding van het verdrag zijn gedaan, ook beschermd kunnen worden. Art. 20 betreft de ratificatie en inwerkingtreding van het verdrag.

III. De risico-verzekering.

Het behoeft geen betoog dat ondernemingen in moeilijkheden zouden kunnen geraken, indien zij onverwachts door een uitvinder werden aangesproken en veroordeeld werden tot de betaling van een aanzienlijke vergoeding voor het gebruik van een uitvinding, waarvan hun niet bekend was dat iemand daarop aanspraken kon doen gelden. Anderszins moest men bij het willen ondervangen dier moeilijkheden er tegen waken de bepalingen van het verdrag niet te verzwakken.

Met deze twee kanten van het vraagstuk moesten de ontwerpers van de nota over de risico-verzekering krachtens de hun door den Volkenbondsraad verleende machtiging rekening houden: zij moesten aan het verdrag toevoegen „une note explicative exposant

„certaines modalités d'application, qui, sans atténuer la portée de „la convention projetée en ce qui concerne la protection des décou- „vertes scientifiques, seraient de nature à prévenir toute entrave à „l'activité des milieux économiques qui les exploitent".

De ontwerpers wonnen eerst het advies in van eenige verzekerings-maatschappijen. Deze konden echter nog geen gegevens verstrekken over den aard en de grondslagen van in het kader van het ontwerp-verdrag door de betrokkenen te sluiten verzekeringsovereenkomsten, aangezien eensdeels het risico moeilijk te schatten was, en zij zich dus liever niet wilden binden alvorens eenige jaren van praktijk hen in staat zouden hebben gesteld een waarschijnlijkheidsberekening te maken, en anderszins de aard van het risico hun eigenaardig voorkwam wegens de belangrijke rol, die het moreele element hier speelt: de industrieel kan in het onderhavig geval, meer dan bij andere verzekeringen, nalatig zijn zonder strafbaar te zijn.

Uit de adviezen was den ontwerpers echter wel gebleken dat, mocht een verzekering met premie-betaling eerst na moeitevolle voorbereidende studie mogelijk zijn, in den vorm van een onderlinge verzekering een veel eenvoudiger verwezenlijking van het denkbeeld kon worden gevonden.

Bij verdere bestudeering kwam men tot de volgende conclusies:

indien de Regeeringen instemmen met het ontwerp-verdrag, zouden de gebruikers van ontdekkingen zich kunnen verzekeren tegen de risico's, die er voor hen uit voortvloeien, door de onmiddellijke oprichting van onderlinge verzekerings-maatschappijen, of door de stichting van kassen waaruit aan eventueele verplichtingen zou kunnen worden voldaan;

binnen betrekkelijk korten tijd achtten de verzekerings-maatschappijen verzekering met premie-betaling mogelijk, de Britsche Lloyd ging zelfs verder en zou een premie-verzekering reeds dadelijk willen afsluiten, mits onder zekere reserves (o.a. tot een maximum bedrag van 20.000 Engelsche ponden). De verzekerde risico's moeten voldoende in aantal zijn, opdat alle verschillende risico's vertegenwoordigd zijn: men vreesde n.l. dat alleen de slechte risico's verzekerd zouden worden (nalatige industrieelen);

men zou een maximum bedrag moeten stellen, dat een uitvinder van één onderneming kan vorderen;

de verzekerings-overeenkomst zou niet als voorwaarde mogen bevatten, dat omtrent iedere uitvinding eerst een onderzoek moet worden gedaan; den verzekerde zou wel de verplichting kunnen worden opgelegd, dat hij, telkens als hij iets nieuws gaat maken, een door den verzekeraar aangewezen deskundige moet raadplegen.

E. O. VAN BOETZELAER.

De organisatie van het Volkenbondssecretariaat.

Eind Juni verscheen een belangrijk document: het rapport van van de z.g. „Commission des Treize", de commissie, die door de Volkenbondsvergadering van 1929 was belast met een studie over de werking en de inrichting van het Secretariaat. Natuurlijk is niet alles in dit rapport voor den buitenstaander even belangrijk; de verschillende personeelsbepalingen en pensioenregeling interesseeren meer direct belanghebbenden: de 664 ambtenaren van het Secretariaat, de 424 van het Arbeidsbureau en de 24 van de griffie van het Permanent Hof van Internationale Justitie. De grondslagen waarop inrichting en samenstelling van het Secretariaat behooren te berusten boezemen echter wellicht wijder kring belang in: hierbij speelt ook de internationale politiek een groote rol.

Het rapport, dat op de loopende Assemblée besproken zal worden, bevat eerst eenige algemeene beschouwingen en behandelt daarna enkele onderwerpen afzonderlijk, waarvan hierna alleen de duur der door de ambtenaren te sluiten verbindtenissen en het vraagstuk van de opperleiding van het Secretariaat in het kort besproken zullen worden.

Het Secretariaat moet aan drie vereischten voldoen: het moet een *strikt internationaal* karakter hebben, de beschikking hebben over zeer deskundige en bekwame ambtenaren en georganiseerd zijn volgens de beginselen van een normale administratie aangepast aan de eischen van een internationaal orgaan.

Dat strikt internationaal karakter is de spil waar alle moeilijkheden om draaien, over de wijze waarop het gewaarbord moet worden, kon de commissie niet steeds met algemeene stemmen haar besluiten nemen. Voorop dient te staan dat de ambtenaren

geen agenten mogen zijn van de Regeering van het land waaruit zij afkomstig zijn. Het verdedigen van de belangen van de staten-leden moet geschieden door de vertegenwoordigers en gedelegeerden der Regeeringen; door zich daartoe te leenen zouden de Volkenbondsambtenaren spoedig hun hoedanigheid van onpartijdige personen verliezen. Daartegenover mag het Bureau toch ook niet nalaten steeds voeling te houden met de stroomingen in de diverse landen; deed het dit niet, dan zou het een dood lichaam worden dat den kijk op de realiteit der zaken verloren heeft. Het is dus noodzakelijk steeds „versch" bloed in het orgaan te kunnen brengen, speciaal in de hoogere rangen, zooals hieronder zal blijken.

Ook de vraag van den duur der arbeidsovereenkomsten van de ambtenaren wordt echter beïnvloed door de hiervoor gereleveerde kwestie. Tot nu toe werden de meeste ambtenaren gewoonlijk aangenomen voor 7 jaar, behoudens de mogelijkheid van verlenging. Hiertegen werd als bezwaar aangevoerd, dat men zoodoende vele goede krachten niet aan het Secretariaat kon verbinden, daar zij op zulke onzekere voorwaarden hun toekomst niet wilden wagen en zij geen zekerheid hadden carrière te kunnen maken. Bovendien bestaat de kans dat, als het Bureau steeds moet worden aangevuld met ambtenaren uit de nationale administraties, de Volkenbondsambtenaren zich gedurende hun kort verblijf in Genève zouden gaan beschouwen als vertegenwoordigers van hun Regeering, wier bevelen zij steeds gewend zijn geweest op te volgen en die zij naar de oogen zouden moeten zien, wilden zij niet de kans loopen later niet in den nationalen staatsdienst herplaatst te zullen worden.

Het leek dus aangewezen dat de ambtenaren in „vasten dienst" zouden worden aangesteld, maar daarnaast moet het Secretariaat op de hoogte zijn van alle stroomingen in de verschillende landen en daarmee voeling blijven houden; wisseling moest dus mogelijk blijven, speciaal in de hoogere rangen.

Zoo was de commissie eensgezind ten aanzien van het beginsel dat de hoofdambtenaren (Secretaris-Generaal, adjunct-Secretaris-Generaal, onder-Secretarissen-Generaal en Directeuren) niet in vasten dienst moeten worden aangesteld en de lagere wèl; ten aanzien van de tusschenmoot (chefs de service en membres de section) adviseerde slechts een meerderheid om ook dezen in vasten dienst

aan te nemen, juist voor deze betrekkingen moet en kan volgens de commissie een mate van zekerheid van positie mogelijk zijn, opdat de besten er zich voor beschikbaar stellen.

Bezwaar had de commissie verder tegen het feit dat thans bijna alle hoogere ambtenaarsposten bekleed worden door onderdanen van de staten, die als permanent Volkenbondslid toch al een grooten invloed kunnen uitoefenen.

In principe moest de bezetting van die hoogere ambten niet gereserveerd zijn voor onderdanen van bepaalde staten, lagere ambtenaren zouden tot die betrekkingen moeten kunnen opklimmen, van welk land zij ook onderdaan zijn, mits zij maar geschikt zijn. Aan den anderen kant werd het ongewenscht geacht dat meerdere personen van dezelfde nationaliteit hooge ambten bekleeden.

De minderheid van de commissie wenschte echter den huidigen toestand te doen bestendigen, zelfs te verscherpen, en men zal wel niet ver van de waarheid af zijn door aan te nemen, dat die minderheid gevormd werd door groote mogendheden. Zij stelde zich het toekomstig beeld van het Secretariaat als volgt voor: een Secretaris-Generaal, een adjunct-Secretaris-Generaal en drie onder-Secretarissen-Generaal (er zijn ook juist 5 permanente Raadsleden!); die drie onder-Secretarissen-Generaal zouden ieder eenige van de secties, waarin het Secretariaat is verdeeld, onder zich krijgen. De Hoofden der secties zouden dan niet meer, zooals thans, rechtstreeks onder den Secretaris-Generaal staan, maar hun voorstellen en adviezen door tusschenkomst van een onder-Secretaris-Generaal moeten indienen. Het is duidelijk dat dit systeem niet alleen den invloed der groote mogendheden nog zou versterken, maar bovendien ook weinig bevorderlijk zou zijn voor een snelle afdoening der zaken. In spoedeischende gevallen moet de Secretaris-Generaal zich rechtstreeks door den betrokken afdeelings-chef kunnen doen voorlichten.

De meerderheid van de commissie kwam gelukkig tot een bevredigender voorstel. Zij wenscht het Secretariaai verdeeld te zien in 14 secties, aan het hoofd van iedere sectie zou een onder-Secretaris-Generaal of een Directeur staan, daarboven komt de adjunct-Secretaris-Generaal en de Secretaris-Generaal, welke laatste zoo noodig door eerstgenoemde vervangen wordt. Het voorstel houdt verder in, dat het aantal onder-Secretarissen-

Generaal wordt gebracht van 3 op 8. Door aanvaarding van deze oplossing zou het dubbele voordeel verkregen worden, dat èn de onderdanen van de groote mogendheden leidende posities kunnen bekleeden, èn een voldoend aantal onderdanen der kleine staten tot de hooge ambten kunnen worden benoemd, of kunnen opklimmen. Op dit laatste legde de commissie nog den nadruk: het is niet bevorderlijk voor de prestaties van een ambtenaar, die geen onderdaan is van een van de groote mogendheden, indien hij van te voren weet dat hij, hoe goed hij ook voldoet, nooit een van de leidende functies zal kunnen vervullen. Wordt dit veranderd, dan zal het heele Secretariaat er baat bij vinden: goede krachten zullen zich aanmelden, wetende dat hun de kans geboden wordt carrière te maken en voor de ambtenaren zal er voldoende prikkel zijn om zich geheel te geven.

E. O. VAN BOETZELAER.

12 Sept. '30.

Boekbespreking.

Verslag van de 20e zitting van het Internationaal Koloniaal Instituut (Brussel, Juni 1929).

Deze zitting, onder voorzitterschap van den kroonprins van België gehouden, was gewijd aan de onderwerpen: 1° stelsel en organisatie van den inheemschen arbeid in de tropische koloniën, 2° intensieve en weloverlegde uitbreiding van de inheemsche cultures en hun samenhang met de welvaartsontwikkeling der tropische koloniën, en 3° vertegenwoordigende raden in de Afrikaansche koloniën. Drie onderwerpen van uit-stekend actueel belang.

Aard en karakter van het Instituut komen in de drie boekdeelen welke het verslag en de voorbereidende rapporten bevatten duidelijk uit. Een vergadering grootendeels bestaande uit mannen van langdurige ervaring in de koloniën, in verantwoordelijke betrekkingen opgedaan, beraadslaagt in geheel zakelijke, op ondervinding berustende besprekingen, buiten politiek gewoel, over de onderdeelen die op het oogenblik de kern uitmaken van het koloniale vraagstuk: inheemsche arbeid, inheemsche landbouw, inheemsche vertegenwoordiging. Maar daarom niet buiten de koloniale politiek; want de meeste aanwezigen hebben te lang in de praktijk gestaan om niet een bepaald standpunt in te nemen in deze vragen die thans midden in den strijd der staatkundige meeningen staan. Het treft echter wel, dat in de beraadslagingen meestal zwak slechts doordringt het besef, dat, al moge men wenschen deze koloniale kwesties als technisch-wetenschappelijke vraagstukken in de teruggetrokkenheid van academie en werkkamer verder te behandelen, daar buiten de deur een menigte staat, onervaren, ondeskundig vaak, maar van hevige en bewogen belangstelling, die haar menschheidsnormen wenscht aangelegd te zien in het koloniale ontwik-

kelingsproces, die luide te kennen geeft (uit edele en onedele motieven) dat de koloniale verhouding en hare wijziging en opheffing de geheele wereld aangaan.

Het sterkst werkt die nieuwe populaire aandrang bij den inheemschen arbeid, omdat de misstanden op dat terrein het eerst de openbare meening hebben doen ontstellen (Onafhankelijke Congostaat) en omdat ontoelaatbare arbeidsverhoudingen het duidelijkst spreken tot het voorstellingsvermogen. Het schijnt dan ook geen toeval, dat juist de koloniale arbeid te Genève het eerst en het meest de aandacht heeft getrokken. Bij de bespreking in het Instituut van het rapport (van mr. SCHUMANN) over den inheemschen arbeid is met groote kracht, en bitterheid vaak, stelling genomen tegen de „suggesties van humanitaire orde" afkomstig van „personen die niets van koloniale kwesties af weten", dat is tegen Genève, d.w.z. het Internationaal Arbeidsbureau. De secretaris-generaal van het Instituut, de heer LOUWERS (België) stelde de vraag, schijnt het, in haar juiste termen: „Wij zitten hier niet om ons te beklagen en te verzetten maar om positief werk te verrichten: de noodige suggesties formuleeren om te zorgen, dat koloniaal beleid overal in staat zij aan zijn verplichtingen te voldoen". En verder: „Hoeden wij ons den indruk te wekken van voldaanheid over de arbeidswetgeving want zij die goed op de hoogte zijn weten, dat er niet alleen voor lof en prijs plaats is maar ook voor verbeteringen."

Dit debat bereikte zijn grootste diepte in een rede van dr. MORESCO. Deze wees op het *feit* van de bemoeienis en het medeoordeelen door niet-koloniale mogendheden en niet-deskundige maatschappelijke kringen, een feit waaraan men zonder aan de vredesverdragen te raken niets veranderen kan. Z.i. heeft die medezeggenschap in Genève evenwel onmiskenbare voordeelen: van de discussies aldaar gaat een opvoedende kracht uit op de openbare meening, en stuwkracht en moreele pressie op de wat achterlijke koloniale mogendheden, en ten slotte: zij zijn in staat een „blanke solidariteit" te vestigen, een zekere gemeene verantwoordelijkheid voor een rechtvaardig koloniaal beleid. Mogelijk komt uit dat alles op den duur, vervolgde de spreker, een ontwikkeling naar internationalisatie van de koloniën voort, een doorwerking van de mandaat-beginselen; hij voor zich zoude het voor den wereldvrede, dat is hier den rassenvrede, zeer nuttig achten,

wanneer bepaalde gedachten uit het mandaatstelsel werden aanvaard voor alle koloniën..

Deze uitingen van nieuw koloniaal inzicht bleven natuurlijk niet onweersproken, en de bestrijders grepen het hart der vergadering. Men kan deze afwerende houding betreuren, te verwonderen is zij niet in een kring van mannen, die de beste jaren van hun leven, vaak in geografisch en geestelijk dorre streken, hebben gewijd aan de zorg voor zwakke bevolkingen, in eindelooze wildernissen het ontwikkelingswerk hebben aangevat en geleid, die daar een groot werk van langzame bevrijding van physieke, moreele, sociale kwalen hebben zien groeien en nu één ding vreezen als het Booze Oog: de bemoeiïng of bemoeierigheid van onbekwame buitenstaanders, die met hun Europeesche begrippen en voorstellingen een primitieve maatschappij, nog op stam- of familieverband berustend, zullen ontwrichten en het beschavingswerk belemmeren.

Het is te hopen dat het Instituut, dat zooveel zin voor werkelijkheid toont in Afrika en elders in de tropen, ook oog zal hebben voor de werkelijkheid door dr. MORESCO aangevoerd. Alleen dan zal het de groote taak kunnen vervullen, door den secretaris-generaal wat vaag aangeduid: positief medewerken aan de vorming van een verlichte publieke opinie in koloniale zaken, fundamenten leggen voor het koloniale werk van Genève. Het is een taak van voorlichting en opbouw, in de internationale sfeer zoo gelukkig volbracht door het Instituut van Internationaal Recht en de Interparlementaire Unie. Misschien zou de arbeid van het Internationaal Koloniaal Instituut in kracht en invloed winnen wanneer het aantal leden buiten den strikt kolonialen kring werd uitgebreid.

De conclusies van het Instituut in zake den inheemschen arbeid leggen den nadruk op den eisch van effectieve en doeltreffende toepassing van de arbeidswetgeving, vooral van de hygiënische voorschriften, en onderstrepen verder, dat gelet op den inwendigen toestand de meeste koloniën een voldoende arbeidswetgeving bezitten welker verdere ontwikkeling gelijken tred moet houden met die der inheemsche bevolkingen. Er zal derhalve van kolonie op kolonie verschil in de arbeidswetgeving moeten bestaan, wat maakt dat voor arbeidsverdragen slechts beperkte plaats is en dan alleen tusschen koloniale mogendheden (dr. MORESCO onthield zich van instemming met dit gedeelte der conclusies).

Nu nog een enkel woord over de bespreking van het tweede punt: de intensieve en weloverlegde uitbreiding van den inheemschen landbouw. Daarbij kwamen tegengestelde meeningen zoo scherp tot uiting, dat eenstemmigheid uitgesloten bleek. De rapporteur, de Belg de Wildeman stond met groote kracht de schepping voor van een wetenschappelijken landbouwvoorlichtingsdienst naar ons Indisch model. Het einddoel moest z.i. zijn de inheemsche bevolkingen in de tropen, die voor alles landbouwers zijn, door onderwijs en praktische voorlichting op te voeden voor den modernen grooten landbouw en het aandeel van de blanken daarin te beperken tot de eigenlijke landbouw-„industrie". Een aantal sprekers vielen den inleider bij, een Engelsch gouverneur en de Belgische secretaris-generaal waarschuwden tegen ongelimiteerde of overmatige toelating van westersche landbouwbedrijven die den inheemschen landbouw zouden dooddrukken en een zwart proletariaat scheppen. Aan het andere uiterste stonden zij, die alleen van den kapitaalsterken en wetenschappelijk goed gefundeerden Europeeschen landbouw heil verwachtten voor de ontwikkeling van een kolonie. Want alleen de blanke kolonisten bezitten h.i. voldoende energie en initiatief om een kolonie te ontginnen; en alleen daardoor zouden de koloniën hun beteekenis als uitlaatgebied voor de industrieele landen behouden. Wanneer daarentegen de inheemsche landbouw wordt aangemoedigd boven de Europeesche, zullen de koloniën de industrieele producten minder snel en minder gemakkelijk absorbeeren, waardoor in de industrieele landen overproductie en in de heele wereld een crisis zal ontstaan. Een tusschenstandpunt namen zij in, die zoowel uitheemschen als inheemschen landbouw gesteund willen zien in een voor het tropische gebied zegenrijke verhouding.

Het vraagstuk van overgang van uitheemschen naar inheemschen landbouw (afloopende uitgiftetermijnen) speelde geen rol.

In de voorbereidende stukken, antwoorden op een vragenlijst, neemt een zeer bijzondere plaats in een rapport over N.-Indië van de hand van den heer M. B. Smits, te voren hoofd der afdeeling landbouweconomie van het Buitenzorgsche departement van landbouw over: de inheemsche landbouw in N.-I. en zijn beteekenis uit het oogpunt van uitvoer van landbouwproducten.

In den strijd over het koloniale beleid en zijn richting zijn

de publicaties en werkzaamheden van een instituut als het Brusselsche van groote beteekenis, te grooter naarmate men voeling zoekt met, invloed tracht te oefenen op de nationale en internationale organen, door welke thans de beslissingen worden genomen.

v. A.

"L'Année de la Société des Nations"
(1 October 1928 — 30 September 1929).

Dit is het derde deel van het door de informatie-sectie van het Volkenbonds-secretariaat sinds 1927 jaarlijks uitgegeven boekje over de werkzaamheden van den Bond. In tegenstelling met het ook jaarlijks door den Secretaris-Generaal aan de Assemblée aangeboden rapport over de werkzaamheden gedurende het afgeloopen jaar, hetwelk, speciaal dit jaar, slechts een zuiver zakelijke en droge weergave der gebeurtenissen bevat, is dit een boekje dat, op smakelijke wijze geschreven en uitgegeven, zoowel voor den leek, als voor dengeen die zich wel eens met internationale aangelegenheden heeft te bemoeien, een onschatbaar aantal gegevens en bijzonderheden bevat op elk gebied, waarop de Bond zich beweegt. In veertien hoofdstukken verdeeld, geeft het in het kort den stand van het werk en hetgeen verricht is of staat te worden ten aanzien van de ontelbare onderwerpen, waarmee de Volkenbond bemoeienis heeft.

In een inleiding worden de groote trekken aangegeven van de werkzaamheid van den Bond gedurende het tijdvak 1 October 1928 tot 30 September 1929. Speciaal op het gebied van de vredesorganisatie is het een vruchtbaar jaar geweest. Ook op dat van de internationale samenwerking was er vooruitgang, al was deze op economisch gebied niet geheel evenredig aan de daaraan bestede krachtsinspanning. De sociale en humanitaire werkzaamheden vorderden goed.

Verschillende gebeurtenissen buiten den Bond, zooals de inwerkingtreding van het Kelloggpact tot uitbanning van den oorlog, de Engelsch-Amerikaansche vlootbesprekingen en de Haagsche Conferentie over het Plan-Young, hadden hun terugslag op het leven van den Bond, deze heeft van zijn kant daar echter ook invloed op uitgeoefend.

Voor de handhaving en organisatie van den vrede was allereerst belangrijk de inwerkingtreding — door de ratificatie van België en Noorwegen — van de Generale Acte voor de vredelievende beslechting van internationale geschillen, verder de aanvaarding van de verplichte jurisdictie van het Permanent Hof van Internationale Justitie door een groot aantal nieuwe staten, waaronder eenige groote mogendheden, de voorbereiding van de toetreding van de Vereenigde Staten tot dat Hof en de herziening van zijn Statuut.

De inwerkingtreding van het Kelloggpact maakte de herziening van eenige artikelen van het Volkenbondsverdrag noodzakelijk, terwijl ook aan het voorkomen van den oorlog de noodige aandacht geschonken werd: geijverd wordt voor de sluiting van een verdrag tot het verleenen van financieelen steun aan een aangevallen staat, en voor een tot versterking van de middelen ter voorkoming van oorlog.

De Volkenbond heeft in dit tijdvak wederom zijn medewerking verleend om een dreigend conflict tusschen twee zijner leden (Bolivië en Paraguay) in vreedzame baan te leiden, door die landen, nog vóór een van hen de hulp van den Bond had ingeroepen, te wijzen op de plichten van hun lidmaatschap.

Ook op het netelig gebied der minderheden-bescherming maakte men vorderingen: al kon over de principieele kwestie van den aard en den omvang van de door den Volkenbond aan de minderheden verleende garantie geen eenstemmigheid verkregen worden, de procedure voor het behandelen van klachten der minderheden kon doelmatiger worden ingericht.

Op economisch terrein werd belangrijk werk verricht met betrekking tot de bestrijding van de valsche munterij, het voorkomen van dubbele belasting en belastingvlucht; de steenkool- en suikerproblemen werden bestudeerd en het onderzoek van tal van andere aangelegenheden voortgezet. Men moest echter constateeren dat in de grondbeginselen der handelspolitiek van de leden geenerlei wijziging was ingetreden en de vraag werd gesteld, of men niet op den verkeerden weg was. Het probleem werd weder met kracht ter hand genomen (plan voor een wapenstilstand op tariefgebied tot vergemakkelijking van verdere onderhandelingen).

De verkeer- en doorvoer-organisatie bereidde drie conferenties

voor: over rivierenrecht, over kustverlichting en -bebakening en over het vervoer van kranten en periodieken.

De hygiënische organisatie riep conferenties bijeen over de vaccinatie tegen t.b.c. en over de slaapziekte, en deed onderzoekingen op het gebied van den kanker, de kindersterfte en de syphilis. Niet minder belangrijk waren haar bemoeiïngen voor de reorganisatie van de sanitaire diensten in Griekenland, Bolivië en China.

Ten aanzien van de kwestie der verdoovende middelen werd besloten tot rechtstreeksche beperking der fabricatie over te gaan, terwijl ook het in het verdrag van 1925 voorzien Permanent Centraal Opium Comité in werking kon treden.

De commissie voor den handel in vrouwen en kinderen bereidde een enquête naar den vrouwenhandel in het Verre Oosten voor, en deed stappen tot voorbereiding van verdragen over den terugkeer van kinderen en jongelieden naar den huiselijken haard en over de aan minderjarige vreemdelingen te verleenen hulp.

Op het gebied der intellectueele samenwerking werd besloten de organisatie te herzien, terwijl ten slotte de hulpverleening aan de Turksche, Grieksche en Armenische vluchtelingen zal worden geliquideerd.

Terecht konden de sprekers op de Tiende Assemblée, die een blik wierpen op den arbeid van den Bond gedurende de eerste tien jaren van zijn bestaan, de toekomst met vertrouwen tegemoet zien. Die toekomst kreeg ook in ander opzicht belang door de plannen tot oprichting van een Europeesche Unie, die BRIAND tijdens de Vergadering voor het eerst ontvouwde.

E. O. VAN BOETZELAER.

Uit de Tijdschriften

(Verkorte inhoud van enkele belangrijke artikelen).

Johnston, G. A. Industrialisation and the countries of the Pacific. International Labour Review, Juni 1930.

Sinds eenige jaren is er een steeds groeiende beweging tot het houden van besprekingen over problemen betreffende de gezamenlijke Pacific-landen. De voornaamste uiting van deze beweging is misschien wel The Institute of Pacific Relations met hoofdzetel te Honolulu. Ook de Pan-Pacific Union, eveneens te Honolulu gevestigd, beweegt zich op dit gebied; zij organiseerde verschillende conferenties over diverse economische en wetenschappelijk onderwerpen; the Pan-Pacific Scientific Congress in een aparte vereeniging geworden met periodieke samenkomsten. Verder bestaat the Pan-Pacific Trade Union en zijn er andere Vereenigingen zooals de Internationale Rotary-Club en het Roode Kruis, die speciale Pacific-congressen houden.

Op twee congressen in 1929 gehouden is speciaal behandeld de invloed van de industrialisatie in de Pacific-landen op de economische en sociale toestanden aldaar, n.l. bij de 3e zitting van The Institute of Pacific Relations te Kyoto in October — November en op de 2e conferentie van The Pan-Pacific Trade Union Congress te Wladiwostok in Augustus.

Niettegenstaande de groote verschillen van bevolking, klimaat, cultuur enz. in de landen rondom den Pacific, zijn er vele problemen die voor alle gelijk zijn. Op politiek gebied heeft men reeds verschillende overeenkomsten, zooals de Vier-Staten-Bond, de Negen-Staten-overeenkomst; op economisch gebied de overeenkomsten betreffende de heilbotvisscherij en het zeehonden-huidenbedrijf; diverse handels-verdragen bestaan reeds tusschen de diverse landen. Ook op industriëel gebied kan men van Pacific-problemen spreken; om deze te onderkennen is het nuttig de industrialisatie in de belangrijkste dier landen te bekijken.

Japan.

De ontwikkeling der industrie is in dit land zeer belangrijk geweest; de 3 achtereenvolgende oorlogsperioden hebben hiertoe den stoot gegeven.

De oorlog met China was de oorzaak van de ontwikkeling der textiel-industrie, kustmest-, meel-en papierfabricatie, scheepbouw; de verovering van Formosa deed de suikerindustrie ontstaan.

De Japansch — Russische oorlog beïnvloedde speciaal de ontwikkeling van de electriciteit en de wereld-oorlog was een enorme stimulans voor den

bloei van de nijverheid. En nu dwingt de overbevolking van de landbouwstreken tot verdere expansie van de industrie.

Het aantal industriëele ondernemingen was in 1914, 5.266 met een gestort kapitaal van 833.569.000 yen en in 1927, 13.717 met 4.643.596.000 yen. Deze groei demonstreert zich ook in den buitenlandschen handel. De Minister van Financiën Inouye schreef in 1929 over de economische en industriëele ontwikkeling van Japan: „This is encouraging evidence, demonstrating that, so far as Japan's national economy is concerned, she is gradually being transformed from an agricultural into a commercial and manufacturing country".

China.

De fabrieksnijverheid in China komt in bepaalde streken van het rijk voor. Zoo zijn er centra van katoenfabrieken, van meelfabrieken enz. Sommige van deze zijn tegelijkertijd handelscentra, zooals bijv. Shanghai. Juiste statistieken zijn niet voorhanden, maar het is zeker dat het aantal arbeiders in de fabrieken zeer is toegenomen.

Een aanwijzing hiervoor vindt men in de vermeerdering der *spinnerijen* en de daarin gebezigde *spoelen*:

n.l. in 1919	54	en	1.650.000
in 1928	120	en	3.850.000

In Zuid-Mantsjoerije vooral is de vooruitgang groot geweest; de Zuid-Mantsjoerijsche Spoorweg Maatschappij heeft verschillende industriën in het leven geroepen. Chineesche economen verklaren met trotsch dat deze buitengewone vooruitgang het voor China reeds mogelijk maakt verschillende industrie-producten uit te voeren.

Australië.

In 1919 was de veeteelt nog het voornaamste middel van bestaan; van af 1921 is ook de industrie van groote beteekenis geworden. Het aantal arbeiders in fabrieken, in het bouwvak en constructie-werken vermeerderde in 20 jaar (1901 tot 1921) van 426 000 tot 724.000. Het aantal fabrieken was in 1907, 12.600 met 249.000 arbeiders, in 1926/27 — 21.600 met 467.000 arbeiders. Het kapitaal in fabrieks-nijverheid vastgelegd vermeerderde van £ 80.000.000 in 1908 tot £ 303.000.000 in 1925.

Nieuw-Zeeland is niet in die mate vooruit gegaan; de industriëele productie is nog niet voldoende om de binnenlandsche markt geheel te kunnen bedienen; export is nog zeer gering.

Canada heeft een enorme vlucht genomen.

Tusschen 1870 en 1924 is het kapitaal in fabrieken vastgelegd gegroeid van $ 78.000.000 tot $ 3.500.000.000. Fabrieksproducten maken een bijna even groot deel uit van den export als in de Ver. Staten.

De Vereenigde Staten staan aan de spits van de industrialisatie in den Pacific; vooral Californië met de olie-, film- en vruchten-industriën geeft een buitengewone ontwikkeling te zien. Van uit de Ver. Staten is zeker

op dit gebied een groote invloed uitgegaan op de andere Pacific-landen en -eilanden, en vooral op de *Philippijnen*. De nieuwe werkwijzen en uitvindingen worden daar dankbaar gebruikt als hulp tot nationale ontwikkeling.

Niet alleen in de fabrieksnijverheid, ook in landbouw en visscherij zijn nieuwe werkwijzen toegepast in de landen om den Pacific. Ook hierin staat Amerika weer vooraan.

De *Hawaii-eilanden* hebben hun suiker- en ananas-cultuur gereorganiseerd en nieuwe methoden gebaseerd op wetenschappelijke onderzoekingen en voorlichting, ingevoerd.

In de *Philippijnen* is men nog niet vergevorderd in mechanisatie van den landbouw, doch door coöperatie wil men toch tot betere landbouw-methoden komen.

In *Australië* en *Nieuw-Zeeland*, evenals in *Ned.-Indië* zijn al merkbaar groote vorderingen gemaakt in de verschillende cultures.

De *Aziatische Kustlanden* zijn nog achterlijk op dit gebied, maar de voedselvoorziening van de steeds groeiende bevolking zal mechaniseering van den landbouw noodzakelijk maken.

De scheepvaart en visscherij hebben ook groote verbeteringen ondergaan.

Uitbreiding der vischmarkten was mogelijk door betere conserveering der visch, en deze uitbreiding drong weer tot verbetering der visscherij-methoden. Dit geldt in de Pacific speciaal voor de heilbot- en zalmvangst. In de kreeften-visscherij waren in 1927 twee schepen met 2.760 boxes in gebruik om de vangst direct voor verzending gereed te maken; in 1927 had men daarvoor 17 schepen, geheel modern ingericht, met 337.000 boxes. Ook voor de zalmvangst zal deze methode worden toegepast.

De groote welvaart van Amerika door de industrialisatie heeft als een machtige stimulans op de andere landen en eilanden van den Pacific gewerkt. De gevolgen hiervan n.l. specialiseering van arbeid en arbeiders, massa-productie, centralisatie van bevolkingsgroepen, van kapitaal, opsporing van nieuwe markten en het aangaan van internationale relaties zijn in de meeste landen duidelijk te bespeuren.

Industrialisatie heeft steeds een grooten invloed gehad op migratie van arbeiders en kapitaal. Migratie van arbeiders van uit de landen met lagen levensstandaard, migratie van kapitaal, in omgekeerde richting. Migratie van arbeiders in de Pacific-landen neemt toe: omtrent de kapitaal-beweging valt niet veel met zekerheid te zeggen.

De industrialisatie doet haar invloed vooral gelden op den levensstandaard. Japan is hiervan een goed voorbeeld. De levensstandaard van Japan, hooger geworden door de ontwikkeling der industrie, maakt een verderen uitgroei van de industrie noodzakelijk. Het land is niet langer in staat al de voedingsmiddelen en andere producten, die een hoogere levensstandaard eischt,

voort te brengen. Het is daarom noodzakelijk dat de industrie voor de export produceert, om invoer van voedingsmiddelen mogelijk te maken.

De arbeidersbeweging heeft nog geen bepaald standpunt t/o van de industrialisatie in den Pacific ingenomen. Zij heeft zich nog niet aangesloten bij de internationale beweging, (uitgez. the Canadian Trade and Labour Congress) — noch bij the Pan-Pacific Trade Union. De arbeiders in de verschillende landen worden zich alleen bewust van de inter-Pacific relatie, als hun nationale of locale belangen bedreigd worden. Zoo roerde the California State Federation de groote trom toen het gevaar van immigratie van Asiatische werkkrachten dreigde. In China organiseerden de arbeiders in 1926 — 1928 werkstakingen als oppositie tegen vreemd kapitaal en vreemde leiders in de bedrijven.

Het onderzoek naar den invloed van industrialisatie op de sociale toestanden in de Pacific-landen is door het Internationaal Arbeidsbureau in een ander verband, ter hand genomen.

Les conséquences de l'abolition du travail de nuit dans les filatures au Japon. Bulletin économique de l'Indochine, Maart 1930 A.

De wet van 29 Maart 1923 betreffende den arbeid in de fabrieken is op 1 Juli 1929 in werking getreden.

O.a. verbiedt zij nachtwerk voor mannelijke arbeiders beneden 16 jaar en voor vrouwen; de nacht gerekend van 10 uur n.m. tot 5 uur 's morgens. Dit verbod treft vooral de katoenspinnerijen, waar het vrouwelijk personeel 80% van het geheel uitmaakt. Volgens berekening zou deze maatregel de productie met 15% doen verminderen, doch men heeft dit in de praktijk weten te reduceeren tot 8%.

Vóór Juli 1929 werkte men gemiddeld 20 uren per dag in 2 ploegen van 10 uur, de 2 uren voor maaltijden en rust niet inbegrepen; na dien datum wordt er 18 uur gewerkt, met een uur rusttijd inbegrepen; de 4 vrije dagen per maand heeft men ingekrompen tot 2.

Vanaf 1926 heeft men het aantal spoelen en weefgetouwen gestadig uitgebreid; in Juni 1926 hadden alle spinnerijen te zamen:

5.586.000 spoelen en 74.200 weefgetouwen, eind Mei 1929 6.648.800 spoelen en 82.500 weefgetouwen.

De overproductie werd te groot, zoodat in Mei 1927 een restrictie van 15% en in November van 23% werd voorgeschreven voor de leden van de Vereeniging van Katoenproducenten. Eind 1929 was de productie weer op het niveau van 1924. Door betere arbeidsorganisatie kon het aantal werklieden verminderd worden.

In 1926 behandelde een arbeider 34.79 spoelen, in 1929 was dit opgevoerd tot 44.66 spoelen, terwijl per spoel meer geproduceerd werd. Met 156.600 arbeiders (121.300 vrouwen) werden in het 1e halfjaar 1929, 1.348.000 balen

(totale productie der Vereenigde katoenproducenten) verkregen, tegen 1.315.000 balen in het 1e halfjaar 1926 met 26.300 arbeiders meer (20.900 vrouwen).

Op deze wijze heeft men de schade, die de invoering van de nieuwe wet zou meebrengen, zooveel mogelijk beperkt, en kan men zelfs een verhooging der productie tegemoet zien.

Native and Colonial Labour Condiltions in French dependencies. Industria- and Labour Information, 26 Mei 1930.

Nieuwe reglementen.

Togo.

Een ordonnantie van 16 September 1929 regelt de voorwaarden voor de inheemsche arbeiders bij aanleg van spoorwegen.

De duur van het arbeidscontract is bepaald op 6 maanden. De loonen op frs. 2.50 per dag met voeding, plus een bonus van 1 fr. voor iederen werkdag. Iedere arbeider heeft recht op 1 vrijen dag per week zonder loon. Voor vrije huisvesting en vrije geneeskundige behandeling moet door den werkgever gezorgd worden. Iedere 10 arbeiders mogen één vrouwelijke hulp hebben voor het koken. Bij het aangaan van een nieuw contract na afloop van 6 maanden krijgen de arbeiders een premie van frs. 10 of frs. 25 al naar gelang van de lengte van het nieuwe contract, en na 18 maanden nog een vrij stuk grond van ten hoogste 2 H. A. Twee ordonnanties van 16 November 1929 regelen de instelling van een Kantoor van arbeid en een Inspectie van arbeid. Het kantoor bestudeert de kwesties verband houdend met de arbeidsregelingen speciaal voor de inheemsche arbeiders, terwijl de Inspecteur toezicht moet houden op de uitvoering der voorgeschreven maatregelen.

Gaboen.

De ordonnantie van 5 December 1929 schrijft gedwongen sparen voor, voor inheemsche arbeiders bij publieke werken of particuliere ondernemingen. 1/3 deel van het maandloon moet worden aangehouden voor dat doel; op verzoek van den arbeider mag het aan te houden deel grooter zijn, maar ten hoogste het halve loon. De gespaarde som wordt uitbetaald bij vertrek van den arbeider ongeacht om welke reden hij vertrekt.

Nieuw-Caledonië.

Het hoofd van het Département des affaires indigènes moet te Nouméa de bewijzen ontvangen van dienstverband van inboorlingen, die bij inwoners van Nw.-Caledonië en Onderhoorigheden komen werken. Datzelfde Hoofd of andere, daartoe aangewezen, personen moeten toezicht houden op de juiste nakoming van het contract en zorgen, dat de arbeiders weer naar de plaats van herkomst terug kunnen gaan, wanneer dit noodig is.

De duur van het contract moet minstens 6 maanden en mag ten hoogste 2 jaar zijn.

Met algemeene instemming kan ieder contract op ieder oogenblik ontbonden worden.

Het loon is minstens 150 frs. per maand voor een man en 75 frs. voor een vrouw, terwijl voedsel, kleeding en geneeskundige behandeling gratis moeten worden verstrekt. Ook overtochtskosten, hospitaalverpleging, begrafeniskosten, belasting en terugreis komen voor rekening van den werkgever.

De werktijd is 's Zomers 10 uur en 's Winters 9 uren per dag; Zon- en feestdagen zijn rustdagen. Het loon moet iedere drie maanden worden uitbetaald in tegenwoordigheid van een beambte van the Native Affairs Department. 1/5 van de loonen wordt gedeponeerd bij de Bank van b.g. Departement; de aldus gespaarde soms wordt bij het einde van het contract teruggegeven. Voorschotten mogen verstrekt worden tot 1/3 van het loon.

De arbeiders, die op zoodanig contract werken, zijn strafbaar bij insubordinatie, werkweigering of desertie; volgens de wet van 29 September 1928 bestaat de straf in dwangarbeid opgelegd door the Native Affairs Department. 72 uren afwezigheid (zonder toestemming) wordt als desertie beschouwd; terugbrenging van een deserteur geeft recht op een belooning van 25 frs.

Fransch Equatoriaal Afrika.

Tot tegengaan van landlooperij had de Gouv. Gen. in 1927 een regeling voorgesteld, die het Gouvernement het recht zou geven Inlandsche arbeiders, die na het verstrijken van hun contract, niet meer in particulieren of gouvernementsdienst wilden werken, naar hun dorpen terug te zenden.

De Minister van Koloniën wilde hieraan zijn goedkeuring niet hechten, omdat de regeling den schijn van gedwongen arbeid zou hebben. Inplaats van een decreet tegen landlooperij heeft de Minister de strafbepalingen voor het niet nakomen van het arbeidscontract verscherpt. Alle arbeiders, zonder onderscheid van ras of kleur, die het, bij het aangaan van het contract ontvangen voorschot (hieronder ook begrepen transportkosten) misbruiken, worden gestraft met gevangenisstraf van ten minste 2 maanden en ten hoogste 2 jaar en een boete van 25 tot 3000 frs. of een van beide; de vroeger daarvoor bepaalde straf was 6 tot 15 dagen hechtenis of 50 tot 100 frs. boete, en bij herhaling van hetzelfde feit een maand tot een jaar of 100 tot 500 frs. boete.

New regulations in San Thomé. Application of the native labour code. Industrial and Labour Information 26 Mei 1930.

Bij verordening van 17 Maart 1930 is het Portugeesche wetboek op den inheemschen arbeid van 6 December 1928 ook voor San Thomé geldig verklaard.

De „Algemeen Curator" zorgt in naam van de Regeering voor de belangen van de inheemsche arbeiders; hij houdt toezicht op de voorwaarden van dienstneming en nakoming van het arbeidscontract.

Iedere inheemsche arbeider boven de 18 jaar krijgt een identiteitskaart, waarop zijn of moeten worden ingevuld alle gegevens omtrent hemzelf,

eenige gegevens omtrent zijn ouders, vrouw en kinderen, de naam van zijn werkgever, duur en datum van ingang van het contract, het overeengekomen loon, datum van beëindiging van het contract, beoordeeling van zijn werk, uitbetaald loon, ontvangen voorschotten, de som gedeponeerd bij het Kantoor van Arbeid en Repatriatie en eventueel de data van ontvluchting en weder-aanhouding.

Huisvesting.
Ondernemingen met meer dan 10 arbeiders, moeten voor arbeiderswoningen zorgen, een gezin zonder kinderen krijgt één kamer — een gezin met kinderen 2 of 3; de oppervlakte van een kamer is op zijn minst 8 M² en de hoogte 3 M.

Geneeskundige behandeling
Een onderneming met meer dan 1000 Inlandsche arbeiders is verplicht een hospitaal te hebben met voldoende personeel, apotheek en operatiekamer; het aantal bedden moet op zijn minst 10% van het aantal arbeiders zijn. Zijn er meer dan 3000 arbeiders, dan moet een dokter op de onderneming wonen, anders is een dagelijksche inspectie voldoende. Voor ondernemingen met meer dan 100 en minder dan 1000 arbeiders is een aparte ziekenzaal voorgeschreven. Deze moet eens per week of eens in de 14 dagen door een dokter geïnspecteerd worden.

Wachtpost.
Voor meer dan 3000 kan een wachtpost op de onderneming gevestigd zijn met 1 soldaat per honderd arbeiders.

De Arbeid- en emigratie-commissie geeft adviezen over arbeidsvraagstukken en heeft toezicht op de gelden van het fonds voor arbeiders en repatrieerenden.

Evrard. (Directeur de l'Institut provincial d'enseignement agricole d'Ath).
L'école de culture et d'élévage d'Ath, sa mission en Belgique et au Congo.
Congo, Januari 1930.
(Lezing gehouden op de vergadering van 11 December 1929 van de „Association pour le perfectionnement du matériel colonial").

De school voor landbouw en veeteelt te Ath werd opgericht in 1911, en was tot 1927 geheel gericht op de cultuur in Europa. Het eerste gedeelte van de lezing is gewijd aan de inrichting van het onderwijs en aan de opvoeding der leerlingen; vooral aan het laatste wordt groote waarde gehecht voor de toekomst der jongelui.

Eenige afgestudeerden vonden een werkkring in den Congo, waardoor

het bestuur der inrichting tot het besluit kwam een koloniale afdeeling aan de school te verbinden, n.l. een studie van 5 maanden, na beëindiging der 3-jarige cursus.

Dit geschiedde in 1927.

Onderwijs wordt gegeven in:

Kennis van land en volk.

Koloniale landbouw.

Koloniale boschbouw.

Koloniale veeteelt.

Koloniale hygiene.

Eerste beginselen der inheemsche talen. In de meeste vakken door practische deskundigen. Steeds wordt den studenten voorgehouden, dat de Congo geen land is, waar avonturiers zonder meer rijk worden, doch een land vol mogelijkheden en beloften voor hen, die volhardend en met enthousiasme werken.

De leerlingen worden niet opgeleid voor een zelfdstandig boerenbedrijf in den Congo, daar een dergelijk bedrijf vrijwel onmogelijk is, gezien het benoodigd kapitaal en den tijd, die noodig is om het land produceerend te maken. De afgestudeerden van de Koloniale afdeeling, ongeveer 15% van het totaal vinden dan ook meestal hun werk bij de groote ondernemingen (mijnbouw, boschbouw, industrie) die hun eigen landbouw- en veeteeltbedrijven hebben.

Ir. Jassogne. Les bois du Congo. Utilisation. Exportation. Introduction au marché belge. Congo, Januari 1930.
(Lezing gehouden op de vergadering van 18 December 1929 van de: „Association pour la perfectionnement du matériel colonial").

De ontbossching van Europa gedurende den oorlog en de groote behoefte aan hout voor de wederopbouwing der verwoeste huizen enz. na die periode, had tot gevolg de ontwikkeling van de boschexploitatie in Afrika. Deze exploitatie is nu in vollen gang en in staat om de Belgische markt te voorzien van hout voor bouw, meubelen enz.

De jaarlijksche behoefte van België is ongeveer 2.400.000 M3 voor een waarde van 1.150.000.000 frs., veel wordt uit het buitenland ingevoerd, hetgeen vervangen kan worden door invoer uit den Congo, een maatregel, die niet alleen de handelsbalans van België gunstig zal beinvloeden, doch ook ten voordeele is van de verbruikers en de beste propapganda voor het koloniale hout. De soorten, die de Congo kan leveren, kunnen de tot nog toe gebruikte Europeesche kwaliteiten, als eiken-, acacia-, olmen-, notenhout enz., zeer zeker vervangen.

De krachtige ontwikkeling van de houtproductie in de koloniën en haar introductie op de Belgische markt hangen af van bepaalde factoren, die niet veronachtzaamd mogen worden.

Deze zijn:

A. In den *Congo:*

1. Aanschaffen van betere en meer werktuigen en daardoor mogelijke betere productie.
2. Bijkappen ter plaatse en het oprichten aldaar van moderne zagerijen.
3. Herbebossching.
4. Speciale vrachttarieven zoowel voor vervoer te land als te water.
5. Locale afzetgebieden.

B. In *België:*

1. Het vormen van een markt voor koloniaal hout.
2. *a*) Speciale tarieven, zoowel voor vervoer te land als te water.
   b) Speciale tarieven voor de manupilatie van hout.
3. De moeilijkheden ondervangen die den invoer van koloniaal hout in België in den weg staan.

A. Maatregelen te nemen in den Congo.

1. Het grootste deel der bosch-exploitanten is reeds overtuigd van de enorme voordeelen, die het gebruik van mechanische werkkrachten biedt, zoowel bij het kappen als bij het vervoer. Niet alleen wordt de kostprijs gedrukt, maar ook het aantal arbeiders (een groote moeilijkheid in de kolonie) kon verminderd worden.
   Het gebruik van steeds betere machines en werktuigen heeft de productie zoodanig opgevoerd, dat reeds nu aan alle behoeften der houtmarkt kan worden voldaan.
2. Vóór dat men in den Congo-zelf bezaagd hout kon krijgen, zag iedere onderneming, die het voor de oprichting van hare gebouwen noodig had, zich verplicht òf haar constructiehout uit Europa te laten komen, hoe absurd dit ook lijkt, òf zelf een ploeg zagers in dienst te nemen en hiermede zoo goed en zoo kwaad het ging in eigen behoefte te voorzien.
   In het eerste geval aanmerkelijke verhooging van kostprijs, in het laatste geval eveneens en verlies van arbeidskrachten bovendien.
   Na de oprichting van houtzagerijen bij verschillende boschondernemingen is het mogelijk bezaagd hout in alle afmetingen ter plaatse te bekomen met minder kosten, dan bij het zelf-zagen. Bovendien zijn er nog de groote voordeelen aan verbonden, dat de onbruikbare deelen niet vervoerd worden en het drogen in veel korter tijd plaats heeft.
   Op voorschrift van de Regeering heeft men ook de herbebossching krachtig ter hand genomen, zoodat gebrek aan hout, in de toekomst, voor den Congo is uitgesloten.
4. De hooge transportkosten kunnen door het duurdere hout wel gedragen worden, doch ook de andere soorten moeten geëxpedieerd worden en hiervoor is, ook in het belang der transportmaatschappijen zelf, een herziening van de vrachten geboden.
   Tropische bosschen bestaan niet uit één soort hout, zooals in Europa; men vindt, zelfs op kleine uitgestrektheden, al veel soorten; het uitzoeken van bepaalde boomen bij het kappen, zou de exploitatie veel te duur maken.

5. Bij de tegenwoordige ontwikkeling van het houtbedrijf is het ontoelaatbaar, dat ondernemingen en particulieren in den Congo nog hout betrekken uit het buitenland. Het gaat hier om het belang van de kolonie en van hen zelf.

B. Maatregelen te nemen in België.

1. Met de houtmarkt te Hâvre als voorbeeld, zal men Antwerpen moeten uitrusten met hangars, werktuigen enz. voor het ontvangen en opslaan van groote hoeveelheden hout.
Een standaard-register en een monster-verzameling van alle soorten Congo-hout moeten worden aangelegd, waarin vermeld de soortnamen, kwaliteit, mogelijke hoeveelheden, voornaamste toepassingen.
2. Speciale tarieven voor vervoer moeten rekening houden met de waarde van het hout en de te verschepen hoeveelheid. De toeslagen op de tarieven voor het manipuleeren van zware stukken moeten vervallen. De transportmaatschappijen zullen hiervan geen nadeel ondervinden, daar men voordeeliger volle ladingen tegen gereduceerde prijzen kan vervoeren, dan heelemaal niets.
De Société Nationale des Chemins de fer belges heeft hierin al een goed voorbeeld gegeven.
3. Opdat het gebruik van het Congo-hout ingang moge vinden, moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:
   a. Het hout moet van gelijke kwaliteit zijn, als dat wat men gewoonlijk gebruikt en voor dezelfde doeleinden geschikt zijn.
   b. Het moet volgens usantieele afmetingen en vormen gezaagd zijn.
   c. Het moet een onbegrensd gebruik toelaten.
   d. De prijzen moeten concurreerend zijn met die van het hout, waarvoor het in de plaats komt.

Noodig is de voortdurende hulp van Regeerings- en particuliere instellingen, zoodat het Congo-hout steeds meer bekend raakt in het gebruik. Er moet voor gewaakt worden, dat het koloniale hout niet genoemd wordt met namen van Europeesch hout, (zooals Congo-eiken-hout, Afrikaansch- teakhout, Gaboennotenhout), ieder hout heeft eigen kwaliteiten en geen twee soorten zijn geheel gelijk; het gebruik dat men er van wil maken, bepaalt welke tropische houtsoorten als vervanger van een bepaalde Europeesche soort kunnen aangewend worden.
Ook aan het drogen wordt tegenwoordig groote zorg besteed, zoodat in het algemeen, te Antwerpen, een maand na aankomst reeds tropisch hout verwerkt kan worden.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie.)

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1.— per maand.

Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.

R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
Mr. Dr. H. WESTRA,
Ir. J. J. G. E. RÜCKERT,
Ir. W. COOL,
} Leden.

Dr. J. H. BOEKE — Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Witte Singel, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, NOORDWIJK 35, BOVEN TOKO DER FIRMA VAN BEEM & Co WELTEVREDEN.

De behandeling van den gedwongen arbeid te Genève en de geschiktheid van de Internationale Arbeidsorganisatie voor koloniale arbeidsvraagstukken.

door

Dr. B. J. HAGA.

De in Juni j.l. gehouden 14e conferentie van de Internationale arbeidsorganisatie te Genève [1]) ontleent voor een goed deel hare beteekenis aan de omstandigheid, dat zij de eerste arbeidsconferentie is, welke eene conventie vastgesteld heeft over een koloniaal arbeidsvraagstuk, in casu den gedwongen arbeid. [2]).

De *geschiktheid* van de Internationale arbeidsorganisatie voor de behandeling van dergelijke vraagstukken is zoo vaak betwijfeld of ontkend [3]), dat het de moeite loont om aan de hand van de bij de jongstleden conferentie bereikte resultaten nader op deze kwestie in te gaan.

Voor een goed begrip van de zaak zullen eenige inleidende opmerkingen dienen vooraf te gaan.

In het voorjaar van 1929 bracht het Arbeidsbureau ter voorbereiding van de eerste behandeling van het vraagstuk van den gedwongen arbeid een rapport (rapport gris) [4]) uit, waarin een overzicht gegeven werd van den gedwongen arbeid

1) Zie voor de internationale arbeidsorganisatie GRIMSHAW, in „Koloniale Studiën" April 1929.

2) Hoewel er in niet-koloniale gebiedsdeelen ook wel gedwongen arbeid voorkomt, geldt de vastgestelde conventie uitsluitend voor koloniale gebiedsdeelen, als gevolg van art. 2 sub b, dat bepaalt, dat de term gedwongen arbeid in den zin van de conventie niet zal omvatten „tout travail ou service, faisant partie des obligations civiques normales des citoyens d'un pays, se gouvernant pleinement luimême".

3) Over de tegen de behandeling door de Internationale arbeidsorganisatie van koloniale arbeidsvraagstukken gevoerde actie handelt het rapport van den Directeur van het Arbeidsbureau, 1930, eerste deel § 176 (Duitsche tekst blz. 297).

4) In de inleiding hiervan is uitvoerig behandeld de aanleiding tot het in behandeling nemen van het vraagstuk van den gedwongen arbeid.

in de verschillende landen, en waaraan toegevoegd was een ontwerp-vragenlijst. Na eene algemeene beraadslaging in de plenaire vergadering van 1929 werd de behandeling van het onderwerp verwezen naar de betreffende commissie (hieronder aan te duiden met „Commissie 1929"), welke eene voorloopige vragenlijst samenstelde, welke van de door het bureau geconcipieerde op verschillende punten afweek. [1])

Door de plenaire vergadering (1929) is tenslotte vastgesteld een definitieve vragenlijst, welke aan de Regeeringen der landen, leden van de Internationale arbeidsorganisatie, is toegezonden, aan de hand waarvan zij hun inzichten kenbaar hebben gemaakt over de wenschelijkheid van een reglementeering of afschaffing van den gedwongen arbeid in al zijn verschillende vormen. Nadat de antwoorden van een aantal Regeeringen waren ontvangen, is in Maart j.l. door het Arbeidsbureau (t.w. de section du travail indigène, na het overlijden van Prof. GRIMSHAW staande onder leiding van Mr. WEAVER) opgemaakt het „rapport bleu", bevattende den tekst der Regeeringsantwoorden, eene algemeene beschouwing aan de hand van deze antwoorden en een aantal conclusies met een ontwerp-conventie en twee ontwerp-recommandaties [2]).

Bedoelde ontwerpen zijn eerst behandeld in de betreffende commissie uit de jongste 14e arbeidsconferentie (hierna te noemen Commissie 1930), welke een voorloopigen tekst van de conventie en van de recommandaties heeft vastgesteld. Na het aanbrengen van eenige wijzigingen is deze tekst op den 28en Juni door de plenaire vergadering vastgesteld.

Deze conventie zal thans aan de verschillende Regeeringen ter ratificatie worden aangeboden [3]).

---

1) Voor deze behandeling en den tekst der vragenlijst vgl. het beknopt verslag van den Secretaris der Nederlandsche delegatie, blz. 18 e.v. en 45 e.v. (bijvoegsel van afl. 8, jaargang 1929, van het maandschrift van het (Nederlandsche) Centraal Bureau voor de Statistiek). Zie ook „Koloniale Studiën", 1929, deel II, blz. 85.

2) In de April-aflevering van „Koloniale Studiën", 1930 blz. 306 e.v. is reeds een overzicht van den inhoud van het rapport bleu en van de ontwerp-conventie gegeven. Eveneens in de „Stuw" 1930, aflevering 5, blz. 15.

3) In het Augustus-nummer van „Koloniale Studiën" (blz. 167) is de Engelsche tekst dezer conventie opgenomen; in het November-nummer van het „Koloniaal Tijdschrift" zal de Fransche tekst worden opgenomen.

Wat betreft de resultaten van de behandeling van het vraagstuk te Genève, deze liggen niet enkel op het gebied van den gedwongen arbeid. De vastgestelde conventie bevat ook eenige regelingen van organieken aard en eenige voorschriften op het gebied van algemeen koloniaal arbeidsrecht, welke van belang zijn voor volgende koloniale conventies. Ofschoon de conferentie uiteraard steeds de bevoegdheid heeft om bedoelde grondslagen te wijzigen, geeft de omstandigheid, dat zij opgenomen zijn in de eerste koloniale conventie, aan hen een bijzondere beteekenis.

In verband met het bovenstaande zullen achtereenvolgens behandeld worden vooreerst de genoemde grondslagen van organieken aard (I); dan de voorschriften in zake algemeen koloniaal arbeidsrecht (II), voorts de resultaten op het gebied van den gedwongen arbeid (III) en daarna de wijze van behandeling van het vraagstuk van den gedwongen arbeid op de j.l. 14e conferentie (IV). Ten slotte zal de vraag behandeld worden, op welke wijze eene verbetering kan worden aangebracht (V).

I.

De in de vastgestelde conventie opgenomen grondslagen van organieken aard zijn voor de koloniale mogendheden gunstig uitgevallen, in zoover dat hun vrijheid van handelen vrijwel niet beperkt is geworden. Het waren ter vorige conferentie (1929) hoofdzakelijk de mogelijkheid van het maken van reserves bij de ratificatie en de kwestie van de internationale contrôle, welke de aandacht vroegen; hierbij kwam dit jaar de al of niet toekenning aan de koloniale mogendheden van een zekere bevoorrechte positie in zake de inwerkingtreding van de conventie. Achtereenvolgens zullen deze drie punten thans behandeld worden.

A. Eerst de mogelijkheid van reserves bij de ratificatie. Artikel 421 van het Vredesverdrag [1]) zegt, dat de conventies, welke door het moederland geratificeerd zijn, ook toegepast zullen worden in de niet-zelfregeerende koloniale gebiedsdeelen,

1) Zie Ind. Stbl. 1920 no. 554; de Engelsche tekst is zuiver, de Fransche een slordige vertaling van den Engelsche.

echter onder het voorbehoud, dat de conventie niet onuitvoerbaar zij als gevolg van de plaatselijke omstandigheden, en dat bij de toepassing noodzakelijke wijzigingen mogen plaats vinden, ten einde de conventie te doen aanpassen aan de plaatselijke omstandigheden.

Nopens de toepassing en toepasselijkheid van dit artikel in zake koloniale conventies bleek van het bestaan van vierderlei standpunt.

Vooreerst het standpunt door de arbeidersgroep in het vorig jaar verdedigd. Door haar werd erop gewezen, dat artikel 421 van het Vredesverdrag op een vraagstuk van specifiek koloniaal karakter niet van toepassing mocht zijn, aangezien door het maken van reserves en voorbehouden bij de ratificatie de conventie geen andere waarde zou verkrijgen dan van eene recommandatie. Ook kan aangevoerd worden, dat bij de vaststelling van het Vredesverdrag niet aan het bestaan van koloniale conventies is gedacht, en dat artikel 421 derhalve niet voor specifiek koloniale conventies mag gelden. [1]) De bedoeling van art. 421 was eene *uitbreiding* van de toepassing van Westersche industrieele conventies op de koloniën; bij toepassing op specifieke koloniale conventies zou het artikel neerkomen op eene inkrimping van eene algemeene toepasselijkheid.

Tegen dit standpunt werd echter reeds op de vorige conferentie aangevoerd, dat de ter verdediging daarvan vermelde overwegingen onmogelijk inbreuk kunnen maken op het bij artikel 421 toegekende positieve recht om bij de toepassing op koloniale gebiedsdeelen van conventies in het algemeen en dus ook van koloniale conventies reserves en voorbehouden te maken. Dit tweede standpunt komt dus neer op de volledige en onbeperkte toepassing van artikel 421.

Het derde standpunt is door de Nederlandsche Regeering bij de beantwoording van de betrekkelijke vraag verdedigd [2]); het komt hierop neer, dat de bevoegdheid van artikel 421 intact blijft, doch dat de voor de toepassing op de koloniale gebiedsdeelen benoodigde wijzigingen zooveel mogelijk in de conventie zelf dienen te worden opgenomen.

Ten slotte het vierde, door het Arbeidsbureau voorgestelde en

---

1) Zie „Mededeelingen onderwerpen algemeen belang" 1929, Kolom 51.
2) Zie Rapport bleu, blz. 19.

door de conferentie 1930 aanvaarde standpunt, dat uitgaat van het genoemde artikel 421, en regels stelt omtrent de *toepassing* van dit artikel; bij de ratificatie zal de betreffende mogendheid dienen op te geven, op welke gebiedsdeelen de conventie in haar geheel zal worden toegepast, op welke gebiedsdeelen de conventie gewijzigd zal worden toegepast en welke die wijzigingen zijn, en ten slotte voor welke gebiedsdeelen nog geen beslissing kan worden genomen. Voorts bevat het betrekkelijk artikel 26 eene bepaling, volgens welke men terugkomen mag op gemaakte reserves, waaruit afgeleid kan worden, dat nà de ratificatie geen nieuwe reserves gemaakt zullen kunnen worden. [1]) Dit standpunt verschilt derhalve in zoover van het tweede standpunt, de onbeperkte en vrije toepassing van artikel 421, dat „de mededeeling over de naleving in overzeesch gebied dadelijk *bij* de ratificatie zal behooren te worden gedaan en niet eerst, naar art. 421 zegt, daarna, dat die mededeeling dezelfde kracht zal hebben als de conventie, dus binnen tien jaar niet meer eenzijdig teruggenomen kan worden, en dat zij alleen kan worden beperkt, nimmer uitgebreid in werkingsomvang". [2])

Het laat zich echter aanzien, dat enkele koloniale mogendheden bij de eventueele ratificatie ook ten opzichte van dit artikel een reserve zullen maken, als gevolg waarvan zij volkomen vrijheid zouden behouden in zake de toepassing van artikel 421 van het Vredesverdrag.

Ik kan niet ontkennen, dat ik den aanvaarden uitleg van artikel 421 betreur; het waarom zal straks blijken.

Dat eene buiten-toepassing laten van artikel 421 de nationale souvereiniteit zou schenden, is niet juist, aangezien de nationale regeeringen volkomen vrijheid behouden om eene door de arbeidsorganisatie vastgestelde conventie al of niet te ratificeeren. Bij toepassing van artikel 421 is hun vrijheid van handelen echter grooter; zij kunnen al of niet ratificeeren en bovendien bij de ratificatie reserves maken.

Het genoemde artikel 26 der conventie bevat nog twee andere bijzonderheden, waarop de aandacht dient te worden gevestigd.

1) Vgl. het concept-artikel Y — Z op blz. 237 van het rapport bleu, en art. 26 van de vastgestelde conventie.
2) „Koloniale Studiën", 1930, II, blz. 164.

Vooreerst spreekt het van eene toepassing van de conventie, welke door eene mogendheid is geratificeerd, op de gebiedsdeelen geplaatst onder hare souvereiniteit, jurisdictie, protectie, suzereiniteit, „tutelle", of autoriteit. Het tusschen aanhalingsteekens geplaatste woord „tutelle" ziet op de mandaatsgebieden; het was nml. een open vraag, of de door de arbeidsorganisatie vastgestelde conventies ook zouden toegepast kunnen worden op de mandaatsgebieden, welke toch in een bijzonderen rechtstoestand verkeeren. Thans is deze kwestie in zoover beslist, dat de mogendheden, welke de conventie zullen ratificeeren, haar ook kunnen toepassen op de mandaatsgebieden, al zal dit niet ten gevolge mogen hebben, dat voor deze gebieden reeds verboden of afgeschafte vormen van gedwongen arbeid weer toegestaan of ingevoerd of daarvoor reeds geldende gunstiger bepalingen afgeschaft worden.

In de tweede plaats is de toepassing van de conventie op de bovengenoemde gebiedsdeelen gebonden aan eene ook in artikel 26 opgenomen restrictie; de conventie zal nml. door de betrokken mogendheid op de bedoelde gebiedsdeelen slechts behoeven te worden toegepast, „so far as it has the right to accept obligations affecting matters of internal jurisdiction". Deze zinsnede slaat op de zelfbesturende landschappen.

Reeds tijdens de vorige conferentie had de Indische werknemersafgevaardigde — Engelsch-Indië is een zelfstandig lid van den Volkenbond en van de Internationale arbeidsorganisatie — zich er over beklaagd, dat in het „rapport gris" geen gegevens voorkwamen over den gedwongen arbeid in de Native States of India, en dat de toestanden op dit gebied daar nog veel te wenschen overlieten. Daarop antwoordde de Indische Regeeringsafgevaardigde, dat koloniale conventies tot de kennis van de Indische Staten zouden worden gebracht en door hen nauwkeurig zouden worden overwogen. [1]).

Dit jaar bracht eene voortzetting van het debat. De Indische

1) Dat de door de Engelsch-Indische Regeering geratificeerde conventies op de Indian States niet toepasselijk zijn, vindt bevestiging op blz. 253, 2e kolom van deel II van het rapport van den Directeur van het Internationale arbeidsbureau over 1928 (Fransche editie): „Les Etats Hindues ne sont pas des Membres indépendants de l'Organisation internationale du Travail — et en tant qu'Etats quasi-indépendants, ils ne sont pas liés par la legislation internationale du travail promulguée par le Gouvernement central de l'Inde".

arbeidersgedelegeerde JOSHI merkte op, dat deze States zich tot dusver niets aantrokken van eenige conventie van de arbeidsorganisatie, terwijl de in het vorige jaar gedane belofte, dat de conventie in zake den gedwongen arbeid, indien aangenomen, tot hunne kennis zou worden gebracht, weinig beteekenis had. In antwoord hierop heeft de heer ALBERT THOMAS in zijn jaarlijksche rede verklaard, dat hij in het belang van de universaliteit niet onverschillig kon blijven „à la situation des Etats souverains de l'Inde et que nous espérons, dans les réformes constitutionnelles envisagées, que ce redoutable problème sera résolu".

Vrijwel te zelfder tijd deed echter de Engelsche Regeerings-afgevaardigde in de Commissie 1930 een voorstel van tegenovergestelde strekking. In de toelichting op zijn voorstel tot invoeging van de bovengenoemde zinsnede wees hij op Serawak; hij noemde het aan twijfel onderhevig, of Engeland de bevoegdheid zou hebben om de conventie aan Serawak op te leggen. Hierop werd besloten tot opneming van de bedoelde restrictie, welke ongetwijfeld juist is, daar eene koloniale mogendheid zich tegenover de buitenwereld onmogelijk kan binden tot iets, waartoe zij op grond van de verhouding tot de zelfbesturen geene bevoegdheid heeft.

Voor Nederlandsch-Indië is bedoelde restrictie van vrijwel geen belang; immers, afgezien van een beroep op de opperheerschappij bevatten de lange contracten [1]) bepalingen, waarbij de zelfsbestuurders zich ten aanzien van de heerendiensten verbonden hebben tot het handelen in overeenstemming met het Hoofd van gewestelijk bestuur en tot het volgen, voor zoover mogelijk, van de landsregelen, terwijl ten opzichte van de korte verklaring landschappen deze bevoegdheid uit de korte verklaring zelve voortspruit.

B. Het tweede punt van organiek belang betreft de internationale contrôle. De Fransche werknemers-afgevaardigde, de heer JOUHAUX, voornaamste woordvoerder van de arbeidersgroep, had reeds in het begin van de 12e conferentie (1929) eene internationale contrôle bepleit: „Il faut, que le contrôle internationale soit appliqué, exercé par l'autorité internationale, que le représente ici; quand vous aurez accepté une convention internationale, vous devrez

1) Voor Jokja de kroonprinselijke verklaring; alleen voor Solo ontbreekt een dergelijke bepaling.

l'accepter, représentants des gouvernements, avec l'idée, que tous les gouvernements seront controlés dans leur gestion sur les indigènes et sur les colonies". Het is duidelijk, dat de door JOUHAUX gewilde internationale contrôle bedoelde grooter te zijn dan de op grond van het 13e hoofdstuk van het Vredesverdrag [1]) reeds bestaande contrôle, neerkomende op het jaarlijks uitbrengen van verslagen over geratificeerde conventies en het recht van klacht over niet- of onjuiste toepassing van conventies met de daaraan verbonden sancties. Dit bleek reeds dadelijk bij de behandeling in de Commissie 1929; de arbeidersgroep stelde nml. voor de opneming van een vraag over de instelling van eene permanente commissie, welke bemoeienis zou hebben met inheemschen arbeid in het algemeen en welker taak ook zou omvatten het ontvangen van petities en het daarover rapporteeren. Dit laatste punt herinnert sterk aan de bevoegdheid van de mandatencommissie. Dit tijdens de behandeling in de Commissie eenigszins verzacht voorstel werd door de Commissie 1929 verworpen, doch op voorstel van de arbeidersgroep door de plenaire vergadering (1929) in verzachten vorm en met weglating van de opdracht tot het ontvangen en onderzoeken van petities aanvaard. Vraag 29 betreft zoodoende de instelling van eene blijvende commissie van deskundigen voor den gedwongen arbeid, welke zou ontvangen de krachtens artikel 408 van het vredesverdrag uitgebrachte rapporten over de conventie en aan wie het onderzoek van andere vraagstukken welke de gedwongen arbeid oplevert, opgedragen zou worden.

In verband met de wordingsgeschiedenis en de van de zijde der arbeidersgroep op deze vraag gegeven toelichting hebben de koloniale mogendheden zich verzet tegen de opneming van de instelling van eene dergelijke commissie in de conventie; de Nederlandsche Regeering bijvoorbeeld heeft zich bij de beantwoording van deze vraag uitgesproken vóór de instelling van eene commissie van deskundigen voor het onderzoek van de jaarlijksche rapporten van artikel 408, doch bezwaar gemaakt tegen eene vermelding hiervan in de conventie. [2])

In verband hiermede ontbreekt in de door het Arbeidsbureau

1) Stbl. 1920 no. 554, zie art. 408 e. v. v.
2) Rapport bleu, blz. 110.

opgemaakte ontwerp-conventie de instelling van eene dergelijke commissie; artikel 24 [1]) geeft alleen voorschriften betreffende den inhoud van de op grond van artikel 408 van het Vredesverdrag in te dienen rapporten. Het hierover gevoerde debat hield echter nog verband met de discussie van het vorige jaar.

Artikel 408 van het Vredesverdrag — aldus de werkgeversgroep — schrijft reeds voor de indiening van rapporten door de mogendheden omtrent de door hen geratificeerde conventies; waarom somt artikel 24 dan nog een reeks onderwerpen op, waaromtrent in de jaarlijksche rapporten gegevens moeten voorkomen? Van de zijde van het arbeidsbureau is hierop geantwoord, dat hetzelfde ook reeds in vroegere conventies was geschied en dat de met de examinatie van de hierbedoelde rapporten belaste commissie enkel en alleen inlichtingen verzamelt en deze voorlegt aan de Conferentie, zoodat er van eene internationale contrôle geen sprake zou zijn en dat de eventueele toevoeging aan deze commissie van koloniale deskundigen voor de koloniale mogendheden niet anders als een waarborg zou kunnen zijn.

C. Het derde punt van organieken aard wordt gevormd door het in de commissie 1930 gedaan voorstel om af te wijken van de gebruikelijke bepaling [2]), volgens welke de conventie van kracht wordt, indien twee van de leden van de arbeidsorganisatie haar hebben geratificeerd. Wellicht ten overvloede merk ik op, dat er onderscheid gemaakt dient te worden tusschen het „van kracht worden" van eene arbeidsconventie in het algemeen en de inwerking-treding voor een bepaald land.

Van kracht wordt eene conventie door de ratificatie door twee harer leden, hetgeen onder meer van belang is voor de berekening van termijnen in de conventie genoemd; pas nà dit van kracht worden van de conventie heeft de ratificatie door een bepaalden staat het resultaat, dat de conventie voor dezen in werking kan treden; immers een van kracht geworden conventie geldt alleen voor den staat, welke deze heeft geratificeerd.

De vraag nu, welke dit punt beheerschte, was deze: is het

1) Art. 22. van den vastgestelden tekst.
2) De tekst van deze gebruikelijke bepaling, welke toch in de conventie is opgenomen, is te vinden in art. 28.

billijk te achten, dat eene koloniale conventie van kracht wordt door de ratificatie door twee staten, zooals bijv. Estland en Finland, die bij het vraagstuk in het geheel geen belang hebben, hetgeen het geval zal zijn, indien de gebruikelijke bepaling wordt gevolgd? Ten einde dit te voorkomen, stelde de Nederlandsche Regeerings-afgevaardigde, Prof. MORESCO in de Commissie 1930 voor, dat de conventie van kracht zou worden na de ratificatie door de meerderheid van een aantal bij het vraagstuk geïnteresseerde door hem niet genoemde staten; hij dacht daarbij aan een aantal van bijvoorbeeld vijf. Dit amendement, met de strekking waarvan de heer THOMAS zich verklaarde te kunnen vereenigen, werd gezonden aan de Redactie-commissie, waarin Prof. MORESCO ook zitting had, welke in de plaats van eene ratificatie door de meerderheid van nog niet genoemde staten voorstelde eene ratificatie door twee van een lijstje met name genoemde staten, t.w. de koloniale en mandaat-mogendheden, met inbegrip van Indië. Hierop werd door den Franschen Regeerings-afgevaardigde voorgesteld eene ratificatie door de meerderheid van de genoemde mogendheden. Achtereenvolgens werden deze voorstellen in stemming gebracht. Eerst het voorstel tot ratificatie door de meerderheid, ondersteund door de werkgevers en enkele Regeeringsafgevaardigden; het werd verworpen met 29 tegen 9 stemmen; het voorstel om te eischen eene ratificatie van twee staten van de lijst verkreeg slechts één stem, nml. die van Prof. MORESCO, zoodat de derde mogelijkheid, nml. de gebruikelijke clausule van eene ratificatie door twee willekeurige staten behouden bleef.

Uit het bovenstaande blijkt, dat niet alleen de werknemers, doch ook de werkgevers en alle koloniale mogendheden, behalve Nederland, hun stem onthouden hebben aan het voorstel van de Redactie-commissie, neerkomende op toekenning aan de koloniale mogendheden van een zekere bevoorrechte positie in zake de inwerkingtreding van de conventie.

II.

De punten van algemeen koloniaal arbeidsrecht, welke behandeling hebben gevonden, betreffen den achturigen werkdag, de vakvereenigingsvrijheid en het beginsel van recht op schadevergoeding bij arbeidsongevallen. Over elk dier punten een kort woord.

In de ontwerp-questionnaire van het Arbeidsbureau was opgenomen een vraag naar de invoering van een achturigen werkdag voor de gedwongen arbeiders. Nadat zij door de Commissie 1929 vervangen was door een vraag naar de mogelijkheid van een arbeidsduur, niet meer bedragende dan het wettelijk maximum voor vrijen arbeid, werd zij in de plenaire vergadering 1929 in haar oorspronkelijken vorm hersteld. De discussie was heftig. Van arbeiderszijde werd betoogd, dat er een algemeen streven bestaat naar den achturigen werkdag, dat dit streven erkend is in het Vredesverdrag, waarvan art. 427 sub 4 zegt, dat het beginsel van den achturigen werkdag of een 48-urige werkweek nagestreefd moet worden, dat de gedwongen arbeid voor den dienstplichtige in dier mate onaangenaam en zwaar is, dat hare erkenning gewenscht is, zelfs in die gevallen, dat de vrije arbeiders langer zouden moeten werken, en dat de gedwongen arbeiders bij gemis aan vakvereenigingen niet in staat zijn zich den achturigen werkdag zelf te veroveren.

Men ziet hieruit het streven om beginselen en regelingen betreffende het industrieele leven van het Westen over te planten naar tropische streken.

Hiertegenover merkten de tegenstanders op, dat het ongewenscht zou zijn om voor een bepaalde soort arbeid den achturigen arbeid te erkennen, terwijl er voorts volgens hen geen aanleiding bestond om den werktijd voor de gedwongen arbeiders korter te maken dan voor de vrije arbeiders. Ook vreesde men, dat eene erkenning aanleiding zou kunnen geven tot pogingen om den achturigen werkdag voor vrije arbeiders door te voeren in streken, waar de toestanden daarvoor nog niet rijp waren.

Het jaar 1930 bracht eene herhaling van de discussie. In de ontwerp-conventie van het arbeidsbureau was de erkenning van den achturigen werkdag opgenomen. De Commissie 1930 verwierp deze bepaling; in de plaats daarvan werd voorgeschreven, dat de normale werkuren van de dienstplichtigen gelijk zouden zijn aan die, gebruikelijk bij vrijen arbeid. Een voorstel van de arbeidersgroep om toch den achturigen werkdag in de conventie op te nemen werd door de plenaire vergadering met 45 tegen 44 stemmen verworpen. [1])

1) Zie artikel 13 van de vastgestelde conventie.

Het tweede punt betreft in wezen de vrijheid van vakvereeniging. In de commissie 1929 was door de arbeidersgroep voorgesteld om een nieuwe vraag op te doen nemen, handelende over het toestaan van vrijheid van vakvereeniging aan de werkende bevolking van de koloniale gebiedsdeelen.

Alleen door erkenning van dit recht zouden volgens haar misbruiken kunnen worden geweerd en een behoorlijke uitvoering van de conventie gewaarborgd zijn.

Door de Commissie 1929 werd dit voorstel verworpen.

Vooreerst werd aangevoerd, dat de kwestie van vakvereenigingsvrijheid reeds in een vroegere conferentie besproken was, doch dat men niet tot een resultaat had kunnen komen en dat het daarom gevaarlijk was om deze kwestie thans te verbinden aan die van den gedwongen arbeid.

Voorts werd opgemerkt, dat de gedwongen arbeid in hoofdzaak gevorderd wordt door de overheid, en dat het ook uit dat oogpunt gevaarlijk zou zijn, om vrijheid van vakvereeniging toe te staan aan lieden, die werkzaamheden verrichten ten behoeve van de overheid. Ook achtte men den toestand in verschillende koloniën van dergelijken primitieven aard, dat er nog geen sprake zou kunnen zijn van vakvereenigings-vrijheid.

Op voorstel van de arbeidersgroep aanvaardde de plenaire vergadering van 1929 de opneming van een vraag in meer gematigden vorm betreffende de vaststelling van een bepaalde procedure, waarbij aan de gedwongen arbeiders evenals *aan alle andere inlandsche arbeiders* toegestaan zou worden om aan de autoriteiten alle klachten in te dienen betreffende de voorwaarden van den arbeid, die hun opgelegd zijn en *daarover te onderhandelen.* [1]) In de toelichting van de arbeidersgroep werd uitdrukkelijk gesproken van vrijheid van organiseeren en het vormen van vakvereenigingen.

In de door het arbeidsbureau opgestelde ontwerp-conventie sprak art. 25 (2) van het recht van de gedwongen arbeiders om bij de overheid voor te brengen alle klachten betreffende de arbeidsvoorwaarden en om ter zake te *onderhandelen* (négocier). De Commissie 1930 schrapte het recht tot onderhandelen; aan het erkende recht van vrije klacht werd echter de waarborg verbon-

1) Vraag 13c; de belangrijkste passages zijn cursief gedrukt.

den, dat de klachten zouden moeten worden onderzocht en in overweging genomen [1]). Zooals door den Engelschen Regeerings-afgevaardigde in de Commissie opgemerkt, wijdden de sprekers allen uit over de mérites van een bepaalde redactie; iedereen *dacht* echter aan de in het voorgestelde artikel verscholen vakvereenigingsvrijheid.

Het beroep van de arbeidersgroep op de plenaire vergadering mocht niet baten; haar amendement tot herstel van het oorspronkelijke ontwerp-artikel werd afgewezen met 46 tegen 42 stemmen.

Ten slotte — en dit is het derde en laatste punt — schrijft de conventie voor eene ongevallen- en ziekteregeling voor de dienstplichtigen. Artikel 15 zegt, dat de bepalingen, welke voor vrije arbeiders gelden betreffende vergoeding voor ongeval of ziekte van den werkman als gevolg van zijn arbeid en betreffende uitkeering aan de van de overleden of invalide arbeiders afhankelijke personen, ook toegepast moeten worden op de dienstplichtigen.

Het 2e lid gaat nog iets verder en zegt, dat iedere autoriteit, die gebruik maakt van den arbeid van dienstplichtigen, verplicht is te voorzien in het levensonderhoud van iederen werker, die door ongeluk of ziekte als gevolg van zijn tewerkstelling geheel of gedeeltelijk niet meer in staat is om voor zichzelf te zorgen en om maatregelen te nemen voor de verzorging van alle personen, die van zulk een werker afhankelijk zijn.

Men ziet uit het voorgaande, dat de conventie op het gebied van algemeen koloniaal arbeidsrecht niet ongunstig voor de koloniale mogendheden is uitgevallen.

De billijkheid van eene invaliditeits- en ziekte regeling voor de heerendienstplichtigen spreekt voor zich zelf.

Verder is het van groot belang, dat de achturige werkdag en de vakvereenigingsvrijheid, twee hoofdbeginselen van het Westersch industrieele leven, niet voor de koloniale gebiedsdeelen zijn aanvaard. Dit resultaat is des te meer belangrijk, indien men bedenkt, dat de achturige werkdag en de vakvereenigingsvrijheid speciaal vermeld zijn in de Préambule, waarmede het over de Arbeidsorganisatie handelend 13e hoofdstuk van het Vredesverdrag begint, en in artikel 427, dat een opsomming bevat

1) Art. 23 van den vastgestelden tekst.

van de voornaamste beginselen op het arbeidsgebied, welke door de Internationale arbeidsorganisatie nagestreefd moeten worden.

III.

Alvorens de resultaten op het gebied van den gedwongen arbeid te behandelen, is het noodig de strekking van de conventie en haar werkingsgebied te kenschetsen.

Overeenkomstig het ontwerp van het Arbeidsbureau stelt artikel 1 van de conventie voorop het beginsel van de afschaffing van den gedwongen arbeid in al zijn vormen, doch staat vordering van gedwongen arbeid voor publieke werken nog toe gedurende een overgangstijd, welke vordering dan onderworpen is aan de bepalingen en waarborgen van de conventie.

Tijdens de behandeling binnen de Commissie is artikel 1 aangevuld met een 3e lid, dat zegt, dat 5 jaar na de inwerkingtreding van de conventie de Raad van beheer van het Arbeidsbureau de mogelijkheid zal onderzoeken van de afschaffing van den gedwongen arbeid in al zijn vormen zonder verdere overgangsperiode en de wenschelijkheid deze kwestie te plaatsen op de agenda van de conferentie.

Stelt men nu, dat de conventie over 1 jaar in werking treedt, en dat de voorbereiding voor eene nieuwe behandeling ter conferentie minstens twee jaar zal duren, dan zal de gedwongen arbeid op zijn vroegst over acht jaar weer aan de orde kunnen komen. De hier bedoelde bepaling kan dus voor ons alleen de beteekenis hebben van een stimulans om onze heerendienstpolitiek in een zoo snel mogelijk tempo voort te zetten.

Artikel 2 [1]) is het artikel van de excepties. Het zegt, dat de term gedwongen arbeid in den zin van de conventie niet zal omvatten:

1e) militairen arbeid als gevolg van den dienstplicht,

2e) gedwongen arbeid, welke een onderdeel vormt van de normale verplichtingen van de burgers van een volkomen zelf regeerend land. Men denke aan den Nederlandschen waterschapsdienst,

1) Is eene samensmelting van de artikelen 2 en 4 van het ontwerp.

3e) gedwongen arbeid als gevolg van een rechterlijk vonnis,
4e) gedwongen arbeid in geval van force majeure,
5e) de gemeentediensten, verricht in het belang van de gemeenschap, onder voorwaarde, dat de leden van die gemeenschap of hunne vertegenwoordigers het recht hebben om geraadpleegd te worden over de noodzakelijkheid dier diensten.

Genoemde vijf excepties houden eigenlijk een dubbele beperking in.

Vooreerst wordt de conventie beperkt tot koloniale gebiedsdeelen.

En in de tweede plaats betreft zij alleen dien specifieken kolonialen gedwongen arbeid, welke opgelegd wordt door de Westersche overheid. Zij stelt dus buiten de conventie dien gedwongen arbeid, welke ook zonder koloniale verhouding gevorderd zou worden.

Ik wil hiermede niet zeggen, dat de Indische heerendienst zonder koloniale verhouding niet gevorderd zou worden, doch alleen, dat de conventie zich kennelijk richt tegen den specifieken kolonialen, door of onder invloed van de Westersche overheid opgelegden gedwongen arbeid. Zij laat derhalve rustig voortbestaan den gedwongen arbeid binnen de inheemsche sfeer; dit blijkt ook uit art. 7, dat de persoonlijke diensten ten behoeve van hoofden erkent, al heeft dat artikel voor Ned.-Indië geen belang, daar de diensten voor hoofden, zooals in Indië gebruikelijk, onder de gemeentediensten vallen.

Dat de gedwongen arbeid binnen inheemsche sfeer rustig kan blijven voortbestaan, beteekent m.i. een loffelijke zelfbeperking van de Internationale arbeidsorganisatie.

De Conventie onderscheidt en regelt in hoofdzaak zes soorten van gedwongen arbeid:

1e) gedwongen arbeid ten behoeve van particulieren [1]),
2e) persoonlijke diensten voor hoofden [2]),
3e) de prestations (Ned.-Ind. heerendienst) en de door hoofden gevorderde diensten voor publieke werken [3]),

1) ontwerp art. 5 en 6, conventie art. 4 en 5.
2) ontwerp art. 8, conventie art. 7.
3) ontwerp art. 12, conventie art.. 10.

4e) de Afrikaansche heerendienst (gedurende langen tijd en op grooten afstand van de woonplaats van betrokkenen [1]),
5e) de draagdiensten [2]),
6e) gedwongen arbeid ten behoeve van den aanplant van voedings- en handelsgewassen [3]).

Nu blijken de resultaten van de behandeling van den gedwongen arbeid te Genève het duidelijkste door achtereenvolgens na te gaan den inhoud van het door het Arbeidsbureau opgestelde ontwerp en de door de Commissie 1930 en de plenaire vergadering 1930 aangebrachte wijzigingen.

Volgens het ontwerp wordt gedwongen arbeid ten behoeve van particulieren (sub 1) in beginsel afgeschaft, doch in de praktijk toegestaan:

a. gedurende een overgangstijd van drie jaar,
b. ten behoeve van aannemers van publieke werken, en
c. ten behoeve van concessies voor de teelt of oogst van producten gedurende den resteerenden duur van de concessie.

Persoonlijke diensten ten behoeve van hoofden (sub 2) worden toegelaten ten behoeve van hoofden, die een administratieve functie bekleeden.

De Nederlandsch-Indische heerendienst (Fransche prestations), beschouwd als een belasting in arbeid, wordt tegelijk met de door de hoofden gevorderde diensten ten behoeve van publieke werken behandeld in artikel 12; het criterium voor het onderscheid tusschen deze diensten aan den eenen kant en den zgn. Afrikaanschen heerendienst aan den anderen kant is hoofdzakelijk gezocht in de plaats van de tewerkstelling; voor de eerstgenoemde diensten is als eisch gesteld, dat de werkers niet verplicht zullen zijn om de nacht buiten hun huis door te brengen.

Ook eenige van de in de volgende artikelen gestelde eischen gelden voor den Nederlandsch-Indischen heerendienst (minimumleeftijd van 18 jaar; de 8-urige arbeidsdag; het recht van klacht en „de négocier à ce sujet", de maximumtijd van 60 dagen,

1) ontwerp art. 13, conventie art. 9. e.v.
2) ontwerp art. 19 en 20, conventie art. 18.
3) ontwerp art. 21, conventie art. 19.

enz.); de eisch van adekwate betaling is echter voor den Nederlandsch-Indischen heerendienst uitdrukkelijk uitgezonderd (art. 16).

In overeenstemming met de aanleiding tot de conventie: het tegengaan van misbruiken bij de vordering van gedwongen arbeid in Centraal-Afrika, handelt een belangrijk deel van de conventie over den heerendienst op verren afstand van de woonplaats van de betrokkenen (sub 4) en over de draagdiensten (portage sub 5).

Van het grootste belang hiervoor is de eisch van adekwate betaling (artikel 16) en den maximumduur van 60 dagen per jaar (artikel 14); het 2e lid van artikel 14 maakt echter mogelijk een onafgebroken arbeidstijd van zes maanden in een periode van 3 jaar.

Ten slotte is de gedwongen arbeid ten behoeve van den aanplant van voedingsgewassen toegelaten onder het tweeledig voorbehoud, dat het doel moet zijn de voorkoming van hongersnood of voedselgebrek en dat de voedingsmiddelen altijd het eigendom van de producenten blijven; gedwongen arbeid ten behoeve van den aanplant van handelsgewassen wordt aan een reeks van voorschriften en beperkingen onderworpen.

Het door het Arbeidsbureau opgestelde ontwerp is echter als gevolg van de behandeling zoowel in de Commissie 1930 als in de plenaire vergadering aanzienlijk verscherpt, voor een groot deel als een gevolg van het door verschillende Regeerings-afgevaardigden ondersteunde streven van de arbeidersgroep.

Door de Commissie 1930 zijn de volgende verscherpingen aangebracht:

a. zooals hierboven reeds vermeld, werd aan artikel 1 een derde lid toegevoegd, krachtens hetwelk de Raad van beheer na afloop van een periode van 5 jaar na het van kracht worden van de conventie zal moeten nagaan de mogelijkheid van afschaffing van gedwongen arbeid in al zijne vormen zonder verderen overgangstijd en de wenschelijkheid om dit punt op de agenda van de conferentie te plaatsen [1]);

1) vgl. art. 1 (3) van de vastgestelde conventie.

b. geschrapt werd de onttrekking aan de conventie van het gebruik van miliciens voor de uitvoering van andere werken dan van strict militairen aard, hoewel het arbeidsbureau een nieuwen tekst had voorgesteld, waarin een dergelijke onttrekking onder andere voorwaarden was toegelaten dan die vermeld in het betrekkelijke artikel van de oorspronkelijke ontwerp-conventie [1]);

c. de overgangstijd van drie jaar, binnen welke de gedwongen arbeid ten behoeve van particulieren was toegelaten, werd geschrapt, zoodat het verbod tot vordering van dien arbeid dadelijk in werking zal gaan. Dit verbod is voor Nederlandsch-Indië met het oog op de particuliere landerijen van zeer groot belang [2]);

d. de mogelijkheid om den jaarlijks toegestanen maximum arbeidstijd van 60 dagen binnen een periode van 3 jaar achter elkaar te doen vorderen, zoodat de betrokkene dan ½ jaar onafgebroken zou werken en 2½ jaar zou vrij zijn, werd geschrapt [3]);

c. In de ontwerp-conventie was voorgesteld een minimum leeftijd van 18 jaar voor de dienstplichtigen; op voorstel van de arbeidersgroep werd bovendien als maximum vastgesteld een leeftijd van 45 jaar, welke echter niet zou gelden voor de dienstplichtigen van de prestations [4]);

f. aan artikel 12 werd een lid toegevoegd, op grond waarvan iedere dienstplichtige in het bezit dient te worden gesteld van een kaart, aangevende de perioden van gedwongen arbeid, dien hij zal hebben verricht [5]).

Hiertegenover staan ook verschillende verzachtingen van de ontwerp-conventie, als gevolg van een meer eensgezind optreden van de Regeeringsgroep, daarbij gesteund door de werkgevers; voor een deel betreffen deze verzachtingen onderwerpen van meer politiek karakter.

A. Ten einde de tegenstelling tusschen het 1e en 2e lid van

1) vgl. art. 2*a*.
2) art. 3.
3) art. 12.
4) art. 11 (1).
5) art. 12 (2).

artikel 1 op te heffen — lid 1 spreekt van de absolute verplichting tot afschaffing van den gedwongen arbeid; lid 2 van een overgangsperiode — werden aan het 1e lid toegevoegd de woorden: „dans le plus bref délai possible".

B. In artikel 12 (oud) is de eisch, dat de arbeiders bij den Nederlandsch-Indischen heerendienst thuis zouden moeten kunnen overnachten, verzacht, doordat thans gesproken wordt van het niet verwijderen (Engelsch: removal) van de arbeiders van de plaats (lieu) van hun bedrijf [1]).

Voorts werden, zooals reeds boven gezegd, verworpen, de achturige arbeidsdag voor dienstplichtigen, in de plaats waarvan bepaald werd, dat de normale werkuren van de dienstplichtigen gelijk zouden zijn aan die gebruikelijk bij vrijen arbeid, alsmede het recht van de arbeidsplichtigen om te „négocier" met de overheid omtrent de arbeidsvoorwaarden.

Tal van andere pogingen tot verzachting van de conventie zijn mislukt. In het bijzonder noem ik hier het amendement van den Indischen afgevaardigde om den gedwongen arbeid opgelegd aan de zgn. „criminal tribes" van Engelsch-Indië niet te beschouwen als gedwongen arbeid in den zin van de conventie.

Volkomen terecht werd ook verworpen het amendement van den Belgischen Regeerings-afgevaardigde om den maximumduur van den verplichten arbeid van 60 dagen per jaar uit de conventie te lichten, en het bepalen hiervan over te laten aan de betrokken Regeeringen; zeer juist heeft Prof. Moresco bij de behandeling van dit amendement opgemerkt, dat voor hem dit artikel, houdende de beperking van den arbeidsduur van den dienstplichtige, de belangrijkste bepaling van de conventie is en dat hij om dien reden zijn stem aan het amendement niet kon geven.

De behandeling in de plenaire vergadering heeft de conventie nog meer verscherpt. Alle amendementen van Regeerings-vertegenwoordigers tot verzachting van de conventie werden verworpen; daarentegen zijn alle amendementen van de arbeidersgroep aangenomen, uitgezonderd die tot erkenning van den achturigen

1) art. 10.

werkdag en van het recht van de dienstplichtigen om betreffende de arbeidsvoorwaarden te onderhandelen met de overheid. Tengevolge hiervan zijn de volgende verscherpingen in de conventie aangebracht:

I. Geschrapt werd het 4e lid van art. 4, als gevolg waarvan geen gedwongen arbeid meer zal mogen worden gevorderd ten behoeve van de uitvoering van door aannemers uitgevoerde publieke werken.

II. De maximumleeftijd van 45 jaar werd uitgebreid tot de dienstplichtigen van de „prestations" (artikel 11).

III. In art. 18, handelend over de portage werd een wijziging aangebracht, houdende de verplichting tot eene zoo spoedig mogelijke afschaffing van het instituut der draagdiensten.

IV. In art. 19 werd het 2e lid geschrapt, houdende de mogelijkheid tot gedwongen cultures anders dan voor bestrijding van hongersnood of tekort aan levensmiddelenvoorraad.

Zoodoende is eene conventie ontstaan, welke wel door Engeland [1]) en behoudens enkele uitzonderingen ook door Nederland zal kunnen worden aanvaard — Nederlandsch-Indië zal voor de ratificatie de heerendienstpolitiek niet behoeven te wijzigen [2]) — doch welke door de koloniale mogendheden van Afrika, in het bijzonder die van Centraal Afrika, niet zal kunnen worden geratificeerd, zonder dat op zeer belangrijke punten reserves of voorbehouden worden gemaakt. En juist voor die gebiedsdeelen was de conventie bedoeld.

Zooals ook blijkt uit enkele door eenige Regeerings-afgevaardigden afgelegde verklaringen zijn het de volgende punten welke moeilijk aanvaard kunnen worden:

voor België: het verbod van gedwongen cultures van handelsgewassen;

1) De Gouverneurs van de Engelsche koloniën hebben echter reeds een waarschuwend woord laten hooren. Blijkens een in de „N. R. C." van 11 Juli opgenomen bericht is de conventie op de te Londen gehouden koloniale conferentie besproken. Bij de beraadslaging gaven de Gouverneurs echter uitdrukking aan de hoop, dat zij ze niet reeds onmiddellijk in volle gestrengheid zouden behoeven toe te passen, daar dit tot plaatselijke moeilijkheden zou leiden.

2) Voor het belang van de conventie ten opzichte van Nederlandsch-Indië zie mijn opstel, dat in de November-aflevering van het „Koloniaal Tijdschrift" 1930 zal worden afgedrukt en verder „Koloniale Studiën", 1930, II, blz. 154 e.v.

voor Frankrijk: het verbod tot gebruik van de miliciens voor de uitvoering van publieke werken;

„ België, Frankrijk en Portugal: de maximumtijd van 60 dagen per jaar, en het verbod van gedwongen arbeid ten behoeve van door aannemers uitgevoerde publieke werken;

„ België, Zuid-Afrika en Indië: het verbod om veroordeelden aan particulieren af te staan;

„ Indië: de onderwerping aan de conventie van den gedwongen arbeid op te leggen aan de „criminal tribes".

Vergeten wij echter niet den goeden kant van de zaak.

De conventie bevat namelijk verschillende waarborgen, welke van beteekenis zijn; zij bevat verschillende nuttige voorschriften, welke ook door de Afrikaansche mogendheden gevolgd kunnen worden.

Zij heeft de belangstelling van Europa gewekt voor den gedwongen arbeid in koloniale gebiedsdeelen.

En ten slotte, ook voor zoover de voorschriften van de conventie thans nog niet kunnen worden opgevolgd, kunnen zij zijn een richtsnoer voor de politiek van de toekomst.

Wanneer wij thans hieronder nader ingaan op de minder gunstige resultaten van de behandeling van den gedwongen arbeid, dan dient wel voor oogen te worden gehouden, dat, voor zoover de inhoud van de conventie te wenschen overlaat, dit geen positieve schade kan doen, aangezien òf de conventie niet wordt geratificeerd òf betreffende die punten voorbehouden zullen gemaakt worden. Het ongunstige resultaat moet dan ook meer gezocht worden in de omstandigheid, dat anders een betere conventie en een veel betere toepassing in de praktijk zou kunnen zijn verkregen en in de schade, welke door de behandeling toegebracht is aan den groei van de internationale gedachte.

IV.

De vraag rijst: waar ligt de fout?; ligt de fout in den aard van de organisatie, of ligt zij in de wijze van behandeling?

Laten wij beginnen met te constateeren, dat de fout niet ligt in de voorbereiding door het Arbeidsbureau.

Het voorwoord van het rapport bleu bevat de belangrijke mededeeling, dat voor de opstelling ervan zijn gebruikt de vóór den 15den Februari 1930 ontvangen 22 Regeerings-antwoorden, t.w. van Zuid-Afrika, Duitschland, België, Bulgarije, Cuba, Denemarken, Spanje, Finland, Frankrijk, Engeland, Indië, Ierland, Japan, Luxemburg, Noorwegen, Nederland, Polen, Portugal, Siam, Zweden, Zwitserland en Yougoslavië. [1]). De hier genoemde niet-koloniale mogendheden hebben zich in het algemeen bepaald tot het betuigen van sympathie voor het doel van de conventie of tot eenige algemeenheden. Voorts hebben Oostenrijk, Estland, Hongarije en Roemenië geantwoord, dat zij zich van beantwoording van de questionnaire zouden onthouden op grond van hun gebrek aan kennis van de betrekkelijke aangelegenheid; Canada heeft zich ertoe beperkt om den tekst van de verschillende wettelijke voorschriften betreffende den gedwongen arbeid tot de kennis van het bureau te brengen.

Het zijn dan ook vooral de antwoorden van de koloniale mogendheden, welke tot basis van de ontwerp-conventie hebben gediend. Het Arbeidsbureau heeft zooveel mogelijk rekening gehouden met de reëele wenschen en moeilijkheden van de koloniale mogendheden, doch tevens de noodige waarborgen tegen misbruiken in het ontwerp opgenomen. In verband met art. 427 van het Vredesverdrag, dat als leidende beginselen onder meer vermeldt de erkenning van den achturigen werkdag en de vakvereenigingsvrijheid, is het begrijpelijk, dat de ontwerp-conventie desbetreffende voorschriften bevatte.

Overigens was de tekst van de ontwerp-conventie ook voor de koloniale mogendheden van Afrika in het algemeen wel aannemelijk; dit is tijdens de plenaire vergadering uitdrukkelijk erkend door den Belgischen Regeerings-afgevaardigde LEPLAE.

De voorbereiding van de conferentie heeft behalve uit de opstelling van het „rapport bleu" en van de ontwerp-conventie be-

1) Na de opstelling van het rapport bleu zijn nog ontvangen het antwoord van Italië (zie blz. 119) en van China, Griekenland en Nieuw Zeeland (zie supplementaire).

staan uit een geheime bijeenkomst van de koloniale mogendheden te Parijs op 12 en 13 Mei 1930 en verder uit een bijeenkomst van de commissie van experts. Van beide bijeenkomsten zijn de resultaten niet officieel bekend gemaakt. Omtrent de bijeenkomst van de koloniale mogendheden te Parijs deelt het doorgaans goed ingelichte „Journal de Genève" [1]) mede, dat een bepaald accoord niet bereikt werd, dat de Engelsche Regeering zich daar zeer vooruitstrevend heeft getoond door aan te dringen op een zoo spoedig mogelijke afschaffing van den gedwongen arbeid in alle vormen, zelfs voor de openbare werken. Portugal toonde zich extremist naar den anderen kant, terwijl Frankrijk weigerde afstand te doen van het laten werken van inheemsche miliciens aan openbare werken (het zgn. tweede contingent).

Thans de behandeling in de Commissie der jongste arbeidsconferentie. In 16 lange vergaderingen heeft de Commissie onder leiding van den uitnemenden voorzitter GAUTIER de ontwerpconventie, de daarop ingediende 88 amendementen en het rapport van de Commissie behandeld. De samenstelling van de commissie was als volgt:

Werknemersgroep.	Werkgeversgroep.	Gouvernementsgroep.
Zuid-Afrika	Zuid-Afrika	Zuid-Afrika
Duitschland	Duitschland	Duitschland
Australië	—	—
België	België	België
Brazilië	—	—
Engeland	Engeland	Engeland
China	China	—
Frankrijk	Frankrijk	Frankrijk
Indië	Indië	Indië
Italië	Italië	—
Japan	Japan	Japan
Liberia	—	—
Nieuw Zeeland	—	Nieuw Zeeland
Nederland	Nederland	Nederland

1) 12 Juni 1930, No. 158, 3e editie, hoofdartikel: Le B. I. T. à l'épreuve.

Portugal	Portugal	Portugal
—	Spanje	Spanje
—	Estland	—
—	Polen	Yougo Slavië
—	Yougo Slavië	Oostenrijk
—	—	Bulgarije
—	—	Hongarije

Indien men Indië en Liberia meerekent bij de landen, welke belang hebben bij het vraagstuk van den gedwongen arbeid, dan blijkt, dat van de 45 stemmen de groote meerderheid (31 stemmen) uitgebracht kon worden door vertegenwoordigers van landen, welke in bedoeld vraagstuk direct geinteresseerd zijn.

Men zou zich echter vergissen door te meenen, dat deze vertegenwoordigers van het betrekkelijk geringe aantal koloniale mogendheden allen deskundig waren op koloniaal terrein. In tegenstelling met de Regeeringsafgevaardigden van de koloniale mogendheden waren verschillende werknemers- en werkgevers-afgevaardigden ter zake niet deskundig; om een voorbeeld te noemen de werknemersvertegenwoordigers van de twee grootste koloniale mogendheden, Engeland en Frankrijk; de eene was een uiterst linksch lid van de Engelsche arbeiderspartij, de ander de heer JOUHAUX, een der leiders van de socialisten in het Fransche parlement. Op dit belangrijke punt kom ik later terug.

Doordat in de Commissie de Heeren BUFFART en Hadji SALIM de Nederlandsche werkgevers- en werknemersgroep vertegenwoordigden, was de Nederlandsche delegatie in dit opzicht een voorbeeld tot navolging.

In verband hiermede is van belang de inheemsche vertegenwoordiging. Engelsch-Indië, zelf lid van de Arbeidsorganisatie, was in alle drie groepen door een Indiër vertegenwoordigd.

Nederland was de eenige koloniale mogendheid, in wier werknemers-delegatie een Inlander (technisch adviseur) zitting had (waarvoor Hadji SALIM in de plenaire vergadering behalve aan de I. V. V. ook aan de Nederlandsche Regeering zijn dank heeft betuigd). Van de Regeerings-delegatie maakte de Heer R. A. A. SOEJONO als technisch adviseur deel uit. Frankrijk had met het oog op de behandeling van het vraagstuk van den gedwongen

arbeid als Regeerings-gedelegeerde aangewezen een neger, burgemeester van een der vier steden van Senegal, lid van de Chambre des Députés.

In ieder geval was de Commissie zoodanig samengesteld, dat de koloniale mogendheden in voldoende mate erin vertegenwoordigd waren, en dat de deskundigheid in behoorlijke mate aan het woord is gekomen.

Een deel van de fout ligt zeker in de behandeling van het vraagstuk in de plenaire vergadering, welke tot eene groote teleurstelling is geworden. Men oordeele zelf.

Het rapport van de Commissie werd den 23sten Juni in concept aan hare leden toegezonden en in den namiddag van dien dag vastgesteld. Hierna werd het rapport gedrukt en den leden van de conferentie in den avond van den 24sten Juni toegezonden. Den 25en Juni om half elf begon de behandeling in de plenaire vergadering. De deelnemers aan de conferentie, welke de commissievergadering niet hadden meegemaakt, hadden het rapport niet eens behoorlijk kunnen lezen, mede in verband met het groote avondfeest, dat de Voorzitter van de Conferentie, Prof. MAHAIM, den leden op den avond van den 24en Juni had aangeboden. Aangezien de conferentie op 28 Juni diende af te loopen in verband met het congres van de I. V. V. te Stockholm in begin Juli, werd er voortdurend gejacht, werd de spreektijd beperkt, en werd er dien dag (25 Juni) vergaderd tot acht uur 's avonds. Om 3 uur 's middags was men nog bezig met de algemeene beschouwingen; om 8 uur 's avonds had men de conventie, welke toch van zeer groot belang is voor millioenen inheemschen, er door gejaagd en had men behandeld en gestemd 26 artikelen en 15 amendementen. Het resultaat was, dat tal van leden, die geen deel hadden uitgemaakt van de Commissie, de portée van de zaak niet begrepen, en òf zich aan de stemming onttrokken, totdat de voorzitter weer eens „appel nominal" liet houden, òf zich bij het uitbrengen van hun stem door andere overwegingen lieten leiden.

Het is te begrijpen, dat voor eene rustige uiteenzetting van den stand van zaken de sfeer niet geschikt was en de tijd ontbrak.

Nu zijn voor eene juiste beoordeeling van iedere zaak twee factoren onmisbaar, t.w. onpartijdigheid en deskundigheid.

Verondersteld, dat bij de niet-koloniale mogendheden de onpartijdigheid aanwezig was, de deskundigheid ontbrak geheel. Zooals terecht door Prof. MORESCO opgemerkt, kan men in koloniale zaken groote waarde hechten aan de meening van niet-koloniseerende volken, mits deze meening blijk geeft van goede trouw en berust op kennis. Nu, het was tijdens de plenaire vergadering onmogelijk aan de niet-deskundige leden de noodige kennis, het noodige inzicht in de werkelijke verhoudingen bij te brengen.

Uiteraard is deze fout te herstellen. Bij eene volgende behandeling van een koloniaal onderwerp zal eene rustige, nauwgezette behandeling gewaarborgd moeten worden.

Het groote bezwaar, dat tegen de conventie moet worden aangevoerd, is, dat zij staat op een te hoog niveau, een niveau boven het gemiddelde, en dat voor de meer achterlijke gebiedsdeelen de noodige uitzonderingen niet in de conventie zijn opgenomen, alhoewel daartoe wel pogingen zijn aangewend.

De zeer belangrijke vraag, wat eigenlijk de inhoud van eene conventie moet zijn, is nog in dit jaar bij de jaarlijksche bespreking van het jaar-rapport van den Directeur behandeld.

Daarbij hebben de afgevaardigden YOSHISAKA en MANNIO betoogd, dat de conventie een gemiddelde dient te zijn, en dat de bijzondere toestanden in een bepaalden staat in de conventie dienen te worden opgenomen, op voorwaarde, dat de gemiddelde vooruitgang verzekerd zij, en dat de achterlijke staten opgetrokken worden naar het niveau van de middelmatig geavanceerde staten. In zijn groote jaarlijksche rede heeft de heer THOMAS de juistheid hiervan erkend. Dit is in overeenstemming met den geest van artikel 405 (3) van het Vredesverdrag, dat voor de gewone industrieele conventies voorschrijft, dat bij de opstelling van conventies rekening moet worden gehouden met de landen, waarin het klimaat, de onvoldoende ontwikkeling van industrieele organisatie of andere speciale omstandigheden de toestanden in de industrie wezenlijk verschillend doen zijn van elders en dat de conventies de daarmede verband houdende wijzigingen zullen dienen te bevatten.

Dit artikel verdient m.i. om dezelfde reden bij koloniale con-

venties toepassing op achterlijke kolonies. Ook het Nederlandsche antwoord betreffende de toepassing van art. 421 (zie blz. 216 boven) gaat van dit standpunt uit.

In de Commissie 1930 is het vooral Prof. MORESCO geweest, die telkens met voorbeelden illustreerende betoogd heeft, dat het hier handelde om eene conventie voor de koloniale mogendheden en dat men dus in het bijzonder rekening diende te houden met datgene, wat door de betrokken mogendheid beschouwd wordt als een noodzakelijkheid tot ontwikkeling van de kolonie of van hare bevolking, zelfs wanneer men van het betreffende instituut geen bewonderaar kon zijn, mits in de conventie de noodige waarborgen zouden worden neergelegd tegen misbruik of voor eene geleidelijke afschaffing of beperking van het instituut in kwestie.

De meerderheid van Commissie en plenaire vergadering hebben echter klaarblijkelijk eene conventie gewild staande op een zoo hoog mogelijk niveau, dat het niveau van de Engelsche en Nederlandsche koloniën zooveel mogelijk benaderde, hoewel de conventie bedoeld was voor Afrika.

Maar, zoo zou men zich kunnen afvragen, indien de koloniale mogendheden toch op grond van art. 421 reserves bij de ratificatie kunnen maken, wat zijn dan de bezwaren tegen de vastgestelde conventie?

Men moet hierbij niet vergeten, dat Genève, de Internationale arbeidsorganisatie, het karakter draagt van een parlement van een wereldgemeenschap in zake arbeidsverhoudingen, fungeert als wereldgeweten. Als gevolg hiervan wordt, indien een bestaande vorm van gedwongen arbeid niet in een conventie wordt opgenomen, deze vorm van arbeid gediskwalificeerd, komt er aan dien vorm van arbeid te kleven het stempel van minderwaardigheid.

Dit is nu onjuist, omdat er verschillende vormen van gedwongen arbeid zijn, welke de conventie verbiedt en welke toch geheel in overeenstemming zijn met den economischen en maatschappelijken toestand van het betrokken gebied.

Verder heeft een conventie, welke zich plaatst op een niveau, dat voor de Afrikaansche mogendheden met inspanning van alle krachten bereikbaar is, meer invloed ten goede dan een conventie, welke voor de betrokkenen staat op een onbereikbaar hoog niveau.

Het is ermee als met een paar ringen; hangt men deze te hoog, dan springt men er zelfs niet naar.

Bovendien heeft een dergelijke conventie psychologisch het ongunstige effekt dat de antipathie tegen de arbeidsorganisatie, welke bij vele koloniale Regeeringen en werkgevers aanwezig is, aanzienlijk vergroot wordt.

Dat de vastgestelde conventie op een veel te hoog niveau staat, is voor het grootste deel het gevolg van het met succes bekroonde streven van de arbeidersgroep. Dit streven is begrijpelijk; het is begrijpelijk, dat de arbeidersgroep geneigd is om bij haar streven naar verbetering van de arbeidstoestanden de werkelijkheid en de mogelijkheid tot verwezenlijking van bepaalde denkbeelden voorbij te zien. Dit streven is echter in de hand gewerkt door de aanvaarde toepassing van art. 421 van het Vredesverdrag. Immers is men thans geneigd te denken dat, indien de koloniale mogendheden een bepaald voorschrift niet kunnen opvolgen, ze wel een reserve zullen maken. Indien echter de mogelijkheid tot het maken van reserves was uitgesloten, had men meer rekening moeten houden met de wenschen van de koloniale mogendheden; immers eene door geen enkele koloniale mogendheid geratificeerde conventie zou voor de Arbeidsorganisatie een mislukking beteekenen, in veel sterker mate dan een aantal bij de ratificatie gemaakte reserves.

Wat is echter de reden, dat dit streven van de arbeidersgroep om tegen de werkelijkheid ingaande eischen in de conventie te doen opnemen, om de conventie te plaatsen op een zoo hoog mogelijk niveau, met zooveel succes is bekroond?

Zie ik goed, dan bestaan hiervoor redenen van algemeenen aard, welke in gelijke mate voor andere conventies gelden, redenen van algemeenen aard, welke voor koloniale arbeidsvraagstukken in sterkere mate gelden, en redenen van specifiek kolonialen aard.

Vooreerst is als gevolg van het optreden van eenige arbeidersregeeringen de inwendige organisatie van de Arbeidsorganisatie in zoover verstoord, dat de oorspronkelijk in evenwicht zijnde balans (ieder land brengt in de plenaire vergadering 4 stemmen uit, werknemer 1, werkgever 1, de onpartijdige Regeering 2) naar

de zijde der arbeiders is doorgeslagen, vooral als een land als Engeland een arbeidersregeering heeft. Australië stemde in de Commissie steeds met de arbeidersgroep mee; Engeland stelde in de Commissie verschillende de conventie in sterke mate verscherpende amendementen voor, welke met behulp van de arbeidersgroep en eenige Regeerings-afgevaardigden aangenomen werden of gaf zijn steun aan voorstellen van de arbeidersgroep.

In de tweede plaats de ondeskundigheid van talrijke afgevaardigden betreffende toestanden in primitieve en koloniale maatschappijen. Op dit punt wil ik niet te zeer den nadruk leggen. Hetzelfde geldt immers ook voor de nationale parlementen en ook voor onderwerpen van Westersch karakter. De maatschappij differentieert zich nu eenmaal zoo sterk, dat het den leden van welke organisatie ook niet mogelijk wordt zich ter zake eene zekere deskundigheid te verwerven. Dit jaar werd te Genève ook behandeld de arbeidsduur in de kolenmijnen, hoewel dit vraagstuk in eerste instantie de negen Europeesche kolenlanden betrof en de afgevaardigden van de niet-kolenlanden betreffende dit onderwerp wel niet deskundig zullen geweest zijn.

Toch geldt de ondeskundigheid voor Westersche onderwerpen in mindere mate dan voor koloniale arbeidsvraagstukken, aangezien men toch gemakkelijker en vlugger een inzicht kan verwerven in arbeidstoestanden in kolenmijnen dan inzake gedwongen arbeid in ver afgelegen tropische landen, waarvan men den economischen en maatschappelijken toestand niet kent en die een wereld vormen van een totaal verschillend karakter. Het is dan ook wel typeerend, dat de twee eenige amendementen van de arbeidersgroep, welke door de plenaire vergadering zijn verworpen, juist de onderwerpen betreffen als de achturige werkdag en de vakvereenigingsvrijheid, welke vallen binnen den gezichtskring van niet-koloniaal georiënteerde personen.

De wijze van behandeling van het vraagstuk in de plenaire vergadering heeft het, zooals hierboven reeds opgemerkt, den niet-koloniaal georiënteerden personen onmogelijk gemaakt zich een zeker inzicht in de betreffende materie eigen te maken. Hierdoor heeft de ondeskundigheid bij de behandeling van den gedwongen arbeid een veel grooter rol gespeeld dan noodig en geoorloofd is.

Door een rustige, diepgaande bestudeering en behandeling voor en tijdens de plenaire vergadering kan het bezwaar van de ondeskundigheid voor een deel ondervangen worden.

In de derde plaats de omstandigheid, dat niet-rechtstreeks betrokken landen bij de behandeling meespreken en meestemmen. Hetzelfde verschijnsel doet zich echter voortdurend voor bij Volkenbond en Arbeidsorganisatie. Zwitserland doet mee aan een regeling van internationaal zeerecht; over internationaal rivierrecht wordt mede beslist door landen zonder internationale rivieren; aan de behandeling van de slavernij-conventie is deelgenomen door staten als Noorwegen en Zweden, welke sinds eeuwen geen slavernij meer kennen. Door de afgeloopen arbeidsconferentie werd ook behandeld de arbeidstijd in de kolenmijnen, waarbij slechts de kolenlanden rechtstreeks geïnteresseerd zijn.

Aan de behandeling van internationale vraagstukken door niet-rechtstreeks betrokken landen is echter een drieledig gevaar verbonden.

Vooreerst ontstaat er kans op een zekere onverschilligheid, waardoor men geneigd is om den inhoud van de conventie niet voldoende aan de eischen van de praktijk te toetsen. Voorts wordt het gevaar vergroot, dat men zonder zich zelf schade te doen te doen een goeden democratischen indruk zal willen maken (demeurer en beauté démocratique) en ten slotte zal menigeen de kans benutten om te trachten successen te behalen ten behoeve van de nationale politiek.

Het belang van internationale regelingen voor niet-rechtstreeks daarbij geinteresseerde landen is van zuiver ideeëlen aard. Wie naar Genève gaat, moet zich bewust zijn van mede-verantwoordelijkheid voor den toestand van de wereldgemeenschap. En wie Genève verlaat, ontkomt niet aan den indruk, dat het op dit punt bij vele afgevaardigden nog veel hapert.

Tenslotte het nu eenmaal algemeen bestaand wantrouwen in koloniaal beheer in het algemeen en in het bijzonder ten opzichte van Afrika. Publicaties van de laatste jaren hebben het vertrouwen in het koloniaal beheer in Afrika duchtig geschokt.

Nu moet men deze 4 redenen combineeren en zich indenken in

de positie van een Estlandsch of Finlandsch Regeeringsafgevaardigde, die onvoorbereid ter vergadering komt, zich niet op de hoogte kan stellen en toch stemmen moet. Uiteraard is hij geneigd een Westerschen maatstaf aan te leggen; hij is geneigd tot dadelijke afschaffing van allen gedwongen arbeid, om te denken: laat die menschen toch met rust. Nu komt er een voorstel tot afschaffing van den kant van de arbeidersgroep; de Afrikaansche koloniale mogendheden verklaren het voorstel voor onaanvaardbaar; Engeland zegt echter, dat het voorstel aannemelijk is. Het is alleszins begrijpelijk, dat de Estlander of Finlander met de arbeidersgroep meestemt.

En eindelijk — en dit is de grondoorzaak van eenige hierboven genoemde redenen — de Internationale arbeidsorganisatie is niet opgericht voor noch ingesteld op behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken, doch op regeling van arbeidstoestanden in Westersche industrieën.

Naast den staatkundigen vrede wilde het Vredesverdrag ook maatschappelijken vrede, want, zooals de Préambule, waarmede het 13e hoofdstuk van het Vredesverdrag aanvangt, het zegt: arbeidstoestanden brengen zooveel onrecht en ellende over groote aantallen van menschen, dat de daardoor gewekte ontevredenheid den vrede en de harmonie van de wereld in gevaar brengt. Het zijn juist de arbeidstoestanden in de Westersche industrieën, welke dat gevaar opleveren. Dit blijkt ook uit de bewoordingen van de artikelen van het 13e hoofdstuk en uit de reeks van onderwerpen op het gebied van den arbeid, welke tot de oprichting van de arbeidsorganisatie aanleiding hebben gegeven (Préambule) en waarop in het bijzonder de aandacht van de arbeidsorganisatie werd gevestigd (art. 427). Het ging zoo zeer om den vrede binnen de Westersche industrieën, dat de bevoegdheid van de arbeidsorganisatie tot regeling van arbeidstoestanden op het gebied van den landbouw van verschillende zijden — doch ten slotte tevergeefs — betwijfeld en ontkend is geworden.

Ook de inrichting van de arbeidsorganisatie wijst hierop; immers is ieder land op de conferentie vertegenwoordigd door vier afgevaardigden, waarvan één de werkgevers en één de werknemers vertegenwoordigt, aangewezen door de Regeering in over-

eenstemming met de meest representatieve organisaties van werkgevers en werknemers. Van de 24 leden van den Raad van beheer worden er zes gekozen door de werkgeversafgevaardigden en zes door de werknemersafgevaardigden; van de 12 Gouvernementsleden worden er acht gekozen door de belangrijkste industrielanden. Bij de opstelling van het Vredesverdrag dacht geen mensch aan de specifiek koloniale arbeidsvraagstukken. Uit dit alles blijkt dus, dat de Internationale arbeidsorganisatie voor de behandeling van deze vraagstukken niet ingesteld noch ingericht is.

Wat is hiervan het gevolg? Vooreerst wordt, zooals gezegd, voor ieder land de werknemers- en werkgevers-afgevaardigde en zijne technische adviseurs, die hem in de commissie vervangen, aangewezen door de Regeering in overeenstemming met de meest representatieve vakorganisaties. In de tweede plaats wordt de hoofdschotel van de arbeidsconferentie gevormd door Westersche arbeidsvraagstukken. Hierdoor wordt dus in de eerste plaats bepaald de keuze van de werkgevers- en werknemers-afgevaardigden en de technische adviseurs; dit ook verklaart hunne ondeskundigheid en dit is ook de reden, dat de koloniale arbeidsvraagstukken te Genève gebracht worden in de politieke atmosfeer van het Westersche industrieële leven, in den politieken strijd tusschen Westersch kapitaal en Westerschen arbeid, zooals het Westen deze kent. Strijd tusschen kapitaal en arbeid is niet te vermijden, doch deze strijd worde ten opzichte van de koloniën niet beheerscht door Westersche verhoudingen en maatstaven.

Moet nu uit het vorenstaande geconcludeerd worden tot eene ongeschiktheid in beginsel van de Internationale arbeidsorganisatie tot behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken? M. i. neen. Veel eer bestaat er aanleiding om te streven naar eene betere inrichting van deze organisatie voor de behandeling van dergelijke vraagstukken en naar een beter besef bij de afgevaardigden van hun verantwoordelijkheid voor de geheele wereldgemeenschap.

Het gaat hier om een wereldbelang. Genève, de Internationale arbeidsorganisatie treedt op als wereldgeweten en als parlement der wereldgemeenschap op het gebied van arbeidstoestanden; het is daarom een wereldbelang, dat dit geweten en dit parlement

goed functionneert en op juiste wijze reageert, ook betreffende koloniale arbeidstoestanden.

De Internationale arbeidsorganisatie is de eenige supra-nationale organisatie, welke daarmede bemoeienis heeft.

Het gaat hier om rechtvaardige arbeidsverhoudingen en om eene goede bejegening van inheemsche bevolkingen, wien de gelegenheid moet worden geschonken, zich economisch en geestelijk te ontwikkelen. Het is onze plicht om daaraan mede te werken.

Dat is niet alleen de beste ideëele beschouwingswijze van het probleem, doch ook de meest praktische. De bevoegdheid van de Internationale arbeidsorganisatie tot behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken laat zich niet ontkennen; het 13e hoofdstuk van het vredesverdrag spreekt daarvoor een te duidelijke taal. Het veel gebezigd argument van aantasting van de nationale souvereiniteit gaat niet op, aangezien de nationale staten zelve bij het Vredesverdrag aan de arbeidsorganisatie die bevoegdheid hebben toegekend en verder de nationale Regeeringen vrij blijven de vastgestelde conventie al of niet te ratificeeren. En verder laat het zich niet aanzien, dat de arbeidsorganisatie hare bemoeiïngen met koloniale arbeidsvraagstukken zal staken. Ook uit dat oogpunt is het streven naar verbetering onze plicht.

Toch kan ik mij voorstellen, dat iemand, de formeele bevoegdheid van de arbeidsorganisatie erkennend, zich de vraag stelt: wat is het nut van de bemoeienis van de arbeidsorganisatie; de arbeidsverhoudingen in de koloniale landen brengen niet, zooals in de Westersche industrie-staten, den wereldvrede en de goede onderlinge gezindheden van de volkeren in gevaar; hare bemoeienis betreft ook geene onderwerpen, wier aard en karakter eene internationale regeling noodig maken, zooals de bestrijding van den slavenhandel, het opiumvraagstuk enz. Waarom laat de arbeidsorganisatie de regeling van de koloniale arbeidsverhoudingen niet over aan de nationale Regeeringen of waarom kunnen dergelijke onderwerpen niet door den Volkenbond geregeld worden?

Een dergelijke vraag vordert openlijke beantwoording.

Drie argumenten pleiten m.i. voor bemoeienis van de arbeidsorganisatie.

Vooreerst, dat er verschillende koloniale Regeeringen zijn, welke ten gevolge van verschillende faktoren zich niet altijd laten leiden

door het belang van de Inlandsche bevolking en van het betrekkelijk gebiedsdeel of die door gebrek aan inzicht en ervaring tekort schieten in de behartiging van de belangen van de Inlandsche bevolking.

In de tweede plaats, dat iedere Regeering, welke ook, de behoefte heeft aan een stimulans, aan suggesties in vooruitstrevende richting, en liefst van eene boven de nationale belangen en partijen staande zijde. In het bijzonder bestaat die behoefte voor die koloniale gebiedsdeelen, welke een vertegenwoordigend lichaam en eene behoorlijke publieke opinie missen.

Ieder orgaan en iedere Regeering is onderworpen aan de wet van de inertie. Zooals de Volksraad de Indische Regeering beinvloedt, suggereert, aanmoedigt, stuwt en richting wijst, zoo doet de Internationale arbeidsorganisatie dit ten opzichte van de Regeeringen.

Pleiten deze twee argumenten voor de bemoeienis van eene supra-nationale organisatie, het derde argument pleit voor de Internationale arbeidsorganisatie, omdat zij eene organisatie is, niet alleen bestaande uit regeeringvertegenwoordigers en diplomaten. doch eene organisatie, waarin de stem van belanghebbende particulieren luide wordt vernomen.

V.

Tenslotte derhalve de vraag, op welke wijze verbetering kan worden aangebracht.

Verbetering laat zich denken op vier punten, nml. 1e) de vaststelling van den inhoud van de conventie, 2e) de procedure, 3e) het van kracht worden en, 4e) de toepassing der conventie.

Wat betreft de vaststelling van den inhoud van de conventie zijn weer drie mogelijkheden te onderscheiden.

Vooreerst de vaststelling enkel door de koloniale mogendheden, derhalve de vaststelling van regionale conventies. Afgezien van het feit, dat het Vredesverdrag slechts conventies kent, vastgesteld door de algemeene vergadering, pleiten hiertegen de zelfde argumenten, welke ik aangevoerd heb tegen eene uitsluitend nationale behartiging van koloniale arbeidsvraagstukken. Laat ik bij

wijze van voorbeeld erop wijzen, dat bij de behandeling in de Commissie 1930 door enkele Afrikaansche koloniale mogendheden is voorgesteld om het voorschrift van het ontwerp, volgens hetwelk gevorderd zou mogen worden 60 dagen per jaar of zes maanden achterelkaar in een periode van drie jaar, te wijzigen in dien zin, dat het bepalen van den maximum duur overgelaten zou worden aan de koloniale mogendheden zelve, met de kennelijke bedoeling om meer diensten te vorderen dan 60 dagen per jaar of zes maanden in drie jaar.

Gelijksoortige bezwaren rijzen tegen een tweede mogelijkheid, een overgangsvorm, waarbij de conventie zou worden vastgesteld door alle leden der arbeidsorganisatie, doch waarbij de koloniale mogendheden een dubbele stem zouden krijgen. Bovendien zou dit middel weinig effekt ressorteeren, daar de werkgevers- en werknemers-afgevaardigden van de koloniale landen dan ook een dubbele stem zouden moeten krijgen.

Blijft derhalve als derde mogelijkheid over de bestaande toestand, waarbij alle afgevaardigden gelijkgerechtigd aan de stemming deelnemen.

Dat wil echter niet zeggen, dat de samenstelling van de conferentie met het oog op de behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken gelukkig is. Immers is de behandeling van Westersche arbeidsvraagstukken voor Genève de hoofdzaak en zal dit wel altijd zoo blijven. Met het oog op de behandeling van deze Westersche vraagstukken heeft plaats de aanwijzing door de Regeering van den werkgevers- en den werknemersafgevaardigde in overeenstemming met de voornaamste vakorganisaties van werkgevers en van arbeiders, dat zijn derhalve Westersche vakorganisaties.

Het is staatsrechtelijke traditie geworden, dat de Regeeringen alleen in uitzonderlijke gevallen de vakorganisaties kunnen verzoeken om hun voordracht te wijzigen.

Nu is het duidelijk, dat er geen enkele reden is om de deelneming van de particuliere belanghebbenden aan de internationale regeling van koloniale arbeidsvraagstukken te beperken tot vertegenwoordigers van Westersche en bijna altijd industrieele vakorganisaties, of om de aanwijzing van de werkgevers- en werknemers-afgevaardigden in hunne handen te leggen; koloniale ar-

beidsvraagstukken liggen in het algemeen buiten hunne sfeer.
Het systeem van technische adviseurs komt aan dit bezwaar tegemoet, doch niet in voldoende mate.
In verband hiermede rijzen twee desiderata.

Vooreerst afzonderlijke arbeidsconferenties voor de behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken. Dat dit mogelijk is, bewijst de in October van het vorig jaar gehouden afzonderlijke maritieme conferentie betreffende arbeidsvraagstukken samenhangende met de scheepvaart. Het groote voordeel wordt dan verkregen, dat de aanwijzing van de afgevaardigden en de technische adviseurs ingesteld wordt op de behandeling van het betrekkelijke koloniale arbeidsvraagstuk, en verder dat de behandeling ervan niet in die mate als thans het geval is beïnvloed wordt door de politieke atmosfeer van het Westersche industrieele leven.

Het tweede desideratum gaat veel verder; het komt neer op eene aanwijzing van de werkgevers- en werknemersafgevaardigden, niet door de industrieele Westersche vakorganisaties doch uit de bij het vraagstuk betrokken belanghebbende groepen in de kolonie zelve en voor de niet-koloniale landen uit zooveel mogelijk terzake deskundigen. De groote moeilijkheid is gelegen in de beantwoording van de vraag, door wie de aanwijzing dan zal moeten geschieden; voor koloniale gebiedsdeelen met een goed vertegenwoordigend lichaam is het antwoord niet moeilijk; voor Nederland zou de aanwijzing dan kunnen geschieden door de Nederlandsche Regeering op voordracht van den Volksraad.
Ik ontveins niet de groote moeilijkheden ten opzichte van de koloniale gebiedsdeelen, welke een goed vertegenwoordigend lichaam missen en ten opzichte van de niet-koloniale landen. Bovendien zou het Vredesverdrag hiervoor gewijzigd moeten worden.

Voor het heden zou echter zonder wijziging van het Vredesverdrag reeds een groote verbetering verkregen kunnen worden, indien de verschillende Regeeringen hun invloed zouden laten gelden op de vakorganisaties tot het voordragen van deskundige afgevaardigden en technische adviseurs voor de behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken.

Wordt dan ook nog tegemoetgekomen aan het eerste desideratum, dan zou men derhalve verkrijgen speciale koloniale arbeidsconferenties, bestaande uit zooveel mogelijk deskundige afgevaardigden in een atmosfeer, welke niet doortrokken zou zijn van den Westerschen politieken strijd tusschen kapitaal en arbeid. Zeer waarschijnlijk zou hierdoor ook bevorderd worden, dat personen uit de koloniale gebiedsdeelen als afgevaardigden zullen verschijnen.

Het tweede punt betreft de procedure. Afgezien van eene rustige en nauwgezette behandeling èn in de commissie èn in de plenaire vergadering zou op dit punt verbetering aangebracht kunnen worden door aan de koloniale mogendheden een grooteren invloed toe te kennen op den gang van zaken.

Dit zou kunnen geschieden door middel van eene voorbereidende conferentie van koloniale mogendheden in den geest van de te Parijs gehouden conferentie, niet geheim, doch openbaar, waarvan het verslag aan alle leden wordt toegezonden, niet beperkt tot regeeringsafgevaardigden, doch uitgebreid met de werkgevers- en werknemersgedelegeerden van de koloniale landen. Eventueel zou deze voorbereidende conferentie, evenals dit jaar bij het kolenvraagstuk, als de eerste „discussion" kunnen gelden. ALBERT THOMAS heeft in zijne jaarlijksche rede toegezegd, dat op dit punt in het reglement of zoo noodig in het Vredesverdrag wijzigingen zullen worden voorgesteld (de noodige „procédures auxiliaires nouvelles").

Voor eene verbetering op dit punt is veel te zeggen. Het komt er dus op neer, dat dan de afgevaardigden van de landen, welke bij het vraagstuk geïnteresseerd zijn, eerst zullen trachten het onderling eens te worden, om daarna het resultaat van hun overleg, alsmede de punten waaromtrent geene overeenstemming is bereikt, voor te leggen aan de plenaire vergadering.

Hetzelfde geldt voor het derde punt, het van kracht worden van de conventie, dit zou afhankelijk gesteld kunnen worden van de ratificatie door twee van de bij het vraagstuk geïnteresseerde mogendheden, zooals in de Commissie voorgesteld, doch verworpen.

Van groot materieel belang is dit punt niet; het is in hoofdzaak een kwestie van waarachtigheid. Bij den tegenwoordigen toestand is het denkbaar, dat eene koloniale conventie van kracht wordt en geratificeerd wordt door enkele tientallen staten, terwijl zij voor toepassing op de koloniën onbruikbaar is en door geen enkele koloniale mogendheid geratificeerd wordt. Door het van kracht worden van eene conventie afhankelijk te stellen van ratificatie door twee koloniale mogendheden voorkomt men ten minste, dat er koloniale conventies van kracht worden, welke door geen enkele koloniale mogendheid kunnen worden aanvaard.

Het vierde punt, de toepassing van de conventies in verband met artikel 421 van het Vredesverdrag, besprak ik reeds hierboven; indien de koloniale mogendheden niet meer bevoegd zijn om op grond van art. 421 van het Vredesverdrag bij de ratificatie reserves of voorbehouden te maken, dan zal de conferentie zich genoopt zien bij de vaststelling van den inhoud van de conventie meer rekening te houden met de belangen van de geïnteresseerde landen, wil men niet het gevaar loopen eene conventie te verkrijgen, welke door geen der belanghebbende mogendheden zal worden geratificeerd.

Toch zal eene afdoende verbetering alleen bereikt kunnen worden, wanneer de leden van de conferentie zelve een grooter verantwoordelijkheidsgevoel toonen voor de nooden en behoeften van de wereldgemeenschap.

Want, welke maatregel men ook neemt, het zijn en blijven de leden van de conferentie, welke beslissen over den inhoud van de conventie en van de voorgebrachte amendementen.

Daarom is eene definitieve uitspraak over de geschiktheid van de Internationale arbeidsorganisatie voor de behandeling van koloniale arbeidsvraagstukken thans nog niet mogelijk.

Afgewacht zal moeten worden, hoe onder invloed van de kritiek op de behandeling van het vraagstuk van den gedwongen arbeid, na de aanbrenging van de bovengenoemde verbeteringen en bij eene rustige behandeling van het vraagstuk in de plenaire vergadering de houding van de leden van de conferentie bij de behandeling van een volgend koloniaal vraagstuk zal zijn.

Wie echter met mij gelooft in de groei van de internationale gedachte en in een toenemend verantwoordelijkheidsbesef van de menschheid voor de nooden en behoeften van de wereldgemeenschap, zal vertrouwen, dat de internationale arbeidsorganisatie, dank zij de toewijding van velen, deze geschiktheid zal weten te verwerven.

Weltevreden, September 1930.

Doelmatige rijwegverordeningen,

door

Ir. W. C. D. HAARMAN.

Inleiding.

De problemen van de verkeerseconomie staan zooals weinig andere onder den invloed van de laatste vorderingen van de techniek.

Onbewust worden spoor en auto, beide op bepaald terrein elkaar den voorrang betwistende verkeersmiddelen, onderling vergeleken in den toestand, waarin ze heden ten dage algemeen voorkomen. Daar de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat men zich voorstelt, dat de ontwikkeling van de automobiel zich zal voltrekken in navolging van wat bij de sporen heeft plaats gevonden, dan wel veronderstelt, dat de auto in principe zijn eindvorm bereikt heeft, heb ik mij voorgesteld nader toe te lichten, welke van de tendenties, die nu kunnen worden opgemerkt in de ontwikkeling van de automobiel, naar mijn meening van grooten invloed zullen zijn op de plaats, die de auto ten opzichte van den spoorweg zal innemen.

Het principieele verschil tusschen auto en spoor is volgens het (N. I.) Motorreglement art. 1 en de (Ned.) Motor- en Rijwielwet art. 1 de beweging „langs spoorstaven" van den laatste. Derhalve zal van den titel van het K. B. van 17 Juni 1926 ter vaststelling van „Algemeene regelen betreffende den aanleg en de exploitatie van spoor- en tramwegen bestemd voor *algemeen verkeer* in N. I." althans in eerste instantie met eenige verwondering worden kennisgenomen.

Het bewegen over rails heeft het voordeel van de nagenoeg effen baan van die rails, die uit staal vervaardigd, evenals de rijtuigwielen, groote belastingen toelaten; verder het rijden in

lange treinen en de zeer groote snelheden daarvan. Een nadeel van rails in verkeers-economischen zin ligt in de omstandigheid, dat aan het net niet zoodanige uitgebreidheid kan worden gegeven, dat alle punten van aan- en afvoer kunnen worden bereikt. Alleen voor plaatsen, die een bepaald vervoer beloven, loont het de kosten ze met een halte te bedeelen, of ze aan het net aan te sluiten. De aansluiting kan geschieden met normaalspoor van voldoende zwaarte waarop wel, dan wel van lichter profiel, waarop geen zware wagens toegelaten zijn; door een tram (spoorweg 2e klasse) van normaalspoor, waarop als regel het zwaarste materieel niet toegelaten is, of een smalspoorlijn, die uiteraard geen wagen-overgang toelaat.

Wanneer het vervoer groeit staat men voor de keuze met hoogere frequentie te gaan rijden of de eenheden te vergrooten. Het vergrooten van de eenheden boven een bepaalde grens brengt onafwijsbaar baanverzwaring met zich. Of in een bepaald geval tot baanverzwaring zal worden overgegaan, maakt een onderwerp van studie uit bij de spoorwegexploitatie.

De omstandigheid, dat de exploitatie van rijwegen berust in handen van vele derden moet aangemerkt worden als de oorzaak, dat tot op heden zoo weinig pogingen gedaan zijn om de exploitatie van het wegennet op de in totaal meest economische wijze te doen geschieden.

De autovervoerders verlangen met steeds grootere vrachten over alle wegen te rijden en de eigenaars en onderhouders der wegen, zittend met steeds hoogere onderhoudsrekeningen, maken ruim gebruik van de bevoegdheid, hun gegeven in art. 3 b van het (N. I.) Motorreglement, om het vergrootingsenthousiasme te beknotten. Door deze handelwijze voelt de autorijder zich onrechtvaardig in zijn bedrijf belemmerd en zoo komt de zienswijze in de wereld, dat de auto en de weg samen gaan als de wolf en het lam.

Onkunde en kortzichtig egoïsme der autorijders, die vrachtauto's loslieten op wegen daarvoor ten eenenmale ongeschikt, hebben ontegenzeggelijk veel bijgedragen tot bovenstaande verhouding en hebben de wegbeheerders gedwongen tot het verbieden van het berijden van wegen „voor die motorrijtuigen, waarvan de asbelasting een bij de verklaring in verband met samenstelling en

inrichting te bepalen gewicht te boven gaat", zooals art. 3 b M. R. luidt.

De toestand daardoor ontstaan kan ook voor Indië niet beter beschreven worden, dan is geschied in de M. v. A. (1924) betreffende een gelijkluidend artikel der oude (Ned.) Motor- en Rijwielwet. Dit is gewijzigd in dezer voege, „ dat bij algemeenen maat-„regel van bestuur te stellen regelen niet meer beperkt behoeven „te worden tot zoodanige, welke bevordering van de vrijheid en „veiligheid van het verkeer beoogen, maar ook tot bescherming „van andere belangen zullen kunnen strekken. Inzonderheid bleek „het wenschelijk, voor de Kroon de gelegenheid te openen, voor-„schriften te geven ter instandhouding der wegen. Aanleiding tot „deze verruiming van de bevoegdheid der Kroon waren de ernstige „bezwaren, die verbonden bleken te zijn aan de zeer onvolledige „regeling, welke thans op dit punt bestaat. Krachtens de artikelen „3, 4 en 8 der tegenwoordige wet zijn de in die artikelen genoem-„de bestuursorganen (resp. Minister van Waterstaat, Gedepu-„teerde Staten en Gemeenteraad) bevoegd, ter instandhouding van „wegen tot sluiting daarvan voor zware motorrijtuigen over te „gaan en van deze bevoegdheid is in de praktijk in niet onbelang-„rijke mate gebruik gemaakt, waarbij het instituut der ontheffing „onder beperkende voorwaarden veelal toepassing vond. De „vrachtautohouder behoeft aldus verscheidene ontheffingen, ten-„einde eenigszins lange trajecten te kunnen afleggen. Vele zijn „de informatiën, die genomen en de formaliteiten, die vervuld „dienen te worden, alvorens met vrachtautomobielen van het we-„gennet kan worden gebruik gemaakt. Daarbij komt, dat de ter „zake betrekkelijke *voorschriften der lagere besturen veelal aan „doelmatigheid te wenschen overlaten*, terwijl het voorts herhaal-„delijk voorkomt, dat het bevoegd gezag er niet toe kan besluiten „om over te gaan tot het gesloten verklaren van een weg, hoewel „het belang van de instandhouding van den weg zulks eischt, op „grond van de overwegende bezwaren, welke uit zoodanigen „maatregel voor het verkeer zouden voortspruiten.

„Een en ander mag als een zeer ongewenschte toestand worden „aangemerkt en allerwegen wordt dan ook aangedrongen op het „zoeken naar eene bevredigende oplossing van dit vraagstuk. Naar „het oordeel van den ondergeteekende zal deze het beste worden

„verkregen door centralisatie, welke, al naar het bevinden van de „Kroon, in meerdere of mindere mate zal dienen te worden door- „gevoerd en waarbij uiteraard het zeggenschap van lagere or- „ganen door medewerking aan de uitvoering der voorschriften „gepaste erkenning zal moeten vinden. Verwarrende verscheiden- „heid zal plaats maken voor meer eenvormige regeling.

„Mede wordt door het overlaten der regeling aan de Kroon „het groote voordeel verkregen, dat het samenstel van regelen, „welke de instandhouding van den weg beoogen, in de toekomst „op eenvoudige wijze, immers door wijziging van den algemeenen „maatregel van bestuur, zal kunnen worden aangepast aan de „veranderde toestanden.

„Het is welhaast overbodig op te merken, dat handhaving der „bevoegdheid, welke uit de artikelen 3, 4 en 8 (oud) der Motor- „en Rijwielwet voor de in die artikelen genoemde bestuursorganen „met betrekking tot de sluiting van wegen ter instandhouding van „het wegdek voortvloeit, niet vereenigbaar zou zijn met eene cen- „trale regeling, welke met de wijziging van het eerste lid van „artikel 2 wordt beoogd. In verband hiermede is aanleiding ge- „vonden de wettelijke bevoegdheid ten deze der lagere organen „te doen vervallen. Wegens den nieuwen samenhang van de be- „doelde gesloten verklaringen met die, welke plaats vinden in „het belang van de vrijheid en veiligheid van het verkeer, scheen „het ondergeteekende gewenscht, ook de regeling op dit punt „aan de bevoegdheid der lagere organen te onttrekken. Het behoeft „nauwelijks betoog, dat bij de in de toekomst te treffen regeling „alleszins rekening zal dienen te worden gehouden met de wen- „schen dier lagere organen, op wier medewerking het centraal „gezag hier bij uitstek aangewezen schijnt."

Het behoeft geen betoog, dat het door den Minister ingenomen standpunt als juist moet worden aangemerkt en vooral het door mij gecursiveerde betreffende den overlast, die het autoverkeer ondervindt van de ondoelmatige bepalingen der „lagere" besturen. Onder deze lagere besturen vielen naar ik mij kan herinneren o.m. die van de Provincies Overijsel en Noord-Brabant en ook andere gemeenten dan Lutjebroek, b.v. 's Gravenhage, hetgeen de lezer, onbekend met de details, waarschijnlijk niet zou hebben verwacht. Deze besturen definieerden elke auto van meer dan

1700 kg. gewicht tot vrachtauto. En zoo kon men den eenigszins vermakelijken toestand zien ontstaan, dat auto's van bijzondere grootte en luxueuze uitvoering de een na de ander met het merk hunner schande in de winkelstraten kwamen opdagen. De oogst was nogal groot, want bijna alle dure wagens wogen belangrijk meer dan genoemd gewicht. De zwaarste personenwagens wegen leeg ± 3000 kg. en het is zeer goed mogelijk, dat er wagens zijn, die het dubbele van het veronderstelde gewicht halen. Zonder verder commmentaar zal duidelijk zijn, dat aan deze verordeningen geen bijzondere doelmatigheid kan worden toegeschreven, daar bedoelde besturen paardenwagens op ijzeren banden van veel grooter gewicht, zooals verhuiswagens, wèl zonder plaatje lieten rijden.

De toestanden hierboven geschetst zijn voor een groot deel ook van toepassing op Ned.-Indië. Ook hier legio verordeningen van lagere autoriteiten, die het wegennet voor een vrachtrijder tot een dwaaltuin maken; vele te vervullen vaak dure formaliteiten en ondoelmatige grenzen bij de bepaling van de maximum belastingen toegestaan bij art. 3 b M. R.. Als regel houden de maximum asbelastingen geen rekening met de soort der banden, waarop het transport geschiedt; zoo goed als alle zijn nl. nog gebaseerd op transport op volgummibanden. Er moet naar ik vernam een aantal verordeningen zijn, dat ook het totaal maximum gewicht vastlegt; deze zijn inderdaad bijzonder ondoelmatig, daar elke poging om grootere lasten verdeeld over meer dan twee assen te vervoeren bij voorbaat wordt gesmoord.

Welke invloeden werken en hoe de oplossing gevonden moet worden, hoop ik in het volgende aan te toonen.

Ontstaan en voorkomen van zware wagens.

Uiteraard is het doel, waarvoor de eerste vrachtauto's werden gebouwd, van grooten invloed geweest op haar constructie en deze had, zooals zal blijken, invloed op de later uitgevaardigde verordeningen.

Naar ik meen is Duitschland begonnen met het naar waarde schatten van de automobiel als vervoermiddel in oorlogstijd.

Door bepaalde eischen voor te schrijven en op gezette tijden betrouwbaarheidsritten te organiseeren, kon het instituut der

„Subventionslastwagen" worden geschapen, waarbij bij aankoop en exploitatie van bepaalde door het legerbestuur aangewezen typen belangrijke tegemoetkomingen werden verleend. Deze tegemoetkomingen waren uiteraard zoodanig gesteld, dat autobedrijf voor den groot-transporteur voordeeliger uitkwam dan paardentransport, e.e.a. als vergoeding voor de moeilijkheden met het bedrijf van een nog niet populair vervoermiddel. De eischen, die de legerautoriteiten stelden, waren niet bepaald licht en veroorzaakten een zware constructie der wagens, maar uiteraard konden deze wagens niet op de wegen worden verboden. Duitschland heeft het subsidieeren op grooten schaal toegepast en men kan dus met een gerust geweten zeggen, dat de legereischen tot voor enkele jaren domineerend waren voor het type van de Duitsche vrachtauto's. Derhalve zal het vooral aan deze omstandigheid moeten worden toegeschreven, dat het aantal zware vrachtwagens in Duitschland een veel grooter percentage uitmaakte en nog uitmaakt, dan in het overige gedeelte van de wereld.

Terwijl in bijna het geheele overige gedeelte van de wereld het aantal 1½ tonners twee derde of drie kwart van het totaal aantal vrachtwagens uitmaakt, geeft Duitschland het volgende staatje te zien:

	1922	1923	1924	1925	1926	1927
vrachtauto's totaal %	100	100	100	100	100	100
tot 1000 kg. eigengewicht %	7.2	7.4	8.1	10.6	10.8	12.7
2000 tot 3000 kg. eigengewicht %	12.3	12.8	14.8	22.3	26.1	30.6
2000 tot 3000 kg. eigengewicht %	10.8	10.9	10.7	10.7	10.6	10.0
3000 tot 4000 kg. eigengewicht %	27.3	28.0	27.7	24.4	22.2	18.8
boven 4000 kg. eigengewicht %	42.4	40.9	38.7	32.0	30.3	27.9.

Het aantal lichte wagens in 1922 groot 19,5 % groeide tot 43,3 % in 1927. Het aantal zware wagens (boven 3-ton laadvermogen) nam af van 69,7 % tot 46,7 % en dat van de 3-tonners zelf bleef nagenoeg constant.

Naar mijn overtuiging zal in Duitschland het aantal lichte wa-

gens nog veel sterker toenemen en zal de verhouding zich vooral onder invloed van Ford c.s. aanmerkelijk wijzigen. Deze verhouding moet dan ook, zooals reeds opgemerkt werd, geacht worden te zijn ontstaan door den geïsoleerden toestand, waarin Duitschland op autogebied gedurende langen tijd verkeerde en de appreciatie, die van het gesubsidieerde legertype was uitgegaan. Hieruit volgt derhalve, dat Duitsche beschouwingen over verkeerseconomie door een eenigszins „zwaar" gekleurde bril corrigeerend moeten worden bekeken. Eerst in den allerlaatsten tijd heeft men zich pas door vreemde (Amerikaansche) invloeden van niet-economische overwegingen kunnen losmaken. In geen geval zijn echter Duitsche conclusies onvervormd toe te passen op andere landen, in het bijzonder op nieuwe landen als Nederlandsch-Indië.

Uit het bovenvermelde staatje moet echter geenszins worden afgeleid, dat het aantal zware wagens (boven 4000 kg.) numeriek zou afnemen. Numeriek nam het aantal over het tijdvak van 1922 tot 1927 toe van 24.253 tot 47.070.

Echter nemen in andere landen de zware auto's (d.w.z. met groot laadvermogen) ook in aantal toe en steeds blijkt, dat in die landen, waar het aantal numeriek afneemt, dan wel dat type niet voorkomt, een verordening, maar niet de economische behoefte de oorzaak is van dezen onverwachten toestand. Een beroep op de verhouding van het aantal *zware wagens* in andere landen voorkomend aan te toonen, dat rijden met *zware vrachten* niet noodig zoude zijn, als argument voor het verbod, kan dus aanleiding geven, dat men in een cirkel gaat ronddraaien; een in de verkeerseconomie geen ongewoon verschijnsel.

Gaat men echter na welke bedragen noodig zijn om het geheele rijwegennet of een gedeelte daarvan op verkeer met zeer zware asbelastingen in te richten, dan komt men zooals de Duitschers tot ontstellende kapitalen. Weliswaar zijn die bedragen voor een zeker percentage te wijten aan het verval, waarin de rijwegen tengevolge van veronachtzaming in de vorige periode zijn geraakt, door de opkomst der sporen en het daaraan verbonden enthousiasme, maar men staat nu voor het feit, dat ze in dien toestand verkeeren.

Bij doelmatig inrichten van een wegverordening zal het echter mogelijk blijken te zijn om aan de wenschen van de vrachtrijders

tegemoet te komen, zonder de aanleg- of onderhoudskosten der wegen abnormaal te vergrooten. Dit is dus de aangewezen weg om te komen tot een maximum rendement van de in de rijwegen gestoken kapitalen.

Rationeele grondslagen voor een wegverordening.

Nederland neemt met zijn Motor- en Rijwielreglement van 1927 een vooraanstaande plaats in tusschen de landen en gebieden, die zich hebben gedrongen gevoeld verordeningen uit te vaardigen voor het behoud van hun rijwegen en wél om het onderscheid, dat gemaakt is in de toe te laten wielbelasting (asbelasting) in verband met de snelheid van den wagen en de op de wielen gemonteerde banden.

Hoewel het rijden met volgummibanden slechts in enkele gevallen (o.m. auto's voor bouwbedrijven) en het rijden met ijzeren velgen n.m.m. in geen geval meer noodzakelijk is, heeft men de volgummibanden, zoowel als de ijzeren banden van door tractors gesleepte wagens een blijvende plaats toegedacht. Naar ik hoorde in de hoop, dat de transporteurs uit zich zelf zouden overgaan tot vervanging van ijzeren en volgummibanden door cushion- en luchtbanden.

Het Duitsche Reichsverkehrsministerium wil die ontwikkeling blijkbaar niet aan de transporteurs overlaten en beoogt volgens de laatste berichten een verandering van de oude wet, o.m. in dien zin, dat alle automobielen principieel op luchtbanden moeten rijden, waarbij het totaal gewicht wordt vastgesteld op maximaal 10,8 ton voor 2-assige en 16 ton voor 3-assige wagens, terwijl de breedte wordt bepaald op 2,15 m. voor een totaal gewicht tot 6 ton, op 2,25 m. voor een totaal gewicht tot 9½ ton en op 2,35 m. voor de zwaarste klasse. Alleen bestaande wagens op volgummibanden zullen mogen blijven rijden tot ze versleten zijn.

In Indië is het aantal vrachtwagens op volgummibanden gering; een ontheffing voor éénmaal in den geest der a.s. Duitsche wet lijkt me het meest juiste.

Dezelfde soort aannamen als in Duitschland zijn te vinden in het ontwerp van de voor geheel Engeland geldende nieuwe verordening en al gaat men ook daar uit van de veronderstelling, dat

het totaal gewicht maatgevend is voor normaal transport, toch stelt men zich voor ruim gebruik te maken van het instituut van ontheffing voor abnormaal zware vrachten.

De invloed van de banden.

Alleen de eerste vrachtauto's reden in navolging van de paardentractie met ijzeren banden. Later plaatste men volgummibanden om de voorwielen, omdat de duurzaamheid er van zoo gering was, dat ze nog niet voor de zwaarder belaste achteras konden worden toegepast.

Verbod van rijden met ijzeren banden werd allengs uitgevaardigd, daar geen weg er tegen bestand bleek, maar het moest b.v. in Holland en Duitschland tijdens en kort na den oorlog tijdelijk worden opgeheven.

De invloed van de rubberbanden op den weg is een tweeledige; ten eerste de betere drukverdeeling op de verharding, doordat de band belangrijk indeukt en de mogelijkheid biedt om kleine oneffenheden van de verharding in zich op te nemen; ten tweede nog een eigenschap ontleend aan de indeuking nl. de schokbreking, waardoor de schokwerking op den weg veel minder wordt.

Zoowel omtrent de drukverdeelende eigenschappen van de banden, als omtrent de schokverminderende eigenschappen heerscht wanbegrip en de omstandigheid, dat dit gebied nog zoo weinig wetenschappelijk onderzocht is, evenals de draagvermogende eigenschappen der wegen, zal als oorzaak moeten worden aangewezen, dat er op dit gebied nogal veel geliefhebberd is. De argumenten, waarmee de wenschelijkheid van minutieuse verschillen in totaal ondoelmatige verordeningen moesten worden verdedigd — b.v. of het draagvermogen van een band 100 of 110 kg. per cm. breedte moest zijn, terwijl op het type lucht of volgummi niet de minste acht werd geslagen — geven vaak een idee van het inzicht, dat op dit gebied werd aangetroffen.

Beide typen banden, lucht en volgummi, hebben slechts met elkaar gemeen, dat er rubber aan verwerkt is, een eigenschap, die den naam rubberbanden in de wereld bracht, maar die in geen of weinig verband staat met de eigenschappen ten opzichte van den weg. Bovendien is de rubber aan beide soorten zelfs niet eens

om dezelfde eigenschappen verwerkt, althans niet in principe, nl. aan de buitenbanden van luchtbanden wegens den weerstand tegen slijtage (vroeger is zelfs met leeren banden gereden), aan de binnenbanden om zijn luchtdichte eigenschappen en aan de volgummibanden om zijn veerende eigenschappen.

Op de principieele verschillen tusschen de soorten banden zal even worden doorgegaan.

Een luchtband is een luchtreservoir. Het carcas van canvas zorgt voor de benoodigde sterkte om weerstand te kunnen bieden aan den luchtdruk in den binnenband. Het veerende medium is *lucht* en daardoor kunnen de eigenschappen van deze bandensoort in principe worden vastgesteld. Deze zijn 1e, dat de druk per vierkante cm. op den weg bij statische belasting altijd gelijk moet zijn aan den luchtdruk in den band vermeerderd met een kleine toeslag voor de stijfheid van het carcas, en 2e, dat de maximum druk, bereikt bij veelvoudige overbelasting, wanneer het wiel „op de velg" gaat rusten, niet veel grooter kan zijn dan de normale. De kleine volumenverandering, ontstaan door de vervorming, blijkt van geringen invloed op den luchtdruk, die in den band heerscht.

Heel anders gedraagt zich de volgummiband. Deze verdeelt ook den druk over een vrij groot wegoppervlak, echter wanneer de belasting verhoogd wordt, wordt dezelfde hoeveelheid rubber steeds meer samengepest, waardoor de druk per vierkante cm. wegoppervlak sterk stijgt en wel in het bijzonder op dat gedeelte, dat het meest wordt samengedrukt.

Tusschen deze twee bandensoorten in staan de eigenschappen van den cushionband. Dit is een volgummiband, waarbij van luchtkamers of andere middelen gebruik is gemaakt om de elasticiteit tot grooter hoogte te kunnen opvoeren. [1])

De invloed van de snelheid.

Behalve drukverdeelende eigenschappen hebben alle drie typen

1) Den lezer, die deze kwestie nader wil beschouwen, verwijs ik naar een artikel van mijn hand in „De(n) Waterstaats-Ingenieur" No. 9 van 1923, waarin de eigenschappen nader zijn ontleed.

banden nog de schokverminderende werking, die ijzeren banden practisch absoluut missen.

Was de weg volkomen effen, dan zou een schokverminderende eigenschap overbodig zijn, want zelfs bij de grootste snelheid kan een volmaakt effen weg geen stooten geven.

Volmaakt effen wegen moeten echter nog geconstrueerd worden en derhalve is na te gaan, welken invloed de wegoneffenheden en de banden hebben op de grootte van de stooten.

Nog steeds vindt men de grootte van de stooten omschreven als evenredig met het kwadraat van de snelheid (Jordan, Verkehrstechnik Jaargang 1921 blz. 125; Prolscher, id. blz. 501 - 505; Nessenius, id. 1924 blz. 25 - 27 e.a.). Het moge een nadeel voor de mathematische richting in de economie worden genoemd, dat ze haar aantrekkelijkheid mist, omdat de econoom er tegen opziet om een studie in hoogere wiskunde te beginnen; voor de techniek geldt dit argument geenszins. Het is een slecht ingenieur, die niet van de mogelijkheid gebruik maakt om de consequenties van een door hem gebruikte hypothese aan de werkelijkheid te toetsen, te meer waar de practijk immer en altijd punten van aanknooping en vergelijking in voldoende aantal aanbiedt.

Tot welke consequentie leidt de invoering van de snelheid in het kwadraat? Dat de stoot van de auto, die 100 km/u rijdt, 10.000 maal zoo groot is als bij 1 km/u snelheid. Daar in het laatste geval de kracht gelijk aan het gewicht in rust genomen kan worden, stel b.v. voor een personenwagen 500 kg., zoo zou dus de stoot bij 100 km/u niet minder dan 5.000.000 kg. zijn op effen weg. Hoe groot de invloed is van de hoogte der oneffenheid, die nog extra is te vermelden, zegt de $\frac{1}{2}$ mv.^{2} theorie niet. Het resultaat is al voldoende zonder die valhoogte. Welke afmetingen assen, wielen en banden van een personen-auto zouden moeten hebben, om van een vrachtauto maar niet te spreken, laat ik aan de fantasie van den lezer over.

Uiteraard bestaat er verband tusschen den weg, den stoot en de afmetingen van de bovengenoemde auto-onderdeelen en al is dat verband vrij ingewikkeld, het laat betrekkelijk weinig ruimte betreffende de maximum-grootte van den stoot.

Den Amerikanen komt de eer toe de grootte van dien stoot op de meest elementaire wijze empirisch te hebben bepaald.

De uitkomsten dezer proeven leeren ten eerste, dat bij een valhoogte gelijk nul de stoot zeer weinig verschilt van de wielbelasting en dat hij voor grootere valhoogte bestaat uit twee gedeelten, nl. het wielgewicht en den stoot-factor, welke laatste toeneemt met de eerste macht van de snelheid, met den wortel uit de hoogte en afneemt met de veerende eigenschappen van de banden. Verder schijnt er ook hier gezorgd te zijn, dat de boomen niet tot in de wolken groeien; de ingewikkelde functie, die het verloop van de stootkracht aangeeft, is echter uit alle deze (d.w.z. totaal alle Amerikaansche) proeven door een gemis aan uniformiteit niet op te stellen.

Voor het onderhavige betoog, waarbij het alleen om de volsterkte maximum waarde gaat, kan de houding van de diverse banden als volgt worden aangegeven.

De luchtbanden geven, zooals verwacht, de minste stooten; de maximum stootfactor kan gesteld worden op 25 % bij maximum snelheid.

De cushionbanden geven zelfs voor de gunstigste merken grootere stooten; de maximum stootfactor is voor de goede soorten te stellen op 100 %.

De grootste stooten geven de volgummibanden, zelfs voor de proeven, waarbij ze alle nieuw waren. De stootfactor neemt toe met de hardheid van de gummi. Bij zeer gesleten volgummibanden en niet groote snelheid moet de stootfactor gesteld worden op 200 %. De stoot op den weg is dan dus 3 × de statische belasting.

Typisch tot uiting komt de eigenschap van lucht als veerend medium. Bij statische belasting lijken de luchtbanden het hardste; bij dynamische belasting (stooten) blijken ze door de „andere" elastische eigenschappen „zachter" te zijn, dan de zachtere cushions.

De onderscheiding van art. 28c van het (Ned.) M. R. R. van de banden in meer en minder „elastische" soorten, waarbij de luchtband duidelijk bedoeld wordt als de meest elastische soort, is derhalve niet geheel juist; bedoeld is meer of minder „veerend" of „stoot-verminderend".

De boven naar voren gebrachte karakteristieke eigenschappen van de banden geven gelegenheid, om de voor den weg zoo on-

gunstig gebleken stooten binnen bepaalde grenzen te houden door het toepassen van het juiste bandentype. Tevens wordt aan de bandenfabrieken den weg gewezen in welke richting hun product te vervolmaken (ballonbanden voor vrachtauto's e.a.).

De indeeling van de wegen.

De indeeling van de wegen in klassen is een juiste methode om zonder groote financieele offers voor de beheerders der rijwegen het wegennet op den duur op de meest economische wijze in te richten. Een indeeling in drie klassen lijkt voorshands de meest juiste, ook al blijven evenals in Holland wegen der hoogste klasse in den eersten tijd tot de uitzonderingen behooren.

Het is uiteraard zeer oneconomisch en zelfs niet mogelijk alle wegen te verbeteren tot de hoogste klasse, teneinde ze berijdbaar te maken voor auto's met de zwaarste wieldrukken.

De verhouding van de kapitaalextensieve tot de kapitaalintensieve wegen zal echter nimmer een grondige wijziging kunnen ondergaan, dank zij den groei, die aan het geheele wegennet ten grondslag ligt. Naar mate het aantal kilometers weg van de hoogere klasse zich uitbreidt, kan het transport goedkooper, dus over grooteren afstand, worden verricht. Hierdoor wordt de mogelijkheid geschapen verder over slechtere wegen te vervoeren, zonder dat de transportkosten een te hoogen druk leggen op de waarde der goederen. Dit transport gaat gepaard met gebruik van wegen van lagere orde; die zullen dus allengs meer worden bereden en langzamerhand moeten worden verbeterd. Al zullen de transporteischen voor de lagere wegen blijven toenemen, aan de hoogste eischen zal uit algemeen economisch oogpunt slechts een betrekkelijk klein percentage van het geheele net kunnen voldoen. Deze eerste klasse wegen behooren een onderbroken net (als ik deze beeldspraak mag gebruiken) te vormen, daar anders het nut vrij problematief is. Als regel maken deze wegen van zwaarste constructie tevens het hoofdverkeersnet uit, maar het kan vaak economisch verantwoord zijn zijwegen naar centra van industrie of handel, ofschoon verkeerstechnisch van lager orde, toch van een verharding van zware constructie te voorzien om transporteconomische redenen. De begrippen „hoofdverkeersweg" en „eerste klasse weg" behoeven elkaar dus niet te dekken.

Meestal echter zullen streken met lagere verkeers- (transport-) dichtheid op het hoofdwegennet worden aangesloten door wegen met lichtere verharding alleen bestand tegen kleinere wieldrukken, terwijl voor de derde klasse wegen nog lichtere belastingen zullen worden toegestaan.

Echter zal, door het toepassen van doelmatige vervoermiddelen, de grootte van de vracht op de laagste klasse wegen toch een zoodanige afmeting kunnen verkrijgen, dat ook geheel aan redelijke eischen der vrachtrijders kan worden tegemoet gekomen.

Toe te laten belastingen op de wegen en de banden.

De Nederlandsche wetgever heeft met het verschillend gedrag der drie soorten banden bij grootere snelheden rekening gehouden en hij heeft deze, mede in verband met de indeeling van de wegen in drie klassen, ondergebracht in het volgende staatje, ontnomen aan art. 38 sub 2 van het Motor- en Rijwielregelment.

	Maximum snelheid in K. M. per uur voor motorrijtuigen of aanhangwagens voorzien van:								
	luchtbanden			cushionbanden			massieve banden		
Op wegklasse:	I	II	III	I	II	III	I	II	III
Motorrijtuigen met een grootste wielbelasting bij normale volle belasting:									
tot 1200 kg.	—	—	—	30	30	30	20	20	20
van 1200 „ 1800 „	—	—	30	30	30	20	20	20	12
„ 1800 „ 2400 „	—	30	20	30	20	12	20	12	×
„ 2400 „ 3600 „	30	20	×	20	12	×	12	×	×
Aanhangwagens met een grootste wielbelasting bij normale volle belasting:									
tot 1200 kg.	30	30	30	20	20	20	12	12	12
van 1200 „ 1800 „	30	30	20	20	20	12	12	12	×
„ 1800 „ 2400 „	30	20	12	20	12	×	12	×	×

Uitgaande van de gebruikelijke vierwielige wagens en veronderstellende dat het zwaarste type de 5-tonner is, komt men tot een belasting der beladen achteras van ongeveer 7 ton. Het (Ned.) M. R. R. geeft als maximum wieldruk 3600 kg., of 7200 kg. per as, een cijfer waarmee de transporteurs tevreden mogen zijn.

Op tweede klasse wegen worden in Nederland nog auto's op volgummibanden toegelaten met een wielgewicht van 2400 kg. waarbij men blijkbaar de 3½-tonner op het oog heeft gehad.

De 2½-tonner is blijkbaar het type geweest, dat op volgummibanden met 1800 kg. wielgewicht nog toegelaten wordt op derde klasse wegen.

Het zal bij menigeen verwondering wekken te vernemen, dat voor zoover mij bekend Holland als land een eerste plaats inneemt wat betreft de toegelaten gewichten van vrachtauto's op volgummibanden.

Bij aandachtige beschouwing van het staatje blijkt dat de Nederlandsche wetgever zich duidelijk rekenschap gegeven heeft van de eigenschappen der drie soorten banden ten opzichte van de rijsnelheid van het voertuig, nl. voor luchtbanden is de snelheid op eerste klasse wegen, behalve voor de allerzwaarste wagens, ongelimiteerd, terwijl voor cushionbanden zelfs bij de geringste wielbelasting als maximum-snelheid 30 km/u geldt, en voor volgummibanden 20 km/u. Ook kan, vide dit staatje, naar mijn meening een zachte drang van den wetgever in de richting van de luchtbanden niet worden ontkend.

De Duitsche voorstellen willen, zooals reeds opgemerkt, met uitzondering van de reeds bestaande, alle vrachtauto's laten rijden op luchtbanden.

Ofschoon de Nederlandsche wet in theorie juist kan zijn (het is nog niet bekend of een stoot van b.v. 4800 kg. veroorzaakt door een wielbelasting van 2400 kg. slechter gevolgen heeft of minder slechte voor den weg, dan dezelfde stoot veroorzaakt door een wielbelasting van 1200 kg. die sneller rijdt), is voor een verbod van volgummibanden veel te zeggen.

Een wet wordt nu eenmaal gemaakt voor de minst sociale leden der maatschappij en daarmee kan rekening worden gehouden. In het onderhavige geval wordt het doel der bepaling zeer eenvoudig op twee manieren ontdoken. Ten eerste door het rijden met ban-

den waarop onvoldoende rubber aanwezig is, al schrijft de wet 4 cm. voor en ten tweede door sneller te rijden dan is toegestaan. Veiligheidsbepalingen laten zien hoe lastig het is snelheden te beperken. Overtreding heeft daar echter in 99 van 100 gevallen geen schadelijke gevolgen. Bij overtreding van de snelheid, gelimiteerd tot behoud van het wegdek, moeten echter uiteraard altijd schadelijke gevolgen optreden voor dat wegdek, tenzij de toegestane snelheid te laag was, wat natuurlijk buiten beschouwing moet blijven.

Dezen zomer zag ik met eigen oogen een kermisreiziger zijn zware wagens op ijzeren banden achter een vrachtauto met zeker 25 km/u naar de 's Hertogenbossche kermis sleepen. Hoeveel de weg daarvan te lijden had laat zich denken. Bij uitzondering is toegestaan, dat wagens met ijzeren banden met 6 km/u mogen worden getrokken en dit is het resultaat. Het aantal wagens bedroeg in totaal zeker twintig en ze werden met hetzelfde donderende geweld voortgesleept.

Het controleeren van de dikte van volgummibanden is in de praktijk ook niet zoo gemakkelijk als het lijkt; misbruik, ook door het ongelijk slijten, zal nimmer geheel kunnen worden voorkomen.

Luchtbanden geven echter geen gelegenheid tot misbruik, omdat de lucht het veerend medium is. Op een leegen band is niet te rijden en het wat harder oppompen van de banden, zal geen noemenswaardig slechteren invloed op het wegdek hebben, echter wèl op den levensduur der banden.

Cushionbanden geven minder gelegenheid tot misbruik dan volgummibanden, als ze van een kanaal langs de velg zijn voorzien, waardoor een te verre graad van slijtage dadelijk kan worden geconstateerd aan de onderbrekingen in het loopvlak. De minimum dikte is op 5 cm. te stellen.

Vergelijkt men de gelijkluidende bepalingen der meeste Indische verordeningen met de Nederlandsche, dan blijkt uit de verschillen, dat de Indische wetgever zich niet altijd rekenschap heeft gegeven van de eigenschappen der bandensoorten, dan wel van de veronderstelling uitgaat, dat alle zwaardere auto's nog steeds zijn uitgerust met volgummi.

Als regel begint de Indische wetgever zijn bemoeiïngen reeds

met een asbelasting van 1500 kg. (overeenkomende met een wielbelasting van 750 kg.) op de laagste klasse wegen. Uitgaande van de veronderstelling, die niet gewaagd is, dat het zwaarste type personenwagen ongehinderd het land moet kunnen doorkruisen, omdat dit type bewezen heeft geen wegenvernieler te zijn, dan blijkt, dat bij de zwaarste wagens belast met zeven personen en bagage een totaal gewicht van de achteras bereikt wordt, dat de toe te laten belasting van 1500 kg. met ongeveer 50 % overtreft. Het is dan ook zeer waarschijnlijk, dat deze wagen door den Ned. Wetgever genomen is als de grens, uitgedrukt met een wielbelasting van 1200 kg. en ongereglementeerde snelheid.

De volgende klasse wegen wordt beschouwd bestand te zijn tegen een asbelasting van ten hoogste 3000 kg. en op de hoogste klasse wegen kan een asbelasting worden toegelaten van 4200 kg. Vergelijkt men deze cijfers met de Nederlandsche, dan valt op, dat de toe te laten belastingen aanmerkelijk kleiner zijn en de toe te laten snelheden (zeer vaak niet begrensd) aanmerkelijk grooter, althans wat de volgummibanden betreft, waaruit de conclusie kan worden getrokken, dat het met het draagvermogen van onze Indische wegen niet zoo slecht gesteld is als het soms wel eens wordt verondersteld.

De beperkte snelheden zijn in het Ned. M. R. R. binnen gebracht onder druk van de zijde der vrachtautorijders, die beducht waren voor een zeer oneconomische exploitatie hunner auto's, wanneer het gold vrachten te brengen naar plaatsen niet anders te bereiken, dan langs wegen van lager orde. In het bijzonder gold dit motief uiteraard voor plaatsen, op geringen afstand gelegen van het hoofdverkeersnet.

Nu zijn er juist op dit gebied, nl. het transporteeren van groote lasten middels geringe wieldrukken, in den laatsten tijd groote vorderingen gemaakt, en deze hebben derhalve als eerste resultaat, dat het argument van de autotransporteurs voor een groot deel zijn kracht verliest. Het rijden van een groote asbelasting met geringe snelheid over minder sterke wegen is een concessie van den wegenonderhouder op gevaar af, dat bij overschrijding der snelheid later zal blijken, dat gezondigd is. Het type wagens, waarop deze concessie betrekking had, was het zwaarste type, dat nog op eerste klasse wegen toegelaten was en betrof dus

een te vervoeren last van 5 ton. Ik heb redenen om te veronderstellen, dat het zelden zal voorkomen, dat het noodzakelijk is dergelijke vrachten geregeld over lichte wegen te vervoeren daar, indien het vervoeren van dergelijke vrachten wèl geregeld plaats vindt, het belang van het achter gelegen land meebrengt, dat de weg wordt verzwaard. Plaatst men onder een auto van het type Ford nog een achteras, zooals fig. 1 laat zien, dan verkrijgt men daardoor een wagen met een laadvermogen van 3 à 4 ton, zonder dat de asbelasting grooter wordt dan 2400 kg. Met nog een as meer zou het draagvermogen van den wagen de bovengenoemde maximum-vracht van 5 ton kunnen vervoeren, zonder de asbelasting van een zware personenwagen te overschrijden. Indien het dus tot het bedrijf van een vrachtrijder behoort, dat hij vrij geregeld vrachten over weggedeelten van lager klasse zal moeten rijden, dan ligt hier de oplossing. Hij zal zich een of meer veelwielige wagens moeten aanschaffen en die speciaal met dit soort transport moeten belasten.

Uiteraard is dit niet de eindoplossing van het geval, want op den duur zal de intensiteit van het verkeer toch om verhooging van de toe te laten asbelasting vragen; maar totdat dit het geval zal zijn is men er verzekerd van de transport-economie te hebben gediend voor beide partijen, zonder risico. In een dicht bevolkt land als Nederland is dat risico kleiner dan hier, terwijl daar de snelheid door nagenoeg ontbreken van hellingen niet zoo gemakkelijk overschreden wordt als dit in Indië het geval is.

Meer dan door andere factoren wordt het gebruik van meerwielige wagens in de hand gewerkt door de paradoxale eigenschap der luchtbanden, om bij toeneming der belasting per eenheid van belasting *duurder* te worden. De volgende staat van Goodyear illustreert deze voor de banden passende om een 20″ wiel.

maat	belasting	prijs
30 × 5″	711 kg.	f 78.—
32 × 6″	998 kg.	f 145.—
34 × 7″	1270 kg.	f 214.—
36 × 8″	1633 kg.	f 302.—
38 × 9″	2041 kg.	f 533.—

Uit dezen staat valt op te merken, dat om 1270 kg. te dragen gebruikt kunnen worden 2 banden van 5″ die ƒ 156.— kosten en 1422 kg. dragen, tegen een band van 7″, die max. 1270 kg. draagt en ƒ 214.— kost. Nog grooter wordt dit verschil, wanneer twee 6″ banden à ƒ 290.— vergeleken worden met één band van 9″ à ƒ 533.—. De hier genoteerde prijzen zijn netto prijzen. Daar de kortingen voor de courante kleine maten grooter zijn dan voor de groote maten is het onderscheid in werkelijkheid nog veel grooter.

Hieruit moge de conclusie getrokken worden, dat het ook uit een oogpunt van bandenkosten zeer zeker aanbeveling verdient met vele kleine banden te rijden.

Dit is zooals boven aangetoond tegelijkertijd in het belang van den wegonderhouder en zoo raken de uitersten elkaar.

Dit toevallige samengaan biedt derhalve een uitstekenden grond om op verder te bouwen.

De verspreiding van meerwielige wagens is niet zoo groot als de voordeelen verbonden aan dit transport zouden doen verwachten en het zal verwondering wekken, dat voor een paar jaar het type van de stijve zeswieler (stijf heeft hierbij betrekking op de derde as, die niet bevestigd is aan een afzonderlijk frame) in Amerika vrijwel onbekend was, niettegenstaande Goodyear, de bandenfabriek, in 1920 de bruikbaarheid van dit type reeds demonstreerde. In Engeland en Duitschland is het gebruik van de zware typen stormenderhand toegenomen en eerst daarna kwamen de lichtere typen in gebruik; in Nederland is het aantal zeswielige Fords en Chevrolets bepaald opvallend, terwijl de zware typen zelfs in de havensteden tot de uitzonderingen behooren. De reden voor deze afwijkende ontwikkeling ligt niet op verkeerseconomisch gebied. Hij, die dit terrein zou doorvorschen, zou teleurgesteld worden. De oplossing is echter zeer eenvoudig: van alle wegen tusschen de steden Amsterdam en Rotterdam is alleen het gedeelte Hoornbrug — 's Gravenhage — Noord-Hollandsche grens, via den Leidschen straatweg, ingedeeld in de eerste klasse. Daar in deze streken het watertransport bijzonder ontwikkeld is, zal men op het verschijnen van de zware zeswieler moeten wachten, tot het net van eerste klasse wegen nagenoeg voltooid is. Dan zal kun-

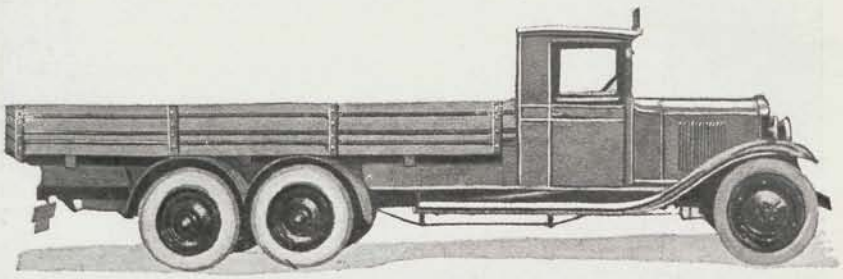

Fig. 1.

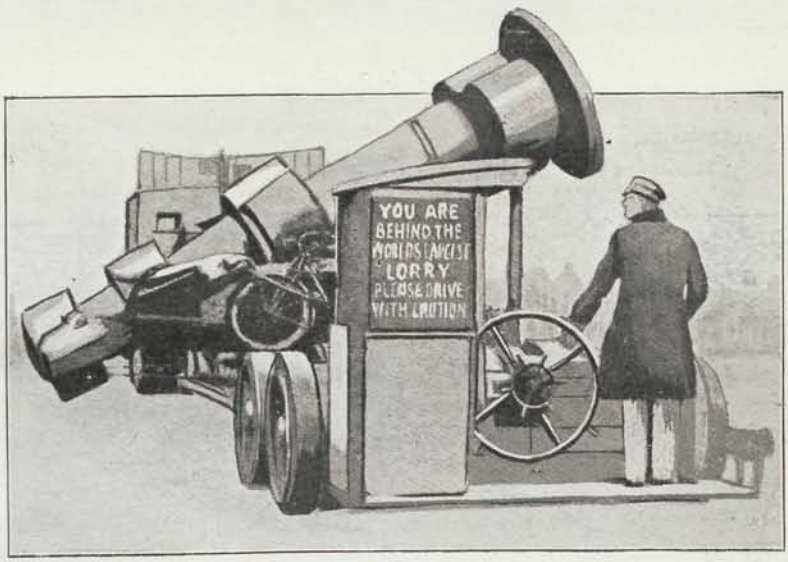
YOU ARE
BEHIND THE
WORLDS LARGEST
LORRY
PLEASE DRIVE
WITH CAUTION

Fig. 2.

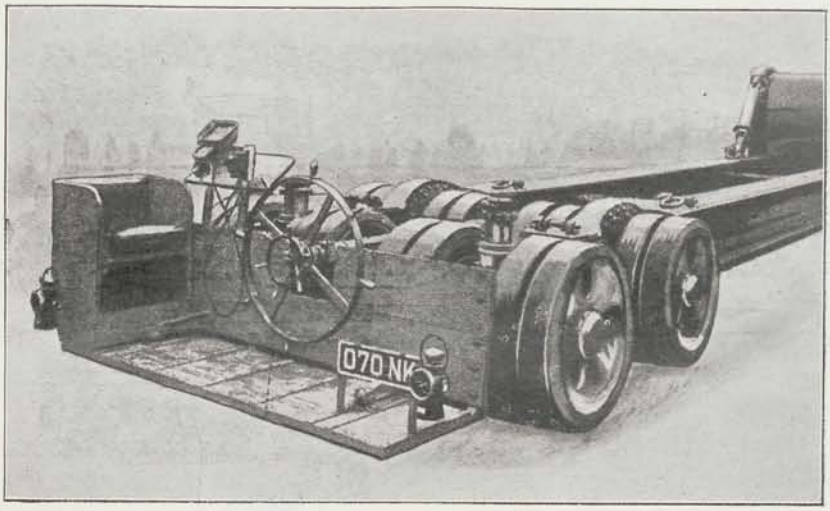

Fig. 3.

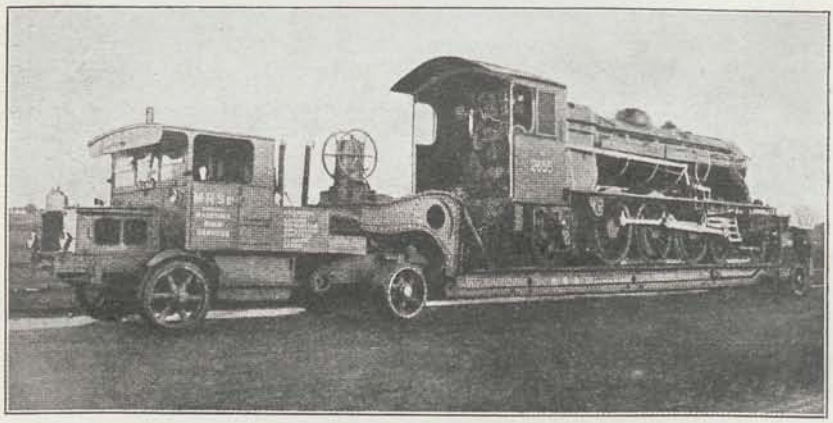

Fig. 4.

nen blijken in hoeverre de vrachtauto met de bestaande middelen van verkeer zal kunnen concurreeren, wanneer het geldt vrachten van 10 en 12 ton.

De reden, waarom het aantal zeswielers in de V.S. zoo gering is, heeft een eenigszins anderen ondergrond, nl. de op totaal gewicht gebaseerde verordeningen, die dus geen voordeelen toekennen aan meerwielige wagens. Daar deze verordeningen echter gaandeweg verbeterd worden, zal ook in de V.S. de meerwielige wagen meer en meer in gebruik komen.

Tot welke mogelijkheden meerwielige wagens in staat zijn, geeft fig. 2 te zien. Deze foto vereeuwigt het transport van een gietstalen scheepsroer van Darlington naar Glasgow. De afmeting van het voertuig met last in breedterichting was 5 m., het gewicht was 50 ton en de snelheid van het transport bedroeg afhankelijk van verkeer en wegconditie van 3 tot 16 km/u. Voor het geheele traject van Darlington naar Glasgow waren benoodigd 14 uur, waarvan ongeveer 11 uur werd gereden. Het geheele transport vond plaats volgens het instituut der tijdelijke ontheffing onder geleide van de politie van Newcastle. Daar op fig. 2 de constructie van de wagen niet duidelijk te zien is geeft fig. 3 hieromtrent de verlangde duidelijkheid. De achteras van den tractor is van hetzelfde type als die van den oplegger: het geheel heeft derhalve een totaal van 14 wielen. De maximum belasting van den oplegger is niet minder dan 100 ton; bij een eigengewicht van 15 ton wordt de wielbelasting ongeveer 8 ton en de bandbelasting 4 ton. Fig. 4 laat het transport van een 80-tons breedspoor-locomotief zien, bestemd voor Britsch-Indië.

Het zal nog geruimen tijd duren voor dergelijke vrachten als regel zelfs op eerste klasse wegen te verwachten zijn in Europa, laat staan in Indië. Het transport geeft echter ten eerste een idee, van wat de moderne wagenbouw vermag, en ten tweede een toelichting van de elasticiteit van den rijweg als passief transportmiddel.

Denkt men zich den veertien-wieligen wagen als normaal transport object, in lichte uitvoering op luchtbanden, dan zal deze met Fordbanden (6″) een totaal gewicht mogen hebben van 17 ton, hetgeen neerkomt op een laadvermogen van 10 à 12 ton.

Dit zal voorshands voldoende zijn voor de laagte klasse wegen. Bij een belasting als op de Hollandsche derde klasse wegen in maximum wordt toegelaten, kan zelfs gerekend worden op een vracht van 20 à 25 ton, hetgeen zeer zeker een economisch gebruik van weg en transportmiddel niet in den weg zal staan. Bovendien is er dan nog het instituut der ontheffing onder speciaal geleide voor gevallen, waarin dit noodig mocht blijken.

Behalve bovengenoemde eigenschap van den rijweg laat dit voorbeeld de rekbaarheid zien van de transportcapaciteit in noodzakelijke gevallen. De last had een breedte van 5 m. Welke spoorweg heeft een profiel van vrije ruimte dat een dergelijke breedte van transport toestaat, zelfs buiten het profiel per extra trein? Wanneer de weg op een aantal plaatsen ruimte laat voor paseeren zal in bijzondere gevallen gebruik gemaakt kunnen worden van de geheele minimum breedte, zoo noodig zonder het verkeer ernstig te stooren door transport bij nacht. Wanneer in Engeland de besparing bij aanmaak en montage zoo groot is, dat ze tegen de meerdere kosten van transport per auto opwegen, is dit in nog hooger mate in deze streken het geval. De vrijheid van beweging, die de rijweg biedt, is onvereenigbaar met het begrip spoorweg.

Conclusie.

De belasting op den weg gebracht door auto's op luchtbanden is door de milderende stootwerking van de lucht vele malen gunstiger, dan door wagens op andere banden; met deze eigenschap is bij bepaling der maximum-asbelasting rekening te houden. De minimale bij verordening vast te stellen asbelasting voor auto's op luchtbanden is niet kleiner te nemen, dan die van de zware personenwagens. Zware lasten zijn te vervoeren op meerwielige wagens. De op deze wijze te vervoeren lasten komen in gewicht de maximum-spoorvrachten zeer nabij en overtreffen deze belangrijk in afmetingen. Derhalve zijn, waar dit soort transporten te verwachten is plaatselijke vernauwingen in de wegen (bottlenecks) veroorzaakt door breedtevermindering, zoowel als door hoogtevermindering (irrigatieleidingen, telefoondraden, spoorwegovergangen, enz.) zoo noodig op te ruimen en in de toekomst te ver-

mijden, in het bijzonder in open te leggen gebieden. Als minimumprofiel van vrije ruimte is in de toekomst 6 m. breedte en 5 m. hoogte te nemen, opdat volumineus vervoer niet à priori wordt uitgesloten.

Tenslotte en niet het minste is de uitvoering van het bepaalde in art. 3 en 5 van het (N.I.) Motorreglement niet over te laten aan de lagere besturen, daar de ondoelmatigheid van deze verordeningen, alsook de groote variëteit in het bepaalde, kwalijk in overeenstemming te brengen zijn met de economische exploitatie van het rijwegennet als geheel.

Bandoeng, Augustus 1930.

Bijlage I.

VERORDENING tot uitvoering van de artikelen 3, 5, 21 en 22 van het Motorreglement, van 26 April 1929, afgekondigd in het Provinciaal Blad van West-Java van 15 Mei 1929 No. 6.

(Uittreksel).

Artikel 1.

1. Deze verordening is, behoudens de artikelen 4, 5, 6 en 8 houdende regelen in het belang van de instandhouding en bruikbaarheid van de wegen, welke uitsluitend gelden voor de bij de Provincie in beheer zijnde wegen, van kracht voor alle openbare wegen binnen de Provincie buiten de stadsgemeenten.

2. In deze verordening wordt verstaan onder:

a. wieldruk: de druk, welke door een wiel op het rijvlak wordt uitgeoefend, wanneer het voertuig in rust is, met dien verstande, dat een samenstel van wielen op één wielnaaf gemonteerd, als één wordt beschouwd;

b. vrachtmotorrijtuigen: motorrijtuigen, welke uitsluitend of voornamelijk zijn ingericht voor het vervoer van goederen;

c. motorbussen: motorrijtuigen, ingericht voor het vervoer van meer dan zeven personen (den bestuurder inbegrepen) al of niet tegelijk met goederen;

d. luchtbanden: rubberbanden van een soort, ten aanzien waarvan het College van Gedeputeerden bij in het Provinciaal Blad af te kondigen besluit heeft verklaard, dat zij voor de toepassing van deze verordening als luchtbanden worden aangemerkt;

e. cushionbanden: rubberbanden van een soort, ten aanzien waarvan het College van Gedeputeerden in verband met hun elasticiteit en samenstelling, bij in het Provinciaal Blad af te kondigen besluit, heeft verklaard, dat zij voor de toepassing van deze verordening als cushionbanden worden aangemerkt; *).

f. massieve-banden: rubberbanden, welke niet zijn lucht- of cushionbanden.

Artikel 3.

In het belang van de vrijheid en veiligheid van het verkeer is het verboden met een motorrijtuig over een weg te rijden:

a. indien het voertuig dan wel de daarmede vervoerde lading breeder is dan 2.25 m. indien de weg is ingedeeld in de klasse A., breeder dan 2 m. indien de weg is ingedeeld in de klasse B., of breeder dan 1.80 m. indien de weg is ingedeeld in de klasse C. dan wel niet is ingedeeld in een der klassen, bedoeld bij artikel 4;

b. indien dat voertuig met inbegrip van de lading hooger dan 3 m. boven den weg reikt;

c. indien de daarmede vervoerde lading meer dan 3 m. buiten de achterzijde van het voertuig uitsteekt.

Artikel 4.

1. In het belang van hunne instandhouding en bruikbaarheid worden de bij de Provincie in beheer zijnde wegen naar gelang van hunne geschiktheid voor het verkeer met motorrijtuigen door het College van Gedeputeerden ingedeeld in drie klassen, welke worden aangeduid door de letters A., B. en C.

---

*) Zie het achter deze verordening opgenomen besluit van het College van Gedeputeerden van 8 November 1929 No. W. 152/1/21A afgekondigd in het Provinciaal Blad van 30 November 1929 No. 16.

2. De besluiten van het College van Gedeputeerden als bedoeld in het vorig lid van dit artikel worden afgekondigd in het Provinciaal Blad. *)

Artikel 5.

1. In de klasse A. van de in het eerste lid van het vorig artikel bedoelde indeeling worden geplaatst: de wegen, welke geschikt zijn voor het verkeer met motorrijtuigen met een asbelasting van ten hoogste 4200 kg..

2. In de klasse B. worden geplaatst: de wegen, welke geschikt zijn voor het verkeer met motorrijtuigen met een asbelasting van ten hoogste 3000 kg.

Artikel 6.

In het belang van de instandhouding en bruikbaarheid van de wegen is het, behoudens het bepaalde in het volgend artikel, verboden met een motorrijtuig over een weg te rijden:

a. indien de asbelasting van dat motorrijtuig grooter is dan die waarvoor de weg door het College van Gedeputeerden is geschikt verklaard;

b. indien de wieldruk grooter is dan 100 kg. per centimeter wielbandbreedte, wordende de breedte van den wielband voor luchtbanden aangenomen gelijk aan die van de velg en voor massieve- en cushion-rubberbanden gemeten op het loopvlak;

c. indien eenig wiel voorzien is van een massieven band, waarvan de rubberdikte buiten de velg gemeten geringer is dan 3½ cm.;

d. indien eenig wiel voorzien is van een cushionband of van een massieven band, waarvan de breedte op het loopvlak gemeten geringer is dan 8 cm.;

e. indien niet alle wielen zijn voorzien van rubberbanden.

Artikel 7.

Het College van Gedeputeerden kan in bijzondere gevallen en voor een daarbij bepaalden weg schriftelijk ontheffing verleenen van de in artikelen 2, 3 en 6 onder a gestelde verboden, onder zoodanige voorwaarden als dat College noodig oordeelt.

*) Zie den achter deze verordening opgenomen staat van wegen.

Artikel 9.

1. Het is verboden op door het College van Gedeputeerden aangewezen wegen met een motorrijtuig te rijden met een grootere snelheid dan die, welke door het College is aangegeven.

2. Onverminderd het bepaalde in het vorige lid van dit artikel is het verboden op een weg te rijden met een motorbus of met een vrachtmotorrijtuig met een grootere snelheid dan 40 km. per uur.

Bijlage II.

BESLUIT VAN HET COLLEGE VAN GEDEPUTEERDEN VAN DEN PROVINCIALEN RAAD VAN WEST-JAVA
van 8 November 1929 No. W 152/1/21A.

Heeft besloten:

Ten eerste: Te bepalen als volgt:

a. Als luchtbanden worden aangemerkt:
rubberbanden, bestaande uit een buiten- en een binnenband, waarin zich lucht bevindt onder een hoogere dan atmosferische spanning en waarbij onder normalen spanningstoestand in onbelasten staat de oppervlakte van de dwarsdoorsnede van den binnenband ten minste 9/16 gedeelte van de oppervlakte van de doorsnede van den geheelen band, buiten den montagering gemeten, bedraagt.

b. Als cushionbanden worden, tot nadere aankondiging, aangemerkt:
rubberbanden van een der in onderstaande opgave vermelde merken welke in verband met hunne elasticiteit als cushionbanden zijn te beschouwen en welke als zoodanig in den handel worden gebracht, voor zoover in de gevolgde samenstelling van die banden geen wijziging wordt gebracht en met dien verstande dat de banden, buiten den montagering gemeten, geen geringere rubberdikte hebben dan 4 cm.:

Goodyear
Goodrich
Firestone
Continental
Dunlop
United States
Overman-cushion.

Bijlage III.

VERORDENING tot heffing en invordering eener belasting onder den naam van „motorrijtuigenbelasting", vastgesteld op 9 September 1929, goedgekeurd bij Gouvernementsbesluit van 19 October 1929 No. 29 en afgekondigd in het Provinciaal Blad van West-Java van 26 October 1929 No. 14.

(Uittreksel)

Artikel 4.

(1) De belasting bedraagt per jaar:

A. 1. voor vrachtmotorrijtuigen, met uitzondering van de „aanhangwagens, welke door vrachtmotorrijtuigen worden voortbewogen", ƒ 12.— per 100 kg. eigen gewicht, met een minimum van ƒ 150.—, tenzij een of meer wielen van die motorrijtuigen zijn voorzien van cushionbanden of van massieve rubberbanden, in welke gevallen de belasting onderscheidenlijk ƒ 18.— per 100 kg. eigen gewicht met een minimum van ƒ 225.— en ƒ 24.— per 100 kg. eigen gewicht met een minimum van ƒ 300.— bedraagt.

2. voor de onder 1 bedoelde aanhangwagens ƒ 12.— per 100 kg. eigen gewicht, tenzij een of meer wielen van die aanhangwagens zijn voorzien van cushionbanden of van massieve rubberbanden, in welke gevallen de belasting onderscheidenlijk ƒ 18.— en ƒ 24.— per 100 kg. eigen gewicht bedraagt.

B. voor personenmotorrijtuigen:

1e. op twee wielen of drie wielen met een gewicht:

a.	tot beneden 50 kg.	ƒ 10.—
b.	van 50 tot beneden 150 kg.	„ 20.—
c.	van 150 kg. en meer	„30.—

2e. op vier of meer wielen ƒ 7.— per 100 kg. gewicht met een minimum van ƒ 56.—.

(2) Ten aanzien van het gewicht van de in lid 1 onder A1 en B2 bedoelde motorrijtuigen worden gedeelten van 100 kg. verwaarloosd.

(3) Voor motorrijtuigen, welke binnen het ressort van een stadsgemeente worden gehouden en niet op grond van het bepaalde bij de artikelen 2 en 3 van de belasting zijn vrijgesteld, is de helft der belasting verschuldigd.

Herziening van het Inlandsch Strafprocesrecht zonder Unificatie,

door

Mr. K. L. J. Enthoven.

Er zijn leuzen, die bezielend werken, groote hervormingen doen slagen ondanks fellen tegenstand. Er zijn ook leuzen, die verlammend werken, die allen arbeid onvruchtbaar maken, nuttige hervormingen beletten. Tot de laatste reken ik de leuze van „unificatie". De historie van de herzieningsplannen voor het Inlandsch strafprocesrecht levert daarvan de bewijzen. Men oordeele:

In *1902* is de Minister van Koloniën reeds overtuigd van de noodzakelijkheid om èn de Rechterlijke Organisatie èn het Inlandsch strafprocesrecht grondig te herzien. Aan de Staatscommissie voor het Indische privaat- en strafrecht wordt opgedragen voor beide onderwerpen nieuwe reglementen te ontwerpen. De commissie stelde zich al dadelijk op het standpunt, dat unificatie noodig was.

In *1906* bood de commissie den Minister een ontwerp aan voor een rechterlijke organisatie, uitgaande van het beginsel, dat voor geheel Nederlandsch-Indië alle ingezetenen, onverschillig welke hun landaard zij, worden onderworpen aan de rechtsmacht van dezelfde rechtbanken en gerechten.

In *1907* werd dit unificatie-voorstel door Minister Fock aan de Indische Regeering toegezonden met het verzoek om met den meesten spoed de Indische adviezen over den arbeid der commissie te mogen vernemen omdat de Staatscommissie reeds begonnen was om op de basis van hetzelfde grond-beginsel een nieuw geünificeerd Reglement op de strafvordering samen te stellen. Dit eerste unificatie-project kon echter geen genade vinden in de oogen van de adviseurs der Indische Regeering.

In *1910* kwam een der leden van de commissie, Mr. Hekmeyer,

in Nederland met een nieuw unificatie-schema, dat in de „Indische Gids" van December 1912 is gepubliceerd.

In *1912* had de Afdeeling A[1] van het Departement van Koloniën weer een ander unificatiestelsel uitgedacht.

Dan volgt weer een gewijzigd unificatieplan, door Mr. HEKMEYER, in Indië teruggekeerd, voor den Directeur van Justitie Mr. CORDES uiteengezet in eene nota (de bekende nota-HEKMEYER) die 31 Juli *1913* aan den Gouverneur-Generaal werd aangeboden.

Aan Mr. HEKMEYER komt de eer toe reeds toen te hebben ingezien, dat men gevaar liep de noodzakelijke verbeteringen van het Inlandsch Strafprocesrecht te vertragen door de behandeling van het unificatieplan. Daarom was aan de nota een *werkplan* toegevoegd, waarin werd voorgesteld om met het oog op de zeer groote moeilijkheden, waarmede de invoering van een dergelijke rechtshervorming zou te kampen hebben, vooraf reeds dadelijk te doen hetgeen nog onder de oude wetgeving kon worden verbeterd en daarom te beginnen met de verbetering van de bestaande regeling van het voorloopig onderzoek in strafzaken. Met den meesten spoed zou een ontwerp zijn samen te stellen om in het bestaande Inlandsch Reglement zoodanige wijzigingen aan te brengen, dat het houden van het voorbereidend onderzoek in strafzaken uit de handen van de ambtenaren van het binnenlandsch bestuur zou overgaan in die van het openbaar ministerie georganiseerd als in de Nota voorgesteld. En Mr. HEKMEYER verklaarde:

„Voor dezen maatregel is des te meer reden, omdat de hier
„gedane voorstellen tot verbetering van het voorloopig onderzoek
„in strafzaken zelfs onafhankelijk van de invoering van eene uni-
„ficatie der rechterlijke organisatie overweging verdienen en niet
„anders zijn dan eene noodzakelijke verbetering van het recht
„der Inlanders, waartoe de wetgever al jaren geleden had moeten
„overgaan."

Het mocht niet baten! Nadat Minister en Landvoogd het waren eens geworden over de beginselen der unificatie, werd Mr. SCHEUER van de Afdeeling Wetgeving van het Departement van Justitie met de samenstelling van volledige ontwerpen voor unificatie van de rechterlijke organisatie en van het strafprocesrecht belast. Men hoopte blijkbaar nog voor de invoering van het nieuwe algemeene strafwetboek gereed te komen. Het denkbeeld van voorafgaande

herziening van het Inlandsch Reglement werd daarom losgelaten.

In *1917* kwam het bekende ontwerp-SCHEUER gereed. In de toelichting leest men:

„Het werkprogram aan het slot (blz. 56/57) der bekende nota-„HEKMEYER ontworpen stelt zich de invoering der unificatie in „twee phasen voor. Aan een eigenlijke unificatie der strafvordering „in den boven bedoelden zin zou een stadium voorafgaan, waarin „met behoud van het dualisme alleen het vooronderzoek tegen niet-„Europeesche verdachten zou worden hervormd. Nu gelijk reeds „werd opgemerkt in het schrijven van den Directeur van Justitie „van 20 November 1916 No. 22455 aan dit denkbeeld door allerlei „omstandigheden echter geen t ij d i g e uitvoering is gegeven, is „het noodzakelijk in dezen den pas te versnellen, en de nieuwe „regeling t e r s t o n d op den grondslag der unificatie op te bou-„wen. Het bij deze hervorming op den voorgrond tredend poli-„tiek belang maakt haar spoedig tot stand komen dringend nood-„zakelijk."

De „politiek" won het dus van gezond verstand. En de gevolgen bleven niet uit! Eerst volgen twee jaren van beadviseeren. In *1919* wordt eene officieele verzameling van de ontwerpen en adviezen gepubliceerd. Dan is de beurt weer aan Koloniën. Jaren lang is men daar bezig aan de bewerking van het Indische ontwerp. Men stuit ten slotte op een hinderpaal: de regeling van de preventieve hechtenis, huis- en papieronderzoek. Op dat punt had men intusschen de bestaande regelingen in het Reglement op de strafvordening en in het Inlandsch Reglement reeds in dier voege gewijzigd, dat hier — zonder unificatie — gelijkheid was verkregen. Maar deze nieuwe regeling (Staatsblad 1919 No. 689) werd nimmer ingevoerd. Men wist in Indië den datum van inwerkingtreding nog op het laatste nippertje onbepaald uitgesteld te krijgen. Hoe moest men nu die regeling — zij het gewijzigd — in het unificatieontwerp verwerken?

Het werd einde *1927* zonder dat men verder kwam! Wat nu? Dan maar een nieuwe Commissie, die het geheele vraagstuk weer van alle kanten zou bekijken en niet zou gebonden zijn aan een vooropgezet systeem. Zoo werd dan ingesteld de huidige Commissie voor de herziening van het strafprocesrecht. 7 Maart *1928* wordt de Commissie door den Directeur van Justitie geïnstal-

leerd. Invoering van de geünificeerde strafvordering, ontworpen „in den tijd toen unificatie nog beschouwd werd als een panacée voor alle kwalen" — aldus de Directeur van Justitie — was niet meer te verwachten! En Mr. RUTGERS vervolgde:

„Van uwe Commissie wordt dus verwacht, dat zij in den doolhof „van veelsoortige — ook politiek getinte — verlangens, grieven en „bezwaren, waartoe met name het Inlandsch strafprocesrecht „aanleiding heeft gegeven, den weg zal wijzen naar billijke, „wenschelijke en vooral uitvoerbare verbeteringen; dat zij „daarbij het oude denkbeeld van „unificatie" zal overwegen, „zonder daaraan gebonden te zijn....."

Nog is de Unificatie-Hydra niet verslagen. Naar verluidt is eene door Mr. VONK, Voorzitter van de Commissie, samengestelde „Schets van de grondslagen en richtlijnen der te ontwerpen unificatie" thans in behandeling. Men heeft (met het oog op de Chineezen?) alweer „den pas versneld".

Zal dan het unificatie-drogbeeld de zoo broodnoodige hervorming van het Inlandsch strafprocesrecht maar aldoor beletten? Er zijn gelukkig teekenen, die er op wijzen, dat ook op dit gebied een kentering is aangebroken. De jongste openingsrede van den Gouverneur-Generaal, de bespreking van dit onderwerp bij de justitiebegrooting voor 1931, persartikelen [1]), alles wijst er op, dat het besef zich baan breekt, dat het noodig is de praktische hervorming van het Inlandsch strafprocesrecht aan te vangen zonder — althans voorloopig zonder — unificatie. Wetenschappelijk is de unificatiegedachte reeds lang veroordeeld.

Een andere factor, die hoop geeft, is de „gelijkstelling" van de Chineezen. Op het eerste gezicht lijkt dit een paradox. Is niet „gelijkstelling" van de Chineezen op het gebied der strafrechtspleging: gedeeltelijke unificatie? Wordt niet daarmede voedsel gegeven aan het verlangen der inheemschen om evenzeer „gelijkgesteld" te worden?

Zeker! Maar wie de moeite neemt om het onlangs gepubliceerde ontwerp te bestudeeren, dat het mogelijk moet maken de Chineezen te onderwerpen aan de strafrechtspleging voor Europeanen, zal tot de slotsom komen, dat op dezen weg niet

1) Zie o.a. het „Bataviaasch Nieuwsblad" van 31 Mei 1930.

verder kan worden gegaan. Om de Chineezen voor den Europeeschen rechter te doen terechtstaan is reeds decentralisatie van strafrechtspraak noodig. De ontworpen ordonnantie handhaaft nog voor zooveel mogelijk de rechtsmacht der raden van justitie. Om die colleges te ontlasten zullen eenvoudige zaken, die tot de competentie van de raden behooren, door *politierechters* worden afgedaan; en als politierechters zullen niet slechts leden van de raden van justitie, maar ook residentierechters aangewezen worden.

Aan uitbreiding van dit stelsel voor de gansche bevolking valt niet te denken. Alle zaken, waarin een vrijheidstraf van meer dan één jaar opgelegd moet worden, blijven bij den raad in pleno. Dat is tenminste 20 procent van het totaal. Zelfs als men de „politierechtspraak" zou willen laten gaan tot straffen van 2 jaar, zou nog wel 10 procent zijn te berechten door een raad. En 10 procent van alle misdrijfzaken, dat is voor Java en Madoera drie tot vier duizend zaken! Hoeveel raden zouden er moeten zijn om al die zaken te berechten, en hoeveel zou dat kosten! Daartegenover zou een zoo ruime competentie van de politierechters voor de Europeanen, op ernstigen tegenstand stuiten. En aan den anderen kant is er geen dringende reden om den landraad als gewone rechter in misdrijfzaken voor de Inheemsche bevolking te vervangen. Men doet dus beter om voorloopig de ontwikkeling af te wachten van het nieuwe instituut van de politierechtspraak en daarnevens met verbetering van het Inlandsch strafprocesrecht te beginnen daar waar aan verbetering het meest behoefte bestaat, dat is: ten aanzien van vervolging en vooronderzoek. Nu men de Chineezen op dat punt in de betere regeling voor Europeanen wil laten deelen, mag de verbetering van het bestaande Inlandsch strafprocesrecht op dit punt niet langer worden uitgesteld. Het gaat niet aan om dit desideratum af te wijzen met een verwijzing naar een uiterst moeilijk te verwezenlijken en ook zeer aanvechtbaar unificatieplan. Hier geldt ten volle de uitspraak van den Landvoogd in de jongste openingsrede:

„Vóór alles dient men echter praktisch te wezen, zich te wach-
„ten voor te grootsche idealen, die toch niet in vervulling kun-
„nen gaan, en zich tevreden stellen met vooruitgang voet voor
„voet."

Wanneer men van dit standpunt uitgaat, zal het niet moeilijk vallen omtrent een praktisch werkplan tot herziening van het Inlandsch strafprocesrecht overeenstemming te bereiken. Om dit aan te toonen waag ik het hier een schets te laten volgen, waarin heel in het kort is aangegeven, hoe ik mij hervorming van het Inlandsch strafprocesrecht in de naaste toekomst denk. Ik heb niet de pretentie volledig of oorspronkelijk te zijn. In hoofdzaak is mijn schets een samenvatting van hetgeen reeds eerder en door meer deskundigen is voorgesteld. Zij moge dienen om te helpen de gedachten te bepalen en gedachtenwisseling uit te lokken.

Hoofdpunten van een praktische herziening van het Inlandsch strafprocesrecht.

1. De rechtbedeeling in strafzaken over Inlanders staat thans op lager plan dan die over Europeanen.
2. Dit is de misstand, die uiteindelijk dient te verdwijnen.
3. Niet gelijkvormige, maar gelijkwaardige rechtspleging is eisch, niet unificatie, maar regeling op gelijk niveau.
4. Er behoeft dus niet onvoorwaardelijk naar gestreefd te worden dat verschillende bevolkingsgroepen steeds voor dezelfde rechters terechtstaan en dat er maar één stel regels van strafprocesrecht zij.
5. De landraad kan als dagelijksche rechter in strafzaken over Inlanders gehandhaafd blijven.
6. De raad van justitie kan als dagelijksche rechter over Europeanen niet gehandhaafd blijven.
7. Immers de raad is tevens appèlrechter voor Inlanders; die functie komt in het gedrang doordat de raad elke, ook onbelangrijke misdrijfzaak van Europeanen heeft te berechten.
8. Verder is het wenschelijk dat bepaalde zeer gewichtige zaken door de raden worden berecht ongeacht den landaard der beklaagden. Ook daarvoor moeten de raden tijd krijgen.
9. Tenslotte brengt de Chineezenkwestie reeds aan het licht, dat de collegiale rechtspraak van de raden in eersten aanleg dient te worden beperkt.

10. Het is niet noodig die beperking in één slag tot stand te brengen. Voor geleidelijken overgang zorgt de Chineezen-ordonnantie.
11. Einddoel zal zijn dat Europeaan en Chinees in dezelfde mate collegiale berechting behouden als de Inlander haar zal verkrijgen.
12. M.a.w. De raden zullen ten slotte in eersten aanleg alleen te berechten hebben bepaalde gewichtige misdrijven, ongeacht den landaard der beklaagden, zooals de revolutie-misdrijven e.d.
13. Andere misdrijven van Europeanen en Chineezen zullen te brengen zijn tot de competentie van een lageren rechter, die niet zal zijn een college van juristen, zoolang de landraad dit niet kan zijn.
14. De landraden zullen voorshands niet zijn om te zetten in colleges van juristen. Collegiale juristenberechting voor alle misdrijven zonder uitzondering zou niet te betalen zijn.
15. Er is geen bezwaar tegen dat de dagelijksche rechter in strafzaken zal zijn voor den Inlander: de landraad.

voor de overigen: de residentierechter;
dit verdient integendeel aanbeveling.

16. Dit alles kan echter voorloopig blijven rusten. De Chineezen-regeling zij een proef.
17. Het Reglement op de strafvordering ware dus voorloopig niet verder te herzien.
18. Men beginne met verbetering van het Inlandsch reglement in de richting van het Europeesche recht.
19. Later kan voor residentierechter en landraad één strafprocesrecht worden voorgeschreven.
20. In het algemeen beperke men zich zooveel mogelijk; om iets te bereiken moet men komen met voorstellen van beperkte strekking.
21. Dus geen nieuw reglement op de strafvordering, ook geen nieuw Inlandsch reglement, nog minder één algemeen geunificeerd reglement, maar partieele herziening van het Inlandsch Reglement voor Java en Madoera.
22. Wijziging voorloopig alleen van de bepalingen op het vooronderzoek.

23. Dit kan niet zonder wijziging in de organisatie.

24. Wijziging behoeft niet de samenstelling van den landraad, maar de positie van het O. M.

25. Het O. M. bij de landraden behoort deel uit te maken van het algemeene korps O. M. en moet gelijksoortige werkzaamheden en bevoegdheden verkrijgen.

26. Dit wordt voorgesteld *niet* omdat anders unificatie onuitvoerbaar is, maar omdat een O. M. als in het Europeesche strafproces van hooge waarde is en het Inlandsch strafproces alleen door invoering van dit element belangrijke verbetering kan ondergaan.

27. De verbetering die het Inlandsch strafproces in de eerste plaats behoeft is immers verdere scheiding van justitie en administratie.

28. De leiding van de vervolging, het initiatief tot de vervolging enz. behoort dus zooveel mogelijk uit handen van het Bestuur over te gaan in handen van een daarvan onafhankelijk, deskundig corps: het O. M.

29. Op de terechtzitting behoort de vervolging vertegenwoordigd te zijn door een man die ook verantwoordelijkheid voor de vervolging draagt.

30. Hiervoor is niet noodig dat elk vooronderzoek geheel door het O. M. wordt *verricht*. Het O. M. moet echter aan de politie-ambtenaren die in het onderzoek betrokken zijn bevelen kunnen geven, hun den weg kunnen wijzen, te beslissen hebben over maatregelen als huiszoeking, preventieve hechtenis enz. (v.z.n. onder nadere contrôle van den rechter) en ten slotte beslissen over het aanhangig maken van de zaak.

31. Het opmaken van de telastelegging zal op den duur ook aan dit O. M. moeten komen. Voorloopig kan de bestaande regeling om praktische redenen gehandhaafd blijven.

32. Men kan moeilijk opeens alle djaksa's vervangen, bij alle landraden deskundige vervolgingsambtenaren, juristen aanstellen.

33. De positie van den nieuwen leider van het vooronderzoek moet zoo hoog mogelijk zijn omdat bestuur en politie voorloopig nog een groote rol in het vooronderzoek zullen spe-

len en te dien aanzien zijne leiding zullen hebben te aanvaarden.

34. Daarom is het gewenscht de djaksa's voorloopig te behouden, maar henzelf onder leiding te stellen van een jurist, die over belangrijke punten zal hebben te beslissen.

35. Die super-djaksa kan niet zijn de officier van justitie bij een raad.

36. Er zijn dus noodig nieuwe zelfstandige ambtenaren O. M. onder den officier van justitie.

37. Het ressort van die nieuwe ambtenaren kan verscheidene landraden omvatten, maar mag weer niet zoo groot zijn, dat de djaksa's te veel zelfstandigheid verkrijgen.

38. Vijftien tot twintig van die officieren van justitie 2e klas zullen voorloopig voldoende zijn.

39. Het zal gewenscht zijn, dat diezelfde ambtenaren ook een taak krijgen bij de vervolging van Europeanen en Chineezen in het belang van de „equality".

40. Er komt dus niet een tweede corps O. M. ambtenaren, maar het algemeene O. M. wordt ingeschakeld bij de vervolging van Inlandsche verdachten.

41. De samensmelting wordt tot stand gebracht door de Inlandsche O. M. ambtenaren bij de landraden ondergeschikt te maken aan officieren van justitie 2e klas en deze laatsten alle bevoegdheden toe te kennen die het O.M. bij de landraden moet verkrijgen.

42. Om de nieuwe lagere O. M. ambtenaren een kenmerkende naam te geven zou men hen kunnen noemen: *magistraten*.

43. Om het B. B. tegemoet te komen en voor de zuinigheid zouden voorloopig ook de op de hoofdplaatsen bescheiden assistent-residenten voor de politie als magistraat kunnen worden aangewezen.

44. Zoolang de overgangstoestand van de Chineezen-ordonnantie duurt, zullen de magistraten ten aanzien van Chineezen en Europeanen de vervolging hebben voor de *politierechters*.

45. De zelfstandige substituten, die bij de Chineezenordonnantie zijn besproken, kunnen dan vervallen, de speciale ambtenaren O. M. bij de residentierechters vermoedelijk niet.

46. Deze laatsten zullen dan echter ondergeschikt moeten zijn aan den magistraat evenals de djaksa's.

47. Wellicht verdient het echter aanbeveling af te zien van het denkbeeld der Chineezenordonnantie om *alle* residentierechters politierechtspraak te geven.

48. Worden voor de „politierechtspraak" over Europeanen en Chineezen niet meer dan 15 tot 20 residentiegerechten (zooveel mogelijk centraal gelegen) aangewezen, dan zij de standplaats van den magistraat daar waar zulk een residentiegerecht is en kan de afzonderlijke ambtenaar O. M. bij den politierechter vervallen.

49. Geleidelijke overgang zal kunnen geschieden als volgt: Voorloopig worden bestuursambtenaren: afdeelingshoofden of speciale ambtenaren als de assistent-residenten voor de politie, met de functie van magistraat belast en deze worden dan geleidelijk vervangen door juristen van het O. M.

50. De nieuwe juridische magistraten mogen geen al te jonge onervaren menschen zijn. Evenals bij de instelling der landgerechten moet geëischt worden dat speciaal ervaren en bekwame ambtenaren het nieuwe instituut introduceeren.

51. De bezoldiging zal dus niet lager mogen zijn dan die van de oudste substituut-officieren.

52. Het Inlandsch reglement zal dus in elk geval zijn te wijzigen in dezen zin, dat alle bevoegdheden van de residenten „verwijzing", aanhouding, hechtenis enz. worden opgedragen aan magistraten; die wijzigingen zullen hoogst eenvoudig zijn, verandering komt pas door de personen.

53. Daarnaast zullen de bepalingen omtrent aanhouding, hechtenis, huiszoeking gewijzigd moeten worden zooveel mogelijk in den geest van de Europeesche bepalingen zooals die na de Chineezenordonnantie zullen luiden.

54. Tenslotte moet orde geschapen worden in den chaos van het politie-onderzoek: duidelijke onderlinge taakverdeeling, beperking van de taak der desapolitie, misschien ook instelling van een algemeene recherchedienst met gewestelijke leiders.

Weltevreden, Augustus 1930.

Kosteloos onderwijs en opvoedingsbelasting,

door

Dr. I. J. Brugmans.

Er gaan sedert eenigen tijd stemmen in Indië op, die ervoor pleiten, het schoolgeld af te schaffen en te vervangen door een opvoedingsbelasting. Het hierdoor te bereiken voordeel zou, meent men, tweeledig zijn. Eensdeels geldt de overweging, dat onderwijs een algemeen belang is, geenszins een belang van de ouders alleen, en dat derhalve de kosten van de onderwijsvoorziening volledig door de gemeenschap in haar geheel moeten worden gedragen. Anderzijds wordt als voordeel van kosteloos onderwijs gezien, dat voor de groote gezinnen de zware geldelijke last, die de opvoeding der kinderen met zich voert, wordt verlicht.

Het schijnt gewenscht, het aldus aan de orde gestelde vraagstuk aan een meer diepgaand onderzoek te onderwerpen. Daarbij zal blijken, dat deze zaak veel meer aspecten bezit en talrijker consequenties met zich brengt dan door de voorstanders vermoed wordt.

Vooropgesteld moet worden, dat afschaffing van het schoolgeld niet noodwendig met invoering eener „opvoedingsbelasting" gepaard behoeft te gaan. Het is een vraagstuk van belastingtechniek, of de overheid het verlies van de inkomsten uit schoolgeld zal goedmaken door de heffing van een bestemmingsbelasting, welker opbrengst bedoeld is om bepaaldelijk ten bate van het onderwijs te strekken, dan wel door een verhooging van de algemeene inkomsten des lands buiten rechtstreeksch verband met de onderwijszorg, dus door verhooging van de bestaande belastingen. In de thans volgende uiteenzetting zullen dan ook beide problemen gescheiden worden behandeld.

I.

Het schoolgeld behoort tot die inkomsten van den staat, welke onder de benaming „retributiën" plegen te worden samengevat. Het is een heffing, waarbij het principe der „spezielle Entgeltlichkeit" [1]) heerscht, d.w.z. eene, die verbonden is aan bepaalde overheidsprestaties. De eerste vraag, die derhalve oprijst, is deze, of er uit theoretisch oogpunt bezwaar tegen bestaat, de onderwijsverstrekking kosteloos te doen geschieden. De theoretische zijde moet noodwendig het eerst worden belicht; immers het belastingstelsel — belasting hier in den ruimen zin van: elke heffing voor publieke behoefte [2]) — behoort inderdaad een stelsel te zijn, berustend op algemeene beginselen. Eerst wanneer is aangetoond kunnen worden, dat het systeem der publieke heffingen zich niet tegen de afschaffing van het schoolgeld verzet, kan een onderzoek worden ingesteld naar de practische gevolgen en de doorvoerbaarheid dezer verandering.

Er zijn overheidstaken, die worden uitgeoefend zonder dat de burgerij eenige vergoeding behoeft te betalen. Wij kunnen de hulp van de politie of de brandweer inroepen zonder dat door de overheid betaling voor deze hulp wordt gevorderd; het gebruik van kanalen, rivieren en openbare wegen is eveneens als regel kosteloos. Daartegenover moet voor andere overheidsdiensten een dusdanig hoog bedrag worden opgebracht, dat niet slechts de kosten worden goedgemaakt, doch zelfs een min of meer aanzienlijke winst wordt behaald; te noemen zijn telefoon-, tram-, gas- en electriciteitsbedrijven. Te midden van deze uitersten heeft men allerlei tusschenvormen. Eén van deze is de onderwijsvoorziening, waarvan de kosten bij lange niet worden teruggevonden door heffingen van hen, die van het onderwijs gebruik maken [3]). Wat is, of behoort te zijn, het beginsel in deze bontheid van verschijningsvormen?

Gelijk zoo dikwijls, is dit economisch vraagstuk door weinigen

---

1) M. VON HECKEL, Lehrbuch der Finanzwissenschaft I (1908), p. 89.
2) Aldus reeds THORBECKE in zijne brochure: „Over plaatselijke begrooting (1847): „Belasting is heffing voor publieke behoefte" (p. 61).
3) In Ned.-Indië bedragen de ontvangsten pl.m. 1/10 van de onderwijsuitgaven.

scherper gezien en beter tot een oplossing gebracht dan door PIERSON. Hij bestrijdt de door den Duitschen grootmeester WAGNER en op diens gezag door vele anderen gehuldigde opvatting, als zoude voor de hoogte der heffing doorslaggevend zijn de mate, waarin de niet-gebruikers mede profiteeren van de aan bepaalde burgers geleverde diensten. Dat dit criterium niet het beslissende kan zijn toont PIERSON aan door de nuchtere vraag, waarom voor het gebruik van een spoorweg steeds, voor het gebruik van een kanaal zelden een retributie wordt gevorderd. Men moet hier, meent hij, eenvoudig de vraag stellen of de schade, die het derven van de retributie oplevert, opweegt tegen het nut, dat het vrije gebruik voor de burgerij met zich brengt. „Het financieele offer, dat de staat brengt door inkomsten uit tollen of kanaalgelden prijs te geven, is belangrijk geringer, komt dus veel eerder in aanmerking, dan het offer, dat hij brengen zou door alle spoorwegvrachten af te schaffen" [1]). Dit is juist, doch niet geheel volledig. Het verschil zit minder in de hoogte van de opbrengst der retributie als wel in het feit, dat bij vermeerderd gebruik van den spoorweg de exploitatiekosten wel, bij vermeerderd gebruik van een kanaal deze niet of nauwelijks toenemen. Gratis spoorvervoer leidt dus tot dubbele kosten: ontvangstenderving èn hoogere uitgaven. De heffing van retributie vult derhalve niet slechts de schatkist, doch dient ook om oneconomisch gebruik tegen te gaan. Daarnaast kan zij gewenscht zijn als middel om vreemdelingen, die niet in de belastingen in engeren zin medebetalen, een deel van de kosten mede te laten dragen [2]).

Uit de voorafgaande uiteenzetting kan gemakkelijk volgen, welk standpunt ten aanzien van kosteloos schoolbezoek moet worden ingenomen. Theoretisch zijn er geen bezwaren tegen. Weliswaar stijgen de kosten van het onderwijs bij toenemend gebruik, doch voor oneconomisch gebruik, waartegen de retributie moet waken, bestaat in abstracto bij het onderwijs geen gevaar, daar juist de bedoeling van de overheid is, het schoolbezoek zooveel mogelijk te stimuleeren. Behoudens een gewichtige restrictie, die straks aan

1) Leerboek der Staathuishoudkunde II[3], p. 416.
2) Vgl. KNUT WICKSELL's opmerkelijke „Finanztheoretische Untersuchungen" (1896), p. 126 vlg.; J. H. SCHOLTEN, Een onderzoek naar de beginselen van retributieheffing (1910), p. 55-56.

de orde komt, geldt voor de school: hoe meer gebruikmaking hoe liever; een adagium, dat bezwaarlijk kan gelden voor openbare vervoermiddelen of voor de electriciteits- en gaslevering. De derving van het schoolgeld moge een verlies voor de schatkist beteekenen, als middel om het schoolbezoek te bevorderen is dit verlies spoedig te aanvaarden. Evenmin is voor de school het heffen van een retributie noodig om vreemdelingen een billijk aandeel in de kosten te laten dragen.

Het is dan ook volkomen logisch en theoretisch volkomen verdedigbaar, dat in vele landen het lager onderwijs kosteloos wordt verstrekt, zoowel in Europa als daarbuiten; te noemen zijn Frankrijk, Duitschland, Engeland, de Vereenigde Staten, Canada, Nieuw-Zeeland, de Austratische landen. Nadere analyse van de onderwijsverhoudingen in die staten doet echter zien, dat aldaar twee voorwaarden zijn vervuld, die in Nederlandsch-Indië ontbreken: leerplicht, en uniformiteit van het kostelooze onderwijs.

Leerplicht is een gewichtig argument om tot afschaffing van het schoolgeld over te gaan. Het heeft eigenlijk in het geheel geen zin, staatsburgers te laten befalen voor een overheidsprestatie tot welker genieting zij gedwongen zijn [1]). Het schoolgeld wordt dan een eenvoudige belasting inplaats van een retributie. In Nederland, waar het retributiekarakter werd verzwakt sinds MACKAY de mogelijkheid van progressieve of proportioneele schoolgeldheffing openstelde, is de retributie practisch geworden tot — het klinkt zonderling, maar toch is het zoo — een belasting op het bezit van schoolgaande kinderen. Het kan verwondering wekken, dat in het moederland geen stemmen opgaan om tot afschaffing te geraken van deze heffing, die veel minder verdedigbaar is dan de met zooveel opgewonden haat zelfs ook in letterlijken zin aangevochten tolgelden. In zooverre zou het zeker eigenaardig zijn, indien de invoering van kostelooze scholen haar oorsprong zou nemen in Indië.

Het bestaan van leerplicht is wel een argument, maar niet een voorwaarde voor gratis onderwijs, althans theoretisch niet. Ook

1) VON HECKEL (l. c., p. 106) gaat m.i. niet ver genoeg als hij voor de „Elementarschulen mit Schulzwang" de afschaffing van schoolgeld „empfehlenswert" noemt.

zonder dat leerplicht is ingevoerd kan de overheid van meening zijn, dat afschaffing van schoolgeld geboden is ter stimuleering van het schoolbezoek. Echter is er een practische moeilijkheid, die in Nederlandsch-Indië ten dezen tot voorzichtigheid moet nopen: men kan op geen enkele wijze den invloed voorspellen, die deze maatregel op het schoolbezoek zal hebben. Eenerzijds bestaat de mogelijkheid van een belangrijk accres, dat het Gouvernement voor het probleem stelt, hoe deze plotselinge aanwas van leerlingen het hoofd te bieden. Met andere woorden: hoe meer de maatregel het effect heeft dat werd beoogd, hoe moeilijker zijne doorvoering wordt. Anderzijds bestaat ook de kans, dat het schoolbezoek en vooral het geregelde schoolbezoek vermindert door kostelooze openstelling der schooldeuren. Ook voor de hier inheemsche bevolking geldt, dat hetgeen kosteloos is, niet geapprecieerd wordt; hoog schoolgeld schrikt niet af maar trekt juist aan, omdat het de suggestie wekt, dat het zoo duur betaalde onderricht wel bijzonder waardevol moet zijn. Daarom staat vooral te vreezen, dat het leerlingenverloop, dat toch al zulk een noodlottige werking op het geheele Indische onderwijsapparaat heeft, door de voorgestelde maatregel nog zal toenemen. Het is dan ook niet toevallig, dat alle landen, die de lagere school kosteloos openstellen, voorzoover wij konden nagaan de leerplicht hebben ingevoerd.

Wij noemden een tweede element, dat in de practijk steeds met kosteloos schoolbezoek gepaard gaat: uniformiteit van het onderwijs. Dit beteekent, dat overal slechts dat deel van het onderwijs gratis kan worden genoten, dat voor alle inwoners zonder uitzondering als noodzakelijk minimum geldt. Wat boven dit minimum uitgaat, moet steeds worden betaald. Dat kan ook moeilijk anders. Onze maatschappij is zoodanig georganiseerd, dat de prijs, welke voor goederen of diensten moet worden betaald, tevens als indicator van de sociale behoeften fungeert. Voor de retributie, die niets anders is dan een bijzondere soort van prijs, geldt dit evenzeer. Zooals reeds werd aangestipt is de sociale taak van de retributie vooral deze, dat zij de consumenten tot zuinig gebruik van de door de overheid geleverde diensten noopt en oneconomisch gebruik tegengaat. Daarom moest zelfs in Rusland, waar men natuurlijk na de revolutie begon met het uiterste radicalisme door alle retributies af te schaffen, hiervan worden teruggekomen, omdat

kostelooze benutting tot matelooze verspilling en uitbuiting van het kapitaal der gemeenschap leidde [1]).

Deze overweging geldt nu voor het onderwijs evenzeer. Voor het minimum van lager onderwijs is het zeker gewenscht, dat zooveel mogelijk leerlingen ervan genieten, doch voor alles wat hier bovenuit gaat geldt dit niet. Er bestaat voor de overheid geen enkele aanleiding, het bezoek van middelbare scholen, vakscholen of universiteiten coûte que coûte aan te moedigen, daar aldus slechts werkloozen worden gekweekt en het geld der gemeenschap wordt verspild. Al die onderwijsvormen, die meer geven dat het voor allen noodzakelijk minimum, moeten hun uitbreidingstempo richten naar de eischen der maatschappij. Hoe duurder het onderwijstype is, des te meer reden bestaat er om door heffing van een behoorlijk schoolgeld zekerheid te verkrijgen, dat de school werkelijk wordt bezocht door hen, die er serieus behoefte aan hebben. Wil men minvermogenden ook toegang geven tot dit verdergaand onderwijs, dan is een ruim beurzenstelsel daartoe de aangewezen weg.

Dat het bovenstaande geen abstractie is, maar geheel overeenkomt met de practische politiek, kan blijken uit de omstandigheid, dat in alle landen het kostelooze onderwijs zich beperkt tot het lager onderwijs. Nergens is het middelbaar en het hooger onderwijs vrij toegankelijk. Het lager onderwijs zelf is gratis voorzoover het algemeen is; zoodra differentiatie optreedt, en dus verschillende vormen naast elkaar bestaan, wordt schoolgeld gevorderd. Zoo is in Duitschland alleen de vierjarige algemeene „Grundschule" kosteloos; de daarop als bovenbouw geplaatste typen zijn dit niet. Ook in Rusland is men teruggekomen van de kostelooze openstelling der scholen. Wat leert dit betoog ten aanzien van Indië? Niets anders, dan dat in dit land, waar de onderwijsbehoefte en dus ook de onderwijsvoorziening gedifferentieerd is en niet uniform, voor kostelooze verstrekking alleen het desa-onderwijs in aanmerking komt. Het standaardonderwijs, het zoogen. westersch lager onderwijs en al het voortgezet onderwijs zullen door een behoorlijk schoolgeld moeten worden verdedigd tegen oneconomisch gebruik. Men stelle zich slechts voor, hoe het „westersch" lager onderwijs, dat thans blijkens de publicaties der Hollandsch-

1) P. HAENSEL, Das Steuersystem Sowjet Russlands (1926), p. 19.

inlandsch onderwijscommissie toch reeds, ondanks het hooge schoolgeld, meer liefhebbers trekt dan de maatschappij kan absorbeeren, overstroomd zal worden door leerlingen wanneer het gratis verkrijgbaar is. Met den toeloop zou echter tevens het verloop van leerlingen toenemen. De maatregel zou nagenoeg hetzelfde effect hebben als wanneer de staatsspoorwegen niet alleen de 3e klasse, maar ook de 2e en 1e klasse kosteloos voor de reizigers openstelden. Ontwrichting van de geheele organisatie kan slechts het gevolg zijn. In geen geval kan men dus verder gaan dan op Ceylon is geschied, waar de „vernacular schools" kosteloos zijn doch de „English schools" niet.

Er zijn nog andere redenen die tot de gevolgtrekking leiden, dat kostelooze onderwijsverstrekking niet verder kan gaan dan het volks- of desaonderwijs. Vooreerst zal de voorgestelde maatregel tot resultaat hebben, dat hij op het terrein, dat hij bestrijkt, het niet gesubsidieerde onderwijs het bestaan zoo niet onmogelijk maakt, dan toch in sterke mate bemoeilijkt. Nu moge het waar zijn, dat vele zgn. wilde scholen weinig meer dan kwakzalversinstituten zijn, waar de goêgemeente voor betrekkelijk veel geld minderwaardig onderricht wordt verstrekt, er zijn er toch ook, die volledige bestaansreden bezitten en die zelfs, niet gebonden aan officieele eischen en programma's, pionierswerk verrichten en nieuwe wegen inslaan. In westersche landen bestaat aan deze correctie en aanvulling bij het lager onderwijs veel minder behoefte. Daarom is het niet raadzaam in Nederlandsch-Indië, met zijn zoozeer varieerende sociale structuur en zijn zoo gedifferentieerde onderwijsbehoefte, aan het overheidsonderwijs — waaronder ook te rekenen is het aan de overheidseischen gebonden gesubsidieerde onderwijs — een monopolie te bezorgen. Slechts voor een zoo eenvoudigen en elementairen onderwijsvorm als de desaschool kan zulk een correctie uit de vrije maatschappij worden gemist.

De tweede bedenking, die tegen een meer algemeene afschaffing van het schoolgeld rijst, ligt aan de kostenzijde. Nemen wij een oogenblik aan — de voorstanders deden dit tot nu toe ook — dat de reeds uitgestippelde bezwaren niet gelden en dat inderdaad wordt overgegaan tot kostelooze openstelling van alle lagere scholen. Het gouvernement derft dan een jaarlijksche bate

van niet minder dan 3,8 millioen gulden. Dit bedrag kan natuurlijk op alle mogelijke manieren worden teruggevonden. Aangezien echter de bedoeling van de bepleite maatregel was, de geheele bevolking te laten meebetalen aan een vorm van overheidszorg, die zoozeer het belang van allen raakt, kan men gerust aannemen dat door verhooging van de inkomstenbelasting de ontstane gaping zal worden aangevuld, en niet door (om willekeurig iets te noemen) verhooging van den opiumprijs of van het successierecht. Een calculatie van het effect eener verhooging der inkomstenbelasting levert echter een evenzeer eigenaardig als onverwacht resultaat op.

Publicatie No. 4 van de Hollandsch-inlandsch onderwijscommissie, waarin de kosten van het westersch onderwijs in verband met de draagkracht der bevolking zijn behandeld, heeft uitgewezen, dat het tarief van de Hollandsch-inlandsche- en schakelscholen veel zwaarder op de inlandsche bevolking drukt dan het tarief van de Europeesch lagere school op de Europeanen. Dit is het gevolg van de omstandigheid, dat het tarief van de H. I. S. geheel, dat van de schakelschool althans in opzet gelijk is aan dat van de E. L. S. Aangezien echter de inkomens van de inheemsche bevolking veel lager liggen dan die van de Europeanen, vallen vrijwel alle inlandsche ouders in de laagste betalingsklasse; dientengevolge is het schoolgeld bij het Hollandsch-inlandsch onderwijs in de practijk uniform, zoodat het den zwaarsten druk uitoefent op de kleinste inkomens.

Men kan dus verwachten dat, wanneer het schoolgeld verdwijnt en als compensatie de inkomstenbelasting wordt verhoogd, de druk op de inlandsche bevolking als geheel zal dalen. Een eenvoudige berekening doet zien, dat dit gevolg inderdaad zal intreden. Momenteel brengen de schoolgeldheffingen jaarlijks het volgende op: Eur. lagere scholen ƒ 1,2 millioen, Holl. Inl. onderwijs ƒ 1,2 millioen, Holl. Chineesche scholen ƒ 0,4 millioen, Inlandsche scholen ƒ 1 millioen, te zamen ƒ 3,8 millioen. [1]) Bij gebrek aan gedetailleerde gegevens, die trouwens het resultaat weinig zouden veranderen, nemen wij aan dat van de vier eerstgenoemde bedragen het eerste wordt opgebracht door de Europeanen (ƒ 1,2 millioen), het

1) Publicatie No. 3 der H. I. O. Commissie, tab. LXXVII, LXXIX en LXXXVI.

tweede en vierde door de inlanders (ƒ 1,2 millioen + ƒ 1 millioen), het derde door de Chineezen (ƒ 0,4 millioen). De vraag rijst nu, hoe het wegens het vervallen van het schoolgeld te vinden bedrag ad ƒ 3,8 millioen over de landaarden zal worden verdeeld, indien de inkomstenbelasting voor allen evenredig wordt verhoogd. Op deze vraag kan het antwoord worden gegeven met behulp van de statistiek der inkomstenbelasting. [1]) Daaruit blijkt, dat ieders aanslag met 7½% zal moeten worden verhoogd, wil de belasting in totaal ƒ 3,8 millioen meer opbrengen. Men verkrijgt dan de volgende verdeeling over de landaarden.

	Opbrengst inkomsten-bel. tot dusverre	Verhooging met 7½%	Opbrengst schoolgeld	Stijging resp. daling van het bedrag, per landaard te betalen	
				In guldens	In procent van het oude bedrag
Eur.	f 27.176.000[2])	f 2,0 milj.	f 1,2 milj.	+ 0,8 milj.	+ 2,8%
Inl.	„ 14.460.000	„ 1,1 „	„ 2,2 „	— 1,1 „	— 6,6%
Vr. O.	„ 8.995.000	„ 0,7 „	„ 0,4 „	+ 0,3 „	+ 3,2%
Totaal	f 50.631.000	f 3,8 milj.	f 3,8 milj.	—	—

Bovenstaande tabel doet zien — een resultaat, dat de voorstanders van de afschaffing der schoolgelden stellig niet hebben verwacht — dat deze maatregel een verschuiving in den belastingdruk meebrengt. De inheemsche bevolking zal 1,1 millioen gulden minder hebben op te brengen, en zal daardoor hare lasten met 6,6% verlaagd zien. De Europeanen zullen aan verhoogde inkomstenbelasting 0,8 millioen gulden meer moeten betalen dan zij vroeger aan inkomstenbelasting plus schoolgeld opbrachten. De Chineezen tenslotte zullen verhoudingsgewijs het slechtst eraan toe zijn: de vermeerdering met 0,3 millioen gulden beteekent voor hen een

1) Mededeeling No. 69 van het Centraal Kantoor voor de Statistiek (1929), tabel I.

2) Aangezien tot dusverre Europeanen met een inkomen beneden ƒ 1800 geen schoolgeld behoefden te betalen op de Eur. lagere school, is voor deze groep niet op een verhooging met 7½% gerekend.

drukverzwaring met 3,2% tegenover een verzwaring bij de Europeanen met 2,8%.

Nu is het uiteraard op zichzelf beschouwd mogelijk, dat een verschuiving van den belastingdruk op de landaarden in hunne onderlinge verhouding wijziging behoeft. Doch dan geschiede dit rechtstreeks en niet bij toeval door een maatregel, die iets geheel anders beoogt. Het gaat niet aan om, wanneer men de gezinnen met schoolgaande kinderen wenscht te steunen, en passant de inheemsche bevolking een geschenk van meer dan 1 millioen gulden te bezorgen uit de beurs der Chineezen en (relatief in mindere mate) die der Europanen. Het enthousiasme, dat in verschillende Europeesche kranten en in den kring van het N.I. Onderwijzers Genootschap voor het denkbeeld eener verdwijning van het schoolgeld is geuit, zal in het licht van deze feiten, naar wij vreezen, wel ietwat gedomperd worden.

Tal van factoren derhalve — onnoodige toeloop naar het duurdere onderwijs, waarschijnlijke toeneming van het leerlingenverloop, fnuiking der ongesubsidieerde scholen en verschuiving van den belastingdruk — zijn, meenen wij, voldoende om aan te toonen, dat kostelooze openstelling alleen mogelijk (wij zeggen niet: gewenscht) is bij de desascholen. Bij deze komt de afwezigheid van schoolgeld reeds op verschillende plaatsen voor; bij deze is oneconomisch gebruik niet te vreezen; de mogelijkheid bestaat hier, de benoodigde compenseering [1]) werkelijk te vinden bij de groep, die van het gegeven onderwijs rechtstreeks of indirect profiteert [2]).

Slechts het vermoede leerlingenverloop kan hier tegen den maatregel pleiten, die overigens, nu hij dermate is ingeperkt ten opzichte van het oorspronkelijke denkbeeld, wel weinig aanhangers meer zal vinden.

II

Nu gebleken is, dat het grootsche denkbeeld van „kosteloos onderwijs" slechts verwezenlijkbaar is op het beperkte terrein van het desa-onderwijs, kan een uitvoerige beschouwing over de wensche-

1) Op Java is de opbrengst der desa-schoolgelden ƒ 400.000 's jaars (Publicatie No. 3 der H. I. O. Commissie, tab. LIII).
2) B. v. door heffingen uit de desa zelf of uit de regentschappen.

lijkheid eener opvoedingsbelasting achterwege blijven. Echter: fama crescit eundo, en er bestaat kans dat de opvoedingsbelasting, die een voor een belasting wel zeer uitzonderlijke faam van begeerlijkheid heeft, gaandeweg een vaste plaats onder de politieke desiderata verkrijgt. Daarom mogen nog enkele opmerkingen hier een plaats vinden, ter overweging door hen, die na de voorafgegane uiteenzetting nog niet overtuigd zijn van de bezwaren tegen kosteloos onderwijs.

Wat kan de reden zijn, dat men aan een speciale „opvoedingsbelasting" de voorkeur geeft boven eene verhooging der inkomstenbelasting? Uit onderwijskundig oogpunt slechts deze, dat het betalen van een aparte belasting voor onderwijs een stimulans zal vormen voor het volgen daarvan. Inderdaad zal, meer dan de kostelooze openstelling, de belastingheffing tot het bezoeken der scholen prikkelen. Het bezwaar daartegen is echter niet alleen, dat de landrenteplichtigen en zelfsbestuursonderhoorigen, die buiten de inkomstenbelasting zijn gehouden, bezwaarlijk aan de opvoedingsbelasting kunnen worden onderworpen, doch ook, dat men thans nog grooter onzekerheid heeft ten aanzien van de te verwachten vergrooting van den toeloop naar de scholen — een toeloop bovendien, die niet, zooals bij gratis onderwijs zonder meer, kan worden teruggewezen met de mededeeling, dat er nog geen geld voor zoovele scholen beschikbaar is. Wie opvoedingsbelasting betaalt voelt zich als rechthebbend op het onderwijs dat hij vraagt. Dat dit zoo is, leert de ervaring, die reeds een eeuw geleden in Nederland werd opgedaan. Aldaar bestond ingevolge de oude schoolwet van 1806 de mogelijkheid, ouders wier kinderen geen onderwijs ontvingen toch schoolgeld te laten betalen. Toen nu in het jaar 1839 in de provincie Groningen de schoolgeldplichtigheid werd ingevoerd, steeg het aantal leerlingen plotseling van 20.000 op 50.000 [1]). Een soortgelijke verbijsterende toeneming van het animo zou in Indië, waar nog eenige millioenen kinderen geen onderwijs genieten, bepaald een catastrophe beteekenen.

De kwestie is hiermede nog niet uitgeput. De vraag moet worden beantwoord, welke de opbrengst van de opvoedingsbelasting moet zijn. Zal zij zich bepalen tot het bedrag, dat met de op-

1) I. J. BRUGMANS. De arbeidende klasse in Nederland in de 19e eeuw (2e dr. 1929), p. 170.

brengst der afgeschafte schoolgelden overeenstemt? De bedoeling van de voorstanders is dit vermoedelijk wel, doch het schijnt een weinig gelukkige opzet om een belasting blijvend te fundeeren op de opbrengst eener afgeschafte heffing, dus op iets, dat niet meer bestaat. Wien de zonderlinge verhoudingen voor oogen staan, welke in Nederland 's Rijks uitkeering aan de gemeenten te weeg heeft gebracht — een uitkeering, wier oorsprong lag in het in 1865 afgekomen verbod van plaatselijke accijnsheffing — kan dit bezwaar naar waarde schatten.

Het is natuurlijk ook mogelijk, de opvoedingsbelasting zoo hoog op te voeren, dat zij tot een echte bestemmingsbelasting wordt [1]), dus eene, waaruit de kosten van het onderwijs volledig worden bestreden. Het gelukkige toeval wil, dat de inkomstenbelasting ongeveer evenveel opbrengt als het onderwijs kost (beide, zeer ruw genomen, 50 millioen gulden 's jaars), zoodat men de inkomstenbelasting slechts van naam behoeft te veranderen om een opvoedingsbelasting in optima forma te bezitten! Zulk een façademaatregel zou echter niet eens ongevaarlijk zijn, omdat — het is een nadeel van elke bestemmingsbelasting — aldus het onderwijs alle conjunctuurschommelingen meemaakt, waardoor in tijden van een hooge opbrengst tot onnoodige luxe-uitgaven wordt overgegaan, anderzijds in depressieperioden drastisch moet worden bezuinigd. Een bestemmingsbelasting, die de overheid dwingt tot besteding van bepaalde bedragen voor bepaalde doeleinden, bindt haar de handen en belet haar, de uitgaven daar te doen plaats hebben waar zij het meest noodig zijn. Deze soort van heffingen zijn dan ook in den grond verkeerd.

Nu zou men kunnen tegenwerpen, dat er toch landen zijn waar opvoedingsbelastingen bestaan; men zou wijzen op Engeland en op ..... de desa's in Nederlandsch-Indië. Inderdaad komen in Engeland opvoedingsbelastingen veelvuldig voor. Dit is echter het gevolg van de eigenaardige staatsrechtelijke structuur van dit land, waar allerlei publiekrechtelijke lichamen bestaan, welke zich beperken tot zorg voor bijzondere doeleinden en die te vergelijken zijn met de Nederlandsche waterschappen. Nu bestonden in En-

1) D. i. een belasting welker opbrengst bestemd is om de kosten van bepaalde voorzieningen te dekken. Zie het artikel van EHEBERG in Hwb. der Staatswiss. (4e dr.) i.v. Zwecksteuer.

geland van 1870 tot het begin dezer eeuw schoolraden (school boards), die de zorg voor het onderwijs hadden en, als zijnde publiekrechtelijke lichamen, daarvoor ook belasting konden heffen. In 1902 verdwenen de schoolraden en kwamen hunne bevoegdheden — dus ook die tot het heffen van onderwijsbelastingen — aan de algemeene bestuurslichamen: gemeenten en graafschappen. Zoo is, wat men in Indië als novum wil invoeren, in Engeland historisch gegroeid [1]).

Wat onze desa's betreft, hier komt het meermalen (vooral op Sumatra) voor, dat van de dorpsgenooten een heffing wordt gevorderd als de andere middelen uit eigen kring (schoolgelden, schoolvelden) niet toereikend zijn om de school te onderhouden. In de primitieve desahuishouding mist zulk een heffing echter geheel de opgesomde bezwaren, welke haar in de zooveel grootere, meer ingewikkelde en geheel anders geöriënteerde staatshuishouding aankleven. In de desa immers heeft zulk een belasting het karakter van een hoofdelijke omslag, die zich gemakkelijk aan de omstandigheden aanpast. Zij kan trouwens ook naast het schoolgeld voorkomen. Het principe eener opvoedingsbelasting wordt nog het meest benaderd op Celebes, waar de volksscholen kosteloos zijn en de uitgaven worden bestreden door opcenten op de inkomstenbelasting, welker opbrengst aan de desa wordt afgedragen.

De eenige situatie, waarin een nieuwe opvoedingsbelasting bestaansrecht zou hebben, houdt verband met het een enkele maal geopperde denkbeeld, de Europeanen alleen kosteloos lager onderwijs te doen genieten en in deze groep alle burgers, ook zij die geen schoolgaande kinderen bezitten, te laten medebetalen aan het onderwijs. In dat geval zou de inkomstenbelasting, die alle landaarden omvat, buiten geding blijven en zou slechts een speciale belasting op de Europeanen voor dit doel moeten worden ingevoerd. Inderdaad verdwijnt in dit geval een groot deel der bezwaren, die èn tegen kosteloos onderwijs èn tegen opvoedingsbelasting zijn geopperd. Wel zal ook dan de moeilijkheid blijven bestaan, dat de opbrengst dezer Europeesche opvoedingsbelasting — die zich, wil men den totalen druk op deze bevolkingsgroep niet vergrooten, tot het opbrengstbedrag van het schoolgeld zal moeten

1) Bijzonderheden bij Ph. J. IDENBURG. De staat en het volksonderwijs in Engeland (1928), p. 128 vlg., 164-7, 173 vlg.

beperken — weinig gefundeerd is en eigenlijk in de lucht hangt, doch beslissend is dit niet. Wellicht zullen ook moeilijkheden rijzen met de op het platteland verspreide Europeanen, die nu spoediger om afzonderlijke Eur. lagere scholen zullen roepen; doch ook dit is niet een afdoend bezwaar. Of het politiek doorvoerbaar is, de Europeesche gezinnen, die schoolgaande kinderen hebben, tegemoet te komen en de gezinnen van andere landaarden niet, worde in het midden gelaten.

***

Onze algemeene conclusie, die reeds geheel in het voorafgaande besloten ligt, kan kort zijn. Een afschaffing van het schoolgeld bij het onderwijs en de invoering van een opvoedingsbelasting zijn maatregelen, die in hun algemeenheid niet voor verwezenlijking vatbaar zijn in Indië. Slechts op beperkt terrein komen zij voor doorvoering in aanmerking. Mogelijk is, het desa- of volksonderwijs kosteloos te verstrekken; mogelijk is ook, de kinderen der Europeanen — voor wie practisch reeds leerplicht bestaat — gratis tot de school toe te laten en deze groep bij wijze van compensatie aan een opvoedingsbelasting te onderwerpen. Of het wenschelijk is, deze mogelijkheden te verwerkelijken, zou een nader onderzoek moeten leeren.

Het toezicht van de Algemeene Rekenkamer op de landsbedrijven,

door

D. J. Gerritsen.

Bij artikel 117 van de Indische Staatsregeling is aan de Algemeene Rekenkamer opgedragen het toezicht op het beheer der landsgeldmiddelen.

Dit beheer is van tweeërlei aard, n.l. het beheer van het Uitvoerend Gezag, bestaande in het beschikken over de geldmiddelen — aangeduid als het administratief beheer — en het beheer van de bewaarders van gelden en goederen — het comptabel beheer — bestaande in het ontvangen, bewaren, betalen of afleveren van gelden en geldswaarden.

Het administratief beheer wordt uitgeoefend door den Gouverneur-Generaal, wiens beschikkingsbevoegdheid bij algemeene of bijzondere regelingen of machtigingen in tal van gevallen is overgedragen, in de eerste plaats aan de directeuren van de departementen en aan de hoofden van gewestelijk bestuur, vervolgens aan de hoofden van diensttakken en bedrijven; met het comptabel beheer zijn belast de algemeene ontvangers, de pakhuismeesters, de beheerders van post- en zegelwaarden enz.

Het toezicht van de Algemeene Rekenkamer omvat zoowel het administratief als het comptabel beheer. Het toezicht op het administratief beheer bestaat niet alleen in een toetsing van de ontvangsten en van de uitgaven aan de wettelijke voorschriften en bepalingen en aan de begrootingscredieten, maar kan zich ook begeven in een meer principieele beoordeeling van de regelingen, uitgaande van het administratief gezag. Het toezicht op het comptabel beheer resulteert in de door de Kamer over de comptabelen uit te oefenen comptabele rechtspraak, op welk gebied zij door de wet met het hoogste gezag bekleed is.

Bij het op de landsadministratie uit te oefenen toezicht geldt als één der hoofdbeginselen, [1]) dat het Uitvoerend Gezag alle contrôle-maatregelen behoort te nemen, die voor een juist beheer noodig zijn, waarbij het niets mag nalaten uit overweging, dat de Rekenkamer achteraf ook nog contrôle uitoefent. Het is der Kamer daarentegen ingevolge het tweede lid van art. 7 harer instructie (Indisch Staatsblad 1898 No. 164, zooals gewijzigd bij dat van 1922 No. 565) geoorloofd ter besparing van arbeid rekening te houden met het vóóronderzoek bij de departementen van algemeen bestuur.

Door de invoering van de Indische Bedrijvenwet zijn, zooals uit het navolgende zal blijken, bovenvermelde beginselen inzake het door de Rekenkamer uit te oefenen toezicht niet aangetast, doch zal slechts de wijze, waarop de Kamer haar toezicht zal uitoefenen, verandering ondergaan.

De Commissie belast met het ontwerpen van een Indische Bedrijvenwet deelt in haar beschouwingen omtrent eenige, met de door haar voorgestelde regeling verband houdende, vraagstukken mede, dat zij zich in algemeenen zin kan vereenigen met het tevoren door den toenmaligen Directeur van Financiën TALMA ingenomen standpunt, dat de Algemeene Rekenkamer gehandhaafd moet blijven als het orgaan, hetwelk contrôle uitoefent op het beheer van 's Lands gelden en voorraden in den ruimsten zin, dus ook op die, welke meer in het bijzonder de Landsbedrijven betreffen, daaraan toevoegend, dat zij (de Commissie) „ het noodzakelijk „(acht), dat op het aan het uitvoerend gezag toevertrouwd beheer „van alle geldmiddelen en voorraden van den Lande contrôle „wordt uitgeoefend door organen, zooals de Rekenkamer, wier „essentieele kenmerk is onafhankelijkheid van het uitvoerend gezag.

„Wel werd" — zoo vervolgde de Commissie bedoelde beschouwingen — „toen de regeling van de contrôle op de bedrijfsadmi-

1) De ontwerper van de Indische Comptabiliteitswet, Minister van Koloniën FRANSEN VAN DE PUTTE, stelde in de memorie van toelichting tot het ontwerp dier wet onder de beginselen, die bij de regeling eener wettelijke contrôle op den voorgrond behooren te staan, in de eerste plaats, dat de inmenging der controleerende autoriteit (de Rekenkamer) het toezicht der administratie ondervangen noch belemmeren mocht en ook, dat niets aan het oog der Kamer mocht worden onttrokken.

„nistratie aan de orde kwam, het in de Commissie niet alleen „wenschelijk, maar ook noodzakelijk geacht, deze ter vereenvou- „diging en ter bespoediging zooveel mogelijk in het bedrijf zelf „te doen plaats hebben. En al was men er ook algemeen tegen „gekant die contrôle aan organen van het bedrijf op te dragen, „zoo gingen er toch stemmen op om slechts de groote lijnen van „het beheer te doen controleeren door een onafhankelijk orgaan „(de Algemeene Rekenkamer), maar de detailcontrôle op de be- „drijfsadministratie te doen geschieden door andere organen, die „wel buiten het bedrijf staan, maar hun bevoegdheid aan een Re- „geeringsopdracht ontleenen. In dit verband werd genoemd de „Gouvernements-accountantsdienst, terwijl dan de Algemeene Re- „kenkamer de bevindingen van dien dienst als juist zou moeten „aanvaarden.

„Hoezeer ook deze oplossing het voordeel zou hebben, dat de „door de Commissie noodzakelijk geachte aanpassing van de wijze „van contrôle aan de administratie van het bedrijf gemakkelijk „zou kunnen worden verkregen, is zij toch niet aanvaard, omdat „zij een te sterke inbreuk zou maken op het beginsel der onaf- „hankelijkheid van de Algemeene Rekenkamer, zoodat werd be- „sloten, dat ook laatstbedoelde contrôle van de Algemeene Reken- „kamer zou uitgaan."

In deze beschouwingen komt tot uiting eenerzijds het verlangen van de Commissie om het toezicht van de Rekenkamer zoodanig te regelen, dat de Kamer zich niet in de details zal gaan verdiepen, maar zich tot „de groote lijnen van het beheer" zal bepalen, anderzijds het streven om op het essentieele kenmerk van de Kamer, haar onafhankelijkheid van het uitvoerend gezag, geen inbreuk te maken, hetgeen, naar het oordeel van de Commissie, reeds zou plaats vinden door een voorschrift, dat de Rekenkamer de bevindingen van den Gouvernements-accountantsdienst als juist zou moeten aanvaarden.

De slotsom, waartoe de Commissie blijkens het bovengeciteerde komt, dat ook de detailcontrôle op de bedrijfsadministratie van de Rekenkamer zou uitgaan, gaat haar zelf echter te ver, zooals blijkt uit hetgeen zij later in hare beschouwingen schrijft, n.l.:

„Het komt der Commissie voor, dat de arbeid der contrôle- „afdeelingen, welke bij sommige bedrijven voor de uitoefening der

„détailcontrôle van bepaalde onderdeelen zijn ingesteld, in de „toekomst zooveel mogelijk dienstbaar zal moeten worden ge„maakt aan de contrôle-taak der Algemeene Rekenkamer, waar„door veelal dubbel werk zal kunnen worden voorkomen. In hoe„verre bij die afdeelingen dan personeel der Algemeene Reken„kamer zal zijn te plaatsen, zal de praktijk moeten uitwijzen.

„Zooals uit het voorafgaande blijkt, ligt het in de bedoeling „van het ontwerp, dat de Algemeene Rekenkamer haar taak niet „al te formeel zal opvatten, opdat een doelmatige en bij een mo„dern beheer passende contrôle worde verkregen".

Geheel verklaarbaar is het, dat de Commissie heeft gezocht naar een verzachting van haar eerste, bijna in den vorm van een gebod gegoten, conclusie, dat ook de détailcontrôle van de Rekenkamer zou uitgaan, daar de uitvoering er van onafwendbaar geleid zou hebben tot een dubbele contrôle op de details van de bedrijfsadministratie. Immers het uitvoerend gezag zou op grond van het in den aanvang vermelde hoofdbeginsel van 's lands comptabiliteit de voor een goede bedrijfsvoering ongetwijfeld noodzakelijk geachte contrôle op de details niet achterwege mogen laten uit overweging, dat de Algemeene Rekenkamer het later wel zou doen, zoodat zoodanige contrôle in dat geval zoowel vanwege het uitvoerend gezag als door de Rekenkamer zou plaats vinden. Het spreekt van zelf, dat een dergelijke werkwijze niet economisch zou zijn en in het huidige tijdsgewricht, waarin het economisch motief allerwege op den voorgrond behoort te staan, niet wordt aanbevolen. De Commissie onthoudt zich echter van aanbeveling van een andere werkwijze en beperkt zich tot het wegnemen van de beletselen, welke bestaan tegen het uitoefenen van het Rekenkamertoezicht op de bedrijfsadministraties ter plaatse. Deze onthouding is in het licht van de zich bij deze kwestie voordoende tegengestelde belangen juist, daar het ondoenlijk moet worden geacht in de wet regelen op te nemen, waarbij aan den eenen kant voldaan wordt aan den eisch, dat de onafhankelijkheid van de Rekenkamer in geen enkel opzicht worde aangetast en haar bevoegdheid om zelfstandig te bepalen in hoeverre zij met het vooronderzoek kan rekening houden onverkort worde gehandhaafd en waarbij aan den anderen kant aan het bedrijf zoo gering mogelijke lasten worden opgelegd en het uitvoe-

rend gezag voldoet aan zijn plicht tot contrôle, terwijl niettemin dubbel werk van dezelfde soort voorkomen wordt.

Al geven de wettelijke bepalingen derhalve geen uitsluitsel omtrent de wijze, waarop van de zijde van de Rekenkamer het toezicht op de landsbedrijven zal worden uitgeoefend, aanwijzingen hoe dat toezicht toepassing zal vinden, kunnen gevonden worden in de ontwikkeling van het contrôle-probleem bij het particuliere bedrijfsleven, in het bijzonder bij de naamlooze vennootschappen, wier voor publicatie bestemde jaarrekeningen door een public accountant onderzocht en mede-onderteekend worden. Die ontwikkeling is voor de onder de werking van de Indische Bedrijvenwet gebrachte landsbedrijven van des te meer belang, omdat met die wet niet alleen beoogd werd de mogelijkheid te scheppen om door middel van begrootingen en daarmede verband houdende rekeningen een juist inzicht te krijgen in de werkelijke financieele verwachtingen en uitkomsten van die bedrijven ten opzichte van de algemeene geldmiddelen, maar mede de bedoeling heeft voorgezeten om met betrekking tot de administratie van en het toezicht op de landsbedrijven de beletselen weg te nemen, welke aan een zoo doelmatig uitvoeren van commercieele handelingen in den weg staan, derhalve om, voor zoover zulks op dat gebied bij bedrijven van het Land mogelijk is, de factoren te scheppen, waaronder het particuliere bedrijf werkt.

Bij bedoelde naamlooze vennootschappen, waarbij beheer (directie) en eigendom (van aandeelhouders) gescheiden zijn, wordt door de eigenaren (algemeene vergadering van aandeelhouders) voor contrôle-doeleinden de hulp van den public accountant ingeroepen en treffen wij derhalve in de algemeene vergadering van aandeelhouders, de directie en den public accountant de figuren aan, die bij de landsbedrijven teruggevonden worden in de Wetgevende Macht, het Uitvoerend Gezag en de Algemeene Rekenkamer.

In het particuliere bedrijfsleven wordt aan den public accountant als onafhankelijk contrôle-orgaan opgedragen het onderzoek van de rekening en verantwoording van de directie, zoowel met het doel om onregelmatigheden te voorkomen en te ontdekken, als om de eigenaren in staat te stellen om op redelijke gronden

décharge te verleenen aan de tot verantwoording verplicht zijnde directie.

Van dit dubbele doel van de accountantscontrôle stond oorspronkelijk het ontdekken en voorkomen van opzettelijke en onopzettelijke onregelmatigheden op den voorgrond. Met de ontwikkeling van de bedrijven, gepaard gaande met een steeds verder doorgevoerde scheiding tusschen beheer en eigendom, waarbij het voor eigenaren steeds minder mogelijk wordt om uit eigen waarneming en onderzoek het door de directie gevoerde beheer te beoordeelen, is gelijktijdig de beteekenis toegenomen van de werkzaamheid van den public accountant op bedrijfshuishoudkundig gebied in dien zin, dat met het accountantsonderzoek mede beoogd wordt vast te stellen in hoeverre de directie binnen de grenzen van haar bevoegdheid is gebleven, het beheer economisch is gevoerd en aan de eischen van doeltreffendheid heeft voldaan, ten einde belanghebbenden in staat te stellen op grond van zoodanig accountants-onderzoek de directie décharge te verleenen van het gevoerde beheer.

Deze verbreeding van den taak van den public accountant, die zich in Nederland voornamelijk in het laatste decennium heeft voltrokken, stimuleerde de wijziging van de beteekenis in het maatschappelijk verkeer aan den arbeid van den accountant toegekend zoodanig, dat thans in het algemeen wordt verwacht, dat de medeonderteekening van de balans en de verlies- en winstrekening door een public accountant niet alleen waarborgt, dat de in die jaarstukken vermelde cijfers boekhoudkundig juist zijn, maar bovendien, dat die stukken een waar beeld geven van den stand van zaken.

Met die in het moderne handelsverkeer ontstane verwachting omtrent den accountantsarbeid rees de vraag of de public accountant een contrôle-opdracht zou kunnen aanvaarden, waarbij hij door den opdrachtgever met betrekking tot den omvang van zijn contrôle-taak aan beperkingen gebonden of waarbij hij in de wijze van uitvoering begrensd zou worden.

Hoewel in het algemeen het recht tot beperking van de opdracht door den opdrachtgever erkend wordt, wordt niettemin een beperking van den omvang of de wijze van uitvoering van de accountantscontrôle van de zijde van dien opdrachtgever niet toe-

laatbaar geacht in alle gevallen, waarin naar buiten door een verklaring of door het medeonderteekenen door den accountant van de jaarstukken van het bestaan van de accountantscontrôle blijkt wordt gegeven. Immers in die gevallen wordt door het enkele feit, dat de accountant contrôle uitoefent een vertrouwen in de juistheid van de jaarrekening opgewekt, dat zelfs door een mededeeling, dat de contrôle beperkt en onvolledig is geweest, bij het publiek, dat de beteekenis van zoo'n beperking niet kan beoordeelen, niet wordt uitgewischt en kan de accountant uit dien hoofde geen opdracht aanvaarden, waardoor het resultaat van zijn arbeid niet aan dat vertrouwen zou beantwoorden.

Nog minder dan een begrenzing van den omvang van zijn taak zal de accountant in bovenbedoelde gevallen een beperking toestaan in de wijze, waarop hij die taak zal uitoefenen. Onvoorwaardelijk zal hij er op staan, dat hem bij het bepalen van de middelen, waarmede hij zijn doel wenscht te bereiken, algeheele vrijheid worde gelaten en zullen uitsluitend de vak-technische eischen, die de accountant als deskundige wel, maar de opdrachtgever niet kan beoordeelen, de mogelijkheid van een beperking van de contrôle-werkzaamheden beheerschen.

Het behoeft wel geen betoog, dat de absolute vrijheid, welke de public accountant zich bij het uitvoeren van een volledige contrôle moet voorbehouden, geen afbreuk doet aan het beginsel om het doel met zoo gering mogelijke offers te bereiken en geenszins beteekent, dat de accountant de juistheid van ieder cijfer en van iedere boekpost aan de hand van bewijsstukken moet onderzoeken. Integendeel, alle bekortingen, welke vaktechnisch toelaatbaar zijn, zullen worden toegepast en de volledige contrôle zal in vele gevallen beperkt worden tot een stelsel van contrôle op de „totalen" van bepaalde onderdeelen, waartoe de mogelijkheid door een sluitend systeem van „interne contrôle" bij het bedrijf vergroot wordt. Bij zoodanige werkwijze zal de accountant zich echter voortdurend overtuigen van de goede werking van en naleving der voorschriften voor het tevoren door hem goedgekeurde systeem van interne contrôle en zal hij zich omtrent de juistheid van de cijfers van de op totalen gecontroleerde onderdeelen op redelijke gronden zekerheid moeten verschaffen.

Onder het begrip „interne contrôle" valt zoowel de contrôle

uitgeoefend door de eigen contrôle-afdeeling van het bedrijf als de contrôle verkregen door de inrichting der administratie, de verdeeling van het werk over verschillende functionarissen en de speciale contrôle-voorschriften. Het is voornamelijk laatstbedoelde interne contrôle, die het den accountant, belast met het zelfstandig onderzoek, mogelijk maakt bekortingen in zijn contrôlewerkzaamheden aan te brengen, terwijl de cijfers afkomstig van de eigen contrôle-afdeeling van het bedrijf door hem slechts aanvaard zullen worden, nadat zij door hem zelfstandig op hun waarde zijn onderzocht.

Deze korte uiteenzetting van de belangrijkste factoren, die zich met betrekking tot de werkkring van den public accountant voordoen, doet zien,

1°. dat bij de tegenwoordige uitoefening van de accountantscontrôle naast de taak van den accountant als boekhoudkundig expert, steeds meer zijn functie als bedrijfshuishoudkundig deskundige op den voorgrond treedt, ten einde belanghebbenden (aandeelhouders, obligatiehouders enz.) in staat te stellen het gevoerde beheer te beoordeelen en te déchargeeren,

2°. dat de accountant, te belasten met de contrôle van naamlooze vennootschappen, wier voor publicatie bestemde jaarrekening van zijn verklaring wordt voorzien, de contrôle-opdracht alleen kan aanvaarden, indien hem geen enkele beperking noch in den omvang, noch in de aanwending der middelen, wordt opgelegd,

3°. dat de accountant belast met een volledige contrôle alle bekortingen in zijn arbeid zal aanbrengen, die vaktechnisch toelaatbaar en daarom geboden zijn, opdat het doel met de geringste offers bereikt wordt.

Nemen wij deze punten in aanmerking bij beschouwing van het zich bij de landsbedrijven voordoende contrôle-probleem, dan wordt in de eerste plaats opgemerkt, dat het blijkens de Memorie van Toelichting op het ontwerp der Indische Bedrijvenwet aan den onafhankelijken controleur — de Algemeene Rekenkamer — opgedragen toezicht op het beheer in den ruimsten zin uitsluit, dat dit College zijn taak zou kunnen beperken tot het opsporen en

voorkomen van onregelmatigheden, maar dat die opdracht integendeel impliceert een toezicht op het gevoerde beheer op zoodanige wijze, dat aan het Uitvoerend Gezag door de Wetgevende Macht décharge kan worden verleend — uitgedrukt in de vaststelling van de begrootingsrekening der Landsbedrijven, gevolgd door goedkeuring bij de wet van het vaststellingsbesluit — op grond van de door de Rekenkamer uitgebrachte bevindingen; een en ander overeenkomende met het déchargeeren van de verantwoordingsplichtige leiders van het particuliere bedrijf op grond van het onderzoek van den public accountant.

Bedoelde door den Wetgever aan de Rekenkamer, als een van het Uitvoerend Gezag onafhankelijk orgaan, gegeven opdracht tot contrôle op het beheer in den ruimsten zin brengt noodwendig voor dat College mede de vrijheid om zelfstandig te bepalen zoowel omvang van als middelen aan te wenden voor den tot de uitvoering van die opdracht vereischten arbeid, welke vrijheid slechts te beperken is door den opdrachtgever zelf en dan nog alleen in die mate, dat aan de door dien opdrachtgever zoo op den voorgrond gestelde onafhankelijkheid van de Rekenkamer van het Uitvoerend Gezag geen geweld wordt aangedaan en het door de verklaring der Kamer omtrent haar toezicht bij de Wetgevende Macht en bij het publiek gewekte vertrouwen in den stand van zaken bij de landsbedrijven ook door den Kamerarbeid gerechtvaardigd blijft.

Zouden deze desiderata door een aan de Kamer opgelegde beperking om zelfstandig haar contrôle-arbeid te bepalen in het gedrang komen, dan zou daarvan op zoodanige wijze moeten worden blijk gegeven, dat aan de beteekenis en draagwijdte van het Rekenkamertoezicht geen grooter waarde worden toegekend dan zij verdienen.

Evenals de public accountant bij zijn contrôle alle toelaatbare bekortingen zal toepassen, zal de Rekenkamer zulks ook bij haar toezicht op de landsbedrijven behooren te doen. De Kamer is ten aanzien van dezen factor boven den public accountant in het voordeel, in de eerste plaats, omdat het haar zooals bovenvermeld bij haar instructie is toegestaan rekening te houden met het reeds plaats gevonden vóóronderzoek, maar vooral, omdat dat vanwege de Uitvoerende Macht uitgeoefend vóóronderzoek bij de landsbe-

drijven van anderen aard is en voor haar waardevoller is dan de arbeid van de tot het particulier bedrijf behoorende contrôle-afdeeling kan zijn voor den public accountant.

Bedoelde vooronderzoek bij de landsbedrijven wordt uitgeoefend door den Gouvernements Accountantsdienst, die van Rekenkamerstandpunt bezien staatsrechtelijk wel is waar een apparaat van het Uitvoerend Gezag is en als zoodanig contrôle uitoefent, welke binnen het raam der Uitvoerende Macht met „interne contrôle" kan worden aangeduid, maar welke dienst organisch echter geheel los staat van de te controleeren landsbedrijven, zoodat het toezicht van dien dienst ten aanzien van de betrokken landsbedrijven zeker de naam van „extern toezicht" verdient.

Het spreekt van zelf, dat de arbeid van dien buiten de landsbedrijven staanden Gouvernements Accountantsdienst aan de Rekenkamer een veel belangrijker bekorting van haar eigen contrôle-werkzaamheden mogelijk maakt, dan die, waartoe het werk van de eigen contrôle-afdeeling van het particulier bedrijf aan den public accountant gelegenheid biedt. Die bekorting zal zelfs van dien aard zijn, dat de Rekenkamer, bevoegd zijnde om voortdurend de waarde van dat door den Gouvernements Accountantsdienst uitgeoefend toezicht door eigen waarneming te toetsen, de resultaten van dat toezicht in het algemeen als juist zal kunnen aanvaarden, waardoor het tevens mogelijk zal worden voor het eerste deel van de tweeledige taak van den oppersten toezichthouder (het opsporen en voorkomen van onregelmatigheden) in algemeenen zin af te gaan op den door den Gouvernements Accountantsdienst verrichten arbeid — waarvan de Kamer zelfstandig de waarde beoordeelt — en het andere deel (het beoordeelen van het gevoerde beheer) bij de Kamer zelf te verzorgen, voor zoover het vanwege de Gouvernements Accountantsdienst, mede uit hoofde van zijn positie als apparaat van het Uitvoerend Gezag, achterwege moet worden gelaten, althans niet voldoende tot zijn recht kan komen.

Bij zoodanige oplossing wordt een toepassing bereikt, waarbij de Rekenkamer zelve zich slechts met de groote lijnen van het beheer bemoeit, harerzijds voor de contrôle op de détails, voor zooveel haar verantwoordelijkheid toelaat, gebruik wordt gemaakt van een buiten de landsbedrijven staand orgaan, waardoor dubbel

werk voorkomen en een doelmatige en bij een modern beheer passende contrôle verkregen wordt, zooals de Commissie belast met het ontwerpen van de Bedrijvenwet in haar beschouwingen heeft aangewezen.

Kroniek.

„Herordening" van het Lager Onderwijs.

Onder dagteekening van 5 Augustus jl. is van Regeeringswege aan den Volksraad een toelichtende nota aangeboden over herordening van het lager onderwijs. Deze nota — ten deele een weerslag op den arbeid van de Nederlandsch-Inlandsch onderwijs commissie — verdient zeker als Regeeringsuiting bijzondere aandacht. Het is toch niet buitengesloten, dat voor lange jaren de in die nota ontwikkelde denkbeelden, den grondslag zullen gaan vormen van het lager onderwijs hier te lande, dus van doorslaggevende beteekenis worden voor de verdere ontwikkeling van het Land. Het moet daarom van belang wezen deze denkbeelden in meer algemeenen zin te beschouwen, niet het minst wijl het financieele perspectief voor komende jaren een woekeren vereischt met de overheidsmiddelen als nog zelden te voren en meer dan ooit het rendement van elken gulden op nuttigheid dient te worden getoetst.

Bekend mag worden verondersteld, dat het lager onderwijs hier te lande kan worden verdeeld in dat met Nederlandsch en dat met een inheemsche taal als voertaal. Van het lager onderwijs met Nederlandsch als voertaal dient gewezen te worden op de zg. Europeesche school eenerzijds, de Nederlandsch-Inlandsche scholen anderzijds, op welke scholen dus de inheemsche leerlingen, voor zoover zij niet afkomstig zijn uit een omgeving, waar Nederlandsch gesproken wordt, reeds van af den aanvang voor bijzondere moeilijkheden worden gesteld.

Dit Nederlandsch-Inlandsch onderwijs, dat gedurende de laatste jaren aanmerkelijk is uitgebreid, voldeed niet aan de verwachtingen, hetgeen gevoerd heeft tot krachtigen aandrang naar een onderzoek, hetwelk door de meergenoemde Nederlandsch-Inlandsch onderwijs-commissie is verricht, welk onderzoek op breede basis gesteld, een waardevol oordeel mogelijk heeft gemaakt.

Van de conclusiën, waartoe de commissie is gekomen dienen, voor het in deze beoogde doel, de navolgende vermeld:

a. van het aantal leerlingen, dat op de Nederlandsch-Inlandsche scholen komt, bereikt slechts een te klein gedeelte den eindpaal;

b. het Nederlandsch-Inlandsch onderwijs schept desalniettemin een overvloed van werkkrachten, welke geen met haar opleiding overeenstemmend emplooi kunnen of zullen kunnen vinden;

c. dit onderwijs brengt een intellectueele drainage van het platte land naar de stad.

Om nu o.m. aan de bovenaangegeven bezwaren tegemoet te komen, geeft de commissie verschillende verbeteringen aan de hand, welke verbeteringen — voor zoover noodig — hierna bespreking zullen vinden. Alvorens daartoe over te gaan dient echter vast te staan, hoe het lager onderwijs — en dan niet alleen het Nederlandsch-Inlandsch onderwijs — nawerkt op de inheemsche maatschappij in haar verschillende geledingen. Daarbij is in hoofdzaak Java met Madoera in beschouwing te nemen, ook wijl de o.i. onjuiste opzet van het onderwijsstelsel tegenover de economische verhoudingen, voor Java het sterkst spreekt en daar op den duur — ook op staatkundig gebied — tot hoogst ongewenschte consequentiën moet voeren. Het is toch vooral op Java, dat de tegenstelling tusschen grootbedrijf en kleine boerenbedrijven den meesten invloed heeft, waarbij — door gebrek aan grond — de doorsneegrondbezitter, ook voor de eerste behoeften van levensonderhoud, steeds meer afhankelijk wordt van die grootbedrijven en de daarmede samenhangende nevenbedrijven, zoodat op den duur het loonpeil in het grootbedrijf steeds meer met een dalend levenspeil in het kleinbedrijf moet gaan samen hangen. Deze stand van zaken: tegenstelling eenerzijds, afhankelijkheid anderzijds, beheerschen het geheele economische leven, waarbij zich dan nog de omstandigheid voordoet, dat de grootbedrijven, ook de handel, goeddeels in handen zijn van niet-inheemschen, dan wel van den Staat met Nederlanders of Indo-Europeanen in de leidende ambten, het kleinbedrijf doorgaans in dat van inheemschen. Dit laatste spreekt heden ten dage zóó sterk, dat het dikwerf als een rassenvraagstuk is beschouwd, o.i. ten onrechte, wijl passend onderwijs voor de in-

heemschen om hoogere functiën te vervullen eerst van de laatste jaren dateert, zoodat gegevens om een waardevol oordeel uit te spreken, tot nu toe nog ten eenen male ontbreken. Hoe dit echter ook zij, zeker is, dat voor die gelijkmatigheid van ontwikkeling, welke ook voor komende tijden de noodige rust waarborgt, ontwikkeling, dus ook onderwijs voor de lagere lagen van overwegend belang is, wil men niet de inheemschen in die lagen steeds meer â la merci laten van economisch hoogere sferen, met haar steeds wisselende eischen en mogelijkheden. Bij een herordening van het lager onderwijs dient daarom vóór alles de vraag te worden beantwoord of voor de verstandelijke ontwikkeling van die lagere economische sferen het noodige wordt verricht.

Beschouwt men nu de onderwijsstatistiek, dan ziet men voor Java en Madoera voor 1928 in de eerste plaats nagenoeg 9 000 desascholen voor elementair onderwijs met een inheemsche taal als voertaal. Deze scholen leverden gedurende genoemd jaar ongeveer 116 000 abituriënten op een aantal van ruim 700 000 leerlingen. Deze cijfers tegenover een bevolkingssterkte van ruim 36 millioen, zijn wel niet schitterend, doch zouden als een begin tot tevredenheid kunnen stemmen, ware het niet, dat aan dat desaonderwijs slechts problematieke waarde is toe te kennen. Bedenkt men toch, dat de cursussen niet anders zijn dan driejarige, dat aan de kinderen, die deze cursussen volgen — kinderen in hoofdzaak uit analphabetische omgeving — niet alleen schrijven met Latijnsche, doch ook met andere karakters moet worden bijgebracht, dan zal wel de algemeen gangbare meening worden onderschreven, dat weinige jaren na het verlaten van de school, van dit onderwijs zeer weinig is blijven hangen. Dat van deze scholen veel invloed ten goede zal uitgaan kan dan ook niet worden geloofd. Als eerste stap — nu ruim een twintigtal jaren geleden gedaan — hebben zij zeker groote waarde gehad, ware het alleen om de beteekenis van algemeen onderwijs in ruimen kring voelbaar te maken. Thans is het echter meer dan tijd, dat in deze aan hoogere eischen wordt voldaan.

Qualitatief, daardoor ook quantitatief, van meer beteekenis voor de lagere economische sferen van de inheemsche maatschappij, zijn de standaardscholen met vier- of vijfjarige cursussen en de

zg. vervolgscholen, welke volgende op de desascholen, een cursus geven, overeenkomende met die van de standaardscholen. Hiervoor vinden wij voor 1928 625 vervolgscholen en 1324 standaardscholen met resp. 54 000 en 234 000 leerlingen en 14 000 en 22 500 abituriënten. Laat men nu het aantal abituriënten, dat via de schakelscholen afvloeit naar een hoogere economische sfeer, buiten beschouwing dan is dus de conclusie, dat de lagere inheemsche sfeer jaarlijks versterkt wordt met 36 000 abituriënten met *even voldoend* lager onderwijs. Hooger zal men het onderwijs aan de standaard scholen toch bezwaarlijk kunnen qualificeeren.

Nu dient voor de lagere inheemsche sfeer tevens rekening te worden gehouden met het eenvoudige vakonderwijs met een inheemsche taal als voertaal.

Hiervoor vindt men voor 1928 voor het *nijverheidsonderwijs:*

21 ambachtsscholen met tweejarigen cursus met 1736 leerlingen en 374 abituriënten;

3 ambachtsscholen met driejarigen cursus met 890 leerlingen en 153 abituriënten;

8 ambachtscursussen op partuculiere ondernemingen met 231 leerlingen.

Wie nu, na kennisneming van bovenstaande cijfers nog zou vermenen, dat in een overheerschend agrarisch land als Java, het *landbouwonderwijs* een hooge vlucht genomen heeft, komt zwaar bedrogen uit. De cijfers, welke men daarvoor in de onderwijsstatistiek vindt, doen eenigszins angstig aan. Het landbouwonderwijs voor de lagere economische sfeer, bepaalt zich toch in hoofdzaak voor 1926 tot *12 (twaalf)* bedrijfscholen met *130 (één honderd en dertig)* leerlingen [1]).

Volledigheidshalve moeten dan nog een zevental cursussen voor landbouwgoeroe's met 70 leerlingen worden genoemd, welke goeroe's dan in de desa's, ook aan volwassenen, cursussen geven [2]) en verder een tweetal cultuurscholen, deze laatste echter met Nederlandsch als voertaal.

Wie van deze cijfers kennis neemt zal wel moeten toegeven, dat

1) Voor 1928 zijn in de statistiek geen cijfers vermeld. Vermeerdering van het aantal scholen met 2 kan waarschijnlijk als juist worden aangenomen.
2) Voor zoover bekend in 1926 20 cursussen.

hetgeen tot nu toe voor landbouwkundig onderwijs tot stand is gebracht, al van zeer weinig beteekenis is. Dat zulks niet op rekening van de inheemsche mentaliteit kan worden gesteld, bewijzen de cijfers voor het lagere medische onderwijs (verplegers, helpers, vroedvrouwen), welke voor 1928, 1635 leerlingen aangeven.

Volledigheidshave dient alsnog te worden opgemerkt, dat een lager — op de inheemsche sfeer ingesteld — *handelsonderwijs niet bestaat.*

Stelt men nu tegenover de onderwijsverzorging voor de lagere inheemsche sfeer, waarvoor hiervoren de cijfers werden gegeven, die voor de hoogere sferen en voor de dienstvervulling bij het Gouvernement, dan spreken tegenover die hoogst gebrekkige verzorging wel heel sterk de uitspraken van de Nederlandsch-Inlandsch onderwijs-commissie, dat dat kostbare Nederlandsch-Inlandsch onderwijs slechts betrekkelijk aan het gestelde doel beantwoordt, eerstens door het groote aantal leerlingen, dat den eindpaal niet bereikt, terwijl het desalniettemin een overvloed van werkkrachten schept, voor welke geen passende arbeid kan worden gevonden. Zoodoende is dat onderwijs onnoodig kostbaar, ten deele nutteloos, terwijl het verder een aanmerkelijk aantal personen voortbrengt, die als malcontenten in de lagere inheemsche sfeer terugvallen.

Nu zijn de conclusiën van de commissie in zake de overmatige productie in zoover bestreden, dat — met erkenning van een overproductie op dit gebied — het werkelijke overschot echter beduidend geringer zou wezen dan door haar berekend, een critiek, welke van uit den boezem van de commissie alweer is tegengesproken. [1]) Dit debat kan n.h.v. voorshands buiten beschouwing blijven. De cijfers, waar het in deze om gaat betreffen toch den Gouvernementeelen arbeid en dien van hoogere economische sferen, beschouwd in den ontwikkelingsgang der laatste jaren. Geen rekening is daarbij gehouden met de omstandigheid, dat het aspect zich ook op dit punt vooral gedurende de laatste maanden zeer grondig heeft gewijzigd. Vóór alles is thans rekening te houden met het vooruitzicht, dat de eerstkomende jaren een aanmerkelijke

1) Vergelijk „Koloniale Studiën" 13de jaargang, IIe deel, blz. 146 e.v., zoomede „De Stuw", Nos. 9, 10 en 13.

versobering, zooal niet inkrimping, zullen moeten brengen bij die werkzaamheden, op welker vervulling het Nederlandsch-Inlandsch onderwijs is ingesteld. De uitspraak van de commissie kan daarom in deze als maatgevend worden aanvaard.

Onder deze verhoudingen is dan ook geen andere conclusie mogelijk, dan dat alle beschikbare middelen voor onderwijsverbetering te concentreeren zijn op de lagere inheemsche sfeer, welke tot nu toe over de geheele linie aanmerkelijk is te kort gedaan, zeer ten schade van een gelijkmatige ontwikkeling van het Land. Slechts door verheffing van deze sfeer lijkt een evenwichtige ontplooiïng van deze gewesten in de toekomst mogelijk en ontkomt men aan de destructieve invloeden van een (half-)wetenschappelijk en van een onwetenschappelijk proletariaat, dat in eigen sferen geen middelen van bestaan kan vinden. Zoowel de Nederlandsch-Inlandsche onderwijs-commissie, als de samensteller van de herordeningsnota hebben zulks gevoeld, zooals spreekt uit hun beschouwingen en voorstellen, waarbij de lagere inheemsche sfeer vereenzelvigd wordt met de „praktijk" en waarbij het Nederlandsch-Inlandsch onderwijs in de kopklassen zal worden gesplitst in één gedeelte, dat naar het middelbaar onderwijs voert en een ander gedeelte, dat als eindonderwijs ook aan de „praktijk" dienstbaar zal worden gemaakt.

Nu heeft de commissie voor de verbetering van het lager onderwijs met een inheemsche taal als voertaal de navolgende voorstellen aan de hand gedaan:

1. Meer parallelliteit te brengen tusschen het leerplan van de standaardschool eenerzijds, de scholen voor N.I.O. anderzijds.

2. Invoering van het Nederlandsch als leervak op de standaardschool.

3. Toevoeging, waar noodig, van een op de praktijk gerichte 7e of kopklasse aan de standaardschool, benevens verdere doorvoering der 6e klasse.

4. Oriënteering van de standaardschool op de practische behoeften van de inheemsche samenleving en de economische verheffing van deze.

5. Krachtige uitbreiding en verdieping van het volksonderwijs.

6. Krachtige bevordering van het onderwijs aan de inheemsche meisjes.

Het zijn deze voorstellen, welke o.i. de meeste aandacht verdienen, mede wijl zij aansluiten op voorstellen in zake het Nederlandsch-Inlandsch onderwijs, welke voor uitvoering vatbaar lijken, hetgeen met de in de herordeningsnota ontwikkelde gedragslijn voorshands niet het geval is. Nu zijn van deze conclusiën wel de meest belangrijke, die sub 5 en 4. Uit een oogpunt van practische politiek dient dan echter de vraag onder de oogen te worden gezien op welke wijze aan de hier gestelde desiderata zal worden voldaan.

Nu kan de uitbreiding en verdieping van het volksonderwijs n.h.v. bezwaarlijk anders worden gezocht dan in een stelselmatigen uitbouw van de desascholen tot 5-jarige standaardscholen. Te vermijden zal daarbij zijn, dat aan de kinderen in hoofdzaak schoolsche kennis wordt ingestampt, welke niet tot hen spreekt en daardoor waarschijnlijk even spoedig is vergeten als zij is aangebracht. De grondslag, dat het onderwijs op deze scholen niet anders dan een algemeen vormend karakter moet dragen, zal echter niet uit het oog mogen worden verloren. Waar van uitbreiding van dit onderwijs succes mag worden verwacht, zullen op de standaardschool één of twee kopklassen zijn te stellen, welke kopklassen *wellicht* meer dienstbaar kunnen worden gemaakt aan een practische opleiding, welke voor de lagere inheemsche sfeer beteekenis heeft. Nu heeft — zooals uit de weergegeven desiderata blijkt — de Nederlandsch-Inlandsch onderwijs-commissie mede in overweging gegeven Nederlandsch als leervak op de standaard-scholen in te voeren. Het komt ons voor, dat zulks voor de eerstkomende tijden niet zonder meer aanbeveling kan verdienen. In hoofdzaak komen toch de leerlingen van de standaardscholen nog uit een analphabetische omgeving. Het moet hun dus moeite genoeg kosten het onderwijs te volgen, dat bovendien in vele gevallen voor hen reeds een vreemde taal — het Maleisch — omvat en dat bovendien kennis en het gebruik van tweeërlei soorten letterteekens medebrengt. Toch kan aan den anderen kant niet worden ontkend, dat verruiming van kennis van het Nederlandsch niet alleen uit een cultureel oogpunt bijzondere beteekenis heeft, doch mede om overgang van het eene onderwijs naar het andere mogelijk te maken, ook om in de inheemsche sfeer scherpe tegenstellingen te vermijden. Het lijkt daarom aanbevelingswaardig voor de twee

hoogste klassen van de standaardschool en voor de kopklassen Nederlandsch in te voeren als *facultatief* leervak. Een natuurlijke selectie zal zich dan voltrekken in dien zin, dat de meer begaafde leerlingen zich het Nederlandsch eigen kunnen maken, eventueel in de daardoor voor hen openkomende richtingen verder kunnen gaan, zonder dat zulks bovenmatige eischen stelt aan den gemiddelden leerling, waaraan deze waarschijnlijk niet zal kunnen voldoen. Door dit onderwijs facultatief te stellen wordt een noodeloos struikelblok vermelden.

Hiervoren is als desideratum gesteld, dat het onderwijs op de standaardscholen — in haar tegenwoordigen vorm — niet al te zeer een schoolsch karakter zal moeten dragen, zonder daarbij uit het oog te verliezen, dat dit onderwijs niet anders dan algemeen vormend zal moeten zijn. Al zoekt men bij dit onderwijs, door de keuze van voorbeelden en opgaven voor den leerling zooveel mogelijk aansluiting aan zijn omgeving, toch ware n.h.v. te vermijden, dat dit onderwijs het karakter gaat dragen van dat van een vakschool. Wij meenen ons van een definitief oordeel te moeten onthouden over de vraag of het aanbeveling kan verdienen het vakschoolkarakter reeds krachtig te doen spreken in de eventueele kopklassen van de standaardscholen, welke kopklassen — blijkens de onderwijsstatistiek — door de leerlingen op hun 12de à 13de jaar kunnen worden bereikt. Geheel onmogelijk lijkt zulks niet. Een eindoordeel wordt echter gaarne aan de meer bevoegde practici op onderwijsgebied overgelaten.

Zulks neemt echter niet weg, dat voor de ontwikkeling van de lagare sfeer van de inheemsche maatschappij vakonderwijs in verschillende richtingen een eerste vereischte moet heeten. Het is toch voor den economischen en daarmede verderen vooruitgang van die sfeer, vóór alles noodig te komen tot het meest doelmatige en intensieve gebruik van de *aanwezige* kapitaalsgoederen en arbeidsmogelijkheden. Op het eerste plan staat dan ook het landbouwonderwijs, dat op een, dezer dagen gehouden, bijeenkomst van landbouwconsulenten nader is besproken, aan de hand van een door den inspecteur bij de afdeeling Landbouw W. STENVERS uitgebracht prae-advies [1]). Dit onderwerp heeft in den-

1) W. STENVERS. De ontwikkeling van het Landbouwonderwijs in Nederlandsch-Indië.

zelfden kring ook in 1927 een onderwerp van behandeling uitgemaakt, waarbij o.m. gebleken is, dat de bedrijfsscholen (*12* stuks met *130* leerlingen in 1926) aan de gekoesterde verwachtingen voldoen, indien voldoende zorg wordt gedragen, dat deze bedrijfsscholen aan de omgeving worden aangepast, waartoe steeds een betrekkelijk langdurig vóóronderzoek van noode is. Weinig aangenaam doet in het betreffende prae-advies van 1927 [2]) de mededeeling aan, dat de uitbreiding van het aantal bedrijfsscholen — welke door het aanhouden van contact met de oud-leerlingen van verstrekkende beteekenis kunnen zijn voor de landbouwwereld — in den weg wordt gestaan door den eisch van self-supporting te wezen een eisch, *welke in geen enkel opzicht aan scholen voor beter gesitueerden wordt gesteld.*

Het nieuwe prae-advies gaat weer uit van andere denkbeelden: de volksonderwijzers — d.z.de onderwijzers aan de desascholen — zullen o.m. in deze den vooruitgang moeten brengen en het onderwijs aan die desascholen *(drie*jarige cursussen) zal als het ware met landbouwkennis worden doordrenkt. Zich één voelende met de desa zullen die onderwijzers vrij moeten wezen, evenals hun dorpsgenooten, het landbouwbedrijf uit te oefenen. Ook het onderwijs op de standaardscholen zal meer in de landbouwrichting worden gedreven, terwijl aan een 20 standaardscholen een 6de klasse zal worden toegevoegd voor „verdieping" van het onderwijs in de landbouwrichting.

Ten einde verder te kunnen voldoen aan de behoefte aan de noodige leerkrachten, zal op bepaalde normaalscholen aan „landbouw" een voorname plaats worden ingeruimd in het onderwijsprogramma. Op een zevental normaalscholen zullen daartoe ervaren adjunct-landbouwconsulenten worden geplaatst. Verder zullen de van die normaalscholen afkomstige onderwijzers, die zich op den landbouw wenschen te specialiseeren, nog een *éénjarige* cursus moeten volgen te Kota Batoe (Buitenzorg).

Van deze opleiding, waarmede het geheele schema staat of valt, wordt nu blijkens het prae-advies het volgende verwacht:

„Het eenig doel van de thans aan de gang zijnde opleiding is „het geven van inzicht in een Inlandsch landbouwbedrijf, het be-

1) A. MEYER. Een en ander over het Landbouwonderwijs in Nederlandsch-Indië.

„grijpen waarom een bepaalde vruchtwisseling moet worden toe-
„gepast, het leggen van verband tusschen vruchtsomloop, daaraan
„verbonden kosten en arbeid eenerzijds, en de opbrengst der ver-
„schillende gewassen anderzijds.

„De opleiding moet tot gevolg hebben dat ervaren tani's van
„de hier opgeleide onderwijzers geen indruk meer krijgen van lief-
„hebberij, van dilettantisme; integendeel, de oud-leerlingen van het
„Opleidingsbedrijf moeten voldoende bedrijfskennis hebben opge-
„daan om met waardeering van de resultaten van de empirische
„vorming van den Inlandschen landbouwer zelf, toch gehoor te
„kunnen vinden voor juiste bedrijfsverbeteringen[1]). Dat zij daar-
„bij de practische ervarenheid bezitten verschillende handelingen
„in het bedrijf zelf te verrichten, is van zelf sprekend een niet te
„missen steun. Dan ook zullen hun cursussen voor landbouwers
„(onder leiding der plaatselijke landbouwconsulenten) worden ge-
„waardeerd.

„Van deze opleiding wordt verwacht, dat de onderwijzers in
„staat zullen zijn om op zoodanige wijze mede te werken aan de
„applicatie van landbouwkennis op het lager onderwijs, dat de
„ouders der kinderen den indruk krijgen dat op de lagere school
„werkelijk iets nuttigs wordt geleerd, door personen, die ook iets
„van den landbouw afweten; eerst dan zullen ze in staat zijn de
„beschouwing van den landbouw bij de bevolking op een hooger
„peil te brengen".

De abituriënten van deze opleiding zullen dan worden geplaatst op de standaardscholen met de meergenoemde 6de of landbouwklasse, terwijl zij verder tevens voor den landbouwvoorlichtingsdienst werkzaamheden zullen verrichten, tot welke werkzaamheden mede te rekenen is het geven van landbouwonderwijs op desacursussen. De bestaande goeroe-cursussen zullen dan op den duur kunnen verdwijnen.

Het onderwerpelijke prae-advies van Heer STENVERS stemt in zoo ver tot tevredenheid, dat althans blijkt van een *streven* om tot verbetering van het landbouwonderwijs te komen. Het denkbeeld, dat de desaonderwijzer zich één zal gaan voelen met de desa lijkt echter voorshands geheel illusoir, waarom dat gedeelte

1) Wij cursiveeren.

van het prae-advies gevoegelijk buiten beschouwing kan blijven. De vraag is verder gewettigd, wat overblijft van de algemeen vormende werking van desa- en standaardschool, wanneer reeds op die scholen het onderwijs op landbouwkennis wordt toegespitst, tenzij die toepitsing zich er toe bepaalt opgaven en voorbeelden bij het onderwijs zooveel als mogelijk aan den landbouw te ontleenen. Ook dringt zich de vraag naar voren of de *éénjarige* opleiding te Kota Batoe werkelijk voldoende kan wezen om deze „landbouwonderwijzers" het vertrouwen van „ervaren tani's" te doen verwerven, welke vraag niet gaarne bevestigend zou worden beantwoord.

Wordt echter werkelijk het landbouwonderwijs op deze wijze ter hand genomen, dan is daaraan onafscheidelijk het vraagstuk verbonden, wat zal dienen te geschieden op het gebied van handels- en nijverheidsonderwijs. Vooral het eerste verdient, in verband met een veelal overheerschende mentaliteit, alle aandacht om het andere vakonderwijs voldoende tot zijn recht te doen komen. Kunnen nu ook de kinderen in een hoogste kopklasse van een standaardschool doordrongen worden van de waarheid, dat scherp rekenen een eerste vereischte is om een handelstransactie tot een goed eind te brengen; wordt hun eenig begrip bijgebracht van de funeste werking van rente bij de in de inheemsche sfeer gebruikelijke voorschotten, dan is daarmede op die scholen wel het hoogste bereikt, wat op die scholen bereikbaar schijnt. Daar boven uit lijken echter speciale handelsleergangen van noode, welke aangepast aan de tegenwoordige verhoudingen in de lagere inheemsche sfeer, voorshands een zeer eenvoudig karakter kunnen dragen en eventueel parallel zouden kunnen loopen aan het onderwijs, dat de Nederlandsch-Inlandsch onderwijs-commissie als eindonderwijs op de Nederlandsch-Inlandsche scholen heeft voorzien.

Voor ambachtsonderwijs is een aanmerkelijke uitbreiding van het aantal ambachtsscholen gewenscht, zooal niet urgent. Met deze uitbreiding alléén zal echter bezwaarlijk kunnen worden volstaan en aangewezen lijkt — evenals voor het landbouwonderwijs geschiedt — in de daarvoor in aanmerking komende desa's speciale, aan de plaatselijke omstandigheden aansluitende, cursussen te doen houden, welke cursussen ook voor volwassenen moeten openstaan.

„We have no doubt that more and more money will be gladly „voted for education by the legislatures of India, but, as we „have shown, the improvement and expansion of education do „not depend merely on money. Money is no doubt essential, „but even more essential is a well directed policy carried out „by effective and competent agencies, *determined to eliminate „waste of all kinds.*" 1)

Met deze aanhaling uit het SIMON-REPORT meenen wij te mogen besluiten. Wanneer het werkelijk ernst was en is met de verbetering van het lager onderwijs — en op *verbetering* dient elke *herordening* te zijn gericht — moge de hoop worden uitgesproken, dat der lagere inheemsche sfeer zal worden toegemeten wat haar billijkheidshalve toekomt en dat niet — zooals tot dusver — haar belangen zelfs bij een overdaad voor hoogere sferen worden ten achter gesteld.

W.

1) Auxiliary (P. J. HARTOG) committee on the Growth of Education.

Boekbespreking.

Wellicht als uitvloeisel van de besprekingen, die Gouverneur-Generaal PASQUIER gedurende zijn verblijf in Nederlandsch-Indië met verschillende autoriteiten had betreffende het toezicht op de studie van jeugdige intellectueelen en de ontworteling, die het gevolg is van een opleiding in Europa, heeft hij een waarschuwing gericht tot de Indo-Chineesche ouders. Deze circulaire, die in de „Revue du Pacifique" van 15 Augustus j.l. besproken wordt, lijkt vanwege de soortgelijke omstandigheden, die zich hier in Indië voordoen, van genoegzaam belang om ook hier onder de aandacht gebracht te worden. De toenmalige Directeur van Onderwijs en Eeredienst, CREUTZBERG, heeft destijds dezelfde bezwaren naar voren gebracht ep op dezelfde wijze gewaarschuwd.

In de eerste plaats wijst de heer PASQUIER er op, dat voor de Indo-Chineesche ouders niet de minste noodzakelijkheid bestaat om hunne kinderen voor het behalen van den eersten academischen graad, dien van baccalauréus, naar Frankrijk te zenden, aangezien de inrichtingen in Indo-China den toets met gelijksoortige instituten in Frankrijk geheel kunnen doorstaan. Gaan de ouders er echter toe over hun zoon naar Frankrijk te zenden, dan wordt hun aangeraden zich van de hulp van een „correspondant" te verzekeren, die ook door den directeur der onderwijs-inrichting als zoodanig erkend wordt. Een „correspondant" is een persoon, die belast is met het toezicht op jongelieden, die voor studiedoeleinden gedwongen zijn buiten den familiekring te leven; hij ontvangt zijn pupil bij zich thuis op Zon- en feestdagen, staat hem met raad en daad terzijde en tracht zooveel mogelijk het gebrek aan een huiselijk milieu te vergoeden. De Franschen hechten zeer veel waarde aan dit instituut, dat in Indo-China evenals in Frankrijk zoowel voor internen als externen geëischt wordt.

Ook op andere bezwaren wijst de heer PASQUIER: men mag niet uit het oog verliezen, dat het verschil in klimaat een ongun-

stigen invloed kan uitoefenen en dat Fransche onderwijsinrichtingen er niet op berekend zijn, methodisch taalkennis bij vreemdelingen aan te vullen tot het peil der Fransche leerlingen bereikt is. Met de meeste klem en den grootsten ernst schildert echter de heer PASQUIER de gevaren, waaraan onervaren jongelieden in den vreemde blootgesteld zijn, door spel, uitspattingen e.a. De ruime voorziening van geldmiddelen kan deze gevaren alleen vergrooten. Op een ander punt vestigt hij de aandacht: men geeft zich niet voldoende rekenschap van het besloten karakter eener Fransche familie. Jongelieden, die niet voldoende voorzien zijn van behoorlijke referenties, zullen nooit in een familiekring ontvangen worden en zijn daardoor aangewezen op kringen, die voor een ieder open staan en niet als een gekwalificeerd milieu aangemerkt kunnen worden, of erger nog op kringen, die trachten de jongelieden binnen hunne sfeer te trekken en zoo op eene gemakkelijke wijze adepten voor hunne meeningen vinden. Nog eens resumeert de schrijver de bezwaren: groote uitgaven, verleidingen, verzwakking van den familieband, vergeten van en minachting voor gezonde nationale tradities.

De heer PASQUIER brengt voorts in herinnering, dat de Regeering van Indo-China reeds de noodige stappen gedaan heeft bij de betrokken ministeries in Frankrijk om de Medische School en de Rechtsschool in Hanoi in Hooge Scholen om te zetten. Voorshands wijst hij op de mogelijkheid om reeds thans de studie in Indo-China zóó in te richten, dat slechts een finishing-touch van één jaar in Frankrijk noodig is om het „doctorat" of de „license" te behalen. Binnenkort zal ook dat overbodig zijn, Indo-China zal dan evenals N. I. in eigen land medici en juristen kunnen opleiden.

TH. J. ODENKIRCHEN.

Uit de tijdschriften.

(Verkorte inhoud van enkele belangrijke artikelen).

Bryant Mumford. Education and the social adjustment of the primitive peoples of Africa to European culture. Africa, April 1929.

Algemeen leeft de overtuiging, dat primitieve volken bijna altijd achteruitgaan na een langdurig contact met blanken en dat zij ontevreden en lui worden. Bovendien gaan zij dikwijls angstig snel in aantal achteruit en sterven zelfs geheel uit. Dit kan economisch van weinig belang zijn, waar het geldt onbeschaafde bewoners van gematigde landstreken, doch is van zeer groot belang als het gaat om de bevolking van tropische landen, die alleen door haar tot ontwikkeling kunnen komen.

De oorzaak van bovengenoemde achteruitgang is tweeledig: zij is toe te schrijven in de eerste plaats aan den tegenzin van den Inlander tegen de Europeesche beschaving en in de tweede plaats aan de weinige soepelheid waarmee hij eigen beschaving kan aanpassen aan de nieuwe sociale toestanden. Zonder twijfel is het beste middel daartegen een ernstige studie van het standpunt van de bevolking zelf en krachtdadig te helpen bij de evolutie die zij doormaakt als gevolg van de aanraking met de Europeanen.

Dit is ook de gedachtengang van de Engelsche regeering en de ethnologen, maar wat het onderwijs betreft is het twijfelachtig of de praktijk wel aan de theorie beantwoordt. Er bestaan in Afrika uitstekende scholen, maar de schrijver van dit artikel kent er geen enkele, die gegrond is op de traditie van den Inlander. De bestaande instellingen kunnen een uitstekende Europeesche opleiding geven, en doen dit ook, maar de ontevredenheid en de onrust, die er uit voortspruiten schijnen er op te wijzen, dat de geschiktheid van de gebruikte methode aanvechtbaar is.

Vier verschillende proeven in de laatste vijf jaar in Afrika genomen hebben de mogelijkheid bewezen de slechte resultaten van de traditionneele Europeesche methoden te vermijden en met succes gebruik te maken van de oude plaatselijke instellingen.

a. ***Bukoba*** (Tanganyika). Deze school onder leiding van den schrijver van dit artikel was geheel in 't klein een nabootsing van het stamleven — zelfregeering in eigen vorm; ontwikkeling van gewone schoolkennis kwam in de tweede plaats; aan landbouw en veeteelt werd groote

aandacht geschonken en door proefnemingen verbeterd. Toch leek het geheel te veel op een Engelsche school op landbouwgebied en de Inlander zag daarin niet de ontwikkeling van eigen gewoonten en gebruiken. Het geven van macht aan jongeren staat geheel buiten hun stamsysteem; door langen tijd de hoofden te volgen en te gehoorzamen hebben de jonge mannen te bewijzen, dat zij tot leiden en regeeren in staat zijn.

b. Inlandsche bestuursschool te *Kizigo, Tabora* (Tanganyika). In een rede gehouden voor den Volkenbond en voor het Lager Huis, sprak Sir DONALD CAMERON, Gouverneur van Tanganyika over vier methoden van Koloniaal bestuur. Men kan de inheemschen beschouwen als ruw en barbaarsch, enkel geschikt om voor anderen of zichzelf te werken zonder eenige politieke rechten. Dit is het „slaven-systeem", dat geen commentaar behoeft. De tweede manier is, met een absoluut ontkennen van rasverschillen, de primitieve volken geheel te regeeren en op te voeden als Europeanen. De resultaten van dit systeem waren zeer teleurstellend. De derde methode is verwant aan de eerste; zij kiest eenige personen uit de bevolking, meestal degenen, die zich het meest op den voorgrond dringen, en gebruikt ze als instrumenten om het land in den kortst mogelijken tijd te ontwikkelen.

Ook dit systeem, als geheel vreemd aan het inlandsch eigen, houdt geen stand. De vierde is de methode door den Gouverneur in Tanganyika ingevoerd. Hierbij wordt nagegaan hoe gezag en discipline gehandhaafd werden vóór de Europeanen zich hierin mengden. Deze politiek wil zooveel mogelijk het stamgezag handhaven, langzaam aan de zeden en gewoonten zuiveren en een systeem van zelf-bestuur onder eigen hoofden opbouwen; raden van stamhoofden vormen, die met Europa samenwerken om land en volk vooruit te brengen; een coöperatie Europa-Afrika.

Dit is de politiek waarop de Inlandsche bestuursschool te *Kizigo* gebaseerd is; zij staat geheel onder toezicht van de verschillende hoofden, het gewone schoolonderwijs is zeer primitief en omvat alleen lezen, schrijven, rekenen, aardrijkskunde en hygiëne.

c. Te *Iringa* zal een school geopend worden met ongeveer hetzelfde programma als die te *Bukoba*, maar behalve dat de opvoeding gebaseerd zal zijn op locale tradities, zal ook de verdere ontwikkeling geheel door de Inlandsche hoofden geleid worden, zoodat zich een nieuw onderwijssysteem zal vormen uit de oude Inlandsche instellingen.

De voorgestelde proef is een poging om de eigen cultuur zooveel mogelijk te behouden, en ter zelfder tijd deze cultuur zich te doen aanpassen aan de nieuwe sociale omstandigheden.

In den eersten tijd moet het onderricht ongeveer gelijk zijn aan hetgeen de kinderen thuis zouden leeren met betrekking tot de traditie, geschiedenis, gewoonte van den stam, landbouw en veeteelt. Later kan men langzaam veranderingen aanbrengen, doch alleen na goedvinden van de Inlandsche adviseurs.

Zoo zal men beginnen de schoolgebouwen geheel volgens het inheemsche model te construeeren, doch daarna de noodzakelijke verbeteringen aanbrengen in overleg met de bouwers.

In de eerste plaats komen onderwijs in landbouw en veeteelt, en opleiding voor een Inlandsch ambacht; lezen, schrijven en rekenen komen pas in de tweede plaats.

d. Op godsdienstig gebied heeft Bisschop LUCAS getracht de diverse ceremoniën, die sinds onheuglijke tijden bestaan en deel uitmaken van de inheemsche beschaving, te behouden en in de christelijke opvoeding in te voeren. Daardoor lijkt het Christendom als toegevoegd aan hun eigen instellingen en niet iets nieuws bestemd om het oude te verdringen.

Men veronderstelt dat door op deze wijze den Inlander te doordringen van de belangrijkheid van eigen cultuur, de sociale saamhoorigheid gehandhaafd zal blijven en de onvermijdelijke veranderingen meer gevoeld zullen worden als deel uitmakend van eigen instellingen, dan als van buiten ingebrachte nieuwigheden. Dit is noodzakelijk om de inboorling zich geleidelijk en rustig te doen aanpassen aan de veranderde sociale omstandigheden.

Albert Lebrun. La France coloniale devant le Monde.
La Revue indigène Maart/April 1930.

De taak der koloniale mogendheden wordt steeds moeilijker. Niet alleen doordat zij haar uiterste krachten moeten inspannen om de koloniën tot ontwikkeling te brengen en in enkele tientallen jaren de verloren gegane eeuwen op economisch gebied in te halen, maar ook moeten zij zich voortdurend rekenschap geven van wat de buitenwereld denkt en zegt over haar doen en laten in haar koloniale gebieden. De groeiende internationale belangstelling, gewekt door den Volkenbond en andere analoge organisaties, heeft een tendenz naar critiek vooral ten opzichte der koloniën. Die critiek zou zeker goed en nuttig zijn, indien zij loyaal en zonder bijbedoelingen werd uitgeoefend. Dit nu is ten opzichte der Fransche koloniën helaas niet het geval. Het kleinste voorval, waar of uit de lucht gegrepen, geeft de Europeesche pers aanleiding tot het publiceeren van uiterst overdreven artikelen, die getuigen van kwaadwilligheid.

Wat is oorzaak en doel van een dergelijke campagne, die in de laatste jaren sterk is toegenomen en die we niet mogen geringschatten?

Er zijn er verschillende aan te wijzen.

In de eerste plaats de actie van het Bolsjewisme in de koloniën, die op onrust en revolutie aanstuurt; de recente gebeurtenissen in Indochina bewijzen dit.

Dan de landen, die, door den oorlog, hun koloniën geheel of gedeeltelijk verloren hebben; zij uiten in hun pers een felle critiek op het werk der Franschen in hun koloniën en de bereikte resultaten, terwijl zij tegelijkertijd doen uitkomen, dat zij zelf veel beter in staat zouden zijn de wereldopinie te bevredigen. Deze critiek wordt gedeeltelijk gevoed door reisbeschrijvingen en interviews van menschen, die korten tijd in de koloniën gereisd hebben. Helaas zijn er zelfs Franschen, die, geheel te goeder trouw aan hun oppervlakkige indrukken bekendheid geven, waardoor zij vaak veel kwaad stichten. Zeer juist is in dit opzicht wat MADAME MONTEIL zegt in haar boek „Vers les sables rouges", dat zij schreef na haar reis naar Niamey, waarheen zij ging voor de onthulling van het moment opgericht voor Kolonel MONTEIL. „Het is absoluut noodig langen tijd in een land te verblijven en zich geheel in zijn atmosfeer in te leven, wil men er een oordeel over kunnen geven. Hoe wil men dan dat iemand, die, 't zij dat hij een geleerde, een financier, een journalist of een toerist is, al reizende alles maar in vogelvlucht ziet, een onpartijdig en goed oordeel zal hebben?

Onze eeuw, jong als zij is, is geboren met den geest van critiek, het recht van alles te mogen zeggen en een minachting voor het verleden; zij overdrijft.

In Afrika moet men niet critiseeren — enkel bewonderen."

Deze campagne in pers en literatuur zou weinig gevaarlijk zijn, als zij op den langen duur ook geen invloed zou krijgen in de internationale kringen te Genève; maar dit schijnt wel het geval te zijn, gezien de laatst gehouden arbeidsconferentie. Verschillende Fransche afgevaardigden hebben een somberen indruk gekregen van de vooringenomenheid ten opzichte der arbeidstoestanden in de Fransche koloniën van zekere gedelegeerden ter conferentie, die overigens geheel onbekend waren met koloniale kwesties. Men beschrijft dit aldus:

„Critiek werd uitgeoefend op het Fransche beleid: het misbruikt de arbeidskrachten, het heeft onvoldoende resultaten bereikt, kortom het schiet te kort in de taak, die het op zich genomen heeft. Weinig is meer noodig om te komen tot de suggestie van een nieuwe verdeeling der koloniën. De naijverigen onder de mogendheden vragen niet openlijk om hun de koloniën over te doen, maar zij hopen op deze wijze internationalisatie van de koloniën te bewerken, zoodat deze meer en meer tot mandaatlanden zullen worden gebracht, waarvan zij dan ook hun deel hopen te krijgen".

Hoe heeft Frankrijk hiertegenover te staan? Zeer zeker niet hooghartig alle critiek afwijzen, maar ze onderzoeken en waar blijkt dat geen kwade trouw in 't spel is, ze weerleggen. Verder zooveel mogelijk publiciteit geven aan de jaarlijksche rapporten uit de koloniën en aan alles wat er zonder ophouden gedaan wordt om land en volk te ontwikkelen, zooals het aanleggen van nieuwe verkeerswegen, het stichten van hospitalen, bestrijden van epidemiën verbeteren van voedsel en drinkwater, oprichten van scholen, van af de meest eenvoudige volksscholen tot hooge scholen toe, enz.

Zeker kan dit alles de vergelijking met wat andere koloniale mogend-

heden deden doorstaan, als daarbij rekening gehouden wordt met de plaatselijke omstandigheden en den duur van de kolonisatie. Zoowel de herdenking van de honderdjarige vereeniging van Algiers en Frankrijk, als de a.s. Koloniale Tentoonstelling in Parijs geven goede gelegenheid aan de wereld te toonen wat Frankrijk op koloniaal gebied gepresteerd heeft. Dat het Fransche Kolonisatiewerk niet enkel maar afgekeurd wordt, moge blijken uit de volgende woorden van Graaf SFORZA, oud-minister van Buitenlandsche Zaken in Italië: „La vérité sur l'Indochine actuel fait éclater, malgré les nuages, un des plus magnifiques succès de la France contemporaine. Tout autour de la Chine, dans les autres pays colonisés, crises douloureuses, répressions sanglantes, silences haineux entre dominateurs et dominés. Seule l'Indochine est calme.

C'est le fruit d'une longue politique où le morgue ne domina jamais, où la violence ne se manifesta que par de rares accès sporadiques et locaux, et ceux-là même presque toujours corrigés par ce désir vivace qu'a le Français — de se faire aimer".

Tsao Lien-en, Chinese migration — its cause and characteristics.
Chinese Economic Journal, Juli 1930.

De oorsprong van het Chineesche ras ligt in het duister; de moderne ethnologen meenen, dat de Chineezen uit Caucasië komende, zich vermengd hebben met de oorspronkelijke bewoners van het tegenwoordige China, welk ras ten slotte uitgestorven is. Als vreedzame landbouwers drongen zijn langzaamaan het groote rijk binnen, de woeste gronden ontginnend en vruchtbaarmakend. Hun sterke economische en cultureele eigenschappen ondergingen nauwelijks eenige verandering ondanks het nauwe contact met de verschillende naburige volken gedurende meer dan 4000 jaar. Van den aanwas der bevolking is weinig met zekerheid bekend; vanaf 1381 zijn er wel periodiek volkstellingen geweest, doch betrouwbaar zijn de cijfers niet. In 1923 was, volgens de gegevens in The China Yearbook 1929 — 1930, het zielental 436,094,953.

Het aantal Chineezen, dat buiten China woont is niet meer dan 6 millioen; in Mantsjoerije wonen 19 millioen Chineezen, terwijl in 1928 ± 1.000.000 daarheen migreerden.

De emigratie in 't groot naar Amerika en verschillende Europeesche koloniën en nederzettingen is stopgezet; de erkenning van de groote waarde als arbeider, zoowel op het land als in de fabrieken, deed de Chinees gevreesd zijn als concurrent van den „blanke", daar waar klimaat en omstandigheden den laatste toestonden zijn levensonderhoud ook met handenarbeid te verdienen.

Chineesche emigratie naar vreemde landen is van geen belang vergeleken bij de emigratie naar de naastliggende landen Mantsjoerije, Mongolië en Siberië, en verdient dus geen speciale studie.

[1]) De migratie naar Mantsjoerije, dat nu voor het grootste deel onder China's contrôle staat, doch niet tot het „eigenlijke" China gerekend wordt, dateert al van af de komst der Chineezen in China zelf en geschiedde gedeeltelijk vreedzaam, gedeeltelijk met geweld.

Een groot deel der bevolking van Mantsjoerije werd ingelijfd bij het leger, dat in de 17de eeuw China binnenviel en de Mantsjoes op den troon bracht. De na den strijd overgebleven soldaten bleven in China, als een bevoorrechte klasse. Uitgeweken Chineezen namen hun plaats in het ontvolkte Mantsjoerije in. Van af dien tijd dateert de groote trek der Chineezen naar dat land. Het noordelijk front van Mantsjoerije werd door de Russen bedreigd, soldaten werden hierheen gedirigeerd, met hen kwamen kooplui, ambachtslui en landbouwers en weldra had ook het noordelijk deel zijn Chineesche nederzettingen. In de 19e eeuw zocht de overbevolking van China een uitweg naar het noorden en vandaar naar Mongolie met toestemming van Mongoolsche vorsten. In 1878 mochten ook Chineesche vrouwen zich in Mantsjoerije vestigen en werd verkoop van land aan Chineezen officieel geregeld. Na den aanleg van de Chineesche Ooster-spoorlijn trekken ook arbeiders tijdelijk naar Mantsjoerije, zonder hun gezin, van Februari tot aan het begin van den winter.

Door de binnenlandsche oorlogen gedurende de laatste jaren, werden veel boerderijen vernield en zochten de bewoners weer een goed heenkomen naar Mantsjoerije om daar opnieuw te beginnen. In 1927 was het aantal emigranten daarheen 1.021.942, in 1928 938.706, in 1929 878.706. De bevolking bestaat nu voor 90 % uit Chineezen; de Mantsjoes verdwijnen op den duur, hun aantal is 6 à 7 % van totale bevolking.

Hoewel het Gouvernement van Peking in het begin het land verpachtte, is men hiervan afgestapt, als zijnde te lastig. Het land wordt nu verkocht onder de volgende condities: gedurende de eerste 5 jaar wordt geen grondbelasting geheven, doch ontginning geëischt; daarna betaalt men belasting. De prijzen zijn niet vast, en variëeren al naar gelang de te koopen grond in bewoonde of onbewoonde streken ligt van 500 Harbin dollars tot 20 idem voor twee acres. De groote landeigenaren geven wel land in pacht; de pacht wordt betaald in producten (400 catties voor 2 acres ontgonnen grond, de helft voor nog onontgonnen land) of in geld indien het land nabij een stad ligt. De grond is goed en gemakkelijk te bewerken; gedurende den winter (November tot Februari) wordt alle landbouw stopgezet en verhuren de boeren zich dikwijls als houtkappers.

De groot-landeigenaren en de kleine pachters verschillen niet in sociale „standing", beide hebben zich als immigrant gevestigd en het landbezit is maar een kwestie van tijd; dit is een gunstige omstandigheid voor de sociale en economische ontwikkeling van land en volk. Van de Chineesche bevolking zijn ± 35% landeigenaren, ± 30% pachters, ± 12% landarbeiders, ± 7% handelaren, 13% werkzaam in fabrieken en spinnerijen, ± 3% werkloozen.

1) Het volgende is grootendeels overgenomen uit: „History of Chinese migration in Manchuria", een artikel van denzelfden schrijver, dat eigenlijk een geheel vormt met het eerstgenoemde.

De laatste groep bestaat hoofdzakelijk uit de nieuw-aangekomenen, die nog geen emplooi vonden. De eerste jaren zijn moeilijk, maar men helpt elkaar en na een jaar of 8 is een immigrant meestal zoover, dat hij grond bezit, juist voldoende voor hemzelf en zijn gezin. De oogst wordt direct na het binnenhalen verkocht; de rijke boeren wachten soms op betere prijzen; de armere verkoopen den oogst vooruit, doch dit wordt door de Regeering tegengegaan.

De beginneling leent doorgaans voor den eersten tijd geld tegen een vrij hooge rente (3 à 8% per maand) op korten termijn (3 of 4 maanden); landbouwbanken heeft men nog niet en de gewone credietbanken zijn meestal niet bereid te helpen; invoer van meer buitenlandsch kapitaal is gewenscht om de ontwikkeling wat sneller te doen geschieden. Zuid-Mantsjoerije is overbevolkt, men trekt door naar het Noorden, uitgezonderd zij, die bij vrienden of familie intrekken.

Langzaam trekt men naar de meer onbewoonde landen: Mongolië en Siberië. Het Mongoolsche ras sterft uit en laat het enorme land vrij voor immigranten. Siberië is dun bevolkt; de Russen hebben niet het uithoudingsvermogen van de Chineezen om stukje voor stukje het land te ontginnen en hun landbouwproducten gedijen niet zoo goed op den Siberischen grond als de voedingsgewassen der Chineezen. In den laatsten tijd komen echter Chineesche emigranten weer uit Siberië terug, daar de Soviët Republiek haar politiek van onteigening ook in Siberië begint toe te passen. Het schijnt dat de tijd gekomen is voor het Chineesche Gouvernement om een overeenkomst te sluiten met de Russische Regeering ten opzichte van de Chineesche vestiging in Siberië.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie).

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1.— per maand.

Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.

R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
Mr. Dr. H. WESTRA,
Ir. J. J. G. E. RÜCKERT,
Ir. W. COOL,
} Leden.

Dr. J. H. BOEKE — Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Witte Singel, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, NOORDWIJK 35, BOVEN TOKO DER FIRMA VAN BEEM & Co WELTEVREDEN.

Aan een kruispunt.

door

Ir. E. P. Wellenstein.

's Lands financieele verhoudingen geven wederom aanleiding tot groote bezorgdheid.

De belangrijke en nagenoeg algemeene val van de prijzen der stapelproducten voor de Europeesche en Amerikaansche markt, zal onder de financieel-bovendrijvende bevolkingsgroepen aanmerkelijk minder inkomsten brengen dan waaraan deze gedurende de laatste jaren gewend zijn geraakt. Reeds om die reden is te rekenen op een aanmerkelijken teruggang van de opbrengsten van persoonlijke en zakelijke heffingen. Verder is de kapitaalsinvestatie ook in deze gewesten parallel loopend aan de resultaten; de fiscale opbrengsten, welke aan kapitaalsbelegging inhaerent zijn, zullen dus eveneens verminderen. De tinprijs is zeer aanmerkelijk gedaald, evenals die van andere producten van Gouvernementswege gewonnen en geteeld. Voegt men bij dit alles nog een verloop van de moesson 1929/30, waarvan de ongunstige nawerking in verschillende cijfers nawijsbaar is, dan bestaat al zeer weinig reden tot optimistische verwachtingen.

Onder deze omstandigheden is er zeker aanleiding, zoowel de grondslagen der financieele politiek, als de financieele uitkomsten der laatste jaren aan een beschouwing te onderwerpen.

I.

Bij een bespreking van de grondbeginselen der algemeene financieele politiek dient eerstens te worden vermeld, dat in vroegere jaren alle uitgaven, welk karakter deze ook droegen, bestreden werden ten laste van den gewonen dienst. Aan een afzonderlijken kapitaalsdienst werd in het toenmalige begrootingsrecht *niet*

gedacht. Spoorwegen en havens werden gebouwd uit inkomsten op dezelfde wijze verkregen als de gelden noodig voor de remuneratie van een Gouverneur-Generaal. Dat met zoodanige financieringsmethode — volgende nog wel op de poriode der batige sloten — de economische en verdere ontwikkeling van de kolonie noodeloos werd verdrukt, spreekt van zelf. Men bleef op die wijze ver ten achter bij bijvoorbeeld. Britsch-Indië, waarvoor reeds sinds lange tijden voor den aanleg van productieve werken op ruime schaal werd geleend. Toen onder deze financieele politiek de bewegingsvrijheid in alle opzichten te gering dreigde te worden leende het moederland ten behoeve van de kolonie.

In het begin van deze eeuw kwam in zoo ver een ommekeer, dat steeds meer werd ingezien, dat op de aangegeven wijze niet verder kon worden gegaan. De rapporten VAN DEVENTER, FOCK en KIELSTRA stelden overtuigend aan het licht, dat de staatswerzaamheid aanmerkelijk uitgebreid diende te worden om een debâcle te voorkomen. In later jaren ging de krachtige en doelbewuste ontwikkelingspolitiek van VAN HEUTSZ zeer aanmerkelijke uitgaven vereischen. Onder deze verhoudingen krijgt men den toestand, dat een buitengewone dienst, waarvoor zonder bezwaar geleend zou kunnen worden, als onderdeel van het budget erkenning vindt, een erkenning, welke echter gedurende lange jaren een meer platonisch karakter draagt, waarbij door den toenmaligen minister IDENBURG de zwaarwichtige bezwaren van de zijde van de Staten-Generaal tegen dien buitengewonen dienst, steeds werden ontzenuwd met verwijzing naar de zeer voorzichtige ramingen van de tinopbrengsten.

Nu werd in die dagen — het klinkt na vele gebeurtenissen der laatste jaren eenigszins vreemd — de mogelijkheid van vermeerdering van inkomsten voor Nederlandsch-Indië steeds gezien in een uitbreiding van de Gouvernementsbedrijven; de nawerking van de wingewest gedachte sloot destijds ten eenen male het denkbeeld buiten, dat het hier te lande werkzame buitenlandsche kapitaal, de Europeanen e. a. een, naar draagkracht, evenredig deel van de staatsuitgaven hadden te dragen. Een en ander bracht mede, dat het vraagstuk op den voorgrond werd gebracht of het niet verstandiger zou wezen de groote staatsbedrijven als autonome lichamen op de leeningmarkt te doen komen, dan dat Indië zelf

zou leenen. De angst voor een buitenlandschen vijand, aan welk spook reeds zoo menig millioen noodeloos is geofferd, droeg tot bovenaangegeven vraagpunt het noodige bij.

Dit vraagstuk bleef lange jaren in ambtelijke beschouwing en verkeerde in dat stadium toen in 1914 de wereldoorlog uitbrak. Toen bleek, dat de buitenlandsche-vijand neurose de geldmarkten van Nederland en Indië niet had aangetast en begin 1915 kwam, dank zij royalen steun en vertrouwen van die kanten, waar zij mocht worden verwacht, de eerste Indische leening succesvol tot stand, zulks onder voorwaarden, welke voor een eerste leening niet anders dan gunstig kunnen worden genoemd. Hiermede was een uit leeningen te bestrijden, buitengewone dienst gestempeld tot een onderdeel van de jaarlijksche begrootingen, zonder dat deze aangelegenheid echter begrootingsrechtelijk eenige regeling verkreeg.

Het begrootingsrecht vertoont nu in de hierop volgende jaren een langzame, doch gestadige ontwikkeling. Er is in de eerste plaats op te wijzen, dat reeds vóór 1914, en wel in '12, voor Nederland een zg. Bedrijvenwet tot stand kwam, beoogende de ware financieele uitkomsten van de staatsbedrijven op de juiste wijze in de begrootingen te doen spreken.

Van meer beteekenis dan de eerste Nederlandsche Bedrijvenwet — zij het dan ook voorshands met minder uitwerking — was het streven van den toenmaligen Thesaurier-Generaal in Nederland, Prof. Dr. ANT. VAN GIJN om de, bij de Nederlandsche gemeenten veelal gebruikelijke, financieringsgewoonten ook voor het Rijk ingang te doen vinden. Daarbij toch worden de uitgaven gerangschikt naar de rechtstreeksche nuttigheid, welke van de daarvoor te verkrijgen objecten is te verwachten en wordt verder vastgehouden aan het systeem, dat voor objecten welke over een langere periode dienst kunnen doen, zal worden geleend, mits de aflossing van de leening gelijken tred houdt met het toekomstige gebruik, dat van de beschouwde objecten nog mag worden verwacht. Er wordt dus een stelsel nagestreefd, waarbij elk jaar niet zwaarder wordt belast dan met de werkelijke kosten van die diensten, welke aan dat jaar kunnen worden te goed geschreven.

Dit denkbeeld is door VAN GIJN eerst in „De Economist" verdedigd; later gedurende zijn kortstondig ministerschap in een wets-

ontwerp belichaamd, dat echter nimmer in openbare behandeling is gekomen. [1]) VAN GIJN zelf stelde verder de noodige berekeningen op, waaruit bleek, dat toepassing van zijn stelsel voor Nederlandsch-Indië de gewone dienst (± 1915) zonder bezwaar met een tiental millioenen 's jaars zou kunnen worden ontlast, d. w. z., dat feitelijk telken jare extra vermogen tot een zoodanig bedrag werd gevormd.

Het stelsel VAN GIJN is nòch voor Nederland, nòch voor Nederlandsch-Indië aanvaard. Voor beide gebiedsdeelen wordt, met meer of minder slagen om den arm, vastgehouden aan het denkbeeld van leenen voor rechtstreeks productieve uitgaven (in werkelijkheid: wat naar de meening van den dag rechtstreeks productief wordt genoemd), waarbij echter in Nederland de buitengewone dienst een wettelijke regeling heeft gekregen. Daarbij is verder in vooruitzicht gesteld bij de rangschikking van staatsdiensten onder de nieuwe Nederlandsche Bedrijvenwet, die eerst van de laatste jaren dateert, zeer ruime opvattingen te huldigen, ten einde ook op die wijze de leeningsmogelijkheden op gepaste wijze te verruimen.

Voor Nederlandsch-Indië kwam het stelsel VAN GIJN met zijn vrijmaking van een luttele tien millioen, in den rijkdomswaan van de afgeloopen jaren geheel in het vergeetboek. Het begrootingsrecht ontwikkelde zich daar langs banen, dat de opvattingen nopens objecten, waarvoor kan worden geleend steeds meer werden verruimd, zonder daarbij echter de grens van het speculatieve ook maar te naderen.

Verder kwam in 1927 een Bedrijvenwet tot stand, welke gesteld op aanmerkelijk ruimere grondslagen dan de Nederlandsche wet van 1912, het *mogelijk* maakt de financieele resultaten van de Landsbedrijven werkelijk op zoodanige wijze in het budget te doen spreken als met een gezonde ontwikkeling van een en ander noodig is, waarbij echter de complicatie moet worden gevreesd, dat de invoering van die wet nog geruimen tijd zal vorderen. Ook werd gedurende de laatste jaren in zoo ver rekening gehouden met het onvermijdelijk labiele karakter van het Indische budget, dat verschillende uitgaven in de begrooting gaan paraisseeren

1) Vergelijke in dit verband Kol. Stud. April No. 1930 bldz. 287 e. v.

met de uitgesproken bedoeling deze uitgaven eerst dan te bewerkstelligen, wanneer aan het begin van het begrootingsjaar de financieele verwachtingen, welke dan gekoesterd mogen worden, die uitgaven blijven wettigen.

Van niet minder beteekenis voor het financieele gebeuren in de toekomst, dan de ontwikkelingsgang van het begrootingsrecht, zijn de financieele uitkomsten der oorlogs- en eerste na-oorlogsjaren.

De oorlogsjaren zelf dwongen uiteraard tot een groote voorzichtigheid, welke dan ook zeer sterk uit de opeenvolgende begrootingen spreekt. De eerste na-oorlogsjaren brachten echter een verwarring, welke zeker nog een tiental van jaren in ongunstigen zin op de ontwikkeling van Indië zal kunnen nawerken, indien niet eindelijk eens wordt gefixeerd hoe men ten slotte tegenover dat bijzondere gebeuren staat en binnen welken termijn eventueel nog bestaande deficitten uit dat tijdperk weggewerkt zullen moeten wezen, evenals zulks voor de crisisuitgaven in Nederland is geschied. Het jaar 1921 bracht daarbij de *„ontstellende overschrijdingen,"* welke nog eenige jaren de financieele resultaten zouden overheerschen en de administratieve capaciteiten van den staat terecht aan zeer scherpe critiek onderwierpen.

Deze overschrijdingen, zoomede de aan die jaren inhaerente tekorten, dienen alweer niet hooger aangeslagen te worden dan op haar werkelijke beteekenis.

Eerstens mag bij een beschouwing van die jaren niet over het hoofd worden gezien, dat in 1918 de Volksraad tot stand kwam. Tallooze, lange jaren opgespaarde, wenschen kwamen met zulk een kracht naar voren, dat aan dien aandrang op een of andere wijze gevolg moest worden gegeven. De daling van de waarde van het geld moest op een of andere wijze voor het uitgebreide personeel worden ondervangen en zulks op korten termijn, waarbij rustig overleg buitengesloten was. Verder waren de *tekorten* van die jaren in menig opzicht niet anders dan tijdelijke kastekorten, doordat de belastingen over die jaren niet dan veel later zouden binnenkomen. Een en ander neemt echter niet weg, dat de vorengenoemde overschrijdingen bezwaarlijk anders dan als ernstige financieele fouten kunnen worden beschouwd, mogelijk

door de totaal onvoldoende kasbewaking van die dagen, waardoor sommige departementen en diensttakken ongebreideld aan een lichtzinnig streven tot groot doen konden toegeven, daardoor andere uitgaven van aanmerkelijk grootere nuttigheid voor langere jaren onmogelijk makende.

Deze jaren brachten echter op financieel gebied een groot lichtpunt: het was de erkenning, dat ook het hier te lande werkzame Nederlandsche en ander uitheemsch kapitaal een passend aandeel heeft bij te dragen in de bestuurskosten; zoomede, dat tusschen de belasting van uitheemschen en inheemschen een zekere evenredigheid op draagkracht gebaseerd, dient te bestaan. Deze grondslagen kwamen tot uiting in de belastingvoorstellen door IDENBURG eind 1919 aan de Staten-Generaal overgelegd. Met het parlementair-christelijk regiem, dat op zijn ontijdig heengaan volgde, kwam weliswaar een reactie, doch de stroom was niet geheel te stuiten en de volgende jaren brachten op het gebied van belastingheffing aanmerkelijke verbetering, al moesten daarbij de belangen van het tani-gezin, dat van een tachtig à honderd gulden 's jaars moet bestaan, aanmerkelijk wijken voor die van het Treubsche weeuwtje, dat slechts enkele H. V. A-aandeelen de hare kan noemen.

Op de periode van groote tekorten volgde nu een periode, dat een sluitende gewone dienst het wachtwoord werd van alle staatsbemoeienis, zonder dat men er zich echter rekenschap van ging geven, wat in financieelen zin die sluitende gewone dienst werkelijk beteekende. Voor alles moest de onveilig gemaakte gulden, veilig worden gesteld en deze klanken bleven het financieele gebeuren beheerschen, terwijl de begrootingen zeer aanmerkelijke overschotten gaven. Zij misten haar uitwerking niet; ten goede evenmin als ten kwade. Ten goede was de uitwerking, dat er evenwicht kwam tusschen gewone uitgaven en inkomsten, althans in schijn; in werkelijkheid werd waarschijnlijk aanmerkelijk gespaard, echter met de bijkomende omstandigheid, dat de gulden — ook na zijn absolute veiligstelling — toch nog geruimen tijd binnen de onveilige zône werd gehouden.

Ten kwade uitte zich de werking, dat van een stelselmatige vermindering van uitgaven niet voldoende sprake was, ook bezwaarlijk kon wezen, mede wijl het uitgangspunt door de voor-

afgaande jaren was bedorven, zoodat een ook overigens wenschelijke uitsnoei, ten onrechte het karakter kreeg van bezuiniging. Verder werd — het is begrijpelijk — het meest bezuinigd, waar de meeste medewerking werd verkregen om den toestand meester te worden; anderzijds bleef geldverspilling bestaan en dikwijls nog als arbeid van bijzondere productiviteit aangemerkt.

In algemeenen zin kwam echter omstreeks 1924/'25 een algemeene ontspanning en naderde een periode, dat de regeeringsbemoeienis, zooals die onder de heftige schokken der laatste jaren was gegroeid aan een stelselmatige toetsing op een evenwichtige ontwikkeling kon worden onderworpen; de bekende relletjes van eind 1926 maakten echter aan die ontspanning ten deele een einde. De verantwoordelijkheidsvraag werd daarbij niet of nagenoeg niet gesteld en een uitbreiding van het bestuurs- en politieapparaat kwam op den voorgrond. Zooals het in die dagen heette: op het veilig stellen van den gulden volgde het veilig stellen van het gezag, met alle daaraan verbonden kosten.

Toch baarde het financieele beeld in de eerste jaren na 1926 geen bijzondere zorgen. De specifiek Indische producten konden toch op de wereldmarkten alleszins bevredigende prijzen verwerven. Eenige gunstige moessons verhoogden in sterke mate de koopkracht van de inheemsche bevolking, die verder door autobus en auto aan het wereldverkeer werd aangesloten als nog nooit te voren, een aansluiting, welke in sommige opzichten haar keerzijde vertoonde, doch als prikkeling van productie slechts kan worden toegejuicht. Medio 1929 begon het aspect zich echter te wijzigen; de toekomst schijnt steeds donkerder: de financieele politiek eischt wederom bijzondere voorzichtigheid.

II.

Ook al was — vóór de behandeling van de begrooting 1931 in den Volksraad — het financieele perspectief over het algemeen gunstig, toch werd dat perspectief, zoowel in de wetgevende organen als daarbuiten, sterk uiteenloopend beoordeeld. Werd eenerzijds met klem van redenen betoogd, dat de algemeene toestand gunstig was, dat de staatsfinanciering eerder te voorzichtig was dan roe-

keloos, met niet minder verve is de stelling verkondigd, dat door onvoorzichtig geldelijk beheer bij voortduring op het staatsvermogen zou worden ingeteerd. De vraag kan worden gesteld of bij die debatten de belangen van Nederlandsch-Indië wel voldoende in het oog zijn gehouden, of daarbij niet noodeloos en op hoogst laakbare wijze aan het crediet, daardoor aan de ontwikkelingsmogelijkheden van het land, afbreuk is gedaan. Deze vraag zal op verschillende wijzen beantwoord worden; hoe dat antwoord moge uitvallen, zeker is, dat nimmer voldoende is getracht de uiteenloopende meeningen met die cijfers te staven, welke voor de beoordeeling van den waren toestand onmisbaar zijn. Nopens de werkelijke financieele resultaten, nopens het daarmede samenhangende vermogensverloop, tast men nog steeds in het duister. Ook de zg. financieele nota's spreiden op dit punt niet voldoende licht.

Om te trachten het voor een juiste financieele politiek noodige inzicht te verkrijgen, moesten allereerst vermogensbalansen, rente- en aflossingsrekeningen worden samengesteld. Dank zij welwillende medewerking van Regeeringswege, zijn zoodanige balansen en rekeningen deze als bijlagen vergezellende. (zie bijlagen No's 1, 2 en 3).

Alvorens nu echter de conclusiën, waartoe die balansen, enz. voeren aan een bespreking te onderwerpen, moge allereerst een en ander worden medegedeeld over de wijze waarop de cijfers in die bescheiden zijn verkregen, mede om ook op dat punt een objectief oordeel en objectieve critiek mogelijk te maken.

Zooals bekend mag worden verondersteld gaat de Nederlandsch-Indische Bedrijvenwet uit van de gedachte van een rekening van kapitaalsuitgaven en -inkomsten eenerzijds, een exploitatierekening anderzijds. In de kapitaalsrekening wordt dan niet alleen rekening gehouden met de technisch noodige afschrijvingen, doch tevens met dezulke, welke om andere redenen noodig of gewenscht zijn. De wet laat in deze alle vrijheid.

Tegenover de netto-boekwaarde van een bedrijf, zooals die uit de kapitaalsrekening volgt, staat een schuld aan het Land tot een even groot bedrag, voor welk bedrag dan ook zonder bezwaar geleend zou kunnen zijn. De gezamelijke netto-boekwaarden van de Landsbedrijven representeeren dus dat deel van de totale lee-

ningsschuld, dat in de bedrijven een dekking vindt, een schuld dus, waartegen geenerlei steekhoudende bezwaren kunnen worden ingebracht.

Nu werd hiervoren reeds opgemerkt, dat de algeheele invoering van de bedrijvenwet nog wel geruimen tijd op zich zal doen wachten. Een definitieve fixeering van de bedoelde netto-boekwaarden is dus voorshands niet mogelijk. Sinds geruimen tijd publiceeren echter de meeste overheidsdiensten, waarvan de dienstuitvoering een commercieel karakter draagt, balansen en bedrijfsrekeningen op ambtelijk-commercieelen grondslag. Men kan veilig aannemen, dat de cijfers in die ambtelijk-commercieele bescheiden voor het in deze beoogde doel zeer wel bruikbaar zijn. De nettoboekwaarden in die balansen zijn dan ook gebruikt bij de samenstelling van de vermogensbalansen van Nederlandsch-Indië, behoudens de correctie, dat ook de daarvoor in aanmerking komende magazijnsvoorraden tot het kapitaal zijn gerekend, hetgeen in de ambtelijk-commercieele cijfers tot nu toe nog niet het geval is geweest. Op enkele punten behoefden die ambtelijke cijfers aanvulling; zoo is voor het kapitaal van de Staatsspoor- en tramwegen het cijfer ontleend aan de door dien dienst gepubliceerde brochure over de mogelijkheid van een autonoom Staatsspoor- en tramwegbedrijf hier te lande.

Dat de aangehouden cijfers geenszins een balansflatteering geven, moge blijken uit de enkele mededeeling, dat bijv. de zoogenaamde Goud- en Zilvermijnen in Benkoelen niet in het overzicht zijn opgenomen. Verder valt op te merken, dat per 1 Januari 1929 de netto-boekwaarde van de bedrijven is berekend op ƒ 1 052 millioen. Daartegenover staat een bruto-boekwaarde van ƒ 1 360 millioen en afschrijvingen voor ƒ 308 millioen of ruim 22% van die bruto-boekwaarde. Bedenkt men nu, dat de groote uitgaven aan de bedrijven voornamelijk van de laatste jaren dateeren, dan zullen die afschrijvingen zeker voldoende worden geacht. Veilig kan dan ook worden aangenomen, dat de in deze aangehouden netto-boekwaarden slechts relatief onbeteekenende verschillen zullen uitwijzen met die bedragen, zooals zij zullen zijn vastgesteld, na aanwijzing van de verschillende, daarvoor in aanmerking komende, diensten tot Landsbedrijven. Het groote aantal jaren, waarover de aanschaffingen zijn verdeeld, wettigt verder de

uitspraak, dat de aangenomen cijfers een afdoende veiligheidsmarge inhouden tegenover het verloop van het prijsniveau.

Een ander onderdeel van de vermogensbalans, (zie bijlage 1) hetwelk nadere toelichting behoeft is de post *2: Restant kapitaal fondsen.*

Onder dezen post zijn die vermogensbestanddeelen gerangschikt, waarvoor de uitgaven volgens den *tegenwoordigen* begrootingsopzet tot den buitengewonen dienst worden gerekend, ook al geschieden zij niet ten behoeve van de Landsbedrijven. Tegen die rangschikking op zich zelf kunnen bezwaarlijk steekhoudende argumenten worden aangevoerd. Integendeel: in menig opzicht lijkt die buitengewone dienst voor uitbreiding vatbaar, zonder aan de eischen van een deugdelijk financieel beheer tekort te doen. Het werd echter niet wenschelijk geacht deze uitbreidingsmogelijkheid in concreto in beschouwing te nemen, waarom in deze zonder meer de financieele nota als leiddraad is aangehouden.

Op een zeer voornaam punt de financiering betreffende, is echter van die nota afgeweken. Volgens het tot nu toe gevolgde begrootingsrecht zijn toch steeds de noodzakelijke afschrijvingen op 's Lands activa en de schuldaflossingen geheel onafhankelijk van elkander in beschouwing genomen. Voor een juiste financieele politiek dient echter tusschen beide een onverbreekbaar verband te worden gelegd en dient de aflossing van schuld de afschrijvingen minstens te compenseeren, welke afschrijvingen dan ook het *geheele* gebied der activa dienen te beslaan.

Kan men nu ook niet betwisten, dat behalve die voor de bedrijven, ook de verder nog onder den buitengewonen dienst gerangschikte activa voorbestemd zijn om over een lange reeks van jaren dienst te doen, zoodat zonder bezwaar daarvoor kan worden geleend, evenmin valt te bestrijden, dat ook op de uitgaven voor laatstbedoelde activa jaarlijks dient afgeschreven te worden, ware het alleen omdat het bij voortduring op de balans houden van zoodanige activa tot het volle bedrag der aanschaffing, niet anders zou kunnen beteekenen dan een relatieve verarming. Het nalaten van die afschrijving en dus ook van schuldaflossing, zou op den duur geen ander gevolg hebben dan dat over lange, lange jaren het nageslacht nog steeds zou staan voor den rentelast van uit-

gaven, welke voor volgende stadia van ontwikkeling van veel minder beteekenis zijn dan tegenwoordig.

In verband met een en ander is uitgegaan van het denkbeeld, dat het gedeelte van den buitengewonen dienst, dat niet onder de Landsbedrijven is te rangschikken, zal worden gefinancierd door middel van fondsen, welke middels annuïteiten tot aflossing zullen worden gebracht [1]), zoodat uit dien hoofde het Staatsvermogen bij voortduring een passende vermeerdering ondergaat.

Ondervolgende staat geeft nu een inzicht in de uitgaven, waarop de fondsen betrekking hebben, terwijl mede de aangegeven aflossingstermijnen zijn aangegeven.

		Aflossingstermijn.
1.	Terugkoop particuliere landerijen	30 jaar.
2.	Deelname in N. V. in het belang der Volkshuisvesting	25 „
3.	Woningbouw burgerlijk personeel	40 „
4.	Irrigatie	30 „
5.	Uitzending benoodigdheden voor de B.O.W.	20 „
6.	Uitgaven in het belang der Volksgezondheid.	30 „
7.	Uitgaven voor het Mijnwezen	20 „
8.	Woningbouw personeel landmacht	25 „
9.	„ „ zeemacht	20 „
10.	Aanbouw Opiumvaartuigen	20 „
11.	Haveninrichting aan de Sabangbaai	50 „

Uit dezen staat blijkt wel overtuigend, dat de aflossingstermijnen aan den zeer voorzichtigen kant zijn gehouden. De kosten van particuliere landerijen zouden bijvoorbeeld gevoegelijk over een termijn van 50 à 60 jaren kunnen worden verdeeld; een termijn van 50 jaren voor aflossing van een irigatie-werk is zeker niet te lang, om slechts enkele voorbeelden te noemen. Daar echter in deze in hoofdzaak de bedoeling voorzit om de gedachten te bepalen, is elke veronderstelling vermeden, welke als een gebrek aan voorzichtigheid zou kunnen worden uitgelegd. Het is dezelfde overweging, welke er toe gevoerd heeft — het werd reeds opgemerkt — voor dit onderdeel van het staatsvermogen slechts die uitgaven in beschouwing te nemen, welke op den buitengewonen dienst parais-

1) In de berekeningen is een rentevoet aangehouden van 5%.

seeren en niet thans reeds na te gaan, welke uitgaven verder nog zonder bezwaar van gewoon naar buitengewoon zouden kunnen worden overgebracht.

In de vermogensbalans, zooals zij deze als bijlage 1 vergezelt, treft men onder de *Bezittingen* nog de navolgende posten:

3. Verleende voorschotten.
4. Participatiën.
5. Saldo te goed bij de Javasche Bank.
6. Saldo te goed bij 's Rijks schatkist.
7. Saldo Landskassen.
8. Andere uitgaven in vroegere jaren gedaan voor gebouwen, wegen, ziekenhuizen, krankzinnigengestichten, enz., enz., welke thans nog dienst doen, doch niet ten laste van den buitengewonen dienst zijn verrekend.

De opname van de verschillende hier aangegeven posten onder de bezittingen van den Lande behoeft wel geen nadere adstructie of toelichting. Er is slechts op te wijzen, dat post *8*, waarvoor het bedrag pro memorie is gevoerd, wijst op een zeer ruime reserve. *Deze voor de toekomst te versterken heeft slechts dan zin, wanneer daardoor niet aan andere, dringender eischen wordt tekort gedaan.*

De posten onder de *schulden* zijn de volgende:

10. Restant uitstaande leeningen.
11. Schatkistpapier.
12. Muntbiljetten.
13. Saldo schuld bij de Javasche Bank.
14. Saldo schuld bij 's Rijks schatkist.
15. Onbelegde gelden van het Muntfonds.
16. Latente pensioenschulden.

Van deze posten is slechts de post: *Latente pensioenschulden* nader toe te lichten en te verklaren. Bekend mag worden verondersteld, dat in vroegere jaren de uitbetaling van de pensioenen zonder meer ten laste van den gewonen dienst werd genomen. Van de eigenlijke kosten van die pensioenen gaf men zich in die tijden eigenlijk heel weinig rekenschap, hetgeen ook thans wellicht in menig opzicht nog het geval is. Men lette toch slechts op de exhorbitante kosten van de militaire pensioenen.

Na omstreeks 1910 kwam steeds meer aandrang om de toekomstige pensioenen door middel van fondsen te verzekeren, totdat ongeveer in 1916 de daarvoor noodige regeling tot stand kwam. De nieuwe regeling berust op de onderscheiding van het personeel, dat vóór en dat nà 1 Januari 1917 in dienst is getreden. Voor de eerste categorie ging de bestaande regeling ongewijzigd door. Voor het personeel, dat na 1 Januari 1917 in dienst is getreden, wordt telken jaren in de daarvoor in het leven geroepen (kostbare?) fondsen een bedrag gestort als aequivalent voor de toekomstige pensioenslasten.

Van af 1917 paraisseeren dus op de jaarlijksche begrooting tweeërlei pensioensuitgaven, waarvan de eene categorie het karakter draagt van een reserve voor de toekomst, de andere categorie meer of minder dat van een schulddelging. Uitvoerige berekeningen hebben uitgewezen, dat de uitgaven voor laatstbedoelde categorie omstreeks 1935 een maximum zullen bereiken om daarna geleidelijk uit het budget te verdwijnen.

De wijze, waarop deze schuld is ontstaan en de wijze, waarop de kosten worden gedragen maakten het raadzaam dezen post pro memorie op te brengen, evenals geschied is voor tallooze uitgaven, welke in vroegere jaren zonder meer ten laste van den gewonen dienst zijn gebracht, niettegenstaande daaraan een uitgesproken buitengewoon karakter kan worden toegekend.

De *renterekeningen*, opgenomen in bijlage *2* behoeven slechts weinig toelichting.

De Indische Bedrijvenwet voorziet voor de Landsbedrijven onder de exploitatie-uitgaven een bedrag voor rente voor het van landswege verstrekte kapitaal. Zijn eenmaal de verschillende daarvoor in aanmerking komende Landsdiensten tot Landsbedrijf aangewezen, dan paraisseert dus onder de inkomsten van den Lande een post voor van de bedrijven overgeboekte renten. Voor het geval besloten wordt de verdere buitengewone dienst via fondsen te verrekenen, is ook uit dien hoofde een inkomst te boeken. Tegenover deze inkomsten staan als uitgaven de betaalde leeningrenten. De sluitpost is aan te merken als het bedrag, dat eventueel nog ten laste komt van den gewonen dienst, dan wel zonder bezwaar als een toeslag op dien dienst kan worden aangemerkt.

Op analoge wijze zijn de *aflossingsrekeningen* te verklaren. Een zuiver financieel beheer vereischt, dat de aflossing van schulden minstens gelijken tred houdt met de afschrijving op de bedrijven, vermeerderd met dat gedeelte van de annuïteiten der fondsen, dat voor schulddelging is bestemd. Het bedrag nu, dat in werkelijkheid tot aflossing komt is afhankelijk van de aflossingsvoorwaarden waaronder de leeningen zijn aangegaan; het houdt dus slechts zijdelings verband met een juiste financieele politiek. De sluitpost geeft dan aan, wat in deze werkelijk is gebeurd. Een creditsaldo als voor 1929 wijst er op, dat grootere bedragen tot aflossing zijn gekomen dan uit een oogpunt van voorzichtig financieel beheer geboden is, dat dus uit dien hoofde kapitaal is gevormd. Daarbij dient er echter nog op gewezen te worden, dat een debetsaldo nog niet het recht geeft tot een kapitaalsintering te besluiten, daar ook uit anderen hoofde vermogensvermeerdering kan plaats vinden, bijv. indien de buitengewone dienst ten deele uit gewone inkomsten wordt bestreden.

III.

In het vorenstaande is kortelings weergegeven, op welke wijze de cijfers zijn berekend, die in de vermogensbalansen, rente- en aflossingsrekeningen zijn samengevoegd. Aan de hand van die cijfers, waarvan voorop te stellen is, dat zij den waren toestand eerder te somber dan te rooskleurig weergeven, moge thans worden nagegaan, welke conclusiën ten opzichte van den financieelen toestand van Nederlandsch-Indië daaruit getrokken kunnen worden.

Als eerste en meest belangrijke gevolgtrekking kan dan voorop worden gesteld, dat zoowel per 1 Januari 1928, als per 1 Januari 1929 en 1930, *de uitstaande schulden, muntbiljetten inbegrepen, ruimschoots door het tegoed worden gedekt.* Kan men voor 1 Januari 1928 wijzen op een „saldo te goed" van ruim ƒ 130 millioen, dit overschot stijgt per 1 Januari 1929 tot ongeveer ƒ 230 millioen om per 1 Januari 1930 een zelfde bedrag aan te wijzen.

Gedurende de laatste jaren is dus allerminst op het Staatsvermogen ingeteerd, terwijl verder in de financieele politiek de noodige rekening is gehouden met het wisselvallige karakter van verschillende inkomsten en een beduidend „saldo te goed" is opgezameld.

Volledigheidshalve dient nog te worden opgemerkt, dat de bovengenoemde cijfers eenige correctie behoeven voor het verloop van de latente pensioenschulden. Lijkt het ook alleszins verantwoord, deze pro memorie op de balans op te brengen, ook omdat de verrekening van die schulden zonder meer ten laste komt van den gewonen dienst, met wijzigingen van het totaal bedrag van die latente pensioensschulden dient uiteraard wel rekening te worden gehouden. Nu is reeds opgemerkt, dat die schuld tot 1935 een vermeerdering zal vertoonen om daarna geleidelijk af te loopen. Voor een juiste bepaling van het „saldo te goed", zou dus die pensioenschuld van 1 Januari 1928 op 1 Januari 1930 een vermeerdering vertoonen; het saldo te goed dus een even groote vermindering. Waar het verschil echter slechts enkele millioenen beloopt, kunnen reeds daarom voor het in deze beoogde doel, die enkele millioenen zonder bezwaar buiten beschouwing worden gelaten.

Wijst dus de vermogensbalans op gunstige verhoudingen per 1 Januari 1930, hetzelfde kan nopens de aflossingsrekeningen worden verklaard. Voor 1927 ziet men in deze nog een deficit van ƒ 1½ millioen, van welk deficit de beteekenis echter niet te hoog moet worden aangeslagen, in verband met het overschot, dat de gewone dienst dat jaar gelaten heeft. De schuldaflossing, op zich zelf beschouwd, wijst dus wel op een intering, doch deze intering wordt ruimschoots gecompenseerd, doordat een aanmerkelijk gedeelte van den buitengewonen dienst uit gewone inkomsten wordt bestreden.

Voor 1928 wijst de aflossingsrekening op zich zelf reeds op een vermogensvorming en wel van nagenoeg ƒ 13 millioen, te danken aan den bekenden meevaller in het aandeel van Nederlandsch-Indië in de Nederlandsche oorlogswinstbelasting [1]). Ook voor dat jaar is verder te wijzen op een aanmerkelijk overschot van den gewonen dienst, zoodat dan ook — blijkens de vermogensbalansen — het saldo te goed met ongeveer ƒ 100 millioen gulden stijgt.

Voor 1929, het laatste jaar waarover cijfers beschikbaar zijn en dat voor de toekomst waarschijnlijk als een normaal jaar kan worden aangemerkt, blijkt door de schuldaflossing nog een bedrag

1) Deze bijzondere aflossing zal t.g.t. waarschijnlijk blijken ƒ 20 millioen te hebben bedragen.

van ruim ƒ 4 millioen aan het Staatsvermogen te zijn toegevoegd. Deze vermogensvermeerdering is volgens de vermogensbalansen, door een intering uit anderen hoofde te niet gedaan.

De renterekeningen leeren, dat eerst in 1929 een toestand is bereikt, dat hetgeen aan den gewonen dienst kan worden te goed geschreven voor renten van bedrijfskapitalen en van fondsen, een overschot laat ten opzichte van de betaalde leeningrente [1]).

IV.

Wie kennis draagt van het normale verloop van overheidsfinanciën zal niet zonder schroom de stelling verkondigen, dat door de weinig juiste wijze, waarop in een landsbegrooting de uitgaven en inkomsten worden gerangschikt, een ruimte van middelen is geschapen, welke beter aan 's Lands ontwikkeling ware dienstbaar te maken. Het gevaar is toch allerminst denkbeeldig, dat zoodanige ruimte van middelen op weinig wenschelijke wijze wordt verdaan, de bewegingsvrijheid, welke men wenscht te scheppen niet wordt gebruikt, doch misbruikt.

Bij elke financieele beschouwing moet helaas worden vooropgesteld, dat voor Nederlandsch-Indië dit gevaar zeer sterk spreekt. Tallooze gebreken zijn op dit punt gedurende de laatste jaren sterk naar voren gekomen.

Over een overvloed van ambtelijk personeel wordt algemeen geklaagd; een vermindering met 4% bleek zonder eenig bezwaar mogelijk. De salarissen van dat personeel vertoonen op menig punt een overdaad, welke onweerspreekbaar blijkt uit het aanbod van arbeidskrachten met hoogere diploma's dan vereischt. Starre diplomaregelingen, noodig geacht om nepotisme te beteugelen, werken noodeloos duren arbeid in de hand. Een bestuurshervorming, uitgewerkt op een wijze, dat het nut er van in zeer veel opzichten wordt betwijfeld, verslindt aanmerkelijke bedragen door plotseling urgent schijnend personeel, dat in vroegere jaren niet van noode was. De Nederlandsch-Inlandsch onderwijs commissie concludeerde

1) Het wordt niet onmogelijk geacht, dat in de begrootingsstukken 1931, waaraan de betreffende cijfers zijn ontleend, een dooreenmenging van cijfers heeft plaats gehad.

tot een hoogst oneconomisch gebruik van 's Lands gelden op het door haar meer speciaal onderzochte gebied. Land- en Zeemacht verslinden jaarlijks een aanmerkelijk deel van het budget, hetwelk goeddeels als weggegooid is te beschouwen, daar beide voor werkelijke conflicten te eenen male onvoldoende zijn en ontoereikend geëquipeerd. De Volksraad en Provinciale Raden, zelf reeds overmatig prijzig, voeren zoowel door opzet als door werkwijze, allerminst tot soberen en doeltreffenden arbeid.

Het zou weinig moeite kosten de enkele hier gegeven voorbeelden met talrijke andere uit te breiden. In deze moge volstaan worden met te wijzen op het overheerschende gevoelen, dat de bezuinigingscampagne van enkele jaren geleden de kern van het vraagstuk van doeltreffend werken, niet of nauwelijks heeft geraakt. Dit algemeene gevoelen vond ook van Regeeringswege erkenning met de instelling van de zoogenaamde organisatie-commissie, welke erkenning — voor zoover bekend — tot nu toe echter door gebrek aan overwicht van de commissie, vrijwel een platonisch karakter heeft gedragen.

Onder deze omstandigheden kan een wijziging van het financieele perspectief, zooals het laatste anderhalf jaar is te constateeren, in menig opzicht een gunstige werking hebben. Het brengt weliswaar wederom het gevaar van overruwe bezuinigingen, welke in de toekomst meer kwaad stichten dan zij in het heden goed doen, doch daartegenover staat het groote voordeel, dat onder den drang van een onafwendbaar moeten, 's Lands uitgaven nog eens op nuttigheid worden getoetst en vergeleken en uitwassen, welke aan parlementaire en semi-parlementaire systemen dikwerf inhaerent zijn, uitgesneden worden. Onder die omstandigheden nu, op andere wijzen gelden beschikbaar te maken om deze toetsing en vergelijking ten deele overbodig te maken, zou daarom minder gewenscht kunnen zijn. Op het oogenblik is echter de achteruitgang van inkomsten van dien aard, dat ook al zou het mogelijk wezen door een rationeele begrootingsinrichting eenige millioenen vrij te maken, de bezuinigingsvraagstukken, waarvan hiervoren enkele zijn aangegeven, toch de noodige aandacht zullen *moeten* krijgen, wil men niet in alle opzichten afstand doen van eischen, welke aan een deugdelijk financieel beheer gesteld moeten worden.

Verder pleiten ook nog andere motieven voor verruiming van de financiën, waar deze zonder bezwaar mogelijk is.

Het is immers voor geen tegenspraak vatbaar, dat hetgeen de laatste tien à vijftien jaren gedaan is voor de economische en verdere ontwikkeling van de lagere sferen van de inheemsche maatschappij, verre ten achter blijft, niet alleen bij hetgeen billijkerwijze mocht worden verwacht, ook bij hetgeen moet worden geëischt om tegenover bevolkingsaanwas en bewustwording, een evenwichtige ontwikkeling van deze gewesten — vooral Java — te verzekeren.

De onmisbare landbouwvoorlichting bleef quantitatief zwak; wordt daarbij dikwijls nog overladen met arbeid, meer de hoogere sferen betreffende. De instelling van de provinciën bracht verder een dankbaar aanvaarde verontschuldiging — om tegen alle adviezen van bij den dienst betrokkenen in — de verantwoordelijkheid over te dragen op lagere bestuursorganen, welke onmogelijk in de gelegenheid zijn aan de ontwikkeling van dezen dienst de noodige aandacht en middelen te schenken. Een dienst, waarbij reeds om met de beschikbare arbeidskrachten te kunnen werken, centralisatie van overwegend belang is, werd gedecentraliseerd, ook nadat reeds in Britsch-Indië, met haar zooveel omvangrijker provinciën, de onwenschelijkheid van zoodanige decentralisatie overtuigend was gebleken. De nijverheidsvoorlichting bleef door gebrek aan middelen in alle opzichten onvoldoende om leiding te geven aan de urgente ontwikkeling van inheemsche nevenbedrijven; de uitbouw van handelsvoorlichting verkeert nog in embryonalen toestand. Het onderwijs, zoowel algemeen vormend als vakonderwijs voor die lagere inheemsche sfeer werd nimmer meer dan een hoogst stiefmoederlijke behandeling deelachtig. Niettegenstaande een sterk uitgesproken landhonger blijft grondverspilling een beminnelijk wachtwoord voor agrarische politiek.

In welke richting van overheidsbemoeienis men ook schouwt, in alle opzichten komt die lagere sfeer in absoluten en relatieven zin tekort en is bovendien naar verhouding fiscaal het zwaarst belast.

Toch staat of valt de verdere evenwichtige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië met de ontplooiïng van de latente krachten, welke in die sfeer op steun en bevruchting wachten. Krachtige uitheemsche bedrijven, hoe superieur in menig opzicht opge-

zet, zullen op zich zelf nimmer die evenwichtige ontwikkeling kunnen brengen. Men kan niet anders zeggen dan dat in het begin van deze eeuw zulks volmondig erkenning heeft gevonden. Maar de arbeid voor die ontplooiïng noodig is lang en moeilijk; éclatante successen zijn daarbij buitengesloten en een objectieve beschouwing van het koloniale gebeuren leert, dat na het heengaan van VAN DEVENTER en VAN KOL, na het uittreden van IDENBURG uit de koloniale politiek, de plichten tegenover die tientallen millioenen langzaam, maar zeker zijn teruggedrongen tot het derde en vierde plan en de aandacht — dikwerf hoogst kunstmatig — wordt geconcentreerd op een zoogenaamde politiek, op staatsrechtelijke wijzigingen en bestuurshervorming van bedenkelijke waarde, waarbij ook in dat opzicht de ontwikkelingsverzekering van het overgroote deel van de bevolking leelijk in de knel raakt. Men ontkomt dan ook niet aan de gedachte, dat uitheemsch kapitalisme en inheemsch feudalisme zich onbewust gevonden hebben — de zoogenaamde vertegenwoordiging in haar tegenwoordigen vorm brengt zulks reeds mede — en gezamenlijk het overheidsgebeuren in eigen belang overheerschen, welke belangen in kortzichtigheid tendeeren naar het economisch onderdrukt houden van de zeer breede onderlagen van de inheemsche gemeenschap. Het regeeringselement (defender of the poor?) werkt daarbij helaas dikwijls mede om den indruk te vestigen, dat het een wisselend spel van politieke rhetoriek doet vóórgaan boven den altijd moeizamen en steeds ondankbaren arbeid voor de minst bedeelden [1]).

Zoo is het mogelijk geworden, dat van programma's, zooals bereids een vijftiental en meer jaren geleden door LOVINK ontwikkeld, tot nu toe nog weinig is terecht gekomen. Het ook door de tijden veroordeelde oud-liberale dogma van laissez faire, laissez aller (laissez crever?) overheerscht — in het moederland achter christelijk mom — nog in verschillend opzicht de overheidsbemoeienis met die lagen van de inheemsche maatschappij, welke steun het meest van noode hebben.

Deze verhoudingen kunnen uiteraard niet langen tijd ongestraft voortbestaan en men kan niet anders verwachten dan dat verbe-

1) Men telle in dit verband eens voor één enkele Volksraadzitting het aantal bladzijden beschouwingen, gewijd aan de zg. politiek, aan de belangen van de hoogere sferen en aan die van de lagere sfeer.

teringen, worden zij niet tijdig van Regeeringswege doorgezet, in een volgend of daaropvolgend stadium zullen worden afgeperst. Dat daarbij de wellicht in sommige opzichten onbewuste tekortkomingen als bewuste koloniale onderdrukking zullen worden uitgelegd, is een gevolg — men zie naar Britsch-Indië — waarvan de ernst bezwaarlijk kan worden overschat.

Beschouwt men nu dit alles nog tegen den achtergrond van de laatste volkstelling, waaruit overtuigend is gebleken, dat het geboorteoverschot hier te lande nog steeds aan een versnellingswet is onderworpen, bedenkt men de mogelijkheid, zooal niet waarschijnlijkheid van steeds krachtiger Chineesche immigratie in komende jaren, dan spreekt wel zeer duidelijk de wenschelijkheid om voor het hier besproken onderdeel van Staatszorg gelden vrij te maken, ook al loopt men daarbij helaas het risico, dat deze vrijkomende gelden aan reparatiewerk verslindende kruisers of anderen overdaad wordt verdaan.

V.

Beschouwingen over het Nederlandsch-Indische begrootingsrecht, hoe kort ook gehouden, zouden onvolledig en door onvolledigheid onjuist zijn, indien daarbij niet aandacht werd geschonken aan het zeer wisselende verloop van sommige inkomstengroepen. Zooals reeds hiervoren werd opgemerkt brachten de eerste na-oorlogsjaren een gedeeltelijke erkenning van de billijkheid om ook het hier te lande werkzame kapitaal, zoomede de uitheemschen naar draagkracht in 's Lands lasten te doen bijdragen. Deze heffingen kunnen echter niet anders dan een labiel karakter dragen, daar zij voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van sterk wisselende winsten met dat kapitaal verworven, van de tantièmes aan bestuurderen en personeel uitgekeerd. Verder is door het tarief van invoerrechten een niet te verwaarloozen deel van het budget afhankelijk van het verloop der kapitaalsinvestatiën. Ten slotte is er in dit verband op te wijzen, dat de tinexploitatie op Banka en Billiton, zoomede de Gouvernements-rubberondernemingen grooten invloed uitoefenen op de eindcijfers van de begrooting.

Nu onderscheiden de afgeloopen tien jaren zich feitelijk door niet alleen hooge, zelfs door zeer hooge winsten voor de Nederlandsch-Indische exportproducten. In menig opzicht was in de bedongen

prijzen nog het karakter van een oorlogswinst te onderkennen, welke uiteraard niet langen tijd stand zouden kunnen houden door het element van zelfvernietiging, dat zoodanige winsten inhouden, voor zoover zij niet te danken zijn aan een monopolie-positie, door politieke invloeden gekoesterd.

Het jaar 1929 bracht toen den ommekeer. Was de positie voor rubber reeds geruimen tijd wakkelend, zulks was geen beletsel die cultuur steeds door uit te breiden. Voor andere cultures deed zich niet alleen een voortdurend stijgende concurrentie van andere landen gevoelen, ook het opnemend vermogen van het buitenland liep sterk terug, mede zoodra de kapitaalsinvestatiën in West-Europa en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika een meer normaal karakter gingen vertoonen. Een en ander werd nog verergerd toen het koersverloop op de New-Yorksche beurs steeds meer een inflatie-karakter vertoonde en na de krach duidelijk bleek, dat ook daar in menig opzicht schijnrijkdom had overheerscht.

Onder deze verhoudingen is thans een toestand bereikt, dat de meeste Indische cultures voor moeilijkheden staan, waarvan de gevolgen voorshands niet zijn te overzien. Voor rubber is te wijzen op wat, in de Mededeelingen van de Medansche Handelsvereeniging door den Heer J. DE WAARD zeer terecht is genoemd een *kapitalisatie*-crisis, waaraan wij — ter onderscheiding van een zuiver cyclisch conjunctuur-verschijnsel — liever den naam van *structuur*-crisis zouden willen geven. Is voor rubber die structuur-crisis duidelijk nawijsbaar, voor andere producten als voor suiker, dat sterk den invloed ondervindt van het tweesnijdende zwaard P.O.J. 2878 en voor thee is de mogelijkheid allerminst buitengesloten, dat ook daarbij een algemeene winstgevendheid wederom slechts bereikbaar is door een tijdelijke of meer permanente concentratie op de beste gedeelten van het areaal, samengaande met gewijzigde werkmethoden.

Voor andere producten als tin, lijkt het vooruitzicht minder somber. In den tijd van bovenmatig hooge prijzen werd voornamelijk buitenslands de productie uitgebreid op zoodanige wijze, dat die uitbreiding voor eenigszins langeren tijd niet te handhaven zal zijn. Het Gouvernements-tinbedrijf op Banka staat ook bij de huidige prijzen nog krachtig; het Billiton-bedrijf lijkt voor belang-

rijke interne versterking vatbaar. De vraag naar de superieure Deli-tabak is voorshands even sterk gebleven; slechts ongunstig verloop van de moessons bracht daar tijdelijken teruggang van de inkomsten.

Hoe dit alles nu ook zij, of men in den val van de prijzen van de voornaamste export-producten een zuiver cyclische conjunctuurbeweging wil zien, dan wel in sommige opzichten daaraan een meer structureele beteekenis toekent, zeker is, dat de gelijktijdige en algemeene teruggang meer dan ooit de noodzakelijkheid heeft getoond om in het jaarlijksche budget met de wisselvalligheid van inkomsten de noodige rekening te houden. Deze wenschelijkheid klemt te meer, eerstens wijl een krachtige, van de groot-industrie onafhankelijke middenstand nagenoeg geheel ontbreekt en de heffingen van dien middenstand dus steeds van betrekkelijk geringen invloed zijn, in de tweede plaats omdat de belastingheffing in menig opzicht het veilig toelaatbare maximum reeds heeft bereikt, zooal niet overschreden, zoodat men ook in dit opzicht nagenoeg geen reserve meer achter de hand heeft. Men moge de wenschelijkheid onderschrijven om door een progressieve winstbelasting tijdelijk hoogere winsten zwaarder te belasten om zoodoende winsten, welke meer het karakter dragen van kapitaalrente te kunnen ontlasten, men kan de billijkheid van een vermogensbelasting erkennen, men moge zelfs bij de tegenwoordige politieke verhoudingen in het Moederland nog de stelling verdedigen, dat de aardolieindustrie naar draagkracht haar penningske heeft te offeren, daarmede zullen op korten termijn geen inkomsten worden verkregen en zeker is het vraagstuk van inkomstenstabilisatie met een en ander geen stap nader tot oplossing gebracht. Integendeel; van een progressieve inkomstenbelasting moet worden verwacht, dat het de wenschelijkheid van reserveering voor de toekomst nog sterker zal doen spreken dan thans reeds het geval is.

Toegegeven moet worden, dat de huidige verhoudingen exceptioneel zijn. Meestal wordt toch een minder goeden gang van zaken bij eenen tak van handel en industrie door gunstige resultaten bij andere takken gecompenseerd. Zulks neemt niet weg, dat thans een algemeene malaise zeer goed bestaanbaar bleek en dus ook daarmede rekening valt te houden en voorzieningen in dit opzicht gewenscht zijn.

Nu zij met het vorenstaande allerminst gezegd, dat in het verleden zoodanige voorzieningen steeds achterwege zijn gelaten. Wanneer in de vermogensbalans per 1 Januari 1930 nog gewezen kan worden op een „saldo te goed" van ongeveer ƒ 230 millioen, dan is dat zeker voor een aanmerkelijk deel te danken aan het beleid, dat ook in vroegere jaren en vorige perioden het financieele gebeuren heeft beheerscht. Hierboven werd er bijvoorbeeld reeds op gewezen, hoe jaren lang de buitengewone dienst door een lage raming van de verkoopprijzen van tin geheel of gedeeltelijk uit gewoon is bestreden. Slechts de eerste na-oorlogsjaren met hun financieele rampen van hooger hand geven feitelijk een afwijking van den gewonen regel. Nadien vertoont tot aan 1930 de jaarlijksche begrooting weer een meerder of minder ruime marge, zonder welke de uitkomsten voor het jaar 1929 niet nog betrekkelijk gunstig hadden kunnen verloopen.

De vraag is dan ook niet zoozeer of wel naar stabilisatie van het gebruik van gewone inkomsten zal worden gestreefd, doch wel of die stabilisatie, waarvan zich slechts enkelen tot nu toe voldoende bewust waren, een meer uitgesproken karakter dient te gaan dragen.

Naar persoonlijke meening is die vraag bevestigend te beantwoorden.

Weliswaar is daarbij te vreezen voor een aandrang om de uitgaven tot het denkbaar hoogste punt op te schroeven, doch die aandrang bestaat ook thans reeds. Daartegenover is er dan op te wijzen, dat wanneer stabilisatie van het gebruik der inkomsten over een reeks van jaren wordt verheven tot een programpunt van financieele politiek, die aandrang tot verhooging van uitgaven ook een meer gefundeerde en krachtiger bestrijding zal kunnen krijgen dan thans doorgaans het geval is.

De vraag moge daarom in beschouwing worden genomen, op welke wijze zoodanige stabilisatie het best in de jaarlijksche begrooting wordt verwerkt.

In de eerste plaats moge worden opgemerkt, dat de Indische Bedrijvenwet de mogelijkheid open stelt om door middel van reserverekeningen te komen tot stabiele uitkeeringen aan het gewone budget voor die diensten, welke voorbestemd zijn om tot

Landsbedrijf te worden aangewezen. Voor 's Lands Kina- en Theeonderneming is verder dit beginsel reeds in een ordonnantie belichaamd, zoodat op goede gronden mag worden verwacht, dat ook voor de Bankatinwinning, het Djatibedrijf, de rubberondernemingen, enz., een meer stabiel verloop van de uitkeeringen aan 's Lands schatkist zullen kunnen worden verzekerd. Geschiedt zulks dan is daarmede een groote stap in de goede richting gedaan. In hoever het nu noodig is of wenschelijk is, verdere maatregelen te voorzien en welke daarvoor de meeste aanbeveling verdienen, moge in het ondervolgende bespreking vinden.

VI.

Om een inzicht te verkrijgen in het Staatsvermogen van Nederlandsch-Indië en zijn verloop gedurende de laatste jaren, is uitgegaan van de veronderstelling, dat tegenover de schulden in hoofdzaak staan de netto-boekwaarden van de Landsbedrijven, zoomede het onafgeloste gedeelte van fondsen, waarover de verdere uitgaven ten laste van den buitengewonen dienst beschouwd zijn te loopen. Tegenover de in de financieele nota's tot nu toe gegeven cijfers brengt deze voorstellingswijze in tweeërlei opzicht een verbetering door het scheppen van meerdere waarborgen voor een deugdelijke financieele politiek. Eerstens stelt het voor de brutokapitaalsvermeerdering van de bedrijven de netto-vermeerdering in de plaats. Verder wordt een systematische aflossing voorzien voor de verdere uitgaven ten laste van den buitengewonen dienst, welke uitgaven, volgens de thans nog gevolgde voorstellingswijze tot in het oneindige in de jaarlijksche begrootingen blijven doorloopen.

Wordt nu vastgehouden aan den stelregel, dat de netto-boekwaarden van de bedrijven niet worden geflatteerd, dat wanneer door gemaakte fouten of om andere redenen de wenschelijkheid blijkt van een extra-afschrijving, die extra-afschrijving ook inderdaad wordt tot stand gebracht, wanneer ook de aanwijzing van de uitgaven, welke over fondsen zullen loopen, met het noodige verstand geschiedt, dan is van een intering van het Staatsvermogen geen sprake, zoolang slechts wordt vastgehouden aan den stelregel,

dat de onafgeloste leeningen de som van netto-boekwaarden van de Landsbedrijven en van de onafgeloste gedeelten van de fondsen niet mogen overtreffen. Integendeel zal op deze wijze geleidelijk vermogen worden gevormd, doordat de leeningen voor irrigatiewerken, wegen, gebouwen, enz., langzaam maar zeker worden geamortiseerd, een amortisatie, welke thans niet is voorzien en welke in de huidige voorstellingswijze geheel afhangt van een willekeurige schuldaflossing ten laste van den gewonen dienst.

Een regeling als bovenbedoeld is tegenwoordig reeds gedeeltelijk wettelijk vastgelegd en wel voor zoover de Landsbedrijven betreft. Wanneer tegelegenertijd de daarvoor in aanmerking komende diensten tot Landsbedrijf zijn aangewezen, zijn toch de netto-boekwaarden bij ordonnantie vastgelegd en wordt ten hoogste de netto-vermeerdering ten laste van den buitengewonen dienst gebracht, zooals thans reeds voor enkele diensten van meer of minder financieele beteekenis het geval is, (Pandhuisdienst, Kina- en Thee-onderneming, Fabriek der Opiumregie, enz.).

De vraag is te stellen en te beantwoorden of zoodanige wettelijke regeling ook voor de fondsen gewenscht is. Moet die vraag in algemeenen zin bevestigend worden beantwoord, aan den anderen kant moet helaas worden opgemerkt, dat de financieele verbetering, welke mogelijk is door een verrekening via fondsen van de daarvoor in aanmerking komende uitgaven, wel eens zeer bijzonder lang op zich zou kunnen doen wachten, indien aan het denkbeeld van een anterieure wettelijke regeling werd vastgehouden. De geschiedenis van de Indische Bedrijvenwet, waarop hier niet verder is in te gaan, wijst uit welk een langdurig tijdsverlies in deze niet alleen mogelijk, zelfs hoogstwaarschijnlijk is.

Noodig is zoodanige wettelijke regeling zeker niet.

Het vraagstuk van den buitengewonen dienst bleef toch tot nu toe voor Nederlandsch-Indië *geheel ongeregeld* en spreekt slechts uit de financieele nota's. Desalniettemin wordt het geheele financieele gebeuren beheerscht door de scheiding tusschen den gewonen en den buitengewonen dienst, zooals die in die financieele nota's wordt vastgelegd. Door nu voortaan in die bescheiden rekening te houden met de in overweging gegeven fondsen, wordt dus niet anders gedaan dan een noodige verbetering te brengen in een reeds bestaande werkwijze.

Het wordt daarom wenschelijk geacht een vermogensbalans meer of minder in den vorm als hierbij gegeven, als grondslag te nemen voor de beschouwing van den buitengewonen dienst en door die vermogensbalans *onwederspreekbaar* te doen blijken, dat niet meer wordt geleend dan uit een oogpunt van deugdelijk financieel beheer ook werkelijk verantwoord is. Het geldelijk beheer der laatste jaren zal dan waarschijnlijk meer de erkenning krijgen, welke het verdient, hetgeen aan de ontwikkeling van Nederlandsch-Indië slechts ten goede kan komen.

Zoodanige vermogensbalansen kunnen nu ook voor den gewonen dienst van overwegende beteekenis worden. Men behoeft daarvoor slechts aan wat in deze tot nu toe genoemd is het „saldo te goed", die beteekenis te hechten, welke daaraan toekomt en dit saldo te benutten om tot een stabieler gebruik van gewone inkomsten over langere perioden te komen. Het verloop van dit saldo geeft duidelijk aan, wat in het verleden is geschied, welke kracht men feitelijk voor de toekomst nog achter de hand heeft. Meer algemeen zal dan erkenning vinden, dat in gunstige jaren moet worden opgelegd; zonder bezwaar zal dan in minder gunstige jaren aan het in goede jaren overgespaarde kunnen worden ontleend. Het *„saldo te goed"* vervult dan de functie van een *„stabiliseeringsrekening"*, voor zoover de reserverekeningen van de Landsbedrijven niet reeds in die functie voorzien.

Of met zoodanige stabiliseeringsrekening het noodige zal worden bereikt?

Toen R. POINCARÉ als Fransch Minister van Financiën het schuldenvraagstuk wilde regelen, zag hij daartoe geen andere oplossing dan door bepalingen met *grondwettelijke* kracht in het leven roepen van de Caisse d'Amortissement, waaraan bij analoge bepalingen bepaalde inkomsten werden toegewezen. Slechts op die wijze werd een doeltreffende regeling van het schuldenprobleem mogelijk geacht. Toch was ieder denkend Franschman van die dagen van de beteekenis van dat schuldenprobleem doordrongen; overheerschte de meening, dat verdere ongestoorde ontwikkeling van Frankrijk ten nauwste samenhing met de oplossing, welke voor dat vraagstuk zou worden gevonden.

Maar tegenover persoonlijke en corporatieve aspiratiën werd de

schuldenregeling steeds op den achtergrond gedrongen, totdat de bovenaangegeven oplossing redding bracht.

De les, welke uit deze geschiedenis te putten valt, mag bij een beschouwing van het stabilisatie-vraagstuk niet uit het oog worden verloren. Het vormen van een stabilisatierekening *alléén* geeft allerminst de noodige waarborgen voor een deugdelijke financieele politiek. Daarmede is toch geenszins de mogelijkheid buitengesloten, dat door de eene Regeering aan niet te handhaven uitbreidingen van de overheidsbemoeienis in weinige jaren wordt verdaan, wat door andere voorafgaande Regeeringen over langere perioden met moeite en overleg voor donkere dagen is opgezameld. Wil men in deze zekerheid krijgen dan zijn starre regelingen van noode. Zoodanige starre regelingen zijn zonder overwegende bezwaren echter slechts mogelijk voor een probleem, dat te overzien valt, als bijvoorbeeld een schuldfundeerings- en aflossingsvraagstuk. Bij een beschouwing van het te verwachten verloop van 's Lands financiën staat men echter voor zooveel onbekenden, dat een meer bindende regeling — zou men die ook aanvaardbaar achten — vrijwel tot de onmogelijkheden behoort. Men zal in deze in komende jaren steeds meer of minder naar bevind van zaken moeten kunnen handelen. Een starre regeling zou slechts tot gevolg kunnen hebben, dat òf de overheidsbemoeienis meer wordt beperkt dan noodig blijkt te zijn, òf ten slotte toch van een intering blijkt.

Onder deze omstandigheden lijkt een stabiliseeringsrekening als hiervoren aangegeven voorshands de beste oplossing. Wel sluit zij een ondeugdelijk financieel beheer geenszins buiten — welke regeling doet dat wel — doch zij doet duidelijk spreken of Staatsvermogen wordt gevormd, dan wel aan het Staatsvermogen wordt ontleend, dit laatste hetzij om over moeilijke jaren heen te komen, hetzij voor een ongewenschte intering.

Brengt men nu het vorenstaande in verband met hetgeen voor het heden gewenscht is, dan is de conclusie gewettigd, dat het aanbevelling verdient reeds voor de begrooting van 1932 met een en ander rekening te houden. In deze tijden heeft men toch meer dan ooit de credietwaardigheid van Nederlandsch-Indië hoog te houden.

Daarbij zonder meer in de financieele nota's een systeem te blijven volgen, waarbij los van elkander het verloop van schulden

tegenover bruto kapitaalsuitgaven van Landsbedrijven en — eveneens zonder afschrijving — andere, daarvoor in aanmerking komende uitgaven worden gesteld, lijkt thans niet zonder bedenking. De financieele nota's in den tegenwoordigen vorm houden de mogelijkheid open om op zeer losse gronden de credietwaardigheid van Nederlandsch-Indië aan te tasten; zij sluiten een overmatigen aandrang tot buitengewone uitgaven evenmin buiten. Het schenken van klaren wijn kan daarom aan het Land slechts ten goede komen.

Wenschelijk is daarom, dat de Regeering zich uitspreke hoe naar haar meening het verloop van het Staatsvermogen over de laatste jaren geweest is; welk „saldo te goed" thans is bereikt.

Zou tot zoodanige handeling worden besloten, dan zouden hiervan aanmerkelijke bijkomende voordeelen het gevolg kunnen zijn.

Hiervoren is er op gewezen, dat alleen reeds door een meer rationeele onderscheiding van gewone en buitengewone uitgaven, verscheidene millioenen vrij kunnen komen, welke zonder ook maar eenigszins te kort te doen aan strenge eischen van deugelijk financieel beheer, aan den gewonen dienst kunnen worden te goed geschreven. Reeds het vrij komen van die millioenen is van overwegende beteekenis tegenover een urgente verbreeding en verdieping van de overheidsbemoeienis met de levensmogelijkheden voor de lagere inheemsche sfeer.

Doch zonder bezwaar kan ook op andere wijze worden tegemoet gekomen aan de eischen, welke die overheidsbemoeienis in het huidige ontwikkelingsstadium stelt.

Er zijn toch geen steekhoudende argumenten aan te voeren om het „saldo te goed", dat in voorafgaande jaren is verzameld, aan te merken als een dood bezit, dat slechts voor vermeerdering vatbaar is en dat geen dienst zou mogen doen, juist als het het meest van noode is. Op die wijze worden toch aan de ontwikkeling van Nederlandsch-Indië noodeloos bezwaren in den weg gelegd. Men zou op die wijze weinig verstandiger handelen dan een vader, die zijn kinderen laat te kort komen aan voedsel en school om een credietwaardigheid op te zamelen, welke die kinderen nooit behoorlijk zullen kunnen benutten.

De uitkomsten van het jaar 1930 zullen waarschijnlijk uitwijzen, dat door een slechts ten deele voorziene omslag in het bedrijfs- en

handelsleven het „saldo te goed" met verscheidene tientallen millioenen is verminderd. Ook voor 1931 is een ongunstig resultaat allerminst buitengesloten. Zulks is uiteraard te betreuren; tegenover de overschotten van vorige jaren zegt het echter weinig; het opzamelen van gelden ligt nu eenmaal niet op den weg van den Staat; meer dan hiervoren aangegeven door de amortisatie van de fondsen lijkt voorshands overbodig. En wanneer dan ook de verwachtingen, welke thans nopens de Staatsinkomsten voor 1932 gekoesterd mogen worden, zouden wijzen in een richting, dat inkrimping, dan wel het nalaten van de uitbreiding van de Staatsbemoeienis noodig wordt en daardoor aan werkelijk vitale belangen wordt tekort gedaan, dan is er — mits bij voorzichtige raming van de inkomsten — geen enkele reden om niet ook ten behoeve van 1932 aan de voorgestelde stabiliseeringsrekening te ontleenen. Bezwaarlijk laat zich toch argumenteeren, dat het „saldo te goed" per 1 Januari 1933 hooger zou moeten zijn dan dat per 1 Januari 1928, daf na afloop of in het midden van een crisis, meer moet zijn op zij gelegd dan in het midden van een periode van hochconjunctur.

Met het vorenstaande zij allerminst gezegd, dat het verantwoord zou zijn, het „saldo te goed" geheel te doen verdwijnen. Integendeel; een kracht achter de hand blijft steeds noodig. Verder brengen de koloniale verhouding, zoomede de groote omvang van het overheidsapparaat nu eenmaal mede, dat de jaarlijksche begrootingen geruimen tijd van te voren moeten worden opgesteld. Tegenover zich wijzigende verhoudingen vertoont verder dat apparaat een zeer geringe elasticiteit. Tegenvallers als voor het jaar 1930 — niet te verwarren met die als voor 1921 met zijn „ontstellende overschrijdingen" — zullen nu eenmaal steeds tot de mogelijkheden blijven behooren. Ook zulke tegenvallers moeten door het „saldo te goed", door de „stabiliseeringsrekening" worden opgevangen. Wanneer ook voor kommervolle jaren *bewust*, d.i. in de begrooting, aan die rekening wordt ontleend, dan is zulks slechts toelaatbaar, indien in jaren van voorspoed ook met ruime hand op die rekening wordt te goed geschreven, zoodat voor een volgend dal weer gelden beschikbaar zijn.

Wordt hieraan vastgehouden als financieele doelstelling, dan kan de geleidelijke ontwikkeling van de overheidsbemoeienis niet anders dan wel daarbij varen.

STELLINGEN.

a. Het verdient aanbeveling de uitgaven, onder den buitengewonen dienst, voor zoover niet de Landsbedrijven betreffende, te verrekenen via fondsen, welke middels annuïteiten tot aflossing worden gebracht.

b. Een gefundeerd inzicht in den stand en het verloop van 's Lands financiën is slechts te verkrijgen en te behouden uit vermogensbalansen, welke een overzicht geven van 's Lands schulden tegenover de netto-boekwaarden van activa van 's Lands bedrijven en het restant van de fondsen.

c. Door het verloop van den buitengewonen dienst te doen beheerschen door de netto-boekwaarden van de Landsbedrijven en het restant van de fondsen, wordt van uit een financieel oogpunt een verbetering verkregen tegenover den bestaanden toestand, waarbij slechts de bruto-uitgaven worden bekend gesteld en waartegenover de schuldaflossing den indruk maakt van een willekeurig karakter te dragen.

d. De bovenaangegeven grondslag voldoet ook daarom aan strenge eischen van deugdelijk financieel beheer, wijl door de aflossing van de fondsen geleidelijk vermogen wordt gevormd.

e. Aangenomen mag worden, dat door rationalisatie van de financieele nota's in bovenaangegeven zin bedragen kunnen worden vrijgemaakt voor den gewonen dienst.

f. Ook al komen op de aangegeven wijze bedragen vrij voor den gewonen dienst dan nog vereischt het huidige financieele perspectief een zorgvuldige toetsing en vergelijking van het complex van Staatsuitgaven, zooals zich dat gedurende de laatste jaren heeft ontwikkeld.

g. Voor een evenwichtige ontwikkeling van Nederlandsch-Indië is ontplooiïng van de latente krachten in de lagere inheemsche sfeer een eerste eisch. Gedurende de laatste jaren is aan dien eisch aanmerkelijk te kort gedaan, zoodat verruiming van de Staatswerkzaamheid op dit gebied in hooge mate gewenscht is.

h. Ook deze urgente verruiming van Staatswerkzaamheid wijst op de wenschelijkheid de scheiding tusschen gewonen en buitengewonen dienst in de jaarlijksche begrootingen meer rationeel door te voeren.

i. Een natuurlijke labiliteit der inkomsten van Nederlandsch-Indië maakt het gewenscht naar een stabilisatie van het gebruik van die inkomsten te streven.

Deze wenschelijkheid wordt versterkt door de omstandigheid, dat op het gebied van belastingheffing geen of nagenoeg geen reserve's zijn aan te wijzen.

j. De Indische Bedrijvenwet voorziet de mogelijkheid om door middel van reserverekeningen te komen tot meer stabiele uitkeeringen van de Landsbedrijven aan den gewonen dienst.

k. Verdere stabilisatieregelingen, welke een star karakter dragen, verdienen geen aanbeveling, wijl met de vele onbekende factoren voor de toekomst, zoodanige regelingen òf de overheidszaamheden noodeloos belemmeren òf financieele moeilijkheden in de hand werken.

l. Het „saldo te goed" in de vermogensbalansen kan gevoegelijk dienst doen als „stabilisatierekening". Die stabilisatierekening schept weliswaar geen waarborgen voor deugdelijk financieel beheer, doch heeft bijzondere beteekenis door het inzicht in den gang van zaken, welke zij verschaft.

m. De bedoeling van zoodanige stabilisatierekening is tweeërlei:

1. Het ondervangen van onvoorzien ongunstige uitkomsten.
2. Het overbruggen van de moeilijkheden voor ongunstige jaren door gedeeltelijke overheveling van in vroegere jaren gekweekte overschotten naar den gewonen dienst.

n. De financieele uitkomsten in vorige jaren zijn van dien aard geweest, dat voor het jaar 1932 zoo noodig zonder bezwaar aan die „stabiliseeringsrekening" bedragen kunnen worden ontleend ten behoeve van den gewonen dienst.

De voeding van de Inlandsche bevolking van Nederlandsch-Indië. [1])

door

A. M. P. A. Scheltema.

„De mensch kan van brood alleen niet leven."

Consumptie is de bevrediging van de behoeften der menschen door economische middelen. De menschelijke nooddruft is de grondoorzaak van alle economische inspanning, voorzoover de bevrediging niet door z.g. vrije, d.w.z. niet-economische goederen kan geschieden, zooals opname van de lucht door het ademen.

Nederlandsch-Indië is zeker wel een van de landen, waar op het gebied van de consumptie, speciaal van voedingsmiddelen, de meest uiteenloopende toestanden heerschen, doordat zijn millioenen-bevolking op zeer verschillende trappen van ontwikkeling verkeert. Men denke maar eens, aan het verschil in voedingswijze van een Koeboe en die van de ontwikkelde Inlandsche bevolking in de groote steden.

Het voedsel, dat een Koeboe in de binnenlanden van Palembang nuttigt, wordt rauw gegeten; ze eten alles, wat ze maar krijgen kunnen tot krengen toe. Het zijn boschnomaden, die van jacht en vischvangst leven (1, II blz. 356; 2). In de steden van Java komt brood meer en meer als nevenvoedingsmiddel in zwang [2]) en voor sardientjes en zalm in blik is onder de Inlandsche bevolking ook een afzetgebied te vinden.

1) Dit artikel werd met een ander doel reeds in 1926 samengesteld. Naar aanleiding van het artikel van den heer C. Lekkerkerker „De ontwikkelingstadia van den Inlandschen landbouw in verband met de plantaardige voeding in den Indischen Archipel in „Koloniaal Tijdschrift", 16 J. (1927) blz. 592 t/m 628 werden de hoofdtypen van voeding nog eenigszins gewijzigd. De cijfers tusschen ( ) verwijzen naar de litteratuuropgave.

2) De invoer van tarwemeel steeg van 27369 ton in 1920 tot 46202 ton voor Java en Madoera.

De voeding staat op lagere trappen van beschaving in een zeer nauwen samenhang met den plaatselijken landbouw. Men eet, wat men zelf verbouwt. Eerst bij een hoogere ontwikkeling van de volkshuishouding wordt de weg van den producent tot den consument langer; ja, de moderne industriestaten van West-Europa zijn zelfs voor het grootste deel voor hun voeding op overzeeschen invoer aangewezen. Ook voor de Europeesche bevolking in Nederlandsch-Indië in de steden is dat gedeeltelijk het geval. Gaat men bijv. na, wat een Europeaan in Batavia op één dag naar binnen werkt. Hij begint zijn dag bijv. met een boterham van brood gebakken uit Australisch meel, bestreken met Hollandsche of Australische boter en belegd met Hollandsche kaas of Zwitsersche jam. 's Middags eet hij vleesch van Balische koeien, aardappels van Lembang met groenten van Sindanglaja of rijst van Tjiandjoer; 's avonds misschien Amerikaansche vruchten op water. Men ziet: zijn voedsel komt uit alle windstreken en er zijn wellicht honderden menschen bij te pas gekomen om het te produceeren en te transporteeren.

De primitiefste phase van het voorzien in de behoefte aan voedsel is de phase van *zuivere toeëigening of inzameling*. Hierbij leeft men van alles, wat het toeval uit flora en fauna verschaft. Zoo is voor de Orang Benoea, een zwervende volksstam op de eilanden Rempang, Galang en Batem van den Riouw-archipel voedsel alles, wat het bosch oplevert: ratten, zwijnen, slangen, apen, kikkers, jong blad en verder geruilde rijst.

Uit dit laatste blijkt, dat deze stam al niet meer geheel op het allerlaagste niveau staat. In dit stadium is van landbouw nog geen sprake. HAHN wijst de Bosjesmannen en Australiërs aan, als nog zuivere inzamelaars. (3) Een iets hoogere sport op de ontwikkeling van den Indonesischen landbouw is volgens VAN DER KOLFF (4), de phase van *graanloozen hakbouw*, waaraan echter nog feitelijk een plantenteelt met behulp van een *graafstok* voorafgaat. Het voornaamste landbouwwerktuig is de hak of patjoel. Bij dezen primitieven graanloozen hakbouw komen als verbouwde gewassen in Nederlandsch-Indië voor, sagopalmen en klapperboomen (ook spontaan groeiend), vruchtboomen, pisangs en vooral ook verschillende knolgewassen als kladi = tales (Colocasia antiquorum), de Taro van de Zuidzee-eilanden een gewas, welks cultuur zich in

de macht der tijden verliest, verder verschillende Alocasiasoorten, bataten en gadoeng (Dioscorea hispida Dennst), ook kalebas, suikerriet, een aantal bladgroenten en komkommer. Deze primitieve hakbouw komt bijv. nog voor bij de bewoners der Mentawei-eilanden en bij verschillende Papoea-stammen. Het zijn de vrouwen, die tot het planten van knollen overgaan. (5) De zuivere erfbouw op Java vertegenwoordigt nog een vorm van hakbouw.

Op deze phase volgt die van den *graanhakbouw,* waarvan het voornaamste kenmerk is, dat een graanvrucht, hetzij rijst, mais of gierst overheerscht.

In den Indonesischen graanhakbouw is gewoonlijk rijst verreweg het belangrijkste gewas, behalve bijv. op Timor waar mais hoofdgewas is. Behalve rijst en mais worden ook nog tal van andere planten gekweekt bijv. bij de Toradja's in Midden-Celebes: gierst en jobstranen; groenten als Indische spinazie; eenige erwten- en boonensoorten; komkommerachtigen als pompoen, kalebas, komkommer en watermeloen, terong; kruiderijen als uien, curcuma, gember, citroengras benevens vruchtboomen als banaan en papaja. Typeerend vergelijkt HANGELBROEK (6) den graanhakbouw op Soemba met tuintjes van kleine, altijd potende en verpotende kinderen, waarin naast rijst en mais nog talrijke andere planten een plaats vinden, als suikerriet, katoen, tabak, gierst, kool, komkommers, uien, broodvrucht, pisang, ananas, citroen, sinaasapel enz., kortom alles wat de Soembanees maar machtig kan worden aan voor vermenigvuldiging geschikte plantendeelen.

Vergeleken met den hakbouw is de *ploegbouw* een historisch jongere vorm van landbouw, de gekweekte gewassen zijn echter in hoofdzaak hetzelfde als bij den *graanhakbouw.*

C. LEKKERKERKER (7) gaat niet geheel accoord met deze indeeling. Hij onderscheidt de volgende *ontwikkelingstrappen* van den landbouw in den Indischen Archipel :

1) *de tijd van zuivere toeëigening,* of inzameling van natuurproducten. Deze trap komt dus overeen met de eerste phase van VAN DER KOLFF.
2) *die van de teelt van knolgewassen, groenten en vruchten;*
3) *die van de teelt van inheemsche graangewassen* („gierstsoorten");

4) die van *inheemsche granen* en *rijst* op tijdelijke en permanente akkers;
5) *die van rijst op permanente akkers,* met steeds sterkere toepassing van irrigatie als gevolg van het domineeren van den rijstbouw.

LEKKERKERKER is van ordeel, dat HAHN en VAN DER KOLFF te veel nadruk legden op den ploeg als waardemeter voor de hoogte van den landbouw en te weinig op het gewichtige onderscheid tusschen *den landbouw op tijdelijke en dien op blijvende akkers.*

Ik schreef aan den heer LEKKERKERKER over deze indeeling:

„Bij Uw „5" tijd van den rijstbouw op permanente akkers" blijft de zoo belangrijke cultuur op droge gronden op Java en Madoera geheel buiten beschouwing, terwijl een criterium voor de onderscheiding van 4) en 5) door U ook niet wordt aangegeven. Op blz. 615 spreekt U wel over het treden van de velden door karbouwen, terwijl U op blz. 595 opmerkt:

„Teveel waarde wordt gehecht aan het werktuig aan de „uitvinding", te weinig aan de hoogte der maatschappelijke ontwikkeling, die pas de mogelijkheid van het ontstaan van hoogere landbouwvormen schept enz." Op blz. 615 zegt U bij 5) ook nog, dat de irrigatie door den hoogen standaard van de rijstvelden algemeen gemaakt is.

„De dichtheid van bevolking maakt dit mogelijk; het gebruik van ploeg maakt dit algemeen".

De heer LEKKERKERKER was zoo vriendelijk in een uitvoerig schrijven hier op in te gaan, waaraan ik met zijn toestemming het volgende ontleen:

„Wat betreft de opmerkingen, die U aangaande dat artikel maakt, zou ik er zelf nu, drie jaar later, nog deze willen bijvoegen:

De vragen omtrent de ontwikkelingsgeschiedenis van den landbouw zijn in de eerste plaats kwesties van *landbouwtechnischen aard;* in de tweede plaats komen de *ethnologische* (vergelijkende) gegevens, gaarne zullen ook *taalkundige* gegevens worden gebruikt.

Meer en meer ben ik daarvan overtuigd geworden, nadat de studie voor mijn artikel mij eenmaal in die richting had

leeren rondzien. Ik heb b.v. later nog meer aanwijzingen gevonden, dat *irrigatie* van den beginne af met landbouw samengaat, als de plant veel water eischt (knolgewassen) vooral. Dr. LOEB, de Amerikaansche geleerde, vond b.v. irrigatie ook bij den primitiefsten landbouw op de Mentawei-eilanden, sprak daarover met mij en schreef er over. Ik heb in mijn art. de bewijsplaatsen ter zake lang niet alle geweten.

Een tweede punt is dit: Ik heb meer en meer de overtuiging gekregen, dat de inheemsche granen („gierst"), naast de *rijst* en wel op de gronden, die voor rijstbouw minder geschikt waren — tot voor 3 — 4 eeuwen een zeer belangrijke rol speelden in den Inlandschen landbouw en dat die rol eerst haar belangrijkheid verloor door de invoering van *mais* en *cassave* uit Amerika. Het waren juist de mais en cassave, die, op landbouwtechnische gronden, de Eleusine en andere inheemsche granen *moesten* verdrijven. Ik vond ook aanwijzingen, hoe snel die uitdrijving gaat, ook bij volken, die nog zoo goed als buiten het wereldverkeer staan, mits de utiliteit het eischt; maar ook hoe taai het oude gewas zich op kleine schaal handhaaft voor speciale, vaak godsdienstige doeleinden".

Hoe is nu de *voeding* in de phasen? In de phase van *zuivere toeeigening* is het voedsel zooals we zagen, zeer veelsoortig; de spijslijst, zoowel van plantenkost als van dierlijke voedingsmiddelen is zeer uitgebreid. Hierbij zijn vele gerechten, die een meer verfijnden smaak niet meer bevredigen kunnen.

Bij vermeerdering van de bevolking wordt het steeds moeilijker op deze wijze in de behoeften te blijven voorzien; de volkeren in Nederlandsch-Indië, die nog het dichtst bij deze phase staan, zooals de Koeboes, de Orang Benoea zijn dan ook physiek achterlijk.

Bij den *graanloozen* hakbouw bestaat het voedsel eveneens in hoofdzaak uit nog zetmeelrijke producten afkomstig van knollen of van het merg van boomen (sago) al dan niet aangevuld door visch en de opbrengst van de jacht. Het dierlijk voedsel treedt echter meer op den achtergrond.

Bij den *graanhakbouw* wordt dan vermoedelijk een deel van de dierlijke voedingsmiddelen vervangen door rijst en mais, producten die veel eiwitrijker zijn dan de knollen en de sago. Dit heeft men

na kunnen gaan bij de Toala, een primitieve volksstam in het Zuiden van Celebes levende.

Geen Toala leeft thans meer, zooals vroeger van de jacht, wat ook onmogelijk is, doordat de Boegineezen het wild bijna geheel hebben uitgeroeid. Vroeger aten ze behalve allerlei soort wild, wortels en knollen, vruchten en bladeren van het bosch. Nu verbouwen zij mais en andere cultuurgewassen en klappers, maar bewerken den grond nog met graafstokken. Ze zijn dus feitelijk nog niet aan den graanhakbouw toe, maar ze leerden den verbouw van mais van de Boegineezen. (7) Evenals men bij de verlichting van plaatsen het stadium van gaslicht over kan slaan en bijv. direct van gasolinelicht tot electrisch licht kan overgaan zonder eerst gaslicht gehad te hebben, zoo kan bij deze phasen van landbouw soms door den invloed van verkeer een of meer overgeslagen worden. Het *verkeer* is een factor, die zoowel voor den Inlandschen landbouw als voor de voeding van niet te onderschatten beteekenis is. Zoo heeft men bijv. ook op Nias nog bataten als hoofdvoedsel en werd rijst alleen bij feestelijke gelegenheden gebruikt, maar wordt nu in het Z. rijst ingevoerd.

Bij den ploegbouw zijn de granen, rijst en mais het belangrijkst, maar komen daarnaast vooral op Java veel tweede gewassen voor, voornamelijk cassave, bataten en peulgewassen als aardnoten en kedelé. De dierlijke voedingsmiddelen treden meer op den achtergrond. Soms valt men in tijden van voedselschaarschte weer terug in het stadium van de inzameling van wilde knollen en blijft dat ook in meer afgelegen streken als bijv. de Zuid-Preanger tot den huidigen dag bestaan.

Door de aanraking met de buitenwereld gaan dus landbouwstelsels en de voedingswijze der Indonesische bevolkingen niet geheel evenwijdig.

Neemt men de „trappen" van den heer LEKKERKERKER aan, dan krijgt men voor zijn derde trap als voedingsmiddelen: *knolvruchten + inheemsche granen* (ongerekend b.v. sago). Hij schrijft mij, dat voor Java dit tijdperk 3 zou eindigen met de komst der Deutero-Maleiers, zeg: ± 1500 voor Chr. of tot den tijd dat deze de hoofdmassa der bevolking vormden; voor tijdperk 4 wordt de voeding: Rijst + inheemsche granen, knolvruchten enz., waarbij *na de 16e* eeuw de inheemsche granen voor alle gronden, waar de rijstbouw

minder kon slagen, met groote snelheid werden verdrongen door de mais en de cassave, uit Amerika ingevoerd, omdat deze zich landbouwtechnisch beter leenen voor oogst en voorraadsinzameling.

Volgens hem zou in het vijfde tijdperk de voeding zich weinig gewijzigd hebben; slechts zou als kenmerk van dit stadium, wat de voeding betreft, kunnen worden aangegeven: ontwikkeling van het wereldverkeer, mogelijkheid van *massaal* vervoer, en dus ook van voedingsmiddelen en dus gebruik van *buitenlandsch* plantaardig en dierlijk voedsel.

Op grond van het voorstaande betreffende de landbouwsystemen of trappen door VAN DER KOLFF en LEKKERKERKER aangenomen, zou ik de volgende hoofdtypen voor de voeding willen onderscheiden, welke geleidelijk in elkaar overgaan.

I. *Primitieve voedingswijze door toeëigening verkregen.* Alles wat het bosch oplevert, wat kruipt of vliegt, wordt gegeten, verder in het wild verzamelde knollen en andere plantendeelen. (8 en 5).

II. *Zetmeelhoudende knollen of sago hoofdvoedingsmiddel,* al dan niet aangevuld door dierlijke voedingsmiddelen van allerlei aard. De dierlijke voedingsmiddelen treden meer op den achtergrond.

III. *Granen hoofdvoedingsmiddel,* aangevuld zoo mogelijk door visch en vleesch.

IIIa. *Inheemsche granen* (nl. diverse gierstsoorten) *hoofdvoedingsmiddel.*

IIIb. *Rijst en/of mais, hoofdvoedingsmiddel,* aangevuld zoo mogelijk door visch en vleesch.

IV. *Rijst en mais hoofdvoedingsmiddel, knolgewassen als cassave soms vervangend hoofdvoedingsmiddel, of zeker als belangrijk nevenvoedingsmiddel.* Een gedeelte van de voedingsmiddelen wordt geïmporteerd van het buitenland. Dierlijke voedingsmiddelen, met uitzondering van gedroogde en gezouten visch, zijn meestal niet belangrijk.

V. *Meer gemengde voeding* met o.a. vleesch, aardappelen en brood. Dit is de voedingswijze, welke voor de Indonesische bevolking nog weinig in zwang is.

De meeste dezer typen kunnen nog aangetroffen worden, slechts type IIIa komt, zoover mij bekend is, nergens meer voor. De heer

LEKKERKERKER geeft verschillende voorbeelden van restanten van de cultuur van diverse gierstsoorten.

Hij vermeldt echter niet, dat tjantel of kafferkoorn, de kaoliang der Chineezen, Andropogon Sorghum, Brot, var vulgaris tot op den huidigen dag hoofdvoedingsmiddel is in de voormalige districten Pengasih en Sentolo van de afd. Koelon Progo van het Gouvernement Jogjakarta, weliswaar te zamen met desarijst, uitheemsche rijst en cassave. Ook in Soerakarta komt tjantel in het district Tawangsari afd. Soerakarta als hoofdvoedingsmiddel voor, doch alleen in den patjeklik, den schralen tijd en werd als bijvoedingsmiddel het opgegeven voor vrijwel alle districten van de afd. Wonogiri. Daar vermeldde men eveneens djoewawoet, een andere gierstsoort (de trostgiers Panicum viride B(italica Linn) als bijvoedingsmiddel (9 Staat IX blz. 190, 191, 198).

Men heeft bij verschillende volkeren in Nederlandsch-Indië den overgang der verschillende voedingswijzen nog in recente tijden kunnen gadeslaan. Bij de primitiefste voeding komt soms de eigenaardigheid voor, dat de mannen dikwijls méér leven van dierlijken en de vrouwen méér van plantaardigen kost. Zoo zijn volgens MOSKOWSKI bij sommige Papoea-stammen in het binnenland van Nieuw-Guinea grootwild, wilde zwijnen en casuarissen mannenvoedsel; kleinwild als boomkangeroes, snaveldieren, ratten, al het wild, dat door honden doodgebeten wordt, vrouwenkost. Verder eten bij die stammen de vrouwen uitsluitend de sagopap „papeda", een stijfselachtige brei, terwijl de mannen de sago rauw of geroosterd eten. Tusschen mannen en vrouwen wordt een ruilhandel gedreven; producten van de jacht worden tegen sago geruild, maar het komt ook voor, dat de mannen de sago rooven, wat de grondslag van dezen handel wel geweest zal zijn. Toen de mannen van de vrouwen de verzamelde vruchten of hun sago wegnamen, zullen deze wel gejammerd hebben en begonnen zij te klagen, zoodat de mannen haar, om ze te bedaren, wel de afval van hun jacht toegeworpen zullen hebben.

Nu is het eigenaardig, dat bij Papoeas, die aan de kust wonen, de mannen al wel de papeda eten, maar dat mannen en vrouwen nog wel afzonderlijke maaltijden hebben. Vleesch wordt bij deze stammen ook veel minder gegeten dan bij die in het binnenland. (10)

Betrekkelijk kort geleden, ongeveer 1911, kon men op Sumatra nog den overgang tot den graanbouw bij de Orang Sakai waarnemen, die den rijstbouw van de Maleiers leerden.

Ze plantten rijst met graafstokken. Mannen en vrouwen aten nog afzonderlijk. Behalve rijst plantten ze wat lombok en komkommersoorten. Ook vruchtboomen werden aangeplant: klappers, Arecapalmen, arenpalmen, nangka's enz., die ze vroeger niet kenden. (11)

Blijkens een rapport van den toenmaligen landbouwconsulent B. H. PAERELS vielen ook op het eiland Moena (ten Z. van Z. O. Celebes) groote veranderingen te constateeren. De verbouwde gewassen waren daar in 1923 rijst en mais. Men kende toen echter nog geen ploegen.

Naast rijst en mais werden de uit vroeger dagen geadoreerde boschknollen (gadoeng Dioscorea hispida) met bataten verbouwd. Verder cassave en in den laatsten tijd katjangsoorten. Ook gaat men over tot den aanplant van handelsgewassen, zooals kapok. Deze belangrijke veranderingen werden veroorzaakt door het aanleggen van wegen en door het stichten van kampongs. Men stond in 1923 daar voor de uitbreiding van den aanplant buiten de kampongs en invoering van ploegvee en ploegen. Duidelijk blijkt hieruit de overwegende invloed van het verkeer op landbouw en voedingswijze.

Uit onderstaande beschrijving volgt wel, hoe uiteenloopend de voeding in Nederlandsch-Indië tegenwoordig nog is. Op verschillende plaatsen kunnen ook op Java nog de overblijfselen van oudere voedingsgewoonten worden aangetoond. Als voorbeeld moge het gewas gadoeng Dioscorea hispida Dennst genoemd worden. Deze plant was nog voor honderd jaar geleden in West-Java belangrijk. Zoo lezen we in een werk over de Preanger in 1830 verschenen: „Vele afgelegen districten zijn er in deze Regentschappen, waar de Javanen van gaga's (droge rijstvelden) of bergrijstvelden leven, en niet zelden, maar meest alle jaren, zich eenige maanden met wilde boschwortelen of hetgeen zij hier en daar oploopen, moeten onderhouden". (12, 13)

Ook in den Compagnie's tijd is sprake van gadoeng. Zoo schrijft COEN 3 November 1628: „Int leger van den vijandt (de Matarammers, die Batavia belegerden) is gants geen rijst, ze le-

ven meest van seekere wortel *gadong* genaemt". Deze plant moet een langdurige bereiding ondergaan, voor hij voor menschelijk voedsel geschikt is. Zoo herinnert RUMPHIUS er aan, dat vele Mataramsche belegeraars van „ons Batavia" hieraan waren doodgegaan „het vereist 8 à 10 dagen tot zijne toebereiding". (14)

Dit is een meer voorkomend verschijnsel bij deze knollenvoeding. Het is een verkeerde voorstelling om te denken, dat de primitieve volkeren in Luilekkerland leven. Zoo moeten de Indianen van Zuid-Amerika eerst uit de bittere cassavewortels, welke hun hoofdvoedsel zijn, het zeer vergiftige blauwzuur verwijderen. Dit gebeurt door langdurig koken of met bijzondere gereedschappen. Iets dergelijks heeft men in het land, waar de aardappels vandaan komen, nl. Peru in Zuid-Amerika. Uit de bevroren aardappels wordt door de Indianen daar op een tijdroovende wijze de zg. Chuno gewonnen. Anders is de daar voorkomende aardappel veel te bitter.

Zooals gezegd, komt gadoeng als hoofdvoeding nu op Java niet meer voor behalve in de Djampangs, waar de bevolking in den schralen tijd nog wel eens in het wild groeiende gadoeng nuttigt.

In een in 1836 verschenen boekje over de residentie „Pasoeroeang op het eiland Java" wordt gezegd: „De gemeene man leeft niet zoo zeer van rijst, dan wel van jagong (turksch koorn) of gadoong met gedroogde visch of dendeng en is over het geheel zeer sober (16). Ook voor het regentschap Bandoeng maakt een stuk in 1812 gewag van gadoeng halen uit het bosch, als de kleine man gebrek had (15).

In het algemeen kan men zeggen, dat oude voedingsgewoonten zeer taai zijn; de hier gegeven indeeling der voeding in vijf hoofdtypen moet dan ook niet al te streng opgevat worden. De typen gaan zeer geleidelijk in elkaar over en de voedingsmiddelen uit een vroeger stadium blijven dikwijls ook nog op het menu bij latere stadia voorkomen, terwijl in alle stadia door aanraking met de buitenwereld rijstimport kan voorkomen. De bekende Duitsche voedingsphysioloog MAX RUBNER wijst erop, dat de voeding der menschheid in den loop der tijden ontelbare variaties heeft vertoond en het ontstaan der diverse voedingswijzen een voortdurend probeeren is geweest.

In een Egyptisch koningsgraf vond men reeds zes soorten wij-

nen, vijf soorten gevogelte, vier soorten bier, tien soorten vleesch, zestien soorten brood en koek.

Hij onderscheidt de volkeren in *broodetende* en *breietende* en schat het gedeelte van de bevolking der menschheid dat van brood leeft op 2/3 (17). Ned.-Indië behoort in hoofdzaak tot de breieters.

We zullen nu een beschrijving geven van de voeding in de verschillende streken van Nederlandsch-Indië, waarbij slechts getracht is een overzicht te geven; daarna eenige factoren bespreken die de voeding beïnvloeden, en tenslotte nog een en ander mededeelen over de voeding in dwanggemeenschappen. De hygiënische zijde van de voeding moet als vallende buiten het bestek van dit opstel, hoe interessant ook, in hoofdzaak onbesproken blijven. In dit opzicht is alleen van Java wat bekend. *Trouwens er ligt hier nog een groot terrein braak.*

Betreffende de voedingsgewoonten der volkeren op de Buitengewesten zijn nog geen uitvoerige onderzoekingen ingesteld, terwijl we de volgende aan de litteratuur ontleende gegevens onvoldoende achten om met zekerheid het hoofdtype der voedingswijze aan te geven. We zullen eerst Sumatra behandelen. De voeding der *Atjehers* bestaat gewoonlijk uit rijst, groentennat, zout, visch en verdere toespijzen. Men neemt algemeen aan, dat een volwassen mensch per maal als voedsel een kaj (Gajo een kal) of halve groote doorgesneden klapperdop rijst noodig heeft. Sago is in sommige streken hoofdvoedsel. Slechts als de rijstoogst slecht uitvalt, wordt mais gegeten.

Vleesch wordt maar zelden genuttigd; wel veel versche visch.

Men gebruikt naast klapperolie ook dierlijk vet nl. „minjey sapi", dat is de tot vet ingekookte room van buffelmelk, welke ook onder den naam van ghie uit Britsch-Indië wordt ingevoerd (18).

De voeding der bewoners der *Gajo- en Alaslanden* is in hoofdzaak als boven voor de Atjehers beschreven (19, I blz. 88).

Bij de *Batakkers* in Tapanoeli is ook rijst hoofdvoeding. De Batakker leeft weliswaar sober, maar gebruikt soms rijst in groote hoeveelheden. Op de Toba-hoogvlakte komt echter ook gadoeng als hoofdvoedingsmiddel voor, benevens mais en kladi. Men eet

buffels- en varkensvleesch, vooral bij feesten, en kippen, maar ook katten, muizen, ratten, kikkers, de larven van krekels, wespen, de cocons van een rupsensoort enz. Een bijzondere lekkernij is hondenvleesch, dat echter voor sommige stammen een verboden spijs is. Hoewel de aardappelcultuur bij de Karobataks zeer belangrijk is geworden, houdt men zich daar aan zijn rijstvoeding (19, I blz. 130, 131; 1, IV blz. 274; 20).

Op het eiland *Nias* is het voedsel méér plantaardig dan op de *Mentawei*-eilanden en dan op *Enggano*. Het hoofdvoedsel is op Nias de bataat; rijst komt alleen bij feestelijke gelegenheden voor, tegenwoordig wordt echter in het Z. rijst ingevoerd. Naast oebi en rijst gebruikt men ook gepofte mais.

Voor den Niasser zijn varkensvleesch en kippen een bijzondere lekkernij. Op de *Mentawei-eilanden* is de kladi of tales naast oebi en ketella nog hoofdvoedsel, verder wordt sago gegeten. Op het menu komen verder voor de producten van jacht en visscherij, ook schildpadden, leguanen, kikvorschen en allerlei schelpdieren (19, I blz. 320, 223).

In *Indragiri* eet men rijst en sago. Voor de bewoners van *Sumatra's Westkust, Lampongsche Districten, Djambi, Palembang* en *Benkoelen* is rijst evenzoo het belangrijkste voedingsmiddel (1).

Dat de stam der Koeboe's in Palembang nog inzamelaars zijn, bespraken we reeds.

In de bovenstaande opsomming is alleen sprake van de voeding der inheemsche bevolking; de kwestie der rijstvoorziening der koelies zal nog nader in beschouwing worden genomen.

Op *Billiton* zijn rijst en cassave hoofdvoedingsmiddelen.

De *Dajakkers op Borneo* eten rijst, mais, suikerriet, aardappelen, wilde sago en visch (1, IV blz. 249, 259).

In de *Minahassa* zijn rijst en mais hoofdvoedingsmiddelen. Men gebruikt ze gemengd. De mais maakte van oudsher de volksvoeding uit en doet dat bij minder welgestelden nog. Onvermengde rijst wordt echter, blijkens het werk van V. J. VAN MARLE (21), waaraan we bovenstaande bijzonderheden ontleenen, door geen Minahasser gegeten. Ketella wordt niet afzonderlijk geplant. De ladangs (droge bouwvelden) en erven leveren voorts: bataten, katjang, tales (bètè), bladgewassen en kruiden op, zoomede aard-

appelen, suikerriet, pisang. Voorts komen er veel arenpalmen voor, waarvan men in tijd van voedselnood ook sago maakt.

De *Toradja's* voeden zich algemeen met rijst; is deze schaarsch dan eten ze sago, verder mais, jobstranen (Coix lacryma) gierst en aardvruchten. Van de dierlijke voedingsmiddelen kunnen genoemd worden: vleesch van buffels, varkens, geiten en kippen (bij feesten); visch en verder vrij algemeen honden, buideldieren, apen, leguanen en landschildpadden. (1, IV blz. 576).

In sommige streken van Midden-Celebes neemt naast mais de pisang een belangrijke plaats in. (22) De natte rijstbouw is sinds 1907 in Midden-Celebes ingevoerd. (23) Bij de *Makassaren en Boegineezen* is het hoofdvoedsel voor vorsten en gegoeden rijst met groenten, terwijl als bijspijzen, vleesch, meestal gedroogd van herten, paarden of buffels en visch wordt genuttigd.

De mindere man voedt zich met mais en tuinvruchten, soms is ook sago hoofdvoedsel bijv. in Loewoe. De voeding der *Toala's* behandelden we reeds. (19, I blz. 308, 22, blz. 294).

Op *Boeton* is rijst hoofdvoeding.

Zooals bekend treedt de *sagovoeding* op den voorgrond in de *Molukken*. Over de sagovoeding is al heel wat te doen geweest. Ik kan daar hier niet uitvoerig op ingaan, maar wil hier even voor de merkwaardigheid citeeren, wat RUMPHIUS van de sagopap papeda genaamd, te vertellen heeft:

„..... en deze papeda is een aangenaam eten, makende ook een grage maag, dog zij geeft weinig voetzel, en werd straks verteerdt, zoo dat, al staat men met een dikke buik van taaffel op, dezelve binnen een uur of twee weder verdweenen is: het is een bijzonder smakelijke kost voor diegeene, die 's daags te voren dronken geweest zijn, want het drijft de dampen, zalft de schorre keel, en maakt een omgekeerde maag wederom graag" (23).

Of sagovoeding voldoende is, hangt er zeer van af, of naast sago andere voedingsmiddelen, vooral visch in ruime mate gebruikt worden. Anders is de sagovoeding te eenzijdig zetmeelhoudend en treedt er vitaminegebrek op. Vitaminen zijn, zooals bekend is, stoffen, die in de voeding moeten voorkomen. Ontbreken ze, dan kunnen verschillende ziekten optreden (bijv. beriberi).

HEYNE schrijft over sago (24, I blz. 326): De kostelijke gave aan het Oostelijk deel van den Archipel in den vorm van den sagopalm door de natuur geschonken, is tevens de vloek genoemd, welke op die landen rust, omdat een goedkoope sagovoeding de prikkel ontneemt tot ingespannen arbeid en daardoor doodend werkt op de energie van een volk.

REINWARDT, een geleerde, die in het begin van de vorige eeuw, nu honderd jaar geleden, de Molukken bereisde, becijferde, dat de voeding per hoofd en per maand in de negorijen, welke zelve de sago laten kloppen, op nog geen vijf stuivers komen te staan. Zoo'n lusthof van Eeden of Luilekkerland benaderende toestand behoort thans wel tot het verleden.

Uit opgaven van jongeren datum blijkt, dat de kosten van de sagovoeding in het Oosten niet zooveel lager zijn dan die van rijstvoeding in normale tijden op Java.

Op *Halmaheira* eten de Alfoeren 6—8 sagobroodjes „lempens" per dag, welke 14 × 7 × 1½ c.M. groot zijn; men gebruikt er varkensvleesch bij. De sago krijgt echter concurrentie van de Siamrijst. De sagoteelt is er niet zoo belangrijk meer als vroeger en wordt overvleugeld door de klappercultuur. Als bijvoedingsmiddelen kunnen nog genoemd worden aardvruchten, pisang en soms een weinig visch. De z.g. binnenlander gebruikt zelden of nooit rijst (25).

Op *Boeroe* zijn de hoofdvoedingsmiddelen sago, cassave, bataten, rijst en gierst. Men jaagt op buidelratten, wilde zwijnen en herten. Ook is de vischvangst van belang, terwijl varkens worden gehouden (1).

In Zuid-Boeroe is echter cassave hoofdvoedingsmiddel. (1, IV bldz. 320, 28).

De voeding op *Ternate* is vrijwel gelijk aan die op *Boeroe*. Op *Tidore* is sago hoofdvoeding, welke sago van Halmaheira wordt betrokken. Verdere voedingsmiddelen zijn mais, pisang, suikerriet, aard- en peulvruchten (1, IV blz. 334).

In de *Zuidelijke Molukken* is sago ook hoofdvoeding.

Voor de *Amboneezen* is visch (19, II blz. 82, 90) een belangrijke bijspijs. Ook wordt veel rijst ingevoerd; echter alleen voor de stadsbewoners.

Op de *Soelaeilanden* is de voeding anders voor de Mohammeda-

nen dan voor Alfoeren. De Mohammedanen op die eilanden eten: sago, mais, rijst of veldvruchten, benevens wat lombok en een enkel vischje. De Alfoeren voeden zich met sago, aard- en boomvruchten, jonge rotan, vleesch of visch. Soms eet men eenige dagen niet. Volgens VAN HULSTIJN (26) kunnen zij soms eenige uren achtereen dooreten, als men ze rijst voorzet, hetgeen zich afspiegelt in een duidelijk waarneembare toeneming van den lichaamsomvang! Ook van andere Alfoeren wordt bericht, dat ze zich zeer onregelmatig voeden. Zoo eten de inwoners van Halmaheira in den vruchtentijd, in den oogsttijd van mangga's, langsat's, ananassen, weken achtereen niets dan deze vruchten. Op *Ceram* zijn sago en visch hoofdvoedingsmiddelen (19, II blz. 90). In het Oosten van dit eiland gebruikt men naast sago ook cassave (28).

In den *Banda-archipel* is sago het voornaamste voedingsmiddel, verder nuttigt men op enkele dezer eilanden ook pisangs en aardvruchten.

De *voeding der Papoea's van Nieuw-Guinea* is nogal uiteenloopend. De Psechempapoea's eten kladi en eenige groenten; de Kaja-Kaja oebi, cassave, semangka, sago en klappers; de Naemforen sago, klappers, visch, schildpadden en wilde vogels. (29, blz. 399).

De *Oeringgoeps* hebben als hoofdvoedsel bataten verder pisang, kladi, katjang tjipetir (Psophocarpus tetragobonobulus D.C.) (30).

In het algemeen kan men van de bewoners van *Nederlandsch-Nieuw-Guinea* zeggen, dat hun plantaardig voedsel bestaat uit sago, klappers, pisang, broodboomvruchten, palmiet, jonge uitspruitsels van planten en hun dierlijk voedsel uit alles wat loopt, vliegt, kruipt of zwemt.

De voeding van de bevolking der *Tanimbareilanden* vertoont een overgangsvorm tusschen die van de Molukken en de kleine Oostelijke Soendaeilanden.

Vroeger werd op Janeda menschenvleesch gegeten, nu visch, klappers en pisang; mais is het hoofdvoedingsmiddel en eenige aardvruchten, ook rijst, trosgierst en sago (28). Als overige dierlijke voedingsmiddelen kunnen genoemd worden varkens, schelpdieren en schildpaddenvleesch.

De bewoners van de *Kleine Soendaeilanden* voeden zich op uiteenloopende wijze; op de meer Oostelijk gelegen eilanden, welke

droger zijn, overweegt de maisvoeding; op Bali en Lombok de rijstvoeding.

De bewoners van *Timor* eten mais; ontbreekt mais dan gebruiken ze wilde sago, wilde knolvruchten, sap en suiker van de toewakboom, wilde zg. groote huisdieren. Van honden, katten, ratten en muizen zijn ze niet vies. Visch wordt dagelijks geconsumeerd of in de zon gedroogd. Het gebruik van karbouwenvleesch is vrij algemeen.

Op *Flores* is rijst de basis van de voeding, aangevuld met mais en knolgewassen. De spijslijst bevat voor dierlijke producten vleesch van varkens, karbouwen, geiten en schapen. Verdere delicatessen zijn ratten, muizen, egels, stekelvarkens (27).

Op *Soemba* is in het W. rijst hoofdvoedingsmiddel, overigens mais en aardvruchten (1, IV blz. 2); op *Soembawa* zijn rijst en mais hoofdvoedingsmiddelen.

Op *Lombok* is rijst hoofdvoeding.

Op *Bali* is rijst over 't geheel hoofdvoeding; in Karangasam, Kloengkoeng, O. Boeleleng en op het eiland Penida mais.

Nu de landbouwstatistiek op het eiland Bali sinds 1929 is gereorganiseerd, is het mogelijk een globale berekening te maken van de productie van witte rijst per hoofd, welk getal bij benadering de consumptie aangeeft, daar het rijst uitvoerexcedent van de res. Bali en Lombok uit Lombok afkomstig is. West-Bali voert weliswaar wat rijst in, maar de van uit Lombok ingevoerde hoeveelheden zijn in den regel iets grooter. De consumptie zal dus iets hooger zijn dan de productie. Betrokken op de bevolking van de volkstelling 1930 was de rijstproductie van sawahs en droge gronden van Bali als rijst berekend ongeveer 0,75 katie per hoofd per dag. Neemt men aan, dat een vrouw 0,9 en een kind beneden de 16 jaar 0,6 van een volwassen man consumeert dan wordt de productie 0,92 katie per volwassen man per dag [1]), een getal dat dus veel lager is dan het door HAPPE opgegeven van 2 katie (31).

De rijst wordt gestampt en met veel tjabe rawit gegeten, verdere bijspijzen zijn eendeneieren, gedroogde zeevisch, of dengdeng (gedroogd vleesch). Bij feestelijke gelegenheden gebraden vleesch, vooral varkensvleesch of van eendvogels. Honden, apen, slangen,

1) Hierbij werd het percentage vrouwen en kinderen, dat voor 1930 nog niet bekend is, gelijkgesteld aan dat in 1926.

kalongs, sprinkhanen en slakken uit de sawahs vinden steeds grage magen. De Baliër eet driemaal per dag in behoorlijke portie's, waarbij groenten zelden ontbreken, welke gezocht of geplant wordt bijv. ketimoen, laboe ajer, goenda en bajem (32).

Na deze lange, hoewel niet eentonige, opsomming van de spijslijsten der volkeren van de Buitengewesten, wier voedingswijze zeer uiteenloopt en nog niet voldoende onderzocht is en daarom ook maar globaal besproken kon worden, moge nu een beschrijving volgen van de voeding der Inlandsche bevolking op *Java en Madoera.*

In het bestek van dit opstel is het echter niet mogelijk daarop uitvoerig in te gaan, belangstellenden moge daarom verwezen worden naar diverse publicaties van het Centraal Kantoor voor de Statistiek, speciaal naar den door dat kantoor uitgegeven landbouwatlas van Java en Madoera, (9, 33, 34) waarin men over de voeding o.a. een drietal kaarten met beschrijvenden tekst aantreft. Zooals algemeen bekend is, bestaat de hoofdvoeding van de Inlandsche bevolking op Java en Madoera uit rijst en producten van z.g. tweede gewassen.

De belangrijkheid van de rijstvoeding is echter sinds tientallen van jaren afgenomen, wat blijkt uit de navolgende cijfers.

Het rijstverbruik daalde van gemiddeld 1,87 pikol per hoofd in de jaren 1856 tot en met 1860 tot gemiddeld 1,73 in de jaren 1881 — 1890, gemiddeld 1,65 pikol in 1891 — 1900 en 1,56 pikol per hoofd in 1916 tot en met 1924.

In de jaren 1916 t/m 1924 was nog maar bijna 30% der hoofdvoedingsmiddelen rijst, de rest ± 70% tweede gewassen.

Hoewel het niet met cijfers te bewijzen valt, kan hierbij nog opgemerkt worden, dat in de eerste helft van de negentiende eeuw het rijstverbruik zich waarschijnlijk in stijgende lijn bewoog, omdat nog geen honderd jaar geleden, zooals we zagen, de voeding met in het wild groeiende knollen plaatselijk niet van belang ontbloot was. Bitter beklaagden zich de Inlandsche hoofden nog bij een enquête omstreeks 1800 in Demak gehouden over den toenemenden lust der bevolking in rijst en wierpen hiervan de schuld op de soldaten der Compagnie, die de „slechte" gewoonte van het rijsteten na het verstrijken van hun diensttijd in de dorpen meebrachten (35).

De vermeerderde beteekenis der tweede gewassen in den laatsten tijd blijkt uit onderstaand staatje, dat de hoeveelheden per hoofd der bevolking voor consumptie beschikbaar berekend uit productie — zaaizaad — invoer — uitvoer aangeeft [1]).

	in pikols per hoofd			
	1913	1920	1924	1916 t/m 1924
Rijst (gepeld)	1,65	1,40	1,56	1,56
Cassave (versch)	1,15	2,60	2,48	2,17
Mais (gepeld)	0,47	0,71	0,71	0,61
Bataten (versch)	0,40	0,69	0,52	0,55
Aardnoten (gepeld)	0,06	0,08	0,06	0,06
Kedelezaden	0,07	0,06	0,08	0,06
Andere peulvruchten	0,03	0,03	0,02	0,03
Aardappelen	0,01	0,03	0,03	0,02
	3,84	5,60	5,46	5,06
1913 = 100	100	146	142	132

Ter vergelijking werden ook de gemiddelde cijfers voor de jaren 1916 tot en met 1924 toegevoegd. In 1920 was het rijstverbruik abnormaal laag door een zeer slechten padioogst, welke slechts gedeeltelijk door den import van buitenlandsche rijst werd opgeheven.

De import van buitenlandsche rijst en de productie van tweede gewassen voorzagen op Java en Madoera in de door den grooten bevolkingsaanwas steeds stijgende behoeften aan voedingsmiddelen. De productie van rijst per hoofd berekend, bedroeg in 1913 1,55 pikol, 1916 tot en met 1923 gemiddeld 1,42 pikol en in 1924 1,47 pikol.

De rijstinvoer bleef voor Java in de laatste jaren onder die van voor den oorlog, maar blijft nu toch nog veel grooter dan voor 1910.

Uit een door den Landbouwvoorlichtingsdienst in 1924 gehouden onderzoek is gebleken, dat het verbruik van buitenlandsche rijst

1) Zie voor de wijze van berekening van deze cijfers Med. No. 13 van het Statistisch Kantoor: „Raming der voor het verbruik op Java en Madoera beschikbare hoeveelheden der voornaamste voedingsmiddelen in de jaren 1919 tot en met 1922". Deze cijfers zullen binnenkort herzien worden naar aanleiding van de uitkomsten der volkstelling 1930. Ze zijn waarschijnlijk te hoog.

zich sinds 1896, toen door Dr. VORDERMAN (36) dienaangaande ook gegevens werden verzameld, over vele streken, waar voorheen nog geen buitenlandsche rijst werd gegeten, heeft verbreid. Zoo kwam in 1896 in geheel West-Java nog geen importrijst voor, terwijl in 1924 in een derde van de West-Java-districten in de z.g. patjeklik, d.i. de tijd vóór den padioogst, de schrale tijd, buitenlandsche rijst werd genuttigd. In *West-Java* is de voeding met tweede gewassen niet belangrijk. In *Midden-Java* heeft de voedseltoestand zich veel meer gewijzigd; buitenlandsche rijst, mais en cassave worden veel meer genuttigd dan vroeger. Speciaal de cassave- en gaplekvoeding is meer op den voorgrond getreden. Zoo heeft in Zuid-Wonogiri de cassave de rijst zoodanig vervangen, dat gaplek (gedroogde cassavewortels) onontbeerlijk voor een goede werkprestatie wordt geacht op dezelfde wijze als de kleine zandboer in Holland de aardappelvoeding beschouwt.

In Zuid-Semarang, Zuid-Pekalongan en het bergland van Kedoe en Banjoemas wordt mais veel gegeten. Behalve in deze bergstreken is mais ook van veel beteekenis in Rembang en de voormalige afdeeling Grobogan. Buitenlandsche rijst worden in den schralen tijd vooral in Jogjakarta en enkele streken van Soerakarta veel gegeten, maar in andere streken van die residentie evenals in vele streken van Rembang, Banjoemas en Kedoe, wordt veel cassave verbruikt.

In de residenties Jogjakarta, Soerakarta en Madioen en daarbij aansluitend de residentie Kediri heeft men in de Z. gelegen voormalige afdeelingen Goenoeng Kidoel, Wonogiri, Ponorogo, Patjitan en Toeloeng Agoeng het gebied met gaplek als hoofdvoedingsmiddel, soms zelf het geheele jaar door.

Dit zijn streken met arme kalkgronden, waar de padi weinig opbrengt. Het valt op, dat als nevenvoedingsmiddelen in Midden-Java vooral in de Vorstenlanden veel meer diverse knolgewassen worden gegeten, welke men op de erven verbouwt, dan in West-Java. In het afgelegen Goenoeng Kidoel komt het in zeer schrale tijden nog voor, dat knolgewassen uit het bosch worden gehaald. Dit wijst op restanten van de oude voedingswijze.

In *Oost-Java* hebben de toestanden op het gebied der voeding zich weer anders ontwikkeld dan in *West-* en *Midden-Java*. In Oost-Java zijn twee elkaar tegenwerkende tendenzen; in sommige

streken is daardoor het verbruik van buitenlandsche rijst sinds 1896 af-, in andere daarentegen juist toègenomen.

De sterke uitbreiding van de teelt van tweede gewassen in Pasoeroean en Besoeki is de oorzaak van het mindere verbruik van buitenlandsche rijst sinds 1896, waarbij vooral voor Besoeki nog de groote sawahaanleg een factor van groote beteekenis is.

Oost-Java is het maisland bij uitnemendheid, ook in de vlaktestreken van Pasoeroean, Besoeki en Madoera. Mais wordt in zeer verschillende verhoudingen met rijst gemengd en levert zoo een uitstekend voedsel op; raakt de rijst op, of is er in het geheel geen rijst, zooals in de hooggelegen streken, dan gaat men over tot een uitsluitende maisvoeding.

Uit de resultaten van een op groote schaal gehouden voedselonderzoek in eenige districten van de residentie Pasoeroean is gebleken, dat men er daar in slaagt de totale voedselhoeveelheid van rijst en mais te zamen constant te houden.

Na deze globale beschrijving van de voeding der Inlandsche bevolking, immers de voeding varieert ook op Java zeer veel en is hier slechts in grove trekken beschreven, zoodat voor nadere bijzonderheden naar den landbouwatlas moge verwezen worden, rijst van zelf de vraag, wat zijn nu de oorzaken van al deze zoo groote plaatselijke verschillen?

Bij deze uit den aard der zaak generaliseerende bespreking kan voor de bevolking van Nederlandsch-Indië in zijn geheel als allerbelangrijkste factor zeker genoemd worden de *plaatselijke landbouwomstandigheden.* (9, 36, 37, 38).

Een zeer groot gedeelte van Indië's bevolking eet nog in hoofdzaak de producten van den plaatselijken landbouw. De groote samenhang, die er tusschen landbouwstelsel en de voeding op de Buitengewesten bestaat, werd reeds in de inleiding behandeld. Hetzelfde geldt voor Java. Hierdoor kan de voeding in één district nog groote verschillen vertoonen, vooral als het district een vlakte- en een bergstreek heeft. Maar zelfs de desa's in één onderdistrict, ja alle bewoners van één desa eten nòch dezelfde hoeveelheden, nòch dezelfde voedingsmiddelen, wat uit het in Pasoeroean gehouden onderzoek zeer duidelijk aan den dag trad.

Indien er voldoende rijst beschikbaar is, dan worden in vele

streken van Java geen tweede gewassen aangeplant, ook al zou daarmee geldelijk voordeel te behalen zijn.

De *invloed der jaargetijden* samenhangend met den landbouw is vooral voor Midden- en Oost-Java zeer groot. In de meeste streken van Java treedt een z.g. patjeklik of schrale tijd op tegen den nieuwen oogst, een typisch verschijnsel voor een voedingswijze, die voornamelijk uit granen bestaat. Ten tijde van Shakespeare noemde men nog in Engeland de maand Mei de hongermaand, dat was de maand voor den nieuwen oogst. Men kende toenmaals de aardappel nog niet.

Soms at men in Finland, Noord-Zweden nog boombast. (5 blz. 54)

Het verbruik van voedingsmiddelen door de producenten dier voedingsmiddelen zelven of door anderen in de onmiddellijke omgeving dier producenten woonachtig, maakt echter in sommige streken hoe langer hoe meer plaats voor een voeding bestaande uit aangevoerde levensmiddelen, terwijl de door den plaatselijken landbouw voortgebrachte producten verkocht worden. Hiervan zijn talrijke voorbeelden te geven; zoo komt het in het district Wedoeng in de residentie Semarang voor, dat ondanks de zeer groote padiproductie per hoofd der bevolking toch vaak een gedeelte van de padi verkocht wordt en door de menschen zelf de goedkoope mais gegeten wordt.

Men zal hierbij wellicht ook denken aan de rubberplanters op de Buitengewesten; dit gaat echter niet geheel op, daar in vele streken de rubbercultuur gepaard gaat met den landbouw, d.i. den rijstbouw op droge gronden.

Is de consumptie niet meer geheel gebonden aan den plaatselijken landbouw, dan is men ook vrijer in zijn keus van voedingsmiddelen. In de inleiding wees ik er dan ook reeds op, hoe bijv. de Europeaan in Ned.-Indië voedingsmiddelen gebruikt, die van alle werelddeelen afkomstig kunnen zijn.

De consumptie is verder zeer in groote mate afhankelijk van de *gewoonte*. Het schijnt een soort natuurwet te zijn, dat de mensch aan een voeding, die hij en zijn voorvaderen lang gegeten heeft, niet alleen gehecht is, maar deze ook lekker vindt. Merkwaardig is deze voorkeur voor bepaalde voedingsmiddelen. Niet voor niets zegt men, wat de boer niet kent, dat eet hij niet. Gezien de groote

plaats, die nu bijv. de cassave voor de voeding van de bevolking van Java inneemt, is het nu eigenaardig te lezen, hoe in 1852 bij invoering van dit gewas in Trenggalek de regent voor moest gaan, omdat de bevolking het anders niet vertrouwde. (39)

Hoe verder Oostelijker men komt op Java, hoe meer voorkeur men voor mais aantreft.

De *conventie* speelt bij de voeding een groote rol en ook de zucht om met de mode mede te doen; zoo verkiest de bevolking der steden buitenlandsche rijst of inheemsche rijst van pellerijen afkomstig boven de desarijst, die in vele opzichten beter is en let daarbij evenals Hollandsche huismoeders vooral op de witte kleur.

Er bestaat verder een wisselwerking tusschen de *godsdienstige opvattingen* en de *voeding*. Mohammedanen mogen geen varkensvleesch eten, een voedingsmiddel dat bij niet-Mohammedaansche volkeren zeer geliefd is. Verder wordt op Java bij sedekahs steeds rijst gegeten ook in de maisstreken. Een ander voorbeeld wordt door den bekenden Dr. ALB. C. KRUYT (23) gegeven. Door de inwoners van Midden-Celebes wordt nog met stelligheid verzekerd, dat kladi (Colocasia) vroeger naast de pisang het voornaamste voedingsmiddel was. Nu wordt bij de Possoërs nog steeds de loebi de metgezel van de kladi geofferd, wat daarom zoo opvallend is, omdat knollen nu in het algemeen beschouwd worden als een minderwaardig voedsel, dat men anderen niet zal voorzetten. Voorts bestaat er een algemeen verbod om rijst te eten, gedurende de eerste dagen na een sterfgeval. Men zou dan sterven of krankzinnig worden. Het is een algemeen verschijnsel, dat in de rouwgebruiken vele oude gewoonten het langst bewaard blijven. De vaderen aten geen rijst, en dus mogen de nabestaanden, die zich in nauw contact met den overledene bevinden, die tot de Vaderen is verzameld, ook geen rijst eten, zoo lang, totdat de betrekking tusschen hen en de afgestorvene is verbroken, d.i. de doode naar het Zielenland is gebracht.

KRUYT wijst er ook op, hoe omgekeerd de voeding de religieuse opvattingen van de bevolking beïnvloed heeft. De droge rijstbouw werd door hoogerstaande immigranten bij de Toradja's ingevoerd, welke „hemellingen" genoemd werden. Bij menschen, die nog in de „kladiperiode" leven, zooals bijv. de Mentaweiers,

valt het op, hoe het bestaan dezer menschen beheerscht wordt door „taboe" of poenèn (verbodstijden). In deze tijden mag men absoluut niets doen dan het allernoodigste voor het levensonderhoud, dat is voedsel halen. Ja, volgens WIRZ zou men op het eiland Siberoet slechts mogen eten wat men in huis heeft en niets mag gedurende dezen tijd van buiten in het huis gebracht worden. (41) Menschen, die van kladi en pisang, van jacht en visscherij leven, kunnen zich aan die voorschriften houden, omdat de genoemde gewassen voortgaan hun knollen en vruchten voort te brengen, ook al kijkt men er een tijd niet naar om, terwijl men van wild en visch voorraden aan kon leggen vòòr de taboeperiode intrad.

Bij den teeren rijstbouw kon men zich niet meer aan de taboeperioden houden, ze schrompelen ineen tot enkele dagen. De kladicultuur voedde de menschen niet op tot de gedachten aan hooger bestuur. Dit gewas en pisang groeien zonder veel zorg toch wel. Ten opzichte van de rijstcultuur begonnen de Toradja's hun onmacht te gevoelen en hierdoor kwamen ze tot het geloof in goden, die den wasdom en de kracht gaven.

Inderdaad ging het volgens KRUYT hier volgens het platte maar niet minder juiste gezegde: „door den buik naar God".

Voeding en *volkskarakter* staan ook tot elkaar in nauwe relatie, zoo is de Madoerees zuinig van aard en daardoor zeer sober in zijn voeding. Hierbij is het echter dikwijls moeilijk uit te maken, of de voeding van het volkskarakter afhankelijk is of omgekeerd. Is de Alfoer niet genegen tot geregelden arbeid tengevolge van de gemakkelijke sagovoeding?

Bij het nagaan van het verband tusschen *daadkracht en voeding* komen we echter meer op hygiënisch terrein, een terrein, dat buiten het bestek van dit opstel ligt, waarin de voeding meer van den economischen kant bekeken wordt. Duidelijk is het echter wel, gezien de algemeen geldende wet, dat men met zoo weinig mogelijk inspanning in zijn onderhoud voorziet, dat bijv. de sagovoeding niet tot inspanning prikkelt.

Interessante beschouwingen zijn over „Daadkracht en voeding bij de Volken van Nederlandsch-Indië" te vinden in een artikel in „De Taak". (40)

De schrijver wijt daarin de niet-groote arbeidskracht van den Soendanees aan een te eenzijdige rijstvoeding en vergelijkt de

Soendaneezen in dat opzicht met de physiek zwakke tengere, vrouwelijke, zachtaardige, maar weinig energieke Bengaleezen. Daarentegen sluiten de Madoereezen met hun groot mais- en ook belangrijker visch- en vleeschverbruik nauwer aan de krachtige Punshabbewoners aan.

Meer visch wordt uit den aard der zaak gebruikt door visschers; zoo eten de visschers van de afdeeling Rembang veel visch, maar ook geen mais, wel echter bijna uitsluitend uitheemsche- en inheemsche rijst. We komen hier op den grooten invloed *van het beroep* en het *inkomen* op de keuze en hoeveelheid der voedingsmiddelen.

Bij het voedselonderzoek in Pasoeroean (37) bleek het verbruik in die districten bij de verschillende beroepen, wat de hoofdvoedingsmiddelen betreft, weinig uiteen te loopen, de welstandsverschillen tusschen de verschillende beroepen uiten zich weinig in de kosten van de voeding.

Bij het in 1924 door den Landbouwvoorlichtingsdienst over geheel Java gehouden onderzoek naar den aard der voeding op Java, werd bijv. echter wel gerapporteerd, dat in het district Koedoes, waar veel rijke Inlandsche handelaren en strootjesfabrikanten wonen en ook veel aanplant van handelsgewassen voorkomt, veel meer vleesch en visch wordt gegeten dan in vele andere streken van Semarang.

Uit de invoerstatistieken van de rubberstreken op de Buitengewesten, kan ook tot een beter en meer gevarieerde voeding dier streken geconcludeerd worden. (42) Uit een artikel van Smits volgt ook, dat de verhalen over de groote hoeveelheden vruchten op water, die de rubberplanters eenige jaren geleden zouden verorberen, nogal los loopt.

Door grootere geldruimte wordt men veel vrijer in de keuze van zijn voedingsmiddelen; dit kan niet gezegd worden van gevangenen, militairen, deze eten niet à la carte, maar hun voeding wordt vastgesteld en de voeding in dergelijke dwanggemeenschappen is vooral met het oog op de hygiënische eischen een vraagstuk op zich zelf.

Van belang is hierbij de beri-beri-kwestie; zooals bekend is, wordt daarom in het leger en in de gevangenissen de z.g. zilvervliesrijst verstrekt, dat is rijst met het zilvervlies er nog om, dat

de anti beri-beri-vitamine bevat. Nu deze stof door de chemici van het Geneeskundig laboratorium te Weltevreden Dr. B. C. JANSEN en Dr. W. DONATH ontdekt werd, wordt de vitamine als tabletten aan het leger verstrekt.

Hoe zijn nu de rantsoenen voor Inlanders in het leger en in de gevangenissen en in de ziekenhuizen?

Deze rantsoenen zijn in achterstaanden staat opgegeven, waarbij ter vergelijking tevens de gemiddelde berekende cijfers voor de geheele bevolking van Java en Madoera en ook de uitkomsten van het in Pasoeroean gehouden voedselonderzoek zijn opgenomen. Men ziet hieruit, dat de militaire, gevangenis- en ziekenhuisvoeding belangrijk afwijkt van die der overige bevolking.

De ziekenhuisvoeding komt het meest, de militaire voeding het minst met het gemiddelde Java-menu overeen. Opvallend zijn de groote rijst- en vleeschkwanta, die aan Inlandsche militairen en gevangenen worden verstrekt.

In dit verband moge ook nog vermeld worden, dat in 1925 de koelies op de ondernemingen ter Sumatra's Oostkust tegen een verminderden prijs van 12½ cent per kg. konden verkrijgen de ondervolgende hoeveelheden per maand:

I. contractkoelies mannen 20—30 kg of p. dag 660—1000 g.
II. „ vrouwen 16—24 „ „ „ „ 533— 800 g.
III. niet-werkende zg. „vrije vrouwen" en kinderen 8 — 10 kg. of per dag 267 — 333 g.

Dit komt neer op verbruikscijfers, die ook belangrijk hooger zijn dan de gemiddelde consumptie der Inlandsche bevolking op Java en Madoera, waarbij natuurlijk wel in aanmerking moet worden genomen, dat deze koelies weinig of geen tweede gewassen als mais en cassave eten.

De rijst voor de contractkoelies moet geïmporteerd worden van het buitenland.

Aan het slot van deze beschouwingen gekomen, moge de hoop worden uitgesproken, dat de volkeren van Nederlandsch-Indië steeds voldoende hun bordje rijst zullen hebben en hun voedingswijze meer en meer de kenteekenen zal gaan vertoonen van een meerderen welstand.

Weltevreden, Oct. '26/Sept. 1930.

VOORNAAMSTE GERAADPLEEGDE LITTERATUUR.

1). Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië.
2). Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau: De Buitenbezittingen 1904—1914 blz. 211.
3). Ed. Hahn. Von der Hacke zum Pflug blz. 34.
4). Dr. G. H. van der Kolff. De bevolkingsrietcultuur in Nederlandsch-Indië. Academisch proefschrift Wageningen. Nijmegen 1925 Hoofdstuk 1 § 4—7.
5). Ed. Hahn. Die Entstehung der wirtschaftlichen Arbeit blz. 44—47.
6). H. Hangelbroek. Soemba. Land en Volk. Assen 1910.
7). C. Lekkerkerker. De ontwikkeling van den Inlandschen landbouw in verband met de plantaardige voeding in de Indische Archipel. Kol. Tijdschrift 1927 blz. 592 t/m 628.
8). Ed. Hahn. Die Entstehung der wirtschaftliche Kultur blz. 17 t/m 23.
9). Mededeelingen van het Centraal Kantoor voor de Statistiek No. 33, Landbouw-atlas van Java en Madoera in 2 deelen door C. W. Bagchus, met een hoofdstuk over den aard van de voeding door A.M.P.A. Scheltema.
10). Dr. Max Moszkowski. Vom Wirtschaftsleben der primitiven Völker blz. 9—12 en blz. 28.
11). idem. blz. 33 e.v.
12). A. de Wilde. De Preanger Regentschappen op Java gelegen. 1830 blz. 78.
13). Dr. F. de Haan. Priangan IV blz. 511, 507, 518 voor Krawang 537, 538.
14). idem. II blz. 466 noot 5.
15). idem. II blz. 713.
16). H. J. Domis. De residentie Pasoeroean op het eiland Java gelegen. 's Gravenhage 1836.
17). Dr. Max Rübner. Die Welternährung.
18). J. Kreemer. Atjeh. blz. 326—345.
19). Prof. J. C. van Eerde. De volken van Nederlandsch-Indië.
20). W. Middendorp. Het inwerken van Westersche krachten op een Indonesisch volk (de Karobataks). Socialistische Gids VII (1922) blz. 453.
21). V. J. van Marle. Verslag Economischen Toestand der Inlandsche bevolking 1924 deel 1. Verslag eener Spoorwegverkenning in de afdeeling Menado Dienst der S. S. en Tramwegen. Mededeeling Opname No. 18 blz. 67.
22). De Landbouw in Midden-Celebes. Alg. Landbouwweekblad voor Nederlandsch-Indië. 63 J. 1922 No. 50 en 51.

23). Dr. Alb. Kruyt. De beteekenis van den natten rijstbouw voor de Possoers: Koloniale Studiën 8 (1924) II.
23a). Sago Bulletin Koloniaal Museum No. 44.
24). K. Heyne. De nuttige planten van Nederlandsch-Indië.
25). Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau Afl. XIII 1917 blz. 82/84, 167.
26). „ „ „ Afl. XV blz. 83.
27). „ „ „ Afl. XXVI blz. 184, 195.
28). Cultuurverslag 1925 (ongepubliceerd).
29). Beknopte Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië.
30). Dr. H. J. Lam. Iets over de botanische resultaten van de Noord-Nieuw Guinea-expeditie 1920. Teysmannia 1921 blz. 324. Aanvullingen en wijzigingen Enc. N. I. blz. 276.
31). G. L. E. Happe. c.i. Eenige bijzonderheden omtrent de Indische rijstcultuur in Zuid-Bali. Waterstaatsingenieur 1915 blz. 181.
32). De hygiëne, de ziekten en de geneeskunst der Baliers. Tijdschr. Bat. Gen. 59 blz. 216.
33). Raming der voor het verbruik op Java en Madoera beschikbare hoeveelheden der voornaamste voedingsmiddelen in de jaren 1919 tot en met 1922 (1924).
34). Mededeelingen van het Statistisch Kantoor No. 9.
35). Dr. J. H. F. Sollewijn Gelpke. De rijstcultuur in Italië en op Java blz. 180.
36). Dr. A. G. Vorderman. „Onderzoek naar het verband tusschen den aard der rijstvoeding in de gevangenissen op Java en Madoera en het voorkomen van beri-beri onder de geïnterneerden".
37). Het voedselverbruik in eenige districten van de residentie Pasoeroean door W. E. K. van Lynden en A. M. P. A. Scheltema. Mededeeling van het Statistisch Kantoor No. 9 (1923).
38). A. M. P. A. Scheltema. Het verbruik der voornaamste voedingsmiddelen op Java en Madoera. Koloniale Studiën. 1921 I. blz. 305 e. v. Verslag van den Economischen toestand der Inlandsche bevolking 1924 deel I Weltevreden 1926 blz. 92 t/m 104.
39). H. J. van Swieten. Controleur B. B. De zoete cassave. Intropha janipha. Tijdschrift Indisch Landbouwgenootschap 3e J. 1875 blz. 144.
40). Daadkracht en Voeding. De Taak 5 No. 255 blz. 1161 t/m 1165.
41). Dr. Paul Wirz. Het eiland Siberoet en zijn bewoners. Ned.-Indië, Oud en Nieuw 14e J. blz. 347.
42). M. B. Smits. Economische verschijnselen in een paar rubbergewesten Economisch-Statistische Berichten 2 Juni 1926.

Dagelijksche rantsoenen in grammen per volwassene.

Voedingsmiddelen	Eenheid	N. I. Leger Europ. Amb. en Menadoneezen	Niet-Eur. behalve Amboneezen en Menadoneezen	Gevangenissen Inlanders Zware Arbeid	Gevangenissen Inlanders Lichte Arbeid	Ziekenhuizen	Inl. bevolking Java en Madoera gem. 1916 t/m 1924	Voedselonderzoek Pasoeroean A	Voedselonderzoek Pasoeroean B
Rijst (voor leger, gevangenissen en ziekenhuizen zilvervlies-rijst, overigens witte of roode rijst).	gram	450	650	750	625	500 m)	322	497	395
Maïs	,,	—	—	—	—	—	126	2	105
Cassave (versch)	,,	—	—	—	—	—	448	24	62
Bataten	,,	—	—	—	—	—	113	—	—
Aardnoten (gepeld)	,,	—	—	—	—	—	12	—	—
Kedele (zaden)	,,	—	—	—	—	—	12	—	1.5
Tempeh kedele	,,	—	—	50 h)	50 h)	40 k)	—	72	26
Andere peulvruchten	,,	—	—	—	—	—	6	4	—
Boonen (bruine of witte)	,,	80 a)	—	—	—	—	—	—	—
Aardappelen	,,	—	—	—	—	—	4	—	—
Versch brood	,,	200 c)	—	—	—	—	—	—	0,1
Klapperolie	l	—	—	30	30	15	berekend als copra	1.1. c.c. en gewogen als natte copra	2.2. c.c. en 18,1 „natte copra"
Versche klappers	gr.	—	—	—	—	—	± 32	22,5	—
Versche groenten	,,	—	—	250	250	175	?	48 p)	47 q)
Lombok	stuks	—	—	1 stuk	1 stuk	1 stuk	?	9 gram	6
Uien	gr.	—	—	—	—	—	—	—	6
Kemirinoten	,,	—	—	—	—	—	?	2	2
Inlandsche rietsuiker	,,	—	—	20	—	—	± 5	26	14
Fabriekssuiker	,,	—	—	—	—	15	± 14	3	8
Rund- en buffelvleesch	,,	300 d)	240 d)	200 f)	100 f)	50 l)	± 6	5	4
Varkensvleesch	,,	50 e)	—	—	—	—	—	—	—
Gedroogde (en gezouten) visch	,,	—	40 b)	50 i)	50 i)	30	± 7	20	24
Trassie	,,	—	—	—	—	—	?	8	9
Versche zeevisch	,,	—	—	—	—	—	—	9	3
Versche garnalen	,,	—	—	—	—	—	?	3	2
Eendeneieren (stuks)	stuks	—	—	1 g)	1 g)	½	?	—	0,2 gr.
Thee	gr.	5	5	—	—	—	?	—	—
Koffie	,,	30	30	—	—	10	?	6	4
Zout	,,	25	25	15	—	10	10 o)	7	5
Azijn	l.	0.01	0.005	—	—	—	—	—	—

Toelichtingen:
a) In de plaats van bruine of witte boonen, kan 3/4 van de gewichtshoeveelheid groene erwten worden verstrekt.
b) Instede van gedroogde visch kan 3/4 van de gewichtshoeveelheid dendeng worden verstrekt.
c) Wanneer de omstandigheden dat eischen, kan inplaats van versch brood, een gelijke hoeveelheid hard brood worden gegeven.
d) In de plaats van versch rund- of buffelvleesch kan per kg. worden verstrekt 4/5 van de bij verduurzaming van 1 kg. versch vleesch verkregen gewichtshoeveelheid of 3/5 gehakt in blik.
e) Het varkensvleesch kan worden vervangen door 4/5 van de gewichtshoeveelheid gerookt spek.
f) Eenmaal per week.
g) Driemaal ,, ,,
h) Zesmaal ,, ,, Tempeh mag afgewisseld worden door een gelijk gewicht ontjom of katjang boengkil.
i) Viermaal ,, ,,
k) Of ontjom van boengkil katjang.
l) 50 gram versch vleesch kan vervangen worden door 75 gr. versche visch, dan wel door 1 eendenei, of door 1/2 eendenei en 40 gr. tempeh.
m) Kan in Oost- en Midden-Java en op Madoera voor hoogstens de helft vervangen worden door een gelijke hoeveelheid mais.
,, ,, streken, waar de volksvoeding uit sago bestaat, vervangen worden door 500 gr. sago, waarbij dan het ration vleesch, gedroogde visch en eendeneieren wordt verdubbeld.
o) 1924.
p) Hiervan 42 gram ingrediënten van de „djanganan" en 6 gram ingrediënten van de „koeloeban daon²".
q) ,, 35.0 ,, ,, van de „djanganan" en 12 gr. lalap.
A = Onderdistrict Kepandjen district Sengoeroeh res. Pasoeroean half Juli tot half September 1921 In andere maanden veel meer mais.
B = ,, Poerworedjo ,, Poerworedjo ,, ,, 30) ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,,
(Zie Med. No. 9 van het Statistisch Kantoor blz. 28 t/m 30)

N.B. Voor de omrekening tot het verbruik van een volwassen man werd het verbruik van kinderen op 0.6 van een volwassene gesteld en dat van een vrouw op 0.9. Voor de omreken ng van Java-verbruik werd de factor 0.82 gebruikt; het verbruik per hoofd is 0.82 van dat van een „volwassene".

Het niet-officieele crediet in het Regentschap Pati in 1927,

door

D. H. Burger.

I. Inleiding. Onder het niet-officieele crediet wordt in het volgende verstaan het crediet anders dan door officieele of semi-officieele instellingen, de pandhuizen, de Volksbank Pati, en de desa-credietinstellingen verleend.

Dit niet-officieele crediet wordt gekenmerkt door duisternis en veelvormigheid.

De Inlandsche en Chineesche credietgevers vreezen den fiscus en onwelwillendheid t.a.v. den woeker, de desabestuurders zien op tegen soesah en lastige vragen. Het verzamelen van betrouwbare en duidelijke gegevens stuitte dus op bijzondere bezwaren. Cijfers kunnen daarom slechts weinig worden verstrekt, terwijl voornamelijk met het geven van algemeene, zij het dikwijls vage, indrukken moet worden volstaan.

De veelsoortigheid van het crediet maakte een nadere groepeering noodzakelijk, waarom het werd onderscheiden in geldcrediet, grondcrediet, watercrediet, arbeidcrediet en goederencrediet. Daarbij wordt onder geldcrediet verstaan dat crediet waarbij wordt overeengekomen dat credietgever en -nemer aan hun verplichtingen uitsluitend in geld zullen voldoen, terwijl dit bij de andere vormen gedeeltelijk in respectievelijk grond, water, arbeid en goederen zal geschieden.

Deze onderscheiding valt niet geheel samen met een theoretische verdeeling, waarbij het crediet zou worden gesplitst naarmate het verleend wordt op de verschillende factoren der voortbrengingkapitaal, grond (water) en arbeid — en het product der voort-

brenging, omdat o.a. het geldcrediet niet te verdeelen is in eigenlijk kapitaalcrediet en consumptiefcrediet terwijl crediet, dat naar den vorm op goederen wordt verleend, b.v. een voorschot op randoe, in werkelijkheid een verkapte geldleening kan zijn voor consumptieve doeleinden.

Met de aangegeven onderscheiding is dus alleen bedoeld een practische leidraad aan de hand waarvan het in dit regentschap voorkomende crediet kan worden beschreven en waarvan soms is afgeweken, zoodat b.v. onder geldcrediet niet alleen de mindering oeang maar ook de mindering tjita werd vermeld.

II. Geldcrediet. Geldcrediet komt overal in het regentschap Pati voor en wordt zoowel verstrekt door Inlanders onderling als door Chineezen.

a. Inlandsche geldschieters. Van het gedeelte, dat op naam van Inlanders komt, is zeer weinig bekend.

De individueele leeningen schijnen door hen niet tot zulke hooge bedragen te worden uitgegeven als door Chineezen geschiedt. Het gemiddeld bedrag van de geldleeningen door Inlanders verstrekt, lijkt daarom belangrijk lager dan dat door Chineezen gegeven. Of het totaal der door Inlanders uitgezette bedragen beneden het door Chineezen in dezen vorm verleende crediet blijft, is niet zeker hoewel schrijver dezes meent zulks te mogen aannemen.

b. Tjina mindering. De Chineesche geldschieters kan men voornamelijk in twee groepen verdeelen, de toekangs mindering die veelal per fiets de passers en desa's afreizen en de gezeten lieden, die steeds tegen afgifte van schuldbekentenissen uitleenen.

Hoewel in het algemeen de mindering kleinere bedragen uitzet dan de gezeten geldschieters, gaat het bedrijf van den een geleidelijk in dat van den ander over. De mindering zet meermalen bedragen uit van *f* 30 tot *f* 50 en gaat, financieel sterker geworden, wel tot *f* 100; van de gezeten Chineezen zijn eveneens leeningen van dergelijke bedragen onder dezelfde voorwaarden verleend, bekend.

Naar de werkwijze der minderings werd navraag gedaan aan de hand van het bekende artikel van VAN GUTEM in „Koloniale Studiën".

In het algemeen werd het daarin voorkomende bevestigd door wat mij werd medegedeeld. Vooral was merkwaardig, dat terwijl VAN GUTEM er op wijst dat de grootste toeneming van den tjina mindering plaats had omstreeks 1908, ik van verschillende zijden hoorde dat ± 30 jaar geleden de Tjina's mindering hier zeer zeldzaam waren, dat het minderingansysteem toen zelfs onbekend zou zijn en dat verder de grootste toename plaats had sinds 1912 (volgens den Luitenant der Chineezen) of ± 20 jaar geleden (volgens den loerah Bendan, Pati).

De toekangs mindering zijn niet alle singkehs, er zijn ook enkele peranakans onder.

De toekang mindering werkt zoowel met geldleeningen als met „tjita", welke hij weleens contant verkoopt, maar als regel op afbetaling levert, waarom hij in zooverre ook onder „crediet op goederen" thuis behoort. Dezelfde toekang levert crediet in beide vormen.

Behalve „tjita" levert hij ook kains, hoofddoeken, slendangs, saboek (buikriemen) e.d. Geen suiker of koffie waarvan in het artikel van VAN GUTEM sprake is. Deze waren koopt hij tegen gereduceerde prijzen in de Chineesche toko's te Pati of te Semarang. De reductie wordt hem volgens den Luitenant der Chineezen op zakelijke gronden verleend in verband met zijn geringe koopkracht omdat hij anders als afnemer zou buitengesloten zijn.

De voorwaarden waaronder hij geld of goederen op crediet verstrekt zijn vele. Een el van een zijner stoffen word b.v. verkocht voor ƒ 0.25 of ƒ 0.30, terug te betalen in zes dagen à 5 of 6 cent per dag. Een gulden wordt geleend onder voorwaarde van terugbetaling op twaalf of vijftien achtereenvolgende dagen van ƒ 0.10 per dag, ook wel in 30, 40 of meer dagtermijnen van 5 cent, ook ƒ 2.— in 24 dagen van ƒ 0.10, ƒ 5.— in 25 dagtermijnen van ƒ 0.25.

Voorts zijn van minderings bekend leeningen van ƒ 10.— in 10 pasarweken van 5 dagen terug te betalen met ƒ 1.25 per keer; ƒ 6.— terug te betalen in 10 zelfde termijnen van ƒ 0.75; ook ƒ 2.— te voldoen in 10 pasarweken van ƒ 0.25; verder ƒ 30 terug te betalen in 9 maanden met ƒ 5.— per keer; ƒ 50.— terug te betalen in 10 maandtermijnen van ƒ 8.—.

De toekangs mindering leenen tot ± ƒ 100.— uit, daarboven

zijn zij feitelijk niet meer als mindering te beschouwen. Een dergelijk bedrag wordt ook wel uitgeleend onder een rentebeding van ƒ 3.— per maand waarbij de terugbetaling van de hoofdsom niet zeker is; ook wel in tien maandtermijnen van ƒ 13.—.

's Ochtends in de vroegte trekken zij naar de passers, om na afloop tegen 10 à 11 uur de desa's rond te gaan en tegen 4 à 5 uur 's avonds naar huis te keeren.

Vooral de bakoels op de passers, vele vrouwen dus, zijn hunne cliënten en als gevolg van geregeld leenen, vaste klanten. Kwitanties geven zij òf niet òf in den vorm van goedkoope speelkaartjes welke een zeker bedrag vertegenwoordigen („girik", „kopek djawa").

Zij leven vrijwel uitsluitend in den kring hunner collega's, zijn de nederigsten der Chineesche samenleving, gaan weinig om met peranakans, ook niet met de kleine Chineesche waronghouders.

Zij leven met 3 — 8 personen samen in één huis, dat door een hunner voormannen is gehuurd. Zij ontvangen van deze hun bedrijfskapitaal, dat zij langzamerhand terugbetalen, zij krijgen dit ook wel door hulpbetoon van collega's, die ongeveer een rijksdaalder per man opbrengen, ook krijgen ze wel steun van welgestelde stam- en landgenooten uit Pati of Semarang.

Zij zijn niet getrouwd en leven zoo eenvoudig, dat als grappig staaltje van hun soberheid wordt verteld dat zij hun rijst met eenige ketela rambat vermengd tot zeer minderwaardige boeboer koken, met een halve katti per man per dag kunnen volstaan en hoogsten eenige — vooral gezouten — toespijs als ketjap en tahoe nuttigen, die ter waarde van een cent voor een geheele week kan dienen. Ook hier zijn het dus harde werkers, ijzersterke en gestaalde kerels.

Hun risico is zeer groot. Bij overlijden of vertrek van de schuldenaren moet de vordering in den regel worden afgeschreven. Betaling door erfgenamen komt zeer weinig voor. Tegen kwade trouw kennen zij geen remedie. Bij vertrek naar China wordt de vordering overgedragen op collega's, die daartoe eerst door den vertrekkende bij zijn cliënteele wordt ingeleid.

Als een klant zijn schulden geregeld trouw betaalt wordt hem wel bij wijze van premie den laatsten termijn kwijtgescholden of voordat alles is afbetaald een nieuwe schuld toegestaan.

De Luitenant der Chineezen deelde mede, dat — in tegenstelling met wat VAN GUTEM mededeelt — de toekang mindering er in den regel wel op let waarvoor het geld gebruikt zal worden omdat zulks ter beoordeeling van de credietwaardigheid der leeners noodzakelijk is. Wellicht wordt hierin gevonden een rem tegen een te ongezonde en vernietigende werking van dit crediet. De mindering zal vaak zijn klant in de schuld helpen, maar niet zoo in de put dat het tot een débacle leidt. De gevers van grooter crediet kunnen dit doen indien de aanwezige bezittingen het geleende verhaalbaar maken met Landraadszaak en executie. De mindering die deze dwangmiddelen niet aanwendt, zal vermoedelijk moeten oppassen niet zoo ver te gaan.

c. De gezeten Chineezen. De gezeten Chineesche geldschieters bestaan voornamelijk, zoo niet uitsluitend, uit peranakans, die hun uitleenbedrijf veelal combineeren met een toko of anderen handel, welke er ook wel ter maskeering van het eigenlijke uitleenbedrijf op na wordt gehouden.

Deze geldschieters werken in den regel met onderhandsche gezegelde schuldbekentenissen. Hun cliënteele wordt gevonden in alle lagen der Inlandsche maatschappij. De Inlandsche ambtenaren nemen daaronder een niet onbelangrijke plaats in.

De grootste meesters in dit vak zijn de welgestelde Chineezen die te Joana woonachtig zijn. Een hunner leent zeer veel op hypotheek uit zoowel aan Chineezen als enkele Europeanen. In 1928 had hij in totaal uitgezet ƒ 354 600.— aan hypotheken, welke jaarlijks ƒ 41 295.— rente opbrachten die berekend wordt van 9 tot 18 % 's jaars.

Een ander zet vooral groote bedragen uit in de desa, te schatten van ƒ 600 tot ƒ 2000 tegen stevige onderpanden. Zij werken ook met notarieele acten, soms met onderwerping van beide partijen aan het Europeesche privaatrecht wat latere gerechtelijke terugvordering vergemakkelijkt. Zij zetten nochtans ook wel zeer kleine bedragen uit, hetgeen overeenkomt met de meening van VAN GUTEM, dat ook de rijkste Chineezen den handel met de kleinste bedragen niet versmaden en geen geld, al bestaat dat ook uit zeer geringe sommen, ongebruikt laten liggen.

Het Landraadarchief verschaft over de actie van deze gezeten Chineezen meerdere gegevens. De civiele vorderingen zijn voor

een groot deel van hēn afkomstig, in 1926 n.l. 129 van de 275 zaken, in 1927 125 van de 517 zaken. Van de stukken, welke op eenige zaken betrekking hebben verkreeg ik inzage. In een geval b.v. hadden twee ambtenaren samen onder „tanggoeng renteng" in October 1926 een schuldbekentenis van *f* 100.— geteekend onder beding van terugbetaling in 10 termijnen van *f* 10.—, aanvangende 1 November 1926 en onder voorwaarde van boetebetaling van *f* 3,25 per maand bij niet-betaling. Er werd betaald *f* 10.— over de maanden November, December en Februari, terwijl over Januari de boete werd voldaan. In Maart en April werd niets voldaan. In April werd dus teruggeëischt het restant van *f* 70.— plus boete over 2 maanden of totaal *f* 70.— + *f* 6,50 of *f* 76,50. In een ander geval werd voor *f* 80.— geteekend, terug te betalen in 10 maandelijksche termijnen van *f* 8.— en boete van *f* 2,50 per maand bij niet-betaling. In een derde geval bedroeg de schuld *f* 70.—, de maandelijksche aflossing *f* 7.—; de boete per maand *f* 2.—. In al deze gevallen wordt dus gezwegen over eenige rente-bēding, wat volgens den Landraadvoorzitter wordt verklaard door de gedeeltelijke uitbetaling van het bedrag waarvoor de schuldbekentenis geteekend wordt, zoodat indien iemand b.v. voor *f* 80.— teekent, hij in werkelijkheid slechts *f* 50.— ontvangen heeft.

Over de verspreiding van de hier besproken credietvorm over het regentschap Pati worden aanwijzingen gevonden in de gegevens over het aantal civiele acties voor den Landraad te Pati ingēsteld wegens door particulieren verstrekte geldleeningen en voorts in de plaatselijke aanwezigheid van Chineesche geldschieters waarovēr eenige cijfers zijn opgenomen in den hieronder volgenden staat.

STAAT

I	II		III		IV
District	Aantal Civiele acties voor den Landraad betreffende geldleeningen door particulieren verstrekt (gemiddeld in 1926 en 1927 per jaar)		Aantal Chineezen van wie bekend is dat zij (al dan niet uitsluitend) als geldschieter optreden		Van de in kolom III bedoelde Chineezen staan als „minderring" bekend
	aan Inlandsche ambtenaren	aan den kleinen man.			
Pati	21	47	(Kota Pati) ...	55	29
Telogowoengoe	3	19	(Wedaridjaksa)	22	20
Kajen	1	4	—	—	—
Djakenan	3	18	—	—	—
Djoeana	2	7	(Joana)	20	6
Tajoe	2	16	(Tajoe)	8	1
			(Boeloemanis).	6	—
Totaal	32	111		111	56

In deze staat valt allereerst op het groote aantal vorderingen, dat tegen Inlandsche ambtenaren werd ingesteld. Hieruit blijkt dat een te voorzichtige politiek der Volksbank deze groep in de armen der Chineesche geldschieters drijft.

Daar de kota Pati de meeste ambtenaren telt en de gelegenheid tot geldopnemen hier gunstig is, worden ook de meeste zaken tegen te Pati woonachtige ambtenaren ingesteld.

Wat het geldcrediet van de niet-ambtenaren, dus van de lagere bevolking aangaat, blijkt uit de overgelegde cijfers dat het meerendeel der Chineesche geldschieters ter hoofdplaats Pati woonachtig is en dat het grootste aantal vorderingen inzake geldleeningen tegen ingezetenen van het district Pati, vooral van het onderdistrict kota, werden ingesteld; op grond hiervan kan m.i. worden aangenomen, dat in dit district zeer veel geldleeningen door Chineezen worden verstrekt.

Het aantal vorderingen en het aantal geldschieters is evenwel geen geheel zuivere maatstaf, omdat, naar boven reeds werd opgemerkt, vele Chineezen zelden of nooit voor den rechter verschijnen (van de 55 te Pati bekende geldschieters dienden er in 1926 slechts 19 vorderingen in, terwijl van de 57 in dat jaar aan Inlandsche ambtenaren en anderen gegeven leeningen 44 afkom-

stig waren van twee geldschieters) en voorts de omvang van het bedrijf en het arbeidsveld der geldschieters in aanmerking gebracht moeten worden.

In de kota Djoewana wonen n.l. enkele zeer welgestelde geldschieters, wier middelen die der andere verre overtreffen en die wellicht meer uitleenen dan die andere tezamen.

Het arbeidsveld der verschillende geldschieters strekt zich over bijna het geheele regentschap uit. Voor de minderings brengt hun bedrijfsvorm mede dat zij den boer op gaan, zoodat b.v. bekend is, dat de minderings van Pati in Wedaridjaksa en Boeloemanis komen en ook een enkele in Winong.

Van de beteekenis van dit crediet buiten het district Pati is weinig bekend. Wel kan er op gewezen worden, dat alle geldschieters meer naar het Noorden dan het Zuiden zijn georiënteerd, dat in Kajen weinig minderings voorkomen en dat de grootste geldschieters van Djoeana hun afzetgebied vooral zoeken in de desa's lang de kust tusschen Djoeana en Tajoe. Terwijl in het algemeen in het Zuiden van het regentschap minder leeningen uitstaan dan ten Noorden der kali Djoewana, schijnt, ruw genomen, vooral in de vlakte tusschen Pati, Djoeana en Tajoe veel geldcrediet uit te staan.

III. Crediet op grond. Crediet op grond wordt gegeven in drieërlei vorm, n.l. door verhuur aan de suikerondernemingen, door verhuur aan Inlanders en door verpanding dat vooral in den vorm van bruikpand (djoeal sendé) voorkomt.

Inhuur van bouwgronden door de suikerondernemingen vindt men vrij gelijkmatig verdeeld over de vlakte en het lagere heuvelland van het regentschap, uitsluitend ten Noorden van de kali Djoewana, met uitzondering van de onderdistricten Djoeana en (gedeeltelijk) Karanganjar en het uiterste Noorden van Doekoehseti. De grondhuur wordt als regel anderhalf jaar vóór de oplevering van den grond betaald uitgezonderd daar waar langjarige inhuur werd ingevoerd en de vooruitbetalingen door premies werden vervangen, wat alleen in het district Tajoe het geval is.

Inhuur van bouwgronden en vischvijvers door Inlanders vertoont als regel een credietelement, omdat de huur meestal eenige maanden vóór de levering van den grond wordt betaald en men niet

dan uit geldnood tot dezen verhuur overgaat. Verhuur in grooteren omvang vindt men dan ook alleen daar in het regentschap waar geen verkoop en verpanding zijn toegelaten, in de communale streken dus.

In den scherpsten vorm komt verhuur voor als „todanan" in Karanganjar, waarbij de huur tot twee jaren vóór de bewerking wordt betaald. Ook is hier bekend „balang woh", waarbij de huur wordt betaald bij de oogst, hetgeen dus niet als crediet kan worden beschouwd. De meeste verhuur wordt gevonden in de onderdistricten Karanganjar (district Djoewana), Mergojoso en Tajoe (district Tajoe) en Wedaridjaksa. Ten Zuiden van de kali Djoeana, waar de communale bezitsvorm overheerscht, komt aanmerkelijk minder verhuur voor; zij neemt hier sterk toe in tijden van geldgebrek, vooral bij den Westmoesson-padiaanplant, welke op mislukte aanplantingen volgt.

Verpanding en djoeal sendé zijn alleen toegelaten bij grond in erfelijk individueel bezit. Deze bezitsvorm wordt aangetroffen bij alle erven, bij de bouwgronden vooral in de bergonderdistricten en bij de vischvijvers in de onderdistricten Tajoe, Doekoehseti en Batangan.

Erven, sawahs, tegals en vischvijvers in erfelijk individueel bezit worden vaak als onderpand gegeven bij geldleeningen, de erven dikwijls, vermoedelijk als regel, tegelijk met de daarop staande woningen. Het gebruik van den grond blijft daarbij aan den oorspronkelijken bezitter, credietnemer.

Verpanding en djoeal sendé worden vooral gevonden in Gembong, Telogowoengoe, Goenoengwoengkal en Tloewak (district Tajoe), dus op de hoogere hellingen van de Moeria en in Doekoehseti; verpanding van vischvijvers voornamelijk in Tajoe en Doekoehseti.

IV. Crediet op water. Crediet op water wordt voor zoover bekend slechts in een vorm verstrekt n.l. door de sf. Trangkil ten behoeve van waterafkoop. De bezitters van eenige, op de hoogere Moeriahelling in enkele desa's in het onderdistrict Telogowoengoe gelegen sawahs worden telken jare schadeloosgesteld voor de niet-bevloeiïng hunner gronden in den Oostmoesson. De uitbetaling heeft in den regel in de voorafgaande maanden

November of December, dus ongeveer vijf à zes maanden tevoren plaats.

De oppervlakte der gronden waarvoor deze schadeloosstelling betaald wordt is evenwel niet evenredig aan de aanwezige hoeveelheid water, die niet toereikend zou zijn om deze niet-bevloeide gronden werkelijk alle te irrigeeren.

Gedeeltelijk heeft dus betaling plaats voor het niet-gebruik van water, dat er niet is. De onderneming geeft hiervan de verklaring dat deze betalingen feitelijk dienen om de bevolking te vriend te houden en waterdiefstallen te voorkomen.

Terwijl deze vooruitbetalingen dus gedeeltelijk beschouwd kunnen worden als crediet op waterverstrekking — naar den vorm op het afstand doen van aanspraken op water — zijn zij voor het overige eigenlijk crediet op het niet-stelen van water.

V. Crediet op arbeid. Over crediet, dat met arbeids-prestaties in verband staat, is betrekkelijk weinig bekend.

Vermeldenswaard zijn de voorschotten welke door alle werkgevers wel aan hun werknemers worden gegeven, waaronder de voorschotten van de suikerondernemingen aan hun vast personeel — tot een maand salaris — en snijcontractanten van belang zijn. Per persoon ontvangen de snijkoelies ± *f* 5 voorschot. In totaal wordt door de drie fabrieken tezamen aan snijkoelies ± *f* 20 000 uitgezet welk crediet ongeveer aan dezelfde streek ten goede komt, welke ook voorschot op grondhuur van deze ondernemingen ontvangt.

Voorts is van de rubberonderneming Tloewak bekend, dat zij aan koelies tot *f* 10.— per man voorschotten geeft.

Verder werken ter districtshoofdplaats Tajoe wel arme lieden uit Rembang (district Sédan) als koelies voor een der kleine Inlandsche onderaannemers voor steenslagleverantie aan het Gewest Semarang. Deze koelies worden betaald naar stukwerk, werken in den regel met zijn tweeën en kunnen samen per dag ongeveer een halve M³ steenen uit de kali Tajoe halen en fijnkloppen, waarvoor zij ± *f* 0.50 ontvangen. Per man verdienen zij per dag dus ± *f* 0.25, indien er tenminste geen bandjir is en zij gedwongen rust moeten houden. Zij zijn bij hun werkgever in den kost voor *f* 0.15 per dag en aan hem door voorschotten van

ƒ 5.— tot ƒ 7.50 gebonden, zoodat van hun dagverdiensten na aftrek van logieskosten en voorschot weinig overblijft en zij even arm en weinig minder in de schuld vertrekken dan zij gekomen zijn. De menschen van Tajoe zelf weigeren voor dit loon te arbeiden. Men heeft hierin een goed voorbeeld van de wijze waarop het loon door voorschotten gedrukt kan worden.

Ook daar waar onder zuiver Inlandsche verhoudingen wordt gewerkt, kent men crediet op arbeid. Boeroeh's tahoen worden behalve met kost, kleeding en inwoning beloond met een zeker geldbedrag, dat na afloop van het jaar wordt uitbetaald. Het komt niet zelden voor, dat door de loontrekkenden of t.a.v. karbouwenjongens ook door de ouders van deze kinderen in den loop van het jaar bij geldverlegenheid eenige voorschotten op dit loon worden gevraagd.

In het algemeen kan gezegd worden dat overal waar onder mandoers mordt gewerkt of in min of meer vasten loondienst, voorschotten worden gevraagd.

VI. Goederencrediet. Het crediet in en op goederen wordt of verstrekt door voorafgaande levering van de goederen waarna latere betaling plaats heeft of in den vorm van voorschotten in geld op later te leveren goederen.

Van beteekenis zijn vooral crediet in en op:

a. landbouwproducten, welke nog te velde staan.
b. toko-artikelen.
c. andere goederen.

a. Landbouwproducten. Van het crediet op landbouwproducten zijn vooral van belang de voorschotten op randoe en padi, welke ook wel op kedelé en katjang worden gegeven.

1. Randoe. De voorschotten, welke op de levering van randoe en kapok worden verstrekt, loopen zeker in de tien-, misschien wel in de honderdduizenden. Deze voorschotten worden door de Chineesche eigenaren van de kapok-établissementen gegeven aan Inlandsche bezitters van randoe-aanplantingen of lieden, die de levering van een zekere hoeveelheid durven garandeeren en voldoende credietwaardig zijn. Dikwijls wordt een schriftelijke overeenkomst opgemaakt. Aangenomen kan worden, dat vrijwel alle Chineesche ondernemers deze voorschotten uit-

zetten, waarbij de bedragen vooral afhangen van hun kapitaalkracht. Er zijn wel ondernemers, die bijna uitsluitend werken met geld, dat hun tijdens de randoeoogst ten behoeve van den kapok-opkoop door Semarangsche makelaars wordt verstrekt en die slechts over weinig eigen kapitaal beschikken. Anderen staan op zeer krachtigen financieelen basis. Van een der ondernemers te Tajoe wordt gezegd, dat hij voor den oogst 1927 *f* 30000.— aan voorschotten had uitgezet. Van een der andere ondernemers valt met zekerheid te zeggen, dat hij voor minstens tienduizenden uitzet. Ik trof n.l. in het Landraadsregister over 1926 van dezen ondernemer afkomstige vorderingen aan, handelende over leverantiën van 427 000, 444 000, 70 000, 364 000, 28 000, 110 000, 89 000, 63 000, 64 000, 134 000, 37 000 en 270 000 kapokvruchten.

Een dezer vorderingen had b.v. betrekking op een overeenkomst, aangegaan in Februari 1924 tusschen den Chineeschen ondernemer en een Inlandschen leverancier voor de levering van 100 000 vruchten tegen een prijs van *f* 5,50 per 1000 stuks, te leveren voor ultimo December 1924, waarop in Februari een voorschot van *f* 250.— dus van *f* 2,50 per 1000 kolven werd verleend. Als beding was opgenomen, dat voor elken dag verzuim in de levering na 31 December 1924 een boete van *f* 0,50 voor elke 1000 vruchten of gedeelte daarvan verschuldigd werd; voorts dat als op 31 Januari 1925 door den leverancier niet volledig aan zijn verplichtingen was voldaan, hij aan den credietgever moest betalen het restant van het genoten voorschot vermeerderd met een bedrag van *f* 2,50 voor elk niet geleverd duizendtal kapokvruchten.

Het resultaat van deze overeenkomst was, dat in Februari 1925 maar geleverd waren 30 000 vruchten, waarom voor den Landraad werd geëischt het restant van het voorschot ten bedrage van *f* 175.— + 70 × *f* 2,50 of totaal *f* 350.—.

In een ander geval was door een ondernemer in April 1925 *f* 320.— voorschot gegeven aan twee Inlanders om te leveren 128 000 kapokvruchten à *f* 2,50 per 1000 stuks in October en November 1925 onder het beding, dat na ultimo November het tekort in geld behoorde te worden voldaan tot een bedrag van *f* 6.— per duizend niet-geleverde vruchten. Op 6 November waren geleverd 10 500 glondongs, waarom voor het tekort van

117 500 vruchten terugbetaling van ƒ 705.— verschuldigd was. Hiervan werd door den debiteur betaald ƒ 100.— in Februari 1926 en ƒ 90.— in October 1926, terwijl het restant van ƒ 515.— gerechtelijk werd ingevorderd.

Terwijl de randoe-oogst in de maanden September tot December valt, waren hier dus voorschotten gegeven in Februari en April daaraan voorafgaande, of 5 — 7 maanden tevoren. De prijs was in beide gevallen laag, n.l. ƒ 2.50 per duizend kolven, terwijl zij in den oogsttijd varieerde van ƒ 4.— tot ƒ 5,50 per 1000 stuks.

Ook de bedongen boete is zeer nadeelig voor den leverancier.

De voorwaarden zijn voor den leverancier dus zwaar. De ondernemer is evenwel gedwongen om zulke voorwaarden te stellen omdat tijdens het aangaan van de overeenkomst nog niets met zekerheid kan worden gezegd van den prijs, die over 8 maanden gangbaar zal zijn en deze prijs aan veel schommelingen onderhevig is. In de jaren 1925 — 1927 b.v. varieerde de groothandelprijs van een pikol gezuiverde kapok van ƒ 67.— tot ± ƒ 85.—. Ook moet hij voorkomen, dat als de prijzen zeer hoog oploopen, de Inlandsche leverancier er voordeel in ziet de kapok aan een concurrent contant te verkoopen en de boete te betalen. Eenerzijds moet dus wel de prijs laag blijven, anderzijds de boete hoog.

In het algemeen kan verder worden gezegd, dat als overeenkomsten tot levering van groote partijen worden aangegaan, de Inlandsche contractant daaraan niet geheel uit eigen aanplant kan voldoen maar dat hij gedwongen is met derden nieuwe overeenkomsten aan te gaan, handelende over kleinere leveringen, zoodat één contract met den Chineeschen ondernemer leidt tot nieuwe overeenkomsten in de derde of vierde hand, waarbij eveneens voorschotten worden gegeven, wat verpanding van gronden en huizen ten gevolge heeft.

Deze handel is gedeeltelijk niet serieus, omdat de overeenkomsten soms voornamelijk worden aangegaan om voorschotten los te krijgen, terwijl een overeenkomst met zoo'n lagen prijs en zoo'n hoog boetebeding als het tweede hierboven gegeven voorbeeld vertoont, de vraag doet rijzen, of het den onder-

nemer werkelijk in de eerste plaats te doen is om kapok te bemachtigen dan wel of de kapok slechts voor den vorm vermeld wordt en het contract feitelijk een geldleening met woekerrente beteekent.

2. Padi en andere gewassen. Overeenkomsten t.a.v. levering van padi door landbouwers aan credietgevers worden in den vorm van ngidjo gesloten waarbij voorschot wordt gegeven op den te velde staanden aanplant tot ± vier maanden voor den oogst.

De prijs wordt sterk gereduceerd. Een voorbeeld levert een Landraadszaak uit de desa Boemiredjo (district Pati), welke wel geen zuivere ngidjo is, maar toch doet uitkomen hoe zwaar de voorwaarden voor den credietnemer zijn. In December 1927 ontving A van B een huis, twee tafels en negen stoelen ter gezamelijke waarde van ƒ 227,50 onder de belofte van betaling aan B met 100 pikoels padi (50 pikoel goendil en 50 pikoel boeloe) in Juli 1926. A leverde inderdaad 50 pikoel goendil en 20 pikoel boeloe dus te weinig 30 pikoel boeloe. Daarop werd nader overeengekomen, dat ter goedmaking van dit tekort in Juli 1927 50 pikoel boeloe zouden worden geleverd dan wel een geldswaardig bedrag gelijk aan den passerprijs; wegens niet nakoming volgde veroordeeling tot betaling van een bedrag van ƒ 250.— waarbij de prijs van 1 pikoel boeloe op ƒ 5.— werd gesteld.

Tebasan is geen eigenlijke credietvorm. De opkoopovereenkomst wordt kort voor den oogst gesloten als de padi reeds rijp is. Zeer vaak wordt een godspenning, een „pandjer" van ƒ 0.50 tot ƒ 2.— gegeven, welke niet behoeft te worden terugbetaald als de opkooper zijn verplichtingen niet nakomt. Tusschen de betaling van den koopsom en de levering van de padi liggen hoogstens 4 à 5 dagen. Toch bevat deze tebasan een element van geldgebrek daar men meer van zijn product maakt als het niet bij den grooten hoop maar bij kleine partijen wordt verkocht. Men ziet dat de groote opkooper onmiddellijk bij de oogst de opbrengst van gedeelten van den akker aan kleinere bakoels verkoopt (padi en ketela). Voorts kan men de padi beter eenige maanden na den oogst verkoopen als de prijs inmiddels gestegen is. Welgestelden verkoopen hun aanplant dan ook zelden of nooit per tebasan, dat immer een teeken is van geld-

gebrek. Tebasan is dus weliswaar geen zuiver crediet maar daar toch zeer nauw aan verwant.

Tebasan van padi is in alle districten bekend. Men kan wel aannemen dat waar tebasan is ook ngidjo voorkomt. Hoewel geen cijfers kunnen worden geproduceerd kan toch met zekerheid worden gezegd, dat deze vormen vooral veel voorkomen in de onderdistricten Karanganjar, Mergojoso en Tajoe, en vermoedelijk ook in het onderdistrict Wedaridjaksa. Ten Noorden van de kali Djoewana komt tebasan dus vrij zeker aanmerkelijk meer voor dan ten Zuiden van die rivier terwijl zij schijnt te culmineeren in het district Tajoe. Telken jare wordt hier een zeer groot deel van de padioogst door bakoels uit Karanganjar, Djoewana en Pati opgekocht. Vooral de desa's Keboromo, Djepatlor (Tajoe), Bangsalredjo, Sidoardjo (Karanganjar) en Kedalonredjo (Djoewana) herbergen veel padihandelaren, in den regel tevens rijststampers.

Naar schatting wordt van de Westmoesson-padioogst in Mergojoso ongeveer $^2/_3$ deel onmiddellijk naar Djoeana en Pati getransporteerd en van dien oogst in het onderdistrict Tajoe $^1/_3$ deel. Vermoedelijk komt tebasan meer voor dan ngidjo.

In het Zuiden is van de desa Kedoengmoeljo (Soekolilo) bekend, dat daar padi per tebasan en ngidjo wordt verkocht en dat Inlandsche bakoels in de desa Tjengkalsewoe (Kajen) gevestigd zijn.

Ook van andere gewassen is bekend dat zij per tebasan verkocht worden zonder dat steeds met zekerheid valt te zeggen of er ook voorschotten worden gegeven, al is dit te verwachten. Ketela pohon wordt, vooral in jaren waarin de prijzen hoog zijn, b.v. door mislukking van polowidjo in het Zuiden der afdeeling of in Rembang, in Mergojoso veel getebast waarvoor hier wel prijzen van *f* 150.— — *f* 200.— per bouw worden gemaakt. Ook in Djaken wordt de ketela pohon aldus verkocht. Ook djagoeng wordt in Kajen per tebasan gekocht en uitgevoerd naar Djoewana, Pati en Rembang. Katjang wordt b.v. in Telogowoengo wel verkocht voor *f* 55.— tot *f* 75.— per bouw.

Hierboven bleek reeds van hoeveel belang de Chineesche ondernemers zijn voor de verstrekking van voorschotten op randoe; even belangrijk is de plaats die de Chineezen innemen bij de credietverstrekking aan Inlandsche landbouwers op hun andere

landbouwproducten. In alle evengenoemde gewassen waarbij gevoegd kan worden kedelé — waarvan mij geen tebasan bekend is — wordt door Chineezen gehandeld, die dikwijls van lage vooruitbetalingen trachten te profiteeren, om deze producten goedkoop te bemachtigen.

Evenmin als bij de randoe zijn deze overeenkomsten steeds serieus. Soms is het hoofddoel van den credietnemer om geld los te krijgen en het doel van den credietgever om van het hooge rentebeding profijt te trekken.

Hoewel deze voorschotten dus gegeven worden is het nochtans niet geheel duidelijk hoe in den regel de Chineesche handel hier werkt. Tebasan door Chineezen komt niet voor, waarschijnlijk omdat zij niet voldoende terzake kundig zijn en dit dus niet aandurven. In hoeverre zij overigens van Inlandsche bakoels of andere tusschenpersonen gebruik maken is twijfelachtig. De grootere padihandelaren te Djoewana hebben min of meer zelfstandige handlangers, z.g. „bwatijah", die over geen of weinig eigen kapitaal beschikken en dit dus van den grooten handelaar krijgen. Zij betalen of alleen rente over het verkregen geld, of zij deelen de winst met den opdrachtgever of zij zijn niet meer dan inkoopagent als zij een partij op het oog hebben, met den Inlandschen candidaatverkooper de voorwaarden overeenkomen, daarna met den grooten handelaar de zaak beklinken en, zooals de Kapitein der Chineezen van Djoeana zeide, 's avonds het geld ontvangen onder de verplichting den volgenden morgen reeds de padi af te leveren.

Het is niet meer dan waarschijnlijk, dat de groote handelaren, die de noodige middelen bezitten, van vertrouwde bwatijahs gebruik maken om voorschotten uit te zetten.

Ook Inlandsche bakoels drijven padihandel voor eigen rekening en zetten wel voorschotten uit, welk bedrijf wordt beinvloed door ander crediet, n.l. geldleeningen bij Chineezen of bij de Volksbank Pati gesloten, die voor een deel weder als voorschot worden uitgezet.

Het is te verwachten, dat de plaatselijke verspreiding van credieten van dezen aard op de verschillende gewassen parallel loopt met de daarin bedreven handel. Op grond van deze veronderstelling en wat overigens over verleening van deze voor-

schotten bekend is, kan worden gezegd dat voorschotten op padi vooral moeten worden gezocht in de onderdistricten Mergojoso en Tajoe maar ook in de overige vlakten ten Noorden van de kali Djoewana, ook in het onderdistrict Gaboes en een deel van het district Kajen (Soekolilo) doch overigens ten Zuiden van de kali Djoewana minder dan in de vlakte ten Noorden van die rivier.

b. Crediet op tokogoederen. Credietverleening op tokogoederen geeft niet zelden aanleiding tot civiele Landraadzaken en vindt daarom afzonderlijk vermelding. Hoewel ook levering van tokogoederen van handelaren aan kleinere handelaren voorkomt gaan de meeste dezer zaken over levering van dergelijke goederen op crediet aan klanten en heeft men hier dus een duidelijk aanwijsbaren vorm van consumptiefcrediet.

c. Crediet op andere goederen. Van het crediet, dat zich beweegt om andere goederen kunnen als voorbeelden worden gegeven de levering door Chineesche handelaren uit Rembang van tabak aan Inlandsche handelaren te Pati en de verkoop van kedelé door een Chineeschen handelaar aan een desaschrijver. Verder valt te wijzen op crediet dat wordt gegeven op sieraden, fietsen en naaimachines op afbetaling, op het crediet dat pasarhandelaars en handelaarsters verleenen en op de voorschotten welke aan allerlei toekangs op bestelde goederen worden verstrekt.

VII. Overzicht. Résumeerende bleek t.a.v. alle credietvormen, welker plaatselijke aanwezigheid met eenige zekerheid bekend is, dat zij in het gedeelte van het regentschap ten Noorden van de kali Djoeana meer beteekenen dan in het Zuidelijk deel; verder werd voor verschillende streken de nadruk op verschillende credietvormen gelegd.

Op de hoogere Moeria-hellingen, in de onderdistricten Gembong, Goenoengwoengkal en Tloewak wordt veel crediet verleend in den vorm van voorschotten op randoe en grondverpanding.

Van Doekoehseti zijn verpanding van grond en vischvijvers en ngidjo van padi bekend.

De eigenlijke vlakte tusschen Tajoe en Djoewana — de onderdistricten Tajoe, Mergojoso, Karanganjar, Wedaridjaksa en Djoewana — kent veel onderlinge verhuur van bouwgronden en

tambaks welke het scherpst als todanan in Karanganjar optreedt; veel geldleeningen van Chineezen uit Djoewana en Pati; op Djoewana en het Zuiden van Karanganjar na, veel verhuur aan suikerondernemingen en vooral in Mergojoso en Tajoe veel verkoop van padi in tebasan en dus vermoedelijk ook ngidjo.

Deze vlakte zet zich naar het Westen voort door het overige deel van het district Telogowoengoe en door het district Pati, waar het crediet moeilijker te volgen is. Ook hier ontmoet men de suikerondernemingen. Het geldcrediet komt hier meer op den voorgrond.

Ten Zuiden van de kali Djoeana is het crediet in het algemeen minder verbreid dan ten Noorden van die rivier. Hoewel ook op dit punt weinig zekerheid bestaat schijnt in de meest afgelegen streken zooals Djaken en Poetjakwangi en in het algemeen in het Zuiderkalkgebergte, het crediet geringer dan in Gaboes, Winong en Djakenan, welke reeds meer een overgang vormen naar Djoewana en Pati blijkens meerdere geldcirculatie in het algemeen, meer handel en verkeer en meer grondafstand in deelbouw en verhuur.

Verder verdient het de aandacht dat het niet officieele crediet samenhangt met het officieele van volkscredietwezen en pandhuizen. Het minder voorkomen van tjina's mindering in het Zuiden is wellicht mede een gevolg van de aanwezigheid van desacredietinstellingen welke ten Noorden van de Djoeana-rivier vrijwel ontbreken.

Voorts wordt het eene crediet door het andere beïnvloed; met geld uit een leening verkregen kunnen gronden of vischvijvers worden ingehuurd; met grondhuurpenningen kan handel worden gedreven, waarbij aan koopers crediet op goederen wordt verleend; de verleening van een groot voorschot op randoe leidt tot kleinere voorschotten in de desa en tot verpanding van huizen en gronden. Het crediet dat in den eenen vorm is verleend plant zich dus vaak in den anderen voort.

Het vorenstaande toont aan dat het meeste crediet verleend wordt in die streken — in het Noorden van het regentschap, vooral in Tajoe — waar daartoe de meeste gelegenheid is omdat er de meeste ruil voorkomt, de Inlandsche maatschappij het bewegelijkst is en de geldcirculatie het grootst.

's Lands Financiën in den Volksraad (Hoofdzitting 1930).

door

J. J. G. E. Rückert.

Het was, na de bijna op elk gebied ingetreden malaise, te verwachten, dat bij de begrootingsbehandeling in den Volksraad meer dan gewone aandacht aan de financiën zou worden gewijd.

De verwachtingen werden niet teleurgesteld. Van alle zijden werd een oordeel uitgesproken, niet alleen over de aanhangige begrooting, maar tevens over de financieele politiek der laatste jaren — de politiek dezer Regeering dus — want dat is bij die debatten wel duidelijk aan het licht getreden, dat de algemeene politiek in de eerste — en verreweg de voornaamste — plaats beheerscht wordt door het financieel beleid.

Wanneer ik hier zal trachten een overzicht van de gevoerde besprekingen te geven, zal ik mij daarom beperken tot datgene, wat meer in het bijzonder op het algemeene financieele beleid betrekking had, ongeacht bij welke begrootingsafdeeling het werd behandeld.

Algemeene beschouwing van het financieel beleid.

a. Opzet der begrooting.

De door de Regeering ingediende begrooting, sloot met een klein voordeelig saldo (ƒ 317.144.—).

Uit de toelichting bleek duidelijk welk een buitengewone moeite het had gekost om de begrooting voor 1931 sluitend te krijgen.

Er moest toch op vermindering van inkomsten over vrijwel de geheele linie gerekend worden.

Dientengevolge moesten nieuwe maatregelen, welke verhooging van uitgaven tengevolge zouden hebben, zooveel mogelijk worden geweerd en ten aanzien van verschillende andere maatregelen, die reeds in uitvoering waren of het karakter van doorloopende voorzieningen ten behoeve van cultureele of economische belangen

droegen, moest op een uitvoering in langzamer tempo worden gerekend.

Daarnaast was, zoowel het aanbrengen van bezuinigingen in de bestaande organisatie van den Landsdienst als het verzwaren van belastingen noodig.

Voorts werd uitdrukkelijk naar voren gebracht, „dat er in de „middelen-raming voor 1931 geenerlei speling meer zit en dat, zoo „de economische depressie zou aanhouden of verderen voortgang „zou hebben, eerder met tegenvallers dan met meevallers in het „komende begrootingsjaar rekening gehouden zou moeten worden".

Wat de bezuinigingen in de bestaande organisatie van den Landsdienst betreft rekende de Regeering op:

1e. Een vermindering der voor 1931 becijferde personeelscredieten bij alle dienstonderdeelen met 4%. Voorshands werd aan de leiders der departementen overgelaten, waar deze bezuiniging het best kon worden aangebracht.

2e. Beperking van het aantal keuzebetrekkingen, dat uitgegroeid was boven het aantal, waarop bij de invoering der B. B. L. [1]) was gerekend.

3e. Analoge maatregelen met betrekking tot de bezetting van niet-keuzebetrekkingen.

4e. Overbrenging van een aantal betrekkingen van de B- naar de A-schaal [2]).

5e. Afschaffing van de standplaatstoelagen voor landsdienaren met eene bezoldiging van meer dan ƒ 1000.— [3]) per maand.

6e. Herziening van de klasseindeeling op de mailschepen, waartoe de zoo aanzienlijk verbeterde accommodatie dier schepen aanleiding geeft.

7e. Verlaging der verlofsbezoldigingen.

---

1) B. B. L. = het bezoldigingsbesluit voor burgerlijke landsdienaren, waarbij in 1925 het thans geldende bezoldigingsysteem werd ingevoerd.

2) De A-schalen der tegenwoordige regeling zijn berekend op bezetting met inheemsche krachten, de C. schalen idem met import-Europeesche krachten of daarmee gelijkgestelden, de B. schalen voor in Indië opgeleide krachten, niet behoorende tot de A. of C. groepen.

3) Bij de invoering van de B. B. L. in 1925 werd er rekening mede gehouden, dat de levensstandaard in vele plaatsen hooger was dan gemiddeld als normaal kon worden aangenomen. In verband daarmede werd voor de op die plaatsen verblijvende ambtenaren gerekend op een extra toelage: zgn. standplaatstoelage. Jaarlijks wordt nagegaan of en zoo ja, in hoeverre, die toelage dient gehandhaafd te blijven.

Wat de verzwaring der belastingen betreft, werd het volgende voorgesteld:

1e. Verhooging van het aantal opcenten op de inkomstenbelasting van 24 op 30 [1]); geraamde opbrengst 2 millioen.

2e. Idem op de vennootschapsbelasting van 20 op 25 [1]); geraamde opbrengst 2 millioen.

3e. De heffing van 10 opcenten op het thans geldende tarief van invoerrechten. Deze verhooging zal elk jaar opnieuw moeten worden vastgesteld. De verwachting werd hierbij uitgesproken, dat bij het tot standkomen van de nieuwe tariefwet een opcentenheffing op de invoerrechten niet verder noodig zal zijn; geraamde opbrengst 9 millioen.

4e. Verdubbeling van het handelszegel; geraamde opbrengst 2,5 millioen.

5e. Verhooging van het ontschepingsgeld voor vreemdelingen, die zich h.t.l. willen vestigen, van *f* 100.— op *f* 150.—.

6e. Verhooging van het zegelrecht van toelatingskaarten voor in den vreemde aangenomen contractarbeiders, die na afloop van hun contract niet naar hun Land terugkeeren, van *f* 1.50 op *f* 75.—.

De opbrengst van de sub 5e en 6e genoemde maatregelen werd geraamd op 1,9 millioen.

7e. Invoering van een motorvoertuigenbelasting in het rechtstreeks bestuurd gebied der Buitengewesten, met uitzondering van de locale ressorten, waar deze voertuigen reeds belast zijn.

Geraamde opbrengst *f* 600.000.—.

Door met deze maatregelen rekening te houden, konden de ontvangsten uit belastingen, saldi van monopolies, producten en bedrijven en diverse middelen tezamen ± 10,8 millioen meer geraamd worden dan voor 1930. Onmiddellijk deed de Regeering echter op die mededeeling volgen, dat van dat bedrag reeds dadelijk 6 millioen werd in beslag genomen door *strikt onvermijdelijke uitgaven* t.w.:

1e. Verhooging van den post rente en aflossing, in verband met de rente van de vlottende schuld, 3,7 millioen.

1) De bedoeling is tot hetzelfde aantal opcenten terug te keeren, dat geheven werd vóórdat bij de begrooting 1927 tot verlaging werd overgegaan.

2e. Verhooging van de burgerlijke en militaire pensioenslasten, 2,3 millioen.

Voorts diende een, in de laatste jaren in de raming van de uitgaven voor onderwijs, geslopen fout te worden hersteld, tengevolge waarvan de post zuivere gewone uitgaven met 6 millioen moest worden vermeerderd.

Voorts werd nog op enkele punten de aandacht gevestigd t.w.:

1e. dat voor het tinproduct een gemiddelde prijs werd aangenomen, waarop — hoewel ver uitstekend boven den verkoopsprijs van het oogenblik — aan de hand van hetgeen omtrent de tinproductie en den tinhandel over de geheele wereld bekend is, met genoegzame zekerheid voor een aantal jaren mag worden gerekend.

2e. dat het saldo voor den buitengewonen dienst werd teruggebracht op bijna 52 millioen d.i. ± 16 millioen minder dan voor 1930 werd geraamd.

3e. dat voor 1931 voor het eerst rekening kon worden gehouden met de pas (bij de wet van 24 Juni 1929, Ned. Stbl. 351, Ind. Stbl. 197) ingevoerde virementsregeling, welke de gelegenheid opent om een deel der uitgaven te verschuiven naar een volgend begrootingsjaar.

4e. dat in verband met het over 1930 te verwachten tekort van 35,1 millioen, reeds gevoteerde uitgaven tot een bedrag van ± 4 millioen voor de gewone en ± 4 millioen voor de buitengewone uitgaven zouden worden achterwege gelaten boven nog de bedragen, welke reeds bij de begrooting voor 1930 afhankelijk werden gesteld van de tinopbrengst.

b. Kritiek.

Uiterst links en uiterst rechts vereenigden zich in hun kritiek, welke in hoofdzaak de inkomstenramingen betrof.

Beiden achtten die *veel* te optimistisch. Uiterst links, waarvan de heer STOKVIS, de voornaamste woordvoerder was, betoogde, dat, zooals vroeger de Regeering welbewust te laag raamde, Zij dat thans te hoog deed. Hij achtte het verkeerd een fictief sluitende begrooting aan te nemen, waarvan men met zekerheid kan zeggen, dat zij in wezen niet kloppend is. Tegen een niet sluitende begrooting zou hij — vooral gezien de overschotten in vroegere perioden — geen bezwaar hebben. De te lage ramingen in de afgeloopen

periode hadden de welvaartsontwikkeling dezer landen z.i. sterk tegengehouden.

Van uiterst rechts was de voornaamste woordvoerder de vertegenwoordiger van de „Suiker" in den Volksraad, de heer BRUINEMAN, sprekende namens de zgn. „Economische groep" [1]) in dat College.

De heer BRUINEMAN betoogde, dat de Regeering al gedurende vele jaren, ondanks de adviezen van de economische groep, veel te hoog raamde en nu dit jaar, ondanks de economische depressie, dit in verhoogde mate deed. Hij keurde het door de Regeering gevoerde beleid in scherpe bewoordingen af.

De begrooting diende te worden ingesteld op het huidige inkomsten-niveau; rekening houden met de mogelijkheid van verbetering achtte hij speculatief.

Nadat hij met cijfers had aangetoond, dat het voor 1930 geraamde tekort niet 35, doch 55 millioen zou beloopen, noodigde hij de Regeering uit, om op die basis met bezuinigingsvoorstellen te komen. Ter staving van zijn betoog legde hij eenige cijfers over, waaruit „zou blijken, dat wij thans met de prijzen van producten „eindelijk op het nominale vooroorlogspeil zijn aangeland, dat „wij dus normale prijzen hebben terug gekregen en alles zich „daarnaar heeft te richten"

en voorts een paar grafieken — zie hieronder fig. 1 en 2 [2]), waaruit zou volgen, dat de tinraming der Regeering veel te hoog was.

Anderen (KIÈS, RÜCKERT, e.a.) verdedigden het Regeeringsbeleid in algemeenen zin. Zij wezen er o.m. op, dat, genomen over de geheele periode van Indië's financieele zelfstandigheid (vanaf 1867), het overschot op den *gewonen* dienst heeft bedragen 429 millioen en dat het tekort op den gewonen dienst in de afgesloten periode 1912 t/m 1921 (= 335 mill.) niet alleen in de jaren 1922 t/m 1929 werd ingehaald, doch werd overtroffen met een overschot van 63,4 millioen.

---

1) Bestaande, behalve den heer BRUINEMAN, uit de heeren VAN AALDEREN Voorzitter der Bataviasche Handelsvereeniging, DIEPHUIS, Hoofdvertegenwoordiger der zgn. zuster (tram)mijen, die gedurende de hoofdzitting 1930 echter niet aanwezig was, EVERTS, wd. President-directeur der Kon. Paketvaart Mij. en SANDKUYL, Hoofdvertegenwoordiger der Bataafsche Petroleum Mij.

2) De clichés zijn door den Voorzitter van den Volksraad welwillend ter beschikking gesteld voor dit artikel.

Tengevolge van het zuinige beleid in die laatste jaren kon de buitengewone dienst practisch geheel uit den gewonen gefinancierd worden, terwijl zelfs tot extra-schuldaflossing werd overgegaan.

Werd bij de behandeling der betrekkelijke begrooting destijds de verwachting uitgesproken, dat eind 1923 onze vaste en vlottende schuld meer dan 1500 millioen zou beloopen, thans zal, blijkens de ingediende begrooting, eind 1931 de schuld ongeveer 1050 millioen bedragen. Tegenover deze schuld staat, zooals in 1928 door den heer STOKVIS in den Volksraad werd becijferd, een rendabel bezit van ongeveer gelijke waarde.

Voorts bedenke men, dat uit den gewonen dienst steeds belangrijke kapitaalsuitgaven worden bestreden, b.v. wegen, openbare gebouwen niet tot een bedrijf behoorend, enz., welke, hoewel niet in geld rente opbrengend, toch ongetwijfeld als waardevol bezit dienen te worden aangemerkt (ontsluiten van nieuwe gebieden, besparing aan uitgaven voor kantoorhuur, enz.).

Deze financieel sterke positie maakt, dat rustig kan worden afgewacht, hoe zich de zaak verder zal ontwikkelen. Desnoods kunnen we gedurende eenige jaren een niet onbelangrijk tekort verdragen. Wel is het overschot op den gewonen dienst niet in een „pot" gestort, zooals in de Engelsche koloniën gebruikelijk schijnt te zijn, doch het gebruik van die gelden voor den buitengewonen dienst is als een zeer voordeelige (rente-besparende) belegging te beschouwen, waarop geld zou kunnen worden opgenomen. In herinnering werd gebracht, hoe de in 1929 afgetreden President van de Javasche Bank Mr. TRIP — iemand, die tijdens zijn Indisch verblijf algemeen het vertrouwen van handel en industrie genoot — in zijn bekend geworden artikel in „In- en Uitvoer" van Januari/Februari 1927, getiteld „Nederlandsch Indische Leeningspolitiek" vier criteria stelde voor een goed beleid, t.w.:

1e. Spoedig inhalen van de oorlogstekorten.
Mr. TRIP stelde daarvoor 25 jaar. De Regeering slaagde erin ze in 6 à 7 jaar in te halen.

2e. Laag houden der middelenramingen, zoodat een deel van den buitengewonen uit den gewonen dienst kon worden bestreden. Wij zagen hierboven reeds welke resultaten de Regeering op dit gebied behaalde.

3e. Bespoediging van de invoering der bedrijvenwet. Blijkens de

reeds ingediende begrootingen voor een 5 tal bedrijven wordt hieraan inderdaad hard gewerkt; een speciale deskundige hoofdambtenaar is voor het werk der bedrijvenwet-commissie vrijgemaakt.

4e. Zuivering van den buitengewonen dienst. Ook op dit gebied werden belangrijke resultaten bereikt; de Regeering heeft meermalen blijk gegeven daarmee nog niet tevreden te zijn.

Ook het brengen van wegenaanleg, welke aan speciale criteria voldoet, ten laste van buitengewoon, waarover de heer BRUINEMAN ernstig den staf brak, sluit geheel aan bij hetgeen de heer TRIP in dat artikel zegt omtrent leenen voor objecten, waarvan wel geen rechtstreeksche rendabiliteit, maar toch binnen zeer korten tijd vermeerdering van landsmiddelen te verwachten is. De tegenwoordige Indische economen hebben blijkbaar andere inzichten dan Mr. TRIP.

Met deze gegevens voor oogen kan het tot dusverre gevoerde beleid moeilijk anders dan *zeer voorzichtig* worden genoemd. Opvolging van de wenschen, in vorige jaren door de „economische groep" naar voren gebracht, zou tengevolge hebben gehad, dat minder voor welvaartsontwikkeling zou zijn besteed, waardoor de middelen vermoedelijk minder gevloeid zouden hebben; daartegenover zou vrij zeker de schuldenlast verminderd en de rentepost verlaagd zijn. Opvolging van de wenschen van den heer STOKVIS daarentegen zou aanzienlijk ruimere welvaartsbevordering en daardoor vermoedelijk rijker vloeiende middelen tengevolge hebben gehad, waartegenover uitbreiding van den schuldenlast en verhooging van den rentepost zou hebben gestaan.

De Regeering stond — meende men — tusschen beiden in, al neigde Haar beleid ongetwijfeld veel meer naar den kant van den heer BRUINEMAN.

Dat ze meer naar het midden stond is op zich zelf volkomen begrijpelijk, de sterke conjunctuurschommelingen kunnen nu eenmaal niet anders dan betrekkelijk zwak en geleidelijk in die der opvolgende begrootingen haar weerslag vinden, wil niet desorganisatie optreden.

Naar aanleiding van den tinprijs werd opgemerkt, dat de verkoopsprijs van tin in de laatste 20 jaren aan zeer groote schommelingen onderhevig was. Een betrekkelijk klein tekort op de wereld-

markt kan de prijzen zeer sterk doen stijgen. Bij dergelijke hooge prijzen komen nieuwe producenten in de markt, waarvan het gevolg is: overproductie en snelle daling van prijzen tot ver beneden den gemiddelden kostprijs.

Zoodra de producten met den hoogsten kostprijs, door verlies gedwongen, zijn afgevallen — dat duurt eenigen tijd —, ontstaat een tekort, dat weer leidt tot hooge prijzen enz. De door den heer BRUINEMAN — zij het met een ander doel — overgelegde grafieken — zie fig. 1 en 2 — bevestigen deze theorie volkomen.

Door mechaniseering van het bedrijf heeft overal de kostprijs een dalende tendenz of blijft stabiel, omdat de goedkoopere ontginningsmethoden het bewerken van armere terreinen, welke vroeger onontginbaar waren, mogelijk maken.

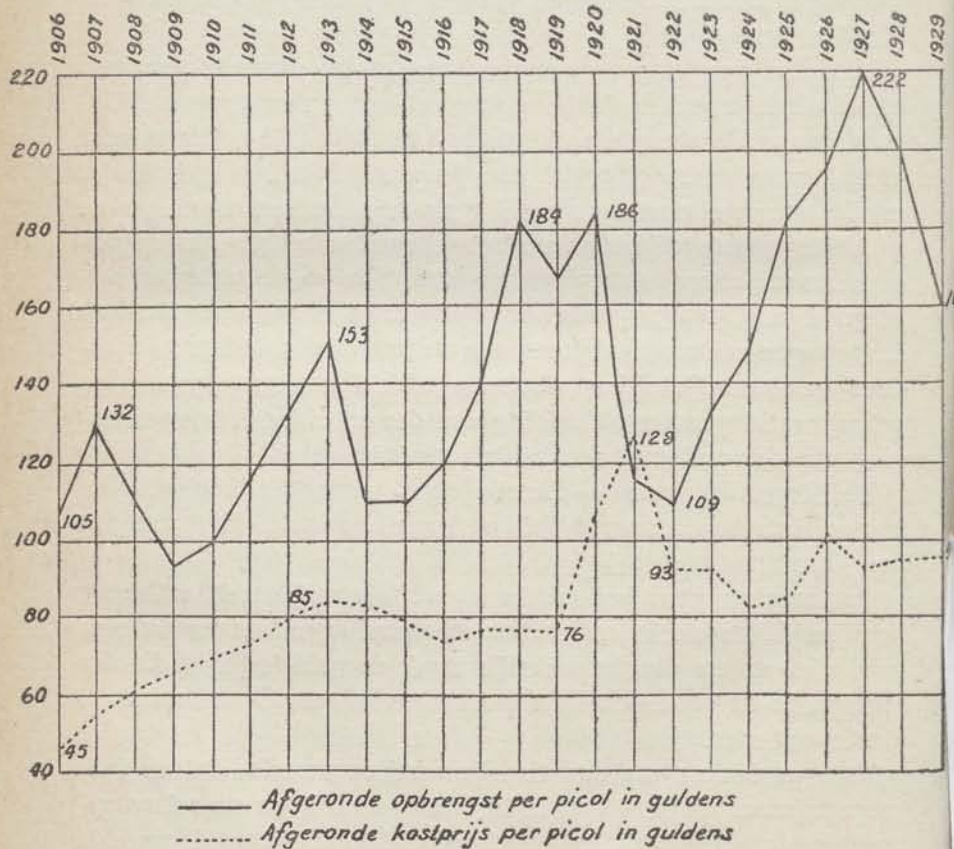

Grafiek samengesteld uit de jaarverslagen der Billiton Maatschappij.

Banka tin per quintaal.

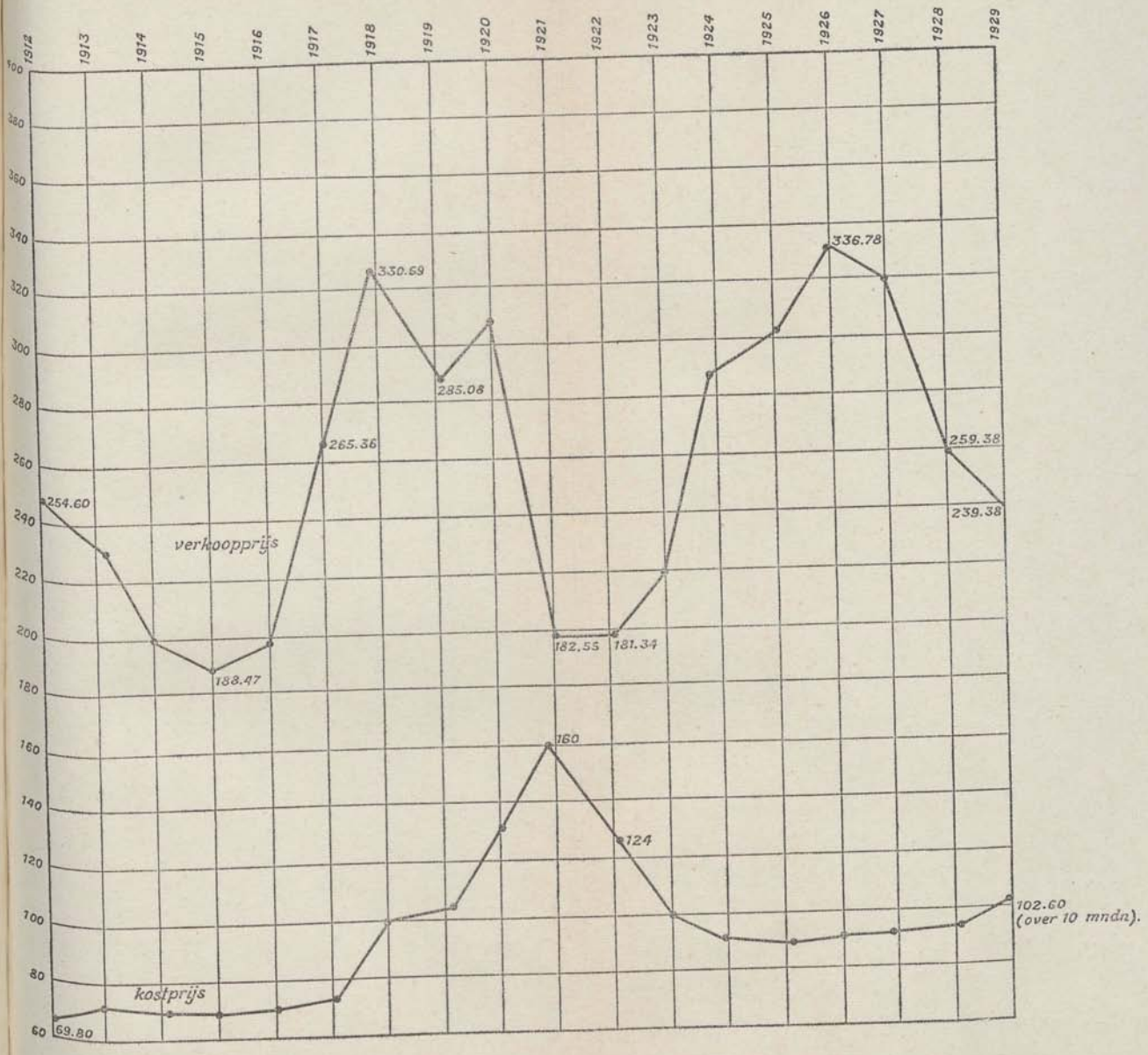

Aangezien de Indische productieprijs van het tin *zeer laag* is, wordt nimmer met verlies gewerkt, is er steeds sprake van meer of minder winst. Voor de Landsbegrooting, waarbij het om groote bedragen gaat, kunnen deze schommelingen overigens groote moeilijkheden opleveren, zoodat uit dien hoofde voor stabilisatie veel te zeggen is.

Mochten geen nieuwe factoren optreden — bv. tengevolge van stabilisatie, — dan is met vrij groote zekerheid een snelle stijging van den tinprijs te voorspellen. Of het Land daarvan reeds zal profiteeren in 1931, is uiteraard niet te zeggen, onmogelijk lijkt het niet.

Op enkele gunstige verschijnselen werd nog gewezen, t.w. 1ste de sterk gestegen hoeveelheden goederen voor export bestemd, tengevolge waarvan — zelfs bij niet te groote prijsstijging — de post inen uitvoerrechten sterk beïnvloed moet worden en 2de de omstandigheid, dat het aandeel der inheemsche cultures in den totaaluitvoer zoo sterk gestegen is. Volgens het laatste jaarverslag van de Javasche Bank steeg dit van 25.4% in 1924 34.7% in 1928. Hierdoor blijft meer geld in het land, hetgeen in hoofdzaak aan de algemeene welvaart ten goede komt.

Ernstig bezwaar werd geopperd tegen de aanzienlijke inkrimping van den buitengewonen dienst. Juist in een tijd, waarin, als gevolg der malaise, door particulieren ondernomen werken achterwege gelaten, dan wel stopgezet zullen worden, waardoor werkloosheid zal ontstaan, dient de Staat te trachten, door het zelf entameeren van nieuwe werken, die gevolgen te voorkomen.

Een vraagstuk van belang werd nog aangeroerd door Mr. JONKMAN en schrijver dezes nl. of de Regeering gerechtigd is, zonder overleg c.q. overeenstemming met den Volksraad, gevoteerde posten geheel onuitgevoerd te laten; dit recht werd door de Regeering voor zich opgeëischt.

Het resultaat der daarop gevolgde gedachtenwisseling is geweest, dat een „gentlemen's agreement" — zooals de Regeeringsgemachtigde voor Financiën het betitelde — werd getroffen, waarbij de Regeering op zich nam om tijdig den Volksraad volledig opgave te doen van de posten, welke Zij voornemens was onuitgevoerd te laten. De Volksraad werd daardoor in de gelegenheid gesteld zich omtrent die voornemens uit te spreken, van welke gelegenheid dan

ook gebruik werd gemaakt. De gevonden oplossing lijkt een gelukkige. Een eventueele uitspraak van den Volksraad zal — juist om de wijze, waarop ze werd uitgelokt — niet zonder meer door de Regeering op zijde gelegd worden. Bovendien is in de regeling een waarborg gelegen, dat niet dan zeer goed overdacht tot het onuitgevoerd laten van posten zal worden overgegaan. De Regeering ten slotte wordt niet genoodzaakt direct met een reeks aanvullende begrootingen te komen.

Verschillende leden wijdden beschouwingen aan de vraag of in Indië niet te weinig aan welvaartsbevordering, te veel aan leger, politie enz. werd uitgegeven. Speciaal de heer THAMRIN heeft daaraan veel aandacht gewijd en uitvoerige vergelijkingen getroffen met Nederland, die z.i. zeer in het nadeel uitvielen van Nederlandsch-Indië. Nu heeft bij de doorvoering der bestuurshervorming overdracht plaats gehad van meerdere takken van overheidszorg (B. O. W., Landbouw) aan de in het leven geroepen lagere rechtsgemeenschappen (provincies en regentschappen). Zonder die overdracht mede in beschouwing te nemen geeft de overzichtsstaat der gewone landsuitgaven (staat IX), welke tot uitgangspunt diende van het betoog van den heer THAMRIN, gemakkelijk aanleiding tot verkeerde conclusies.

Bovendien komen in dien Staat de deelen van het welvaartswerk, welke opgesloten liggen in de groepen producten en bedrijven, niet of maar zeer onvoldoende tot uiting.

Nu had de Regeering, op herhaald verzoek — dezelfde kwestie werd in de vorige zitting reeds besproken — bij de Memorie van Antwoord nadere gegevens verstrekt omtrent dien invloed van de doorvoering der bestuurshervorming. Hiermede rekening houdend kunnen de cijfers gegroepeerd worden als in onderstaand staatje, dat op verzoek van schrijver dezes in de handelingen van den Volksraad werd opgenomen en dat eensdeels aantoont, dat de heeren THAMRIN c.s. nog niet zoo geheel ongelijk hadden, doch dat overigens, wat de toenamepercentages betreft, zeker geen onbevredigenden indruk maakt.

STAAT

Zuivere gewone Landsuitgaven, ontleend aan staat IX der financieele nota
(bedragen in millioenen).

Benaming 1)	Laagste uitkomst 1924 of 1925	Raming 1931	Toename in bedragen	Toename in %	Percentage raming 1931 van totaal zuivere gewone uitgaven	
Rechts- en gevangeniswezen						
Politie (6, 7, 8, 9) (1)	24.5	39.1	14.6	60	7.6	14.6
Binnenl. Bestuur (2, 3, 4) (2)	20.6	36.1	15.5	75	7	
Plaatsel. en gewest. zelfbestuur (5)	15.6	19.4	3.8	24.3	3.8	24.6
Onderwijs en Eeredienst (18, 19)	32.3	56.1	23.8	73.7	10.8	
Gezondheidsdienst (20)	11.6	17.5	5.9	51	3.4	
Landbouw, veeteelt, visscherij en nijverheid en handel (2) (21)	4	7	3	75	1.4	
B. O. W. (2) (22)	17	27	10	59	5.2	
Oorlog (24)	61.2	71.7	10.5	17.1	13.8	19.7
Oorlogmarine (25)	19.5	30.4	10.9	53.4	5.9	
Pensioenen enz. (112, 13, 24A)	49.3	69.2	19.9	40	12.1	

(1) De tusschen ( ) vermelde cijfers duiden aan de rangorde van staat IX.

(2) Met inaanmerkingneming der bij de doorvoering der bestuurshervorming overgedragen bedragen, als in de M. v. A. vermeld.

c. Het standpunt der Regeering.

Het Regeeringsstandpunt werd verdedigd door den heer C. VAN DEN BUSSCHE, Directeur van Financiën, die in een van die buitengewoon verzorgde redevoeringen, waarmede hij steeds weer den geheelen Volksraad imponeert, helder uiteenzette, waarom de Regeering zoo handelt en niet anders en waarom Zij het met sommige leden wel of ten deele en met anderen heelemaal niet eens is. Geen detail van beteekenis gaat onopgemerkt voorbij en het is dan ook niet toevallig, dat deze Directeur van Financiën zich zulk een algemeenen roep van bijzondere bekwaamheid heeft weten te verwerven. Het bestek van dit artikel laat niet toe om zelfs maar bij benadering den geheelen inhoud van die rede weer te geven. Slechts de hoofdpunten daaruit worden aangestipt.

Tegenover de talrijke verwijten van te groot optimisme bij de ramingen stelde de Regeering, dat hier niet van „overdreven opti-

misme", doch van „een gepaste mate van vertrouwen" sprake kon zijn.

Vertrouwen, om *„bij inspanning van alle krachten,* ondanks de „ongunst der tijden, het bereikte standpunt van ontwikkeling der „overheidsbemoeiïng te kunnen handhaven en den geleidelijken „uitbouw van hetgeen voor de cultureele en economische ontwik- „keling noodig is, te kunnen voortzetten".

Dit vertrouwen is gebaseerd „eensdeels op een zoover mogelijk „doorgevoerde analyse van de structuur van het economisch leven „hier te lande en van de ontwikkelingstendenz van het budget; „anderzijds op een beschouwing van het economisch gebeuren op „het wereldtooneel en daarbij aan ongunstige factoren, hoe duide- „lijk zij ook op het oogenblik mogen spreken, geen grootere blij- „vende beteekenis toe te kennen, dan thans reeds als vaststaande „moet worden aangenomen".

De economische feiten, nl. het zeer sterk oplevend bedrijfsleven, zouden een sterker accres in de overheidsverzorging rechtvaardigen, ware het niet, dat ook daarbij een sterk tegenwerkende invloed wordt ondervonden van het dalende prijsniveau der laatste jaren, hetgeen uit onderstaand staatje, samengesteld uit gegevens van het Centraal Kantoor voor de Statistiek te Batavia (Weltevreden), duidelijk blijkt.

	INVOER [1]				UITVOER [1]				
	Bruto gewicht		Waarde		Bruto gewicht		Waarde		
	in 1000 tallen K. G.	toename in % in vergelijking met 1928	in 1000 tallen guldens	toename in % in vergelijking met 1928	in 1000 tallen K. G.	toename in % in vergelijking met 1928	in 1000 tallen guldens	toename in % in vergelijking met 1928	
1928	2.847.971		967.688		9.643.369		1.584.330		1) Gouvernementsgoederen, passagiersgoederen en goederen voor scheepsgebruik daaronder niet begrepen.
1929	3.388.956	+ 20	1.061.928	+ 10	10.185.067	+ 6	1.450.769	— 8	
Jan. t/m Sept. 1930	2.238.509		648.886		7.356.955		915.745		
4/3 × opbrengst Jan.-Sept. 1930	2.984.679	+ 5	865.181	— 11	9.809.273	+ 2	1.222.993	— 23	

„De huidige productenprijzen zijn abnormaal laag en herstel „daarvan moet tot op een zekere hoogte intreden".

„Dit oordeel baseert zich allereerst op het feit, dat op het oogen- „blik de groothandelsprijs-index voor exportproducten ver ligt „beneden het algemeen index-cijfer, hetgeen zoo sterk spreekt uit „de grafiek naast blz. 32 van het jongste jaarverslag van de „Javasche Bank, en dat juist deze prijzen zeer veel sterker gedaald „zijn dan de index voor kosten van levensonderhoud. Zoolang „de loonen over de geheele wereld — en wel in het bijzonder in „die gedeelten, waar de Indische producten afzet vinden en van- „waar Indië zijn importgoederen betrekt — zeer veel hooger zijn „dan in de periode voor den oorlog, het niet denkbaar (is), dat „prijzen van bepaalde goederensoorten duurzaam wèl op het voor- oorlogspeil zouden blijven staan".

Terloops werd daarbij opgemerkt, dat van de door den heer BRUINEMAN naar voren gebrachte tegenwoordige prijzen, er verscheidene niet liggen op, doch niet onbelangrijk *onder* het vooroorlogspeil.

In Indië zijn de gevolgen van de wereldcrisis samengevallen met de ongunstige omstandigheden, veroorzaakt door het veel te laat invallen van den Westmoesson in 1929, waardoor vooral de inheemsche gewassen, doch ook de overige cultures soms [1]) sterk werden geschaad.

De gevolgen daarvan zijn van grooten invloed geweest op de volkswelvaart en mede daardoor op de Landsmiddelen. Gunstige oogsten — en de vooruitzichten voor 1930 zijn gunstig — kunnen althans op dit voorname punt veel verbetering brengen.

„De kans op een redelijk herstel van het prijsniveau is inderdaad „in vele begrootingsramingen voor 1931 verdisconteerd en mede is „daarin aangenomen, dat het bedrijfsleven in dien zin normaal zal „verloopen, dat de oogenblikkelijke potentieele productiecapaciteit „van Nederlandsch-Indië in dat jaar tot haar recht zal komen".

1) Men zie Kol. Studiën Juni 1930, het artikel van J. DE WAARD, „Malaise ter Oostkust", waarin wordt uiteengezet hoe de mindere kwaliteit dekblad — gevolg van de slechte weersomstandigheden — oorzaak was van de lagere prijzen. Bij goede kwaliteit worden toch, ongeacht minder goede conjunctuur in de landen van verkoop, steeds goede prijzen gemaakt; de jaren '22/'24 spreken, wat dat betreft, duidelijk. De vaste basis, die de tabak daardoor steeds voor Deli vormde, is nu dit jaar ernstig aangetast.

Overigens werd erkend, dat de omstandigheden nog zoo veranderen kunnen, dat ook de redelijke verwachtingen voor 1931 niet in vervulling gaan en voorts dat de vooruitzichten van het oogenblik (Juli — Augustus) aanleiding geven een grooter tekort voor 1930 te verwachten dan 35 millioen.

„Staande voor de keuze tusschen een ernstig ingrijpen in de „huidige mate van verzorging van economische en cultureele be„langen en de mogelijkheid van een niet onaanzienlijk begrootings„tekort — hetwelk zou intreden, indien de sombere voorspelling, dat „het lage inkomstenpeil van het huidig oogenblik maatgevend „zou moeten zijn voor de ontvangsten in 1931, in vervulling zou „gaan" — meende de Regeering, steunend op den hiervoor uiteengezetten gezonden toestand van 's Lands financiën, dit laatste te moeten aanvaarden. „Niet omdat eventueele tekorten in 1930 en 1931 uit „vroegere voorschotten kunnen worden gedekt, neemt de Regeering „dit standpunt in, doch omdat op dit oogenblik een achteruitgang „van den vermogenstoestand van het Land — binnen zekere gren„zen — minder onaanvaardbaar is dan een onvoldoende verzorging „van de aan de Overheid toevertrouwde belangen".

„In vele zeer reeële behoeften van den Indischen overheidsdienst „en de Indische gemeenschap wordt nog maar zeer onvoldoende „voorzien", voegde de Regeering aan Haar betoog toe.

„Erkent men met de Regeering in de begrootingsvooruitzichten „voor 1931 *een element van bijzondere ongunst* naast de dalende „tendenz van het prijspeil" — zoo werd den tegenstanders van belastingverhooging tegengevoerd — „dan is het noodzakelijk ook te „erkennen, dat dit bijzondere nadeel gedragen moet worden in het „jaar, waarin het wordt gevoeld en niet naar een onzekere toekomst „mag worden verschoven".

Overigens bracht de Regeering in herinnering, dat door gezaghebbende personen op dit gebied algemeen erkend wordt — in dit verband werd nog eens herinnerd aan het boek van Colijn—dat een normale verzorging van de Landshuishouding alleen mogelijk is, indien de Regeering „van jaar tot jaar met hoogere inkomsten kan „rekenen".

„En Zij liet daar onmiddellijk op volgen:

„Waar echter in de periode 1928 tot 1931 — na uitschakeling

„van de nagekomen O. W.-belasting in 1928 en de thans voorge-
„stelde belastingverhoogingen — de middelen voor den zuiveren
„gewonen dienst van 521 millioen in 1928 tot 516 millioen in 1929,
„507 millioen in 1930 en 499 millioen in 1931 daalden, instede van
„te stijgen, blijkt duidelijk, dat de samenstelling van begrootingen
„voor die jaren zeker niet onder normale omstandigheden kon
„plaats vinden".

De eisch van den heer BRUINEMAN om de begrooting in te stellen op het huidige prijzenniveau verklaarde de Regeering kort en goed voor een onmogelijkheid.

Echter kwam Zij in zoover tegemoet, dat Zij den heer BRUINEMAN uitnoodigde eenige nadere aanduidingen te geven, hoe hij zich zelf eenigszins had voorgesteld de bezuinigingen aan te brengen — een bepaald plan werd niet verlangd — Zij zou dan daaraan zeker ernstig aandacht besteden.

De heer BRUINEMAN en de economische groep bleven echter in gebreke aan dit verzoek te voldoen, zoodoende de juistheid van het Regeeringsbetoog stilzwijgend erkennend. Maar hierdoor bleef dan ook van hun betoog op dit punt weinig of niets meer over.

Nu zou men verwachten, dat — gezien de sterk uitgesproken vrees voor een tekort — de economische groep medegewerkt zou hebben bij elke poging tot verruiming van middelen, dan wel vermindering van uitgaven. Precies het omgekeerde is echter het geval geweest. Men zie ook hierna blz. 28/29, behandeling van de motie-BRUINEMAN c.s. tot vermindering van de voorgestelde opcentenverhooging op de inkomstenbelasting.

De beperking van de uitgaven op den buitengewonen dienst verdedigde de Regeering als volgt:

Dergelijke uitgaven „leggen een jarenlang gelijkblijvenden last
„van rente en aflossing op den gewonen dienst en zoolang deze niet
„of niet ten volle uit, aan die kapitaalsbelegging te danken, inkom-
„sten kan worden bestreden, dient die rentelast te worden opge-
„vangen door het accres van den gewonen dienst.

„Hier ligt de verklaring, waarom — afgezien van alle bezwaren
„van schuldopneming en consolidatie, die in dit verband een rol
„spelen, doch die ik als van eenigszins speculatieven aard buiten
„bespreking wil laten — bij ongunstige vooruitzichten voor de

„schatkist ook inkrimping van den buitengewonen dienst moet „plaats vinden, wil men niet spoedig vastloopen".

Zooals men ziet bleven de juist in een tijd van nood zoo zwaar wegende sociale bezwaren buiten bespreking, wat zeer zeker een zwak punt was.

Den heer THAMRIN werd met eenige sprekende voorbeelden aangetoond, dat een vergelijking tusschen de uitgaven-begrootingen van Nederland en van Nederlandsch-Indië maar zeer weinig waarde kan hebben; om enkele voorbeelden te noemen, de zeer verschillende mate, waarin de lagere overheidsorganen — provinciën en gemeenten — in Nederland en in Indië aan de verzorging der overheidsplichten deelnemen. Zoo dragen in Nederland b.v. de gemeenten groote kosten van bestuur en politie, hetgeen hier niet het geval is. Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht betalen tezamen ± 20 millioen per jaar aan kosten voor de politie, d.i. slechts weinig minder dan voor het geheele uitgestrekte grondgebied van Nederlandsch-Indië voor politiedoeleinden jaarlijks wordt uitgegeven.

Voorts werd den heer THAMRIN er nog op gewezen, dat men in het bestuur nog heel iets anders heeft te zien dan alleen politie en machtsmiddel. „Het Europeesch en Inlandsch bestuur is in zijn „honderdvoudige bemoeiingen met landbouw, verkeer, nijverheid „onderwijs, gezondheidstoestand, kortom met de geheele sfeer, „waarin het economisch leven van de millioenenbevolking zich „beweegt, niets anders dan een instrument tot verzekering en ver„hooging van de welvaart van de eerste orde, ook dan wanneer het „zorgt voor orde en veiligheid".

Het door ondergeteekende overgelegde staatje — zie hiervoor blz. 423—was begrijpelijkerwijs door de Regeering met instemming ontvangen.

Behandeling van amendementen en moties.

De volgende reeks moties en amendementen, welke voor het financieel aspect van de begrooting van belang waren, werd ingediend. Slechts voorzoover de behandeling ervan aanleiding heeft gegeven tot een beoordeeling van het algemeen financieel beleid worden ze nader besproken.

1e. *Het amendement,* ingediend door de heeren JONKMAN, KERKKAMP en RÜCKERT, om de uitgaven voor het Indische commis-

sariaat bij het departement van Koloniën op dezelfde wijze te verminderen als dit bij alle posten der Indische begrooting was geschied ten aanzien van de personeelsuitgaven; met de gedachte vermindering van 4 % was een bedrag van *f* 27.360.— gemoeid. De Minister had verklaard, dat bezuiniging in Nederland niet mogelijk was.

De Volksraad nam het amendement met algemeene stemmen aan.

2e. *Het amendement,* ingediend door de heeren JONKMAN, SUERMONDT, KIÈS, VAN AALDEREN, VAN BAALEN en TEN BERGE om post 109, Uitgaven in verband met de doeltreffendheid van de toegepaste werkwijze bij departementen en diensten, te verminderen met *f* 32.850.

De bedoeling was slechts fondsen uit te trekken voor 3 maanden, zoodat in de voorjaarszitting een beslissing omtrent de thans toegepaste wijze van onderzoek zou kunnen plaats hebben.

Het amendement werd verworpen met 32—17 stemmen, nadat de Regeering verklaard had de noodige gegevens te willen verstrekken en in verband daarmede nader opening van zaken te geven; de financieele consequenties van het op grond daarvan met den Volksraad te plegen overleg zouden worden aanvaard.

3e. *Het amendement,* voorgesteld door de heeren THAMRIN, DWIDJOSEWOJO en STOKVIS, om den post (337) voor „Overtochtskosten naar en uit Indië te verminderen met *f* 1.—, waarmede bedoeld werd „bij de Regeering er op aan te dringen", om, ten aanzien van het toekennen van buitenlandsche verloven, de aanvragen meer critisch onder de oogen te zien dan tot dusverre het geval was.

Het amendement werd na uitvoerige debatten verworpen, nadat de Regeering zelve verklaard had, dat het er eigenlijk weinig toe deed of het werd aangenomen dan wel verworpen. Bij de behandeling was toch duidelijk gebleken, dat vrij algemeen de wensch bestond om een eind te maken aan onbillijkheden en aan alles wat naar „verlofstechniek" zweemt.

4e. *De motie,* voorgesteld door de heeren SOEROSO, ZUIDERHOFF, SOSRODIPRODJO en SOEKAWATI, waarbij de Regeering werd uitgenoodigd om, nu het diensttijdcriterium terug wordt gebracht van 30 tot 25 jaar, niet alleen de weduwen, wier echtgenooten na 1 Januari 1929 overleden zijn, daarvan te doen genieten, doch alle

weduwen, voor wie het criterium geldt. Het ging hier om de weduwen van inheemsche ambtenaren, waaraan onderstanden worden verleend. Aanvankelijk werd daarvoor de eisch gesteld, dat de echtgenoot minstens 30 jaar den Lande moest hebben gediend. Op aandrang uit den Volksraad (in 1929) werd dat criterium verlaagd tot 25 jaar, ingaande op het tijdstip, dat voor het eerst om wijziging werd gevraagd.

De Regeering wees erop dat Zij de financieele consequenties van het voorstel niet kon overzien, bij gebrek aan gegevens. Als zeer globaal cijfer noemde Zij een bedrag van ƒ 75.000, waarmede vermoedelijk, gedurende de eerste jaren, de uitgaven per jaar zullen stijgen.

Daar de weduwen, wier echtgenoot meerdere jaren geleden overleed en die onder de nieuwe bepalingen zullen vallen, wanneer terugwerkende kracht verleend wordt, zich — op welke wijze dan ook — aan de omstandigheden hebben aangepast, meende de Regeering — de wenschelijkheid erkennend — de noodzaak van verdergaan te moeten betwisten.

De voorstellers wijzigden daarop hun motie zoodanig, dat terugwerkende kracht tot 1 Januari 1925 zou worden verleend.

Gelet op de financieele consequenties en de omstandigheid, dat, in verhouding tot hetgeen op onderstandsgebied werd en kon worden gedaan, de maatregel zeer belangrijk is, bleef de Regeering in Haar afwijzende houding volharden.

Desniettegenstaande nam de Volksraad de motie met 39 tegen 8 stemmen aan — de economische groep onder de voorstemmers.

Een motie, ingediend door de heeren FRUIN, ROEP en VAN BAALEN, welke bedoelde 1 Januari 1929 als regel te nemen, doch steeds terugwerkende kracht te verleenen, wanneer zeer bijzondere omstandigheden daartoe aanleiding gaven — ze ging dus eensdeels verder, anderdeels minder ver dan de aangenomen motie-SOEROSO c.s. — werd ingetrokken, nadat de Regeering zich bereid had verklaard aan het desideratum uitvoering te geven.

5e. *Het amendement,* ingediend door de heeren SUERMONDT, VAN LONKHUYZEN, MONOD DE FROIDEVILLE en ROEP, beoogend om de standplaatstoelage voor ambtenaren met een salaris van meer dan ƒ 1000.— per maand, niet te doen vervallen.

Aanname beteekende verhooging der uitgavenraming met rond ƒ 400.000.—.

De argumenten van de voorstanders kwamen er in hoofdzaak op neer, dat, op de door de Regeering voorgestelde wijze, een enkele groep te zwaar belast zou worden, hetgeen als onbillijk werd gevoeld.

Daartegenover stelde de Regeering de *noodzaak* van directe bezuiniging en het feit, dat voor de groep, welke door deze bezuiniging zal worden getroffen, deze geen *ernstig* ongerief zal kunnen veroorzaken, wat, bij een procentsgewijze vermindering over de geheele linie, zeker niet vermeden zal kunnen worden.

De motie werd met 22 (waaronder die van de economische groep) tegen 21 stemmen aangenomen.

6e. *Het amendement*, voorgesteld door de heeren BRUINEMAN, VAN AALDEREN en ZUYDERHOFF, bedoelend om niet over te gaan tot de voorgestelde verhooging van opcenten op de inkomstenbelasting.

Aanneming van het amendement zou vermindering der middelenraming met 2 millioen beteekenen.

De voorstellers betoogden, dat hun voornaamste doel was „aan„drang op de Regeering uit te oefenen om tot een doorgefourneerd „bezuinigingsplan te komen", omdat — al waren zij overtuigd dat bij de Regeering een ernstig streven naar bezuiniging bestond — zij van meening waren dat „niet op een wijze, ernstig genoeg voor dezen tijd, waarin wij leven", bezuinigd werd.

Gelet op de uitdrukkelijk door de Regeering afgelegde verklaring, dat een verdere bezuiniging dan voor 1931 was voorgesteld, 1e niet mogelijk was zonder vitale belangen aan te tasten, 2e onjuist zou zijn, omdat daarbij de bijzondere samenloop van verschillende ongunstige factoren uit het oog zou worden verloren, kon het amendement niet anders worden opgevat dan als een uitspraak van wantrouwen in het beleid der Regeering.

De Regeering liet dit bij Haar antwoord, waarbij Zij nog iets nader uitwerkte, hetgeen Zij reeds bij de algemeene beschouwingen had gezegd, ook wel doorschemeren, al zei Zij het niet met zooveel woorden. Fijntjes werd daarbij opgemerkt, dat uit de door den heer BRUINEMAN aangenomen houding bij de behandeling der motie SUERMONDT, om niet tot vermindering der standplaatstoelagen over

te gaan — welke motie namelijk met behulp van den heer BRUINEMAN en de zijnen aangenomen was — duidelijk was geworden, dat hij niet in staat was te beoordeelen, waar het beste bezuinigd kon worden.

Vanuit den Volksraad werd verwondering uitgesproken over de houding door de „economische groep" bij deze begrootingsbehandeling te zien gegeven; de heer VAN HELSDINGEN noemde deze „buitengewoon eigenaardig", waarmede de vrij algemeen in den Volksraad gevestigde overtuiging op zachte wijze tot uitdrukking werd gebracht.

De heer BRUINEMAN trachtte nog de aangenomen houding te redden door haar „buitengewoon fair" te betitelen, waarmede hij echter geen beter resultaat bereikte. Het amendement werd verworpen met 34 tegen 5 stemmen, waarvan slechts 2 leden van de economische groep (VAN AALDEREN en BRUINEMAN); de andere leden waren bij de stemming niet aanwezig.

7e. *De motie,* door de heeren RATU LANGIE, KOESOEMO OETOYO, SOEJONO, MOCHTAR en KERKKAMP reeds bij de behandeling van de begrooting voor 1930 ingediend, waarin werd voorgesteld het minimum belastbaar inkomen voor de inkomstenbelasting te verhoogen tot *f* 300.— per jaar buiten en tot *f* 600.— per jaar binnen de lagere gemeenschappen (regentschappen en daarmede overeenkomende lichamen). Met deze verhooging werd beoogd:

a. een groote materieele verlichting voor de hierbij betrokken groepen;

b. een gunstige weerslag in den algemeenen geest der bevolking, daar de bedoeling dezer bijdragen niet — daarentegen een belasting geheven door de lagere gemeenschappen wel — binnen den gezichtskring van den kleinen man valt;

c. een groote vereenvoudiging en vermindering van werkzaamheden op de betrokken Landskantoren.

Deze motie was in de vorige zitting aangehouden, in verband met de omstandigheid, dat de Regeering toen verwachtte in de zitting 1930/'31 met een nieuw ontwerp-inkomstenbelasting te kunnen komen.

Bij hun verdediging tastten de voorstellers in hoofdzaak de wijze van aanslag aan, welke in de praktijk zeer veel te wenschen overlaat, terwijl juist door het zoo laag gestelde minimum (*f* 120.—) —

blijvend beneden de minimumkosten van levensonderhoud —, de belasting zeer zwaar op de onderste lagen der bevolking drukt; aan de hand van aanhalingen uit het belastingonderzoek voor de Buitengewesten van Mr. FIEVEZ DE MALINES VAN GINKEL en uit de dissertatie van Dr. REYS werd getracht een en ander aannemelijk te maken.

Door het minimum in de lagere gemeenschappen hooger te stellen beoogde men, dat deze, plaatselijk het best tot oordeelen bevoegd, zelf een minimum zullen vaststellen en op die wijze nog een eigen belastinggebied, met de in de motie genoemde ƒ 600.— als maximum belastbaar inkomen, zullen vrij krijgen.

De Regeering zette allereerst uiteen, dat het indienen van de nieuwe ordonnantie op de inkomstenbelasting nog niet mogelijk was omdat:

a. daarin nog enkele voorzieningen moesten worden getroffen, waardoor in gebieden, waar de inkomstenbelasting op het oogenblik niet geheel bevredigend werkt, een betere toestand zou worden bereikt;

b. (secundair in de voorbereiding) ten aanzien van eenige in het belang van den Indischen fiscus aan te brengen wijzigingen overleg moest worden gepleegd met den Hollandschen fiscus — niet dus met den Minister van Koloniën — ;

c. daarin gerekend werd op insmelting der bestaande opcenten. Zou zij nu worden voorgebracht, dan zouden — wil men althans dezelfde opbrengst behouden — reeds dadelijk opcenten op het nieuwe tarief voorgesteld moeten worden, ter compensatie der voor 1931 voorgestelde opcentenverhooging.

Wat de motie zelf betreft, werd allereerst gewezen op de consequenties ervan voor de zelfbesturen, welke wel niet verplicht zijn de landsregeling te volgen, maar dat practisch als regel doen. De vermindering van inkomsten voor die zelfbesturen zal „vermoe„delijk weer op het Land terugvallen, doordat die landschappen, „die niet volledig restitueeren, dit nog minder gaan doen en mis„schien sommige landschappen, die thans wel volledig restituee„ren, daartoe niet meer in staat zullen zijn".

Uitgaande van de publicatie van het Centraal Kantoor voor de Statistiek inzake de inkomstenbelasting over het jaar 1925 — van welke publicatie de voorstellers ook gebruik maakten — werd becijferd, dat een verhooging van het belastbaar minimum tot ƒ 300.—

twee en half millioen belastingplichtigen zou ontslaan van hun belastingplicht, waarmee een aanslag van 5.7 millioen gemoeid zou zijn. Verhooging van die grens tot *f* 600.— binnen de grenzen der lagere gemeenschappen zou 188.000 personen meer vrijstellen, wat vermoedelijk rond 1 millioen minder zou opleveren.

Met de lagere gemeenschappen in de Buitengewesten mee zou de maatregel een mindere opbrengst geven van rond 7 millioen, welke dan op andere wijze gevonden zou moeten worden.

Voorts wees de Regeering erop, dat in de laagste groep (beneden *f* 300.—) op Java 1/36, in de Buitengewesten 1/10 van het totaal aantal aangeslagenen voorkomt, zoodat van den maatregel de bewoners van de buitengewesten veel meer voordeel zouden trekken dan die van Java. Daar een eventueele compensatie vermoedelijk gevonden zou moeten worden door verhooging van den druk op alle bevolkingsgroepen, zou de maatregel een ontlasting voor de Buitengewesten beteekenen, welke door de bewoners van Java zou worden betaald.

De Regeering erkende de practische moeilijkheden van aanslag en invordering door het bestuur, doch ontkende ten sterkste, dat deze in het algemeen tot onredelijke toepassing zouden leiden. Tegenover de aanhalingen uit het rapport VAN GINKEL stelde Zij de eindconclusie van dat rapport, welke ongeveer luidde, dat de belastingdruk, als geheel genomen, in de Buitengewesten zeker niet te zwaar drukt [1]).

Dat belasting, geheven door lagere gemeenschappen, beter binnen den gezichtskring der bevolking valt, achtte de Regeering, voor het oogenblik althans, nog niet juist, waarin Zij niet geheel ongelijk had, daar de lagere gemeenschappen nog geen gelegenheid kregen om ook de bevolkingsbelangen de hare te mogen noemen. Wanneer de regentschappen aan hun doel beantwoorden zal dat echter zeker anders worden.

Na het uitvoerige betoog der Regeering had de motie geen schijn van kans meer. Op suggestie van den heer STOKVIS trokken de

---

1) Deel IV „Samenvatting en Voorstellen" van bedoeld rapport zegt in § 1. Inkomstenbelasting blz. 11. o.m.

„De uitgebrachte adviezen, gesteund door de andere uitkomsten van het „onderzoek wijzen het geschetste plan" — bedoeld wordt opvoering van het belastbaar minimum van *f* 120 tot *f* 300 — „zoowel in zijn geheel als in de „meeste zijner onderdeelen voor de Buitengewesten ten stelligste af".

voorstellers haar in, wat den Regeeringsgemachtigde van harte bleek te spijten. Verwerping van de motie zou toch een uitspraak van den Volksraad zijn geweest, welke voor de Regeering bij de behandeling van het nieuwe ontwerp-inkomstenbelasting waarde zou hebben gehad.

8e. *De motie,* voorgesteld door de heeren STOKVIS, DE DREU en THAMRIN, welke bedoelde bepaalde voorwerpen van gebruik voor de inheemsche bevolking niet te doen treffen door de tien opcenten op de invoerrechten, door de Regeering voorgesteld.

Geraamd werd een vermindering van opbrengst hierdoor van rond 5 millioen, zijnde het aandeel in de totaal geraamde opbrengst van 9 millioen, dat volgens de schatting der Regeering, door de inheemsche bevolking zal worden opgebracht.

De overweging was, dat men verzwaring van den belastingdruk op de inheemsche bevolking zoo eenigszins mogelijk dient te vermijden. Met een beroep op het laatste jaarverslag van de Javasche Bank, waarin dit mede wordt verkondigd, wezen zij erop, dat de koopkracht dier bevolking in het jaar 1929 sterk is achteruit gegaan. Nadien heeft zich de crisis nog verdiept en de bevolking ook zwaar getroffen, de ongunstige cijfers van den pandhuisdienst wijzen daarop.

In de groote bezuinigingsjaren is door de invoering der proportioneele winstbelasting juist door de rijkste vennootschappen een fiscaal veel gunstiger positie verkregen. Daarentegen werd de massa der bevolking van alle kanten zwaarder belast, b.v. door verhooging van den accijns op kerosine van *f* 2.50 op *f* 3.50, verhooging van den lucifersaccijns van *f* 0.70 op *f* 1.40 per gros doosjes, waarop later nog 50 opcenten kwamen, wijziging van de tariefwet, waarbij het percentage van 6% op 10% (later 12%) werd gebracht, verdubbeling der pandhuistarieven, verdubbeling der slachtbelasting, tusschentijdsche herziening van de landrente, aanzienlijke verzwaring van de schoolgelden enz. Het bedenkelijke van een aanzetten der indirecte belastingen is, dat daardoor een onbestemd gevoel van ontevredenheid kan ontstaan, waarvan men de juiste oorzaak niet zal kunnen aanwijzen, maar waardoor de massa gemakkelijker in ongewenschte beroering is te brengen.

De Regeering — sterk ondersteund uit den Volksraad — wees erop, dat Zij juist er naar gestreefd had bij de voorgestelde

belastingverhoogingen deze *niet eenzijdig* op een of enkele groepen te doen drukken, doch alle groepen erin te betrekken, daarbij een beroep doende op den gemeenschapszin van *alle ingezetenen*.

Tegenover de stelling van de voorstellers „dat in het algemeen „het uitheemsche kapitaal in Indië buitengemeen gunstig wordt „behandeld en dat daartegenover op de massa der bevolking bui„tensporig zware lasten zouden zijn gelegd" wees Zij erop, hoe in Indië „geleidelijk een belastingstelsel is bereikt, dat zeker niet „in ieder opzicht ideaal is, maar toch wel medebrengt dat *alle* „groepen redelijk meebetalen". Ten sterkste sprak Zij tegen, dat er over de geheele linie een te zware belasting op de inheemsche bevolking zou bestaan, al is het bekend, dat er zekere elementen zijn, die op de bevolking zwaar drukken en dat daarin verbetering moet komen. In dit verband werd o.m. gewezen op de afschaffing van het hoofdgeld op Java, als gevolg van het rapport MEYER RANNEFT-HUENDER, waarmee een belastingopbrengst van ± 12 millioen werd prijs gegeven en voorts op ingrijpende wijzigingen, met betrekking tot de landrente en de Inlandsche verponding, welke maatregelen vermindering van den belastingdruk op de inheemsche bevolking beduidden. Dat het bedrijfsleven zeker niet onbelast is, blijkt wel uit het feit, dat heel wat belastingen in ruime mate op het bedrijfsleven drukken, zooals een groot deel van het zegelrecht, de invoerrechten, de vennootschapsbelasting en een groot deel van het goederengeld, dat overigens geen belasting is, — zooals de Regeeringsgemachtigde, in verband met de recente uitspraak in hoogste instantie terzake, tegelijk even opmerkte — Het aldus verkregen evenwicht zou verstoord worden, wanneer de thans voorgestelde incidenteele belastingverzwaringen slechts op een of enkele groepen — die der beter gesitueerden — zouden drukken, wat onredelijk zou zijn en daarom ongewenscht. Bij de aan de orde komende belangrijke herzieningen van het belastingstelsel zal het geheel beter en juister kunnen worden overzien.

Dat de koopkracht der inheemsche bevolking, vooral in 1930, ongunstig wordt beoordeeld, werd erkend. Die mindere koopkracht staat echter in nauw verband met het ongunstige seizoenverloop in 1929. In 1930 zijn de voorteekenen veel gunstiger en van die in 1931 valt nog niets te zeggen. Overigens is de voorgestelde verhooging — t.w. 1.2% van de entrepotwaarde — zeer gering en daarom

kan deze nooit een zeer groote verzwaring geven, te meer niet, daar, naar te verwachten is, die invoerwaarde voor meerdere producten lager zal zijn dan tevoren. Voorts zijn het in het algemeen niet de allerslechtst gesitueerden uit de inheemsche bevolking, die gebruik maken van importgoederen. Worden de voorwerpen, in hoofdzaak bestemd voor de inheemsche bevolking, van de verhooging vrijgesteld, dan zal dit tengevolge hebben, dat, om een totaal opbrengst van 9 millioen te verkrijgen, de verhooging voor de overige voorwerpen niet 10, doch 20 à 25% zal moeten bedragen, waardoor de druk op de beter gesitueerden nog meer wordt verzwaard.

De Regeering wees er in dit verband mede op, dat bij de voorgestelde verzwaring van de opcenten op de inkomstenbelasting, juist de lagere inkomens, beneden de *f* 630.—, daarvan werden uitgezonderd.

Met 41 (waaronder 9 inheemschen) tegen 6 stemmen werd de motie verworpen.

9e. *De motie,* voorgesteld door de heeren RÜCKERT, KOESOEMO OETOYO en JONKMAN om over te gaan tot een tijdelijke uitvoerrecht op aardolie en aardolieproducten.

Naar de meening van de voorstellers zal:

a. in deze moeilijke tijden, nog meer dan in normale, gestreefd moeten worden naar een rechtmatige billijke verdeeling van den belastingdruk;

b. de opbrengst van dit uitvoerrecht kunnen dienen om het zeer waarschijnlijke tekort in 1930 te verminderen, dan wel om andere minder gewenschte verhoogingen van belastingen te ontgaan.

Zij wezen erop, dat de oliemaatschappijen in het algemeen minder zwaar getroffen worden door de bestaande vennootschapsbelasting dan andere, niet internationaal, met zuster- en dochtermaatschappijen werkende, vennootschappen. Bij lichamen als de oliemaatschappijen staat de fiscus voor zeer bijzondere moeilijkheden om vast te stellen, wat als belastbare winst kan worden beschouwd. De administratie van die maatschappijen zal uiteraard, voorzoover dat mogelijk is, rekening houden met de meer of minder gunstige bepalingen, welke in de belastingen der verschillende landen voorkomen.

De tweede belasting, waarin de oliemaatschappijen voor een belangrijk deel bijdragen, is de mijncijns.

Nu is bij de behandeling van de wijziging der mijnordonnantie, in het voorjaar 1930, duidelijk naar voren gekomen, dat, tengevolge van de wijziging van de mijnwet in 1899, — waarbij werd overgegaan tot een heffing van 4% van de bruto-winst in plaats van de tevoren geldende 10% van de nettowinst — het Land 50% minder aan cijns ontvangt dan volgens de oude regeling ontvangen zou zijn; de opzet van Minister en Staten-Generaal was een hoogere of minstens een ongeveer gelijke opbrengst. Maar zelfs dit buiten beschouwing latend, dient er toch op te worden gewezen dat de B. P. M. in Indië zeer belangrijke concessies heeft — zoo niet de belangrijkste nl. Balikpapan en Tarakan —, welke gelegen zijn in zelfbestuursgebied, waar een zeer geringe cijns wordt betaald, waarvan niets of maar zeer weinig in 's Lands schatkist terecht komt.

Wel nam men maatregelen om voor het vervolg een meerdere bijdrage aan het Land te verzekeren, door de Mijnwet aan te vullen (5a contracten), doch het eerste op grond daarvan gesloten contract kwam pas in 1928 tot stand en de opbrengst van die concessie kan dus nog van geen beteekenis zijn op de tegenwoordige totaal opbrengst. Ondanks het feit, dat, in afwachting van de invoering der nieuwe contracten, geen nieuwe terreinen aan de oliemaatschappijen werden uitgegeven, kon de Koninklijke blijkens haar laatste verslag (blz. 425) haar productie opvoeren van 1.7 millioen ton in 1916 tot 4¾ millioen ton in 1929, een toename van bijna 200%.

Dank zij de winsten gemaakt met de Indische productie kon de maatschappij groote dividenden uitkeeren — na zware afschrijving en reserveering werd in 1929 weder 126 millioen uitgekeerd. Toen in een vorige malaiseperiode de bevolkingsrubber een van de weinige industrieën was, waarin belangrijke winsten werden gemaakt, was de fiscus er als de kippen bij om die winsten te treffen met een uitvoerrecht.

Een en ander samengenomen maakte, dat, volgens de voorstanders, ook thans voor de olie een uitvoerrecht zeker op zijn plaats was.

De Regeering voerde aan, daarbij uit den Volksraad ondersteund, dat „door het complex vennootschapsbelasting en de nieuwe 5a „contracten een zekere basis gevonden is, waarop de olieindustrie

„zich h.t.l. kan ontwikkelen en het schijnt wel zeer ongewenscht „daarbij bruut in te grijpen door thans een uitvoerrecht toe te „voegen aan de normale belastingen, waaraan de olieindustrie „evenals iedere andere onderworpen is".

Wel erkende Zij, dat „de toepassing van onze vennootschaps-„belasting op alle groote lichamen zeer groote bezwaren mede-„brengt *en dat die bezwaren toenemen naargelang die lichamen „een meer internationaal karakter dragen, naar gelang ze omvang-„rijker zijn en ook naar gelang het bedrijf als zoodanig min of „meer een monopolistisch karakter draagt*" [1]).

Tengevolge van die „eigenaardige moeilijkheden moet de fiscus „dan ook met de leiders dier maatschappijen op tal van punten tot „overeenstemming komen omtrent de wijze waarop de in Indië „gemaakte winst becijferd moet worden".

Bij het daarvoor noodige vele overleg wordt echter de fiscus op alle mogelijke wijze tegemoet gekomen en daarom sprak de Regeering de verwachting uit, dat „tenslotte tot een compromis gekomen „zal worden waardoor de vennootschapsbelasting inderdaad op dit „gebied zal geven, wat zij moet geven".

Hoe dit laatste mogelijk zal zijn, wanneer met een compromis genoegen moet worden genomen, werd niet verder verduidelijkt.

Op de vergelijking met het in 1925 ingevoerde uitvoerrecht op bevolkingsrubber wenschte de Regeering niet uitvoerig in te gaan „omdat het wel duidelijk moet zijn, dat een wereldindustrie als de „aardolie-industrie en nauwelijks te controleeren aanplantingen van „caoutchouc door de bevolking zoo uiteenloopende zaken zijn, dat „uit een vergelijking van deze beide in dit verband werkelijk zeer „moeilijk conclusies kunnen worden getrokken".

De voorstanders lieten niet na er op te wijzen, dat in deze verklaring naar hunne meening eigenlijk „des Pudels Kern" school. Tegenover de machtige aardoliemaatschappijen, die zich van de meest deskundige krachten op allerlei gebied kunnen voorzien om voor haar belangen op te komen, kan de Regeering niet dezelfde houding aannemen als tegenover een bevolkingsindustrie, welke hoe belangrijk ook, geheel ongeorganiseerd is.

Overigens merkte de Regeering inzake het uitvoerrecht op bevolkingsrubber nog op, dat de invoering daarvan noodig was, omdat

1) Cursiveering van mij. R.

de winsten uit dat product door de inkomsten niet volledig getroffen konden — en kunnen — worden.

Met nadruk maakte Zij ten slotte bezwaar tegen het tijdelijk karakter, dat de voorstellers aan het uitvoerrecht wilden geven.

Vanuit den Volksraad kwamen bovendien verschillende bezwaren naar voren o.a.:

a. de vrees voor kapitaalsverplaatsing;

b. op wie zal het uitvoerrecht worden verhaald? — vrees voor opdrijving van den binnenlandschen prijs dus —;

c. wat zijn de gevolgen van zulk een uitvoerrecht voor de internationale verhoudingen?

d. is het verantwoord om, nu omtrent de 5a contracten overeenstemming bereikt is, de algemeene voorwaarden te gaan veranderen en daardoor een nieuw element in de berekeningen der maatschappijen te brengen?

Men betwistte, dat de winst van de oliemaatschappijen voor een niet onbelangrijk deel uit de opbrengst der Indische productie werd verkregen. Gewezen werd in dit verband op de zeer sterke toename van de productie in Venuzuela, welke thans 8.8 millioen ton bedraagt tegen die van Nederlandsch-Indië 4.7 millioen.

De voorstellers wezen daartegenover erop, dat door de toename der productie in Venuzuela die van Nederlandsch-Indië in procenten van het totaal wel verminderd is, maar dat daarmee evenredig ook de rendabiliteit van het geheele bedrijf terug liep, zooals in onderstaand staatje, ontleend aan het artikel van Dipl. Ingr. V. REXHÄUSER [1]) „De Koninklijke in 1924" in „De Mijningenieur" No. 9 van 1925 duidelijk blijkt.

	1919	1920	1921	1922	1923	1924
Percentsgewijze aandeel van Nederlandsch-Indië in de gezamenlijke productie	50.7	45.8	35.6	25.8	18.8	21.1
Gemiddelde rendabiliteit in %	32.7	22.6	16.7	14.7	13.2	12.7

1) Het tegenwoordige hoofd van de afdeeling cijns van den Dienst van den Mijnbouw.

Zoo bedroeg de winst per ton, toen het aandeel der Indische olie nog 25.8% was, ƒ 14.22; in 1929, toen dat aandeel gedaald was tot 19.8%, bedroeg die winst nog maar ƒ 7.56.

Wat de vrees voor concurrentie betreft, wezen zij erop, dat, blijkens het jongste jaarverslag van de Koninklijke, van de totaal Indische productie, welke in 1929 5.1 millioen KG. ton bedroeg, 4.75 millioen KG. ton door de Koninklijke geleverd werd, door de overige maatschappijen dus 350.000 KG. ton. De uitvoer bedroeg in 1929 4.5 millioen ton, waaruit volgt, dat het grootste deel van de productie der Koninklijke wordt uitgevoerd. Van de niet uitgevoerde 600.000 KG. ton (5.1—4.5 millioen KG. ton), was minstens 250.000 van de Koninklijke (aannemend dat de 4.5 millioen ton, welke uitgevoerd was alleen van de Koninklijke afkomstig was). In dat geval zou de geheele productie der overige maatschappijen h.t.l. worden gebruikt.

Indien ook een deel daarvan wordt uitgevoerd — wat in vergelijking met den uitvoer van de Koninklijke maar zeer gering kan zijn — wijzigt de verhouding tusschen het verbruik h.t.l. iets. Het verschil kan echter nimmer zoo groot zijn, dat daardoor de Koninklijke in staat zou zijn ook maar een klein deel van het bedrag, dat zij aan uitvoerrechten zou moeten betalen, te verhalen op den Indischen afnemer; de concurrentie met de andere maatschappijen, die niets, of maar een zeer gering bedrag, zouden behoeven te verhalen, zou dat beletten.

Wat de vrees voor kapitaalsverplaatsing en internationale verwikkelingen betreft, wezen zij erop, dat, gelet op het feit, dat de winst der Koninklijke in de laatste jaren steeds op ± 125 millioen is bepaald, een uitvoerrecht dat ± 5 millioen zou opbrengen geen noemenswaardige dividendverlaging kan veroorzaken. Vermoedelijk zou dit zelfs in het geheel niet in de uitkeering tot uiting komen, in verband met de gebruikelijke politiek van zeer sterke afschrijvingen en reserveeringen.

Gezien de groote vraag naar 5a contracten, mede in verband met de uitstekende kwaliteit van het Indische grondproduct lijkt elke vrees op dit gebied denkbeeldig. Tegen het invoeren van een uitvoerrecht bestaat evenmin bezwaar als tegen het verhoogen van de vennootschapsbelasting, de verzwaring van het handelszegel.

Met de eene, zoowel als met de andere belastingverhooging, zouden de oliemaatschappijen moeten rekening houden.

In verband met de opmerking, als zou het invoeren van dit uitvoerrecht een bruut ingrijpen genoemd mogen worden, werd erop gewezen, dat de opbrengst van ± 5 millioen in verhouding tot de gemaakte winst der Koninklijke van ± 125 millioen, maar gering was.

In dit verband wezen zij er mede op, dat de oorspronkelijke *raming* bij de invoering van het uitvoerrecht op bevolkingsrubber in 1925, 0.5 millioen bedroeg (een klein percentage van de opbrengst der inkomstenbelasting in de Buitengewesten dus), terwijl de werkelijke uitkomsten waren:

	1925	1926	1927	1928	1929
Opbrengst uitvoerrecht op bevolkingsrubber in millioenen.....	6.2	6.8	7.7	4.1	4.2
Opbrengst in procenten van die der inkomstenbelasting in de Buitengewesten	60	55	60		

Het mocht den voorstellers niet gelukken den Volksraad mee te krijgen. De motie werd verworpen met 29 tegen 17 stemmen.

10e. *De motie,* ingediend door de heeren BRUINEMAN, VAN AALDEREN en ZUYDERHOFF, beoogend om de voorgestelde opcentenverhooging op de vennootschapsbelasting ongedaan te maken, werd in verband met het verwerpen van de motie BRUINEMAN, inzake het niet verhoogen van de opcenten op de inkomstenbelasting, door de voorstellers ingetrokken.

11e. *De motie,* ingediend door de heeren BRUINEMAN, VAN AALDEREN en ZUYDERHOFF, bedoelend om de voorgestelde verhooging van het handelszegel ongedaan te maken.

Aanneming zou een vermindering der inkomsten met 2½ millioen ten gevolge hebben.

De voorstellers vestigden, in aansluiting aan een rekest, dat door de Handelsvereeniging Batavia omtrent deze verhooging aan den

Volksraad was aangeboden, de aandacht op de kans, dat de markt zich zou kunnen verplaatsen en andere bepaalde markten h.t.l. zullen verdwijnen, hetgeen met voorbeelden o.a. ontleend aan de Mededeelingen van de Handelsvereeniging te Medan nog werd versterkt.

Hoewel de Regeering aanvankelijk tegen deze wenschen inging, wijzigde Zij later eigener beweging Haar voorstel op grond van de aangevoerde bezwaren zoodanig, dat de verhooging geen 100%, doch slechts 50% zou bedragen.

Daarop trokken de voorstellers de motie in.

Deze wijziging heeft een vermindering der geraamde inkomsten met 1¼ millioen tengevolge.

12e. *De motie,* ingediend door de heeren FRUIN, ZUYDERHOFF en KHOUW KIM AN, beoogend om de voorgenomen verhooging der zegelgelden voor de vergunning tot vestiging van ex-contractanten onder poenale sanctie van *f* 1.50 op *f* 75.— te doen vervallen.

Aanneming van de motie zou een vermindering der geraamde inkomsten met *f* 400.000 ten gevolge hebben. De voorstellers betoogden, dat:

1e. de verhooging nadeelig zou werken op de immigratie in deze landen,

2e. de verhooging onbillijk zou zijn tegenover de reeds aan het werk zijnde contractanten.

Voorts dat een opbrengst van *f* 400.000 van deze verhooging zeker niet te verwachten was, aangezien meerdere personen, die verplicht worden *f* 75.— te betalen en het niet hebben, eenvoudig gebruik zullen maken van hun recht op vrije terugreis naar China.

De Regeering antwoordde — ditmaal bij monde van den Directeur van Justitie, Mr. J. J. SCHRIEKE — dat Zij geen vermindering der immigratie van den voorgestelden maatregel verwachtte. Niet het bedrag, doch wijziging der conjunctuur in China kon slechts daarop van invloed zijn, daar de ex-contracten toch nog steeds zeer in het voordeel zijn bij hun landgenooten-niet-contractanten.

Zij erkende de onbillijkheid jegens thans nog werkende contractanten, doch vestigde de aandacht erop, dat van die lieden nog niet met zekerheid vast staat, dat ze ook werkelijk hier willen blijven.

Neemt men aan, dat de maatregel de immigratie niet zal scha-

den, dan is er ook geen reden om te veronderstellen, dat de geraamde opbrengst niet zal worden gehaald.

Aangezien de contractanten, wier contract geëindigd is, vrij zeker zelf het bedrag niet zullen kunnen terugbetalen, gaat het er ten slotte om — zooals de voorstellers zelf stipuleerden — of er voor „unskilled labour" een zoodanige markt is, dat de a.s. baas het ervoor over zal hebben een bedrag van *f* 75.— te storten. De praktijk zal het moeten uitwijzen; de conjunctuur, zoowel in China als hier in Indië, zal in hooge mate het vraagstuk beïnvloeden. In dit verband dient te worden vermeld een *motie*, ingediend door de heeren KAN, DE HOOG en THAMRIN, welke beide laatste namen later werden vervangen door de namen van de heeren SOEKAWATI en ALI MOESA, waarin de wenschelijkheid werd uitgesproken de *f* 75.— voor poenale-sanctie-koelies reeds dadelijk te doen storten bij hun aan land komen.

Terwijl de motie FRUIN verworpen werd met 36 tegen 11 stemmen, werd de motie KAN met 24 tegen 22 stemmen aangenomen.

13e. *De motie*, ingediend door de heeren STOKVIS, RÜCKERT, SOETADI en KERKKAMP, waarbij de Regeering werd uitgenoodigd een progressieve winstbelasting voor te bereiden. De voorstellers wezen erop, dat:

a. door de invoering van de proportioneele vennootschapsbelasting, welke in de plaats trad van bestaande progressieve regelingen, door enkele van de maatschappijen, welke de grootste winsten maakten, een groot bedrag, globaal geraamd op 50 millioen, minder werd betaald dan tevoren, welk bedrag aan de Landsmiddelen is onttrokken;

b. al moge de tegenwoordige 12½% niet te zwaar zijn voor de maatschappijen, welke een geringe of normale Indische winst (10%) maken, een verhooging van dat percentage voor die maatschappijen zeer bezwaarlijk zal zijn. Op die wijze wordt belet, dat de fiscus van de maatschappijen, welke grootere en groote winsten maken, een hooger percentage kan heffen, hetgeen voor een koloniaal land als Indië een groot bezwaar is.

De Regeering ontkende niet, dat de invoering van de vennootschapsbelasting voor het Land minder kan hebben opgeleverd; Zij was echter niet in staat daaromtrent cijfers te noemen. Zij vestigde er echter de aandacht op, dat vermoedelijk tegenover die mindere

opbrengst van de groote maatschappijen een hoogere opbrengst stond van de kleinere maatschappijen. Voorts betoogde Zij, dat in de tegenwoordige ongunstige omstandigheden de proportioneele belasting voor het Land voordeeliger was dan het progressieve oude stelsel (6% inkomstenbelasting, een extra winst- en een oorlogswinstbelasting).

Berekeningen hebben uitgewezen, dat alleen die vennootschappen, die meer dan 21% winst maken, volgens de oude bepalingen meer zouden hebben betaald. En van 92 in Indië werkzame vennootschappen [1]), keerden slechts 14 in 1929 een hooger dividend uit.

Zij erkende echter, dat, voor de toekomst, een progressieve vennootschapsbelasting voor een land als Indië inderdaad aangewezen geacht moet worden. Ten einde te groote schommelingen in de opbrengst — bij schommelingen in de conjunctuur — te voorkomen, dient men echter de progressie matig te nemen.

De Regeering achtte echter aan een progressieve vennootschapsbelasting zooveel practische bezwaren inhaerent, dat het Haar aangewezen scheen eerst de bestaande vennootschapsbelasting tot verdere ontwikkeling te brengen; daaraan hapert nog veel, zooals o.a. bleek bij de behandeling van de motie RÜCKERT, inzake de heffing van een uitvoerrecht op aardolie en bij de besprekingen omtrent de verhooging van opcenten op de vennootschapsbelasting. Na daarmee de noodige ervaring te hebben opgedaan, zou de tijd gekomen zijn een stap verder te gaan.

De voorstellers betoogden, dat vóór de invoering der vennootschapsbelasting reeds ervaring was opgedaan met de moeilijkheden als kapitaalsaantooning en dgl.. Die moeilijkheden waren er om te overwinnen. Zij kwamen der Regeering echter tegemoet, door niet langer te vragen de voorbereiding „met spoed" te doen geschieden. De motie werd aangenomen met 32 tegen 17 stemmen.

14e. *De motie,* ingediend door de heeren SUERMONDT, VAN LONKHUYZEN en MONOD DE FROIDEVILLE, waarin de wensch werd uitgesproken, dat de opname van tijdelijke ambtenaren in 's Lands vasten dienst niet uitsluitend gebaseerd zou zijn op het dienstbe-

1) 7 bankinstellingen, 7 groote suikerondernemingen, 12 industrieele ondernemingen, 7 mijnbouw- en petroleummaatschappijen, 25 diverse cultures (in hoofdzaak thee) 4 prauwenveren, 4 diverse maatschappijen.

lang, maar het belang van het individu daarbij in sommige gevallen wel degelijk in rekening gebracht zou moeten worden.

De voorstellers haalden voorbeelden aan van personen, die meer of minder bindende toezeggingen hadden gekregen bij indiensttreding, doch desondanks nimmer vast waren aangesteld.

De Regeering vestigde de aandacht erop, dat dit heel iets anders was dan de motie vroeg, nl. in het algemeen rekening houden met individueele belangen.

Wanneer gedurende het aanhangige onderzoek en het stadium van voorbereiding der regelen, die voor opname in vasten dienst zullen gelden, feitelijk geen opname in vasten dienst plaats kan hebben, kan daarvan slechts worden afgeweken, wanneer het dienstbelang het eischt; het belang van het individu mag niet meespreken, eenvoudig omdat alle tijdelijke ambtenaren belang hebben bij opname in vasten dienst; — aldus ongeveer de Regeering —.

„Ten aanzien van een der onderdeelen, de deelneming in het „civiele fonds zijn de moeilijkheden tot op zekere hoogte uit den „weg geruimd, omdat in de opgestelde voorstellen maatregelen zijn „opgenomen, waardoor de fondsen door die opname geen al te „groote schade behoeven te lijden. *De financieele consequenties „echter van opname in vasten dienst ten aanzien van het eigen „pensioen en het recht op verlof zijn nog volkomen onbekend*".

Zoolang het onderzoek niet beëindigd en de financieele consequenties niet bekend zijn, wenschte de Regeering geen beslissing te nemen.

De motie werd met 27 tegen 19 stemmen verworpen.

15e. *De motie,* ingediend door de heeren STOKVIS, RÜCKERT, SOETADI en KERKKAMP, welke de Regeering uitnoodigde de totstandkoming van een vermogensbelasting, als reeds bij de ontwerp-begrooting voor 1923 in uitzicht werd gesteld, te bespoedigen.

De bedoeling van de voorstellers was, dat, zoowel de kapitalen van de blijvers, als die, welke hier gevormd worden door particuliere werknemers, in de vermogensbelasting zouden worden aangeslagen.

De verdediging was voor de voorstellers al heel gemakkelijk, waar de Regeering tegenover de motie zeer sympathiek stond. Zelfs werd medegedeeld, dat het departement van Financiën bereids op-

dracht had ontvangen om opnieuw te onderzoeken of invoering van een vermogensbelasting mogelijk en wenschelijk zou zijn.

De Regeering noemde een vermogensbelasting om verschillende redenen een noodzakelijke aanvulling van de inkomstenbelasting.

„Het element van extraheffing van inkomen uit vermogen komt „toch in de progressieve inkomstenbelasting niet volledig tot zijn „recht en, maatschappelijk gesproken, is er veel voor te zeggen „om de inkomens uit vermogen nog in zekere mate hooger te be„lasten dan de inkomens uit arbeid. Wellicht spreekt dit argu„ment in Indië minder dan elders, maar bestaan doet het zeker.

„De waarde van een vermogensbelasting ligt verder in de betee„kenis ervan als controlemiddel op de aangifte in de inkomsten„belasting," welke waarde men zeker niet te gering moet aanslaan.

Slechts zal de opstelling en invoering van een vermogensbelasting veel tijd en arbeid kosten. Zelfs is het niet uitgesloten, dat aanvankelijk de opbrengst zal worden opgewogen door de mindere opbrengst der andere belastingen, die bij een gelijkblijvenden belastingdienst uiteraard wat minder verzorging zullen ondervinden. Maar dat kan slechts van voorbijgaanden aard zijn.

Merkwaardig was, dat, zoowel de Regeering als de voorstellers, beiden ongeveer een kapitaal van ± 1½ milliard in Indië becijferden, waarbij de Regeeringsgemachtigde er op wees, dat dit minder is dan het volksinkomen, dat in Nederlandsch-Indië op 2 à 3 milliard geschat wordt, hetgeen weer bevestigt, dat Indië een kapitaalarm land is.

Bij een belasting van 1 à 2 $^0/_{00}$ komt men dan op een opbrengst van rond 2½ millioen; de belasting zal er dus niet een zijn van materieel voorname beteekenis.

De motie werd aangenomen met 37 tegen 7 stemmen.

16e. *De motie,* ingediend door de heeren RÜCKERT, VAN HELSDINGEN en KERKKAMP, beoogend om een eind te maken aan de rentebijschrijving ten bate van het muntfonds en die rente — welke voor 1931 geraamd wordt op 3 ¼ millioen — ten goede te doen komen aan den gewonen dienst.

Nu, door de groote ommunting der laatste jaren, het muntfonds zeer belangrijk is geworden, is de vraag of de rente al dan niet

ten bate van den gewonen dienst kan komen, van grootere beteekenis geworden.

Het muntfonds is voor het doel, waarvoor het bestemd is, — schade, ingeval van ommunting en ontmunting en maatregelen op het gebied van het muntwezen — groot genoeg (± *f* 55 millioen).

Aangezien terzake reeds langeren tijd onderhandelingen met het Opperbestuur gaande waren, welke niet tot een bevredigend resultaat schenen te kunnen voeren, vroegen de voorstellers der motie een uitspraak aan den Volksraad.

De motie werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

17e. *De motie*, ingediend door de heeren DE DREU, DE HOOG, SOETADI, VAN HELSDINGEN, RATU LANGIE, KAN, ROEP en TEN BERGE, welke bedoelde den bestaanden achterstand op het gebied van scholenbouw in te halen door een deel van de kosten van nieuwbouw ten laste van den buitengewonen dienst te brengen.

De voorstellers stelden daarbij voorop, „dat door het onderbren-„gen van Gouvernements-scholen in minder goede dan wel niet „voor het doel geëigende gebouwen, — zooals thans vaak gebeurt „— het belang van het openbaaronderwijs ernstig geschaad wordt".

Verder wezen ze erop, dat betrekkelijk belangrijke bedragen worden uitgetrokken voor inhuur van gebouwen, waarin scholen worden ondergebracht, welke gebouwen door middel van meer of minder groote verbouwingen zoo goed mogelijk geschikt worden gemaakt, maar dan als regel toch aanzienlijk achterstaan bij speciaal voor dat doel gebouwde scholen.

Door dergelijke gebouwen te vervangen door nieuwe — bekostigd uit den buitengewonen dienst — zal een belangrijke verbetering voor het onderwijs worden verkregen, terwijl de gewone dienst er niet zwaarder door belast, wellicht zelfs ontlast wordt.

Verder wezen zij erop, dat bij de door particulieren gebouwde scholen, het Land in wezen reeds den scholenbouw uit „buitengewoon" financiert door het verleenen der zoogenaamde hypotheeksubsidies voor een groot deel (85%) der bouwkosten.

De Regeering, inziende dat deze schijnbaar zoo eenvoudige onderwijsmotie zeer diepgaande consequenties kon hebben voor het geheele financieele beleid, zooals dat thans gevolgd wordt, deed zich bij de besprekingen vertegenwoordigen *niet* door den Directeur van Onderwijs, maar door den Directeur van Financiën.

Deze vestigde onmiddellijk de aandacht erop, dat niet alleen bij den scholenbouw achterstand bestaat, maar eveneens bij den bouw van alle andere gebouwen voor den Staatsdienst[1]). Hij wees daarbij op de consequenties, dat, wanneer men eenmaal begint voor de openbare gebouwen van den Lande over den buitengewonen dienst te beschikken, men spoedig meer en meer daarvan gebruik zal maken. Aanvankelijk zal zeker verruiming van den gewonen dienst het gevolg zijn, maar „na weinige jaren zal men aan rente en aflossing „zoodanige bedragen hebben te betalen, dat men daardoor eigen„lijk een eind achterop is gekomen". Gezien de betrekkelijke krapheid van onze gewone middelen werd daarom tegen het voorgestelde sterk stelling genomen.

Door eventueel andere groepeering van den jaarlijkschen post op de begrooting voor landsgebouwen, nl. door meer te besteden voor onderwijsgebouwen, is het wellicht mogelijk — meende de Regeering — uit den achterstand te geraken.

In de M. v. A. bij Afd. VII, B. O. W. (Ond. 1-Afd. VII: st. 21, blz. 4) leest men:

„Een overzicht van den achterstand in gebouwen, gespecificeerd voor elk „der laatste afgeloopen jaren en voor alle departementen kan de Regeering „niet verstrekken, daar hier in te hooge mate zich steeds wijzigende „omstandigheden en inzichten in het spel zijn. Van den omvang van den „achterstand kan echter een — zij het onvolledig — beeld worden ver„kregen uit het aantal, ten behoeve van landsdiensten ingehuurde „gebouwen, hetwelk met de jaarlijks aan huur te betalen bedragen in den „hieronder volgenden staat is opgenomen".

		Aantal ingehuurde gebouwen	Te betalen jaarlijksche huur
1.	Departement Justitie	77	f 63.309.—
2.	„ Financiën	747	„ 313.320.60
3.	„ B.B.	286	„ 153.342.10
4.	„ O. en E.	706	„ 181.533.50
5.	„ L. N. en H.	47	„ 35.148.60
6.	„ B. O. W.	63	„ 64.695.70
7.	„ G. B.	103	„ 29.018.50
8.	„ Marine	10	„ 9.715.—
		2039	f 850.085.—

Zij erkende, dat bij het verleenen van de hypotheek-subsidie voor scholen van bijzonder onderwijs inderdaad een incongruentie was binnengeslopen, maar dit zou hoogstens kunnen leiden tot herziening van die regeling in anderen zin dan door de voorstellers bedoeld.

Nog wees Zij erop, dat bij financiering uit den gewonen dienst betere waarborgen aanwezig waren, dat de noodige soberheid bij den bouw zou worden betracht.

Vanuit den Volksraad werd opgemerkt, dat juist het subsidiesysteem in de hand werkt, dat de bijzondere scholen zooveel beter verzorgd kunnen worden dan de openbare. Door iets meer bij te passen kunnen de particulieren — daarbij nog verre blijvend beneden de kosten van een geheele school — die betere verzorging bereiken, waardoor het openbaar onderwijs wordt benadeeld.

Dit werd van andere zijde met evenveel klem tegengesproken.

Uit de debatten bleek duidelijk, dat aan dit vraagstuk heel wat meer vast zat en dat het nog lang niet wordt overzien.

De voorstellers wijzigden dan ook hun motie zoodanig, dat de Regeering werd uitgenoodigd te willen nagaan, in welke mate aan hun wenschen kon worden tegemoetgekomen.

Wat bij de besprekingen niet of onvoldoende naar voren kwam, is, dat niet alleen onder de ingehuurde gebouwen, maar ook onder de eigen Landsgebouwen — en dit geldt niet alleen voor scholen, maar voor alle landsdiensten — gebouwen voorkomen, die in mindere of meerdere mate ongeschikt zijn voor het doel, waarvoor men ze gebruikt, hetzij dat ze nimmer geheel geschikt waren, hetzij dat ze langzamerhand minder geschikt geworden zijn. De bedragen, welke aan huur worden uitgegeven, vormen uiteraard daarvoor geen aanwijzing.

Wat uit die bedragen wellicht wel is af te leiden — althans wanneer men ze beschouwt over een tijdvak van meerdere jaren — is of de achterstand in den loop van de jaren al dan niet vergroot is. Te meer geldt dit, omdat inhuren in vele gevallen een permanent karakter heeft gekregen. Blijkt de post inhuur van gebouwen te stijgen, dan wijst dit erop, dat *1e* de algemeene post voor oprichting van Landsgebouwen onvoldoende is, *2e* het Land langs een omweg eigenlijk den buitengewonen dienst steeds meer voor de financiering van gebouwen aanspreekt, al sluit men dan ook geen

leeningen. Want de betaalde huur is in wezen niet anders dan een betaling uit den gewonen dienst van een meer of minder hooge annuiteit van het kapitaal, dat voor den bouw noodig was. Wees de Regeeringsgemachtigde er niet op, dat voor het door het departement van Financiën ingehuurde groote aantal opiumverkoopplaatsen de annuiteit voor nieuw op te richten gebouwen zelfs nog iets hooger zou zijn dan de betaalde huur? Dit laatste moge zoo gezien pleiten vóór bestendiging van het inhuren dier gebouwtjes, maar wanneer men zich op standpunt stelt, dat alle nieuwbouw, welke niet rechtstreeks rendabel is, uit den gewonen dienst moet worden gefinancierd, is ook die inhuur daarmee in strijd.

Een tweede inbreuk op het principe is inderdaad de subsidieregeling voor het bijzonder onderwijs.

Voorshands lijkt het, dat consequent vasthouden aan het door de Regeering verdedigde principe, den gewonen dienst te zeer zal belasten, zoodat het onuitvoerbaar zal blijken.

Absoluut vasthouden aan het principe lijkt op zichzelf ook niet noodzakelijk, ja zelfs ongewenscht; men kieze een practische oplossing, hetgeen thans trouwens ook geschiedt.

Allereerst zal men dienen na te gaan of de jaarlijksche achterstand grooter wordt. Hiervoor zal men het verloop van den post „inhuur van gebouwen" over eenige jaren moeten controleeren, waarbij gebouwen, welke slechts tijdelijk, in afwachting van het gereedkomen van nieuwe, gehuurd worden, buiten beschouwing gelaten moeten worden.

Een onderzoek naar den toestand, — zoowel van gehuurde als van eigen gebouwen — zal verder moeten uitwijzen, hoeveel gebouwen niet aan redelijke eischen voldoen en in de toekomst vernieuwd moeten worden; een werkplan ware daarvoor op te maken.

Heeft men die gegevens, dan zal men tegen elkaar moeten afwegen, wat de financieele consequenties zijn van algeheele financiering uit den gewonen dienst, dan wel geheele of gedeeltelijke financiering uit den buitengewonen dienst. Als tusschenvorm ware mede „inhuren" in beschouwing te nemen.

In het eerste geval dient alleen de algemeene gebouwenpost verhooging te ondergaan, in het tweede geval ook de post rente en aflossing; de verhooging van den algemeenen gebouwenpost kan dan geringer zijn.

Voor het gesubsidieerd bijzonder onderwijs ware een oplossing te overwegen, als door den heer STOKVIS aanbevolen, waarbij die scholen door het Land worden gezet en aan de particuliere vereeniging verhuurd. In afwachting van het gereedkomen kan ook daarbij natuurlijk inhuren plaats vinden.

De gewijzigde motie werd zonder hoofdelijke stemming aangenomen onder aanteekening, dat de heer FRUIN geacht wenschte te worden te hebben tegengestemd.

18e. *Het amendement,* ingediend door de heeren HADIWIDJOJO, JONKMAN en VAN LONKHUYZEN, ter vermindering van de bijdrage aan de Vereeniging Koloniaal Instituut te Amsterdam met ƒ 10.000.—.

De voorstellers betoogden, dat, nu in Indië op allerlei posten bezuinigd werd, dit ook hier noodzakelijk is; de bestaande verhouding tusschen de door Nederland en door Indië gegeven subsidies aan dit instituut (t.w. ƒ 10.000 en ƒ 90.000), komt zeker niet overeen met die der belangen, welke beide landen bij dat instituut hebben.

De Regeering deelde — bij monde van den wd. Directeur van Onderwijs, Prof. Dr. B. J. SCHRIEKE — mede, overtuigd te zijn van de noodzaak van bezuiniging, maar meende, dat pas na overleg met Nederland kan worden vastgesteld òf en zoo ja in hoeverre bezuiniging op dezen post mogelijk zal zijn. Zij verzette zich tegen willekeurig ingrijpen in deze aangelegenheid.

Het amendement werd aangenomen met 45 tegen 2 stemmen (die van de heeren FRUIN en SUERMONDT).

19e. *Het amendement,* ingediend door de heeren RÜCKERT, MONOD DE FROIDEVILLE, VAN HELSDINGEN en DE DREU om den post „aanleg van wegen in de buitengewesten ten laste van den buitengewonen dienst" te verhoogen met 2 millioen.

De voorstellers wezen er op, dat sinds kort door de Regeering enkele wegen ten laste van den buitengewonen dienst worden uitgevoerd. De criteria, welke door de Regeering gesteld worden voor dergelijke wegen, verzekeren practisch binnen zeer korten tijd een zoodanige opbrengst, als gevolg van dien aanleg, dat dan van rechtstreeksche rendabiliteit kan gesproken worden. Desniettegenstaande is dit jaar op dien post belangrijk bezuinigd.

Zij wezen voorts op de groote ontwikkeling van het motorverkeer

en den daaruit voortvloeienden drang naar wegen en wegenverbetering.

Om aan dien drang te voldoen is financiering van wegen uit den gewonen dienst ten eenenmale onvoldoende. Maar het is ook niet noodig daaraan vast te houden. Tengevolge van de ontwikkeling van het motorverkeer is de oude stelling, dat kapitaal, in wegen gestoken, als onrendabel beschouwd moet worden, niet meer houdbaar. De inkomsten, welke voor het Land inhaerent zijn aan uitbreiding van het motorverkeer: opbrengst benzine-accijns (7½ ct. per L., welke in 1929 alleen reeds ruim 18 millioen opbracht), invoerrechten op auto's en auto-onderdeelen, om nog niet te spreken van de verhooging van verponding, inkomsten-, personeele- en vennootschapsbelasting, als gevolg van de oprichting van autozaken — zijn zoo groot, dat reeds bij een niet te zwaar verkeer alle onkosten van onderhoud, rente en aflossing gedekt worden.

Terwijl voor havens en hare outillage, spoorwegen met emplacementen, enz., uitgaven gedaan worden ten laste van buitengewoon, alleen omdat daaraan de bedrijfsvorm gegeven werd, mag dat voor wegen niet, hoewel al veel spoediger hierbij een geheele rendabiliteit te berekenen valt; een vergelijking met spoorwegen werd daarbij overgelegd.

Uitbreiding en verbetering van het wegennet is een belang voor dit land van de allereerste orde, want alleen door openleggen der buitengewesten is in de toekomst een vermeerdering van inkomsten te verwachten, welke kan opwegen tegen de voor elk land en dus ook voor Indië automatisch groeiende uitgaven.

De Regeering — bij monde van den Directeur B. O. W., Mr. Dr. Ir. J. A. M. VAN BUUREN, — vestigde de aandacht erop, dat Zij op den buitengewonen dienst besnoeide, maar daarentegen op den gewonen dienst 1 millioen meer uittrok, speciaal ter uitvoering van een asphalteeringsplan.

Zij erkende, dat in de buitengewesten een *nijpende behoefte* aan wegen bestond, maar meende dat — gezien de tijdsomstandigheden — Zij op *zeer bevredigende wijze* in de bestaande behoefte heeft *voorzien*.

Zij verklaarde het amendement onaanvaardbaar.

De voorstellers wezen op de tegenstelling tusschen de *nijpende behoefte* en het *op zeer bevredigende wijze voorzien*.

Zij meenden, dat inderdaad de voorziening *onbevredigend* genoemd moet worden. Uiteraard moet de wegenaanleg van te voren behoorlijk overwogen worden, zoodat men geen wegen aanlegt, — zooals vroeger, toen de wegenaanleg nog geheel in handen was van de plaatselijke B. B. autoriteiten, wel eens voorkwam — welke van geen of practisch geen beteekenis zijn voor handel en verkeer. Maar doet men dat, dan kan men de thans door de Regeering gestelde criteria ook gerust loslaten.

Het amendement werd aangenomen met 27 tegen 18 stemmen.

20e. *Het amendement*, ingediend door de heeren SOEROSO, STOKVIS en RATU LANGIE, tot vermindering der posten voor: aanbouw en uitrusting van den derden kruiser met ƒ 1.000.000, den aankoop van 6 groote verkenners en de reserve-onderdeelen daarvan met ƒ 1.176.000, den aanbouw van 2 mijnenvegers met ƒ 200.000.

De bedoeling van het amendement was uitstel van deze uitgaven in verband met den slechten financieelen toestand.

Het eerste deel van het amendement werd met 38 tegen 12, de beide andere deelen met 37 tegen 13 stemmen verworpen.

21e. *Het amendement*, ingediend door de heeren RÜCKERT, VAN LONKHUYZEN, KOESOEMO OETOYO en TEN BERGE, beoogend de sinds lang noodige kosten van herstelling van Hr. Ms. „De Zeven Provinciën" — geraamd op ƒ 485.000 — voor de helft ten laste van het Rijk te brengen.

De voorstellers betoogden, dat, toen de herstelling reeds lang noodzakelijk was, het schip behoorde tot de Nederlandsche Marine.

Waren de herstellingen toen uitgevoerd, dan had het Rijk *alle* kosten moeten dragen.

Even vóórdat de herstelling niet langer uitgesteld kon worden, werd het schip overgedragen aan de Indische Marine — een zuiver administratieve maatregel —, aan den werkelijken toestand veranderde niets.

Daardoor moet Indië nu *alle* kosten dragen, wat zeer onbillijk is.

De Regeering voerde daartegen aan, dat Indië dan ook een schip kreeg, welks bouw *geheel* door Nederland was betaald.

De voorstellers wezen erop, dat Indië gekregen had een zeer oud schip (bijna 25 jaar — de maximum levensduur van den oorlogsbodem), dat momenteel *volkomen onbruikbaar* is; niet alleen de

romp, maar de machines en bewapening, alles moet grondig worden hersteld. Voor kustverdediging, zoolang de kustbatterijen bij Soerabaja niet klaar zijn, kan het voorshands zelfs niet gebruikt worden.

Bovendien blijft het na de herstelling nog dienst doen als oefenschip voor de *Nederlandsche* Marine.

De Regeering wees het amendement af, onder mededeeling, dat de beslissing was genomen door het Opperbestuur, met name door den Minister van Koloniën en den Minister van Defensie.

Zij merkte voorts nog op, dat Hr. Ms. „Hertog Hendrik", welk schip niet 25, maar reeds 28 jaar oud is, nog lustig rondvaart, waaraan Zij de hoop ontleende, dat „De Zeven Provinciën" nog wel een levensduur van 10 jaar kan hebben.

De laatste mededeeling ontlokte aan de voorstellers de opmerking, dat daarbij nu juist geen mooi beeld van onze vloot werd opgehangen.

Tegenover de beslissing van de Ministers in Holland stelden zij het recht van den begrootingswetgever om het geld al dan niet toe te staan.

Het amendement werd met 44 tegen 6 stemmen (die van de economische groep + de heeren s'JACOB en YO HENG KAM) aangenomen.

22e. *Het amendement,* ingediend door de heeren SOEROSO, STOKVIS en RATU LANGIE, om den post „Materieel voorzoover niet elders uitgetrokken" te verminderen met ƒ 1.993.300.—.

Bedoeld werd, in verband met den slechten financieelen toestand, tijdelijk de aanschaffing van materieel ten behoeve van de moderniseering van het leger achterwege te laten.

De Regeering stelde daartegenover, dat, in verband met de snelle voortschrijding der techniek, moderniseering van de bewapening voor het leger een belang van de eerste orde is. Het is niet verantwoord onze soldaten onvoldoende toegerust den oorlog in te sturen; men denke b.v. aan den gasoorlog.

Het amendement werd verworpen met 28 tegen 13 stemmen.

Financieele gevolgen der ingediende amendementen.

De inkomsten werden *verminderd* tengevolge van het ingaan der Regeering op het amendement-BRUINEMAN, inzake de verdubbeling van het handelszegel met ..... ƒ 1.250.000.—

De gewone uitgaven werden *vermeerderd*, tengevolge van het amendement-SUERMONDT, inzake de standplaatstoelagen met ..... 400.000.—
en *verminderd*, tengevolge van:
het amendement-JONKMAN, inzake het Indische Commissariaat van het Departement v. Koloniën met ... 27.360.—
het amendement-HADIWIDJOJO, inzake de subsidie aan het Koloniaal Instituut met ..... 10.000.—
het amendement-RÜCKERT, inzake de herstellingskosten van Hr. Ms. „De Zeven Provinciën" met ..... 242.500.—

279.860.—

zoodat de gewone uitgaven in totaal vermeerderd werden met *f* 400.000.— *f* 279.860 = *f* 120.140.—.

Aangezien de begrooting aanvankelijk een batig saldo vertoonde van *f* 317.144, ontstond er ten slotte een tekort van *f* 1.250.000 + *f* 120.140 — *f* 317.144 = *f* 1.052.996.—.

Door den Landvoogd werden de amendementen JONKMAN en RÜCKERT *niet* overgenomen, zoodat daaromtrent in Nederland de beslissing moet vallen. Vereenigt de Nederlandsche wetgever zich met de inzichten van den Landvoogd, dan wordt het tekort op den gewonen dienst *f* 1.052.996 + *f* 269.860 = *f* 1.322.856.—.

De buitengewone dienst werd door den Volksraad verhoogd met 2 millioen, ingevolge het amendement-RÜCKERT, inzake den aanleg van wegen in de buitengewesten; dit amendement werd evenmin door den Landvoogd overgenomen. Ook hieromtrent zal dus een beslissing in Nederland moeten vallen.

Batavia, November 1930.

Wat zullen de nieuwe Jacht- en dierenbeschermingsordonnantie's ons brengen?

door

IR. F. J. APPELMAN.

Op den 23sten Juni 1930 werden den Volksraad twee ontwerpen ter overweging aangeboden, strekkende tot vervanging van de Jachtordonnantie 1924 No. 234 en tot bescherming van in N.I. in het wild levende diersoorten. Op den 14 October h.o.v. verscheen het gedelegeerden verslag. Doel van het ondervolgend artikel is, deze ontwerpen nader in beschouwing te nemen, waarbij hoofdzakelijk aandacht aan de hoofdzaken geschonken zal worden en bespreking van details (voor zoover men t.a.v. ordonnanties van „details" kan spreken) zooveel mogelijk vermeden zal worden. Hiertoe zijn wij te meer gerechtigd, omdat uit het gedelegeerdenverslag duidelijk blijkt, dat aan deze ontwerpen veel aandacht is besteed, zoodat vrijwel alles wat met deze materie in verband staat, reeds ter kennisse van de Regeering gebracht is. Voorts zullen wij ons tot Java beperken, eenerzijds omdat de Jachtordonnantie voorloopig slechts voor dit eiland (en Madoera) van kracht verklaard zal worden, anderzijds wegens onvoldoende bekendheid met de toestanden in de buitengewesten.

In het navolgende zullen de Jacht- en dierenbeschermingsordonnantie's en de daarop betrekking hebbende verordeningen, kortheidshalve worden aangeduid met de volgende afkortingen: O.J.O.-O.B.O.-(O) J.V. en (O) B.V.

Zooals bekend verondersteld mag worden zijn in de bestaande Jachtordonnantie 1924 de bescherming der in het wild levende dieren en de regeling der eigenlijke jacht, aan elkaar gekoppeld en in één ordonnantie samengevat.

Thans zijn deze beide materies gescheiden gehouden, wat ten zeerste toegejuicht moet worden, aangezien het feitelijk, en zeer zeker voor wat de wettelijke regeling betreft geheel verschillende onderwerpen zijn, welke slechts op bepaalde punten min of meer nauw met elkaar in verband staan.

Een zeer groot voordeel van het gescheiden houden dezer beide onderwerpen van staatszorg is wel, dat waar de a.s. J.O. nog niet geacht wordt voor geheel N.I. toepasselijk te zijn, de a.s. B.O. wel voor het geheele gebied van N.I. van kracht verklaard zal kunnen worden.

Gaan wij thans over tot de bespreking van de O.J.O., dan dient erkend te worden, dat zoowel het ontwerp zelve, als de Nota van toelichting er op, blijk geven van den ernstigen wil der Regeering om een voor belanghebbenden zoo billijk mogelijke regeling te treffen. Uit den aard der zaak is dit geen gemakkelijke taak en uit het gedelegeerdenverslag van den Volksraad blijkt dan ook overduidelijk, dat ook hier meermalen het bekende gezegde geldt: zooveel hoofden, zooveel zinnen.

Het ontwerp bevat verschillende verbeteringen, o.a. het opnemen van windbuksen onder de eigenlijke jachtwapens, iets wat ongetwijfeld ten zeerste toegejuicht zal worden door een ieder, die in de gelegenheid geweest is zich een beeld te vormen van het geweldig aantal vogels (waaronder zeer vele mooie gevederde zangers en hoogst nuttige insecteneters), dat dagelijks met deze wapens vermoord wordt.

Naast een dankbare erkenning voor de aangebrachte verbeteringen, dient hier echter allereerst de aandacht gevestigd te worden op een voorgestelden maatregel, die niet alleen in vergelijking met de Jachtwet van 1924 een belangrijke stap terug beteekent, maar die o.i. niet minder dan een ramp zal worden voor alle in het wild levende dieren en die zoowel de a.s. J.O. als de a.s. B.O. voor een goed deel reeds bij voorbaat tot een doode letter zal maken.

Wij bedoelen hier de kostelooze z.g. Jachtacte E.

Dit hoogst ongewenschte instituut danken wij aan de overmatig scherpe scheiding die in het nieuwe O.J.O. gemaakt is, tusschen „wild" en „schadelijk gedierte" een scheiding die des te ernstiger en ingrijpender is, waar deze lijst niet minder dan 21 dieren, c.q. diergroepen omvat en wel de navolgende:

1. apen, met uitzondering van den orang-oetan (Simia styrus), den neusaap van Borneo (Kahau, Nasalis larvatus), en alle Gibbonsoorten (staartlooze apen, Hylobatidae);
2. vruchtenetende vleermuizen;
3. roofdieren;
4. wilde zwijnen, met uitzondering van het hertzwijn (babirussa);
5. ratten en muizen;
6. klappereekhoorns (badjings, toepai klappa, toepai kampong, Callosciuros-soorten);
7. stekelvarkens (landak, Hystrix-soorten);
8. aalschovers (kormoraan, petjoek, Phalacrocorax-soorten);
9. reigers, met uitzondering van witte of zilverreigers (koentoel, bango poetih, Herodias-soorten) en den koereiger (koentoel, Bubulcus coromandus);
10. de groote bruine ooruil (vischuil, ketoepa, Ketupa javanensis);
11. de groote grijze ooruil (oehoe, Bubo oriëntalis);
12. de ruigpootarend (wangkoe, Spizaëtus limnaëtus);
13. de Maleische arend (Neopus malayensis);
14. parkieten (bettet, bajan, Palaeornis-soorten);
15. kraaien (gaok, gagak, Corvus-soorten);
16. bastaard-honigvogels (boeroeng tjabeh, Dicaedae);
17. Vinkachtige volgels (rijstvogels, rijstdiefjes, glatik, priet, bondol, peking, Munia- en Erythrura-soorten);
19. wevervogels (manjar, Pleceus- en Ploceella-soorten);
20. krokodillen;
21. slangen.

Het is waarlijk verbluffend met welk een blijmoedige om niet te zeggen misdadige, nonchalance, deze lijst in elkaar gedraaid is. Men had toch waarlijk in den jare 1930 wel wat meer kennis van zaken in dezen mogen verwachten. In de eerste plaats toch is het uit de literatuur der laatste decennia wel gebleken, dat de begrippen „nuttigheid" en „schadelijkheid" van dieren of diersoorten, hoogst precaire en zeer moeilijke vraagstukken vormen en dat het zeer zeker heelemaal fout is in dezen te gaan generaliseeren. Met een enkel voorbeeld moge dit verduidelijkt worden. Wilde zwijnen bijv. zijn zonder twijfel hoogst schadelijk voor den landbouw (altijd indien zin, dat het nut dat zij stichten door het verdelgen van voor den landbouw schadelijke wezens als engerlingen e.d. waar-

schijnlijk bij lange na niet op weegt, tegen de directe schade, welke zij aan de veldgewassen toebrengen), in de djatibosschen echter zijn zij hoogst nuttig o.a. door het verdelgen van onnoemelijke aantallen engerlingen en poppen van djatirupsen.

Dit voorbeeld zou t.a.v. andere dieren met tallooze voorbeelden uitgebreid kunnen worden. Zeer terecht wordt dan ook in het gedelegeerdenverslag verwezen naar een in 1924 door een groot aantal deskundigen tot den Minister van B. en L. in den Haag gericht schrijven, waarin er op gewezen werd, dat de toenmaals bestaande lijst van schadelijk gedierte (in Nederland) geheel verouderd en niet overeenkomstig de wetenschappelijke en practische ervaringen bleek te zijn.

Het is duidelijk dat het schadelijkheids-vraagstuk hier in N.I., waar de kennis van de biologie der in het wild levende dieren werkelijk minimaal geheeten moet worden, nog veel moeilijker op te lossen is, waaruit tevens volgt, dat een generaliseering en dat nog wel op zulk een grooten schaal als in de toelichting op dit ontwerp voorkomt, allerminst geoorloofd is.

Nog erger echter is het, dat in die lijst van schadelijk gedierte, voor land en boschbouw in het geheel niet schadelijke- en zelfs algemeen als nuttig erkende dieren voorkomen.

Met enkele voorbeelden moge dit nader aangetoond worden. Wie heeft ooit gehoord van schade veroorzaakt door het aardige slankaapje, den soerili- door dwergkatjes- door het Indischen boommarter (Mustela flavigula)- door den bintoerong (Arctitis binturong). Onder „ratten en muizen" vallen ook de spitsmuizen, hoogst nuttige insectenetertjes, die millioenen schadelijke insecten opruimen, onder „slangen" ook de nuttige soorten die van ratten en muizen leven.

Het eenige wat men constateeren mag, is dat onder bepaalde omstandigheden naar tijd en plaats bepaalde diersoorten vooral bij het optreden in grooten getale schadelijk kunnen worden. Er dient dus in voorzien te worden, dat in zulke gevallen, dus tijdelijk en plaatselijk onmiddellijk tegen zulke plagen, desnoods zeer rigoureus opgetreden kan worden. Deze bevoegdheid kan krachtens de J.O. en middels de J.V. in handen gelegd worden van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur.

Overigens dient men goed te bedenken, dat de eventueele scha-

delijkheid van een diersoort *uitsluitend* afhangt van bepaalde omstandigheden, welke in hoofdzaak bepaald worden door drie factoren en wel

a) de plaats waar zij haar voedsel zoekt
b) de tijd van het jaar
c) de getalsterkte der soort.

Het is duidelijk dat een zeer ver van bewoonde oorden levende panter moeilijk als een schadelijk dier kan worden beschouwd; evenmin als een wild zwijn schadelijk is, zoolang het in de bosschen of op afgeoogste sawah's of tegallans zijn voedsel zoekt.

Maar dan is het tevens duidelijk dat het geheel fout is, zulke dieren voor eens en voor altijd en onder alle omstandigheden vogelvrij te verklaren.

Gaat men toch eens na, wat deze in het hier bedoelde, 21 dieren en diergroepen bevattende lijstje genoemde „ontlaws" boven het hoofd hangt, dan constateert men:

a) dat deze dieren het geheele jaar door dag en nacht en practisch door een iegelijk verdelgd mogen worden;
b) dat zij met alle mogelijke middelen te lijf gegaan mogen worden.

Nogmaals, men zou in den jare 1930 een breeder humanere en meer kundige behandeling van deze materie hebben mogen verwachten.

Er is echter meer, dat het instituut der kostelooze jachtacte in de hoogste mate ongewenscht maakt.

Zooals bekend verondersteld mag worden, is de contrôle op de naleving van een jachtordonnantie verre van eenvoudig. Hiertoe is veel en goed personeel en dus geld benoodigd. Dit is er tot nu toe nooit geweest, althans zijn de contrôle middelen nooit ter beschikking gesteld. Dit is dan ook de voornaamste reden, dat de vigeerende jachtwet al bitter weinig resultaten heeft opgeleverd.

Nu moet helaas verwacht worden, dat ook na de inwerkingtreding der nieuwe J.O. en B.O. aan deze contrôle eveneens heel weinig, althans beslist onvoldoende aandacht zal worden besteed.

De instelling der *gratis* (eventueel zelfs vrij van zegelrecht zijnde) jachtacte E nu, zal tot onvermijdelijk gevolg hebben, dat alles wat een wapen bezit, zich zoo'n acte zal aanmeten, zoodat eerlang bosch en veld „crowded" zullen zijn met E acte jagers, en wee de

arme kidang, kantjil of wat ook, die dezen heeren voor het geweer komt. Het is duidelijk dat onder zulke omstandigheden, van ook maar de geringste contrôle op het jachtbedrijf, niets maar dan ook niets meer terecht zal komen, terwijl hierdoor tevens de B.O. tot een fictie, tot een doode letter gedoemd wordt.

Het ligt voor de hand, dat het funeste instituut der kostelooze jachtacte, gecreëerd is, om den landbouwer in staat te stellen zijn gewas te beschermen. Niemand zal het goede recht en de billijkheid hiervan ontkennen. En zelfs de rigoureuste natuurbeschermer zou alle logica uit het oog verliezen en daarbij zijn eigen zaak bederven, als hij daaraan zou willen gaan tornen.

Er is echter een groot verschil tusschen het voldoen aan redelijke eischen ter bescherming van den landbouw en het thans voorgestelde systeem, waarbij Jan en alleman op een ontstellend groot aantal diersoorten wordt losgelaten. Het is redelijk en billijk dat de landbouwer of kippenkweeker kosteloos in de gelegenheid wordt gesteld zijn aanplant of hoenders op zijne eigen- of het door hem beheerde bedrijf volledig te kunnen beschermen.

Het is echter volmaakt onnoodig en zelfs hoogst ongewenscht om die kostelooze bevoegdheid ook te verleenen aan iedere willekeurling, die niets te beschermen heeft, doch alleen voor zijn genoegen uit schieten gaat.

Het moet nu maar eens duidelijk worden, dat alles wat leeft, ook waarde heeft en dat, als men de jachtsport wil beoefenen, hier ook een prestatie tegenover moet staan, in den vorm van het betalen van een jachtgeld aan de gemeenschap.

(De Regeering echter is dan ook moreel verplicht, deze jachtgelden en de belasting welke van jachtwapens geheven wordt eventueel na aftrek der kosten voor administratie, geheel aan te wenden ten behoeve der contrôle op de naleving der J.O.).

De jachtacte van 1924 (*f* 10.—) is daarom een zeer goede instelling, omdat zij automatisch eenige selectie op het gehalte der jagers in zich houdt, het aantal schieters ten minste eenigermate beperkt, en bovendien geld in het laadje brengt.

Dat dit geld tot nu toe nimmer op de juiste wijze werd besteed, is geen fout van de J.O.

Wij willen er daarom dan ook ten sterkste op aandringen, deze te behouden en slechts een uitzondering te maken voor die land-

bouwers en pluimvee kweekers, wier bedrijf in een bedreigd gebied ligt en zelfs in dat geval zou het alleen nog geoorloofd zijn, een kostelooze jachtvergunning gaf te geven, geldig voor de tot het bedrijf en in de onmiddellijke omgeving daarvan gelegen, behoorende gronden.

Opgemerkt dient echter te worden dat de vigeerende J.O. het maken van deze uitzondering steeds mogelijk heeft gemaakt.

Resumeerende komen wij wat dit gedeelte van ons opstel betreft dus tot de volgende conclusie's:

a) Het „schadelijkheidsvraagstuk" is en bagatelle behandeld, tengevolge hiervan is de lijst van schadelijk gedierte een wanproduct geworden.
b) De kostelooze jachtacte is in hare algemeenheid onnoodig, hoogst ongewenscht en zal de as. J.O. en B.O. voor 90 % tot een doode letter maken.

Als een tweede, grove fout van de O.J.O. beschouw ik het niet limiteeren der jacht op grof wild.

Aan deze omissie liggen vermoedelijk twee factoren ten grondslag. In de eerste plaats vrees ik, dat men teruggeschrokken is voor de moeilijkheid der contrôle (wat er weer op zou wijzen, dat we ons van de contrôle op de naleving der a.s. J.O. maar niet te veel moeten voorstellen) en in de tweede plaats schijnt mij dit een bewijs, dat het begrip dat alles in de natuur waarde heeft, nog steeds niet voldoende doorgedrongen is.

Toch hebben olifanten, bantengs enz. o.a. door hunne betrekkelijke zeldzaamheid reeds waarde!

De bioloog, de jacht- en de natuurliefhebber zullen die waarde zeer hoog aanslaan, een enkeling zal die waarde gering of zelfs negetatief achten, als echter de rekening werd opgemaakt, dan zou ongetwijfeld blijken, dat deze dieren een bepaalde, en vaak zelfs een groote waarde voor de gemeenschap hebben.

Het is dan ook onbegrijpelijk, dat, waar men toch de voorbeelden van andere landen voor oogen heeft, wederom verzuimd is, hieraan de noodige aandacht te schenken.

Een iegelijk die zich de groote jachtacte A (omvattend alle jaagbare diersoorten) of de jachtacte B (grof wild) aanmeet mag daarop net zooveel olifanten-bantengs-herten-kidangs-anoangs en hertzwijnen schieten als hij zelf wil. Dat dit soms de spuigaten uit

kan loopen en hoogst ongewenschte afmetingen kan aannemen moge uit het volgende afgeleid worden.

In 1928 schoot een jager (!!) in één district op Java 22 bantengs (waaronder verscheidene koeien); in 1929 schoot hij er 12. Deze „jager" kon dus (afgezien van het feit dat hij buiten zijn boekje ging en ook koeien schoot) bijv. in 1928 voor ƒ 100.— 22 bantengs schieten, zoodat elk beest nog geen ƒ 5.— heeft opgebracht! Hij kon dit doen onder de bepalingen van de vigeerende jachtwet. Volgens de O.J.O. zal dit wederom mogelijk zijn, slechts zal het jachtrecht iets hooger zijn.

Elk behoorlijk jager is voor limiteering; het zijn de ongewenschte individuen, die door hun slagersbedrijf in een angstig snel tempo het grove wild doen verdwijnen.

Het zijn de luie nietsdoeners — de „schieters" — de zonder geur of heerlijkheid rondknallende slagers die, en nog wel krachtens de wettelijke bepalingen, in enkele decennia Java's wildstand bijkans vernietigd hebben, tot de doodelijke ergernis van elke weidgerechte jager en van elken natuurliefhebber.

Nogmaals, elke goede, sportieve jager, is vóór limiteering en het moet daarom ten zeerste betreurd worden, dat hierover noch in de O.J.O. noch in de toelichting daarop, ook maar met een enkel woord gerept wordt.

Gelukkig is hierop in het gedelegeerdenverslag gewezen en men kan slechts hopen, dat zulks het gewenschte effect zal uitwerken.

Een derde technische fout waarop wij hier nog even de aandacht willen vestigen, is het uitsluitend jaagbaar stellen van mannelijk wild. De beschermingsidee welke hieraan ten grondslag ligt, moet ongetwijfeld toegejuicht worden, echter kan deze regeling onder bepaalde omstandigheden tot zulke ongewenschte toestanden aanleiding geven, dat men in zulke gevallen zou moet spreken van het paard achter de wagen spannen.

Een goede jachtordonnantie moet het mogelijk maken, onder bepaalde omstandigheden (welke slechts na een behoorlijk onderzoek door deskundigen bepaald kunnen worden) en bepaald naar tijd en plaats, juist uitsluitend de jacht op vrouwelijke exemplaren open te stellen.

Gaan wij thans nog even de artikelen van de O.J.O. één voor een na, dan zouden wij, ons daarbij zooveel mogelijk beperkend (vele

zaken zijn reeds op voldoende in het gedelegeerdenverslag), nog gaarne op de navolgende punten de aandacht vestigen.

Krachtens art. 1 (3) zal de J.O. niet geldig zijn op „erven en terreinen, door muren, omheiningen of grachten geheel afgesloten".

Nu is naar ik meen nergens omschreven wat een muur, omheining of gracht is. Vooral de begrippen „omheining" en „gracht" zijn buitengewoon rekbaar en ons zijn gevallen bekend, waarbij feitelijke jachtovertreders vrijuit gingen, omdat rondom het terrein waarop gejaagd was een greppeltje van ½ × ½ m gegraven was en in een ander geval omdat er een djarakpaggertje omheen stond, obstakels welke uit den aard der zaak voor geen enkel dier ook maar de minste hindernis vormen. Hier ligt dus een addertje onder het gras en het zou het veiligst zijn om de woorden „of terreinen" heelemaal uit de redactie van dit artikel weg te laten.

Wel is waar is ook de omschrijving van hetgeen onder een erf verstaan, moet worden voor velerlei uitleg vatbaar, doch het komt ons voor, dat dit begrip toch voldoende beperking in zich zelf bezit.

Artikel 2. Hierin wordt de mogelijkheid geopend om het jagen met andere middelen dan vuurwapens en windbuksen bij Regeeringsverordening te verbieden.

Nu spreekt de O.J.O. alleen over het uitoefenen van de jacht met een vuurwapen of windbuks, ergo kunnen alle niet speciaal bij de B.O. beschermde dieren met andere middelen ongestraft gevangen worden, zoolang zulks niet speciaal verboden wordt.

Het is daarom te hopen, dat bij de a.s. J.V. verboden zal worden:

a) het zetten van strikken
b) het vangen (doodjagen) van herten en dwergherten met een stel uitgehongerde honden
c) het gebruiken van valkuilen
d) het vangen van visch met vischvergiften
e) het uitleggen van vergiften.

Tevens lijkt hen ons hoogst gewenscht de jachtuitoefening te verbieden tusschen een half uur nà en een half uur vóór zonsopgang (dit halve uur is als een concessie aan de jagers op wilde zwijnen op te vatten).

Hierdoor zal niet alleen het jagen met lichtbakken, etc. voorkomen, maar tevens het aantal jachtongelukken verminderd worden.

Artikel 5. Behandelt de soorten van jachtacten. Over de koste-

looze jachtacte E en over het ontbreken eener limiteering van het aantal op één vergunning te schieten stuks grof wild is hiervoor reeds voldoende opgemerkt. Het jachtrecht wordt voorgesteld op

ƒ 200.— voor de acte A (alle wild)
ƒ 100.— „ „ „ B (grof wild)
ƒ 50.— „ „ „ C (klein wild)
ƒ 10.— „ „ „ D (trekwild)

Al deze akten sluiten de jacht op schadelijk wild in zich, maar overigens geeft een hoogere akte geen recht op de jacht op wild in een lagere akte genoemd, dus B bijv. *niet* op C. en D; C niet op D.

Dit nu komt ons voor de zaak noodeloos ingewikkeld en moeilijk te maken (vooral ook met oog op de toch reeds zoo moeilijke contrôle) en voorts maakt deze regeling sterk den indruk van geldmakerij. Eenvoudiger, logischer en billijker zou het zijn, als elke hoogere jachtacte automatisch de lagere in zich zou sluiten.

Een andere kwestie is, dat o.i. het jachtrecht voor de akten veel te laag gesteld is. Ook in het gedelegeerdenverslag is hierop gewezen.

(In dit verslag wordt ook nog een andere indeeling voorgesteld; dit is echter van ondergeschikte beteekenis). Bij het behoud van de thans voorgestelde indeeling, zou o.i. het jachtrecht dienen te bedragen:

voor akte A ƒ 500.—
B ƒ 300.—
C ƒ 100.—
D ƒ 50.—
E ƒ 10.— (en slechts bij uitzondering kosteloos; zie voren).

Het voordeel hiervan toch zou zijn:

a) dat het jachtrecht meer in overeenstemming wordt gebracht met de *waarde* van het wild,
b) dat het aantal schieters beperkt wordt; slechts de betere jagers, die zich een behoorlijke opoffering willen getroosten, zullen de duurdere akten koopen; dit vergemakkelijkt weer de contrôle en komt tevens de wildstand ten goede.

Er zij hier terloops nog even op gewezen, dat aan het jachtrechte van het personeel van het boschwezen (overal ter wereld een er-

kend recht van dit personeel, althans van het hoogere), wederom niet de minste aandacht is geschonken. Trouwens het geheele ontwerp geeft blijk van een volkomen negatie van dezen dienst, die toch feitelijk de eenige is, die veel kan bijdragen, zoowel tot de instandhouding c.q. verbetering van den wildstand, als tot de contrôle op de naleving der jachtordonnantie.

Het is dan ook een zeer groote fout, dat men wederom verzuimd heeft, dit personeel (vrijwel de t.z. uitsluitend deskundigen) in dezen te interesseeren door het toekennen van het gratis jachtrecht (eventueel gedeeltelijk), onder de uitsluitende bevoegdheid (en verantwoording) van de boschbeheerders, die t.z. geïnstrueerd zouden kunnen worden door den Hoofdinspecteur, Hoofd van den Dienst van het Boschwezen.

Artikel 6 bepaalt dat de jachttijden bij R.V. zullen worden vastgesteld; in dit geval doet het eenigszins eigenaardig aan, dat in artikel 5 (6) bepaald wordt, dat de jachtacten geldig zijn van 1 Juli tot 30 Juni. Een zeer goede bepaling van dit artikel is, dat de jacht, in het belang van den wildstand in bepaalde gebiedsdeelen ook gedurende het geheele jaar gesloten kan blijven.

Het is echter niet duidelijk of dan bijv. ook de jacht op schadelijk wild (zwijnen) gesloten zou kunnen blijven. Vermoedelijk is dit niet de bedoeling, maar uit de redactie van dit artikel valt zulks niet af te leiden.

Artikel 7 bepaalt dat de jacht op tot het vrij Landsdomein behoorende gronden en wateren is toegestaan, onverminderd het bepaalde in artikel 502 van het W. v. S. „en de op dit stuk bij of krachtens eenige bijzondere regeling i.z. beheer of bescherming van 's Lands bosschen of tot bescherming van natuurrijkdommen van N.I. gegeven of te geven voorschriften".

Onder de natuurrijkdommen vallen uit den aard der zaak de natuurmonumenten en zullen later de eventueel in te stellen wildreservaten vallen (al wordt over deze instellingen verder nergens met een woord gerept).

Wat 's Lands bosschen betreft: zoo vindt men t.a. daarvan slechts één enkele bepaling en wel in artikel 67 van het Boschdienstreglement (bijblad 11825) waarin o.a. bepaald wordt, dat „voor het uitoefenen van de jacht of het voeren van een schietgeweer in ingerichte bosschen benevens in de door den Gouverneur aan te

wijzen overige in stand te houden bosschen, een schriftelijke vergunning van den betrokken Resident-afdeelingshoofd vereischt wordt".

Waarom deze vergunning door den Resident-afdeelingshoofd en niet door den boschbeheerder verleend moet worden, is een der vele puzzles welke men in soortgelijke gevallen in dit Boschdienstreglement aantreft. In den regel toch, en zeer zeker in alle gevallen, waarin deze aangelegenheid op de gewenschte en juiste wijze geregeld wordt, zal de Resident deze vergunning al dan niet afgeven geheel conform het advies van den boschbeheerder.

Waarom dan echter, ter voorkoming van veel schrijverig (en mogelijke wrijving) deze bevoegdheid niet uitsluitend aan den boschbeheerder wordt verleend, is, zooals reeds werd opgemerkt, niet zeer duidelijk. Intusschen moeten wij al zeer dankbaar zijn voor deze mogelijke beperking der jachtterreinen!

Artikel 8 regelt het jachtrecht op de particuliere landerijen. Terecht wordt dit recht aan de rechthebbenden op den grond toegekend (het jachtrecht is ten slotte een uitvloeisel van-of althans zeer nauw verbonden met grondrechten).

De vraag rijst echter, of het toelaatbaar is, dat dit recht, met bewilliging van de rechthebbenden ook zonder meer aan derden overgedragen kan worden. Als men ziet welke hoogst ongewenschte toestanden in dit opzicht op sommige (speciaal Chineesche) particuliere landerijen heerschen, vraagt men zich af, of het niet zeer gewenscht zoude zijn, indien t.a.v. deze „derden", niet minstens het bezit van een geldige jachtacte geëischt zou worden.

Artikel 10 behandelt de mogelijkheid van het instellen van jachtcommissies, weer taak en samenstelling bij R.V. geregeld zal worden.

Het is te hopen, dat van deze commissies een ruim gebruik zal worden gemaakt, en dat van hare adviezen goede nota genomen zal worden. Voorts is het van het hoogste belang, dat in deze commissies competente personen zullen worden aangewezen.

Men mag echter aannemen, dat zulks inderdaad het geval zal zijn.

De artikelen 11 en 12 geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen, en zoo komen we tot de strafbedreigingen.

Het wil ons voorkomen dat deze in het algemeen te laag, c.q. te zwak gesteld zijn. Waar de contrôle steeds moeilijk zal zijn en

het bovendien te vreezen is, dat de middelen voor die contrôle beschikbaar gesteld (te stellen) hoogstwaarschijnlijk geheel en al ontoereikend zullen zijn, dient de strafbedreiging bij overtreding krachtig te zijn, waar hier veel afhankelijk zal komen te staan van een preventieve werking!

In de eerste plaats dienen (indien zulks althans in juridischen zin mogelijk is of gemaakt kan worden) de voorwerpen, waarmede de overtreding gepleegd is, *ook* verbeurd verklaard te kunnen worden, als zij aan een ander, dan aan den veroordeelde behooren (dit is bijv. in Duitschland ook het geval).

De kans op het verlies van een goed jachtwapen toch, is voor velen een grootere rem, dan een boetebedreiging. Gaat men dus van het principe uit, dat een niet aan den veroordeelde behoorend, nochtans bij de overtreding gebruikt voorwerp, nimmer verbeurd verklaard kan worden, zoo is te vreezen, dat eventueele stroopers, er steeds met een *geleend* geweer op uit zullen trekken, met welk trucje zij het dus in de hand hebben de maximale (c.q. bijkomende) straf te ontgaan (Een uitzondering vormt uit den aard der zaak een bij de overtreding gebruik „gestolen" voorwerp).

Zoo dient ook, rekening houdend met het feit, dat voor de hoorn van een Rhinozeros grif *f* 1000.— gemaakt kan worden, geconstateerd te worden, dat de bedreiging met een maximale boete ad *f* 200.— (hechtenis wordt in de praktijk, althans de eerste keer, haast nooit gegeven) veel te laag gesteld is. Veeleer zou het aanbeveling verdienen het ongeoorloofd neerknallen van een der laatste Javaansche neushoorns niet als een „overtreding", doch als een „misdrijf" (met de daaraan inhaerente hoogere strafbedreiging) te beschouwen.

Wil men soortgelijke overtredingen, uit practische overwegingen, tot de competentie der landrechters laten blijven behooren, dan ware toch in elk geval de strafbedreiging voor soortgelijke delicten op „hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste vijfhonderd gulden" te stellen. Komt hierbij dan nog de verbeurdverklaring van het jachtgeweer (c.q. geweren) en eventueel de intrekking der jachtacte dan mag men althans eenige preventieve werking verwachten.

Zoo ook ware de mogelijkheid van verdubbeling der straf (artikel 13 (5)) niet alleen te scheppen voor het geval van recidieve, maar

ook bij bijkomende verzwarende omstandigheden (indien het feit wordt gepleegd bij nacht; c.q. door meerdere personen in vereeniging; indien de overtreder zich vermond heeft; jagen buiten den jachttijd of in een natuurmonument).

Hieruit zou dan volgen, dat bij overtreding van eenig op grond der J. O. bij R. V. te geven voorschrift, een hechtenis van ten hoogste zes maanden of een geldboete van ten hoogste duizend gulden (al dan niet met verbeurdverklaring van voorwerpen) zou kunnen worden opgelegd, terwijl deze straffen volgens artikel 14 van de O. J. O. slechts respectievelijk twee maanden c. q. vierhonderd gulden bedragen, een strafbedreiging waarvan, mede in verband met de vrij geringe kans op betrapping, ongetwijfeld een veel te geringe preventieve werking zal uitgaan.

(Ook zuiver theoretisch is een hoogere strafbedreiging dan thans in de O. J. O. is voorgesteld te verdedigen en wel door de grootte van de, aan de gemeenschap berokkende schade; men informeere bijv. maar eens wat Amerikaansche instellingen willen betalen voor huiden, skelet, c.q. onderdeelen daarvan, van een Javaansche neushoorns en andere zeldzame dieren).

Thans nog enkele opmerkingen over de ontwerp-dierenbeschermingsordonnantie 1930.

Uit den aard der zaak geldt veel van wat hiervoor t.a.v. de O. J. O. werd opgemerkt onverkort voor de O. B. O.

Ook in dit ontwerp wordt, in artikel 3, gesproken van terreinen, door muren, omheiningen of grachten geheel afgesloten, welke zinsnede, zooals hiervoor reeds werd betoogd, beter gesupprimeerd zou kunnen worden.

Hiervoor werd reeds gewezen op de funeste gevolgen die de kostelooze Jachtacte E ook voor het volledig beschermde wild zal hebben, eenzelfde schadelijke werking die zal uitgaan van de Inl. vang- en jachtmiddelen als het gebruik hiervan niet verboden wordt.

Onverminderd geldt ook voor dit ontwerp, dat de strafbedreigingen veel te licht zijn en ook in dit ontwerp vinden we helaas de beperking terug, dat alleen aan den veroordeelde toebehoorende voorwerpen, verbeurd verklaard kunnen worden.

Voorts missen wij eenige, zij het ook maar gedeeltelijke bescher-

ming der zee-schildpadden, aangezien het eieren rapen aan geen enkele beperking gebonden wordt. Zoo schijnt ook de gewone varaan vogelvrij te zijn verklaard, c.q. in deze ontwerpen totaal vergeten te zijn, wat betreurd moet worden omdat dit dier op Java, dank zij de constante vervolging (voor de huid) met volkomen uitroeiïng bedreigd wordt.

Tenslotte is het jammer, dat tegelijk met dit ontwerp niet een regeling betreffende de instelling van wildreservaten in behandeling is genomen en hieromtrent ook in de toelichting op het ontwerp zelfs met geen woord gerept wordt. Waar dit ontwerp reeds zoo vele jaren in bewerking is, had men, n.h.v. toch wel den tijd kunnen vinden om ook deze kwestie eens onder de oogen te zien.

Met in achtneming van het voorgaande kunnen wij ons overigens wel met dit ontwerp vereenigen.

Veel zal echter afhangen van de samenstelling der op deze ordonnantie betrekking hebbende verordening.

Bij de opstelling van dit artikel stonden ons de ontwerpverordeningen niet tendienste, hetgeen vanzelfsprekend een ernstige belemmering voor een intensieve bewerking onzer beschouwingen vormt, aangezien toch in de hiervoor behandelde ontwerpen vaak gesproken wordt over zaken welke nader bij R. V. geregeld zullen worden.

Voorts rijst de vraag, aan welke autoriteit de uitvoering van die voorschriften zal worden opgedragen, waarvan de aard niet belangrijk genoeg is om bij R. V. geregeld te worden. De kans toch is niet uitgesloten, dat deze regeling zou worden overgelaten aan t.z. volkomen ondeskundigen, dus onbevoegden.

Gaarne hadden wij bijv. ergens een aanduiding gezien, dat het in de bedoeling ligt om van de volledig beschermde diersoorten een duidelijke platenatlas samen te stellen, iets wat ons voor een effectieve werking der ordonnantie absoluut noodzakelijk voorkomt. De kennis toch der wilde fauna is bij de met de opsporing van overtredingen belaste beambten (en vaak zelfs bij de ambtenaren) ontstellend gering tot nihil, vooral voor wat de vogelfauna betreft.

Voorts zal veel afhangen van de verdere practische toepassing. De huidige jachtacte bijv. zijn zoo onoverzichtelijk opgesteld, dat een eenvoudige boschwachter of politieagent er absoluut niet uit wijs

kan worden. Het zou bijv. aanbeveling verdienen op de acte A te laten drukken in Hollandsch en Maleisch) wat *niet* en op de andere acten wat wel gejaagd mag worden.

Zoo zijn wij ook benieuwd iets te vernemen omtrent de taak, bevoegdheden en samenstelling der jachtcommissies, iets wat feitelijk nog geheel in de lucht hangt, doordat in de O. J. O. eigenlijk alleen de instellings-mogelijkheid wordt genoemd en verder niets t.z., zelfs niet in groote lijnen, wordt omschreven.

Eindigende willen wij de hoop uitspreken, dat vele, zoo niet alle der hiervoor besproken tekortkomingen der ontwerpen, in de definitieve ordonnantie's verbeterd zullen worden. Het is ons een troost te weten, dat door het Volksraadlid den heer Kies en zijne geestverwanten t.z. alle pogingen in het werk zullen worden gesteld.

In een tropisch land, waar verschillende constellaties en de mentaliteit en minimale ontwikkeling der meeste bevolkingsgroepen de instandhouding der wilde fauna op allerlei wijzen bedreigen, kan slechts door de uitvaardiging van zeer strenge wetten iets op dit gebied bereikt worden en dan nog alleen (en dit zouden we met rooden inkt dubbel willen onderstreepen) indien gezorgd wordt voor een zeer goede contrôle op de naleving dezer wetten! Daarnaast dienen èn de Regeering èn het particulier initiatief doeltreffende maatregelen te nemen voor een passieve bestrijding van het hier (als in de meeste tropische landen) sterk heerschende „hoorn des overvloedsidee" en van de werkelijk grandioze onkunde die hier bij 99% der bevolking heerscht op het gebied der biologie der wilde fauna. Dit kan n.h.o. voorkomt, alleen effectief en duurzaam bereikt worden, door de opvoeding van het kind in die richting, dus door het kind liefde en interesse voor de levende natuur bij te brengen.

Garoet, November 1920.

Kroniek

Het Restrictie-vraagstuk.

„Die grosse Krise, unter der die Weltwirtschaft seit der Beendigung des Krieges leidet, wird von Etatisten und Sozialisten als Krise des Kapitalismus bezeichnet. In Wahrheit aber ist es die Krise des Interventionismus".
Ludwig Mises in „Kritik des Interventionismus".

Het vraagstuk of restrictie-maatregelen ten aanzien van de productie van grondstoffen om prijsdaling te bestrijden wenschelijk zijn is nog steeds aan de orde. Wat de rubber betreft is kort geleden weliswaar definitief beslist, dat de Regeeringen van Nederlandsch-Indië en van de Straits zich van inmenging ter zake zullen onthouden, zoodat de rubber-cultuur gedwongen is zelf de moeilijkheden waarin zij verkeert op te lossen, de tin-mijnbouw is nog midden in de problemen, welke met productiebeperking verband houden, terwijl door de maatregelen welke in Cuba ten aanzien van de suiker genomen worden de restrictie-vraagstukken voor dit product in een nieuwe phase gekomen zijn.

Intusschen is ook de principieele strijd over de wenschelijkheid van restrictie-maatregelen meer op den voorgrond getreden. De „Economic Journal" van September j.l. bevat eene interessante studie van J. W. F. Rowe onder den titel *„The artificial control of raw material supplies"*. Deze publicatie staat op een veel hooger peil dan het meerendeel van de artikelen die in de laatste jaren over dit onderwerp zijn geschreven. Eene bespreking van dit artikel moge op grond hiervan gerechtvaardigd zijn.

Het theoretische gedeelte van het artikel van Rowe geeft een analyse van de uitwerking van restrictie- en valorisatie-maatregelen, waarbij de volgende situaties onderscheiden worden:

1. Het overschot is het gevolg van de uitbreiding van het productie-apparaat bij een normale vraag.
2. Het overschot is een gevolg van eene tijdelijke uitbreiding van de productie bij een normaal productie-apparaat en bij een normale vraag.
3. Het overschot is een gevolg van een tijdelijke daling van de vraag bij normale productie-capaciteit en normale productie.
4. Het overschot is een gevolg van een duurzame daling van de vraag bij een normale productie-capaciteit.

In de werkelijkheid zullen er zich vaak omstandigheden voordoen, waardoor eene zuivere onderscheiding niet mogelijk is, doch voor eene duidelijke analyse van de gevolgen die restrictie-maatregelen met zich medebrengen is deze opzet echter zeer bruikbaar.

1. In het eerste door ROWE gestelde geval, kunnen twee oorzaken geleid hebben tot de te groote productie, nl. eenerzijds eene overschatting door de ondernemers van een bepaalden productietak van de ontwikkeling van de vraag en anderzijds eene wijziging in de productie-techniek, die geleid heeft tot het aan de markt komen van producten afkomstig van meer modern georganiseerde ondernemingen. Wanneer de overproductie een gevolg is van eene overschatting van de vraag meent ROWE dat restrictie-maatregelen hun nut kunnen hebben, ten einde te voorkomen dat een deel der bedrijven is bezweken tegen den tijd dat de vraag op een peil gekomen is, waarop de geheele potentieele productie kan worden opgenomen. Dit geval wordt door ROWE echter niet verder uitgewerkt, vermoedelijk omdat hij van meening is, dat deze omstandigheden zich niet veelvuldig zullen voordoen. Het wil mij voorkomen, dat ROWE hier feitelijk een onwaarschijnlijk geval stelt. Zijn aanbeveling voor restrictie onder die omstandigheden zou alleen gelden wanneer de uitbreiding van het productie-apparaat door alle ondernemingen stuk voor stuk zou zijn ter hand genomen. Dit is echter eene veronderstelling die in de praktijk vrijwel nooit bevestigd zal worden. Meestal zullen nieuwe ondernemers zijn opgetreden, of zullen de uitbreidingen door enkele ondernemingen in een min of meer versneld tempo zijn tot stand gebracht. Indien deze uitbreidingen alleen gebaseerd waren op eene overschatting van de vraag en niet op betere productie-methoden, dan

zullen de ondernemers die zich door een verkeerd inzicht lieten leiden in de eerste plaats voor de fouten van hunne politiek moeten boeten. Zij zullen alleen dan voor verliezen behoed worden wanneer zij tot de intra-marginale producenten behooren. Ook al is de techniek die door de bedrijven van een bepaalde productietak wordt toegepast over de geheele linie vrijwel gelijk, zoo zijn er tal van andere factoren die kostprijsverschillen veroorzaken (vestigingsplaatsfactoren enz.), zoodat de weg voor eene selectie aangewezen is

De tweede oorzaak van de overproductie kan haar grondslag vinden in het ontstaan van bedrijven die verbeterde productiemethoden in toepassing brengen. In dit geval zijn volgens ROWE restrictie-maatregelen uit den booze, zij vertragen de technische evolutie en ontnemen den consument de voordeelen van die verbeterde productiewijze. Indien de techniek op een hoogeren trap van ontwikkeling komt mag men uitbreiding van de productie-capaciteit bij gelijk gebleven vraag niet als eene verkeerde ondernemersdaad beschouwen. In vele gevallen zal het oprichten van nieuwe moderne bedrijven, waardoor de totale productie-capaciteit weliswaar toeneemt voordeeliger zijn dan het reconstrueeren van oude bedrijven. ROWE drukt dit als volgt kernachtig uit: „Industrial progress takes place by the substitution of more efficient capacity for the least efficient existing, and this may very probably mean excess capacity until the latter disappears".

Onder een systeem van „laissez-faire" zal de gang van zaken als volgt zijn. Ten gevolge van de prijsdaling zullen de marginale producenten met verlies gaan werken. Na eenigen tijd zullen deze bedrijven moeten sluiten, of zij worden overgenomen door financieel krachtige concurrenten. Een andere weg die gevolgd kan worden is die van reorganisatie. Deze reorganisatie gaat gepaard met kapitaalsreductie (afschrijving) en schept zoodoende de mogelijkheid tot herstel van de rentabiliteit, waardoor eventueel nieuw kapitaal gevonden kan worden om het bedrijf ook technisch te reorganiseeren. Deze weg zal niet altijd tot een goed einde voeren, zoodat ook niettegenstaande deze pogingen minder goed geoutilleerde bedrijven zullen uitvallen. „These processes of decapitalisation and closing-down — zoo schrijft ROWE — are unpleasant and

costly, but it is extremely unlikely that this price of progress can be reduced by any restriction-scheme or other control by the producers".

Neemt men aan dat een restrictie-schema gevonden kan worden, waardoor de producenten, die onder de ongunstigste omstandigheden werken geen verlies lijden, dan zullen de moderne bedrijven met lagen kostprijs een ruime winst maken. Zelfs indien men voorkomt dat zij tijdens de restrictie-periode hunne potentieele capaciteit uitbreiden, dan zullen zij in ieder geval na opheffing van de restrictie een dergelijken voorsprong hebben, dat zij onmiddellijk met de modernste middelen hunne productie zullen kunnen uitbreiden. Het zou echter ook mogelijk kunnen zijn, dat restrictie toegepast werd om de producenten met hooge kosten in de gelegenheid te stellen hunne bedrijven te moderniseeren, door het opnemen van nieuw geld. Aangenomen dat de betreffende bedrijven op een voldoende peil staan om die reorganisatie met succes door te voëren, dan mag niet vergeten worden, dat onder het „laissez-faire" nieuw kapitaal alleen na „reorganisatie" verkregen zou kunnen worden. Voor dergelijke ondernemingen beteekent kapitaalsuitbreiding onder door restrictie geschapen gunstige omstandigheden feitelijk overkapitalisatie. Zelfs onder de meest gunstige omstandigheden is het nut van de restrictie dus zeer twijfelachtig.

Het hier weergegeven betoog van Rowe is feitelijk van verdere strekking dan alleen voor de beoordeeling van restrictie-maatregelen. Bij de beschouwing van de productie-verhoudingen in de wereldhuishouding zal men dienen te onderscheiden tusschen die producten welke in hoofdzaak geproduceerd worden in weinige landen, die grootendeels op export aangewezen zijn (zie „Koloniale Studiën", Juni 1930, pag. 479) en die producten welke in vele landen geproduceerd worden, waarbij de individueele landen een in- of uitvoer-excedent hebben, dat in verhouding tot de totale binnenlandsche consumptie niet groot is.

In het laatste geval kunnen nl. in de plaats van restrictie-maatregelen handelspolitieke maatregelen treden. Op dit punt is bijv. de tariefstrijd op agrarisch gebied in Duitschland in de laatste 25 jaar van de 19e eeuw zeer leerzaam. Het groote aanbod van Amerikaansch graan bedreigde den Duitschen landbouw. De Rijks-

kanselier CARPIVI die zich aanvankelijk tegen verhooging van graanrechten wilde verzetten zag het vraagstuk destijds wel zeer goed in, toen hij den agrariërs in den Rijksdag toevoegde: „Schreiben Sie ab, meine Herren".

Dezelfde moeilijkheden worden thans aan de natuurlijke ontwikkeling van de suikerindustrie in den weg gelegd. Door protectionistische maatregelen heeft men in een aantal landen suikerproducenten in het leven gehouden, die feitelijk geen bestaansrecht hebben. De grootste producent, Cuba, zoekt de oplossing van de moeilijkheden in de toepassing van restrictie-schema's. De bedenkelijke gevolgen van het interventionisme ziet men bij de suiker derhalve wel in hun meest afschrikwekkenden vorm.

2. Het tweede door ROWE gestelde geval, waarbij een tijdelijk overschot ontstaat bij normale productie-capaciteit heeft in hoofdzaak betrekking op de oogstproducten en in geringere mate op mijnbouwproducten. Hier wordt vaak de verwachting gekoesterd dat een groote oogst gevolgd door een daarop volgende kleine oogst wordt gecompenseerd, welke verwachting den grondslag voor valorisatievoorstellen vormt. ROWE neemt hier in de allereerste plaats in beschouwing de moeilijkheden verbonden aan het aan de markt brengen van abnormaal groote oogsten. De weinig elastische vraag die naar landbouwproducten bestaat wordt nog geaccentueerd door het feit, dat de groothandelsprijs van het goed in het productieland slechts een betrekkelijk gering deel uitmaakt van den prijs van het eindproduct in het consumptiecentrum. Eene belangrijke daling van den prijs van den grondstof zal geen evenredige stimuleering van de vraag met zich medebrengen. Een zekere mate van valorisatie ligt hier dus in de ontwikkelingslijn. ROWE is dan ook van meening dat bij producten met een zich vrij regelmatig ontwikkelende toeneming van de vraag valorisatie mogelijk is, mits voorkomen wordt dat tijdens de valorisatieperiode het beplante areaal wordt uitgebreid. Bij landbouwgewassen acht hij een dergelijke productie-contrôle echter uiterst bezwaarlijk.

3. Tijdelijke daling van de vraag kan volgens ROWE aan twee oorzaken worden toegeschreven, nl. een tijdelijke daling van de

vraag van den tusschenhandel, niettegenstaande de consumptie normaal is en eene tijdelijke achteruitgang van de vraag als gevolg van verminderde consumptie.

De eerste oorzaak berust in hoofdzaak op markttechnische factoren. Zij kan bestreden worden door de instelling van centrale verkoopsorganisaties. ROWE schrijft hierover de volgende waarschuwende woorden: „De speciale functie van een centrale verkoopsorganisatie bestaat in het voorkomen van verkoopen wanneer de tusschenhandel zich uit de markt heeft teruggetrokken. Een „single selling agency" kan er veel toe bijdragen vraag en aanbod markttechnisch met elkaar in evenwicht te brengen zonder te veroorzaken dat de producenten door onvoldoende verkoopen voor een tekort aan liquide middelen komen te staan. Dit zal moeten geschieden o.a. door voorverkoopen tegen attractieve prijzen. Deze organisatie kan voorts bijdragen tot eene vergemakkelijking van de financeering van de voorraden van de producenten. Er zijn echter groote bezwaren verbonden aan het vormen van voorraden, welke — zelfs van zeer ernstigen aard kunnen zijn. Deze voorraadvorming kan tot op zekere hoogte tot eene monopolistische prijscontrôle leiden met het resultaat, dat kooplieden en speculanten er van teruggehouden worden voorraden aan te houden, zoodat de verkoopsorganisatie voor groote moeilijkheden kan komen te staan in het bijzonder met betrekking tot de financieringsvraag. Weerstand moet geboden worden aan de verleiding om voorraden niet tot het uiterste te beperken maar als aanvalswapen te gebruiken voor de handhaving van eene monopolistische contrôle. Het gemeenschappelijk aan de markt brengen van producten mag niet leiden tot extra-winsten voor de producenten, doch moet het verlies beperken bij een zwakke marktpositie, wanneer de vraag in de eerste hand onregelmatig is. Dit is weliswaar eene beperkte, doch een zeer waardevolle functie en aangenomen dat de grenzen niet worden overschreden en voorraadvorming alleen als uiterste maatregel ter hand genomen wordt, kan gecentraliseerde verkoop worden aanbevolen".

In het tweede geval wanneer de vermindering van de vraag verband houdt met eene economische depressie wil ROWE restrictie tot op zekere hoogte toelaten. Hij waarschuwt tegen het gevaar dat de handel, zoolang de producenten groote voorraden aan-

houden, slechts in beperkte mate als kooper zal optreden en zich van voorraadvorming zal onthouden. Derhalve acht hij productievermindering door restrictie het kleinste van de twee kwaden. Voorkomen zal echter moeten worden dat de potentieële productie in de restrictie-periode zal worden opgevoerd. Evenzoo maakt hij bezwaar tegen het streven den prijs zoo hoog te houden, dat de duurste producenten positief winst maken. Voorts mag volgens zijn meening met restrictie nooit nagestreefd worden de handhaving van ondernemingen, die ten gevolge van de technische evolutie die tegelijkertijd kan plaatsvinden, hun bestaansreden verliezen. Deze en andere „restricties" die ROWE aan de productiebeperking met het doel om prijsdaling te voorkomen verbindt, beloven voor het praktische succes van deze maatregelen weinig goeds.

4. Dat algemeene restrictie-maatregelen in gevallen van eene blijvende daling van de vraag ongewenscht zijn behoeft geen nadere toelichting; in dit geval gaat het om een strijd van de „survival of the fittest".

In het tweede gedeelte van zijn artikel maakt ROWE eenige beknopte opmerkingen over: koper, tin, koffie, suiker en rubber. Deze beschouwingen mogen aan belanghebbenden ter lezing worden aanbevolen. Hier kan volstaan worden met op te merken, dat de geschiedenis van koper in hoofdzaak onder geval 1, dus productievermeerdering ten gevolge van de evolutie der techniek, gebracht kan worden. De tegenwoordige tin-situatie kan eveneens het beste daar onder geclassificeerd worden. De moeilijkheden van de koffie-valorisatie werden feitelijk reeds onder geval 2 beschreven. ROWE wijst op de Visp. als specimen van een centrale verkoopsorganisatie sub 3 beschreven. Wat de rubbersituatie betreft moge hier de slotpassage uit het besproken artikel geciteerd worden:

„..... restrictionists will do well to remember that the rubber-industry is on the threshold of far reaching technical developments, which will necessitate the abandonment or modernisation of almost all existing estates within the next generation, unless demand increases beyond the wildest expectations. A little decapitalisation may not be altogether undesirable as a preparation for the future".

H.

Consolidation of holdings.

Bekend mag worden verondersteld, dat in Britsch-Indië versnippering en fragmentatie van grondbezit als een steeds verder woekerend euvel het economisch gebruik van den grond steeds meer bemoeilijkt.

In de verslagen over 1928 en 1929 aangaande de werking van coöperatieve vereenigingen in de Punjab trok nu een korte mededeeling de aandacht, over een door den Dienst der Coöperatie voor de Punjab ondernomen poging om de coöperatie tevens dienstbaar te maken aan de *„consolidation of holdings"*, d.w.z. het treffen van een betere verdeeling van de grondaandeelen. Bedoelde mededeeling gaf aanleiding eenige nadere inlichtingen in te winnen, welke door den heer *M. L. Darling, Registrar of Co-operative Societies* voor Punjab welwillend werden verstrekt.

In de Punjab kent men geen speciale wettelijke regeling voor de consolidatie van grondaandeelen, zoodat men genoodzaakt is om, wil men in die richting wat bereiken, te trachten zulks door overreding te doen. In de districten, waar men de consolidatie van grondaandeelen heeft aangevat, heeft de *Circle Officer* (Assistant Registrar) leiding. Onder hem staat de *Inspector*, die wederom de supervisie heeft over den arbeid van 10 tot 15 Sub-Inspectors. Deze laatsten worden benoemd uit lagere belastingsambtenaren *(Patwaris)*, welke een practijk van tenminste 6 tot 10 jaar hebben als *Patwari*. Er zijn thans 133 *Sub-Inspectors* en 10 *Inspectors*. De laatsten worden benoemd uit de *Sub-Inspectors* met eenige jaren dienst.

Als tengevolge van propaganda of door andere oorzaken eigenaren en andere rechthebbenden op den grond in een dorp langzamerhand genegen blijken om tot consolidatie over te gaan, zenden ze hiervan bericht aan de ambtenaren van den dienst der coöperatie. De betrokken *Inspector* stelt hierop een plaatselijk onderzoek in. Bevindt hij, dat inderdaad de bevolking genegen is tot herverkaveling over te gaan, zoo zendt de *Inspector* een *Sub-Inspector* om de verdeeling te regelen.

Men begint dan met het oprichten van een coöperative vereeniging van eigenaren en rechthebbenden op grond, waarbij er naar gestreefd wordt deze lieden allen als lid te doen toetreden.

Lukt dit niet, dan worden de onwilligen buiten de vereeniging gelaten, daar, indien enkele eigenaren buiten de vereeniging blijven, deze lang niet zooveel moeilijkheden zullen veroorzaken, als een eigenaar, die, tegen dat de verdeeling haar beslag zal nemen, niet tevreden blijkt te zijn.

Het bestuur der vereeniging regelt de repartitie, waartoe de dorpsgronden worden ingedeeld in perceelen, gerangschikt naar kwaliteit en ligging. Hoe meer klassen men zoodoende krijgt, hoe moeilijker de verdeeling wordt. In het geval, dat een perceel van hoogere kwaliteit moet geruild worden tegen een stuk van lagere kwaliteit, krijgt degeen, die oorspronkelijk beschikte over het betere aandeel, een grooter stuk van den grond van lagere kwaliteit toegewezen of wel hem wordt het waardeverschil in geld als schadeloosstelling uitbetaald. Een dergelijke regeling wordt er getroffen, indien er op een aandeel putten of andere werken ter verbetering van den grond van duurzamen aard zijn aangelegd.

Bij deze verdeeling doen zich talrijke moeilijkheden voor. Conservatisme, de gehechtheid van den boer aan zijn grond, wantrouwen van hypotheekhouders jegens elke verandering, vormen evenzoovele factoren, welke de oplossing tegenwerken. Daarbij komt, dat met belangen van afwezige en van kleine eigenaren en met die van pachters rekening dient te worden gehouden. Invloedrijken hebben zich soms op onrechtmatige wijze gronden toegeëigend; zulke lieden zijn een herverkaveling weinig gunstig gezind.

Van anderen aard, maar daarom niet minder bezwaarlijk, is de tegenwerking van het lagere belastingpersoneel, met name de dorpsbelastinginners, die in geschillen over grond een bron van inkomsten vinden door het maken van afschriften van officieele bescheiden ten gebruike voor den rechter.

Het is niet te verwonderen, dat een groot deel van den arbeid der *Surveyors* vruchteloos blijft en van hun tact en geduld zeer veel wordt gevergd.

Door de repartitie blijft de positie van alle rechthebbenden met inbegrip van hypotheekhouders, pachters met duurzame rechten (occupancy-tenants) en pachters met opzegbare overeenkomst (tenants-at-will) onaangetast. Er deden zich gevallen voor, dat de aandeelen der pachters te voren te klein waren om ze te

bewerken, terwijl ze na de rapartitie economisch exploiteerbaar werden. Hoewel er thans ongeveer 270 000 acres (ruim 109 000 H.A. of ± 154 000 Bouw) grond herverdeeld is, heeft dit nergens geleid tot depossedeering van pachters. De oorzaak hiervan is gelegen in het feit, dat de herverkaveling intensiever bebouwing van den grond mogelijk heeft gemaakt. Vooral daar, waar men geheel van regen afhankelijk is — wat het geval is bij het grootste deel — zijn door het slaan van de noodige putten de voorwaarden voor den landbouw zeer verbeterd. Daardoor werd voor een ieder een behoorlijk bestaan in den landbouw verzekerd. Hierbij komt, dat, tengevolge van de herverkaveling, gronden in cultuur gebracht kunnen worden, waarvan dit voorheen onmogelijk was. Ware dit niet het geval geweest, zoo zouden ongetwijfeld velen elders werk hebben moeten zoeken, want het dadelijk gevolg van consolidatie is, dat de eigenaren in staat zijn meer grond te bewerken dan, toen hun akkers verspreid lagen.

Men is den laatsten tijd begonnen met, wat men noemt, *„Co-operative and Voluntary Compulsion"*, teneinde de moeilijkheid te ontgaan, dat elke wettelijke dwang tot herverkaveling ontbreekt. Hierbij wordt in de statuten van de vereeniging een voorschrift opgenomen, dat, indien een zeker percentage (gewoonlijk 90 %) van de leden, die tevens eigenaars moeten zijn van tezamen een bepaald percentage (meestal 75 %) van het totaal ingebrachte areaal, besluiten tot herverkaveling, alle leden zich bij deze beslissing moeten neerleggen. Uiteraard worden dergelijke statuten geregistreerd, voordat men zich over de verdeeling zelf uitspreekt. Geschillen met recalcitrante leden worden aan arbitrage onderworpen. Omtrent de doelmatigheid van deze regeling werd evenwel nog geen ervaring opgedaan.

J. W. DE STOPPELAAR.

Boekbespreking.

Het batikrapport (West-Java) door P. de Kat Angelino.

Als publicatie No. 6 van het Kantoor van Arbeid is het eerste deel van het Batikrapport, samengesteld door den Inspecteur bij dit Kantoor, P. DE KAT ANGELINO, verschenen, hetwelk handelt over West-Java. Het bevat in XIX en 221 blz. druks talrijke interessante gegevens over toestanden en verhoudingen in de batik-industrie in genoemde provincie.

In een inleiding wordt het batikprocédé in het kort beschreven, voor zoover noodig voor het beter begrip van het verslag der gehouden enquête. Aan het eind vindt men in een vijftal bijlagen enkele handige overzichten o.a. over de verspreiding der batikbedrijven. Daarachter volgt een uitgebreide woordenlijst van gebezigde inheemsche woorden en een inhoudsopgave.

Het verslag is — een groote verdienste — aangenaam leesbaar; misschien hier en daar wat romantisch. De stofindeeling is over het algemeen goed te noemen, hoewel het mij voorkomt, dat, zonder aan de leesbaarheid afbreuk te doen, de hoofdstukken wellicht systematischer ingedeeld hadden kunnen worden. Een enkel voorbeeld: hoofdstuk III handelend over Cheribon heeft o.a. de volgende volgorde van paragrafen: loonen, loontarieven, loonvormen, dagverdiensten, loonbetaling, boeten, schulden enz. Daarentegen hoofdstuk IV over Indramajoe: loonen, loontarieven, dagverdiensten, boeten, schulden, loonbetaling enz. Bij het maken van vergelijkingen zou het voor den lezer gemakkelijker zijn geweest, indien voor elk hoofdstuk zooveel mogelijk dezelfde indeeling gevolgd ware.

Rapporteur wist een strenge objectiviteit te bewaren op enkele plaatsen na. Zoo merkt hij op blz. 78 op, dat het minder juist is van de patroons om boeten voor slecht werk in de algemeene bedrijfskas te storten. Het ware volgens hem aan te bevelen ze in

een apart fondsje te storten, waaruit premies voor goed werk kunnen worden betaald.

Achtereenvolgens worden in het verslag de verschillende batikcentra behandeld: Batavia en omstreken, Tjiandjoer, Bandoeng (meer handels- dan bedrijfscentrum), Garoet, Tasikmalaja, Tjiamis, Cheribon en Indramajoe. Batavia en omgeving werden zeer uitgebreid in beschouwing genomen, waardoor de overige centra meer summier behandeld konden worden. Waar deze bedrijven dicht bij het Kantoor van Arbeid gelegen waren, kon aan de Bataviasche batikkerijen een uitgebreid onderzoek worden gewijd, wat het onderzoek elders vergemakkelijkte.

Daar het uiteraard in het bestek van deze bespreking niet doenlijk is alle punten van het rapport in behandeling te nemen, wil ik slechts een tweetal punten hieruit aan een korte beschouwing onderwerpen en wel: 1. beteekenis van de batik als arbeidsgelegenheid; 2. de schuldverhoudingen.

De invloed der batikbedrijven blijkt niet beperkt te zijn tot hun directe omgeving. Hun arbeidskrachten toch komen voor een deel uit desa's, welke op een aanzienlijken afstand van het etablissement gelegen zijn. Voor bepaalde werkzaamheden met name het tjappen, d.i. het met een koperen stempel maken van wasafdrukken op het te bewerken goed, worden door vele bedrijven arbeiders uit Midden-Java aangeworven, die voor dit veel nauwkeurigheid en training vereischende werk een bijzondere geschiktheid schijnen te hebben. Er is een opmerkelijk verschil tusschen de verschillende arbeidersgroepen, die door De Kat Angelino dan ook in 4 groepen worden verdeeld (blz. 14) n.l. *1* koelies, *2* toekangs tjap, *3* toekangs tjanting (stempelmakers) en *4* vrouwelijke werkkrachten, de handbatiksters. Een andere onderscheiding door rapporteur gemaakt is die tusschen interne en externe arbeiders.

Hoe belangrijk deze verdeelingen op zich zelf ook zijn, voor onze bespreking is een andere rangschikking van meer gewicht, nl. die in *1* de toekangs tjap (waarbij ook de toekangs tjanting kunnen gevoegd worden, die men evenwel kan verwaarloozen) en *2* de koelies en de batiksters.

De arbeid van de toekangs tjap (w.o. voor het vervolg ook de

toekangs tjanting hooren te worden verstaan) is *skilled labour*. Dit werk is slechts door langdurige oefening te leeren en daar er geen bepaalde opleiding voor candidaat-tjappers bestaat en er weinig werkgevers bestaan, die aankomende jongens in de werkplaats gelegenheid geven zich in het tjappen te oefenen [1]), is hun aantal beperkt. De beste tjappers zijn Singkeh-Chineezen en Javanen. Over het algemeen is dan ook de positie van een geoefend tjapper tegenover zijn werkgever tml. sterk. Van den tjapper in Batavia zegt het verslag (blz. 39): „Een bedreiging om naar een concurrent over te loopen, doet vaak wonderen." Kleine bedrijven, waar goedkoope tjaps worden gemaakt, moeten zich dan ook veelal tevreden stellen met weinig geoefende tjappers uit de Oedik. Van Garoet wordt medegedeeld, dat aldaar pogingen om batik tjap te maken zijn afgestuit op het feit, dat er plaatselijk geen vaardige tjappers te krijgen waren (blz. 106).

De volgende aanhaling uit het verslag (blz. 135) geeft een typischen kijk op den bijzonderen aard van de tjaparbeid: „Grond koopt de tjapper gewoonlijk niet, omdat hij van de landbouwwerkzaamheden niet op de hoogte is. Van jongsaf is hij in de batikkerij geweest."

Zagen wij dus, dat tjappers grootendeels van elders afkomstig waren en geheel van hun beroep afhankelijk, dat zij voorts, voor zoover ze tot de werkelijk bekwamen behoorden, een tamelijk stevige positie innamen, geheel anders is de toestand voor koelies en batiksters.

De koelies vindt men lang niet in alle bedrijven. In de kleinere inheemsche batikkerijen buiten Batavia en omgeving wordt hun werk, dat bestaat uit oliën, uitwasschen, stijven van het goed, afsmelten van de was, verven en dergelijke meer, door den eigenaar zelf of met behulp van familieleden gedaan. Sommige werkzaamheden, als het verven, worden wel in aparte bedrijfjes gedaan, die zich daarop hebben gespecialiseerd.

De koeliearbeid is weliswaar zeer zwaar, maar lang niet zoo moeilijk aan te leeren als het tjappen. Een krachtig nieuweling heeft al spoedig den slag te pakken. Het is geen skilled labour. De koelies in Batavia komen uit de desa's in den omtrek tot uit

1) Alleen in Tjiamis schijnt dit meer voor te komen (blz. 152). Stempelmakers kunnen bij vaklieden als leerjongen een opleiding krijgen.

Buitenzorg toe; in de arme desa Kebajoran doen zelfs vrouwen koelie-werk, omdat ze geen anderen arbeid konden vinden. Hoewel de koelies meestal intern zijn, keeren ze geregeld voor korteren of langeren tijd naar hun desa terug om hun stukje grond af te oogsten enz. (blz. 16). Ook in den oogsttijd verdwijnen ze naar het land om padi te snijden. Zij zijn gewoonlijk lieden, die in de desa zelf niet voldoende werk kunnen vinden (blz. 15 en 16). Hun aantal varieert sterk met het seizoen.

De hand-batiksters zijn nog minder dan de koelies geregelde arbeidsters. Voor het overgroote deel zijn ze extern. De meeste vrouwen werken zeer ongeregeld. Vaak laten ze het werk dagen liggen, voor ze er aan werken; verschillende batiksters komen maar éénmaal werk halen en weer afleveren. In de omgeving van de batikbedrijven kunnen bijna alle vrouwen batikken, het aanbod van werkkrachten is dan ook zeer voldoende. Alleen in den oogsttijd en de poeasa vermindert het aanbod sterk. Vooral in Batavia en Indramajoe schijnt de padioogst velen af te trekken van de batikkerijen. Rapporteur schat, dat in dezen tijd de productie van batiks te Indramajoe zeker met een vijfde verminderd wordt, hoewel juist dan de vraag naar het product hoog is (blz. 179). In Batavia dwingt hun uitzwermen in den oogsttijd de tjappērs vaak tot leegzitten (blz. 14).

Ook van de batiksters geldt, dat zij tot het aanbieden van hun werkkracht overgaan, om met batikken hun inkomen of dat van hun gezin te vergrooten en hun anders ledige uren te vullen. Voor Batavia zegt rapporteur, dat dit op andere wijze niēt mogelijk is: „De omstreken van Batavia leveren immers aan de vele vrouwen geen betere perspectieven" (blz. 76). Van Garoet: „Voor de meeste in loondiēnst werkende vrouwen is deze arbeid als nevenbedrijf op te vatten." Voor dit centrum komt hier nog het betreurenswaardige feit bij, dat de batiksters diep in de schuld gehouden worden door hun werkgever. Voor Tasikmalaja geldt: „Men beschikt over volop vrijen tijd, welke blijkbaar in de desa op geen andere wijze méér productief is te besteden" (blz. 140). In Cheribon, waar de batikkerijen voor 75% gezinsbedrijven zijn, bleken talrijke dezer werkplaatsen opgericht om aan het gezin in den vrijen tijd arbeidsgelegenheid te verschaffen (blz. 167). Toen in 1925 in de desa Boentet de grootste batikkerij gesloten werd, moesten verschei-

dene vrouwen in andere desa's werk zoeken. In Indramajoe zijn de verdiensten der batiksters zóó gering, dat zij het batikken in den steek laten, zoodra er zich iets beters voordoet (blz. 192).

Onder deze omstandigheden is het van belang er op te wijzen, zooals DE KAT ANGELINO doet (blz. 74 en 74), dat het batikbedrijf zeer weinig continu is en van seizoensinvloeden afhankelijk. Deze factor acht rapporteur een der oorzaken, waarom geregelde arbeid uitzondering en losse arbeid regel is. In de talrijke kleine inheemsche bedrijfjes komt daar nog bij, dat door kapitaalsgebrek telkens slechts kleine partijtjes batiks tegelijk kunnen worden afgewerkt.

Resumeerend kan men zeggen, dat, terwijl de tjappers als skilled labourers en door hun beperkt aantal in een stevige positie verkeeren, daarentegen de koelies en batiksters te beschouwen zijn als product van de economische zwakte van de streek in de omgeving der batikcentra.

Kinderarbeid komt tml. veel voor; ook in de werkplaatsen zelf wordt hier en daar wel door kinderen gewerkt. Verboden kinderarbeid werd evenwel nergens geconstateerd. Voor de leegloopende jeugd is deze werkgelegenheid een nuttige tijdpasseering, zoolang een leerplicht-ordonnantie tot de vrome wenschen moet blijven behooren. Het schijnt mij dan ook niet geheel juist, als rapporteur zegt (blz. 201): „deze kinderarbeid ... is en blijft een misstand, welke behoort te verdwijnen." Zoolang voor de inheemsche jeugd nog geen andere bezigheid is gevonden, lijkt het beter, dat zij met lichte, betaalde arbeid het gezinsinkomen helpt verhoogen, dan dat zij in ledigheid (des duivels oorkussen) rondhangt.

Een uiterst belangrijk vraagstuk blijkt het crediet te zijn in de batiknijverheid: eenerzijds het crediet door de werkgevers genoten van hun leveranciers en kapitaalschieters en anderzijds de voorschotten door de werkgevers aan hun arbeiders verstrekt. Niet altijd blijkt dit onderscheid duidelijk te maken. Kleine batikondernemers zitten vaak zoodanig in de schuld bij Chineezen en Arabieren, dat men geneigd zou zijn ze als werknemers, hoogstens zetbazen van hun geldschieters te beschouwen.

Als gevolg van die zware schulden, komt het voor, dat kleine

gewezen bazen (djoeragans), na alles te hebben verloren, in de batikkerij van hun geldschieter moeten komen werken om het restant van hun schuld af te betalen. Dit nadert tml. dicht aan pandelingschap. Van Tasikmalaja worden 8 gevallen vermeld, welke alle betrekking hebben op vrouwen.

Dit verkapte pandelingschap schijnt een enkel maal ook ten aanzien van werknemers voor te komen. Op blz. 115 wordt een geval beschreven uit Garoet, waarbij een batikkoelie bij gezegelde schuldbekentenis zich heeft verbonden om dag en nacht voor zijn schuldeischers te werken tot tijd en wijle zijn schuld groot f 225.— geheel zou zijn afgelost.

Een lichtpunt is het hier en daar ontstaan van coöperaties (zie b.v. blz. 90, 108 en 128) van inheemsche batikondernemers, welke ten doel hebben hun leden uit handen van de woekerende grondstoffen-handelaren te houden. Ook al mislukten de meeste dier coöperaties en al konden ze hun coöperatief karakter niet behouden, het verschijnsel is op zich zelf belangrijk genoeg.

Wat de voorschotten aan de werknemers verstrekt betreft, deze worden lang niet altijd door de bazen gebruikt als machtsmiddel. Veeleer schijnt het, dat een groot deel dezer voorschotten zijn te beschouwen als compensatie voor de lage loonen, terwijl op afbetaling zelfs in het geheel niet wordt aangedrongen.

Hoe aanlokkelijk het ook zij nog meer uit het belangrijke rapport mede te deelen, moet ik hier verder van afzien en volstaan met het noemen van enkele behandelde onderwerpen als: het instituut der tusschenpersonen, de arbeidsloonen, boeten, de batikhandel van Bandoeng (het Parijs der batikmode), huisvesting der arbeiders, hygiënische toestanden enz.

Ik moge dan eindigen met deze uitspraak van enkele Javanen uit Indramajoe, toen hun de treurige toestanden werden medegedeeld, welke in Lasem (Rembang) waren geconstateerd: „Kaja djaman Brawidjaja. Djaman Ratoe Landa ora bisa kaja koewé" (Dit is als in den tijd van Brawidjaja. In den tijd van de Nederlandsche Koningin kan zoo iets niet gebeuren).

Mogen deze vleiende woorden waarheid bevatten.

J. W. DE STOPPELAAR.

Decentralisatie-verslag 1929.

Als uitvloeisel van de, ten vorigen jare in den Volksraad, gedane toezegging is bovengenoemd verslag thans in een nieuwen vorm verschenen.

Eenerzijds door daarin gegevens en mededeelingen op te nemen betreffende de regentschappen in de provinciën West- en Oost-Java, waarbij vooral aandacht is gewijd aan niet-staatkundige aangelegenheden, anderzijds door van de wijzigingen in de wetgeving, alsmede van belangrijke beslissingen voornamelijk die te vermelden, welke binnen het verslagjaar vallen en door algeheele omwerking van het hoofdstuk over de verrichtingen der raden, heeft dit nieuwe verslag aan belangrijkheid van inhoud veel gewonnen.

In zes hoofdstukken worden achtereenvolgens behandeld: de organieke wetgeving, de samenstelling der raden en de kiesstelsels, het personeel, de geldmiddelen, de werkzaamheid van het Decentralisatie-kantoor en de door de Regeering ingestelde commissies in het afgeloopen jaar en tenslotte een aantal belangrijke objecten der Overheidsbemoeienis. Aan het verslag zijn verder niet minder dan 22 tabellen toegevoegd.

Van de vijf eerste hoofdstukken is het tweede het meest interessant. Beknopt, doch zeer overzichtelijk, worden daarin de verschillende kiesstelsels behandeld.

Dat dergelijke stelsels in de praktijk niet altijd even gunstig werken, wordt door een aardig voorbeeld geïllustreerd.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen voor de groepen Inheemsche- en Uitheemsche onderdanen-niet-Nederlanders wordt aan alle eventueele kiesgerechtigden voor deze groepen — d.z. personen die 21 jaar zijn, kennis van lezen en schrijven bezitten en voor een jaarlijksch inkomen van minstens *f* 300.— in de landsinkomstenbelasting zijn aangeslagen — een blanco aanvraagformulier ter invulling en terugzending toegezonden. In de gemeente Batavia werden aan de kiesgerechtigden van beide groepen resp. 9534 en 14889 formulieren verzonden, waarvan er opvolgend 6825 en 13011 onbestelbaar bleken! Van de terugontvangen formulieren bleken respectievelijk 1127 en 207 behoorlijk ingevuld te zijn.

Met dergelijke resultaten voor oogen vraagt men zich af met

welke enorme moeilijkheden de inning der belasting van deze personen dan wel niet gepaard moet gaan.

De voornaamste plaats in het verslag wordt ingenomen door het hoofdstuk over belangrijke onderwerpen en verrichtingen, dat ten doel heeft de autonome gemeenschappen in staat te stellen zich bij de vervulling van hun taak aan anderen te spiegelen.

In tegenstelling met vorige jaarverslagen zijn in het jongste verslag allerlei onbelangrijke details weggelaten, terwijl voorts van het uitgestrekte terrein, waarop de autonome gemeenschappen werkzaam zijn, slechts een gedeelte in beschouwing is genomen.

Deze beperking komt n.m.m. het verslag ten goede. Bij een behandeling van het geheele gebied zou men na een of twee jaar weer moeten vervallen in details, daar de bemoeienis vooral van de kleinere gemeenten en de, zich nog in het eerste stadium van ontwikkeling bevindende, regentschappen in vele gevallen nog niet van dien aard is, dat daar telken jare belangrijke bijzonderheden van vermeld kunnen worden. Voor wat de gemeenten aangaat, zou het verslag daardoor eigenlijk een uittreksel worden van de gemeente-verslagen, hetgeen de bedoeling niet kan zijn.

Voor ditmaal zijn, van hetgeen door de raden verricht is of in komende jaren verricht zal worden op het gebied van volkshuisvesting, armenzorg, onderwijs, volksontwikkeling, drinkwatervoorziening, slacht- en marktwezen, brandweer en inheemsche dorpsgemeenten, in korte overzichten de gegevens bijeengebracht.

Naar het mij voorkomt zou een meer overzichtelijke behandeling mogelijk zijn door een andere indeeling der gemeenschappen. Zij zijn nl. residentiegewijze gerangschikt, terwijl voor Java bovendien nog onderscheid gemaakt is tusschen staatsrechtelijk hervormd en nog niet hervormd gebied. Het gevolg daarvan is, dat zoowel de gemeenten als de plaatselijke raden en de regentschappen verspreid zijn geraakt.

Juister lijkt mij voor een jaarverslag uit te gaan van een groepsgewijze indeeling in plaatselijke raden, gemeenten en regentschappen, waardoor wellicht tevens hier en daar een beknoptere behandeling mogelijk zou zijn.

In het hoofdstuk over de organieke wetgeving zou dan een overzicht gegeven kunnen worden van de gemeenschappen gesplitst naar bovengenoemde criteria.

Uit het overzicht over de volkshuisvesting blijkt, dat vooral de gemeenten in de laatste twee jaar intensief de verbetering van den woningtoestand ter hand namen en plannen hebben ontworpen — en reeds gedeeltelijk ten uitvoer brachten — ter bestrijding van den woningnood door aanbouw van woningen ten behoeve van de Inlandsche bevolking en van minder gegoede Europeanen; en tevens hoe ter bereiking van dit laatste de met finantieële hulp van de Regeering, opgerichte N. V.-en voor de Volkshuisvesting krachtigen steun hierbij verleenen.

Dat slacht- en marktwezen zoowel door de gemeenten als door de regentschappen behoorlijk verzorgd worden, zal geen verwondering wekken, gezien het feit dat beiden als regel niet onbelangrijke finantieële baten afwerpen.

De volgende cijfers — ontleend aan de tabellen Q, R en Q R — geven voor wat het marktwezen aangaat daarvan eenigen indruk.

(Begrootingscijfers 1930). Gld.

	Uitgaven 1	Ontvangsten 2	Overschot 3	Ontvangsten uit belastingen 4	% (Kolom 3 en 4)
1. Gemeenten:					
Batavia	352.890	472.420	119.530	2.064.800	5,78
Semarang	90.114	118.325	28.211	926.500	3,04
Soerabaja	301.291	488.722	187.431	1.887.000	9,93
Medan	14.100	27.950	13.850	260.550	5,31
Magelang	41.598	44.400	2.802	46.500	6,02
Probolinggo	17.659	32.000	14.341	37.500	38,24
Makassar	20.303	27.500	7.197	182.900	3,93
2. Regentschappen:					
Serang	30.069	39.510	9.441	27.620	34,18
Krawang	30.931	82.225	51.294	51.500	99,60
Madjalengka	5.066	12.860	7.794	19.178	40,64
Ngandjoek	29.161	72.030	42.869	19.660	218,05
Bangkalan	33.590	122.250	88.660	7.300	1214,52
Soemenep	19.490	40.700	21.210	4.995	424,62

Met een overzicht over de verhouding van de autonome gemeenschappen tot de binnen hun gebied liggende Inlandsche dorpsgemeenten wordt het hoofdstuk gesloten.

Nu in de laatste jaren vooral door de gemeenten maatregelen genomen worden om te komen tot verbetering der hygiënische

toestanden kan het niet anders of zij komen daarbij in aanraking met de desa's, die binnen hun ressort gelegen zijn. In de naaste toekomst zal dit contact ongetwijfeld toenemen, zoodat een overzicht over de huidige verhoudingen ter oriëntatie ongetwijfeld van belang is.

Een groot aantal gegevens over de samenstelling der raden, het personeel, de leeningsschulden, de verleende subsidiën enz. zijn tenslotte bijeengebracht in de statistische tabellen, die doordat de bovenvermelde indeeling ook hier gebezigd is, alle aan geringe overzichtelijkheid lijden.

Enkele cijfers ontleend aan deze tabellen mogen thans nog volgen.

STAAT

Personeel in vasten en tijdelijken dienst.

Gemeenschap.	Aantal			Uitgaven 100 gld.			Gemiddeld salaris per jaar gld.	
	Totaal	Waarvan Europeanen	Percentage	Totaal	Waarvan voor Europeesch personeel	Percentage	Europeanen	Inlanders en Vreemde Oosterlingen
Gemeenten:								
Batavia	934	245	26,23	19313	11569	59,90	4722	1124
Bandoeng	345	110	31,88	8788	5991	68,17	5446	1190
Semarang	643	136	21,15	10324	5819	56,36	4278	888
Soerabaja	770	210	27,27	14396	10251	71,21	4881	740
Medan	528	23	4,35	3000	1170	39,—	5087	362
Buitenzorg	74	25	33,78	1617	1139	70,44	4556	975
Cheribon	235	35	14,89	1685	1015	60,23	2900	335
Tegal	42	9	21,43	426	268	62,91	2978	479
Magelang	312	14	4,48	809	320	39,55	2286	164
Madioen	57	19	33,33	752	523	69,55	2753	603
Malang	113	30	26,55	1406	856	60,88	2853	662
Palembang	122	19	15,57	1595	819	51,35	4311	753
Padang	73	24	32,88	1285	846	65,83	3525	896
Makassar	60	29	48,33	1345	1029	76,50	3548	1019
Totaal Gemeenten	5359	1079	20,13	76707	47013	61,29	4357	694
Totaal regentschappen West- en Oost-Java	2767	84	3,03	11139	×	×	403	
Totaal Plaatselijke raden	646	69	10,68	6383	3279	51,37	4752	538

Vergelijkt men in deze tabel de 5 groote gemeenten dan valt onmiddellijk op dat in Medan, in tegenstelling met de overige gemeenten, de leiding gevoerd wordt door een kleine goed bezoldigde Europeesche staf, terwijl voor de uitvoering gebruik gemaakt wordt van goedkoopere Inlandsche en Chineesche werkkrachten. Door deze centralisatie zijn de personeelsuitgaven relatief lager dan die der overige gemeenten.

Het duurste werkt de gemeente Bandoeng, waar het aantal Europeanen percentsgewijze het grootste is en die ook met het gemiddelde salaris, zoowel van de Europeesche als de Inlandsche en Chineesche ambtenaren, de eerste plaats inneemt.

Bij de kleinere gemeenten op Java moge allereerst de aandacht gevestigd worden op de uiteenloopende sterkte van het ambtenarencorps, die slechts ten deele zijn verklaring vindt in het verschil in grootte van deze gemeenten. Anderdeels moet dit vermoedelijk hieraan worden toegeschreven dat zij, in onderling sterk afwijkende mate, gebruik maken van personeel in lossen dienst (voornamelijk bestaande uit personen van Inlandschen landaard) hetgeen in deze cijfers niet is begrepen.

Vergelijkt men vervolgens het Europeesche personeel, en om de zoojuist genoemde reden moet men zich tot deze categorie beperken, dan blijkt dat deze gemeenten een betrekkelijk groot aantal middelmatig gesalarieerde- en vermoedelijk dus ook middelmatige-arbeidskrachten in dienst hebben. Alleen Buitenzorg vormt hierop een uitzondering. Het gemiddelde salaris is in deze gemeente zelfs hooger dan in Semarang.

Men zou aan de personeelsgegevens nog tal van andere belangrijke beschouwingen kunnen vastknoopen.

Het geldt hier gegevens die n.v. nog veel te weinig benut worden uit een oogpunt van toezicht en contrôle. Zoo dringt zich, om slechts één ding te noemen, de vraag op of niet bij de gemeenten een meer efficiente werkwijze bereikt zou kunnen worden door, zooals in Medan, de leiding sterk te centraliseeren.

G. SCHOLTE.

Twee Tegenstellingen.

Dr. Ir. G. Flieringa. De zorg voor de volkshuisvesting in de stadsgemeenten in Nederlandsch-Oost-Indië, in het bijzonder in Semarang.

Men kan geen goed werk leveren, als men het terrein niet kent, waarop men werkt blz. 51.

„Den 6den Mei 1930 promoveerde te Delft tot doctor in de technische wetenschap Ir. GELLIUS FLIERINGA op een proefschrift, getiteld: „De zorg voor de volkshuisvesting in de stadsgemeenten in Nederlandsch-Oost-Indië, in het bijzonder in Semarang", en op stellingen", zoo vermeld „De Ingenieur" van 9 Mei 1930 No. 19.

Na deze aankondiging mocht het proefschrift in de betrokken kringen in Indië met groote belangstelling tegemoet worden gezien. Het moest toch wel een bijzonder werk zijn, waaraan een dergelijke bijzondere onderscheiding kon ten deel vallen.

De eerste kennismaking stelde niet teleur. Het door de firma Martinus Nyhoff te 's Gravenhage in den handel gebrachte boekwerk is goed verzorgd; uitgevoerd op kunstdrukpapier met vele foto's en eenige kaarten in meerkleurendruk, maakt het den indruk, dat groote zorg er aan werd besteed.

In zijn voorafgaand woord spreekt voorts de promotor (?) Prof. J. H. VALCKENIER KIPS van „het kloeke werk van Dr. FLIERINGA"; de schrijver zelf noemt in de inleiding zijn werk zelf een „studie".

Door een en ander konden de verwachtingen nog hooger gespannen worden.

Welk een ontgoocheling moest daarop volgen bij hen, die — het vraagstuk van dichtbij kennend — kennisnamen van den inhoud.

De schrijver blijkt meerdere publicaties op dit gebied in handen te hebben gehad, waarvan hij den inhoud weergeeft [1]), — eenvoudig

1) Aan de publicaties der Sociaal-Technische Vereeniging, inzake de Volkshuisvestingscongressen 1922 en 1925, is veel aandacht gegeven; zij zijn voor een groot deel — ten deele gecomprimeerd — overgenomen.

compilatiewerk dus — maar wanneer men dit kennisnemen en verwerken met den naam *studie* wil betitelen, moet toch de opmerking van het hart, dat het dan toch een onvolledige een zeer oppervlakkige studie is geweest; niet alleen is op dit gebied veel meer belangrijks ter openbare kennis gekomen, maar bovendien zijn bij de verwerking meerdere kardinale punten niet dan wel hoogst gebrekkig behandeld, wat bij een werkelijke *bestudeering* zeker niet had kunnen plaats vinden. Bovendien geeft de schrijver hier en daar blijk, bij wat hij dan wel voorbrengt, onvoldoende te zijn ingelicht, dan wel de kwestie niet begrepen te hebben.

Het zou niet gerechtvaardigd zijn deze algemeene beoordeeling neer te schrijven, zonder aan te geven op grond waarvan ik tot deze uitspraak kom.

Ik moet mij daarbij tot de hoofdzaken beperken, hoewel er nog meerdere — op zichzelf belangrijke — punten zijn, waarop ik ernstige critiek zou kunnen — en ook wel zou willen — uitoefenen; ik laat dit achterwege, omdat het voor een beschouwing als deze, welke slechts een algemeenen indruk behoort te geven, veel te ver zou voeren.

Toen de Indische gemeenten na hare instelling (de eerste 3 gemeenten werden in het leven geroepen in 1905) zich rekenschap begonnen te geven van de meer dan droevige woontoestanden, welke binnen hare grenzen — in hoofdzaak in de kampongs, waar de minder gesitueerden wonen — bestonden, werd al spoedig overwogen hoe men daarin verandering zou kunnen brengen.

Al lang voordat het eerste werk van TILLEMA [1]) verscheen (1913) had zich de gemeente Batavia terzake tot de Regeering gewend; reeds in 1907 deelde deze als Hare beslissing mede, dat *in het* algemeen de gemeente Batavia *niet* bevoegd was zich kampongbelangen aan te trekken, enz.

Deze beslissing leidde er toe, dat de gemeenten van rechtstreeksch ingrijpen moesten afzien en voorshands haar kracht zoeken in

1) De heer FLIERINGA noemt in zijn inleiding T. onder de voorgangers op het gebied der volkshuisvesting. Dit is m.i. niet geheel juist. T's groote verdienste ligt in het feit, dat hij bij voortduring de aandacht heeft gevestigd op de slechte toestanden, zelfs toen men in Indië al flink de hand aan den ploeg geslagen had; aan de verbetering zelf had hij maar een uiterst beperkt aandeel. Ik zou T. liever een propagandist, een voorlooper, dan een voorganger willen noemen.

verbetering langs den meer geleidelijken weg van verordeningen — rooilijnen — uitbreidingsplannen.

Inderdaad werd hier en daar op dit gebied belangrijk werk gedaan en werden niet minder belangrijke resultaten bereikt. Daar voor Indië dergelijke wettelijke bepalingen niet bestonden, werd daarbij als regel de Nederlandsche woningwet tot richtsnoer genomen. De verordeningen waren voorts — dikwijls met miskenning der groote verschillen — vrijwel geheel volgens het Nederlandsche model opgezet. Door de inheemsche bevolking, wettelijk buiten rechtstreeksch contact met de gemeentebesturen gehouden, werd dit ingrijpen der gemeenten veelal als zeer hinderlijk gevoeld, te meer daar zij de beteekenis ervan niet begreep en haar die niet duidelijk werd gemaakt. Voortdurend toenemende klachten leidden ertoe, dat de Regeering in 1927 besloot tot een nader onderzoek naar de werking der gemeenten op dit gebied; de bewoordingen van het betrekkelijk rondschrijven van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur deden in decentralisatiekringen het ergste vreezen. Dit rondschrijven en enkele antwoorden van groote gemeenten werden gepubliceerd in Locale Belangen.

Op het Decentralisatie-congres van 1928 werd de „Gemeentelijke Rooilijnpolitiek", na een inleiding door Ir. KARSTEN uitvoerig besproken. Als uitvloeisel daarvan werd een door genoemden heer samengestelde „Korte Handleiding voor de praktische Rooilijnpolitiek enz." door het bestuur der Vereen. van Loc. Belangen uitgegeven. Een betoog van schrijver dezes in den Volksraad in 1929 leidde tenslotte in Maart 1930 tot de instelling van een zgn. bouwbeperkingscommissie, welke „van advies zou moeten dienen nopens de vraag of het wenschelijk is om ten aanzien van die beperkingen wettige regelingen in het leven te roepen en om, voor zooverre deze vraag bevestigend wordt beantwoord, zoodanige regelingen te kunnen ontwerpen". Omtrent deze zijde van het vraagstuk zal men tevergeefs in de studie van Dr. Ir. FLIERINGA iets zoeken.

Een andere kwestie, welke het vraagstuk in hooge mate beïnvloed heeft, is de kwestie van den grond.

Daarover zegt Dr. Ir. FLIERINGA in zijn werk wel wat meer, hoewel hij zich in hoofdzaak bepaalt tot het verkrijgen van den grond door de gemeente. Dat deze kwestie nog lang niet als opgelost is te beschouwen en dat er veel meer aan vast zit kan o.m.

blijken uit de uitstekende nota van Bandoeng's hoofdingenieur H. HEETJANS van November 1929 inzake „de grondpolitiek c.a. dier gemeente in verband met de belangen van de stadsontwikkeling en de volkshuisvesting" en uit mededeeling No. 66 (1 Mei 1927) van de Vereeniging van Locale Belangen welke een nota bevat, door de inspectie van agrarische zaken en verplichte diensten samengesteld ten behoeve van de commissie voor de financieele verhouding tusschen het Land, provincies, regentschappen, gemeenten en andere locale ressorten, „inzake eenige kwesties welke zich na de instelling der gemeenten over den afstand van domeingronden hebben voorgedaan". In de hoofdzitting van den Volksraad in 1929 zegde de Regeering nadere beschouwing van deze kwesties toe. Vermoedelijk was een en ander Dr. FLIERINGA onbekend, althans men vindt in zijn boek maar zeer summier iets over deze kwesties.

Wat men in het boek tevergeefs zoekt is een beschouwing over de wijze van exploitatie van den grond door de gemeenten in Indië.

Slechts is een korte mededeeling opgenomen van een verhandeling hierover in Nederland, welke zonder meer voor Indië niet behoeft op te gaan. Het is toch ongetwijfeld van belang, dat en waarom in Semarang het erfpachtsstelsel is geslaagd, doch te Malang en Soerabaia mislukt, dat Medan en Batavia een — onderling verschillend — gemengd systeem hebben, dat Bandoeng slechts gronden verkoopt, enz. Voorts onder welke voorwaarden de grond aan de inheemsche bevolking wordt afgestaan en waarom. Men vindt daaromtrent in het werk niets.

Daarentegen verkondigt schrijver de meening, dat de gemeente nooit genoeg grond in eigendom kan hebben. Hem is blijkbaar het voorbeeld van Meester-Cornelis onbekend, welke gemeente juist tengevolge van een teveel aan duur gekochten grond sinds lang in groote financieele moeilijkheden zit, hetgeen van grooten invloed is geweest op het besluit der Regeering tot opheffing dier gemeente.

Er bestaat toch een zeker verband tusschen de behoefte aan grond en 1e de te verwachten uitbreiding der gemeenten in de toekomst (hoever?), 2e den prijs van den grond, 3e de wijze van financiering van aankoop en exploitatie (leeningspolitiek enz.).

Welken invloed hebben de grondbedrijven op de grondprijzen, welke op de begrootingen der gemeenten, welke op de grondvoorziening voor Europeanen, Inlanders enz. gehad?

Men zou hieromtrent zoo gaarne een gedocumenteerde studie hebben aangetroffen; dat zou waarde hebben. Niets of althans practisch niets ervan.

Daar het boek meer in het bijzonder de toestanden te Semarang wil bespreken, zou men een nadere behandeling van de zoo interessante grond- en woningbedrijven te Semarang verwachten; welke bezwaren daar ondervonden en overwonnen werden, resultaten enz. Ook hier komt men bedrogen uit. Bijna alles, wat men zou wenschen, ontbreekt.

Over uitbreidingsplannen vindt men ook niet veel. Nu kondigt de schrijver zelf aan, dat hij dit onderwerp buiten beschouwing wil laten. Jammer, want het behoort logisch bij het onderwerp, al behoeft men hierbij niet op technische details in te gaan. Slechts wordt verbazing uitgesproken, dat te Semarang door het vaststellen van een uitbreidingsplan, speculatieve waardevermeerdering in de hand wordt gewerkt en daardoor onteigening bemoeilijkt. Spreker vergeet daarbij, dat de gemeente zich reeds dadelijk telken jare een niet onbelangrijk aandeel van die speculatieve waardevermeerdering daadwerkelijk deed uitbetalen in den vorm van de te heffen terreinenbelasting, welke schrijver n.b. elders in zijn boek afzonderlijk bespreekt. Of de gemeente zich inzake de mogelijkheid van onteigening rekenschap heeft gegeven laat schrijver onaangeroerd. Het geheel is den schrijver blijkbaar niet duidelijk geweest, zelfs de beteekenis van de belasting niet, hij noemt die „Terreinenbelasting op particuliere landerijen", terwijl zij in wezen heet „Terreinenbelasting" en geldt voor alle onbebouwde terreinen binnen de gemeente, al brengen ook de particuliere landerijen het grootste deel van de totaalopbrengst op.

Wanneer de schrijver den woningbouw te Semarang behandelt zou men verwachten een uiteenzetting te krijgen van den opzet in Semarang — die plaats zou toch in het bijzonder in beschouwing moeten zijn genomen — waar men reeds in 1916 overging tot eigen woningbouw. Hoe men daar eerst begon te bouwen met niet permanente materialen, daarna geleidelijk overging tot gebruik van permanente en waarom. Hoe te Semarang, nog vóór de N. V. „Volkshuisvesting" haar intrede had gedaan, al meer dan 1550 huizen waren gebouwd, in huurwaarden van ƒ 3.— tot ƒ 35.— per maand met zeer speciaal uitgekozen typen, hoe de rendabiliteit zoo was

uitgezocht, dat geen geld behoefde te worden bijgepast, de verliezen op de kleinere woningtypen werden goedgemaakt door winst op de grootere; dit beginsel is bij de N. V.-en losgelaten, een geheel andere regeling werd getroffen.

Te Semarang beschikte men reeds in 1925 over een behoorlijke woningregistratie, waaraan verbonden een bevolkingsregistratie, waardoor men sindsdien een behoorlijk overzicht van de behoeften op woongebied had. Of dit den schrijver ook onbekend was? Hij vermeldt er niets van, spreekt slechts van een telling van 1928, alsof die incidenteel heeft plaats gevonden.

Men zou verwachten een beschouwing over het systeem van huurkoop, zooals dat o.a. in Semarang en Bandoeng, — zij het op verschillende grondslag — werd toegepast en van de merkwaardige ervaringen, welke men daarbij heeft opgedaan. Ook van de bijzondere regeling, die Semarang trof om te maken, dat huizen niet in handen van huisjesmelkers (Arabieren) kunnen geraken en hoe deze werkt. De kwestie van de oprichting van centrale wasch-, bad- en privaatinrichtingen, zooals te Semarang, dan wel 1 inrichting bij elk huis afzonderlijk, zooals te Bandoeng wordt toegepast, is op zichzelf de moeite waard. Ook daarover niets.

Ziedaar een reeks van belangrijke punten waarover het werk zwijgt!

Ook de financiering van den bouw, hoe b.v. Semarang geholpen wordt door het Land met rentegevende voorschotten, welke voorschotten later ineens werden afgelost toen de gemeente goedkooper kon leenen, waarna het Land het geeischte rentetype verlaagde, bleef onbesproken.

Wat de financiering van de kampongverbetering betreft, verkondigt schrijver het oude verhaal, dat zoo langzamerhand hier geheel heeft afgedaan, dat geen resultaat bereikt kan worden „zoolang hier niet millioenen worden beschikbaar gesteld" en vermeldt daarbij dat voor 1929 slechts ƒ 400.000.— en ƒ 150.000.— beschikbaar werd gesteld op de Landsbegrooting. „Het in orde „brengen van de stadskampongs dient te komen in het stadium van actieve politiek".

Men vraagt zich af of de schrijver den betrekkelijken begrootingspost wel gezien heeft.

Daarbij staat toch het uitgetrokken bedrag — ten rechte

ƒ 500.000.— uitvoerig toegelicht. Er zal noodig zijn verbetering van 4000 H.A. kampongs à ƒ 2.500.— per jaar = ƒ 10 millioen. Verdeeld over 10 jaar geeft per jaar 1 millioen. De helft ervan wordt gedragen door het Land, de andere helft door de gemeenten, behoudens uitzonderingsgevallen, wanneer de gemeente aantoont, dat dit boven haar krachten zou gaan. Hier is dus een definitief financieringsplan, waaruit blijkt, dat de kosten binnen redelijke grenzen blijven.

In Mei 1927 verscheen een circulaire der Regeering, waarbij een goede — zij het nog niet geheel volledige — regeling getroffen werd; in Februari 1929 de regeling hoe de subsidies zullen worden berekend, tevens leidraad voor de kampongverbetering. Ook al weer positief werk!! Slechts over de jaarlijks terugkeerende kosten is er nog geen beslissing. Men krijgt zoo het gevoel, dat de schrijver op dit punt wel geheel „Vreemdeling in Jerusalem" is. Als er één punt is, dat in het middelpunt van de practische politiek staat, dan is het wel de kampongverbetering en daarover is ook reeds het noodige te doen geweest.

Dat „stadsgemeente" in Indië een zeer speciale benaming is — men denke aan de Stadsgemeenteordonnantie — schijnt niet tot den schrijver te zijn doorgedrongen; meerdere beschouwingen b.v. over inheemsche woningbouw op Java en op Sumatra met foto's van Tosari en Sibolga — hoe interessant wellicht voor den reiziger — hebben in wezen met het vraagstuk in de stadsgemeenten, die alleen op Java voorkomen in provinciaal verband, niets of zoo goed als niets te maken.

Ik zal het hierbij laten; het lijkt me voldoende om aan te toonen hoe onvolledig en onvoldragen het werk is.

Onbegrijpelijk is, dat dit niet door den promotor is opgemerkt, en te betreuren valt, dat *de* Nederlandsche technische hoogeschool op dit werk een promotie heeft kunnen toestaan. Blijkbaar is de onkunde in Holland inzake Indië zelfs in die kringen nog ontstellend groot! De waardeerende beschouwingen in enkele Nederlandsche periodieken wijzen in dezelfde richting, wat voor dit bijzondere onderwerp, hoewel te betreuren, overigens begrijpelijk is.

Slechts één lichtpunt zie ik, n.l. dat het uiterlijk goedverzorgde boek de aandacht en daarmee de belangstelling van meerderen kan

wekken. Wellicht leidt die verhoogde belangstelling er dan toe, dat t.z.t. een werkelijke studie over dit even interessante als moeilijke en omvangrijke vraagstuk het licht zal zien.

D. van der Zee.
Het Indische Gemeentewezen.

Dit werk wordt niet aangekondigd als een studie. Het is slechts de bedoeling om enkele stukken te doen herleven, welke geschreven werden door iemand, die in de gelegenheid was zich een oordeel te vormen.

Laat ik dadelijk zeggen: De inhoud moge voor den ingewijde niets nieuws bevatten, toch dient erkend, dat het kloek werk is, dat hier geleverd werd. De thans in Indië, — ondanks of wellicht juist dank zij het uitstekende werk, dat hij als zoodanig presteerde — zoo verguisde oud-gemeentesecretaris van Batavia teekent hier in forsche trekken met scherpe pen de ontwikkelingsgeschiedenis der Indische gemeenten in de eerste 20 jaren.

Men voelt, dat hier iemand aan het woord is, die op de hoogte is, die van ijver gloeit voor de zaak, waarvoor hij strijdt en die zijn ontstemming en verontwaardiging over de tegenwerking en miskenning, welke de decentralisatie in zoo hooge mate moest ondervinden, niet onder stoelen of banken steekt.

Juist doordat de heer VAN DER ZEE steeds aan één zijde heeft gestaan, gaat hij in zijne beoordeeling van de andere zijde — die der centrale Regeering c.a. — wellicht wel eens wat verder dan een onpartijdig criticus geoorloofd zou achten. Echter doet dit aan de algemeene strekking van het betoog niets af, die wordt er niet door gewijzigd, daarvoor heeft de schrijver te objectief en te veel nuchtere feiten weergegeven.

Voor de geschiedenis der decentralisatie in Indië en wel in het bijzonder voor die der gemeenten — thans, althans op Java, officieel omgedoopt in stadsgemeenten — zal dit werk ongetwijfeld zijn waarde behouden. Ieder belangstellende op dit gebied worde het gaarne aanbevolen.

Batavia, October 1930.

RÜCKERT.

Uit de Tijdschriften

(Verkorte inhoud van enkele belangrijke artikelen).

Christian Günther. (Chief of the Commercial Department of the Swedish Ministry for Foreign Affairs).
The prospects of commercial policy. Skandinaviska Kreditaktie-bolaget Juli 1930.

Na de Economische Conferentie in 1927 heeft de Volkenbond alles in het werk gesteld om in internationale conventies de wenschen van de Conferentie te verwezenlijken, n.l. vermindering der handelsbelemmeringen door de in- en uitvoerrechten te verlagen en de in- en uitvoerverboden af te schaffen. Diverse volgende conferenties hebben hieraan hunne krachten gewijd, maar de resultaten zijn helaas uiterst gering, zoo niet negatief.

De Tarief-conventie, met veel moeite aangenomen, verhindert in werkelijkheid geen enkele verhooging van bestaande rechten, noch invoering van nieuwe. Deze overeenkomst verbiedt het opzeggen van bilaterale handelsverdragen, waardoor de daarin voorkomende rechten van kracht blijven. De niet in overeenkomsten vastgelegde rechten mogen vrijelijk gewijzigd, dus ook verhoogd worden. De overige bepalingen zijn zóó vaag gesteld en bevatten zooveel uitzonderingen, dat men eigenlijk wel zeggen kan, dat ze alleen de bestaande toestand bevestigen. Er is echter één belangrijke uitzondering: de landen, die geen in handelsovereenkomsten vastgestelde in- en uitvoerrechten hebben, mogen hun beschermende rechten niet verhoogen. Dit treft dus alleen de kleine groep der landen die vrijhandel voorstaan, zoodat zij tenslotte geheel machteloos staan tegenover de andere landen met hooge tariefmuren.

Met de conventie, betreffende de opheffing der in- en uitvoerbelemmeringen, is het al niet veel beter. Wel zijn de bepalingen hierin opgenomen meer nadrukkelijk en is de overeenkomst door de meeste Europeesche landen geteekend, doch van kracht is ze nog niet en zal ze vermoedelijk nooit worden, daar de meeste landen het toetreden tot het verdrag laten afhangen van de andere deelnemers. De weigering dus van een of twee landen om de conventie te ratificeeren, heeft het gevolg, dat zij niet van kracht wordt. 1 Juli 1930 is zij geheel buiten werking gesteld, uitgezonderd alweer voor enkele landen, zooals Engeland en eenige andere, die, wat de Europeesche landen betreft, tot de vrijhandelstaten behooren. Hier heeft men dus weer hetzelfde, als bij de rechten, dat de beschermde landen vrij zijn en de vrijhandelstaten hun handen gebonden weten. De Volkenbond kan niet verder

gaan dan trachten de partijen tot elkaar te brengen, maar hij kan niets tot stand brengen wat de partijen zelf niet wenschen.

De neiging tot bescherming van eigen handel is duidelijk merkbaar. Eenige jaren geleden leek het of verschillende staten er van werden doordrongen, dat het afschaffen van handelsbelemmeringen van algemeen nut is, doch een blik op den huidigen toestand leert wel anders. De Vereenigde Staten hebben pas een tarief-wet aangenomen, protectionistischer dan ooit een vorige was; Australië, Zuid-Afrika en nog andere overzeesche gebieden hebben dit voorbeeld gevolgd en ook in Europa zijn de invoerverboden in de laatste zes maanden aanmerkelijk uitgebreid. De vraag is wat Engeland, dit bolwerk van den vrijhandel, zal doen. Parlement en pers sturen aan op breken met de oude traditie, maar conclusies zijn nog niet te trekken.

Verschillende factoren hebben tot deze handelspolitiek medegewerkt, de kritieke toestand van den landbouw in den laatsten tijd is wel van grooten invloed. De bescherming der landbouwproducten is niet een apart geheel maar sleept allerlei andere handelsbelemmeringen na zich.

De afgevaardigden op de laatst gehouden Conferentie voor de Tarievenwapenstilstand waren in de gelegenheid de zeer tegenstrijdige belangen van de industriëele en de landbouw-staten waar te nemen. De vertegenwoordigers van de industrie-landen van West- en Midden-Europa stonden er op dat landbouw-aangelegenheden buiten beschouwing gelaten zouden worden en dat ieder land volkomen vrij zou zijn eigen landbouw te beschermen tegen buitenlandsche concurrentie. De Oost-Europeesche landbouwlanden kwamen daartegen op en verklaarden dat zij in dat geval drastische tegenmaatregelen ten opzichte van industriëele producten zouden nemen.

Op deze wijze voortgaand zou de wereld weer doen terugkeeren tot een stadium, dat we meenden al sinds vele generaties te hebben verlaten.

Alles bij elkaar genomen schijnen zich donkere wolken op te stapelen aan den horizon van de internationale handelspolitiek. Er is reden om te gelooven, dat we aan het begin staan van een periode met een duidelijk protectionistische neiging, die vermoedelijk van langen duur zal zijn. Zweden en de overige landen mogen hieraan wel aandacht schenken — hetgeen niet beteekent dat Zweden direct een andere handelspolitiek moet volgen en nog minder dat de Zweedsche export-industrie het spel als verloren moet beschouwen. Maar het is noodig een waarschuwing te doen hooren, want al de internationale conferenties (die zeker zich zullen herhalen), waarop alle landen zich bereid verklaren om deel te nemen aan en toonen groote belangstelling te hebben voor liberale handelspolitiek, zijn geheel misleidend ten opzichte van den werkelijken stand van zaken.

Dr. Paul Berkenkopf. Goldmangel und Weltkrise.
Wirtschaftsdienst 25 Juli 1930.

De zware depressie, waaronder het grootste deel der wereld sinds maanden gebukt gaat, schijnt langzaam haar laagste punt te bereiken, hoewel het

langen tijd zal duren voor zij overwonnen is. Gezien haar hevigheid en uitgebreidheid moet men zeer sceptisch staan tegenover pogingen om de samenstelling van deze gecompliceerde verschijning uit één principe te verklaren. Dit geldt ook voor het laatste onderzoek van Sir HENRY STRAKOSCH en zijn conclusies. Dit in vele opzichten hoogst interessante rapport wil de wereldcrisis in den grond op zuiver geldelijke oorzaken terugvoeren en speciaal op de ongelijke verdeeling van het *goud*. Door den nauwen samenhang van geld en crediet met den goudvoorraad in landen met den gouden standaard zou de strijd om het goud een kunstmatige vermindering daarvan hebben doen ontstaan in de wereldlanden, en daarmede een inkrimping van geld en crediet. Door de verdere doorwerking hiervan zou de sterk verminderde afzet van grondstoffen en industrie-producten zijn ontstaan.

Deze argumentatie is direct te onderkennen als geheel gebaseerd op Engelands economischen toestand die, door het bijzondere Engelsche credietenen geldsysteem, voor een groot deel samenhangt met den af- en aanvoer van goud. De huidige algemeene wereldcrisis kan evenwel niet zoo eenvoudig verklaard worden; vele en velerlei oorzaken spelen hierin een groote rol. Zoowel in conjunctuur als in structuur zijn ze aan te wijzen, ze zijn van finantieëlen even goed als van productieven aard. Daarbij komen dan nog de speculatieve buitensporigheden en het gebrek aan vertrouwen.

De voornaamtse dezer oorzaken schijnt toch wel te zijn: overproductie, en wil men nog niet van een algemeene overproductie spreken, dan zal toch wel niemand ontkennen dat zij bij verschillende takken van industrie en landbouw bestaat. STRAKOSCH meent dat de overproductie van een artikel vanzelf wel weer terecht komt door eenvoudige inkrimping der productie tot het evenwicht tusschen aanmaak en afzet zich weer hersteld heeft; deze meening getuigt van een miskenning van den technischen samenhang in de productie; zij geldt noch voor den landbouw, waar ook de scherpste prijsdaling in de laatste jaren nergens een vermindering der bebouwde oppervlakte tengevolge had, noch voor de industrie, zooals de metaalindustrie laat zien. Inkrimping of uitzetting van productie en hiermee gepaard gaande wijziging in techniek en administratie vraagt vaak jaren tijd, waarin dan de marktpositie weer geheel anders geworden kan zijn. Bedenkt men daarbij dat in- en uitvoerrechten, evenals beschermende handelsmaatregelen de prijzen op alle mogelijke wijzen beïnvloeden dan is het duidelijk, dat het uit den weg ruimen van overproductie niet zoo eenvoudig is.

Met deze overproductie gaat een overmatige kapitaalbelegging gepaard. Alle groote takken der industrie benutten hun capaciteit maar tot 70% in de laatste jaren. Een onzinnige tol- en beschermende politiek, niet alleen in de groote maar ook in de nieuwe industrie-landen, heeft het proces van overindustrialiseering der wereld nog kunstmatig bevorderd, heeft tot versperring van wederzijdsche markten geleid, waardoor de hoop op meerderen afzet den bodem wordt ingeslagen. Ook de geforceerde rationalisatie in de industrie na den oorlog, waarbij men in een ongelijkmatig tempo de enorme vooruitgang der techniek volgde, heeft veel kapitaal gekost. Een gevolg was, dat veel productieplaatsen werden stil gelegd, dus kapitaalvernietiging. Om

de rationalisatie meer effectief te doen zijn, moesten andere bedrijven zich uitbreiden, terwijl de daarmede gepaard gaande meerdere productie geen afzetgebied vond.

De overmatige belegging van kapitaal in de niet ten volle rendeerende bedrijven vermindert de mogelijkheid tot aankoop van grondstoffen en betaling der arbeiders; de abnormale verdeeling van geld in de wereldeconomie doet dit nog zwaarder gevoelen. Vooral in Duitschland voelt men sterk het gebrek aan bedrijfskapitaal, waardoor de volledig uitgeruste bedrijven niet in staat zijn de toegepaste rationalisatie en daarmee gepaarde kapitaalvastlegging, rendabel te maken.

In de tegenwoordige industriën gaat men er niet gauw toe over arbeiders te ontslaan en/of het bedrijf gedeeltelijk of geheel stil te leggen, zoodat zelfs vaak geproduceerd wordt met een kostprijs hooger dan de marktprijs, waardoor dan de laatste nog meer gedrukt wordt.

Dat speciaal de grondstofbedrijven langer kunnen doorwerken met dalenden marktprijs hangt samen met den bijzonderen handel in deze artikelen, die veel beweeglijker is dan de handel in fabrieksartikelen en ook met den meer elastischen kostprijs, die meestal niet, zooals in de oudere cultuurlanden, gebonden is aan vastgestelde loonen en sociale lasten.

Dat de marktprijzen voor enkele ruwe stoffen nog zoo lang betrekkelijk hoog gebleven zijn, is te danken aan de organisatie der producenten; sinds de opheffing in de laatste maanden van kartellen en valorisatie beginnen ook hier de factoren die de marktprijzen bepalen, vraag en kostprijs, mee te spreken. De koopers, bekend met het aanwezig zijn van groote voorraden, die de markt drukken en zelf gebukt onder geringen afzet hunner producten, zijn zeer terughoudend, waardoor weder prijsdaling bevorderd wordt. De daling der prijzen van fabrieksartikelen gaat niet zoo snel als van de grondstoffen, daar de samenstelling van den algemeenen kostprijs van die artikelen niet zoo elastisch is als bij de grondstofbedrijven. Dit is op zichzelf weer een rem voor den handel van landbouwlanden met industrielanden, daar de ruilhandel van goedkoope landbouwproducten tegen dure half- en heelfabrikaten zeer bemoeilijkt wordt. Voor een land als Brazilië b.v., waar handel en welvaart geheel afhankelijk zijn van de koffie, is dit van buitengewone beteekenis.

De beslissende factor in de huidige economische crisis ligt niet bij goud of circulatiemiddel maar bij de aanwending en verdeeling van het voorhanden-zijnde kapitaal. Te veel kapitaal is, zooals boven is aangegeven, niet rendabel vastgelegd; de verdeeling van het kapitaal is sinds den oorlog abnormaal. Door den band tusschen geld, krediet en goudvoorraad, heeft deze laatste natuurlijk ook invloed, maar niet op die wijze als Sir HENRY STRAKOSCH voor Engelands economischen toestand aangeeft.

De duur van de crisis zal dan ook niet in de eerste plaats afhankelijk zijn van een andere verdeeling van den goudvoorraad, maar wel van een betere verdeeling en aanwending van het aanwezige kapitaal. Een versterking van de koopkracht der kapitaalarme landen, vooral Duitschland, door kapitaal uit andere landen zou betrekkelijk snel tot een herleving van de grondstoffen-

markt kunnen voeren en in de industrieën, door versterking van het bedrijfskapitaal, de wanverhouding tusschen dit en het belegd kapitaal kunnen opheffen, waardoor, de daaruit voortspruitende storingen van den economischen toestand zouden verminderen. Een tweede noodzakelijkheid voor de herwinning van de stabiliteit in het bedrijfsleven is een vermindering van industrialisatie achter hooge tolmuren in de nieuwe industrielanden, die zich kant tegen een rationeele arbeidsverdeeling en de overproductie vergroot. Uitzicht hierop bestaat voorloopig niet. In de oudere industrielanden moeten bindende overeenkomsten tusschen de producenten gesloten worden, niet zoozeer ten opzichte van prijzen en productie, als wel ten opzichte van uitbreiding. In de eerst volgende jaren moet dus nieuwe aanbouw of uitbreiding niet voorkomen, daarentegen moeten de bestaande industrieën zoo volledig en rationeel mogelijk benut worden. Ook van dezen wensch schijnt de vervulling nog niet aanstaande te zijn. Mocht echter de uitbreiding der industrieële productieplaatsen, nadat deze crisis voorbij is, weer in denzelfden omvang plaats vinden, als in den na-oorlogstijd, dan zouden van uit deze ziektehaard steeds weer nieuwe noodlottige storingen voor de wereldwelvaart en den economische toestand in de verschillende landen geboren worden.

Dr. Alexander Rüstow. Selbstkostensenkung, Lohnabbau und Preisabbau. Der deutsche Volkswirt, 11 Juli 1930.

De huidige crisis, reeds drie jaar in Duitschland heerschend, onderscheidt zich van soortgelijke vooroorlogsche perioden door haar hevigheid en van de crises sinds de stabilisatie door haar duur. Hoewel het diepste punt nog niet bereikt is, schijnt het record reeds geslagen; zeker is dit ten opzichte van de crises in de laatste honderd jaar, zooals door statistische cijfers wordt aangewezen.

De bijzonderheid der crisis.

Ernstiger dan de omvang is haar structuur. Werkloosheid, vroeger maar een tijdelijke verschijning, neemt nu hand over hand toe. Vergeleken met de bedingbare prijzen zijn de zelfkosten in Duitschland zoo buitenmatig hoog, dat duizenden fabrieken en werkplaatsen niet meer rendabel kunnen werken. De te hooge kostprijs ontstaat door te hooge, voorgeschreven, loonen en sociale lasten, belastingen, in- en uitvoerrechten, vrachten, prijzen van gemonopoliseerde grondstoffen. (In hoever ook de rente voor bedrijfskapitaal hierin meespreekt, blijft buiten beschouwing). Wordt hieraan geen paal en perk gesteld, dan zal de crisis steeds nijpender worden.

Kostprijsdaling noodzakelijk.

De arbeidsloonen vormen den grootsten factor in den kostprijs, maar moeten tegelijkertijd zoo lang mogelijk vrij gehouden worden van verlaging. Allereerst zullen dus alle andere factoren daarvoor in aanmerking moeten komen,

dan pas mogen de arbeidsloonen worden verlaagd, hetgeen dan ook vóór alles in het eigenbelang der arbeiders is, want dat een steeds kleiner wordend deel der arbeiders hooge loonen krijgt op kosten van een steeds grooter wordend aantal werkloozen kan wel niemand wenschelijk vinden.

Na de loonen zijn de belastingen de grootste factor in de zelfkosten.

In de Oeynhausensche scheidsrechtelijke uitspraak, waarbij een verlaging der uit te betalen loonen met een gelijke verlaging van de Duitsche ijzerprijzen, voor een deel der Duitsche metaalindustrie, werd vastgesteld, ligt een bewijs, dat ook de openbare meening het ontstaan en het karakter der crisis in die richting zoekt.

Dat het resultaat dezer uitspraak, ook ten opzichte van de overige Duitsche industrie nog op zich wachten laat, heeft meer een politieke dan een economische oorzaak.

Kostprijs en rentabiliteit.

De verlaging der kostprijs moet niet alleen de nog (zij het dan ook met verlies) werkende bedrijven ten nutte komen, doch ook, wil de geheele volkswelvaart er mede gebaat zijn, de stilgelegde. Behalve het voor oogen gestelde doel bereikt men hiermede, als nevenresultaat, het rendabel maken van de in de bedrijven vastgelegde kapitalen.

Is het prijsniveau te hoog?

De dikwijls gehoorde meening dat de Duitsche prijzen te hoog zouden zijn en dat dus *daarvoor* de zelfkosten en bovenal de loonen gedrukt moeten worden, houdt geen stand, wanneer men bedenkt, dat in het laatste jaar de uitvoer is toegenomen, ondanks de achteruitgang van de conjunctuur bij de geregelde afnemers, de invoer verminderd en het bedrag aan buitenlandsche wissels bij de Rijksbank vergroot is. De oorzaak van de Duitsche crisis kan dus niet hierin gelegen zijn.

Prijsdaling en loonsvermindering.

Van de drie logisch bestaande mogelijkheden eener algemeene dalingsactie n.l.

Daling der prijzen { a) minder / b) evenveel / c) meer } dan/als de loonen en andere kosten

komt de onder a) genoemde slechts in aanmerking. Bij toepassing van b of c zou men het doel voorbijstreven, daar dan van herleving der stilgelegde bedrijven geen sprake zou kunnen zijn, noch van het ten volle rendabel maken der nog in gang zijnde bedrijven, en dus vermindering van werkloosheid zou zijn uitgesloten.

Bovengenoemde scheidsrechtelijke uitspraak schrijft echter wel de onder b) genoemde vermindering voor, zelfs ging men bij de toepassing nog verder en verminderde men de prijzen nog sterker dan de zelfkosten. Maar hierbij gaat het om bijzondere gemonopoliseerde Syndicaatsprijzen, en een maatregel die voor deze prijzen mogelijk is, kan niet zonder meer worden toegepast op de zich in de vrije markt vormende prijzen.

Nominale en reëele loonen.

Bij gelijke verlaging van prijzen en loonen zou het reëele loon gelijk blijven, hoewel het nominale loon zou dalen; bij meerdere prijsverlaging zou zelfs het reëele loon stijgen — beide zeer gewenschte gevolgen. Bij toepassing van het practisch eenig mogelijke geval zou dan eigenlijk het reëele loon een sterke daling ondervinden.

Dit is gelukkig niet zoo; de ingezette kunstmatige prijsdaling zal gevolgd worden door een, door grooteren omzet in het buitenland, natuurlijk te voorschijn geroepen daling, waarbij dan deze meerdere afzet de rentabiliteit van het bedrijf redt.

Aangedrongen wordt ook op rationalisatie van den handel, en hierin ligt ook zeker een mogelijkheid om de kosten voor levensonderhoud en daarmede de reëele loonen gunstig te beïnvloeden, maar men is er nog verre van precies te weten, waarin de verbetering moet worden aangebracht en dus zal de uitvoering van dezen maatregel nog wel eenigen tijd op zich doen wachten.

Verlaging van reëel loon en vermindering van verbruik.

Verlaging van reëel loon vermindert de koopkracht van den arbeider en dit treft de producten-afzet. Hierop baseert zich de tegenstand der loonsverlaging, daarbij vergetend dat Duitschlands economie niet op zichzelf staat maar nauw verbonden is met de wereldmarkt. Deze relatie die bij het ontstaan der crisis verscherpend werkte, zal bij haar teruggang gunstig meewerken.

Van de korstprijsverlaging moet het grootste deel gebruikt worden om het bedrijf rendabel te maken door meerdere productie en indienstnemen van werkloozen. Het overschietende deel kan tot prijsverlaging worden aangewend, waardoor de Duitsche producten, overal daar, waar ze concurreeren met buitenlandsche artikelen, een voorsprong krijgen. Daardoor wordt gelijktijdig een stijging van den export mogelijk en een vermindering van import door het terugdringen van buitenlandsche waren op de Duitsche markt. Niet alleen zal dan de vermindering van den afzet (tengevolge van de verlaging van het reëele loon) opgeheven worden, maar zal afzet in beduidende mate toenemen, waarmede bereikt zou zijn, wat in het belang van geheel Duitschland bereikt moet worden: de overwinning van de crisis en de voorbereiding voor een nieuwen vooruitgang, die alle offers, gebracht door verschillende groepen der maatschappij, rijkelijk zal beloonen.

Dr. Hans Joachim Rüstow. Das Problem des Absatzes bei Lohnsenkungen. Der deutsche Volkswirt 18 Juli 1930. (In aansluiting op het artikel van Dr. Alexander Rüstow. Zie pg. 508.

In het artikel: „Selbstkostensenkung, Lohnabbau und Preisabbau" is aangetoond, dat de voornaamste oorzaak van de huidige crisis gelegen is in de

ongunstige verhouding tusschen kosten en opbrengst van de producten. De buitenmatige werkloosheid is daardoor ontstaan doordat in een groot deel der nijverheid de bedingbare prijzen niet meer toereikend waren om de stijgende kosten der productie te dekken, wat ten slotte tot geheel of gedeeltelijk stilleggen van bedrijven gevoerd heeft.

Noodwendig is dus een kostenvermindering, waarbij dan ook een loonsverlaging onvermijdelijk is.

Deze loonsverlaging geeft verminderde koopkracht der bevolking met gevolg geringeren afzet, waardoor nog grootere moeilijkheden ontstaan. Deze kringloop vraagt om oplossing, willen de voorgestelde maatregelen tot het doel leiden.

Verminderde koopkracht.

Door de verminderde koopkracht, gevolg van de loondaling, wordt allereerst de industrie van verbruiksartikelen getroffen, alsmede de bedrijven, die daarvan afhankelijk zijn of ermede samenhangen. Ook al zouden alle bedrijven direct de door loonsvermindering bespaarde gelden aanwenden om nieuwe arbeiders in dienst te nemen, dan zouden daardoor de moeilijkheden der genoemde industriën niet verminderen.

De koopkracht, nu over de gansche bevolking verdeeld, wordt daardoor in haar geheel wel niet minder, maar de productie neemt toe en in meerdere mate dan de afname, daar de nieuwe arbeiders toch vóór hun weder tewerkstelling ook deel hadden, al was het dan in geringere mate, aan de afname.

Het heeft er dus allen schijn van, dat men hier met een onoplosbare tegenspraak te doen heeft. En toch gaat het in den grond om een heel natuurlijk feit, dat niemand verrassen zal, die den economischen zin en de bedoeling van de loonsverlaging voor oogen houdt. De loonsverlaging is juist daarom noodzakelijk, omdat in het geheel te veel verbruikt wordt, d.w.z. een te klein deel van de sociale productie maar aangewend wordt voor oprichting van nieuwe bedrijven en verbetering der bestaande. Het economische doel van een loonsverlaging is dus juist een inkrimping van het deel dat verbruikt wordt.

Evenwicht door export en belegging.

Inkrimping van verbruik is ook niet het laatste doelpunt van een loonsverlaging, maar heeft alleen zin als daardoor de kapitaalsvoorziening, die door het te hooge verbruik geleden heeft, bevorderd wordt.

De zelfkostenvermindering, en dus ook de loonsverlaging, moet dienstbaar gemaakt worden aan grooteren omzet van kapitaalgoederen; het overschot aan verbruiksartikelen moet daartoe meewerken en dit kan op de volgende manieren:

1e. Het overschot wordt uitgevoerd, met als gevolg invoer van grondstoffen. In dit geval geschiedt dus de omzet van verbruiksartikelen in kapitaalgoederen met een omweg over het buitenland.

2e. Het overschot wordt gebruikt tot verhooging van eigen productie van kapitaalgoederen.

Dit overschot maakt het mogelijk, dat meer arbeiders tewerkgesteld kunnen worden in industrieën, die ook niet indirect de verhooging van verbruiksartikelen bevorderen. Aan deze arbeiders kan het te veel aan verbruiksartikelen worden afgezet, terwijl de productie daarvan niet verhoogd wordt. In dit geval geschiedt de omzet van verbruiksartikelen in kapitaalgoederen in het eigen land.

In de practijk zal natuurlijk op beide manieren de uitwisseling plaats hebben, al zal het dan niet zoo eenvoudig gaan als beschreven is. Duitschland heeft nu eenmaal geen voorgeschreven, economisch plan, zooals Rusland, en de ontwikkeling op bovenbeschreven wijze zal alleen mogelijk zijn, als de door loonsverlaging geschapene markttoestand de ondernemers in staat stelt een der beide of beide wegen te bewandelen.

De einduitkomst voor de beide industrieën — n.l. die der verbruiksartikelen en die der productieve goederen.

De daling der loonen kan voor de industrie van verbruiksartikelen en de daarmee samenhangende bedrijven voordeel opleveren, wat afhangt van de grootte der loonsvermindering, van den geheelen economischen toestand, van de wereldmarkt en van de Regeeringsmaatregelen. Mocht de achteruitgang der inkomsten grooter zijn dan de besparing op de loonen dan zal dit verlies in laatste instantie wel opgeheven worden door vermindering der grondstofprijzen. Bijna zeker geeft dus een loonsverlaging geen nadeel voor deze industrieën.

Voor de overige industrieën, die niet afhankelijk zijn van de eerstgenoemde, is dit anders gesteld. In de eerste plaats is het mogelijk den, door de crisis, onverkochten voorraad tegen gereduceerde prijzen te exporteeren, daarna kan de productie worden verhoogd, omdat de kostprijsvermindering deze goederen een voorsprong geeft op de wereldmarkt. Het werk der in dienst genomen werkloozen en een betere benutting van de bedrijven worden daardoor rendabel.

De, in deze industrieën, opnieuw loontrekkende arbeiders bevorderen de afname van verbruiksgoederen, waaruit weer afzet van kapitaalgoederen voortvloeit. Het marktmechanisme van vraag en aanbod zal na langeren of korteren tijd vanzelf voor prijsstijging zorgen, ook op de arbeidsmarkt.

Taak der economische politiek.

Hoe groot de loonsvermindering moet zijn laat zich niet berekenen, kan slechts practisch geprobeerd worden.

Maar allereerst komen alle andere factoren, waaruit de zelfkosten bestaan, voor verlaging in aanmerking en dat zijn:

Wijziging in de inmenging van Regeeringswege, in de foutieve belasting- en Kartelpolitiek, afbraak der tol- en protectionistische belemmeringen, die economische krachten op verkeerde wegen leiden en krachtsontplooiing tegenhouden. Maar ook daadwerkelijk kan en moet de Overheid medewerken om vorengenoemde productie- en omzet- vermeerdering te bewerken. Het arbeidverschaffende program der Regeering heeft reeds verschillende maatregelen in uitzicht gesteld: uitbreiding van post- en spoorwegdienst, op-

leving van het bouwbedrijf, waarvoor buitenlandsch kapitaal zal worden aangewend. Een eerste eisch is, dat vreemd kapitaal vrij kan toevloeien en het Duitsche renteniveau gelijk worde aan dat der schuldeischers.

Afgezien hiervan, dat daardoor de prikkel tot industriëele expansie versterkt en de druk van de door de loondaling verminderde koopkracht verminderd wordt, kan de loondaling zelf daardoor ook minder zijn. De verlaging van den rentevoet beduidt vermindering van den kostprijs en door meerdere kapitaalbelegging kunnen nieuwe werkgelegenheden ontstaan, dus het doel, dat loonsverlaging noodzakelijk maakte, bereikt worden.

Belangrijker dan alle steunmaatregelen is het herstel van het algemeen vertrouwen door een vast en breed opgezet saneeringsprogram der openbare financiën. De terugkeer van het vertrouwen en der ondernemingslust is in de allereerste plaats noodig om met goed succes een actie tot het verminderen der zelfkosten in te zetten en aldus de crisis, die zwaar op alle deelen der maatschappij drukt, te overwinnen.

(Samengesteld bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie).

VEREENIGING VOOR STUDIE VAN KOLONIAAL-MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

UIT DE STATUTEN:

Artikel 1. De Vereeniging voor Studie van Koloniaal-Maatschappelijke Vraagstukken stelt zich ten doel de bevordering van kennis van en inzicht omtrent maatschappelijke vraagstukken, in het bijzonder die betreffende Nederlandsch-Indië.

Artikel 2. Zij tracht dit doel te bereiken:

a. door het bevorderen of doen instellen van wetenschappelijke onderzoekingen op maatschappelijk gebied;

b. door het uitgeven van geschriften;

c. door alle verdere daarvoor in aanmerking komende wettige middelen.

UIT HET HUISHOUDELIJK REGLEMENT:

Artikel 2. De leden betalen een bijdrage van *f* 1.— per maand.

Zij ontvangen de periodieke uitgaven der Vereeniging kosteloos en andere door de Vereeniging uitgegeven geschriften, hetzij kosteloos, hetzij tegen verminderden prijs.

Artikel 5. De bijdrage van begunstigers bedraagt ten minste *f* 3.— per maand.

Zij ontvangen de publicaties der Vereeniging op gelijken voet als de leden.

Door of namens hen kan in de algemeene vergaderingen een adviseerende stem worden uitgebracht.

Het bestuur der Vereeniging is samengesteld als volgt:

J. W. MEIJER RANNEFT, Voorzitter.
Ir. E. P. WELLENSTEIN, Secretaris.
C. VAN DEN BUSSCHE, Penningmeester.

R. A. A. ACHMAD DJAJADININGRAT,
Mr. Dr. H. WESTRA,
Ir. J. J. G. E. RÜCKERT,
Ir. W. COOL,
} Leden.

Dr. J. H. BOEKE — Gedelegeerd lid in Nederland (adres: Witte Singel, Leiden).

BIJDRAGEN, BERICHTEN OMTRENT TOE- EN UITTREDING, ABONNEMENTEN, ADRES-VERANDERINGEN, ADVERTENTIES E. D. M., VERZOEKEN OM TOEZENDING VAN LOSSE NUMMERS EN GELDZENDINGEN TE RICHTEN AAN DEN ADMINISTRATEUR DER VEREENIGING, DEN HEER R. C. D'ABLAING VAN GIESSENBURG, NOORDWIJK 35, BOVEN TOKO DER FIRMA VAN BEEM & Co WELTEVREDEN.